Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

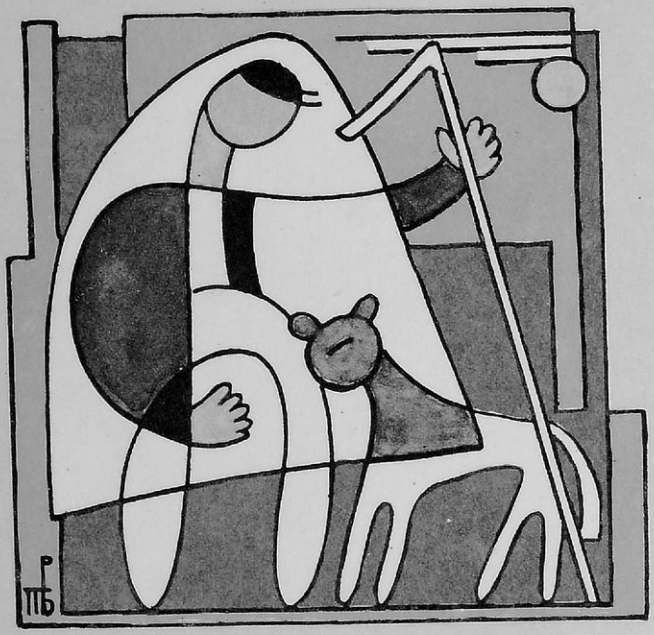

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ 1979

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

29709

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Μέ ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μέ τό βιβλίο Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας Γ΄ ὁλοκληρώνεται ἡ ἐργασία πού ἄρχισε στό ΚΕΜΕ τό 1976 μέ στόχο τήν ἀναμόρφωση καί τόν ἐκσυγχρονισμό τοῦ μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν στό Γυμνάσιο.

Τό βιβλίο αὐτό σέ σύγκριση μέ τά ἀντίστοιχα Κείμενα Α΄ καί Β΄ παρουσιάζει ἀρκετά κοινά σημεῖα: ἐπιλογή κειμένων μέ ποιοτικά ἀξιόλογο περιεχόμενο, συμβολή στή διδακτική διαδικασία, φροντίδα γιά τήν εἰκονογράφηση,πού σ'αὐτό τό βιβλίο ἐμπλουτίζεται περισσότερο μέ ποικίλα ντοκουμέντα, ὅπως αὐτόγραφα συγγραφέων, φωτογραφίες ἤ χαλκογραφίες ἐποχῆς, ἐξώφυλλα πρώτων ἐκδόσεων κ.ἄ. Ἡ οὐσιώδης διαφορά ἔγκειται στή διάταξη τῆς ὕλης, πού ἐδῶ ἔγινε μέ σειρά ἱστορική - γραμματολογική καί ὄχι σέ θεματικές ἑνότητες. Ἔτσι τό βιβλίο διαιρεῖται σέ ἑπτά μεγάλες περιόδους, ὅσες καί οἱ περίοδοι τῆς λογοτεχνίας μας. Σέ κάθε περίοδο ἤ καί σέ κάθε τμῆμα της στήν περίπτωση πού ἡ περίοδος ὑποδιαιρεῖται, προτάσσεται μιά κατατοπιστική εἰσαγωγή γιά τήν ἐποχή, τά ρεύματα, τίς ἰδέες, τά ἔργα, τά εἴδη, τά πρόσωπα καί ἀκολουθεῖ ἡ ἀνθολόγηση τῶν κειμένων. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ μαθητής τελειώνοντας τό Γυμνάσιο θά ἔχει ἀποκτήσει μιά ὁλοκληρωμένη ἰδέα γιά τή λογοτεχνία, τήν ἱστορική της ἐξέλιξη καί τούς κυριότερους ἐκπροσώπους της. Συνήθως ἡ περίοδος κλείνει μέ ἕνα δοκίμιο ἄμεσα ἤ ἔμμεσα σχετικό μέ αὐτή καί μέ γενικές ἐρωτήσεις γιά ἐμπέδωση τῶν διδαχθέντων.

Σέ παράρτημα δίνονται ὁρισμένα ἐκλεκτά κείμενα ἀπό τήν παγκόσμια λογοτεχνία. Ἐπειδή ἡ διάταξη ἔγινε μέ σειρά ἱστορική, τά βιογραφικά σημειώματα τῶν συγγραφέων μπῆκαν στό τέλος. Στό τέλος ὑπάρχει ἐπίσης καί ἕνας ἀρκετά διεξοδικός συγκριτικός χρονολογικός πίνακας μέ τούς κυριότερους σταθμούς ἀπό τήν ἑλληνική λογοτεχνία, τήν ἑλληνική ἱστορία καί τήν ξένη λογοτεχνία καί ἱστορία.

Οἱ διδάσκοντες θά πρέπει νά ἐπιμείνουν στά σημαντικότερα κείμενα τῆς κάθε περιόδου φροντίζοντας ὥστε νά σχηματίσουν οἱ μαθητές μιά ὅσο γίνεται πληρέστερη εἰκόνα γιά τήν κάθε περίοδο καί γιά τήν ὅλη διαδρομή τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

« Ἡ ἐπιλογή καί ἡ διδακτική ἐπεξεργασία τῶν κειμένων ἔγινε μέ τήν ἐποπτεία τοῦ Προέδρου τοῦ ΚΕΜΕ κ. **Ἀλεξ. Καρανικόλα.**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. Από τά Δημοτικά μας τραγούδια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκηνή ἀπό λαϊκό πανηγύρι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μέ τόν ὅρο **Νεοελληνική Λογοτεχνία** ἐννοοῦμε τό σύνολο τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων (γραπτῶν καί προφορικῶν) σέ γλώσσα νεοελληνική. Γιά νά ἀνήκει συνεπῶς ἕνα ἔργο στή νεοελληνική λογοτεχνία πρέπει: πρῶτο, **νά εἶναι λογοτεχνικό,** δηλαδή νά ἔχει αἰσθητική ἀξία. Τέτοια ἀξία δίνει στό ἔργο ἡ φροντισμένη μορφή, μέ τήν ὁποία ἀπεικονίζεται τό πνευματικό καί ψυχικό περιεχόμενο τοῦ ἀνθρώπου (σκέψεις, ἐπιθυμίες, συναισθήματα κτλ.)· δεύτερο, **νά εἶναι νεοελληνικό,** νά χρησιμοποιεῖ δηλαδή ὡς ἐκφραστικό ὄργανο τή νεοελληνική γλώσσα, ὅπως τήν ξέρουμε ἀπό τή λαϊκή μας παραγωγή (δημοτικά τραγούδια, μύθοι, παραμύθια, παραδόσεις κτλ.) ἤ ἀπό τή λόγια ἐκείνη παραγωγή, πού χρησιμοποιεῖ ὅμως μιά γλώσσα παρόμοια, στό τυπικό καί τή σύνταξη, μέ τή γλώσσα τοῦ λαοῦ.

Μέ βάση τά στοιχεῖα αὐτά μποροῦμε νά τοποθετήσουμε τίς ἀρχές τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας γύρω στόν 9ο αἰώνα. Τήν ἐποχή αὐτή ἡ ἑλληνική γλώσσα, ἀφοῦ πέρασε ἀπό ἕνα προπαρασκευαστικό στάδιο, πού κράτησε πολλούς αἰῶνες, εἶχε πιά διαμορφώσει τά κύρια χαρακτηριστικά της καί δέ διέφερε πολύ ἀπό τή σημερινή, τή νεοελληνική γλώσσα. Τά πρῶτα μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, πού διασώθηκαν σ' αὐτή τή γλώσσα, εἶναι τά δημοτικά μας τραγούδια.

Τά δημοτικά μας τραγούδια

1. Προέλευση. Τά δημοτικά τραγούδια ἔχουν τή ρίζα τους στά ἀρχαῖα λαϊκά τραγούδια. Πολλά δέ διαφέρουν ἀπό ἐκεῖνα παρά μόνο στή γλώσσα: π.χ. τό ἀρχαῖο λαϊκό τραγούδι, πού ἀναφέρεται σέ ἕνα ἔθιμο, **τά χελιδονίσματα,** καί ἄρχιζε μέ τό στίχο: *ἦλθε ἦλθε χελιδών,* ἔχει ἐπιζήσει ὥς τίς μέρες μας μέ τά ἴδια λόγια: *ἦρθεν ἦρθε χελιδόνα.* Ἔτσι χιλιάδες χρόνια ἡ λαϊκή ποίηση, ὅπως καί ὅλος ὁ λαϊκός πολιτισμός (παροιμίες, ἔθιμα, μύθοι, παραμύθια κτλ.) ἐκφράζουν μέ τόν ἴδιο τρόπο τή λαϊκή ψυχή.

2. Χαρακτηριστικά τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τό δημοτικό τραγούδι, στή μορφή πού γίνεται πλατιά γνωστό, δέν εἶναι δημιούργημα ἑνός ξεχωριστοῦ ἀτόμου· πλάθεται ἀπό τό λαό καί ἐκφράζει τούς πόθους καί τίς λαχτάρες, τά ἰδανικά καί τό πνεῦμα ἑνός λαοῦ. Ἡ ἀρχική σύλληψή του βέβαια γίνεται ἀπό ἕνα ἄτομο πού ἔχει τό χάρισμα τῆς στιχουργίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στή συνέχεια ὅμως αὐτό τό αὐτοσχέδιο τραγούδι τό παίρνει ὁ λαός, το προσαρμόζει ἀδιάκοπα στήν καλαισθησία καί τίς διαθέσεις του, καί ξεχνιέται ἐντελῶς ὁ πρῶτος δημιουργός του. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού τό δημοτικό τραγούδι δέ διασώζεται σέ μιά μόνο μορφή, ἀλλά σέ πολλές, ἀνάλογα μέ τόν τόπο, **παραλλαγές.**

Ἄλλο χαρακτηριστικό τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ὁ δεσμός του μέ τή μουσική καί τό χορό. Ἀκόμη καί σήμερα, πού τά δημοτικά τραγούδια καταγράφτηκαν ὡς ποιήματα, παρατηροῦμε ὅτι ποτέ ὁ λαός, σέ ἕνα γλέντι ἤ στά πανηγύρια, δέν τά ἀπαγγέλλει· τά συνοδεύει μέ μουσική καί ἄλλοτε μέ μουσική καί χορό συγχρόνως [Δηλαδή ἄλλα τραγούδια τά τραγουδάει ὁ λαός, τήν ὥρα πού κάθεται στο τραπεζι και γλεντάει **(τῆς τάβλας)** ἤ τριγυρνᾶ στούς δρόμους, καί ἄλλα τά τραγουδάει καθώς χορεύει **(χορευτικά)**].

Ὡς ποιητικά δημιουργήματα τά δημοτικά τραγούδια ξεχωρίζουν γιά τήν τολμηρή σύλληψη τοῦ θέματος, τή ζωντανή καί παραστατική ἀπεικόνιση τοῦ ἐξωτερικοῦ καί ἐσωτερικοῦ κόσμου, τήν ἀνάγλυφη πλαστικότητα τῶν εἰκόνων καί τήν πυκνότητα καί λιτότητα τοῦ λόγου. Εἰδικότερα, στά δημοτικά τραγούδια παρατηροῦμε τολμηρές **προσωποποιήσεις:** τά βουνά, τά δέντρα, τά ἄλογα, τά πουλιά, κάθε ἄψυχο καί ἔμψυχο μιλοῦν ὅπως οἱ ἄνθρωποι, συμπάσχουν καί παίρνουν μέρος στή δράση. Ὁ λόγος εἶναι **λιτός** καί **πυκνός:** ἀποφεύγονται συνήθως τά πολλά καί περιττά ἐπίθετα —προτιμοῦνται τά ρήματα καί τά οὐσιαστικά. Ἀποκλείεται ἡ μακρά ὑπόταξη τῶν προτάσεων· κάθε στίχος ἤ δίστιχο ἔχει αὐτοτέλεια καί ὁλοκληρώνει ἕνα νόημα. Ἔτσι στά δημοτικά τραγούδια δέν παρατηρεῖται τό φαινόμενο τοῦ **διασκελισμοῦ,** ἡ συνέχιση δηλαδή τοῦ νοήματος σέ δυό ἤ περισσότερους στίχους, ὅπως στούς προσωπικούς ποιητές:

Καλότυχοι οἱ νεκροί πού λησμονᾶνε
τήν πίκρα τῆς ζωῆς. Ὄντας βυθίσει
ὁ ἥλιος...

Λ. Μαβίλης, *«Λήθη»*

Τέλος παραλείπονται τά ἀσήμαντα καί ὅσα εὔκολα ἐννοοῦνται, καί ἔτσι ἡ δράση προχωρεῖ μέ γοργότερο ρυθμό:

Ἀρβανιτιά τήν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τόν πύργο.
«Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δέν εἶναι ἐδῶ τό Σούλι...»

Ἄλλη τεχνική, πού παρατηρεῖται συχνά στά δημοτικά τραγούδια εἶναι νά ἐπαναλαμβάνεται ἤ νά ὁλοκληρώνεται τό νόημα τοῦ πρώτου ἡμιστίχιου στό δεύτερο:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τό Μάη ἐπαντρεύτηκε, τό Μάη γυναίκα πῆρε.

Νά κατακάτσει ὁ κουρνιαχτός, νά σηκωθεῖ ἡ ἀντάρα.

Ἐπίσης παρατηρεῖται

(1) ἡ χρήση στερεότυπων ἐκφράσεων, ὅπως: *τρία πουλάκια κάθονται, ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε, πολύ τοῦ κακοφάνει·*

(2) τό θέμα τῶν **ἄσκοπων ἐρωτημάτων:**

Μήν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μήν ὁ Λεβεντογιάννης;

(3) τό θέμα τοῦ **ἀδύνατου:**

Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νά τρέμει τό γιοφύρι
κι ἄν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νά πέφτουν οἱ διαβάτες.

Ὁ πιό συνηθισμένος στίχος τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ **ἰαμβικός δεκαπεντασύλλαβος.**

3. Διαίρεση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τά δημοτικά τραγούδια μποροῦμε νά τά χωρίσουμε σέ τρεῖς κύκλους:

α. σ' αὐτά πού ἀναφέρονται σέ θρύλους, στοιχειά, δράκοντες, ἐξαφανίσεις καί ἀναγνωρίσεις κτλ. καί ὀνομάζονται **παραλογές·**

β. σ' αὐτά πού ἔχουν φανερό **ἱστορικό χαρακτήρα** ἤ **ἱστορική προέλευση** (ἀκριτικά, ἱστορικά, κλέφτικα)· καί

γ. σ' αὐτά πού ἀναφέρονται σέ διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς (τραγούδια τῆς ἀγάπης, νυφιάτικα, νανουρίσματα, κάλαντα, παιδικά, βαΐτικα, ἀποκριάτικα καί λοιπά ἑορταστικά· τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς, μοιρολόγια, γνωμικά, ἐπαγγελματικά, τῆς δουλειᾶς, σατιρικά).

Σήμερα δημοτικά τραγούδια σχεδόν δέ δημιουργοῦνται. Ἔσβησαν μαζί μέ τίς ἀπομονωμένες κλειστές κοινωνίες, πού εὐνοοῦσαν τή γέννησή τους. Τήν τελευταία δημιουργική τους ἄνθιση τή γνώρισαν τήν ἐποχή τῆς τουρκοκρατίας μέ τό κλέφτικο τραγούδι. Ἐντούτοις καί στίς μέρες μας δέν ἐκτοπίστηκαν ὁλότελα οὔτε, πολύ περισσότερο, ἀχρηστεύτηκαν· ἀντίθετα ἐξακολουθοῦν νά ζοῦν, νά συγκινοῦν καί νά προβάλλονται, γιατί ἀποτελοῦν τήν πιό γνήσια ἔκφραση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παραλογές

Οἱ παραλογές εἶναι πολύστιχα ἀφηγηματικά τραγούδια. Μοιάζουν δηλαδή μέ μικρά ἔπη, ὅπως καί τά ἀκριτικά, μέ τή διαφορά ὅμως ὅτι δέν ἐξυμνοῦν ἡρωικά κατορθώματα, ἀλλά ἀφηγοῦνται τίς δραματικές κυρίως περιπέτειες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς μέ τόν τρόπο τῶν παραμυθιῶν. *«Θά μποροῦσε κανείς νά πεῖ ὅτι μοιάζουν σάν μιά τεχνικά καμωμένη περίληψη ἑνός παραμυθιοῦ, συχνά δραματικοῦ, βαλμένη σέ στίχους»*, παρατηρεῖ σχετικά ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς. Ἀπό τό χαρακτηριστικό αὐτό φαίνεται ὅτι οἱ ὑποθέσεις στίς παραλογές μπορεῖ νά εἶναι καί τελείως πλαστές, φανταστικές. Κυρίως ὅμως οἱ ὑποθέσεις αὐτές ἀντλοῦνται ἀπό τρεῖς πηγές: α) ἀπό ἀρχαίους μύθους, νεώτερες παραδόσεις, δεισιδαιμονίες, μαγικές τελετές κτλ., ὅπως εἶναι τοῦ *Νεκροῦ Ἀδελφοῦ*, τοῦ *Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας* κ.ἄ.· β) ἀπό περιστατικά τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δηλαδή ἀπό κοινωνικά γεγονότα δραματικά καί φοβερά (ἄτυχοι ἔρωτες, προδοσίες, φόνοι, ἐκδικήσεις, ναυάγια πλοίων κτλ.)· καί γ) ἀπό ἐθνικές καί *ἱστορικές μνῆμες* πού ἀναφέρονται σέ πολέμους, σφαγές, λεηλασίες κτλ.

Οἱ παραλογές, ἐκτός ἀπό τά γενικά γνωρίσματα τεχνικῆς πού παρατηροῦμε σέ ὅλα τά δημοτικά τραγούδια, ἔχουν δικά τους ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τό κυριότερο γνώρισμα τῆς τεχνοτροπίας τους εἶναι ἡ δραματοποίηση τῆς ἀφήγησης. Αὐτή πετυχαίνεται: α) μέ τή γρήγορη δράση (ὁ ἀφηγητής δέν ἐπιμένει σέ λεπτομέρειες, ἀλλά συνδέει μόνο τά κύρια ἐπεισόδια μεταξύ τους)· β) μέ τό διάλογο, πού μπαίνει στά καίρια ἰδίως σημεῖα τῆς διήγησης. Ἄν δέν ὑπάρχουν πραγματικά πρόσωπα, εἰσάγονται συμβατικά, κυρίως πουλιά. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἔχουμε καλύτερα αἰσθητικά ἀποτελέσματα.

Στήν προσωπική ποίηση ἡ παραλογή παίρνει τή μορφή τῆς **μπαλάντας** (βάλισμα).

Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας

Τό τραγούδι στηρίζεται στήν πανάρχαια δοξασία, πού εἶναι διαδεδομένη σέ πολλούς λαούς, ὅτι γιά νά στεριώσει ἕνα κτίσμα, πρέπει νά ἐντοιχιστεῖ στά θεμέλιά του ἕνα ζωντανό πλάσμα. Τέτοιες δοξασίες μᾶς φέρνουν πίσω στήν ἐποχή τῶν ἀνθρωποθυσιῶν.

Τό τραγούδι διασώθηκε σέ πολλές παραλλαγές. Στίς περισσότερες τό γεφύρι πού δέ στεριώνει εἶναι τῆς Ἄρτας. Σέ ἄλλες εἶναι τῆς Τρίχας, τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἑλλάδας (Σπερχειοῦ), τῆς Ἀλεξάνδρας, τῆς Μπαρμπαριάς, τοῦ Ρεθύμνου τῆς Λάρισας, τῶν Ἀδάνων κτλ. ἀνάλογα μέ τήν περιοχή, ὅπου τραγουδιόταν τό τραγούδι.

Τό τραγούδι εἶχε πλατιά διάδοση ὄχι μόνο στόν ἑλληνικό χῶρο ἀλλά καί σέ ὅλες τίς βαλκανικές καί κεντροευρωπαϊκές χῶρες.

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες,
γιοφύρι-ν-ἐθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τό ποτάμι.
Ὁλημερίς τό χτίζανε, τό βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καί κλαῖν οἱ μαθητάδες:
—Ἀλίμονο στούς κόπους μας, κρίμα στίς δούλεψές μας,
ὁλημερίς νά χτίζουμε, τό βράδυ νά γκρεμιέται!
Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στό ποτάμι,
δέν ἐκελάηδε σάν πουλί, μηδέ σά χελιδόνι,
παρά ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινή λαλίτσα:
—Ἄ δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει·
καί μή στοιχειώσετε ὀρφανό, μή ξένο, μή διαβάτη,
παρά τοῦ πρωτομάστορα τήν ὄμορφη γυναίκα,
πόρχεται ἀργά τ' ἀποταχύ καί πάρωρα τό γιόμα.

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καί τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει μηνάει τῆς λυγερῆς μέ τό πουλί τ' ἀηδόνι:
Ἀργά ντυθεῖ, ἀργά ἀλλαχτεῖ, ἀργά νά πάει τό γιόμα,
ἀργά νά πάει καί νά διαβεῖ τῆς Ἄρτας τό γιοφύρι.
Καί τό πουλί παράκουσε κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:
— Γοργά ντυσου, γοργά ἀλλαξε, γοργά νά πᾶς τό γιόμα,
γοργά νά πᾶς καί νά διαβεῖς τῆς Ἄρτας τό γιοφύρι.
Νά τηνε κι ἐξανάφανεν* ἀπό τήν ἄσπρη στράτα.
Τήν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
Ἀπό μακριά τούς χαιρετᾶ κι ἀπό κοντά τούς λέει:
— Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες,
μά τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμενος*;
— Τό δαχτυλίδι τόπεσε στήν πρώτη τήν καμάρα,
καί ποιός νά μπεῖ καί ποιός νά βγεῖ τό δαχτυλίδι νά 'βρει;
— Μάστορα, μήν πικραίνεσαι κι ἐγώ νά πά σ' τό φέρω,
ἐγώ νά μπῶ, κι ἐγώ νά βγῶ, τό δαχτυλίδι νά 'βρω.

ἐξανάφανεν: φάνηκε νά ἔρχεται.
βαργωμισμένος: βαρυγνωμισμένος, λυπημένος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μηδέ καλά κατέθηκε, μηδέ στή μέση ἐπῆγε·
— Τράβα, καλέ μ', τόν ἄλυσο, τράβα τήν ἁλυσίδα,
τί ὅλον τόν κόσμο ἀνάγειρα καί τίποτες δέν ἤθρα.

Ἕνας πιχάει* μέ τό μυστρί, κι ἄλλος μέ τόν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καί ρίχνει μέγα λίθο.

— Ἀλίμονο στή μοίρα μας, κρίμα στό ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,
ἡ μιά 'χτισε τό Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τόν Ἀφράτη*,
κι ἐγώ ἡ πλιό στερνότερη τῆς Ἄρτας τό γιοφύρι.
Ὡς τρέμει τό καρυόφυλλο, νά τρέμει τό γιοφύρι,
κι ὡς πέφτουν τά δεντρόφυλλα, νά πέφτουν οἱ διαβάτες.

— Κόρη, τόν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μή λάχει καί περάσει.
Καί αὐτή τόν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δίνει:
— Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νά τρέμει τό γιοφύρι,
κι ἄν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νά πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφό στή ξενιτιά, μή λάχει καί περάσει.

Ερωτήσεις

1. Τό τραγούδι εἶναι χωρισμένο σέ τρεῖς σκηνές. Νά ἐπισημάνετε τίς εἰκόνες πού ἀπαρτίζουν τήν καθεμιά.
2. Στό τραγούδι ἄλλα γεγονότα δίνονται μέ ἀφήγηση καί ἄλλα μέ διάλογο. Γιατί;
3. Νά βρεῖτε τά μαγικά στοιχεῖα πού ὑπάρχουν στό τραγούδι καί συντελοῦν στήν ἐξέλιξη τοῦ δράματος.
4. Νά ἐπισημάνετε τή δραματική σύγκρουση πού συντελεῖται στήν ψυχή τῶν ἡρώων καί τά στάδια πού περνᾶ αὐτή.

πιχάει: ἐπιχέει, ρίχνει μέ τό μυστρί λάσπη.
Ἀφράτης: Εὐφράτης, ὁ ποταμός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τοῦ Κύρ Βοριᾶ

Τραγούδια μέ τόν κύρ βοριά μᾶς σώθηκαν σέ τρεῖς τύπους: στόν πρῶτο ὁ βοριάς βυθίζει πλοῖο πού δέ λογάριασε τήν ὁρμή του· στό δεύτερο βυθίζει πλοῖο, γιατί ἕνας ἑβραῖος, πού τάχτηκε νά γίνει χριστιανός ἄν σωνόταν, ἄλλαξε γνώμη, ὅταν νόμισε πώς γλίτωσε ἀπό τόν κίνδυνο τοῦ ναυαγίου· στόν τρίτο τέλος τιμωρεῖται βοσκός πού ἀψήφισε καί περιφρόνησε τό βοριά.

Τά τραγούδια τοῦ κύρ βοριᾶ εἶναι ἀπό τά πιό γνωστά. Τό δικό μας, πού ἀνήκει στόν πρῶτο τύπο, τό λέγαν καί γιά μοιρολόγι σέ μνημόσυνα ναυτικῶν, πού πνίγηκαν σέ ναυάγιο.

κύρ Βοριάς παράγγειλε νοΰλω τῶν καραβιῶνε:
«Καράβια π' ἀρμενίζετε, κάτεργα* πού κινᾶτε,
ἐμπᾶτε στά λιμάνια σας, γιατί θέ νά φυσήξω,
ν' ἀσπρίσω κάμπους καί βουνά, νά κρυώσω κρυές βρυσοῦλες,
κι ὁσά 'βρω μεσοπέλαγος, στεριᾶς θέ νά τά ρίξω».
Κι ὅσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὅλα λιμάνια πιάνουν,
τοῦ κύρ 'Αντριᾶ τό κάτεργο μέσα βαθιά ἀρμενίζει.
«Δέ σέ φοβοῦμαι, κύρ Βοριά, φυσήσεις δέ φυσήσεις,
τί ἔχω καράβι ἀπό καρυά* καί τά κουπιά πυξάρι,
ἔχω κι ἀντένες προύντζινες* κι ἀτσάλενα κατάρτια,
ἔχω πανιά μεταξωτά, τῆς Προύσας τό μετάξι,
ἔχω καί καραβόσκοινα ἀπό ξανθῆς μαλλάκια·
κι ἔχω καί ναῦτες διαλεχτούς, ὅλο ἄντρες τοῦ πολέμου,
κι ἔχω κι ἕνα ναυτόπουλο, πού τούς καιρούς γνωρίζει,
καί ἐκεῖ πού στήσω μιά φορά τήν πλώρη, δέ γυρίζω».

«'Ανέβα, βρέ ναυτόπουλο, στό μεσιανό κατάρτι,
γιά νά διαλέξεις τόν καιρό, νά ἰδεῖς γιά τόν ἀέρα».
Παιζογελώντα ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
«Τό τί εἶδες, βρέ ναυτόπουλο, αὐτοῦ ψηλά πού πῆγες;
— Εἶδα τόν οὐρανό θολό καί τ' ἄστρα ματωμένα,
εἶδα τή μπόρα πού ἄστραψε καί τό φεγγάρι ἐχάθη,

κάτεργο: πολεμικό καράβι, κρατικό ἤ πειρατικό.
ἀπό καρυά: ἀπό ξύλο καρυδιᾶς.
ἀντένες μπρούντζινες: κεραῖες πλοίου μπρούντζινες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

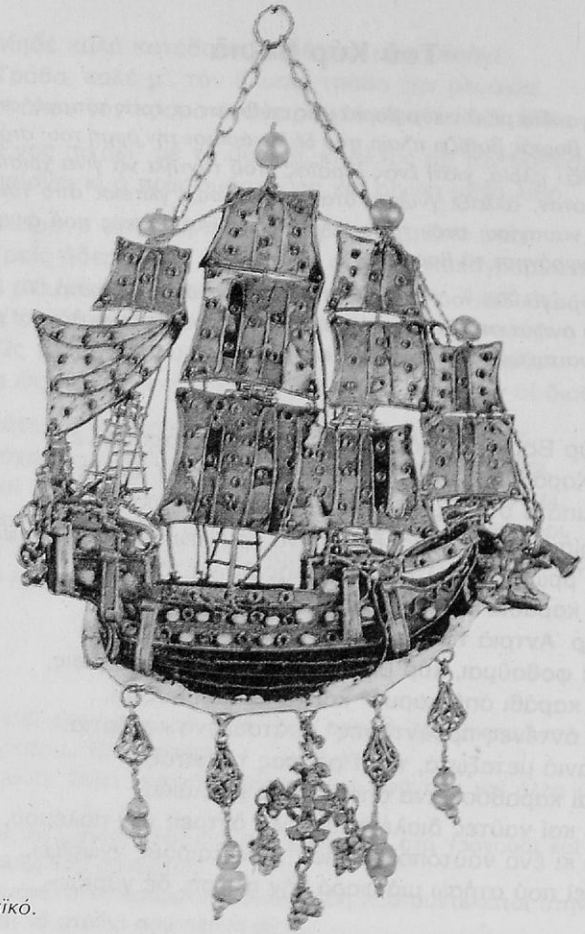

Καράβι λαϊκό.

καί στῆς 'Αττάλειας τά βουνά ἀστραχαλάζι* πέφτει».
Ὥστε νά εἰπεῖ νά καλοειπεῖ, νά καλοκουβεντιάσει,
βαριά φουρτούνα πλάκωσε καί τό τιμόνι τρίζει,
ἀσπρογυαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν τά κατάρτια,
σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τό καράβι,
σπιλιάδα* τοῦ 'ρθε ἀπό τή μιά, σπιλιάδα ἀπό τήν ἄλλη,

ἀστραχαλάζι: ἀστραπή καί χαλάζι.
σπιλιάδα: ριπή ἀνέμου ἤ κύμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σπιλιάδα ἀπό τά πλάγια του κι ἐξεσανίδωσέ το.
Γιόμισε ἡ θάλασσα πανιά, τό κύμα παλικάρια,
καί τό μικρό ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.

Ὅλες οἱ μάνες κλαίγανε κι ὅλες παρηγοριοῦνται,
μά μιά μανούλα ἑνοῦ παιδιοῦ παρηγοριά δέν ἔχει.
Βάνει τίς πέτρες στήν ποδιά, τά τρόχαλα* στόν κόρφο,
πετροβολάει τή θάλασσα καί τροχαλάει* τό κύμα.
«Θάλασσα, πικροθάλασσα καί πικροκυματούσα,
πόπνιξες τό παιδάκι μου, π' ἄλλο παιδί δέν ἔχω.
— Δέ φταίω ἡ δόλια θάλασα, δέ φταίω ἐγώ τό κύμα,
μόν' φταίει ὁ πρωτομάστορας πού φτιάνει τά καράβια,
καί τά πελέκαγε φτενά* καί τά γυρίζει ὁ ἀέρας,
καί χάνω τά καράβια μου πού εἶναι δικά μ' στολίδια,
χάνω τά παλικάρια μου, ὁπού μέ τραγουδοῦνε».

Ἐρωτήσεις

1. Τό τραγούδι ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς ἑνότητες. Μέ βάση τά κυριότερα στοιχεῖα τους νά δώσετε ἕναν τίτλο γιά τήν καθεμιά.
2. Τό τραγούδι βασίζεται σέ μιά σύγκρουση. Ποιά εἶναι αὐτή καί τί ἐκπροσωπεῖ κάθε στοιχεῖο της;
3. Στό τραγούδι κυριαρχεῖ ὁ διάλογος. Ποιό εἶναι τό αἰσθητικό ἀποτέλεσμα πού δημιουργεῖ;
4. Νά ἀναγνωρίσετε στό τραγούδι τά χαρακτηριστικά τῶν παραλογῶν, μέ τή βοήθεια καί τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος.
5. Νά συγκρίνετε τήν παραλογή μέ τούς στίχους 301-342 τοῦ ε τῆς Ὀδύσσειας καί νά βρεῖτε τίς ὁμοιότητες.

τρόχαλα: μικρές πέτρες.
τροχαλῶ: ρίχνω πέτρες.
φτενά: λεπτά, ἀδύνατα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀκριτικά

Τά γνήσια ἀκριτικά τραγούδια τά διακρίνει ἡρωική πνοή καί ἐπικός χαρακτήρας. Ἐξυμνοῦν τούς ἡρωισμούς καί τά κατορθώματα τῶν θρυλικῶν *ἀκριτῶν*, πού φρουροῦσαν τά σύνορα (ἄκρα) τοῦ Βυζαντίου, καί ἐξαίρουν τήν προσωπική λεβεντιά τους πού ξεπερνᾶ πολύ τά συνηθισμένα ἀνθρώπινα μέτρα, φτάνοντας τά ὅρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ. (Βλέπε καί Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τάξη Β΄, σελ. 315.)

Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ

Τό τραγούδι εἶναι κρητική παραλλαγή τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ. Τοποθετεῖται χρονολογικά στήν ἀκμή τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν (10ος καί 11ος αἰώνας). Διαφέρει ἀπό ἄλλες παραλλαγές, γιατί σ' αὐτό ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ ἀποδίδεται σέ ἑνέδρα (χωσιά) τοῦ χάρου.

Διγενής ψυχομαχεῖ κι ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
Βροντᾶ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανός καί σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καί τρίζουν τά θεμέλια,
κι ἡ πλάκα τόν ἀνατριχιᾶ πῶς θά τόνε σκεπάσει,
πῶς θά σκεπάσει τόν ἀιτό τῆς γῆς τόν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δέν τόν ἐσκέπαζε, σπήλιο δέν τόν ἐχώρει,
τά ὅροι ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφές ἐπήδα,
χαράκι'* ἀμαδολόγανε* καί ριζιμιά* ξεκούνειε.
Στό βίτσιμά* 'πιανε πουλιά, στό πέταμα γεράκια,
στό γλάκιο* καί στό πήδημα τά λάφια καί τ' ἀγρίμια*.

Ζηλεύγει ὁ Χάρος μέ χωσιά*, μακρά τόνε βιγλίζει*,
κι ἐλάθωσέ του τήν καρδιά καί τήν ψυχή του πῆρε.

χαράκι: μεγάλη πέτρα.
ἀμαδολογῶ: παίζω ἀμάδες (παιγνίδι μέ μικρές πέτρες).
ριζιμιό: μεγάλος βράχος βαθιά ριζωμένος στή γῆ.
βίτσιμα: τίναγμα τοῦ κορμιοῦ πρός τά πάνω.
γλάκιο: τρέξιμο.
ἀγρίμι: ἐδῶ: ἀγριοκάτσικο.
χωσιά: ἑνέδρα.
βιγλίζω: παρατηρῶ ἀπό ψηλά, παραφυλάω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Στό ψυχομαχητό τοῦ Διγενῆ συμπαραστέκεται καί συμμετέχει ὅλη ἡ πλάση (γῆ, οὐρανός κτλ.). Τί δείχνουν αὐτά καί ποιό εἶναι τό αἰσθητικό τους ἀποτέλεσμα;
2. Πῶς παρουσιάζεται ὁ Χάρος καί γιατί;
3. Πῶς κατατάσσονται τά ἀνιστορούμενα μέσα στό τραγούδι. Εἶναι δικαιολογημένη ἡ κατάταξη αὐτή;
4. Πῶς ἐναρμονίζεται στό τραγούδι ὁ θρῆνος καί ὁ ὕμνος;
5. Στό τραγούδι ἐναλλάσσονται βασικά τρεῖς χρόνοι ρημάτων (ἐνεστώτας, παρατατικός, ἀόριστος). Γιατί;

Ἱστορικά δημοτικά τραγούδια

Τά τραγούδια αὐτά ἔχουν θέμα τους κάποιο συγκεκριμένο γεγονός, ἐθνικό ἤ κοινωνικό (πολεμικές συγκρούσεις, πολιορκίες καί ἁλώσεις πόλεων, θανατηφόρες ἐπιδημίες, σεισμούς, ἐπιδρομές βαρβάρων, αἰχμαλωσίες, ἁρπαγές παιδιῶν ἤ γυναικῶν κτλ.). Ἐκτός ἀπό ἐλάχιστα, πού μιλᾶνε γιά εὐχάριστα περιστατικά, ὅλα τά ἄλλα ἐξιστοροῦν θλιβερά γεγονότα.

Στά ἱστορικά μποροῦμε νά κατατάξουμε καί τά σατιρικά πού ἔχουν πολιτικό χαρακτήρα. Τέτοια σατιρικά τραγούδια μᾶς παραδόθηκαν ἀκόμα ἀπό τή βυζαντινή ἐποχή. Ἐπίσης ἀπό μιά ἄποψη ἱστορικά εἶναι καί τά ἀκριτικά καί τά κλέφτικά. Σέ διάκριση ὅμως ἀπό αὐτά, τά καθαρά ἱστορικά ἀναφέρονται στίς λεπτομέρειες τοῦ γεγονότος πού ἐξιστοροῦν: δίνουν τόν τόπο, τό χρόνο, τίς ἰδιαίτερες συνθῆκες, τά πρόσωπα πού παίρνουν μέρος, τή διαδοχή τῶν περιστατικῶν κτλ.

Τό παλιότερο ἱστορικό τραγούδι εἶναι ἕνα ποντιακό μέ τίτλο: *Τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ* (1118-1140). Ἄλλα ἱστορικά τραγούδια εἶναι οἱ *θρῆνοι*. Τέτοιοι θρῆνοι εἶναι: *Τό κοῦρσος τῆς Ἀνδριανόπολης, τῆς Ἁγια - Σοφιᾶς, τῆς Τραπεζούντας, τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου* κ.ἄ. Εἶναι ἀλήθεια ἀξιοθαύμαστο, ὅπως λέει ὁ Ν.Πολίτης, ὅτι τά τραγούδια αὐτά γεννήθηκαν σέ ἐποχή πού τό ἔθνος, μετά τό πάρσιμο τῆς Πόλης, ἔχανε τά πάντα, καί ἀπό πουθενά δέ φαινόταν καμιά ἐλπίδα σωτηρίας. Ὅμως ἀμέσως μετά τήν ἅλωση ἀναφτερώνονται οἱ ἐλπίδες τοῦ ἔθνους ὅτι θά ξαναπάρουν οἱ Ἕλληνες μέ τό σπαθί ὅ,τι μέ σπαθί ἔχασαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τῆς Ἁγια - Σοφιᾶς

Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τά ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ ἁγιά Σοφιά, τό μέγα μοναστήρι,
μέ τετρακόσια σήμαντρα κι ἑξηνταδυό καμπάνες,
κάθε καμπάνα καί παπάς, κάθε παπάς καί διάκος.
Ψάλλει ζερβά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τήν πολλή τήν ψαλμουδιά ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νά μποῦνε στό χερουβικό καί νά 'βγει ὁ βασιλέας*,
φωνή τούς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
«Πάψετε τό χερουβικό κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες πάρτε τά γιερά καί σεῖς κεριά σβηστῆτε,
γιατί εἶναι θέλημα θεοῦ ἡ Πόλη νά τουρκέψει.
Μόν' στεῖλτε λόγο στή Φραγκιά, νά 'ρτουνε τριά καράβια·
τό 'να νά πάρει τό σταυρό καί τ' ἄλλο τό βαγγέλιο,
τό τρίτο, τό καλύτερο, τήν ἅγια τράπεζά μας,
μή μᾶς τήν πάρουν τά σκυλιά καί μᾶς τή μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε κι ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρά Δέσποινα, καί μή πολυδακρύζεις,
πάλι μέ χρόνους, μέ καιρούς, πάλι δικά μας εἶναι».

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ θρῆνος ἀρχίζει μέ μιά ἐπιβλητική ἠχητική εἰκόνα (στ. 1-2). Πῶς ἐκφράζεται καί πῶς δίνονται οἱ διαστάσεις της; Γιά νά ἀπαντήσετε, ἐξετάστε προσεκτικά τά ρήματα καί τά οὐσιαστικά πού τά συνοδεύουν.
2. Νά βρεῖτε τίς ὑπερβολές καί τά ἐξωλογικά στοιχεῖα τοῦ τραγουδιοῦ. Ποιός εἶναι ὁ ρόλος τους;
3. Νά συγκρίνετε τίς προστακτικές *πάψετε, πάρτε, σβηστῆτε* μέ τό παραινετικό *ἄς χαμηλώσουν*. Γιατί χρησιμοποιήθηκαν;
4. Στό τραγούδι δίνονται δυό χρησμοί. Τί ἐκφράζει ὁ καθένας; Μέ τήν ἀπάντηση θά δώσετε τόν κεντρικό πυρήνα τοῦ τραγουδιοῦ.
5. Ἡ ἐκκλησία δέν περιγράφεται. Παρόλα αὐτά οἱ διαστάσεις της δίνονται παραστατικά. Μέ ποιό τρόπο;

καί νά 'βγει ὁ βασιλέας: ἀπό τή φράση τοῦ «χερουβικοῦ ὕμνου» «ὡς τόν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι», πού ψάλλεται, ὅταν πρόκειται νά βγοῦν τά ἅγια. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἡ τελευταία λειτουργία στήν Ἁγια - Σοφιά διακόπηκε, τή στιγμή πού ψαλλόταν ὁ χερουβικός ὕμνος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νικ. Γύζης: *Τό παιδομάζωμα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τό παιδομάζωμα

Ἀπό τά πρῶτα ἀκόμη χρόνια τῆς τουρκικῆς κατοχῆς οἱ Ἕλληνες ἦταν ὑποχρεωμένοι, ἐκτός ἀπό τά εἰσοδήματα (γιά τά ὁποῖα πλήρωναν ἀβάσταχτους φόρους), νά δηλώνουν τά ἀρσενικά παιδιά τους στά μητρῶα πού τηροῦσαν οἱ δημογέροντες. Ἀπό τά παιδιά αὐτά διάλεγαν οἱ κατακτητές τά πιό ὄμορφα καί γερά, 6-7 ἐτῶν στά πρῶτα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καί 10-15 ἐτῶν ἀργότερα, γιά νά τά κάνουν γενίτσαρους. Στήν ἀρχή ἡ ἐπιλογή γινόταν κάθε πέντε χρόνια, ἀργότερα ὅμως κάθε χρόνο. Οἱ στρατολόγοι —ἀξιωματικοί γενίτσαροι ἤ ἄλλοι εἰδικοί ὑπάλληλοι— συμπεριφέρονταν μέ ἀπερίγραπτη σκληρότητα. Ἀπό τούς εὔπορους ἄρπαζαν ὁλόκληρες περιουσίες, γιά νά ἀπαλλάξουν τά παιδιά τους, ἐνῶ ἀπό τούς φτωχούς παῖρναν ὄχι μόνο ἕνα παιδί, ὅπως ὁρίζε ὁ νόμος, ἀλλά περισσότερα καί τά πουλοῦσαν γιά λογαριασμό τους. Ἀπό τή στρατολογία ἀπαλλάσσονταν οἱ παντρεμένοι· γι' αὐτό πολλοί γονεῖς πάντρευαν τά παιδιά τους σέ μικρή ἡλικία (8 ἤ 10 χρόνων). Τό παιδομάζωμα, πού ἦταν ὁ πιό φοβερός φόρος αἵματος τοῦ Γένους, καταργήθηκε τό 1632 ἀπό τό σουλτάνο Μουράτ Δ'.

Ἀνάθεμά σε, βασιλιά, καί τρισανάθεμά σε
μέ τό κακόν ὁπόκαμες, καί τό κακό πού κάνεις.
Στέλνεις, δένεις τούς γέροντας, τούς πρώτους, τούς παπάδες,
νά μάσεις παιδομάζωμα, νά κάμεις γενιτσάρους.
Κλαῖν οἱ γονέοι τά παιδιά κι οἱ ἀδερφές τ' ἀδέρφια,
κλαίγω κι ἐγώ καί καίγομαι καί ὅσο ζῶ θά κλαίω,
πέρσι πῆραν τό γιόκα μου, φέτο τόν ἀδερφό μου.

Ερωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό πρόσωπο πού μιλάει καί ποιά ἡ συναισθηματική του κατάσταση;
2. Νά ἐξετάσετε τήν ἐπιλογή τῶν λέξεων καί τή σχέση πού ἔχουν αὐτές μεταξύ τους στούς δυό πρώτους στίχους. Τί παρατηρεῖτε;
3. Νά ἐξηγήσετε πῶς κλιμακώνεται ὁ πόνος καί ποῦ φτάνει στήν κορύφωσή του;
4. Ποιά εἶναι ἡ διάρθρωση (δομή) τοῦ ποιήματος;

Τοῦ Δράμαλη

Τό τραγούδι ἀναφέρεται στή γνωστή ἐκστρατεία τοῦ Μαχμούτ πασᾶ (Δράμαλη) ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Ὅπως εἶναι γνωστό ὁ τρομε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρός στρατός τοῦ Δράμαλη στό πέρασμά του ἀπό τήν Ἀνατολική Στερεά ὥς τήν ἀργολική πεδιάδα δέ συνάντησε καμιά ἀντίσταση. Μόνο στούς Μύλους τῆς Λέρνης ὁ Κολοκοτρώνης μέ τά παλικάρια του προσπάθησε νά ἀναχαιτίσει τήν προέλασή του. Ἐπειδή ἦταν δύσκολη μιά κατά μέτωπο ἐπίθεση, οἱ Ἕλληνες βάλθηκαν νά καταστρέψουν ὅσα τρόφιμα μπόρεσαν καί ἔφεραν τό Δράμαλη σέ δύσκολη κατάσταση. Προβλέποντας ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι θά ἀναγκαστεῖ ὁ Δράμαλης ἀπό ἔλλειψη ἐφοδίων νά ὑποχωρήσει στήν Κόρινθο, ἔστειλε τό Νικηταρᾶ μέ 2.500 ἄνδρες νά πιάσει τά στενά τῶν Δερβενακίων. Καί ὅταν στίς 26 Ἰουλίου 1822 ὁ στρατός τοῦ Δράμαλη ἐπιχείρησε νά περάσει ἀπό τά στενά, ἔπαθε μεγάλη πανωλεθρία. Ὅσοι κατόρθωσαν νά φτάσουν στήν Κόρινθο, ἀποδεκατίστηκαν ἀπό τίς στερήσεις καί τίς ἀρρώστιες, καί ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης πέθανε ἀπό τή λύπη του.

Φύσα, μαῖστρο δροσερέ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τά χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τή μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στό Δερβενάκι κείτονται, στό χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά 'χουνε τή μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καί-γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τή λάμψη.

Κι ἕνα πουλάκι πέρασε καί τό συχνορωτᾶνε:
«Πουλί πῶς πάει ὁ πόλεμος, τό κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καί παραπίσω οἱ Ἕλληνες μέ τά σπαθιά στά χέρια».

Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τά σπίτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καί τά τζαμιά γιά Τούρκους,
κλαῖνε μανοῦλες γιά παιδιά, γυναῖκες γιά τούς ἄντρες.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιοί στίχοι τονίζουν ἰδιαίτερα τό μέγεθος τῆς συμφορᾶς;
2. Τό ποίημα ἐκτός ἀπό τό ἡρωικό πνεῦμα διαπνέεται καί ἀπό εὐγένεια αἰσθημάτων. Μπορεῖτε νά ἐπισημάνετε τά στοιχεῖα πού δείχνουν αὐτά τά αἰσθήματα καί τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖο ἐκφράζονται;
3. Τί φανερώνουν οἱ στίχοι:
   — Μπροστά πάει... μέ τά σπαθιά στά χέρια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μοιρολόγια

Τό ἔθιμο νά κλαῖνε οἱ ἄνθρωποι τά πρόσωπα πού ἔχασαν, καί ἰδιαίτερα τούς νέους, εἶναι παλιό ὅσο καί ὁ θάνατος. Ἔτσι στήν Ἰλιάδα ὁ Ἀχιλλέας θρηνεῖ τόν Πάτροκλο καί οἱ Τρῶες τόν Ἕκτορα. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀνθρώπινος πόνος, οἱ θρηνητικές κραυγές μπροστά στόν πεθαμένο πῆραν συγκεκριμένη μορφή στά θρηνητικά αὐτά τραγούδια πού τά ὀνομάζουμε **μοιρολόγια.**

Τά μοιρολόγια καταστάλαξαν στή μορφή πού τά ξέρουμε κυρίως κατά τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας. Σήμερα τέτοια τραγούδια, ἀλλά σέ διαφορετικό μέτρο (ὀχτασύλλαβο ἰαμβικό), συναντοῦμε μόνο στή Μάνη. Πολύ σπάνια μπορεῖ κανείς νά ἀκούσει καί σ' ἄλλες περιοχές τῆς πατρίδας μας μοιρολόγια, σέ ἰαμβικό ὅμως δεκαπεντασύλλαβο.

Τά μοιρολόγια, ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενό τους, μποροῦν νά καταταχτοῦν σέ διάφορες κατηγορίες. Ἔτσι ἔχουμε μοιρολόγια πού ἐκφράζουν τίς ἀρετές τοῦ νεκροῦ ἤ καί ἀλληγορικά, στά ὁποῖα ὁ νεκρός παρομοιάζεται μέ τόν ἥλιο, τή σελήνη, μέ ἄστρο, μέ δέντρο κτλ. Ἄλλα μιλᾶνε γιά τό Χάρο καί τόν κάτω κόσμο: σ' αὐτά ὁ θάνατος περιγράφεται ὄχι σύμφωνα μέ τίς χριστιανικές ἀντιλήψεις, ἀλλά ὡς *ἀδικητής* καί *κουρσάρος* ἄσπλαχνος, καβάλα σέ κατάμαυρο ἄλογο. Ἀνάλογη εἶναι καί ἡ εἰκόνα τοῦ Ἅδη· θυμίζει τόν ἐφιαλτικό κάτω κόσμο τῶν ἀρχαίων, ὅπως μᾶς τόν περιγράφει ὁ Ἀχιλλέας στήν Ὀδύσσεια.

Σέ ἄλλα μοιρολόγια ἐκφράζεται ἡ ματαιότητα τοῦ κόσμου· καλοτυχίζονται τά ἄψυχα καί κυρίως τά βουνά καί οἱ κάμποι, ἀναζητιέται τό ἀθάνατο νερό ἤ τό νερό τῆς Ἀρνησιᾶς, ἐκφράζεται ὁ πόνος γιά τούς ζωντανούς, τή μητέρα, τό παιδί πού ὀρφάνεψε κτλ. Τέλος ὁ θάνατος συσχετίζεται καί μέ τήν πίκρα τῆς ξενιτιᾶς καί πολλά τραγούδια μέ τέτοιο περιεχόμενο χρησιμοποιοῦνται ὡς μοιρολόγια.

1

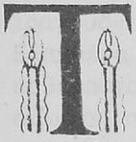

Τώρα, οὐρανέ μου, βρόντησε, τώρα, οὐρανέ μου, βρέξε,
ρίξε στούς κάμπους τή βροχή καί στά βουνά τό χιόνι,
στοῦ πικραμένου τήν αὐλή τρία γυαλιά φαρμάκι·
τό 'να νά πίνει τήν αὐγή, τ' ἄλλο τό μεσημέρι,
τό τρίτο τό πικρότερο στό δεῖπνο, ὅταν δειπναει.

2

Εἶχα μηλιά στήν πόρτα μου καί δέντρο στήν αὐλή μου,
καί τέντα κατακόκκινη τό σπίτι σκεπασμένο
καί κυπαρίσσι ὁλόχρυσο κι ἤμουν ἀκουμπισμένη,
εἶχα κι ἀσημοκάντηλο στό σπίτι κρεμασμένο.
Τώρα ἡ μηλιά μαράθηκε, τό δέντρο ξεριζώθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη καί κείνη μαύρη ἐγίνη,
τό κυπαρίσσι τό χρυσό ἔπεσε κι ἐτσακίστη,
τ' ἀσημοκάντηλο ἔσβησε, τό σπίτι δέ φωτάει.

3

Γιά πές μου τί τοῦ ζήλεψες αὐτοῦ τοῦ κάτου κόσμου;
Εὐτοῦ βιολιά δέν παίζουνε, παιγνίδια δέ βαροῦνε,
εὐτοῦ συδυό* δέν κάθουνται, συντρεῖς* δέν κουβεντιάζουν,
εἶναι κι οἱ νιοί ξαρμάτωτοι κι οἱ νιές ξεστολισμένες,
καί τῶν μανάδων τά παιδιά σά μῆλα ραβδισμένα*.

Ἐρωτήσεις

1. Σέ ποιές κατηγορίες μοιρολογιῶν ἀνήκουν τά τρία αὐτά τραγούδια;
2. Πῶς ἐκφράζεται ὁ πόνος στό κάθε τραγούδι;
3. Στό τραγούδι 2 νά συγκρίνετε πῶς ἔνιωθε ἡ χαροκαμένη πρίν καί πῶς μετά ἀπό τό θάνατο τοῦ ἀγαπημένου της προσώπου.
4. Τί θέλει νά πετύχει στό τραγούδι 3 τό χαροκαμένο πρόσωπο περιγράφοντας τόν κάτω κόσμο;
5. Ποιό ἀπό τά τρία μοιρολόγια εἶναι ἀλληγορικό καί πῶς ἐκφράζεται ἡ ἀλληγορία του;

συδυό, συντρεῖς: δυό δυό, τρεῖς τρεῖς μαζί.
ραβδισμένα: ριγμένα στή γῆ μέ ραβδί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φ. Κόντογλου

Τά ἔμορφα τραγούδια μας, ἡ ἀναπνοή τῆς φυλῆς μας.

Ἔχω τήν ἰδέα πώς, ὅσο ἀποξενώνεται ἡ καρδιά μας ἀπό τά λαϊκά τραγούδια μας, τόσο περισσότερο φανερώνουμε πώς ξεμακρυνόμαστε ἀπό τή ρίζα τῆς φυλῆς μας καί πώς κρυώνει μέσα μας τό ζεστό καί καθαρό αἷμα πού πήραμε ἀπό τούς πατεράδες μας. Γιά μᾶς τούς Ἕλληνες, ἡ πηγή τῆς ζωῆς εἶναι ἐκεῖ μέσα, κι ἄν λιγοστεύει ἡ ὄρεξή μας κι ἡ δίψα μας νά πιοῦμε ἀπό αὐτή τή δροσερή νερομάνα, αὐτό θά πεῖ πώς τό πνεῦμα μας εἶναι ἀρρωστημένο καί πασκίζουμε νά τό ζωογονήσουμε ψεύτικα, μέ βλαβερά καί ξενόφερτα πιοτά, πού συνεργοῦνε στό νά ξεφυλιστοῦμε μιάν ὥρα ἀρχύτερα, καί νά μήν ἀπομείνει ἀπάνω μας τίποτα ἀπό τόν πνευματικό χαραχτήρα μας. Αὐτά τά φαρμακερά πιοτά μᾶς τραβᾶνε σάν τόν μπεκρη, που δεν ἔχει πιά ζωή μέσα του καί πού θαρρεῖ πώς θά ζωντανέψει πίνοντας καί μπεκρολογώντας, ἐνῶ, ἴσια ἴσια, σιγά σιγά τόν φαρμακώνουνε, ὥς νά τόν πεθάνουνε. Ἔτσι γίνεται καί μέ τά πνευματικά πιοτά πού λέγω. Μά πολλοί ἀπό τούς διαβασμένους μας τό 'χουνε γιά καύχημα τό ὅτι δέν καταδέχουνται νά ξεδιψάσουνε στίς δικές μας δροσερές βρυσοῦλες, κι ὁλοένα πίνουνε ἀπό τά ξένα καί θολά βαλτόνερα, ποθώντας νά βγάλουνε ἀπό μέσα τους ὅ,τι δικό μας ἔχουνε καί νά διαλυθοῦνε, σάν κάποιοι καινούριοι βουδιστές, μέσα στό σκοτεινό χάος τῆς εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς νιρβάνας*.

Ἄνθρωπος πού δέ νιώθει στά κατάβαθα τῆς καρδιᾶς του τά λαϊκά μας τραγούδια, δέν εἶναι σέ θέση νά νιώσει ἀληθινά τήν ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα. Μπορεῖ νά τήν καταλαβαίνει σάν ἕνα πολιτικό καί ἱστορικό καθέκαστο, δηλαδή νά τήν καταλαβαίνει ἀπό τήν ὑλική μεριά, δέ νιώθει ὅμως ἀπ' αὐτή τό «τιμιώτατον», δηλαδή τήν πνευματική φωτοχυσία της, πού τήν κάνει αὐτή τήν ἐπανάσταση ξεχωριστή ἀνάμεσα στίς λογῆς λογῆς ἐπαναστάσεις πού γινήκανε.

Τό γένος τό δικό μας εἶναι πονεμένο, πιό πονεμένο ἀπ' ὅλα τά ἔθνη τῆς οἰκουμένης. Γιά τοῦτο, ὅ,τι κι ἄν κάνουμε, ἔχει μέσα του κάποια μεγάλη σφραγίδα, γιατί μέ τόν πόνο ξεσκεπάζουνται στόν ἄνθρωπο τά μεγαλα μυστηρια του κοσμου, αν εκεινος που πονα εχει ανθρωπια και

---

* *νιρβάνα:* ἀπάθεια, ἐκμηδένιση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πίστη. Τά τραγούδια τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἁγνά ἀγριολούλουδα πού φυτρώσανε ἀπάνω στίς καθαρές καί βασανισμένες βραχόπετρες, ὁπού τίς δέρνει ὁ πόνος, μά πού φεγγοβολᾶνε σάν διαμάντια ἀπό τόν ἥλιο καί πού ξεπλένουνται ἀπό τήν καθαρή βροχούλα.

Ἡ φτώχεια μᾶς ἔκανε νά ζοῦμε ἁπλή ζωή, μέ λιγοστά πράγματα, καί δέν μᾶς ἄφησε νά ξεμακρύνουμε ἀπό τή φυσική ζωή, ἀλλά μᾶς ἔκανε νά βυζαίνουμε ὁλοένα ἀπό τήν καθαρή βρυσούλα πού θρέφει μ' ἀληθινή θροφή τήν καρδιά τ' ἀνθρώπου. Σ' αὐτό συνέργησε καί τό καλό ἀγέρι πού ἔχει ἡ πατρίδα μας κι ἡ ἡμεράδα πού ἔχουνε τά βουνά κι οἱ θάλασσές της, ὥστε νά μᾶς φαίνεται σάν μάνα πονετικιά, πού μᾶς βαστᾶ ὁλοένα στήν ἀγκαλιά της.

Στά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς οἱ ἄνθρωποι ἤτανε ἀγράμματοι καί ζούσανε στά βουνά, ἀφοῦ πολλοί εἴχανε γιά σπίτια τίς σπηλιές καί τά στρουγκολίθια*. Πολιτεῖες δέν εἴχανε, εἴχανε μοναχά κάτι μικρά χωριά, τά περισσότερα μέ λίγα σπίτια τό καθένα. Μέ τούτη τήν ἁπλή ζωή πού περνούσανε εἴχανε καί ψυχή ἁπλή. Καί μήν πεῖ κανένας πώς ἤτανε πονηροί, γιατί στούς τέτοιους φυσικούς ἀνθρώπους, ὁ ἀπό μέσα ἀνθρωπος εἶναι ἁπλός σάν τό μωρό, ἄς ἔχει καί πεῖσμα καί σκληρότητα, ἄς εἶναι καί φονιάς ἀκόμα. Τήν ἀγνότητα ἀπό τόν ἄνθρωπο τή βγάζει ἐκείνη ἡ παρά φύση κακία, πού φωλιάζει στή χαλασμένη καί στήν πολύξερη ψυχή, αὐτή τόν ξεραίνει καί τόν κάνει ἀναίσθητον.

Ἔκανα γνωριμία μέ ληστάδες καί μέ βουνίσιους φονιάδες· καί, μ' ὅλα ταῦτα, στό βάθος τῆς καρδιᾶς τους ἤτανε ἀθῶοι, πιστεύανε εὔκολα σ' ὅ,τι τούς ἔλεγα, καί θαυμάζανε σάν τά μωρά τό 'να καί τ' ἄλλο, ταπεινοί οἱ κακόμοιροι, παρεκτός ὅσοι ἤτανε διαστρεμμένοι. Ἕνας ληστής, τόσο κολλήθηκε σέ μένα, πού δέν ἔκανε δίχως ἐμένα, ἔφταξε νά μέ φοβᾶται καί νά μ' ἀγαπᾶ μαζί, ἐπειδής ἤτανε γι' αὐτόν μεγάλο μυστήριο τό νά ζωγραφίζω μέ τό χέρι μου ἁγίους κι ἀνθρώπους καί δέντρα καί βουνά κι ὅλα ὅσα βρίσκουνται στόν κόσμο, ἐνῶ, στήν ἀρχή, τόν φοβόμουνα ἐγώ.

Αὐτές οἱ ἁπλές ψυχές κι οἱ εὐκολόπιστες, ἀπ' ὄξω φαίνουνται ἄγριες καί φοβερές. Τούς ἄλλους, τούς ψευτογλυκοπρόσωπους καί τούς ὑποκριτές νά φοβᾶσαι. Οἱ βουνίσιοι εἶναι οἱ νήπιοι πού λέγει τό Εὐαγγέλιο. Γιά τοῦτο ὁ ληστής γίνεται πιό εὔκολα ἅγιος, ἐνῶ ὁ χαλασμένος, ὁ πολύξερος, δέ γίνεται ποτέ, κι ἄς μήν ἔχει πειράξει κανέναν στά φανερά. Θυμήσου τόν ληστή πού σταυρώθηκε μαζί μέ τόν Χριστό, πώς ἔκλαψε γι' αὐτόν, ἐπειδής, ὅπως εἶπε, ἄδικα σταυρώθηκε ὁ Χριστός, ἐνῶ αὐτός

στρουγκολίθι: βραχοσπηλιά, πού τή χρησιμοποιοῦν οἱ βοσκοί γιά μαντρί, γιά στρούγκα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φ. Κόντογλου: *Ἀρματωλοί καί κλέφτες.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ὁ σύντροφός του βασανιζόντανε δίκαια. Σέ τέτοιες ψυχές μπαίνει ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ Χριστός, πρίν ἀπ' ὅλα, ζητᾶ ἁπλή καρδιά.

Λοιπόν οἱ τέτοιοι τσομπαναρέοι κάνανε τά πιό καλά τραγούδια καί τίς παροιμίες, κι ἡ γλώσσα τους ἔχει κάποιες χάρες πού δέν τίς ἔχει ἡ δική μας, ἡ γραμματισμένη, καί ζωγραφίσανε μοναστήρια καί ρημοκλήσια, κι ὅλα ὅσα κάνανε εἶναι τά πιό ἀληθινά καί τά πιό ἁγνά. Καί τ' ἀξιωθήκανε αὐτό ἀπό τήν ἁπλότητα πού εἴχανε, πού τούς ἔκανε νά μή βλέπουνε θολά καί ταραγμένα τόν κόσμο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδής δέν παραγεμίσανε τήν ψυχή τους μέ ἀφύσικα καί μέ πολύπλοκα πράγματα.

Στά τραγούδια πού κάνανε βλέπουμε κάποιαν ἀλήθεια καί μιάν ἐντέλεια, πού δέν τή φτάνουνε ποτές οἱ σπουδασμένοι ποιητάδες μέ τά πολύπλοκα ἐργαλεῖα τους. Γιατί οἱ ἁπλοί ἄνθρωποι εἶναι τ' ἀληθινά παιδιά τῆς φύσης κι ἔχουνε ἀνταπόκριση μαζί της, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶναι τά προγόνια* της, κι ὅ,τι φτιάξουνε αὐτά τ' ἀληθινά παιδιά της δέν εἶναι φτιαστό, ἀλλά εἶναι ἀληθινό καί καθαρό, σάν τά ἴδια τά βουνά καί σάν τή θάλασσα καί σάν τόν ἀγέρα πού φυσᾶ καί σάν τόν πρίνο πού φυτρώνει στό κράκουρο* καί σάν τό ὄρνιο πού κόβει βόλτες ἀπάνω ἀπό μιάν ἔρημη ράχη. Θαρρεῖς πώς καί τά ζαρκάδια καί τά πρόβατα κι οἱ πέρδικες καί τά δέντρα καί τ' ἄλλα φυσικά πλάσματα, θαρρεῖς πώς καί κεῖνα θά ταιριάζανε τέτοια τραγούδια, σάν κι αὐτά πού κάνανε τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι, ἄν εἴχανε λαλιά. Μήτε πένα πιάσανε στά χέρια τους, μηδέ χαρτί, μηδέ μελάνι. Ἀπό τήν καρδιά τους ἀνέβηκε στό στόμα, κι ἀπό τό στόμα βγῆκε, ὅπως λαλεῖ τό πουλί, κι ὕστερα μαθεύτηκε παντοῦ, καί τό 'πανε οἱ κοῦκοι στά βουνά κι οἱ πέρδικες στά πλάγια. Κι ἀπό στόμα σέ στόμα ἀπόμεινε στόν κόσμο καί τραγουδιέται, γενεές γενεῶν.

Τί θαυμαστό πράγμα νά αἰσθάνεται καί νά μιλᾶ ὁ ἄνθρωπος σάν ἀπό μέρος ὅλων τῶν πλασμάτων! Ἀληθινά, νιώθεις πώς αὐτή εἶναι μιά θεϊκή χάρη, πού τοῦ δόθηκε ἀπό τόν Θεό, πού τόν κατάστησε βασιλέα ἀπάνω σ' ὅλα. Ὁ Ἀδάμ πρωτοέβαλε ἀπάνω στό κάθε ζῶο τ' ὄνομά του, κι ὕστερ' ἀπάνω σ' ὅλα τά κτίσματα. Πρωτύτερα δέν εἴχανε ὀνόματα, δέν τά 'νιωθε κανένας πώς ὑπάρχουνε, παρεκτός τοῦ Θεοῦ, ὁ ἥλιος, τ' ἄστρα, ἡ μέρα, ἡ νύχτα, ἡ αὐγή, τό βασίλεμα, τά νερά, τ' ἄνθια, τά βουνά, τά σύννεφα κι ὅλη ἡ δόξα τῆς πλάσης.

Σάν ξεφυλίστηκε ὁ ἄνθρωπος, βγῆκε ἀπό τόν φυσικόν δρόμο καί γίνηκε γραφιάς, σάν κι ἐμᾶς, κι ἄρχισε νά κάνει πράγματα φτιασιδωμένα, χωρίς ἐκείνη τή δροσιά καί τήν ἁγνή εὐωδία.

προγόνι: παιδί πού γεννήθηκε ἀπό προηγούμενο γάμο.
κράκουρο: βραχώδης τόπος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρό ἑκατόν πενήντα, διακόσα χρόνια, ὅλη ἡ οἰκουμένη εἶχε πολλά σκολειά σέ κάθε χώρα, καί σπουδάζανε οἱ ἄνθρωποι. Σπουδάζανε καί καλά πράγματα, μά κοντά στά λίγα καλά μαθαίνανε περισσότερα κακά. Λοιπόν πονήρεψε ὁ κόσμος κι ἔχασε τήν ἀρχαία ἁπλότητα. Μοναχά ἡ Ἑλλάδα εἶχε ἀπομείνει ἀγράμματη, περιζωσμένη ἀπό ἔθνη πού εἴχανε χάσει τήν παρθενική τούτη ἁπλότητα. Θαρροῦσε κανένας πώς ἤτανε μαντρωμένη μ' ἕναν φράχτη, γιά νά μή μποῦνε μέσα στόν Παράδεισό της τά πονηρά δαιμόνια. Οἱ ἄνθρωποι, ἐδῶ πέρα, ζούσανε σάν νά 'χανε χίλια χρόνια πίσω, στά χρόνια τοῦ Μεγ' - Ἀλέξαντρου καί τοῦ Χριστοῦ, σέ καιρό πού, δίπλα τους, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία καί τ' ἄλλα τά ἔθνη τῆς Εὐρώπης εἴχανε γίνει σχεδόν ὅπως εἶναι σήμερα. Καί μ' ὅλα ταῦτα, ἐδῶ πέρα, στά βουνά καί στίς κλεισοῦρες, πού ζούσανε ἄνθρωποι μισοάγριοι, ἄνθιζε ἀκατάλυτο τό ἀρχαῖο δέντρο τῆς Δωδώνης, καί λαλοῦσε ὁλοένα ἡ βρύση που 'χε πιεῖ ὁ Ὅμηρος κι ὁ Τέρπανδρος κι ὁ Ἡσίοδος κι ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός κι ὁ Μηνᾶς ὁ Καλλικέλαδος*. Δίχως χαρτί καί δίχως μελάνι τραγουδιόντανε ὅσα τραγουδιοῦνται, τό πῶς ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος στόν κόσμο, τό πῶς ἀγαπᾶ, τό πῶς πεθαίνει, τό πῶς μακαρίζεται.

Ποιά ἄλλη φυλή στόλισε τή ζωή της μέ τέτοια ἀμάραντα λουλούδια; Σέ ποιά χώρα τραγουδούσανε καί ψέλνανε ὅλοι, ἀπό τόν μικρόν ὥς τόν μεγάλον; Ποῦ τεχνουργέψανε, σάν μέ κάποιο κοφτερό σμιλάρι, τέτοια τραγούδια παλικαρίσια, τέτοια ἐρωτικά, τέτοια νανουρίσματα, τέτοια μοιρολόγια, πού νά ραγίζει ἡ γῆς ἀπό τήν πίκρα; Πουθενά! Γιατί, ὅπως λέγει τό Εὐαγγέλιο, ἐκεῖνοι πού δέν πήγανε στό σκολειό, γινήκανε δασκάλοι σέ κείνους πού τό ξεσκολίσανε. Κανένας δέν ἤξερε νά γράψει τ' ὄνομά του σέ τοῦτον τόν παρθένον τόπο, κι ὡστόσο σάν μαγνήτης ἔσερνε τούς σπουδασμένους τῆς γῆς καί ζέσταινε τήν καρδιά τους πού 'χε παγώσει ἀπό τήν πολλή σπουδή, καί βρίσκανε ξεκούραση κουβεντιάζοντας μέ τούς τσομπαναρέους οἱ κουρασμένοι κι οἱ φορτωμένοι τήν ταφόπετρα τῆς σοφίας καί τῆς ἐπιστήμης, κι ἀλλάζανε τά στενοβράκια τους μέ τήν παλιόκαπα, γιά ν' ἀπογευτοῦνε τήν ἀληθινή ζωή καί νά πιοῦνε ἀπό τίς βρυσοῦλες καί νά κοιμηθοῦνε στά σκληρά γιατάκια* τῶν κλεφτῶν.

Θαρρεῖς πώς ἡ πλάση εἶχε στερέψει στ' ἄλλα μέρη καί πώς δέ γύριζε πιά μηδέ ὁ ἥλιος, μηδέ τό φεγγάρι, καί πώς ἡ γῆς εἶχε γίνει ἕνας ξέρακας* καί πώς μοναχά στή φτωχή τήν Ἑλλάδα βαστοῦσε ἀκόμα, σάν καί

Μηνᾶς ὁ Καλλικέδαδος: Ἀθηναῖος λόγιος καί ρήτορας (4ος μ.Χ. αἰ.).
γιατάκι: κατάλυμα.
ξέρακας: ξεραμένο, ἀπανθρακωμένο δέντρο (ἐδῶ: μεταφορικά).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρῶτα, ἡ βλογημένη τάξη τοῦ κόσμου. Ὁ φτωχός ὁ Λάζαρος καθότανε μακάριος στήν ἀγκαλιά τοῦ Ἀβραάμ κι ὁ πλούσιος τόν παρακαλοῦσε νά πάγει νά τόν δροσίσει μέ τό βρεγμένο δάχτυλό του.

Ἄν αὐτό δέ λέγεται ζωή, τότε ποιά εἶναι ἡ ζωή; Ρωτῶ νά μάθω. Καί τό πιό παράξενο εἶναι πώς ὁ πιό παμπάλαιος λαός, πού 'χε ζήσει χιλιάδες χρόνια πρίν ἀπό τούς ἄλλους, ὁ παππούς κι ὁ πρόπαππός τους, ἤτανε μπροστά τους ὁ πιό νιός, παλικάρι ἀπάνω στ' ἄνθος του, τριγυρισμένος ἀπό ψυχές μαραζιάρικες κι ἀγουρογερασμένες, ρουπάκι* καμένο ἀπό τ' ἀστροπελέκια, πού πέταγε καινούρια φύτρα καί χρυσοπρασίνιζε καί λουλούδιζε ἀνάμεσα σέ κλαριά ξερά, κι ἄς ἤτανε χτεσινά καί προχτεσινά φυτουργήματα.

Σέ ἀπορία βρίσκεται κανένας, τί νά πρωτοπεῖ γι' αὐτά τά τραγούδια τοῦ λαοῦ μας καί πῶς νά τά παινέψει καί πῶς νά τά περιεργαστεῖ, γιά νά κάνει τόν ἄλλον νά τά νιώσει. Μά ὅποιος τά νιώθει, τά νιώθει. Σ' ὅποιον δέν τά νιώθει, δέ φελᾶ κανένας ἐξηγάτορας. Εἶναι σάν τόν ἥλιο, σάν τό φεγγάρι, σάν τ' ἀστέρια, σάν τή χαρά τοῦ καλοκαιριοῦ. Ὅποιος δέν ἔχει ἥλιο στόν τόπο του, σάν νιώσει αὐτά τά τραγούδια, θά δεῖ τόν ἥλιο καί θά ζεσταθεῖ. Ὅποιος δέν ἔχει ἐλπίδα, μ' αὐτά θά παρηγορεθεῖ. Ὅποιος δέ βρίσκει μπάλσαμο στόν πόνο του, θά γλυκαθεῖ. Ὅποιος δέ δροσίστηκε μέ τά μεγάλα ποτάμια, πού σηκώνουνε τίς ἀντάρες, ἄς ἔρθει νά δροσιστεῖ ἀπό τή βρυσούλα πού τρέχει καί κρυφοτραγουδᾶ, κρυμμένη στήν πλαγιά πού 'ναι φυτρωμένη μέ πρινάρια καί μέ σκίνα. Ὅποιος δέν ἐρωτεύτηκε, θάν ἐρωτευτεῖ. Μ' ἕναν λόγο, ὅποιος δέν εὑρῆκε καμιά γεύση στή ζωή, θά ζήσει μ' αὐτά τά τραγούδια. Μά, πρωτύτερα, πρέπει νά πετάξει ἀπό πάνω του τήν κακή συνήθεια νά ζητᾶ συννεφιασμένες φιλοσοφίες, γιά νά χωθεῖ στό σκοτάδι τους καί στόν λαβύρινθο, πού θαρρεῖ πώς θά τόν βγάλει στό φῶς. Τό φῶς εἶναι μπροστά του, ἁπλό, καθαρό.

Ἐδῶ δέν ἔχει πολλά λόγια. Λίγα καί καλά. Μέ πέντε δέκα λιθάρια χτίζει ἕναν πύργο, μέ δυό τρία πουρνάρια κάνει ἕνα δάσος, μέ τρία λουλούδια μοσκοβολᾶ ὁ τόπος. Πεντ' ἕξι ἄνθρωποι πού κουβεντιάζουνε, ἕνα λημέρι ταμπουρωμένο μέ ξερολιθιά, δυό πουλιά πού πετᾶνε ἀπό πάνω, ἕνα μνημούρι πού 'ναι κοντά σ' ἕνα ρημοκλήσι, καί κάτι γίδια πού βοσκᾶνε, αὐτά φτάνουνε γιά νά νιώσεις ὅλη τήν πλάση. Γιατί ὁ οὐρανός κι ἡ γῆ καί τοῦτος ὁ κόσμος κι ὁ ἄλλος κι ὅλα τά πλάσματα, εἶναι παρόν. Δέ μιλᾶνε μοναχά οἱ ἄνθρωποι, μιλᾶνε καί τ' ἄρματά τους, τά τσαπράζα, τά βουνά, τ' ἄλογα, οἱ πέρδικες, τά ἔλατα, τά σκαθάρια, ὁ

ρουπάκι: ἀγριοβελανιδιά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πεθαμένος ἀπό τό κιβούρι του, ὅλος ὁ κάτω κόσμος, οἱ ἅγιοι, τά νέφελα. Ἀκόμα καί κεῖνα πού δέ μιλᾶνε, καταλαβαίνεις πώς καί κεῖνα εἶναι παρόν. Καί τά τωρινά καί τά περασμένα καί τά μακρινά καί τά κοντινά. Ἕνα πράγμα θαυμαστό, πού δέν μπορεῖς νά ψάξεις καί νά βρεῖς ἀπό ποῦ γίνεται!

Τρία λόγια λέγει τό τραγούδι κι ἀντιλαλοῦνε στήν ψυχή σου χιλιάδες πράγματα. Ἄκου τοῦτα τά πέντε λόγια:

Τ' ἀντρειωμένου τ' ἄρματα δέν πρέπει νά πουλιόνται,
μόν' πρέπει τους στήν ἐκκλησιά κι ἐκεῖ νά λειτουργιόνται.
Πρέπει νά κρέμουνται ψηλά σέ πύργο ἀραχνιασμένο,
σκουριά νά τρώει τ' ἄρματα κι ἡ γῆς τόν ἀντρειωμένο.

Εἶδες τί λιγολογία καί τί κάστρο ἀκατάλυτο! Καί τέτοιο μυστήριο! Ὅλη ἡ οἰκουμένη θαρρεῖς πώς ἔχει στή μέση αὐτόν τόν πύργο. Καί βλέπεις τίς παμπάλαιες πέτρες του καί τ' ἄρματα πού τά τρώγει ἡ σκουριά, κρεμασμένα μέσα σέ κείνη τήν ἡσυχία, καί νιώθεις πώς περνᾶνε χρόνια τῶν χρονῶν, πώς βγαίνει καί βασιλεύει ὁ ἥλιος καί τό φεγγάρι, κι ἡ γῆς χειμωνιάζει καί καλοκαιριάζει, κι οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται καί γερνᾶνε, καί τ' ἄρματα κάθουνται ὁλοένα κρεμασμένα, δίχως νά τά σιμώνει κανένας, δίχως νά τά δεῖ κανένας, ἀραχνιασμένα. Κι ὁ πεθαμένος κείτεται ξαπλωμένος στό κιβούρι του, σταυροχεριασμένος, μέ τό εἰκόνισμα ἀπάνω στό στῆθος του. Κι ἡ γῆς τόν τρώγει σιγά σιγά, κι ἡ σκουριά τρώγει τ' ἄρματά του, μέρα καί νύχτα. Ὁ καιρός, ὁ φθονερός γέρος πού ὀχτρεύεται ὅλα τά πράγματα, ζωντανά κι ἄψυχα, τά τρώγει ὅλα μέ τό κοφτερό δόντι του, τόν ἀντρειωμένο, τ' ἄρματα, τόν πύργο.

Ἀλλά κοίταξε πόσο ἀδυνάτισε ὅλη τούτη ἡ βουβή ἐνέργεια μ' αὐτά τά πολλά λόγια πού ἔγραψα, μπροστά στό τραγούδι πού ἔκανε αὐτός ὁ βουνίσιος, ὁ τσομπάνος, ὁ νήπιος, γιατί βρισκότανε ὁ ἴδιος μέσα σ' αὐτό τό κυκλογύρισμα τοῦ κόσμου! Γι' αὐτό ἔχουνε ρίζες βαθιές τά λόγια του, μέσα στά ἔγκατα τῆς γῆς καί μέσα στά ἔγκατα τοῦ καιροῦ. Καταλαβαίνεις πώς τά λόγια δέν εἶναι κούφια στολίδια, ἀλλά εἶναι σάν ἀκριβά πετράδια, σάν ἀσήμι, σάν μάλαμα. Μαζί μέ τήν παλικαριά νιώθεις σεμνότητα,τρυφεράδα, πόνεση, φρονιμάδα, βαθύν στοχασμό, κι ὅλα εἶναι καλά μετρημένα.

Τά πουλιά εἶναι πολύ συνηθισμένα στά τραγούδια μας. Αὐτά τά πουλιά κάθουνται καί κουβεντιάζουνε. Τρία πουλάκια κάθουνται δῶ χάμω, ἄλλα τρία πάρα πέρα, κι ὁλοένα τηρᾶνε ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ, καί κλαῖνε γιά τίς συμφορές τῶν ἀνθρώπων καί χαίρουνται γιά τίς χαρές τους. Ὅποτε βρεθῶ στά βουνά, κοιτάζω τά πουλιά πού μέ βλέπουνε ἀπό μακριά, καθισμένα σ' ἕνα κλαράκι, εἴτε σέ μιά πέτρα, ἀγναντεύοντας μα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κριά, καί θαρρῶ στ' ἀλήθεια πώς κουβεντιάζουνε· καί, σάν σιμώσω, πετᾶνε κουβεντιάζοντας καί πᾶνε νά καθήσουνε πάρα πέρα. Σάν νά 'ναι μοιρολογίστρες, σάν νά 'ναι κάποιες ψυχές πού φυλᾶνε στά σταυροδρόμια καί μαθαίνουνε τί γίνεται στόν κόσμο.

Τρεῖς περδικοῦλες κάθουνται στήν ἄκρη στό Καρβούνι.
Ἡ μιά τηράει τοῦ Φονιᾶ, ἡ ἄλλη τηράει τή Λάστα,
ἡ τρίτη ἡ καλύτερη μοιρολογάει καί λέει:
«Ἀλέξη, κάτσε φρόνιμα, νά πᾶς νά προσκυνήσεις,
πέντε πασάδες ἔρχουνται, μές στοῦ Φονιᾶ θά βγοῦνε.»
«Ἐγώ σᾶς τό εἶπα μιά βολά, σᾶς τό εἶπα τρεῖς καί δέκα,
Τούρκους ἐγώ δέ σκιάζουμαι, πασάδες δέ φοβᾶμαι.»

Ἡ χαροκαμένη μάνα εἶναι καί κείνη πολυτραγουδισμένη.

«Μάνα μέ τούς πολλούς ὑγιούς, μέ τούς ἐννιά λεβέντες,
πῶς δέ γελᾶ τ' ἀχείλι σου, δέ χαίρετ' ἡ καρδιά σου;»
«Πῶς νά γελᾶ τ' ἀχείλι μου, νά χαίρετ' ἡ καρδιά μου;
Τά δυό παιδιά μου φυλακή καί τ' ἄλλα δυό στρατιῶτες,
καί τ' ἄλλα δυό κλεφτόπουλα, κλέφτες καπετανέγοι.»
Ἐβγῆκαν τ' ἀποσπάσματα καί κυνηγᾶν τούς κλέφτες,
καί συναπαντηθήκανε οἱ κλέφτες κι οἱ στρατιῶτες.
Ρίχνει ἀδερφός τόν ἀδερφό, ἡ μιά μεριά τήν ἄλλη,
κι ἔμειν' ἡ μάνα μοναχή, στόν τοῖχο ἀκουμπισμένη.

Ἄλλος μεγάλος καημός εἶναι ἡ ξενιτιά:

Ἡ ξενιτιά κι ἡ ἀρφανιά κι ἡ λύπη εἶναι τά τρία.
Κεῖνα τά τρία ζ' γιάσανε σ' ἕνα βαρύ στατέρι,*
βαρύτερ' εἶν' ἡ ξενιτιά, βαρύτερα τά ξένα.

. . . . . .

Γιά κοίταξε κι ἀκόμα ἕνα:

Δέν εἶν' καί τοῦτο θάμασμα, παράξενο μεγάλο,
πού ζέψανε τόν Κωσταντή μέ τό βουβάλι ἀντάμα;
Νά κουβαλᾶ τά μάρμαρα ἀπ' τό Μαρμαροχώρι,
νά φτιάξουν τήν Ἁγιά Σοφιά, τό μέγα μοναστήρι;
Ὅπου 'ναι λάσπες καί νερά, τραβάει τό βουβάλι,
κι ὅπου 'ναι λιανολίθαρα, τραβᾶ ὁ Κωσταντάκης.
Μιά Τουρκοπούλα ἀγνάντευε ἀπέ τό παραθύρι,
τοῦ Κωσταντάκη μίλησε, τοῦ Κωσταντάκη λέει:

στατέρι: καντάρι, ζύγι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Ἀγάλια γάλια, Κωσταντή, μή σκάσεις τό βουβάλι!»
«Βουβάλια εἶν' στό βουκολειό κι ἄλλο βουβάλι παίρνουν,
ἐμέναν ἡ μανούλα μου πιά δέ μέ μετακάνει.»
«Γίνεσαι Τοῦρκος, Κωσταντή, νά πάρεις Τουρκοπούλα;
Νά προσκυνᾶς εἰς τό τζαμί, τήν ἐκκλησιά ν' ἀφήσεις;»
«Κάλλιο νά δῶ τό αἷμα μου τή γῆς νά τήν ποτίζει,
πέρι μουρτάτης νά γενῶ, τήν πίστη μου ν' ἀλλάξω!»

Ἄκου κι ἕνα ἄλλο, ἀπό τά πιό ἔμορφα:

Τεμπέλης ἐκοιμότανε τρία χρόνια στό ραβδί του,
κι ἀνάμεσα στά τέσσερα λυγάει τό ραβδί του,
καί ξύπνησε, σηκώθηκε στή στάνη του νά πάει.
Ἀποζητᾶ τά πρόβατα, θυμήθηκε τά γίδια,
καί στό μαντρί του κίνησε, στή στάνη του νά πάει.
Στό δρόμον ὅπου πάγαινε ἀπάντησ' ἕνα λύκο,
καί τό γερόλυκα ρωτᾶ, ἀπό μακριά τοῦ λέει:
«Λύκο, μήν εἶδες πρόβατα, μήν εἶδες καί τά γίδια;»
Κι ὁ γερολύκος τοῦ μιλᾶ, κι ὁ γερολύκος λέει:
«Τά μοίρασαν καί τά 'φαγαν οἱ λύκοι μέ τούς κλέφτες.
Τόν ὕπνο τόν ἐχόρτασες, τά πρόβατά σου πᾶνε!»

Αὐτοί οἱ ποιητάδες πλουμίζανε πολλές φορές τό 'να καί τ' ἄλλο, ὅπως κάνουνε οἱ ζωγράφοι στά κονίσματα:

«Ἀντώνη μου, τί σκέφτεσαι, τί βάζεις μέ τό νοῦ σου;»
Οὔλοι οἱ κλέφτες τρῶν ἀρνιά, τρῶνε παχιά κριάρια,
Ἀντώνης θέλει ἀπό μπουγά, τριῶ χρονῶ δαμάλι,*
πού 'χει σταυρό στά κέρατα, φεγγάρι στά καπούλια.

Ἄς ποῦμε κι ἕνα παραπονεμένο, ἀπό κεῖνα τά μαστορικά, πού 'ναι κανωμένα μέ δέκα λόγια:

Ἐγώ, μάνα μ', κολάστηκα καί πάω κολασμένος.
Γιατί ἔκανα τόν πόλεμο ἀντάμα μέ τούς κλέφτες,
κι οὔλοι τά δέναν τ' ἄλογα σέ ριζιμιό λιθάρι,
κι ἐγώ πῆγα καί τό 'δεσα σέ μαυρομάτας μνῆμα.
Κι ἔσκαψε μέ τά νύχια του, τά νυχοπόδαρά του,
κι ἀκῶ τήν κόρη καί βογγᾶ καί βαριαναστενάζει:
«Ποιός ἤτανε ὁπ' ἔδεσε τ' ἄλογο στό κεφάλι μ',
κι ἔσκαψε μέ τό πόδι του καί ξέχωσε τόν τάφο;»

μπουγάς: ταῦρος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄς βάλουμε τέλος μ' ἕνα θαλασσινό τραγούδι, πού τό λέγανε οἱ γεμιτζῆδες* τοῦ Μαρμαρᾶ:

Σάν ποθάνω στά καράβια,
ρίξτε με μές στό γιαλό,
νά 'ρτ' ὁ γρίπος νά καλάρει,
νά μέ βγάλει ζωντανό!

Μπορεῖ νά πιστέψει ἄνθρωπος πώς ἡ φυλή πού τραγουδοῦσε μέ τέτοια λόγια κατάντησε νά τραγουδᾶ αὐτά τ' ἀνάλατα καί κακορίζικα πράγματα πού τραγουδᾶ σήμερα; Πᾶνε, χάνουνται ὅλα τά καλά μας. «Ἀπέσβετο λάλον ὕδωρ!»

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Ἀπό ποιόν αἰώνα ἀρχίζει ἡ Νεοελληνική Λογοτεχνία; Μέ ποιές προϋποθέσεις ὁρίζουμε τήν ἀρχή της;
2. Ποιά εἶναι τά γενικά χαρακτηριστικά τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν;
3. Τί κοινό ἔχουν οἱ *παραλογές* μέ τά *ἀκριτικά τραγούδια* καί σέ τί διαφέρουν;
4. Σέ τί διαφέρουν τά *ἀκριτικά* δημοτικά τραγούδια ἀπό *τό ἔπος τοῦ Διγενῆ;*
5. Νά συγκρίνετε τά *ἱστορικά* τραγούδια μέ τά *κλέφτικα.*
6. Γιατί ἀποφεύγεται ὁ διασκελισμός στά δημοτικά τραγούδια;
7. Ποιές κοινωνικές συνθῆκες δημιούργησαν τά δημοτικά τραγούδια;
8. Τί εἶναι τά *ἄσκοπα ἐρωτήματα;*
9. Συζητῆστε τήν ἄποψη τοῦ Φώτη Κόντογλου: «Ὁ ἄνθρωπος πού δέ νιώθει στά κατάβαθα τῆς καρδιᾶς του τά λαϊκά μας τραγούδια, δέν εἶναι σέ θέση νά νιώσει ἀληθινά τήν ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα».

γεμιτζής: ἔμπειρος ναυτικός, θαλασσόλυκος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

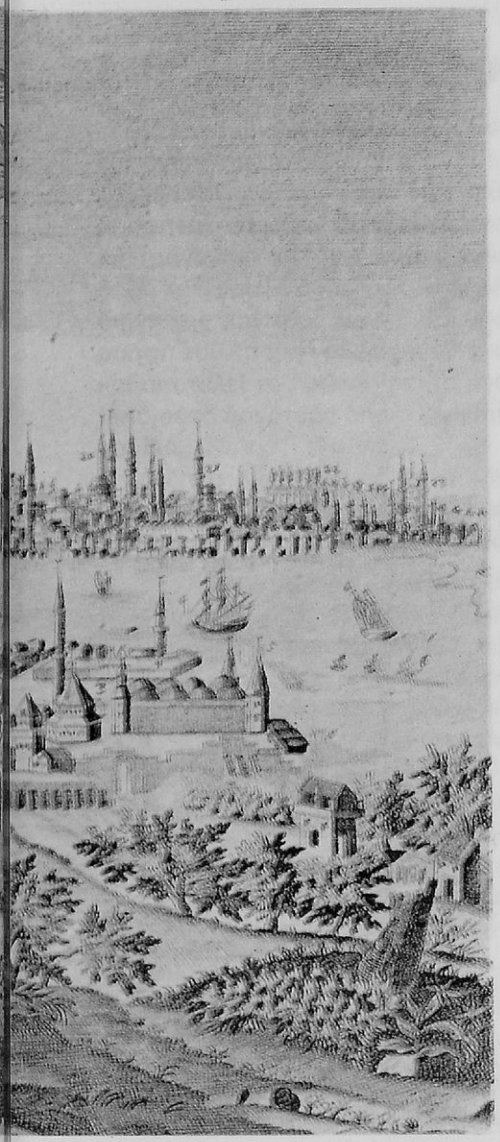

Β.
Η λόγια παραγωγή
Πρώτη περίοδος
(1000-1600)

Η Κωνσταντινούπολη. Χαλκογραφία τοῦ 16ου-17ου αἰώνα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1. Τό ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα

Τά τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, τά ἀκριτικά, εἶχαν πλατιά διάδοση καί ἀγαπήθηκαν πολύ ἀπό τό λαό. Γι' αὐτό παρατηρεῖται μιά τάση γιά λόγια ἐπεξεργασία αὐτῶν τῶν τραγουδιῶν πού παίρνει τήν τελική της μορφή στό ἔπος τοῦ *Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα*. Μέ βάση δηλαδή τά ἀκριτικά τραγούδια κάποιος λόγιος ποιητής ἔγραψε ἕνα πολύστιχο ποίημα, ὅπου κατέγραψε συστηματικά ὁλόκληρη τή ζωή τοῦ ἥρωα καί ὄχι μόνο τίς διηγήσεις καί τούς θρύλους γύρω ἀπό τίς παλικαριές του. Ἡ ἀρχική μορφή τοῦ ἔπους γράφτηκε πιθανότατα στό πρῶτο μισό τοῦ 11ου αἰώνα καί ἀποτελεῖ τό πρῶτο γραπτό μνημεῖο τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἀπό αὐτό ἀργότερα δημιουργήθηκαν καινούρια ἀκριτικά δημοτικά τραγούδια.

Τό ἔπος διαιρεῖται σέ ὀκτώ **λόγους** καί εἶναι γραμμένο σέ γλώσσα ἀνάμεικτη, ὅπως φαίνεται ἀπό τό παρακάτω ἀπόσπασμα, πού ἀναφέρεται στή συνάντηση τοῦ Διγενῆ μέ τόν ἀρχηγό τῶν ἀπελατῶν, τό Φιλόπαππο:

Ἂν καυχηθεῖς, νεώτερε, νά γίνεις ἀπελάτης,
τήν ράβδον ταύτην ἔπαρε καί κάτελθε εἰς βίγλαν,
καί ἄν νηστεῦσαι δύνασαι ἡμέρας δεκαπέντε,
μηδ' ὕπνον εἰς τά βλέφαρα λάβεις τῶν ὀφθαλμῶν σου,
καί μετά ταῦτα ἀπελθών λέοντας νά σκοτώσεις
καί πάντων τά δερμάτια ἄν φέρεις ἐδῶ πάντα,
καί πάλιν ἐάν δύνασαι εἰς βίγλαν νά κατέβεις,
ὅταν περνοῦν οἱ ἄρχοντες μετά πολλοῦ τοῦ πλήθους
ἔχοντας νύμφην καί γαμβρόν νά ἔμβεις εἰς τό μέσον,
νά πάρεις νύμφην καί γαμβρόν, ἐνθάδε νά ἐλθεῖτε,
ἤ νά πάρεις τήν νεόνυμφον, ἐδῶ νά τήνε φέρεις,
τότε, πληροφορήθητε, νά γίνεις ἀπελάτης.

2. Προδρομικά

Στήν ἴδια περίπου ἀνάμεικτη γλώσσα, ἀλλά σέ ἐντελῶς διαφορετικό κλίμα ἀπό τό ἡρωικό τοῦ ἔπους, εἶναι γραμμένα μερικά ποιήματα πού μᾶς παραδόθηκαν μέ τό ὄνομα τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου ἤ Πτωχοπρόδρομου, τά *Προδρομικά*. Γράφτηκαν στά μέσα περίπου τοῦ 12ου αἰώνα στήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωνσταντινούπολη. Ἥρωάς τους εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ποιητής πού διεκτραγωδεῖ τά βάσανά του στόν αὐτοκράτορα καί ζητάει τήν προστασία του. Χωρίς νά ἔχουν μεγάλη λογοτεχνική ἀξία, κινοῦν πολύ ἔντονα τό ἐνδιαφέρον μας γιά τή λαϊκή θυμοσοφία τους, τόν ἠθογραφικό πλοῦτο καί κυρίως γιά τή σάτιρά τους.

Σέ ἕνα ποίημα ἀπεικονίζεται ἡ κατάντια τοῦ ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων:

Παιδί μου, μάθε γράμματα, ἄν θέλεις νά φελέσεις·
βλέπεις τόν δεῖνα, τέκνον μου; πεζός ἐπεριπάτει
καί τώρα βλέπεις γέγονεν χρυσοφτερνιστηράτος,*
ἀλογοτριπλοεντέλινος καί παχυμουλαράτος.
Καί ἔμαθον τά γραμματικά πλήν μετά κόπου πόσου·
ἀφοῦ δέ τάχα γέγονα γραμματικός τεχνίτης,
ἐπιθυμῶ καί τό ψωμί καί τοῦ ψωμιοῦ τήν μάναν,
ὑβρίζω τά γραμματικά, λέγω μετά δακρύων:
ἀνάθεμα τά γράμματα, Χριστέ κι ὁπού τά θέλει.

Σέ ἄλλο ὁ Πτωχοπρόδρομος εἶναι καλόγερος καί γράφει **κατά ἡγουμένων:**

Ἐκεῖνοι τά νομίσματα συνάγουσιν ἀπλήστως,
ἡμᾶς δέ κατηχίζουσιν περί φιλαργυρίας.

Ἄλλα ποιήματα διεκτραγωδοῦν τά βάσανα τῆς συζυγικῆς ζωῆς:

Φοβοῦμαι γάρ τό στόμα της, φοβοῦμαι τήν ὀργή της·
τό «κύρι, οὐκ ἔχεις προσοχήν», τό «κύρι, πῶς τό λέγεις;»

. . . . . .

ἔχεις με χρόνους δώδεκα ψυχρούς καί ἀσβολωμένους·
οὐκ ἔβαλα ἀπό κόπου σου τατίκιν εἰς ποδάριν.

Στό ἴδιο κλίμα θυμοσοφίας κινοῦνται καί οἱ στίχοι τοῦ **Μιχαήλ Γλυκᾶ** πού διαμαρτύρεται γιά τήν ἄδικη φυλάκισή του:

Ἐλάκτισεν ὁ γάιδαρος καί δέρουσι τό σάγμα,
νά γίνει καλοπαίδευτον, ἄλλο νά μή λακτίσει.

Τή διάθεση αὐτή τή βρίσκουμε ἀκόμη σέ ἕνα πλῆθος ἄλλα σατιρικά, διδακτικά ἤ φυσιογνωστικά καί ἀλληγορικά στιχουργήματα, πού σημειώνουν τή μεταβολή στίς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων. Ὑπογραμμίζουν τήν ἐμφάνιση τοῦ ἀστικοῦ πνεύματος πού γκρεμίζει τίς συμβατικότητες καί στρέφεται στή ζωή καί τή φύση, στήν ἐλεύθερη σκέψη καί ἔκφραση.

Στήν ἴδια ἐποχή (12ος αἰ.) ἀνήκει καί ὁ *Σπανέας*, ἕνα παραινετικό ἠθο-

---

χρυσοφτερνιστηράτος: μέ χρυσά σπιρούνια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλαστικό ποίημα. Σ' αὐτό ἕνας πατέρας διδάσκει στό γιό του τούς κανόνες συμπεριφορᾶς πού πρέπει νά ἀκολουθεῖ στή ζωή του:

Μή προλαμβάνει ἡ γλώσσα σου ποτέ τόν λογισμόν σου,
πολλούς ἀπό συναρπαγῆς ἀπώλεσεν ἡ γλώσσα·*
γι' αὐτό, παιδί μου, πρόσεχε πρῶτον καλά καί σιώπει,
καί τότε λάλει ὀλιγοστά καί μεμελετημένα...

3. Ἡ Φραγκοκρατία (1204-1453)

Ἡ περίοδος αὐτή, γράφει ὁ Λίνος Πολίτης, «ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τή λογοτεχνική παραγωγή· ἡ ἐπιμιξία τῶν δύο πολιτισμῶν, τοῦ βυζαντινοῦ καί τοῦ δυτικοῦ, στάθηκε ἰδιαίτερα γόνιμη καί ἀποδοτική». Ἔτσι δημιουργοῦνται λογοτεχνικά ἔργα μέ χαρακτήρα λαϊκό πού συνδυάζουν τό ἀκριτικό μέ τό ἱπποτικό πνεῦμα, ὅπως εἶναι τά **ἔμμετρα μυθιστορήματα** καί διάφορες **Διηγήσεις.** Μέ τά ἔργα αὐτά καί ἄλλα μεταγενέστερα (τοῦ 16ου αἰ.) προετοιμάζεται ἡ ἀκμή τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας (1600-1669).

4. Μετά τήν ἅλωση

Μετά τήν ἅλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑποτάσσεται στόν Τοῦρκο δυνάστη. Πολλοί ὅμως, κυρίως λόγιοι, καταφεύγουν στή Δύση, προπάντων στήν Ἰταλία, ὅπου συνεχίζουν τή λόγια βυζαντινή παράδοση: γράφουν ἐπιγράμματα σέ ἀρχαία γλώσσα, διδάσκουν ἑλληνικά καί ἐκδίδουν ἀρχαίους Ἕλληνες συγγραφεῖς.

Τό κλίμα ὅμως πού ἐπικρατοῦσε στό ἐξωτερικό, ὅπως καί **ἐκεῖνο πού ἐπικρατοῦσε** στίς περιοχές τοῦ τουρκοκρατούμενου ἑλληνισμοῦ, δέν ἦταν εὐνοϊκό γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας. Πολύ εὐνοϊκότερες συνθῆκες εἶχαν δημιουργηθεῖ στίς περιοχές πού ἐξακολουθοῦσαν νά βρίσκονται στήν κατοχή τῶν Φράγκων καί τῶν Βενετῶν, ὅπως στήν Κύπρο, τή Ρόδο, τήν Κρήτη καί τά Ἑφτάνησα. Ἡ ξένη αὐτή κατοχή, παρά τά πολλά ἀρνητικά στοιχεῖα της, εἶχε καί τίς θετικές ἐπιδράσεις της: μέ τή μεγάλη ἐμπορική δραστηριότητα συσσωρεύτηκε σημαντικός πλοῦτος στά νησιά, δημιουργήθηκε μορφωμένη ἀριστοκρατία πού ἐνδιαφέρθηκε γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν καί ἀκόμη οἱ συχνές ἐπαφές μέ τήν Ἰταλία εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νά μεταδοθεῖ τό πνεῦμα τῆς Ἀναγέννησης πού μπόλιασε τή λογοτεχνία μέ καινούργια στοιχεῖα.

συναρπαγή: ἀπροσεξία, ἀπερισκεψία πού προέρχεται ἀπό βιασύνη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

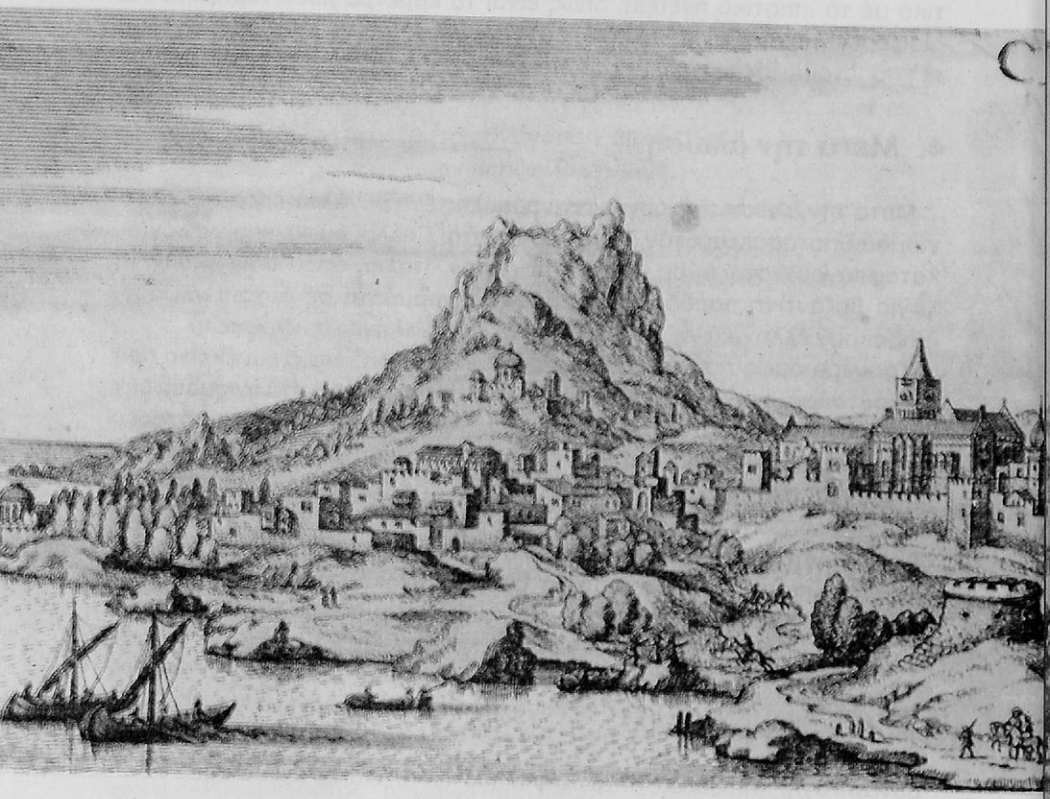

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. Κρητική Λογοτεχνία
Ὁ 17ος αἰώνας

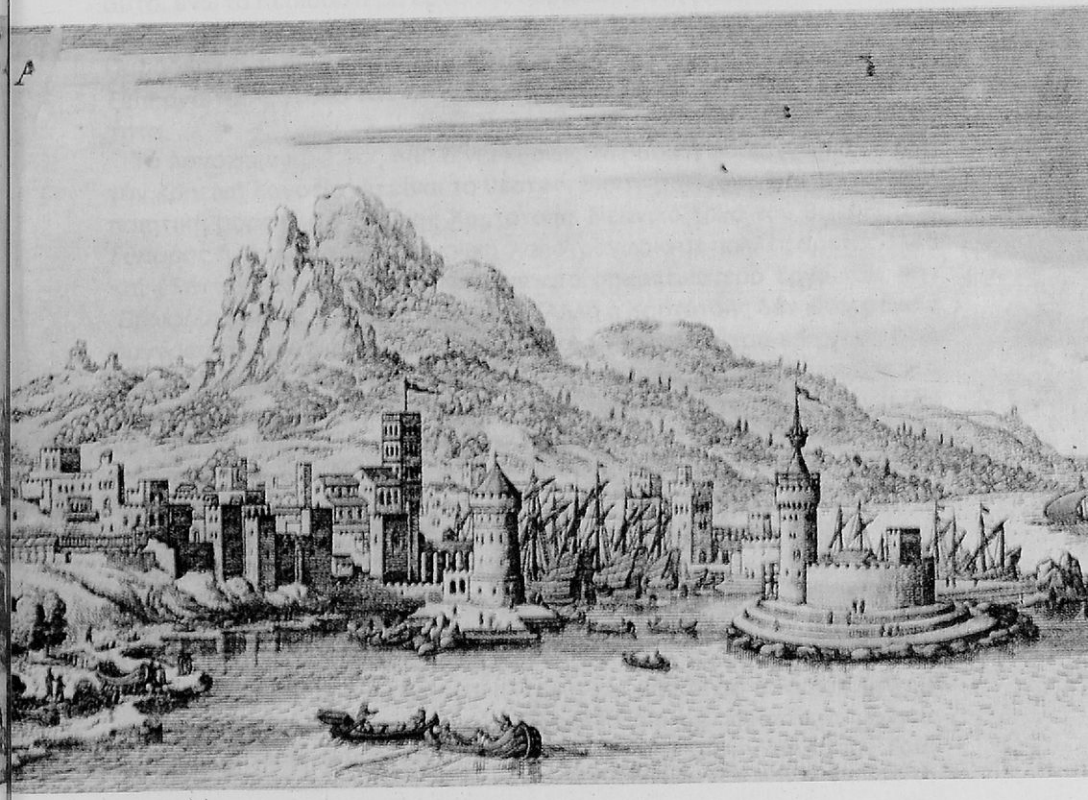

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χάνδακας (Ἡράκλειο). Χαλκογραφία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο 17ος ΑΙΩΝΑΣ - ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ ἄνθιση τῆς λογοτεχνίας πού παρατηρεῖται στίς φραγκοκρατούμενες καί βενετοκρατούμενες περιοχές κορυφώνεται στήν Κρήτη καί ἰδιαίτερα στήν περίοδο ἀπό τό 1600 ὥς τό 1669. Καί αὐτό εἶναι φυσικό, γιατί ἡ Κρήτη εἶχε παλιά ποιητική παράδοση· ἀπό τό 10ο ἀκόμα αἰώνα καλλιεργεῖται ἐκεῖ μέ ἐπιτυχία ἡ ἀκριτική ποίηση καί ἕνα ἄλλο εἶδος τραγουδιῶν, τά **ριζίτικα.**

Τό καλλιεργημένο αὐτό ποιητικό ἔδαφος δέχεται καί ἀφομοιώνει δημιουργικά τίς ξένες ἐπιρροές. Ἔτσι τό ἀνθρωπιστικό κλίμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού κρατοῦσε ἀπό τά ἀρχαῖα ἀκόμη χρόνια, πλουτίζεται μέ καινούρια στοιχεῖα, ὅπως εἶναι ἡ ἐξιδανίκευση τῆς γυναίκας, ἡ προβολή τοῦ ἔρωτα μέσα στήν κοινωνική ζωή καί κυρίως τό ἱπποτικό πνεῦμα, πού μπορεῖ νά ὁριστεῖ γενικά ὡς χρέος τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν ἑαυτό του. Γι' αὐτό, ἐνῶ τά περισσότερα ἔργα τῆς περιόδου αὐτῆς ἀκολουθοῦν κάποτε δυτικό πρότυπο, ἔχουν πιό πλούσιο ἀνθρωπιστικό περιεχόμενο ἀπό αὐτά. Παράδειγμα ἡ *Βοσκοπούλα,* ἀλλά καί ἄλλα μεταγενέστερα ἔργα, πού ξεπερνᾶ τό πρότυπό του στήν αἴσθηση τῆς φύσης καί τήν ψυχική ἀγνότητα.

Τό λογοτεχνικό εἶδος πού δίνει κυρίως τή βασική φυσιογνωμία σέ ὅλη τήν κρητική λογοτεχνία εἶναι τό **θέατρο.** Εἰσηγητής του εἶναι μιά μεγάλη ποιητική μορφή, ὁ **Γεώργιος Χορτάτσης.** Νεανικό ἔργο του θεωρεῖται ὁ *Γύπαρης* ἢ *Πανώρια,* μιά ποιμενική ἰλαροτραγωδία μέ πολλές ἀρετές ἀλλά καί ἐλαττώματα, πού θά ἐκλείψουν στό σημαντικότερο ἔργο του, τήν *Ἐρωφίλη* (βλέπε παρακάτω, σελ. 52). Ἀλλά ὁ Χορτάτσης δέν εἶναι μόνο ὁ συγγραφέας μιᾶς ἀπό τίς πιό σημαντικές τραγωδίες τοῦ κρητικοῦ θεάτρου, εἶναι καί ὁ ποιητής τῆς καλύτερης κωμωδίας, τοῦ *Κατσούρμπου* (1595-1600), πού ἔχει ὡραῖα κωμικά εὑρήματα καί γοητευτικές φανταστικές σκηνές. Μέ τό ἴδιο πνεῦμα εἶναι γραμμένες καί δυό ἄλλες κωμωδίες, ὁ *Φορτουνάτος* τοῦ **Μάρκου Ἀντώνιου Φόσκολου** (1665-66) καί ὁ *Στάθης* (1645), ἄγνωστου ποιητῆ.

Τό πιό ἄρτιο ὅμως καί τό πιό ποιητικό ἔργο τοῦ κρητικοῦ θεάτρου εἶναι *ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ* (1635) πού θεωρεῖται ὡς νεανικό ἔργο τοῦ **Βιτσέντζου Κορνάρου** (βλέπε παρακάτω, σελ. 48). Τό ἔργο αὐτό ἔχει ὅλες τίς ἀρετές τῶν μεγάλων ἔργων: ὡραία σύνθεση, πλαστικότητα εἰκόνων, βαθιά ψυχολογική ἀνάλυση προσώπων. Τά χαρίσματα αὐτά ὁ Κορνάρος τά τελειοποιεῖ στά ὥριμα χρόνια του (1640-1660) καί μᾶς δίνει τό ἀριστούργημά του, τόν *Ἐρωτόκριτο,* πού εἶναι καί τό τελευταῖο καί σημαντικότερο ποίημα τῆς κρητικῆς ἀκμῆς. Μετά τήν κατάληψη τῆς Κρήτης ἀπό τούς Τούρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κους (1669) ἡ ἀκμή αὐτή, πού ἦταν καί ἀκμή τῆς νεοελληνικῆς Ἀναγέννησης, κόβεται ἀπότομα, γιά νά συνεχιστεῖ στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα μέ τήν **Ἑπτανησιακή Σχολή** (Χριστόπουλος, Βηλαρᾶς, Σολωμός).

Βοσκοπούλα

(ἀπόσπασμα)

Τό ποίημα εἶναι ποιμενικό εἰδύλλιο καί ἀποτελεῖται ἀπό 476 στίχους. Ἕνας βοσκός συναντᾶ στήν ἐξοχή μιά βοσκοπούλα καί θαμπώνεται ἀπό τήν ὀμορφιά της. Ἡ ἀγάπη του συγκινεῖ τή νέα καί συμφωνοῦν νά ἀνταμώσουν μετά ἀπό ἕνα μήνα. Στό διάστημα ὅμως αὐτό ἀρρωσταίνει ὁ νέος καί ὅταν κατορθώνει τελικά νά γυρίσει, μαθαίνει ἀπό τόν πατέρα της ὅτι ἡ νέα ἔχει πεθάνει ἀπό τόν καημό της. Ἀπαρηγόρητος φεύγει στά βουνά καί θρηνεῖ τόν ἄτυχο θάνατο τῆς ἀγαπημένης του. Ἡ Βοσκοπούλα εἶχε μεγάλη διάδοση καί ἔγινε κτῆμα τοῦ λαοῦ ὄχι μόνο στήν Κρήτη ἀλλά καί σέ ἄλλα νησιά (Μῆλο, Νάξο, Χίο, Ἑφτάνησα). Τό ἀπόσπασμα εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ ποιήματος.

Σ'μεγάλην ἐξοριά*, σ' ἕνα λαγκάδι,
μιάν ταχινήν* ἐπῆγα στό κουράδι*,
σέ δέντρη, σέ λιβάδια, σέ ποτάμια,
σέ δροσερά καί τρυφερά καλάμια.

Μέσα στά δέντρη κεῖνα τ' ἀνθισμένα,
πού βόσκαν τά λαφάκια τά καημένα,
στή γῆ τή δροσερή, στά χορταράκια,
πού γλυκοκιλαδοῦσαν τά πουλάκια,

πανώρια λυγερή, πανώρια κόρη
ὡσάν καλή καρδιά κι ὡραία στά θώρη*,
ἔβλεπε* κάποια πρόβατα δικά τση*
κι ἔλαμπε σάν τόν ἥλιο ἡ ὀμορφιά τση.

ἐξοριά: ἐρημιά, μακρινό μέρος.
θώρη: θωριά, ὄψη.
βλέπω: προσέχω, ἐπιτηρῶ.
ταχινή: πρωινό.
κουράδι: κοπάδι.
τση: της.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ξανθά 'σαν τά μαλλιά τσῆ κεφαλῆς τση,
καμάρι καί στολίδι τό κορμί τση,
κι ή φορεσιά, πού φόρειεν, ἦτον ἄσπρη
κι ἔλαμπε σάν τόν οὐρανό μέ τ' ἄστρη.

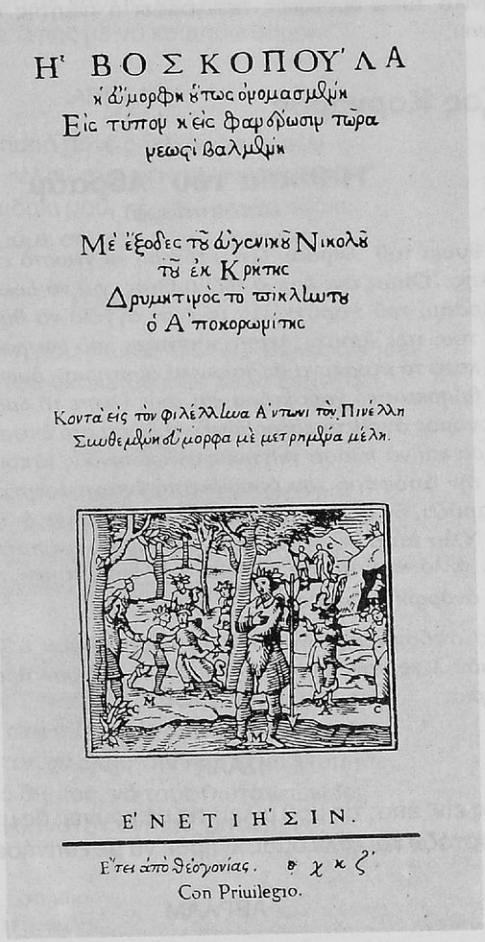
Η' ΒΟΣΚΟΠΟΥ'ΛΑ
ἡ εὔμορφη ὅτως ὀνομασμένη
Εἰς τύπον κ' εἰς φαν δρῶσιν τῶρα
νεωςὶ βαλμένη

Μὲ ἔξοδες τοῦ εὐγενικοῦ Νικολοῦ
τοῦ ἐκ Κρήτης
Δρυμητινὸς τὸ πικλιωτου
ὁ Ἀποκορωνίτης

Κοντὰ εἰς τὸν φιλέλληνα Ἀντωνι τὸν Πινέλλη
Συνθεμένη εὔμορφα μὲ μετρημένα μέλη.

Ε'ΝΕΤΙΗ'ΣΙΝ.

Ἔτει ἀπὸ θεογονίας. ϙ χ κ ζ'
Con Priuilegio.

Ἐξώφυλλο ἀπό τήν πρώτη ἔκδοση τῆς «Βοσκοπούλας».

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής κατορθώνει νά δημιουργήσει μιά εἰδυλλιακή ἀτμόσφαιρα. Μπορεῖτε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά βρεῖτε μέ ποιές λέξεις ἤ εἰκόνες μᾶς δίνει τήν αἴσθηση τῆς φύσης καί τήν ὀμορφιά τῆς κόρης;

2. Οἱ δυό πρῶτες στροφές περιγράφουν τή φύση. Οἱ δυό τελευταῖες τήν ὀμορφιά τῆς κόρης. Ὑπάρχει καμιά σχέση ἀνάμεσα στίς δυό αὐτές εἰκόνες;
3. Ποιό ἰδανικό τύπο ὀμορφιᾶς περιγράφει ὁ ποιητής καί μέ ποιά μέσα τό κατορθώνει;

Βιτσέντζος Κορνάρος

Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ

(ἀπόσπασμα)

Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ ἔχει ὑπόθεση τό γνωστό ἐπεισόδιο τῆς Π. Διαθήκης. Ὅπως ἐκεῖ ἔτσι κι ἐδῶ ὁ Θεός, γιά νά δοκιμάσει τήν πίστη τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ παραγγέλλει μέ ἕναν ἄγγελο νά θυσιάσει τό μονάκριβο γιό του, τόν Ἰσαάκ. Ἀναπαραστάσεις τοῦ ἐπεισοδίου αὐτοῦ γίνονταν καί κατά τό μεσαίωνα (μεσαιωνικά μυστήρια), ὅμως ἐκεῖνες εἶχαν καθαρά θρησκευτικό χαρακτήρα καί τούς ἔλειπε τό δραματικό στοιχεῖο. Ὁ Κορνάρος ἀντίθετα κατορθώνει νά δώσει στό ἐπεισόδιο θεατρικό χαρακτήρα καί νά πλάσει γνήσιους ἀνθρώπινους τύπους: ὁ Ἀβραάμ παίρνει τήν ἀπόφασή του ὕστερα ἀπό ἔντονη ἐσωτερική πάλη· ἡ Σάρρα σπαράζει, ὅταν μαθαίνει τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰσαάκ ξεσπᾶ σέ θρῆνο. Ὅλα αὐτά δείχνουν ὅτι τό ἔργο δέν ἔχει τίποτε κοινό μέ τά μυστήρια, ἀλλά κινεῖται στό πνεῦμα τῆς Ἀναγέννησης, πού ἀπελευθέρωσε τόν ἄνθρωπο πνευματικά καί ἠθικά.

Τό ἀπόσπασμα εἶναι ἀπό τή σκηνή, ὅπου ὁ Ἀβραάμ ξυπνᾶ τόν Ἰσαάκ λέγοντάς του ὅτι θά πᾶνε νά κάνουν θυσία σ' ἕνα περιβόλι μακριά.

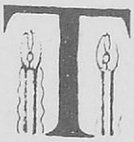

ΙΣΑΑΚ

Τίς εἶν' ἐπά; τίς μοῦ μιλεῖ; τίς μέ κουνεῖ; ἄς μ' ἀφήσει·
νυστάζω καί ζαλίζομαι, κι ἤρθε νά μέ ξυπνήσει.

ΑΒΡΑΑΜ

Ξύπνησε, κανακάρη* μου, κι ἐγώ 'μαι ὁπού σέ κράζω·
δουλειά σέ θέλω βιαστική, γιά κεῖνο σέ σπουδάζω*.

κανακάρης: χαϊδεμένος, μοναχογιός.
σπουδάζω: πιέζω κάποιον νά βιαστεῖ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΙΣΑΑΚ

Μή μέ ξυπνήσεις καί ἄσι με, ὕπνο γλυκύν κοιμοῦμαι,
νύκτα 'ν' πολλή, κι ἄς θέσομε*, καλέ, ν' ἀναπαγοῦμε.
Μή μέ ξυπνᾶς, νά μέ χαρεῖς, νά ζήσεις, ἀφεντάκη*,
μή μέ πειράζεις, ἄφης με νά κοιμηθῶ δαμάκι*.

ΑΒΡΑΑΜ

Θωρῶ καί πλιά παρά ποτέ ὁ ὕπνος τό ζαλίζει·
τάχα γροικᾶ τό τέλος του, γιαῦτος παραμανίζει*;
Ξύπνησε, τό παιδάκι μου, νά πᾶμ' εἰς περιβόλι,
θυσία θέ νά κάμομε σήμερο πού 'ναι σκόλη.

ΙΣΑΑΚ

Ὤφου, ἀφεντάκη μου γλυκύ, κι ἄς μέ 'θελες ἀφήσει
καί μέ τήν ὥρα τοῦ σκολειοῦ ἐγώ 'θελα ξυπνήσει.

ΑΒΡΑΑΜ

Σάρρα, ἄμ κάμε προσευκή, δέηση στό Θεό μας
καί κάμε πέτρα τήν καρδιά στόν ἀπομισεμό* μας·
κι ἀνίμενέ μας νά 'ρθομε, κι ἄν τύχη νά γυρίσω
ὁμάδι* μέ τόν 'Ισαάκ, νά σέ παρηγορήσω.

ΣΑΡΡΑ

Μέ τῆς καρδιᾶς τ' ἀπόκτυπο θέλω σᾶς ἀνιμένει*,
μ' ὅ,τι ἐγδοχή* στά σίδερα ἔχουν οἱ φλακιασμένοι,
ὁπ' ἀνιμένουν τσῆ φλακῆς τήν πόρτα νά κτυπήσει,
νά ἔμπει μέσα ὁ δήμιος, νά τούς πισταγκωνίσει,
νά τῶσε* δώσει θάνατον ἄγριον, ματωμένο,

ἄς θέσομε: ἄς ξαπλώσουμε.
ἀφεντάκης: πατερούλης.
δαμάκι: λιγάκι.
παραμανίζω: θυμώνω, παραλογίζομαι.
ἀπομισεμός: ἀναχώρηση.
ὁμάδι: μαζί.
ἀνιμένω: περιμένω.
ἐγδοχή: ἐκδοχή, προσδοκία.
τῶσε: τούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέ τέτοιους ἀντεροσπασμούς* σήμερον ἀνιμένω·
μέ τέτοιον ἀποκτυπημόν, ὄντα μοῦ κατακροῦσι*,
θέλ' ἀνιμένει τό πικρό μαντάτο νά μοῦ ποῦσι.

ΑΒΡΑΑΜ

Ἔλα νά πᾶμε, τέκνο μου, μή στέκομε, νά ζήσεις,
νά ξεφαντώσεις σήμερο καί νά καλοκαρδίσεις.

ΙΣΑΑΚ

Ὁ λογισμός μου δέν μπορεῖ κι ὁ νοῦς νά τό γρικήσει,
γιά ποιά ἀφορμήν ἡ μάνα μου δέν ἦρθε νά μέ ντύσει.
Ἐσύ ποτέ δέ μ' ἔντυσες, βαριέσαι τά κοπέλια,*
ἄμ ἔντυνέ με ἡ μάνα μου μέ χάχαρα καί γέλια.
Καί τώρα ποιά 'ν' ἡ ἀφορμή κι μάνα μου μ' ἀφῆκε,
κι εἶδα την μέ βαριά καρδιά στήν κάμαρα κι ἐμπῆκε;

ΑΒΡΑΑΜ

Μᾶς ὀρδινιάζει* τό φαητό πού θέ νά μᾶς ἐδώσει,
νά πάρομε στή στράτα μας ψωμί, κρασί καί βρώση.

ΙΣΑΑΚ

Καί πέ μου το, πατέρα μου, ποῦ μελετᾶς νά πᾶμε;
στό σπίτι δέ γυρίζομε ἀπονωρίς νά φᾶμε;

ΑΒΡΑΑΜ

Θυσίαν θέ νά κάμομε, κι εἶναι μακρά δαμάκι
εἰς ἕνα τόπον ὄμορφο, εἰσέ ψηλό βουνάκι·
γιά κεῖνο εἶν' ἡ μάνα σου σάν κακοκαρδισμένη,
γιατ' εἶπα της ξωμένομε*, καί μή μᾶς ἀνιμένει.

ΙΣΑΑΚ

Πήγαιν' ὀμπρός, πατέρα μου, κι ἐγώ ἀκλουθῶ σου ὀπίσω,
μά θέ νά δῶ τή μάνα μου, πρί παρά νά κινήσω.

ἀντεροσπασμός: σπασμός τῶν σπλάχνων, ἀγωνία.
κατακρούω: χτυπῶ τήν πόρτα.
κοπέλι: παιδί.
ὀρδινιάζω: βάζω σέ τάξη, ταχτοποιῶ.
ξωμένω: μένω ὅλη τήν ἡμέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΑΡΡΑ

Παιδί μου, κανακάρη μου, θάρρος κι ἀπαντοχή μου,
παρηγοριά καί ζήση μου, ἄγωμε* στήν εὐκή μου.

ΙΣΑΑΚ

Μάνα, τά τόσα σου φιλιά σ' ἔγνοια πολλή μέ βάνου,
τά μάτια σου πού τρέχουσι καί δυό ποτάμια κάνου.
Ποιά πίκρα σ' εὕρε ξαφνική καί κλαῖς καί δέν ἀρνεύγεις*
κι ἀπό τά νύχια ὥς τήν κορφή ὅλον μέ πασπατεύγεις;

ΣΑΡΡΑ

Δέν ἔχω, γιέ μου, τίβοτις, μή γνοιάζεσαι, νά ζήσεις,
καλόκαρδος εἰς τό βουνί ἄμε νά προσκυνήσεις.

ΙΣΑΑΚ

Μάνα μου στήν ξεφάντωση πά νά σοῦ φέρω μῆλα
καί κλωναράκια τῶ δεντρῶ μέ μυρισμένα φύλλα·
ἄ λάχει καί ἄλλο τίποτας ὅμορφο, σοῦ τό φέρνω,
κι ἄ μέ γυρέψει ὁ δάσκαλος, πέ του ταχιά* γιαγέρνω*.

ΣΑΡΡΑ

Τοῦτα τ' ἀπίδια μοῦ 'χασιν ἀπό τά ψές δοσμένα
καί ξαργιτοῦ τά φύλαγα, παιδάκι μου, γιά σένα·
καί βάλε τα στό στῆθος σου καί φάτα ὅντε διψάσεις·
ὡσάν τό μέλ' εἶναι γλυκιά, πιάσ' νά τά δοκιμάσεις.

ΙΣΑΑΚ

Μάνα μου, γιατί λουκτουκιᾶς* καί κλαῖς καί δέν ἀρνεύγεις
εἶντα κακό μοῦ μελετᾶς κι εἶντα μοῦ προφητεύγεις;
Παράξενο μοῦ φαίνεται, σ' ἔγνοια μεγάλη μπαίνω·
τάχ' ἀνεβαίνω τό βουνί, μά κάτω δέ γιαγέρνω*.

ἄγωμε: ἐδῶ: πήγαινε.
ἀρνεύγω: ἡσυχάζω, εἰρηνεύω.
ταχιά: γοργά.
γιαγιέρνω: ἐπιστρέφω.
λουκτουκιῶ: θρηνῶ σπαρακτικά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς κλιμακώνεται ἡ ψυχική κατάσταση τοῦ Ἀβραάμ καί τῆς Σάρρας καί ποιές ἐπιπτώσεις ἔχουν σ' αὐτή οἱ ἀντιδράσεις τοῦ Ἰσαάκ;
2. Νά βρεῖτε στήν τελευταία ἑνότητα τά στοιχεῖα πού δείχνουν τά πνευματικά χαρίσματα τοῦ Ἰσαάκ.
3. Μέ ποιούς ἐκφραστικούς τρόπους ἀποδίδει ὁ ποιητής τήν ψυχική κατάσταση τῆς Σάρρας;

Γεώργιος Χορτάτσης

Ἐρωφίλη

(ἀπόσπασμα)

Ἡ Ἐρωφίλη *εἶναι ἡ πιό παλιά καί πιό σημαντική τραγωδία τοῦ κρητικοῦ θεάτρου. Γράφτηκε γύρω στά 1600 καί ἔχει ὡς πρότυπο μιά ἀντίστοιχη τραγωδία τῆς ἰταλικῆς Ἀναγέννησης, χωρίς ὅμως τίς φρικαλεότητες τοῦ προτύπου της. Ἡ ὑπόθεσή της ξετυλίγεται στήν προχριστιανική ἐποχή σέ μιά φανταστική Αἴγυπτο, πού ἔχει ὅμως ἑλληνικό χαρακτήρα. Τά κύρια πρόσωπα τῆς τραγωδίας εἶναι: ὁ* Φιλόγονος, *βασιλιάς τῆς Μέμφιδας (Αἰγύπτου), πού ἀνέβηκε στό θρόνο, ἀφοῦ σκότωσε τόν ἀδελφό του· ἡ κόρη του* Ἐρωφίλη· *καί ὁ* Πανάρετος, *ἕνα ὀρφανό βασιλόπουλο, πού τό πῆρε ὁ Φιλόγονος στό παλάτι καί, ὅταν μεγάλωσε, ἐκτιμώντας τό βασιλικό ἦθος καί τήν παλικαριά του, τόν διόρισε στρατηγό του. Ὁ Πανάρετος, μεγαλώνοντας μέσα στό παλάτι, ἐρωτεύεται τήν Ἐρωφίλη καί τήν παντρεύεται κρυφά ἀπό τόν πατέρα της. Τό μαθαίνει ὅμως ὁ βασιλιάς καί ἔξω φρενῶν διατάζει νά ἀποκεφαλίσουν τόν Πανάρετο καί προσφέρει ὡς γαμήλιο δῶρο στήν Ἐρωφίλη τό κεφάλι καί τήν καρδιά τοῦ ἀγαπημένου της. Ἡ Ἐρωφίλη δέν ἀντέχει τό μεγάλο χτύπημα καί αὐτοκτονεῖ. Ὁ χορός τῶν νεανίδων ὀργισμένος ἀπό τή διπλή αὐτή συμφορά θανατώνει τόν ἀπάνθρωπο βασιλιά ποδοπατώντας τον.*

Ἡ τραγωδία αὐτή ἔχει πέντε πράξεις καί τέσσερα ἰντερμέδια. Στό ἀπόσπασμά μας, πού εἶναι τό πρῶτο μέρος ἀπό τό χορικό τῆς Δ΄ πράξης, ὁ χορός ὑμνεῖ τόν ἥλιο.*

ἰντερμέδια: ἐμβόλιμα τραγούδια μέ δική τους ὑπόθεση, ἄσχετη μέ τήν ὑπόθεση τῆς τραγωδίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πράξη Δ΄ — Σκηνή Ζ΄

ΧΟΡΟΣ

Ἀκτίνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
ἀπού* μέ τή φωτιά σου τή μεγάλη
σ' ὅλη χαρίζεις φῶς τήν Οἰκουμένη,
τόν οὐρανό στολίζει σ' μιά κι εἰς ἄλλη
μερά* κι ὅλη τή γῆ ἡ πορπατηξιά σου,
δίχως ποτέ τή στράταν τση νά σφάλει.
Κι ὅντα* μᾶς ἐμακραίνεις τή θωριά σου,
μέ χιόνια καί βροχές τή γῆ ποτίζεις,
γιά νά μποροῦ νά ζιοῦν τά πλάσματά σου.
Καί πάλι σά σιμώσεις κι ἀρχινήσεις
τά χιόνια νά σκορπᾶς καί νά ζεσταίνεις
τόν κόσμο, ὅλη τή γῆ μ' ἀθούς* γεμίζεις,
τά φύτρ' ἀναγαλλιᾶς, καρπούς πληθαίνεις,
μεστώνεις πωρικά*, γεννᾶς λιθάρια
πολλῶ λογιῶ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις.
Διαμάντια καί ρουμπιά*, μαργαριτάρια
κι ὅλες τσί πέτρες τς ἄλλες μοναχός σου
πώς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
Τά* δέ θωρεῖ στή γῆ ποτέ τό φῶς σου,
μά βρίσκουνται στά βάθη φυλαμένα,
κι ὅσα κι ἄν εἶν' ὀμπρός τῶν ἀμματιῶ σου,
γή* ἐσύ τά κάνεις ὅλα, γή ἀπό σένα
θρέφουνται, καί κρατιοῦνται, καί πληθαίνου,
καί νά χαθεῖ ποτέ μπορεῖ κιανένα;

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ βασική ἰδέα πού κυριαρχεῖ στό χορικό;
2. Στό χορικό κάθε τρίστιχο (**τερτσίνα**) ἀπαρτίζει καί μιά ἑνότητα, πού ὑμνεῖ τόν ἥλιο. Μπορεῖτε νά ἐπισημάνετε ποιά ἰδιότητα τοῦ ἥλιου ὑμνεῖται σέ κάθε ἑνότητα καί μέ ποιές εἰκόνες ἐκφράζεται;

ἀπού: ὅπου, πού.
μερά: μεριά.
ὅντα: ὅταν.
ἀθούς: ἀνθούς.
πωρικά: ὀπωρικά, λαχανικά.
ρουμπιά: ρουμπίνια.
τά: ὅσα.
γή: ἤ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βιτσέντζος Κορνάρος

Ἐρωτόκριτος

(ἀποσπάσματα)

Ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι πολύστιχο ἀφηγηματικό ποίημα. Ὁ ποιητής του μέσα σέ 10.000 περίπου στίχους ἐξιστορεῖ τίς φάσεις πού πέρασε ἡ ἀγάπη δυό νέων, τῆς Ἀρετούσας καί τοῦ Ἐρωτόκριτου, ὥσπου νά καταλήξει στό εὐτυχισμένο τέλος, τό γάμο. Κατά τήν ἐξιστόρηση αὐτή δίνεται ἡ εὐκαιρία στόν ποιητή νά ἀφηγηθεῖ καί τίς «ταραχές τῶν ἀρμάτων» καί «τσῆ φιλιᾶς τίς χάρες». Ἡ βασιλοπούλα Ἀρετούσα ἀγάπησε ἕνα ἀπό τά ἀρχοντόπουλα τοῦ παλατιοῦ, τόν Ἐρωτόκριτο. Ἡ κοινωνική ὅμως διαφορά ἐμποδίζει τό γάμο καί ὁ Ἐρωτόκριτος ἐξορίζεται. Πρίν φύγει ὁ νέος ἀρραβωνιάζεται μυστικά μέ τήν Ἀρετούσα καί ὁρκίζονται αἰώνια ἀγάπη καί πίστη. Ὁ βασιλιάς θέλει νά παντρέψει τήν κόρη του μέ τό ρηγόπουλο τοῦ Βυζαντίου, ἀλλά ἡ Ἀρετούσα ἀρνιέται, καί ὁ πατέρας της τήν κλείνει σέ μιά σκοτεινή φυλακή μαζί μέ τή νένα πού τήν ἀνάθρεψε.

Στόν τρίτο χρόνο ἀπάνω ὁ βασιλιάς τῶν Βλάχων εἰσβάλλει στό βασίλειο τοῦ Ἡράκλη καί προκαλεῖ καταστροφές. Ὁ Ἐρωτόκριτος μεταμορφωμένος σέ Σαρακηνό σπεύδει νά βοηθήσει τό βασιλιά, τόν σώζει ἀπό βέβαιη αἰχμαλωσία καί ἀλλάζει τήν πορεία τοῦ πολέμου. Οἱ δυό βασιλιάδες ἀποφασίζουν νά κριθεῖ ἡ τύχη τοῦ πολέμου μέ μονομαχία. Διαλέγονται ἀπό τούς Βλάχους ὁ Ἄριστος, ἀνεψιός τοῦ βασιλιᾶ Βλαντίστρατου, καί ἀπό τούς Ἀθηναίους ὁ Ἐρωτόκριτος (μεταμορφωμένος πάντα). Στήν ἄγρια καί σκληρή πάλη (κονταροχτύπημα, ξιφομαχία) σκοτώνεται ὁ Ἄριστος, ἀλλά καί ὁ Ἐρωτόκριτος πληγώνεται βαριά. Οἱ ἐχθροί νικημένοι ἀποχωροῦν.

Γιά τίς ὑπηρεσίες τοῦ Ἐρωτόκριτου ὁ βασιλιάς προτείνει νά τοῦ χαρίσει τό μισό βασίλειο. Ὁ Ἐρωτόκριτος ὅμως δέ δέχεται καί ζητάει σέ γάμο τήν Ἀρετούσα. Αὐτή ἀρνιέται. Ὅταν ὅμως φανερώνεται ποιός εἶναι, παντρεύονται μέ τή συγκατάθεση τοῦ βασιλιᾶ καί τή χαρά ὅλων.

1

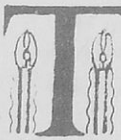

Τοῦ κύκλου τά γυρίσματα*, π' ἀνεβοκατεβαίνου,
καί τοῦ τροχοῦ, π' ὧρες ψηλά κι ὧρες στά βάθη πηαίνου
μέ τοῦ καιροῦ τ' ἀλλάματα, π' ἀναπαημό δέν ἔχου,
μά στό καλό κι εἰς τό κακό περιπατοῦν καί τρέχου,

τοῦ κύκλου τά γυρίσματα: οἱ μεταβολές τῆς τύχης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί τῶν ἀρμάτω οἱ ταραχές, ὄχθρητες καί τά βάρη,
τοῦ ἔρωτα οἱ μπόρεσες* καί τσῆ φιλιᾶς ἡ χάρη,
αὐτάνα μ' ἐκινήσασι τή σήμερον ἡμέρα
ν' ἀναθιβάλω* καί νά πῶ τά κάμαν καί τά φέρα
σ' μιάν κόρη κι ἕναν ἄγγουρο*, πού μπερδευτῆκα ὁμάδι
σέ μιά φιλιάν ἀμάλαγη* μέ δίχως ἀσκημάδι·

(Α, στιχ. 1-10)

2

Ἤρχισε κι ἐμεγάλωνε τό δροσερό κλωνάρι,
κι ἐπλήθαινε στήν ὀμορφιά, στή γνώση καί στή χάρη·
ἐγίνηκε τῆς ἡλικιᾶς, παντόθες ἐγροικήθη,
πώς γιά νά τό 'χουν θάμασμα στόν κόσμον ἐγεννήθη·
καί τ' ὄνομά τζη τό γλυκύ τό λέγαν Ἀρετούσα,
οἱ ὀμορφιές τς ἦσαν πολλές, τά κάλλη τς ἦσαν πλούσα·
χαριτωμένο θηλυκό τήν ἤκαμεν ἡ φύση,
κι ἴσια τζη δέν εὑρίσκετο σ' Ἀνατολή καί Δύση·
μ' ὅλες τσί χάρες κι ἀρετές ἤτονε στολισμένη,
εὐγενική καί τακτική*, πολλά χαριτωμένη·

(Α,στιχ. 57-66)

3

Ἤτονε δεκοκτώ χρονῶ, μά 'χε γερόντου γνώση,
τά λόγια ντού 'σανε θροφή κι ἡ ἀρμηνειά* ντου βρώση*·
καί τ' ὄνομα τοῦ νιούτσικου Ρωτόκριτο τό λέγα,
ἤτονε τς ἀρετῆς πηγή καί τς ἀρχοντιᾶς ἡ φλέγα*
κι ὅλες τσί χάρες, πού οὐρανός καί τ' ἄστρη ἐγεννῆσα,
μ' ὅλες τόν ἐμοιράνασι, μ' ὅλες τόν ἐστολίσα.

(Α, στιχ. 79-84)

οἱ μπόρεσες: ἡ δύναμη.
ἀναθιβάλλω: θυμοῦμαι.
ἄγγουρος: νέος ἄντρας.
ἀμάλαγος: ἁγνός, ἀμόλυντος.
τακτικός: μέ τάξη, συνετός.
ἀρμηνειά: συμβουλή.
βρώση: τροφή.
φλέγα: φλέβα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4

Κι αγάλι αγάλι ἡ πεθυμιά μ' ἔβανε μές στά βάθη
κι ἤκαμε ρίζες καί κλαδιά, βλαστούς καί φύλλα κι ἄνθη (...)
Τό σιγανό μέ τόν καιρό προθυμερόν* ἐγίνει
κι ἤβανε ὁ ἔρωτας κουρφά* τά ξύλα στό καμίνι.
Κι ὡσάν ἀπό μικρόν αὐγό μικρόν πουλίν ἐβγαίνει,
τρεμουλιασμένο κι ἄφαντο*, καί μέ καιρό πληθαίνει,
κάνει κορμί, κάνει φτερά, καθ' ὥρα μεγαλώνει
καί πορπατεῖ, χαμοπετᾶ καί φτερουγοξαπλώνει,
κι ἀπ' ἄφαντο κι ἀπό μικρό, πού 'τον ὄντεν ἐφάνει,
κορμί, φτερά καί δύναμη καί μεγαλότη* κάνει,
τό ἴδιο γίνει κι εἰς ἐμέ στήν ἄπραγή* μου νιότη...

(Α, στιχ. 301-313)

5

Λέει του: 'Εγώ δέν τό 'θελα νά πάεις εἰς τά ξένα,
οὐδέ μακρά νά ξοριστεῖς ποτέ δίχως μ' ἐμένα,
μά ὅπου βρεθεῖς νά 'μαι κι ἐγώ, κι ὅπου κι ἄν πᾶς νά μ' ἔχεις
σύντροφο, καί τή γνώμη μου καλά τήνε κατέχεις*.
Μ' ἀπείς* κι ὁρίζεις κι ἔτσι θές στή χώρα ν' ἀπομείνω,
νά σ' ἀλαφρώσω μέ γραφές τό λογισμόν αὐτεῖνο,
τάσσω* σου κι ὅλον τόν καιρό ἄλλο νά μή γυρέψω,
μά σ' ὅ,τι μάθω σ' ὅ,τι δῶ μαντάτο νά σοῦ πέψω*,
καί κατά πῶς τά πράματα ἀλλάσσουν καί περνοῦσι,
τά γράμματά μου νά 'ρχουνται νά σοῦ τό μολογοῦσι*·
κι ἄμε, καί μήν πρικαίνεσαι, θώρειε καλά ἴντα* κάνεις,
μή βάνεις λογισμούς κακούς, κι ἄδικα ν' ἀποθάνεις,
καί μέ καιρόν οἱ δυσκολιές ὀλπίζω νά τελειώσου,

προθυμερόν: πρόθυμα.
κουρφά: κρυφά.
ἄφαντος: ἀφανής, ἀσήμαντος.
μεγαλότης: μέγεθος.
ἄπραγος: ἀνήμπορος.
κατέχω: ξέρω.
ἀπείς: ἀφοῦ.
τάσσω: ὑπόσχομαι.
πέψω (τοῦ ρ. *πέμπω*)*:* στέλνω.
μολογῶ: μηνῶ, πληροφορῶ.
ἴντα: τί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεόφιλος: *Ἐρωτόκριτος καί Ἀρετούσα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά πάψουσιν οἱ ταραχές καί τ' ἄγρια νά μερώσου·
γιατί εἴδαμε τά βάσανα εἰς ἐ πολλούς κι ἐπάψα.
τό καλοκαίρι δροσερό καί τό χειμώνα κάψα.

(Γ, στιχ. 1667-1682)

Ἐρωτήσεις

1. Στό ἀπόσπασμα 1 ὁ ποιητής ὁρίζει τό θέμα του. Ποιό εἶναι αὐτό;
2. Πῶς χαρακτηρίζει ὁ ποιητής τήν ἀγάπη τῶν δυό νέων;
3. Στά ἀποσπάσματα 2 καί 3 ἔχουμε τό χαρακτηρισμό τῆς Ἀρετούσας καί τοῦ Ἐρωτόκριτου. Ποιά γνωρίσματά τους τονίζει ὁ ποιητής καί μέ ποιές ἐκφράσεις;
4. Στό ἀπόσπασμα 4 ὁ ποιητής παρουσιάζει τήν ἐξέλιξη τῆς ἀγάπης. Νά παρακολουθήσετε τά στάδιά της καί νά ἐπισημάνετε τά ἐκφραστικά μέσα, μέ τά ὁποῖα ἀπεικονίζεται.
5. Στό ἀπόσπασμα 5 μιλάει ὁ φίλος τοῦ Ἐρωτόκριτου, ὁ Πολύδωρος. Ποιά εἶναι τά αἰσθήματά του καί ποιοί στίχοι κυρίως τά ἐκφράζουν;

Τό ἀπόσπασμα αὐτό δείχνει τήν τελευταία φάση τῆς μονομαχίας μεταξύ Ἄριστου καί Ἐρωτόκριτου.

Κεῖνοι πού στέκουν καί θωροῦ τήν ἀναπνιά κρατίζου,
τό στόμα εἶναι σωπαστό, τά μάτια δέ σφαλίζου.
Δέ στρέφουνται νά δοῦν ἀλλοῦ, τούτη ἡ δουλειά ἡ μεγάλη
δέν τούς ἀφήνει νά θωροῦ σέ μιά μερά οὐδ' εἰς ἄλλη,
μόνον ἐκεῖ πού πολεμοῦν οἱ δράκοντες αὐτοῖνοι·
στόν κόσμον ἄλλος πόλεμος σάν τοῦτο δέν ἐγίνη.
Ἄριστος, πού 'χε πεθυμιά τέλος νά δεῖ στή μάχη,
κι εἰς ἔτοιο κίντυνο βαρύ δέν τό 'λπιζε νά λάχει,
ἤριξε τό σκουτάριν του, καί μ' ἕνα κι ἄλλο χέρι,
σφίγγει, σηκώνει τό σπαθί, τό κοφτερό μαχαίρι,
καί κατεβάζει κοπανιά, στήν κεφαλή ξαμώνει*,
'ς δύο μέσα κόψειν ἤθελε τό σιδερόν ἀμόνι.
Σύρνεται ὀπίσω ὁ Ρώκριτος καί βάνει ὀμπρός νά δώσει
εἰς τό σκουτάρι* ἡ κοπανιά, νά μή τόνε λαβώσει·
σά νά 'χεν εἶσται κέρινο, τέτοιας λογῆς διαβαίνει,
στόν κάμπο πέφτει τό μισό, τ' ἄλλο μισό πομένει,

ξαμώνω: ζυγώνω.
σκουτάρι: ἀσπίδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί κατεβαίνει στό λαιμό τ' ἀλόγου, 'ς δυό τό κόβγει,
μπλιό δέν ἐγύρεψε ἄχερα μηδέ ταγή* νά τρώγει.
Ὁ Ρώκριτος ὡσάν ἀιτός ἀπό τή σέλα βγαίνει,
πεζέφνει, καί τόν Ἄριστον ἤστεκε κι ἀνιμένει.
Ἐκεῖνος πάλι, νά θωρεῖ πεζόν ἔτοιον ὀχθρόν του,
γιά τά πρεπά* τῆς ἀντρειᾶς πεζέφν' ἐκ τ' ἀλογόν του.
Ἐμάνισε παρά ποτέ κι ὡς λιόντας ἀγριεύγει,
καί λέει τοῦ Ρωτόκριτου:

ΑΡΙΣΤΟΣ

Ἡ μέρα μᾶς μισεύγει,
καί γιά ντροπή μου τό κρατῶ, νά σοῦ τό μολοήσω,
τόση ὥρα νά σέ πολεμῶ, καί νά μή σέ νικήσω·
περμάζωξε τήν ἀντρειά, βάλε τή δύναμή σου,
λέω σου δά παρά ποτέ βαρίσκω, καί βλεπίσου*.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Μή βιασθεῖς, λέει ὁ Ρώκριτος, κι ἡ μέρα πρίν βραδιάσει
ἕνας μας θέ νά σκοτωθεῖ, κι ὁ Ρήγας του νά χάσει,
κι ἀκόμη ὁ ἥλιος εἶν' ψηλά, καί πρίχου* χαμηλώσει,
γή* αὐτό γή τοῦτο τό σπαθί τό τέλος θέλει δώσει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ ψυχική κατάσταση τῶν θεατῶν καί τῶν δυό ἀντιπάλων (τοῦ Ἄριστου καί τοῦ Ἐρωτόκριτου); Νά ἐπισημάνετε τά χωρία πού τή φανερώνουν.
2. Νά χαρακτηρίσετε τό ἦθος τοῦ Ἐρωτόκριτου καί τοῦ Ἄριστου. Ποιές ὁμοιότητες καί διαφορές βρίσκετε;
3. Ὁ στίχος:

   Ἄριστος πού 'χε πεθυμιά τέλος νά δεῖ στή μάχη

   εἶναι σημαδιακός γιά τήν ἔκβαση τῆς μονομαχίας. Γιατί;
4. Ποιές ἀπερισκεψίες τοῦ Ἄριστου ἔδωσαν τή νίκη στόν Ἐρωτόκριτο;
5. Προσέξτε τήν τεχνική τοῦ στίχου. Ποιές ὁμοιότητες βρίσκετε μέ τό στίχο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν:

ταγή: βρόμη.
πρεπά: αὐτά πού πρέπουν, ἡ τιμή τοῦ πολεμιστῆ.
βλεπίσου: φυλάξου.
πρίχου: προτοῦ.
γή: ἤ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας στίς βενετοκρατούμενες περιοχές;
2. Ἐξετάστε τά θέματα μέ τά ὁποῖα καταπιάνονται στήν περίοδο αὐτή οἱ λογοτέχνες. Σέ τί διαφέρουν ἀπό τά θέματα τῆς προηγούμενης περιόδου καί γιατί;
3. Ὕστερα ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια τό θέατρο ξαναγυρίζει στήν Ἑλλάδα τόν 17ο αἰώνα. Ποιές ἦταν οἱ συνθῆκες πού εὐνόησαν τήν ἀνάπτυξή του;
4. Ποιός ἦταν ὁ μεγαλύτερος θεατρικός συγγραφέας στήν περίοδο τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας καί ποιά τά ἔργα του;
5. Ποιές διαφορές παρουσιάζουν τά δυό θεατρικά ἔργα, ἡ *Ἐρωφίλη* καί ἡ *Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*. Μπορεῖτε ἀπό τά ἀποσπάσματα πού διαβάσατε νά ἐπισημάνετε μερικές διαφορές;
6. Τί κοινό ἔχουν τά δημιουργήματα τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας μέ τά δημοτικά τραγούδια;
7. Πῶς περιγράφεται ἡ φύση στή *Βοσκοπούλα* καί στήν *Ἐρωφίλη*; Διαβάστε ξανά τά ἀποσπάσματα πού ὑπάρχουν στό βιβλίο σας.
8. Ὁ *Ἐρωτόκριτος* εἶναι ἔπος ἤ ἀφηγηματικό ποίημα; Δικαιολογῆστε τήν ἀπάντησή σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δ. Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀδαμάντιος Κοραής (Ἐθνικό Ἱστορικό Μουσεῖο).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ
(1669-1820)

Μέ τόν ὅρο **διαφωτισμός*** ἐννοοῦμε τή μεγάλη πνευματική κίνηση πού ξεκίνησε κυρίως ἀπό τήν Ἀγγλία καί τή Γαλλία τό 17ο αἰ. καί κορυφώθηκε στά μισά τοῦ 18ου αἰ. Οἱ διαφωτιστές πίστευαν ὅτι ἡ σκέψη μέ τήν κατάλληλη μάθηση (φωτισμό), ἀπαλλαγμένη ἀπό τίς προλήψεις, θά χάριζε στόν ἄνθρωπο τήν πραγματική εὐτυχία. Πολιτικές συνέπειες τῆς κινήσεως αὐτῆς ἦταν ἡ Ἀμερικανική Ἀνεξαρτησία (1776) καί ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση (1779).

Ὁ διαφωτισμός εἶχε τόν ἀντίκτυπό του καί στόν ἑλληνικό χῶρο. Τό 17ο καί 18ο αἰ. Ἕλληνες ἀπό τίς βενετοκρατούμενες καί τουρκοκρατούμενες περιοχές σπουδάζουν στή Δύση καί μεταλαμπαδεύουν τά **φῶτα** στήν πατρίδα τους. Ἡ περίοδος **1669-1820** ὀνομάζεται **νεοελληνικός διαφωτισμός.** Παρατηρεῖται τότε ἔντονο ἐνδιαφέρον γιά τά πνευματικά ζητήματα, μεταφράζονται ξένα βιβλία, ἐκδίδονται οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, γράφονται πρωτότυπα ἔργα, ἱδρύονται σχολεῖα καί εἰσάγονται νέες μέθοδοι διδασκαλίας. Ἡ πνευματική ἀφύπνιση τοῦ Γένους ὁδηγεῖ τελικά στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ὁ νεοελληνικός διαφωτισμός ὑποδιαιρεῖται σέ δύο ὑποπεριόδους: ἡ πρώτη ἀπό τό **1669-1774,** ὁπότε μέ τή συνθήκη τοῦ **Κιουτσούκ - Καϊναρτζῆ** ἡ Ρωσία ἀναλαμβάνει τήν προστασία τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας· ἡ δεύτερη ἀπό τό **1774-1820,** πού παρουσιάζει ἐντονότερη πνευματική κίνηση.

Κατά τήν πρώτη περίοδο στό βενετοκρατούμενο ἑλληνισμό ἀναπτύχθηκε ἡ ἔντεχνη πεζογραφία καί συγκεκριμένα ἡ **ἐκκλησιαστική ρητορική.** Πρῶτοι ἀνέλαβαν τό φωτισμό τοῦ Γένους οἱ ἐκκλησιαστικοί ρήτορες, τούς ὁποίους ὁ λαός ὀνόμασε **διδασκάλους τοῦ Γένους.** Τά κηρύγματά τους σέ ἁπλή γλώσσα βρίσκουν ἀπήχηση στό λαό καί ἀφυπνίζουν τήν ἐθνική συνείδηση. Σημαντική θέση ἀνάμεσά τους κατέχουν ὁ **Φραγκίσκος Σκοῦφος,** πού ἔδρασε κυρίως στά Ἑπτάνησα καί ὁ διάδοχός του **Ἠλίας Μηνιάτης.** Στόν τουρκοκρατούμενο πάλι ἑλληνισμό ἡ πνευματική κίνηση συγκεντρώνεται γύρω ἀπό τό Πατριαρχεῖο καί τούς **Φαναριῶτες*.** Οἱ Φαναριῶτες ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἐκπαίδευση καί ἀσχολοῦνται μέ τήν πολιτική. Κατέχουν τήν ἐξουσία στίς παραδουνάβιες χῶρες,

---

Διαφωτισμός: Οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ ἦταν ὁ *Λόκ,* ὁ *Βολταῖρος,* ὁ *Μοντεσκιέ,* οἱ ἐγκυκλοπαιδιστές *Νταλαμπέρ, Ντιντερό,* ὁ *Ρουσώ* κ.ἄ.

Ἀπό τό Φανάρι: συνοικία τῆς Πόλης, ὅπου βρίσκεται τό Πατριαρχεῖο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σπουδάζουν στή Δύση καί μέ τήν ποικίλη τους δράση ἐργάζονται γιά τήν πνευματική ἀφύπνιση τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ. Γράφουν ὅμως σέ ἀρχαΐζουσα γλώσσα. Ἐδῶ πρέπει νά ἀναφέρουμε ὅτι καί ὁ ἑλληνισμός τῆς διασπορᾶς, πού ζεῖ καί δρᾶ στίς πλούσιες ἑλληνικές παροικίες τοῦ ἐξωτερικοῦ, μοχθεῖ γιά τόν ἴδιο σκοπό.

Στήν πρώτη περίοδο τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ ἀνήκει καί ὁ **Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός,** πού ἀγωνίστηκε νά διαδώσει τήν παιδεία καί νά ἀφυπνίσει τήν ἐθνική συνείδηση τοῦ Γένους. Στά κυρύγματά του χρησιμοποίησε τή λαϊκή γλώσσα.

Στή δεύτερη περίοδο ἐπικρατεῖ μιά τάση γιά κριτική καί πνευματική καλλιέργεια. Ἡ ἐπίδραση τῶν Φαναριωτῶν ἐξασθενίζει καί οἱ σχέσεις μέ τή Γαλλία γίνονται πυκνότερες. Στή ρητορική διακρίνονται οἱ Κερκυραῖοι **Εὐγένιος Βούλγαρης** καί **Νικηφόρος Θεοτόκης.** Αὐτή τήν ἐποχή δημιουργήθηκε καί τό πρόβλημα σέ ποιά γλώσσα ἔπρεπε νά μεταφράζονται τά ξένα βιβλία. Οἱ ἀρχαϊστές **(Νεόφυτος Δούκας, Παναγιώτης Κοδρικᾶς** καί **Ἀθανάσιος Πάριος)** προτιμοῦσαν τήν ἀρχαΐζουσα καί οἱ δημοτικιστές **(Ἰώσηπος Μοισιόδακας, Δημήτριος Καταρτζής)** τή δημοτική. Σημαντικότερη φυσιογνωμία ἦταν ὁ **Καταρτζής,** ὁ ὁποῖος ἔγραψε δοκίμια γιά τή γλώσσα καί μετέφρασε ξένα βιβλία. Μέ αὐτόν ἀρχίζει οὐσιαστικά ἡ ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ.

Στόν **κύκλο τοῦ Καταρτζῆ** ἀνήκουν οἱ **Γρηγόριος Κωνσταντᾶς** καί **Δανιήλ Φιλιππίδης,** οἱ συγγραφεῖς τῆς *Γεωγραφίας Νεωτερικῆς.* Μαθητής ἐπίσης τοῦ Καταρτζῆ ἦταν καί ὁ **Ρήγας,** ὁ ὁποῖος δέχτηκε ὅλα τά ρεύματα τῆς ἐποχῆς του. Πρέπει νά ἀναφέρουμε ἐδῶ καί ἕνα ἀξιόλογο βιβλίο πού κυκλοφόρησε τό 1806, τήν *Ἑλληνική Νομαρχία.* Εἶναι ἕνα διαφωτιστικό πολιτικό δοκίμιο, πού ἀπηχεῖ τίς φιλελεύθερες καί δημοκρατικές ἰδέες τῆς ἐποχῆς του. Στόν ἴδιο κύκλο, ἀνήκει καί ὁ **Ἀθανάσιος Χριστόπουλος** ἀπό τήν Καστοριά. Ὁ **Χριστόπουλος** καί ὁ **Βηλαρᾶς** θεωροῦνται πρόδρομοι τοῦ Σολωμοῦ. Αὐτή τήν περίοδο στά Ἑπτάνησα ζοῦν οἱ προσολωμικοί ποιητές· κυριότερος ἐκπρόσωπός τους εἶναι ὁ **Ἀντώνιος Μαρτελάος.**

Τέλος, κορυφαῖος ἐκπρόσωπος τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ εἶναι ὁ **Ἀδαμάντιος Κοραής.** Στή γλωσσική διαμάχη πῆρε τή μέση θέση: ἐπιζήτησε τό γλωσσικό καλλωπισμό τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Σημαντική προσφορά του γιά τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους ἦταν οἱ ἐκδόσεις του τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πού κυκλοφόρησαν στή σειρά *Ἑλληνική Βιβλιοθήκη.* Φιλόλογος μέ εὐρωπαϊκό κύρος συμπεριέλαβε στίς ἐκδόσεις αὐτές μακρά προλεγόμενα, ὅπου ἐκθέτει τίς γλωσσικές, παιδαγωγικές καί πολιτικές του θέσεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ρήγας Βελεστινλής

Τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου

Ὁ Ρήγας ἐμπνευσμένος ἀπό τίς ἰδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως συνέλαβε ἕνα ἐθνικοαπελευθερωτικό σχέδιο γιά ὅλους τούς λαούς τῆς Βαλκανικῆς. Μέ τό πνεῦμα αὐτό συνέταξε τό ἐπαναστατικό του μανιφέστο, πού περιελάμβανε τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, *τό* Σύνταγμα *καί τό* Θούριο. *Διαβάζουμε τά δέκα πρῶτα ἄρθρα ἀπό τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου:*

Ἄρθρον 1. — Ὁ σκοπός ὁπού ἀπ' ἀρχῆς κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἐσυμμαζώχθησαν ἀπό τά δάση τήν πρώτην φοράν, διά νά κατοικήσουν ὅλοι μαζί, κτίζοντες χώρας* καί πόλεις, εἶναι διά νά συμβοηθῶνται καί νά ζῶσιν εὐτυχισμένοι, καί ὄχι νά συναντιτρώγονται ἤ νά ρουφᾷ τό αἷμα τους ἕνας.

Τότε ἔκαμαν βασιλέα διά νά ἀγρυπνεῖ εἰς τά συμφέροντά των, διά νά εἶναι βέβαιοι εἰς τήν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τά ὁποῖα δέν ἔχει τήν ἄδειαν νά τούς τά ἀφαιρέσει κανένας ἐπί τῆς γῆς.

Ἄρθρον 2. — Αὐτά τά Φυσικά Δίκαια εἶναι: πρῶτον, τό νά εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καί ὄχι ὁ ἕνας κατώτερος ἀπό τόν ἄλλον· δεύτερον, νά εἴμεθα ἐλεύθεροι καί ὄχι ὁ ἕνας σκλάβος τοῦ ἀλλουνοῦ· τρίτον, νά εἴμεθα σίγουροι εἰς τήν ζωήν μας, καί κανένας νά μήν ἠμπορεῖ νά μᾶς τήν πάρει ἀδίκως καί κατά τήν φαντασίαν· καί τέταρτον, τά κτήματα ὁπού ἔχομεν κανένας νά μήν ἠμπορεῖ νά μᾶς ἐγγίζει ἀλλ' εἶναι ἰδικά μας καί τῶν κληρονόμων μας.

Ἄρθρον 3. — Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοί καί Τοῦρκοι, κατά φυσικόν λόγον εἶναι ἴσοι. Ὅταν πταίσει τινάς, ὁποιασδήποτε καταστάσεως, ὁ Νόμος εἶναι ὁ αὐτός διά τό πταῖσμα καί ἀμετάβλητος· ἤγουν* δέν παιδεύεται* ὁ πλούσιος ὀλιγότερον καί ὁ πτωχός περισσότερον διά τό αὐτό σφάλμα, ἀλλ' ἴσια-ἴσια.

Ἄρθρον 4. — Ὁ Νόμος εἶναι ἐκείνη ἡ ἐλευθέρα ἀπόφασις, ὁπού μέ τήν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ ἔγινεν· ἤγουν*, ὅλοι θέλομεν ὅτι ὁ φονεύς νά φονεύεται· αὐτός λέγεται Νόμος, καί εἶναι ὁ ἴδιος διά ὅλους

χώρα: κωμόπολη, πόλη.
ἤγουν: δηλαδή.
παιδεύω: τιμωρῶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μας εἰς τό νά παιδεύσει. Καί πάλιν ἄλλος, όπού ὑπερασπίζεται· ἤγουν ὅλοι θέλομεν νά ἐξουσιάζομεν τά ὑποστατικά μας, κανένας λοιπόν δέν ἔχει τήν ἄδειαν νά μᾶς πάρει δυναστικῶς* τίποτες· αὐτός εἶναι Νόμος, ἐπειδή μοναχοί μας τόν δεχόμεθα καί τόν θέλομεν. Ὁ Νόμος ἔχει πάντοτε νά προστάξει ὅ,τι πρᾶγμα εἶναι δίκαιον καί ὠφέλιμον εἰς τήν συγκοινωνίαν τῆς ζωῆς μας καί νά ἐμποδίζει ἐκεῖνο όπού μᾶς βλάπτει.

Ἄρθρον 5. — Ὅλοι οἱ συμπολῖται ἠμποροῦν νά ἔμβουν εἰς ἀξίας* καί δημόσια ὀφφίκια*. Τά ἐλεύθερα γένη δέν γνωρίζουν καμμίαν ἀξίαν προτιμήσεως εἰς τάς ἐκλογάς των, παρά τήν φρόνησιν καί τήν προκοπήν· ἤγουν, καθένας, ὅταν εἶναι ἄξιος καί προκομμένος διά μίαν δημοσίαν δούλευσιν*, ἠμπορεῖ νά τήν ἀποκτήσει. Ἐξ ἐναντίας δέ, μήν ὄντας ἄξιος, ἀλλά χυδαῖος, δέν πρέπει νά τῷ δοθεῖ διότι, μήν ἠξεύροντας πῶς νά τήν ἐκτελέσει, προσκρούει καί βλάπτει τό κοινόν μέ τήν ἀμάθειαν καί τήν ἀνεπιδεξιότητά του.

Ἄρθρον 6. — Ἡ Ἐλευθερία εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις όπού ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τό νά κάμει ὅλον ἐκεῖνο, όπού δέν βλάπτει εἰς τά δίκαια τῶν γειτόνων του. Αὐτή ἔχει ὡς θεμέλιον τήν φύσιν, διατί φυσικά ἀγαπῶμεν νά εἴμεθα ἐλεύθεροι· ἔχει ὡς κανόνα τήν δικαιοσύνην, διατί ἡ δικαία ἐλευθερία εἶναι καλή· ἔχει ὡς φύλακα τόν Νόμον, διατί αὐτός προσδιορίζει, ἕως ποῦ πρέπει νά εἴμεθα ἐλεύθεροι. Τό ἠθικόν σύνορον τῆς Ἐλευθερίας εἶναι τοῦτο τό ρητόν: *Μήν κάμεις εἰς τόν ἄλλον ἐκεῖνο όπού δέν θέλεις νά σέ κάμουν.*

Ἄρθρον 7. — Τό δίκαιον τοῦ νά φανερώνομεν τήν γνώμην μας καί τούς συλλογισμούς μας, τόσον μέ τήν τυπογραφίαν, ὅσον καί μέ ἄλλον τρόπον· τό δίκαιον τοῦ νά συναθροιζόμεθα εἰρηνικῶς· ἡ ἐλευθερία κάθε εἴδους θρησκείας, Χριστιανισμοῦ, Τουρκισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ καί τά λοιπά, δέν εἶναι ἐμποδισμένα εἰς τήν παροῦσαν διοίκησιν.

Ὅταν ἐμποδίζονται αὐτά τά δίκαια, εἶναι φανερόν πώς προέρχεται τοῦτο ἀπό Τυραννίαν, ἤ πώς εἶναι ἀκόμη ἐνθύμησις τοῦ ἐξοστρακισθέντος Δεσποτισμοῦ, όπού ἀπεδιώξαμεν.

Ἄρθρον 8. — Ἡ σιγουρότης* εἶναι ἐκείνη ἡ διαφέντευσις*, όπού δί-

---

δυναστικῶς: βίαια.
ἀξία: τιμητική θέση.
δημόσια ὀφφίκια: δημόσια ἀξιώματα.
Μή κάμεις... κάμουν: μετάφρ. τῆς φράσης τῆς Ἁγίας Γραφῆς: *ὅ σύ μισεῖς ἑτέρῳ μή ποιήσεις.*
δούλευσις: ὑπηρεσία.
σιγουρότης: ἀσφάλεια.
διαφέντευσις: ὑπεράσπισις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

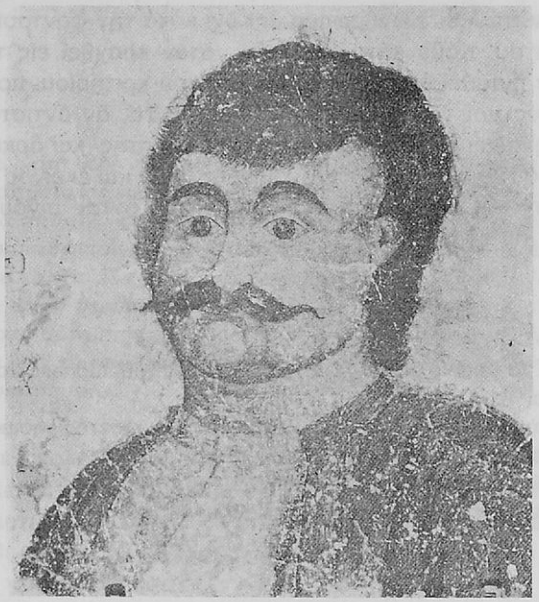

Θαν. Παγώνη: *Ρήγας.*

δεται ἀπό ὅλον τό ἔθνος καί τόν λαόν εἰς τόν κάθε ἄνθρωπον διά τήν φύλαξιν τοῦ ὑποκειμένου του, τῶν δικαίων του καί τῶν ὑποστατικῶν του· ἤγουν, ὅταν βλάψει τινάς ἕνα μόνον ἄνθρωπον, ἤ πάρει ἀδίκως τίποτες ἀπ' αὐτόν, ὅλος ὁ λαός πρέπει νά σηκωθεῖ κατ' ἐπάνω ἐκείνου τοῦ δυνάστου καί νά τόν ἀποδιώξει.

Ἄρθρον 9. — Ὁ Νόμος ἔχει χρέος νά διαφεντεύει* τήν κοινήν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καί ἐκείνην τοῦ κάθε ἀνθρώπου, κατοίκου εἰς ταύτην τήν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως* καί τῆς δυναστείας* τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοί διοικοῦν καλῶς, νά τούς διαφεντεύει· εἰ δέ κακῶς, νά τούς ἀποβάλλει.

Ἄρθρον 10. — Κανένας ἄνθρωπος νά μήν ἐγκαλεῖται* εἰς κριτήριον*, νά μή φυλακώνεται κατ' ἄλλον τρόπον, παρά καθώς διορίζει ὁ Νόμος·

διαφεντεύω: ὑπερασπίζω.
κατάθλιψις: καταπίεση.
δυναστεία: βία.
ἐγκαλοῦμαι: καταγγέλλομαι.
κριτήριον: δικαστήριο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤγουν, ὅταν πταίσει ὁ ἄνθρωπος καί ὄχι κατά τήν φαντασίαν καί θέλησιν τοῦ κριτοῦ. Κάθε κάτοικος ὅμως, ὅταν κραχθεῖ εἰς τήν κρίσιν, ἤ κατά νόμον πιασθεῖ ἀπό τούς ὑπηρέτας τοῦ κριτηρίου, πρέπει νά ὑποταχθεῖ εὐθύς καί νά πηγαίνει νά κριθεῖ· διατί, ἄν ἀντισταθεῖ καί δέν θέλει νά πηγαίνει εἰς τήν κρίσιν, γίνεται πταίστης· καί ἀρκετόν σφάλμα εἶναι, ὅταν ὁ Νόμος κράζει κανέναν ἄνθρωπον καί ἐκεῖνος ἀντιστέκεται μέ τό κακόν καί δέν ὑπακούει νά πηγαίνει, ὄντας σίγουρος, ὅτι δέν παιδεύεται, ἄν εἶναι ἀθῶος.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι τά φυσικά δίκαια; (Νά τά ὀνομάσετε χρησιμοποιώντας μιά λέξη γιά τό καθένα.
2. Ποιές εἶναι οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες; (Νά τίς ὀνομάσετε χρησιμοποιώντας μία λέξη ἤ μία φράση γιά καθεμιά).
3. Νά ἀναπτύξετε τό περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου 5.
4. Νά δώσετε σύντομους τίτλους στά ἄρθρα 1,9 καί 10.

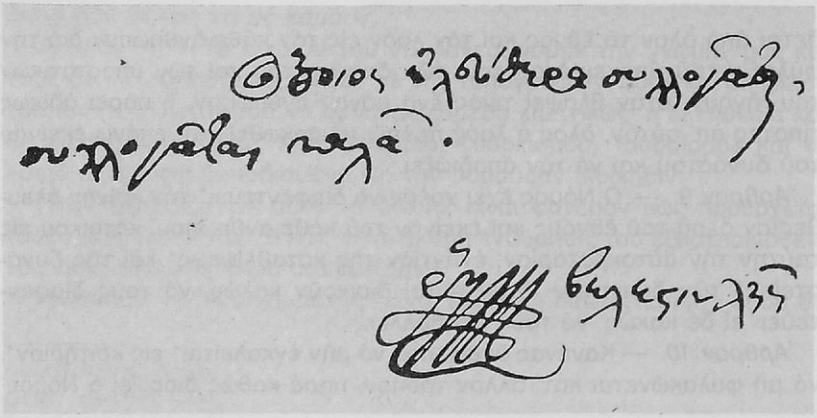

Αὐτόγραφο τοῦ Ρήγα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός

Ἀπό τίς Διδαχές

Ξεχωριστή θέση στό νεοελληνικό διαφωτισμό ἔχει ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἐθναπόστολος καί ἅγιος. Ἀφιέρωσε τή ζωή του νά τριγυρνάει τήν Ἑλλάδα ἀπό χωριό σέ χωριό καί νά κηρύττει, νά διδάσκει, νά συμβουλεύει προσπαθώντας νά ξυπνήσει τίς συνειδήσεις, γιά τήν ἀνύψωση τοῦ λαοῦ καί γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους. Οἱ περιοδεῖες του κράτησαν εἴκοσι περίπου χρόνια (1760-1779). Στίς διδαχές του ἔδινε σημαντικότατη θέση στήν παιδεία καί συνετέλεσε νά ἱδρυθοῦν ἀμέτρητα σχολεῖα. Γιά τή σημασία πού ἔδινε στά γράμματα, μιλοῦν τά παρακάτω ἀποσπάσματα.

Ἔχετε σχολεῖον ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας νά διαβάζουν τά παιδία; —Δέν ἔχομεν, ἅγιε τοῦ Θεοῦ. —Νά μαζευτεῖτε ὅλοι σας νά κάμετε ἕνα σχολεῖον καλόν, νά βάλετε καί ἐπιτρόπους νά τό κυβερνοῦν, νά βάνουν διδάσκαλον νά μανθάνουν ὅλα τά παιδιά γράμματα, πλούσια καί φτωχά.

Καλύτερον, ἀδελφέ μου, νά ἔχεις ἑλληνικόν σχολεῖον εἰς τήν χώραν σου, παρά νά ἔχεις βρύσες καί ποτάμια· διότι οἱ βρύσες ποτίζουν τό σῶμα, τά σχολεῖα ὅμως ποτίζουν τήν ψυχήν. Καί ὡσάν μάθεις τό παιδί σου γράμματα, τότε λέγεται ἄνθρωπος.

Διά τοῦτο πρέπει νά στερεώνετε σχολεῖα ἑλληνικά νά φωτίζονται οἱ ἄνθρωποι· διότι διαβάζοντας τά ἑλληνικά, τά ἠῦρα ὁπού λαμπρύνουν καί φωτίζουν τόν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ἀνθρώπου. Καθώς φωτίζει ὁ ἥλιος τήν γῆν ὅταν εἶναι ξαστεριά καί βλέπουν τά ὀμμάτια μακριά, ἔτσι βλέπει καί ὁ νοῦς τά μέλλοντα· ἀπεικάζουν* ὅλα τά καλά καί τά κακά, φυλάγονται ἀπό κάθε λογῆς κακόν καί ἁμαρτίαν. Διότι τό σχολεῖον ἀνοίγει τήν ἐκκλησίαν. Τό σχολεῖον φωτίζει τούς ἀνθρώπους.

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε τίς φράσεις πού δείχνουν τήν ἰδέα πού ἔχει γιά τήν παιδεία ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.
2. Γιατί ἡ δράση τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἀνήκει στήν κίνηση πού ὀνομάζουμε Διαφωτισμό;

ἀπεικάζουν: ἀντιλαμβάνονται

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δανιήλ Φιλιππίδης - Γρηγόριος Κωνσταντᾶς

Γεωγραφία Νεωτερική
(Τό Πήλιο)

Ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα βιβλία τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ εἶναι ἡ Γεωγραφία Νεωτερική*, *γραμμένη ἀπό τούς ἐξαδέλφους* Δ. Φιλιππίδη *καί* Γρηγ. Κωνσταντᾶ *καί προορισμένη γιά σχολική χρήση. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου ἀνῆκαν στόν κύκλο τοῦ* Δημητρίου Καταρτζῆ *καί ἐργάστηκαν γιά τή διάδοση τῆς παιδείας στό ὑπόδουλο Γένος.*

Ὅλες οἱ ἑλληνικές Γεωγραφίες πού τυπώθηκαν τό 18ο αἰ. περιγράφουν τό χῶρο σέ συνάρτηση πάντοτε μέ τόν ἄνθρωπο. Οἱ δυό συγγραφεῖς, ἐκτός ἀπό ξένα βοηθήματα, βασίστηκαν σέ πληροφορίες πού συγκέντρωσαν καθώς καί στήν ἐμπειρία τους ἀπό προσωπικές παρατηρήσεις. Ἔτσι γιά τήν ἰδιαίτερή τους πατρίδα π.χ., τή Μαγνησία, δίνουν περισσότερες πληροφορίες. Ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς *χαρακτήρισε τό βιβλίο: «κείμενο φωτεινό, σχεδόν ἰσάξιο νά συγκριθεῖ μέ τό Ὑπόμνημα τοῦ Κοραῆ καί σχεδόν ἰσότιμο μέ τή Νομαρχία».*

Χερσόννησος αὐτή εἶναι τό Πήλιο ὄρος τό πολυθρύλητο εἰς τούς ποιητάς, βουνό ὄχι τόσο ὑψηλό, μήτε κορυφούμενο κωνικῶς εἰς ὕψος, ἀμή ἐκτεταμένο κατά μάκρος ὡσάν χτένι. Αἱ ἄκρες του εἶναι κατάπυκνες ἀπό δένδρα μεγάλα ὅλο ὀξιές (φηγούς)· παρακάτω εἶναι στολισμένο καί μέ ἄλλα διάφορα δένδρα, μάλιστα μέ μεγάλους πλατάνους, καί καστανιές ἀπό τές ὁποῖες εἰς μερικά μέρη εἶναι δάση ὁλόκληρα· τά κάστανα ὅμως δέν εἶναι τόσο καλά. Ποτίζεται ἀπό πλῆθος νερά εἰς τόσον ὁπού δέν εὑρίσκεται ἔκταση μιᾶς ὥρας ὁπού νά μήν ἔχει νερό. Πλέο παρακάτω εἶναι κατάφυτο ἀπό δένδρα διάφορα, κερασιές, μηλιές, ἀπιδιές, δαμασκηνιές, καρυδιές, συκές, ἀμπέλια, καί ἄλλα, μάλιστα ἀπό συκαμινές*.

Μέσα εἰς αὐτά τά κάρπιμα καί ἐπικερδή δάση φωλεύουν 24 χωριά, διά τά ὁποῖα θέλομεν εἰπεῖ παρακάτω κομμάτι πλατύτερα, μέ τό νά εἶναι πατρίδα μας, καί ἔχομεν ὀλίγη ἰδέα αὐτῆς, καί χρέος νά εἰποῦμεν ἐκεῖνο ὁπού ἠξεύρομεν διά νά τό μάθουν καί ἄλλοι ὁπού δέν τό ἠξεύρουν, πρός τούτοις νά δώσομεν καί παράδειγμα εἰς τούς λοιπούς λογιοτάτους* μας· ἄν μᾶς μιμηθοῦν καί ἄλλοι, καί περιγράψει καθένας τόν τό-

---

Νεωτερική: σύγχρονη.
συκαμινιά: μουριά.
λογιότατος: ἐδῶ: μορφωμένος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πο όπού ἐγεννήθηκε, ὄχι μαθηματικῶς μήτε μέ ἀκρίβεια γεωγραφική, διορίζοντας δηλαδή μήκη καί πλάτη—ἐπειδή αὐτό ἡ δυστυχία τοῦ ἔθνους μας δέν τό συγχωρεῖ ἀκόμη— ὄχι λέγω μαθηματικῶς καί γεωγραφικῶς, ἀμή διηγηματικῶς, ἱστορώντας καθένας τί χῶρες καί χωριά ἔχει ὁ τόπος του, τί διοίκηση, πόσες ψυχές κάθε χωριό, τί ἀνθρώπους, τί ἤθη, τί θρησκεία, τί δένδρα, τί εἰσοδήματα, τί ζῶα, ποιά θάλασσα τόν γειτονεύει, μέ ποιά ἄλλη ἐπαρχία συνορεύει, λέγοντας ἀφιλοπροσώπως ὅ,τι ἀξιέπαινο, ἤ ἀξιοκατηγόρητο ἔχουν οἱ συμπατριῶται του, καί τ. καί τ. αὐτό ἄν φιλοτιμηθοῦν αὐτήν τήν καλή καί ἐπαινετή φιλοτιμία καί τό κάμουν ὅλοι, νά ὁπού ἀποχτοῦμεν καί ἡμεῖς μιά χωρογραφία τοῦ τόπου μας, πράγμα ἀναγκαιότατο, καί ὠφελιμότατο εἰς ὅλους, καί ἄν ὄχι μέ τόση πολυμάθεια καί ἀκρίβεια, μά ποιό ἔθνος ἐστάθηκε στήν ἀρχή, ἤ στήν παλιγγενεσία* του σοφό· ὁ χρόνος καλυτερεύει ὅλα, καί φθάνει μόνο νά ἀρχίσει ἕνα ἔθνος νά ἀγαπᾶ νά μαθαίνει νά περιεργάζεται, νά ἐξετάζει καί νά μήν καταφρονεῖ ἐκεῖνα ὁπού εἶναι εὔκολα νά μάθει.

Μέσα εἰς τά πυκνότατα δάση εἶναι τά χωριά, γεμάτα καί αὐτά ἀπό νερά ψυχρότατα, καί καθαρότατα. Τά χωριά αὐτά εἶναι καθώς εἴπαμεν 24 καί μερικοί μαχαλάδες*, χωριά καί αὐτοί μικρότερα καί ὑποκείμενα εἰς ἄλλα μεγαλύτερα.

Αὐτά τά χωριά διαιροῦνται εἰς βακούφια*, καί εἰς χάσια*. Τά βακούφια εἶναι 14 χωρίς τούς μαχαλάδες τους, τά ὁποῖα ἔχουν μιά διοίκηση ξεχωριστή, καί ὑπόκεινται ὅλα εἰς τή Μακρινίτζα, τό μεγαλύτερο, τό ὁποῖο τό γνωρίζουν ὡς μητρόπολή τους, ἔχοντας καί καθένα ξεχωριστά τούς προεστούς του. Αὐτό τό πρωτεῖο τό εἶχε προτύτερα ἕνα ἄλλο χωριό ὁπού ὀνομάζεται Ἀργαλαστή, καί αὐτό ἀκόμη καί ἕως τώρα εἶναι γραμμένο εἰς τούς βασιλικούς κώδικας.

Ἡ διοίκηση αὐτῶν τῶν βακουφιῶν ἐκ φύσεως καί καθ' ἑαυτήν εἶναι καλή, ὡσάν ὁπού αὐτά ἐξαρτῶνται ἀμέσως ἀπό τήν Πόλη, καί ἔχουν πάντοτε προστάτας δυνατούς. Τοῦρκος δέν ἔχει ἐξουσία νά ἔμβει εἰς αὐτά καί νά ἐνεργήσει τή θηριώδη βαρβαρότητά του. Κτίζουν ἐκκλησίες ὅταν θέλουν. Τά δοσίματά* τους εἶναι προσδιορισμένα* καί πολλά

συγχωρῶ: ἐπιτρέπω.
ἀμή: ἀλλά (σύνδ. ἀντιθ.).
παλιγγενεσία: ἀναγέννηση.
μαχαλάς: συνοικία, ἐνορία (λέξ. τουρκ.).
βακούφια: ἐκκλησιαστικά κτήματα.
χάσια: δημόσια κτήματα.
ὡσάν ὁπού: ἐπειδή.
τό δόσιμο: ὁ φόρος.
προσδιορισμένος: κανονισμένος, ὁρισμένος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλαφρά, ὡσάν ὁπού τό δέκατο μόνο πληρώνουν, καί μιά ποσότητα διορισμένη χαρατζοχαρτιῶν*, τά ὁποῖα κοντά ὁπού τά παίρνουν μέ τήν τιμή ὁπού τά παίρνουν εἰς τήν Κωνσταντινούπολη, εἶναι καί ὀλίγα, καί μόλις φθάνουν εἰς τούς ἄνδρας.

Τά κοινά ὁπού ἀφοροῦν γενικῶς ὅλα τά βακούφια, διοικοῦνται σχεδόν ἀπό τούς προεστούς τῆς Μακρινίτζας, τά μερικά ἀπό τούς προεστούς τῆς κάθε χώρας, οἱ ὁποῖοι ἐξαρτῶνται ἀπό τούς Μακρινιτζιώτας, ἄλλοι περισσότερο καί ἄλλοι ὀλιγότερο κατά τήν ἀξιότητα καί ἀναξιότητά τους. Παίρνουν ἕναν μποσταντζή* ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, τόν ὁποῖο τόν βαστοῦν εἰς τήν Μακρινίτζα, καί δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦν τές δουλειές τους, παιδεύουν τούς ἀτάκτους, καί βαστοῦν τήν ἀριστοκρατία τους.

Αὐτός ὁ μποσταντζής ἔχει καί ἄλλους ὀλίγους μαζί του σά δούλους του, καί ἀπ' αὐτούς παίρνουν τά ἐπίλοιπα βακούφια διά ζαπτζῆδες* τους· ἔτζι λοιπόν διοικούμενοι οἱ βακουφιῶται, ἠμποροῦσαν νά εἶναι εὐτυχέστεροι καί ἀπό ἐκείνους ὁπού εἶναι ὑποκείμενοι εἰς Εὐρωπέϊκες διοίκησες, ἀλλά φεῦ! ἡ ἀμάθεια, καί τά ἀκόλουθά της, αἱ κακίες καί ἀναξιότητες τῶν προεστῶν τούς κάμνουν καί αὐτούς μέ τά τόσα τους προνόμια νά εἶναι δυστυχεῖς ὡσάν τούς λοιπούς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας· διά τί τά ἄλλα χωριά φωνάζοντας καθημερινά πώς κατατρώγονται ἀπό τούς Μακρινιτζιώτας, οἱ Μακρινιτζιῶται βάνοντας τά δυνατά τους πάντοτε νά τά ταπεινώνουν, καί κατατρέχοντας καί ξεχωριστά ἕνας τόν ἄλλον μοναχοί τους διά τά πρωτεῖα, γίνονται δυστυχεῖς ὅλοι, αὐτοί εὑρισκόμενοι πάντοτε εἰς ἀλληλομαχίες ὁπού καί καμιά φορά καί σκοτώνονται, ἐκεῖνα τυραννούμενα τρόπον τινά ἀπ' αὐτούς. Καί μέ αὐτά τί θά κατορθώσουν τέλος πάντων; Θά χάσουν τά προνόμιά τους, καί θά φέρουν τήν πατρίδα τους εἰς τήν κατάσταση τῶν γειτόνων τους. Ἄν ὁδηγοῦνταν ἀπό τόν ὀρθό λόγο, ἄν ἦταν τό πρῶτο τους κινητήριο τό κοινό συμφέρο, τό ὁποῖο εἶναι ἀληθινά καί τό ἴδιο τοῦ καθενός, ἔπρεπε νά εἶναι οἱ πλέο εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι τῆς Τουρκίας, καί ἠμποροῦσαν νά κάμουν πολλά καλά εἰς τόν τόπο τους· ἐπειδή ἡ φύση τούς ἐπρόθλεψε μέ ἕναν τόπο ὁπού δέν ἔχουν νά προσκλαυθοῦν* τίποτες δι' αὐτόν, ἡ τύχη μέ μιά ἐλευθερία, μέ τόσα προνόμια ὁπού οἱ γειτονές τους τούς ζηλεύουν, καί τούς μακαρίζουν· μά ὅλα αὐτά τά καλά τῆς φύσεως καί

χαρατζοχαρτί: ἡ ἀπόδειξη τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (χαράτσι).
μποσταντζής: Τοῦρκος ἀξιωματοῦχος, ὑπεύθυνος γιά τήν εἴσπραξη τῶν φόρων.
ζαπτζής: χωροφύλακας.
προσκλαίγομαι: παραπονοῦμαι, κλαίγομαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

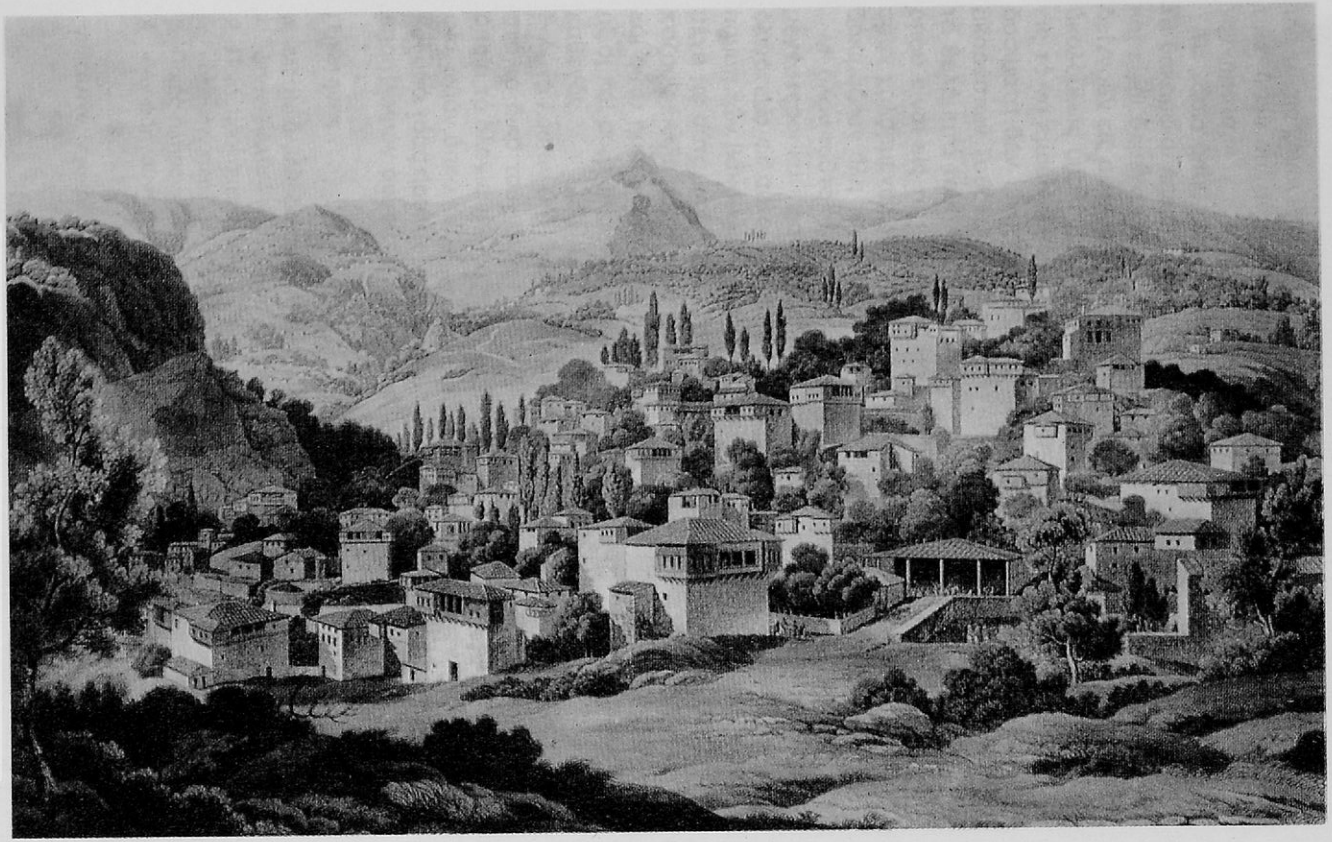

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Πορταριά τοῦ Πηλίου σέ χαλκογραφία τοῦ 1819 - 1821.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς τύχης χάνονται μέσα εἰς τό χάος τῆς ἀμαθείας τους, καί τῶν παθῶν τους ὁπού ἀπ' αὐτήν προέρχονται, καταραμένης μητρός κοσμοφθόρα γεννήματα.

Τά χάσια ὁπού εἶναι ὀλιγότερα δέν συστήνουν ὅλα ἕνα σῶμα καθώς τά βακούφια· ἐπειδή κάθε ἕνα ἔχει ξεχωριστά τόν ἐδικό του προστάτη, καί εἶναι δεμένα ἄλλα ἀλλοῦ, καί ἄλλα ἀλλοῦ. Οἱ προστάται τους δέν δείχνουν εἰς αὐτά καμιά ὑπεράσπιση καθώς οἱ τῶν βακουφιῶν, καί εἶναι ἀκολούθως ὑποκείμενα εἰς πολλά κακά, καί ξέφραγα, διά νά εἰπῶ ἔτζι, εἰς τό νά ἐμβαίνει κάθε ἕνας νά ἐξασκεῖ τή θηριότητά του. Τούτων τά δοσίματα δέν εἶναι διορισμένα, ἀμή κρέμονται ἀπό τή φαντασία τῶν ἀκορέστων Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τά ἐπιφορτίζουν κατά τούς καιρούς καί τά θελήματά τους ὅσα θέλουν. Εἰς αὐτά ἀκόμη δέν εἶναι ἡ ἐλευθερία ὁπού εἶναι εἰς τά βακούφια διά νά κτίσουν ἐκκλησίες, ἤ νά ἐπισκευάσουν χαλασμένες, καί νά φορέσουν ὅ,τι θέλουν, καί νά μήν πολυλογῶ, δοκιμάζουν ὅλη τήν αὐστηρότητα τῆς τυραννίας τῶν κρατούντων.

Μ' ὅλον τοῦτο ἄν οἱ προεστοί τοῦ κάθε χωριοῦ ἦταν κομμάτι προκομμενέστεροι καί πρακτικότεροι, πλέο σύμφωνοι, πλέο φιλοπάτριδες, καί ὀλιγότερο φίλαυτοι*, ἠμποροῦσαν καί αὐτά νά ἔχουν σχεδόν τήν ἀνάπαυση τῶν βακουφιῶν, ὡσάν ὁπού εἶναι εἰς τόν ἴδιο τόπο, καί ἀνακατωμένα μέ αὐτά, καί κατά μέρος ἔχουν τά ἴδια προνόμια, ἔξω ἀπό τό νά κτίζουν ἐκκλησίες, καί τά δοσίματα ὁπού εἶναι ἀπροσδιόριστα, τά ὁποῖα καί αὐτά ἠμποροῦσαν νά τά φέρουν εἰς καλύτερη κατάσταση, ἄν ἦταν ἄξιοι καί σύμφωνοι τόσο καί ὅλων τῶν χασιῶν μαζί, καί ξεχωριστά τοῦ καθενός.

Αὐτά λοιπόν μήν ἔχοντας ὅλα μαζί ἕνα σύστημα, ἀμή καθένα ξεχωριστά τό δικό του, ἔχουν καί τή διοίκησή τους ξεχωριστή τό καθένα, ἡ ὁποία τό ὅλον εἶναι σχεδόν ἡ αὐτή καί ἀναμεταξύ τους καί μέ τά βακούφια, ὡσάν ὁπού καί αὐτά μισθωτούς Τούρκους παίρνουν διά ζαπτζῆδες, καί ἀπό τούς προεστούς κρέμεται ἡ κυβέρνηση τῶν πραγμάτων. Ἡ διοίκηση λοιπόν συνοπτικότερα τέτοια εἶναι.

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιά μέθοδο συμβουλεύουν οἱ συγγραφεῖς τούς μορφωμένους νά γράψουν βιβλία Γεωγραφίας; Γιά ποιό σκοπό;
2. Ποιά προνόμια εἶχαν τά βακούφια; Ποιές ἄλλες περιοχές εἶχαν προνόμια κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας;
3. Ποιές πληροφορίες γιά τούς προεστούς δίνουν οἱ συγγραφεῖς;
4. «Ἄν ὁδηγοῦνταν ἀπό τόν ὀρθό λόγο... εἰς τόν τόπο τους»: στό χωρίο αὐτό

φίλαυτοι: ἐγωιστές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διατυπώνεται μιά βασική ἄποψη τοῦ διαφωτισμοῦ. Νά ἀναπτύξετε τό περιεχόμενό του.

5. Ἐκτός ἀπό τή *Γεωγραφία* διαβάσατε καί ἄλλα κείμενα τῆς περιόδου αὐτῆς γραμμένα σέ ἁπλή γλώσσα· ποιό ἀπό τά κείμενα αὐτά πλησιάζει περισσότερο τή δημοτική;

Ἀνώνυμος ὁ Ἕλλην

Νά ἐλευθερωθοῦμε μόνοι μας

(Ἀπόσπασμα ἀπό τήν **Ἑλληνική Νομαρχία**)

Ξέρουμε ἀπό τή Νεώτερη ἱστορία μας ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21 ἀποφασίστηκε, ὅταν οἱ Ἕλληνες κατάλαβαν ἀπό τήν ἱστορική τους πεῖρα ὅτι δέν ἔπρεπε νά περιμένουν ξένη βοήθεια. Αὐτή τήν πολιτική, νά στηριχθεῖ δηλαδή τό Ἔθνος στίς δικές του δυνάμεις, ἐκφράζει στό ἀπόσπασμα ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας.

Ἴσως, τέλος πάντων, προσμένετε νά μᾶς δώσει τήν ἐλευθερίαν κανένας ἀπό τούς ἀλλογενεῖς* δυνάστας*; Ὦ Θεέ μου! Ἕως πότε, ὦ Ἕλληνες, νά πλανώμεθα τόσον ἀστοχάστως; Διατί νά μήν στρέψομεν καί μίαν φοράν τούς ὀφθαλμούς μας εἰς τά ἀπελθόντα, διά νά καταλάβομεν εὐκολότερα καί τά μέλλοντα; Ποῖος ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ κύριος στοχασμός τῶν ἀλλογενῶν δυνάστων εἶναι εἰς τό νά προσπαθήσουν νά κάμουν τό ἴδιόν των ὄφελος μέ τήν ζημίαν τῶν ἄλλων;

Καί ποῖος στοχαστικός ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νά πιστεύσει, ὅτι ὁποιος ἀπό τούς ἀλλογενεῖς δυνάστας ἤθελε κατατροπώσει τόν ὀθωμανόν, ἤθελε μᾶς ἀφήσει ἐλευθέρους; Ὦ, ἀπάτη ἐπιζήμιος! Μήν εἶσθε, ἀδελφοί μου, τόσον εὐκολόπιστοι. Ἀναγνώσετε τήν ἱστορίαν καί μάθατε, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἔταξαν τῶν Ἑλλήνων καί διαυθέντευσιν* καί ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐμβῆκαν εἰς τήν Ἑλλάδα, εὐθύς τήν ἐκήρυξαν ἐπαρχίαν τους. Ἴδετε καί τά τωρινά παραδείγματα, ὁπού ἡ πολυποίκιλος στροφή τῆς γαλλικῆς στάσεως μᾶς παρασταίνει. Ὁ δυνάστης των μέ ταξίματα μεγάλα καί μέ τοιαῦτα μέσα, ἀπόκτησεν ὅσα κατά τό παρόν ἔχει*, καί

ἀλλογενής: ξένος.
δυνάστης: τύραννος.
Ἴδετε... ἔχει: τό νόημα εἶναι ὅτι ὁ Ναπολέων ἔκανε κατακτητικούς πολέμους μέ τό πρόσχημα ὅτι ἀπελευθέρωνε τούς λαούς ἀπό τήν παλιά διοίκηση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

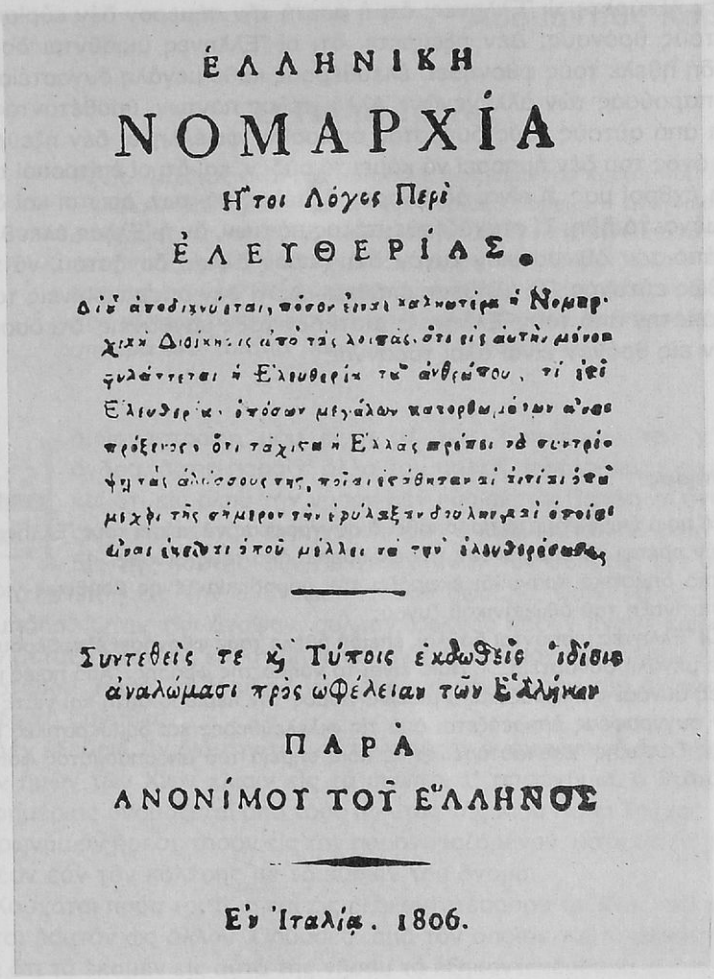

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ

Ἤτοι Λόγος Περὶ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Διὰ ἀποδιαμνύεται, πόσον εἶναι καλλιωτέρα ἡ Νομαρχικὴ Διοίκησις ἀπὸ τὰς λοιπάς, ὅτι εἰς αὐτὴν μόνον φυλάττεται ἡ Ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τί ἐστὶ Ἐλευθερία, ὁπόσων μεγάλων κατορθωμάτων ἄναι πρόξενος, ὅτι τάχιστα ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ συντρίψῃ τὰς ἁλύσσους της, ποῖαι ἐστάθησαν αἱ αἰτίαι ὁπὸ μεχρὶ τῆς σήμερον τὴν ἐφύλαξαν δούλην, καὶ ὁποῖαι εἶναι ἐκεῖναι ὁποῦ μέλλει νὰ τὴν ἐλευθερόσωσι.

Συντεθεὶς τε καὶ Τύποις ἐκδωθεὶς ἰδίοις ἀναλώμασι πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ἑλλήνων

ΠΑΡΑ

ΑΝΟΝΙΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ

Ἐν Ἰταλίᾳ. 1806.

Ἐξώφυλλο ἀπό τήν 1η ἔκδοση τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας.

πῶς ἐσεῖς νομίζετε νά σᾶς δοθεῖ ἡ ἐλευθερία ἀπό τούς ἀλλογενεῖς; Πῶς νά μήν εἰπεῖ τινάς, ὅτι ὀνειρεύεσθε ἔξυπνοι; Καί εἰς τί, παρακαλῶ σας, θεμελιώνετε τάς ἐλπίδας σας; Εἰς τήν ἀρετήν τῶν ἀλλογενῶν δυνάστων ἴσως; Ἐλπίζετε νά κινηθοῦν εἰς σπλάγχνος ἐκεῖνοι διά τάς δυστυχίας τάς ἰδικάς μας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δέν ἠξεύρετε, ὦ Ἕλληνες, ὅτι ἡ ἀρετή τήν σήμερον δέν εὑρίσκεται εἰς τούς θρόνους; Δέν ἠξεύρετε, ὅτι οἱ Ἕλληνες μισοῦνται δοῦλοι, ἐπειδή ἤθελε τούς φθονήσει* ἐλευθέρους κάθε μεγάλη δυναστεία* ἀπό τάς παρούσας τῶν ἀλλογενῶν; Ἀλλά, τέλος πάντων, ὑποθέτοντας κανένα ἀπό αὐτούς τούς δυνάστας ὁπωσοῦν* φιλέλληνα, δέν ἠξεύρετε, ὅτι μόνος του δέν ἠμπορεῖ νά κάμει τό οὐδέν, καί ὅτι οἱ ἐπίτροποί του ἤ εἶναι ἐχθροί μας, ἤ εἶναι ἀδιάφοροι, ἤ, τέλος πάντων, ἄσωτοι καί διεφθαρμένοι τά ἤθη; Τί στοχάζεσθε, τέλος πάντων, ἄν ἡ Ἑλλάς ἐλευθερωθεῖ ἀπό τόν ὀθωμανικόν ζυγόν διά χειρός ἄλλου δυνάστου, νά γίνει ἀληθῶς εὐτυχής; Ὦ ἀλήθεια, ἀλήθεια! Διατί δέν ἀπομακραίνεις τοιαύτην ἀπάτην ἀπό τούς Ἕλληνας; Διατί δέν τούς μανθάνεις, ὅτι ὅσοι πατῶσιν εἰς θρόνον εἶναι ὅλοι τύραννοι;

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιά ἐπιχειρήματα προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νά πείσει τούς Ἕλληνες ὅτι δέν πρέπει νά περιμένουν τήν ἐλευθερία ἀπό τούς ξένους;
2. Ποιό δημοτικό τραγούδι ἐκφράζει τήν προσδοκία ξένης βοήθειας γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ;
3. «Οἱ Ἕλληνες μισοῦνται δοῦλοι, ἐπειδή ἤθελε τούς φθονήσει ἐλευθέρους κάθε μεγάλη δυναστεία...». Ποιό εἶναι τό νόημα τῆς φράσης; Ἀπό ποιές μεγάλες δυνάμεις ἐκφράζεται ὁ μισελληνισμός τήν περίοδο αὐτή καί γιατί;
4. Ὁ συγγραφέας ἐπηρεάζεται ἀπό τίς φιλελεύθερες καί δημοκρατικές ἰδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως: σέ ποιά σημεῖα τοῦ ἀποσπάσματος φαίνεται αὐτό;

ἤθελε τούς φθονήσει: θά τούς φθονοῦσε.
δυναστεία: κυριαρχία, κράτος.
ὁπωσοῦν: σχετικά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀδαμάντιος Κοραής

Ὁ Παπα-Τρέχας

Ὁ Παπατρέχας εἶναι ἕνα αὐτοτελές ἀφήγημα τοῦ Κοραῆ πού τό συμπεριέλαβε στά Προλεγόμενα τῆς Ἰλιάδας. Χαίρεται ὁ ἀναγνώστης τίς ἀφηγηματικές ἱκανότητες τοῦ Κοραῆ σ' αὐτό τό κείμενο καί τή λογοτεχνική του χάρη. Μέ τή συμπαθή μορφή τοῦ Ἕλληνα ἱερέα ὁ Κοραής καταπιάνεται γιά ἄλλη μιά φορά μέ τό θέμα τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, πού μέ τόση ἀφοσίωση καί συνέπεια ὑπηρέτησε. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα εἶναι ἀπό τά Προλεγόμενα τῆς ραψωδίας Α.

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μέ τόν Ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρά τ' ἄλλα του πολλά προτερήματα καυχᾶται, καί ὅτι εἰς ὅλην τήν νῆσον δέν εὑρίσκεται Παπᾶς νά ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτόν ἐγρηγορώτερα τά καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τόν ὄρθρον, τόν συνέθη νά πτερνισθῇ εἰς τήν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νά σβέσῃ τήν λαμπάδα. Ὅταν τήν ἄναψαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρόν εἰς τήν μεταξύ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νά πηδήσῃ ψαλμόν ὁλόκληρον, τόν μακρότερον, παρά τό ὄνειδος νά μακρύνῃ τόν καιρόν τῆς ἀναγνώσεως ὑπέρ τό σύνηθες.

Δέν ἐξεύρω, ἄν διά τήν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἤ διά τήν φυσικήν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τά σκωπτικά* παρωνύμια, ὁ Βολισσινός Ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπό τούς πολίτας τῆς Χίου Παπα Τρέχας· καί τό παρωνύμιον ἤρεσε τόσον εἰς τόν παρονομαζόμενον, ὥστε δέν σ' ἀκούει πλέον ἐάν τόν καλέσῃς μέ τό κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρός τούτοις καί εἰς ἑξηκοντατέσσαρα ταξίδια, καί φαντάζεται ἑαυτόν ὡς ἄλλον Ὀδυσσέα, ἀπό τόν ὁποῖον τοῦτο μόνον διαφέρει ὅτι τά ἔκαμεν εἰς αὐτά τῆς νήσου τά ἑξηκοντατέσσαρα χωρία, χωρίς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διά νά σέ δώσω, φίλε, μικρόν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπό τά ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρό μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μέ σκοπόν νά ἀνακαλύψῃ κανέν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσόν διατριβῆς* τοῦ Ὁμήρου εἶχε σιμά καί δύο του μικρά παιδάρια. Μόλις τ'

σκωπτικός: κοροϊδευτικός, σατιρικός.
διατριβή: ἐδῶ διαμονή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄκουσεν ὁ Παπα Τρέχας νά συλλαλῶσι μέ τόν πατέρα των, καί μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός:

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;

— Τήν Ἀγγλικήν, τόν ἀπεκρίθην· καί ἡ ἔκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις.

Δέν ἐμπόρει νά χωρήσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλή, πῶς τόσον νεαρά παιδάρια ἦτο δυνατόν νά λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτόν ἄγνωστον. Δέν ἐξεύρω πλέον, ποίαν γλῶσσαν, καί εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νά λαλῶσι τῶν Ἄγγλων τά τέκνα. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι γελᾶς τήν ὥραν ταύτην διά τήν ἀπορίαν τοῦ Παπα Τρέχα ἀλλά τί ἤθελες κάμει, ἐάν παρών παρόντος ἤκουες αὐτολεξεί ἀπό τό στόμα του τούς λόγους τούτους:

— Τά διαβολόπουλα, τόσον μικρά νά μιλοῦν ἐγγλέζικα!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλῃς, ἀλλά πρόσεχε μή καταφρονήσῃς διά τοῦτο τόν σεβάσμιον Παπα Τρέχαν. Ναί! σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σε τό λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τήν ἁπλότητα, δέν ἐμπορεῖς νά στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλός οὗτος ἱερεύς, πόσον φροντίζει διά τήν χρηστοήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μέ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τούς ἐνορίτας εἰς τάς δυστυχίας αὐτῶν, καί τούς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι, νά ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετή δέν εἶναι εἰς αὐτόν γέννημα παιδείας, ἐπειδή παιδείαν δέν ἔλαβε· δέν εἶναι καρπός τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδή κανένα κόπον δέν δοκιμάζει εἰς τήν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβατος εἰς τήν ψυχήν του. Λυπεῖται πολλάκις διά τήν στέρησιν τῆς παιδείας· καί διά νά ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δέν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τόν υἱόν του εἰς τήν πόλιν νά μάθῃ τήν Ἑλληνικήν γλῶσσαν, καί ν' ἀκούσῃ τά μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ*. Εἶναι ἀνεκδιήγητος τήν ὁποίαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιάτριψεν εἰς τήν Βολισσόν, καί ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τήν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μέ ἐρώτησεν, ἄν ὁ Ὅμηρος ἦτο χριστιανός:

— Ἀδύνατον ἦτο, τόν εἶπα, ἐπειδή ἔζῃ χρόνους ἐννεακοσίους σχεδόν πρό Χριστοῦ.

Τί μέ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο;

— Ὁ θεός εἶναι καλός πατέρας· ποίησιν δέ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τό στερέωμα.

Μέ τό πρῶτο ἐνόει φανερά ὁ φιλάνθρωπος Παπᾶς, ὅτι ὁ θεός δέν θέλει καταδικάσειν τόν Ὅμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ

Σελεπῆς: Πρόκειται γιά τόν Ἰω. Τσελεπή, πού καταγόταν ἀπό τήν Ἰκαρία καί ἦταν διευθυντής τῆς Σχολῆς Χίου (1812-1815).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπό τήν ἀγχίνοιάν* σου τήν ἐξήγησιν. Ποίαν εἰπέ με, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἡ ποίησις μέ τήν θαυμαζομένην ἀπό τόν Δαυίδ ποίησιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλάς τοιαύτας ἀπορίας μέ βάλλει καθημέραν, προσαρμόζων τοῦ ψαλτηρίου ρητά εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δέν βλέπει καμμίαν προσαρμογήν.

Μέ ἐρώτησε προχθές, ἄν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἀφοῦ ἤκουσε τάς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καί τῆς δαπάνης τοῦ τύπου:

— Διά τήν σύνταξιν, μέ εἶπε, δέν εἶμαι καλός νά κρίνω τῆς δαπάνης ὅμως τό πρᾶγμα μέ φαίνεται εὐκολώτατον.

— Πῶς Δέσποτά μου;

— Ἔχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τούς ὁποίους δέν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπέρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Ἄν ὁ ἀείμνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεύς Εὐστάθιος* ἐδαπάνησεν, ὡς μέ λέγεις, χρήματα πολλά, νά συνάξῃ τά ἀναγκαῖα βιβλία, καί ὅλην αὐτοῦ τήν ζωήν, νά ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτά τάς χρειαζομένας εἰς τόν Ὅμηρον ἐξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι, ἄν γράψῃς περί τοῦ σκοποῦ σου πρός τόν ἅγιον.., τόν ἅγιον.., τόν ἅγιον... (ἀπαριθμήσας ὀκτώ ἤ δέκα ἀπό τούς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σέ γνωρίσειν χάριν*, ἐπειδή τούς δίδεις ἀφορμήν νά δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερόν εἰς τήν πανιερότητά των.

— Πολλούς, ἀπεκρίθην, ἀπ' ὅσους ὠνόμασες ἐγνώρισα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἄνδρας ἱερούς καί σεβασμίους, μηδ' ἀμφιβάλλω περί τῆς εἰς τά καλά προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νά κάμω τώρα ὅ,τι δέν ἔκαμα τήν περασμένην ὅλην μου ζωήν· ἤ θέλεις, Δέσποτά μου, διά δεκαπέντε μηνῶν εἰς τήν Βολισσόν διατριβήν νά κατασταθῶ ψωμοζήτης;

— Ἀλλ' ἐάν εἰς τοῦτο, μέ λέγει, ἀντιπαθῆς, δέν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τήν ἰδικήν μου βοήθειαν.

Εἰς τά ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νά πάθω τήν ὁποίαν αὐτός ἔπαθεν ἔκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἄγγλου τά τέκνα λαλοῦντα τήν Ἀγγλικήν γλῶσσαν· διότι εἰς τήν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου ποίαν ἀπό τῆς Βολισσοῦ τόν Ἐφημέριον ἔπρεπέ τις νά ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρίς νά δώσῃ προσοχήν εἰς τήν ἔκπληξίν μου, μέ προβάλλει

ἀγχίνοια: εὐστροφία, ἐξυπνάδα.

Εὐστάθιος: ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (12ος αἰ. μ.Χ.). Ἔγραψε, ἐκτός ἀπό ἄλλα, καί σχόλια στά ὁμηρικά ἔπη μέ τίτλο: *Παρεκβολαί εἰς τήν Ὁμήρου Ἰλιάδα.*

θέλουν σέ γνωρίσειν χάριν: θά σοῦ χρωστοῦν εὐγνωμοσύνη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ καλός οὗτος Παπᾶς δύο γρόσια.

— Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπό στεφάνωμα, ταῦτα μόνα ἔχω, ταῦτα σέ δίδω· πλειότερα ἄν εἶχα, πλειότερα μετά χαρᾶς ἤθελα σέ δώσειν, διά νά τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὁμήρου ἡ ποίησις, τόν ὁποῖον ἐπεθύμουν νά ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκεται εἰς τόν ἄλλον κόσμον. Πλήν ὁ θεός εἶναι καλός πατέρας· ποίησιν δέ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τό στερέωμα.

Μαντεύω τώρα, φίλε, τήν περιεργίαν σου νά μάθῃς πῶς ἐφέρθην εἰς τήν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφοράν τοῦ καλοῦ Παπᾶ· τήν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μέ δακρυμένους τούς ὀφθαλμούς τήν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διά νά μή λυπήσω, μέ τήν ἄκαιρον παραίτησιν, τήν ἀγαθήν αὐτοῦ ψυχήν, ἀλλά ὅτι καί μ' ἐφάνη νόστιμον νά ὀνομάσω τήν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὁμήρου, «Βολισσινήν ἔκδοσιν», ἐπειδή καί εἰς τήν Βολισσόν ὑπέμεινα τούς κόπους της, καί ἀπό τήν πτωχήν ταύτην Βολισσόν ἔλαβα τήν πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι τόν ἀριθμόν, ὥστε ἡ πολλά μικρά των ἐκκλησία ἐμπορεῖ νά χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν· μ' ὅλον τοῦτο τινές ἀπό τούς προεστῶτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νά πλατύνωσι τήν οἰκοδομήν. Ἐκοινώνησαν τήν γνώμην αὐτῶν εἰς τόν Ἐφημέριον, καί οὗτος τούς ἐσυμβούλευσε νά συναθροίσωσι πρῶτον τήν χρειαζομένην δαπάνην, διά νά τελέσωσι κατ' αὐτήν καί τό ἔργον. Ἀφοῦ ἔμαθε συναγμένα τά ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος Παπάς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετά τήν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τούς εἶπε:

— Τέκνα μου, ὁ θεός δέν κατοικεῖ εἰς πέτρας καί ξύλα, ἀλλ' εἰς τάς ψυχάς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τό μέγεθος βλέπετε ὅτι δέν εἴμεθα ἀρκετοί νά τό γεμίσωμεν. Ἀπό σᾶς οἱ περισσότεροι δέν ἐξεύρουν μήτε νά ἀναγινώσκωσι, μήτε νά γράφωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τόν θεόν ἠθέλαμεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τά συναγμένα ἀργύρια, διά νά πληρώνεται ἀπ' αὐτόν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καί ἀναγνώσεως, καί τό περισσεῦον νά μοιράζεται εἰς τούς πτωχούς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καί μέ τοῦτον τόν τρόπον νά ἐλευθερωθῶμεν καί ἀπό τό ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τήν νῆσον ἀγαπῶμεν τήν ψωμοζητίαν.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε; Δέν σέ φαίνεται ὁ ταπεινός ἱερεύς τῆς Βολισσοῦ φρονιμώτερος καί θεοσεβέστερος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἔκοψε τά σιτηρέσια τῶν διδασκάλων, διά νά οἰκοδομῇ λαμπράς ἐκκλησίας;

Ἀφήνω ἄλλα πολλά καί θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δείγματα, φοβούμενος τό ὑπέρμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καί ἀρκοῦμαι εἰς ἕν ἀκόμη, τό ὁποῖον μέ φαίνεται ἀσυγχώρητον νά σιωπήσω. Ἤκουσεν ὅτι ἱερεύς τις, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τήν νῆσον, ζητῶν νά ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν Ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπα Τρέχας; Τρέχει πρός αὐτόν νά τόν προβάλῃ νά δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τήν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοί τό ἀπροσδόκητον εἰς αὐτούς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι ἔτρεξαν ἄνδρες καί γυναῖκες μέ δάκρυα παρακαλοῦντές με νά τό ἐμποδίσω. Ἀφήνω σε, φίλε, νά στοχασθῇς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμέ τόν μεσίτην τό κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καί μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν διά τί ἀπεφάσισε νά παραιτηθῇ τήν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην ἀπόκρισιν:

— Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τόν ὁποῖον ἐπιθυμῶ νά βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμέ νά διδάσκῃ καί νά κυβερνᾷ τάς ψυχάς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέκλαυσα κ' ἐγώ μέ τούς Βολισσινούς, καί ἐπρόσμενα μέ λύπην τῆς ψυχῆς μου τήν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τήν ὁποίαν καί ἠθέλαμεν πάθειν, ἐάν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δέν ἐπρόφθαναν νά λάβωσι τόν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον, καί ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τόν ἰδικόν μας. Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν Παπᾶ τό ἔργον τοῦτο, δέν τό κρίνεις, φίλε, ὡς ἐγώ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ Κοραής δίνει μέ τόν *Παπατρέχα* τό πρότυπο τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέα στό ἔθνος του· ποιές ἀρετές του τονίζει;
2. Ποιές πράξεις τοῦ ἱερέα ἐκφράζουν τήν ἀγάπη του γιά τήν παιδεία καί ποιές τό ἠθικό του ἀνάστημα; (Νά βρεῖτε καί νά σχολιάσετε τά σχετικά χωρία).
3. Στό κείμενο αὐτό ὁ Κοραής χρησιμοποιεῖ μέ τή μορφή ἐπιστολῆς τήν ἀφήγηση, τό διάλογο καί τό σχόλιο. Τί πετυχαίνει μέ αὐτά τά μέσα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἰωάννης Βηλαρᾶς

Ὁ ξένος

Οἱ στίχοι εἶναι ἀπόσπασμα ἀπό τό ποίημα Σύρε, γραφή μου στό καλό.

ξένος δέ στοχάζεται καί δέ λαμπροφοράει*,
τί 'ναι σέ λύπη χωρισμοῦ, τ' ἀχείλι δέ γελάει.
Ὁ ξένος γκιώνης γίνεται, καί σ' ἐρημιές φωλιάζει,
τό ὤχ, τό ἄχ νυχτημερίς λυπητερά φωνάζει.
Ὁ ξένος ἔρημο πουλί, δίχως φωλιά καί ταίρι,
ἀπό τό δέντρο στό κλαρί τίς νύχτες παραδέρει.
Ὁ ξένος ξένα περπατάει, τηράει καί βλέπει ξένα,
τό φίλο πού γνωρίζεται γυρεύει στά χαμένα.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές ὁμοιότητες μέ τό δημοτικό τραγούδι βλέπετε στό ἀπόσπασμα;
2. Πῶς ὀνομάζεται ἡ ὁμοιοκαταληξία τοῦ ποιήματος καί σέ ποιά ἄλλα ποιητικά κείμενα τή συναντήσατε;

Ἐπίγραμμα στή βρύση τοῦ ἰατροῦ Τσαπραζλῆ

Σέ ὄμορφες τοποθεσίες τῶν ἐξοχῶν ὑπάρχουν βρύσες, συνήθως μαρμάρινες, πού ἔγιναν μέ δαπάνες ἰδιωτῶν, γιά νά δροσίζονται καί νά ξεκουράζονται οἱ περαστικοί. Πολλές τέτοιες βρύσες ἔχουν ἐπιγραφές.

Πίνε, διαβάτη, χορταστά τό καθαρό νερό μου.
Κάθου, ξαπόσταση κοντά στή ρίζα τῶν δεντρῶν μου.
Ὁ Τσαπραζλῆς μ' ἀνάστησε καί μ' ἔχει παραγγείλει
νά θεραπεύω δροσερή τό διψασμένο ἀχείλι,
καθώς ὀχ τόν Ἀσκληπιό κι ἐκεῖνος ἔχει μάθει,
γιά νά γιατρεύει τοῦ κορμιοῦ τούς πόνους καί τά πάθη.

λαμπροφορῶ: φορῶ γιορτινά, καινούρια ροῦχα.
γκιώνης: νυχτοπούλι μέ θρηνητική φωνή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιό τρόπο συνδέει ὁ Βηλαρᾶς τήν προσφορά τῆς βρύσης μέ τό ἐπάγγελμα τοῦ ἱδρυτῆ της; Γιατί κάνει αὐτό τό συσχετισμό;
2. Ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά ἑνός ἐπιγράμματος;

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος

Φίλε Στέφανε...

Ὁ Χριστόπουλος ἔγραψε ἐλαφρά καί κομψά ποιήματα γιά τόν ἔρωτα καί τό κρασί, στά ὁποῖα μιμεῖται τά ἀνακρεόντεια ποιήματα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Παρόμοια ποιήματα ἔγραψαν πολλοί Εὐρωπαῖοι ποιητές, ὅπως οἱ Ἰταλοί* Μεταστάσιο *καί* Μόντι, *ὁ Γάλλος* Ἀντρέ Σενιέ *κ.ἄ. Ἡ κίνηση αὐτή ὀνομάζεται ἀνακρεοντισμός καί ἐντάσσεται στή λογοτεχνική σχολή τοῦ ἀρκαδισμοῦ*. Τό παρακάτω ποίημα ἀνήκει στά βακχικά τοῦ Χριστόπουλου.*

Φίλε Στέφανε*, νά ζήσεις
πού διδάχνεις ὅτ' ἡ φύσις
δέν τό θέλει τό κενό.
Μά τή μόνη μας φιλία
(ἡ ἀλήθεια εἶναι μία)
μετ' ἐσένα συμφωνῶ.
Νά μήν εἶν' κενό στήν φύσιν,
νά μή 'ν' ἄδειο εἰς τήν κτίσιν,
νά μή τύχει πουθενά.

ἀνακρεόντεια ποιήματα: ἀποδόθηκαν ἐσφαλμένα στόν Ἴωνα ποιητή τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. Ἀνακρέοντα.

ἀρκαδισμός ἤ Ἀρκαδία: μέ τό φιλολογικό αὐτό ὅρο ἐννοοῦμε μιά σχολή λογοτεχνική πού πῆρε τό ὄνομά της ἀπό μιά κατεξοχή ποιμενική περιοχή τῆς Ἑλλάδας. Ἰδανικό της εἶναι ἡ ἐπιστροφή στή φυσικότητα καί ἁπλότητα. Ἡ κίνηση ἐμφανίστηκε στήν Ἰταλία καί εἶχε διαδοθεῖ στήν Εὐρώπη τήν περίοδο τοῦ διαφωτισμοῦ.

φίλε Στέφανε: Εἶναι ὁ *Στέφανος Δούγκας* φυσικομαθηματικός καί φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος ἦταν φίλος τοῦ Χριστόπουλου. Ὁ Δούγκας εἶχε γράψει μιά μελέτη, ὅπου ὑποστήριζε τή θεωρία ὅτι δέν ὑπάρχει κενό στή φύση. Καί ὁ Χριστόπουλος ἔγραψε μέ τό ἴδιο θέμα, μιά πραγματεία, γιά νά ἀντικρούσει τίς ἀπόψεις τοῦ Δούγκα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ βαρέλες νά 'ν' γεμάτες,
νά γεμίζουν τές κανάτες
μέ κρασί παντοτεινά.
Νά 'ν' γεμάτα τά κροντήρια,
οἱ γαβάθες*, τά ποτήρια,
τά λαήνια, τά σταμνιά,
τά ἀνώγια, τά κατώγια,
τά βαθύτατα χαμόγια
καὶ ἡ κόχ' ἡ καθεμιά.

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής κατορθώνει νά δώσει ἕνα εὔθυμο καί εἰρωνικό τόνο στό ποίημα χρησιμοποιώντας μιά ἀντίθεση· ποιά εἶναι αὐτή;
2. Δικαιολογῆστε τή φράση τῆς εἰσαγωγῆς «ἐλαφρά καί κομψά ποιήματα» ἀπό τό περιεχόμενο καί τή μορφή τοῦ ποιήματος.

γαβάθα: ξύλινο ἤ πήλινο ποτήρι, καυκί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Τί ἐννοοῦμε μέ τόν ὅρο *διαφωτισμός;*
2. Ποιοί εἶναι οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποί του στήν Εὐρώπη;
3. Ποιά εἶναι τά χρονικά ὅρια τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ καί σέ ποιές περιόδους ὑποδιαιροῦνται;
4. Ποιό εἶδος λόγου ἀναπτύσσεται στίς βενετοκρατούμενες περιοχές καί ποιοί εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποί του; Ποιά γλώσσα χρησιμοποιοῦν καί ποιά ἐπίδραση ἔχουν στό λαό;
5. Σέ ποιές περιοχές ἀναπτύσσουν τή δράση τους οἱ Φαναριῶτες καί σέ ποιά γλώσσα γράφουν τά βιβλία τους;
6. Ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά τῆς δεύτερης περιόδου τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ;
7. Ποιό πρόβλημα σχετικά μέ τή γλώσσα τῶν μεταφράσεων δημιουργεῖται τήν περίοδο αὐτή καί ποιές τάσεις ἐμφανίζονται;
8. Ὁ Καταρτζής καί ὁ κύκλος του.
9. Ποιά κείμενα περιελάμβανε τό μανιφέστο τοῦ Ρήγα;
10. Μέ ποιά κείμενα μπορεῖ νά συγκριθεῖ ἡ *Ἑλληνική Νομαρχία;*
11. Ποιός εἶναι ὁ κυριότερος ἐκπρόσωπος τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ καί ποιά θέση πῆρε στό γλωσσικό ζήτημα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ε.
Ὁ 19ος αἰώνας ὥς τό 1880

α. Ἀπομνημονεύματα
β. Ἑπτανησιακή Σχολή
γ. Φαναριῶτες καί Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παν. Ζωγράφος: *Πόλεμος τῶν Βασιλικῶν.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο 19ος ΑΙΩΝΑΣ ΩΣ ΤΟ 1880

Ὁ δέκατος ἕνατος αἰώνας εἶναι ὁ πιό σημαντικός γιά τό ἔθνος μας, γιατί περιλαμβάνει τόν ἀγώνα τοῦ Εἰκοσιένα, πού ἔφερε τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ἀπό λογοτεχνική ἄποψη εἶναι τό ἴδιο σημαντικός, γιατί περιλαμβάνει ἀντίστοιχα τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ τόπου. Θά ἐξετάσουμε στόν αἰώνα αὐτό: α) τά **Ἀπομνημονεύματα** καί τούς συγγραφεῖς τους β) **τήν Ἑπτανησιακή Σχολή** καί γ) **τή Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν.** Σταματᾶμε στό 1880, πού εἶναι ἕνας σταθμός τῆς λογοτεχνίας μας, γιατί τότε ἐμφανίζεται ἡ Νέα Ἀθηναϊκή Σχολή.

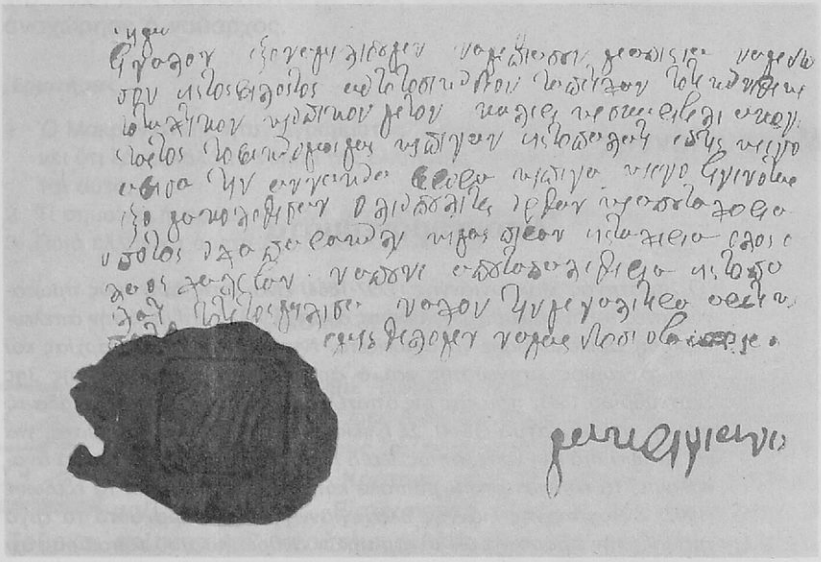

Αὐτόγραφο τοῦ Μακρυγιάννη.

α. Τά Ἀπομνημονεύματα

Τά Ἀπομνημονεύματα εἶναι ἱστορική διήγηση ἤ ἔκθεση γεγονότων πού ὁ συγγραφέας τους τά ἔζησε ὡς αὐτόπτης μάρτυρας ἤ πῆρε κι ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἴδιος μέρος σ' αὐτά. Εἶναι φανερό λοιπόν ὅτι τά ἀπομνημονεύματα ἔχουν προσωπικό χαρακτήρα καί γι' αὐτό δέν εἶναι Ἱστορία ἀλλά μόνον ἱστορική πηγή, πού βοηθάει στή μελέτη καί τήν κατανόηση τῶν γεγονότων. Τή λογοτεχνία ἐνδιαφέρουν τά ἀπομνημονεύματα πού εἶναι γραμμένα μέ ζωντανό ἀφηγηματικό τρόπο. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τά πιό ἀξιόλογα εἶναι τά ἀπομνημονεύματα τοῦ **Κολοκοτρώνη** (σέ καταγραφή Γεωργίου Τερτσέτη), τοῦ **Κασομούλη** καί προπαντός τοῦ **Μακρυγιάννη.** Ἔτσι θά ἀφήσουμε τούς ἄλλους ἀπομνημονευματογράφους (Περραιβό, Ξάνθο, Σκουζέ, Βάμβα, Φωτάκη, Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό κ.ἄ.) καί θά δώσουμε ἀποσπάσματα μόνο ἀπό αὐτούς τούς τρεῖς. Εἶναι βέβαια αὐτονόητο ὅτι ὅλα τά ἀπομνημονεύματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀναφέρονται στόν ἀγώνα τοῦ Εἰκοσιένα καί στήν κατάσταση πρίν καί μετά ἀπ' αὐτόν.

Μακρυγιάννης

Ἀπομνημονεύματα

Ὁ στρατηγός Μακρυγιάννης (1797-1864) εἶναι ἕνας ἀπό τούς πρωταγωνιστές τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ μας ἀγώνα. Ἀλλά καί μετά τήν ἀπελευθέρωση ἐξακολούθησε νά ἀγωνίζεται ἐναντίον τῆς ἀπολυταρχίας καί εἶναι ὁ κύριος ἐμπνευστής καί ὁ ἀρχηγός τοῦ κινήματος τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀποκτήσει ἡ Ἑλλάδα τό πρῶτο της σύνταγμα (1844). Σέ ἡλικία 33 ἐτῶν μαθαίνει γράμματα, γιά νά γράψει «τό βίο του», ὅπως λέει ὁ ἴδιος. Τά χειρόγραφά του τά ἀνακάλυψε, τά ἀποκατέστησε μέ πολύ κόπο, τά σχολίασε καί τά ἐξέδωσε (1907) ὁ λογοτέχνης Γιάννης Βλαχογιάννης. Ἀργότερα αὐτό τό ἔργο τράβηξε τήν προσοχή τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας ὄχι μόνο γιά τίς ἱστορικές πληροφορίες πού περιέχει καί γιά τόν ἁγνό πατριωτισμό πού τό διαπνέει, ἀλλά καί γιατί φανερώνει ἕνα πηγαῖο καί δυνατό πεζογραφικό ταλέντο μέ πολλές ἀφηγηματικές ἀρετές. Τό ἁπλό καί ἀνεπιτήδευτο ὕφος του θεωρήθηκε ὑποδειγματικό καί πολλοί ἀπό τούς πιό ἀξιόλογους λογοτέχνες μας, μέ πρῶτο τό Σεφέρη, ἀναγνωρίζουν τό Μακρυγιάννη γιά δάσκαλό τους. Καί εἶναι πραγματικά, γιατί ὁ Μακρυγιάννης ἀποτελεῖ τήν καθαρότερη ἔκφραση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

[Ἡ ἀπάντηση στό Δεριγνύ]

Εκεῖ ὁπού 'φκιανα τίς θέσες εἰς τούς Μύλους ἤρθε ὁ Ντερνύς* νά μέ ἰδεῖ. Μοῦ λέγει: «Τί κάνεις αὐτοῦ; Αὐτές οἱ θέσες εἶναι ἀδύνατες· τί πόλεμον θά κάμετε μέ τόν Μπραΐμη αὐτοῦ; — Τοῦ λέγω, εἶναι ἀδύνατες οἱ θέσες κι ἐμεῖς, ὅμως εἶναι δυνατός ὁ Θεός ὁπού μᾶς προστατεύει· καί θά δείξομεν τήν τύχη μας σ' αὐτές τίς θέσες τίς ἀδύνατες. Κι ἄν εἴμαστε ὀλίγοι εἰς τό πλῆθος τοῦ Μπραΐμη, παρηγοριόμαστε μ' ἕναν τρόπο, ὅτι ἡ τύχη μᾶς ἔχει τούς Ἕλληνες πάντοτε ὀλίγους. Ὅτι ἀρχή καί τέλος, παλαιόθεν καί ὥς τώρα, ὅλα τά θερία πολεμοῦν νά μᾶς φᾶνε καί δέν μποροῦνε· τρῶνε ἀπό μᾶς καί μένει καί μαγιά. Καί οἱ ὀλίγοι ἀποφασίζουν νά πεθάνουν· κι ὅταν κάνουν αὐτήνη τήν ἀπόφασιν, λίγες φορές χάνουν καί πολλές κερδαίνουν. Ἡ θέση ὁπού εἴμαστε σήμερα ἐδῶ εἶναι τοιαύτη· καί θά ἰδοῦμεν τήν τύχη μας οἱ ἀδύνατοι μέ τούς δυνατούς. — «Τρέ μπιέν»*, λέγει κι ἀναχώρησε ὁ ναύαρχος.

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ Μακρυγιάννης ἦταν ἀγράμματος. Ὡστόσο αὐτή ἡ ἀπάντησή του φανερώνει ὅτι ξέρει καλά τό νόημα τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Σέ ποιές φράσεις φαίνεται αὐτό;
2. Τί σημαίνει ἡ φράση «τρῶνε ἀπό μᾶς καί μένει καί μαγιά»;
3. Ποιά ἑλληνική ἀρετή ἐξαίρεται κυρίως ἐδῶ;

[Εἶστε πολλά ὀλίγοι]

Εκατζα νά φάγω ψωμί. Ἦρθαν τέσσεροι ἀξιωματικοί Γάλλοι μ' ἀνθρώπους ἀπό τή φεργάδα νά πάρουνε μέσα τίς τουλοῦμπες* καί τ' ἄλλα τους τά πράγματα, νά μή χαθοῦνε ὁπού θ' ἄνοιγε ὁ πόλεμος. Κράτησα τούς ἀξιωματικούς καί φάγαμεν μαζί. Μοῦ λένε: «Εἶστε πολλά ὀλίγοι κι αὐτῆνοι πολλοί, οἱ Τοῦρκοι, καί ταχτικοί*· κι αὐτήνη ἡ θέση εἶναι ἀδύνατη. Ἔχει καί κανόνια ὁ Μπραΐμης καί δέν θά βαστάξετε. — Τούς λέγω, ὅταν σηκώσαμεν τήν σημαία ἀναντίον τῆς τυραγνίας, ξέραμεν ὅτ' εἶναι πολλοί αὐτῆνοι

Ντερνύς: Ὁ φιλέλληνας Γάλλος ναύαρχος Δεριγνύ.
Τρέ μπιέν: πολύ καλά (Γαλλ.)
τουλούμπα: ἡ ἀντλία, τρόμπα.
ταχτικοί: ἐκπαιδευμένοι, ὀργανωμένοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί μαθητικοί* κι ἔχουν καί κανόνια κι ὅλα τά μέσα· ἐμεῖς ἀπ' οὖλα εἴμαστε ἀδύνατοι· ὅμως ὁ Θεός φυλάγει καί τούς ἀδύνατους· κι ἄν πεθάνομεν, πεθαίνομεν διά τήν πατρίδα μας, διά τήν θρησκεία μας, καί πολεμοῦμεν ὅσο μποροῦμεν ἀναντίον τῆς τυραγνίας· κι ὁ Θεός βοηθός. Αὐτός ὁ θάνατος εἶναι γλυκός, ὅτι κανένας δέν θά γένει ἀθάνατος· κι ὅταν ὁ Χάρος θά 'ρθει νά μᾶς πάρει, ὅταν θέλει, ἄρρωστους καί δυστυχεῖς, καλύτερα σήμερα νά πεθάνομεν». Μέ φίλησε ἕνας ἀπ' αὐτούς καί τόν φίλησα κι ἐγώ. Ὕστερα φύγαν.

Ἐρωτήσεις

1. Ποῦ βασίζεται ἡ γνώμη τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν καί ποῦ βασίζει ὁ Μακρυγιάννης τή δική του γνώμη;
2. Ποιά εἶναι τά ἐπιχειρήματα τοῦ Μακρυγιάννη;
3. Τό περιστατικό αὐτό, καθώς καί τό προηγούμενο, ἔγινε κατά τήν ὀχύρωση τῶν Μύλων τῆς Λέρνης, κοντά στό Ἄργος, πρίν ἀπό τή μάχη. Δικαιώθηκε ὁ Μακρυγιάννης ἀπό τό ἀποτέλεσμα τῆς μάχης;

[Τό τραγούδι]

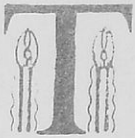

Τότε ἔκατζε ὁ Γκούρας καί οἱ ἄλλοι καί φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι ἐγλεντήσαμεν. Μέ περικάλεσε* ὁ Γκούρας κι ὁ Παπακώστας νά τραγουδήσω· ὅτ' εἴχαμεν τόσον καιρόν ὁπού δέν εἴχαμεν τραγουδήσει —τόσον καιρόν, ὁπού* μᾶς ἔβαλαν οἱ 'διοτελεῖς* καί 'γγιχτήκαμεν* διά νά κάνουν τούς κακούς τους σκοπούς. Τραγουδοῦσα καλά. Τότε λέγω ἕνα τραγούδι:

Ὁ Ἥλιος ἐβασίλεψε
Ἕλληνά μου, βασίλεψε καί τό Φεγγάρι ἐχάθη
κι ὁ καθαρός Αὐγερινός πού πάει κοντά τήν Πούλια,
τά τέσσερα κουβέντιαζαν καί κρυφοκουβεντιάζουν.
Γυρίζει ὁ ἥλιος καί τούς λέει, γυρίζει καί τούς κρένει:
«Ἐψές ὁπού βασίλεψα πίσω ἀπό μιά ραχούλα,

μαθητικοί: ἐξασκημένοι.
περικάλεσε: παρακάλεσε (ἰδιωμ.)
ὁπού: ἐδῶ: ἀπό τότε πού...
'διοτελεῖς: ἰδιοτελεῖς, συμφεροντολόγοι.
'γγιχτήκαμεν: ἀγγιχτήκαμε, κακοκαρδιστήκαμε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄκ'σα γυναίκεια κλάματα κι ἀντρῶν τά μοιργιολόγια
γι' αὐτά τά 'ρωικά κορμιά στόν κάμπο ξαπλωμένα,
καί μέσ' στό αἷμα τό πολύ εἶν' ὅλα βουτημένα.
Γιά τήν πατρίδα πήγανε στόν Ἅδη τά καημένα.

Ὁ μαῦρος ὁ Γκούρας ἀναστέναξε καί μοῦ λέγει· «Ἀδελφέ Μακρυγιάννη, σέ καλό νά τό κάμει ὁ Θεός· ἄλλη φορά δέν τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αὐτό τό τραγούδι σέ καλό νά μᾶς βγεῖ. — Εἶχα κέφι, τοῦ εἶπα, ὁπού δέν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόν». Ὅτι εἰς τἀρδιά* πάντοτες γλεντούσαμεν. Ἄρχισε ὁ πόλεμος κι ἄναψε ὁ ντουφεκισμός πολύ. Πῆρα τούς ἀνθρώπους μου, πῆγα ἐκεῖ, καθώς ἤμουν διορισμένος· καί στάθηκα καμπόσο καί πολεμήσαμεν. Ἤφερα ἀπόξω γύρα τά πόστα.* Πῆγα εἰς τό κονάκι* μας ὅ,τι ἔπαιρνε νά βασιλέψει τό φεγγάρι, νά βγάλω τόν πεζό* διά τήν κυθέρνησιν. Ἔρχονται μοῦ λένε: «Τρέξε, σκοτώθη ὁ Γκούρας εἰς τό πόστο του. Ἔριξε ἀναντίον τῶν Τούρκων· ἀπάνω εἰς τήν φωτιά τόν βάρεσαν εἰς τόν ἀμήλιγγα* καί δέν μίλησε τελείως». Πῆγα, τόν πήραμεν εἰς τόν ὦμο καί τόν βάλαμε σ' ἕνα μπουντρούμι. Τόν συγύρισε ἡ φαμελιά του καί τόν χώσαμεν.

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε τίς ἑνότητες τοῦ ἀποσπάσματος καί νά δώσετε ἕνα σύντομο τίτλο σέ κάθε ἑνότητα.
2. Τά περιστατικά γίνονται πάνω στήν πολιορκημένη Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν. Πόσες καί ποιές διαφορετικές συναισθηματικές καταστάσεις τοῦ Μακρυγιάννη βλέπουμε στό ἀπόσπασμα;
3. Ὁ Μακρυγιάννης, ὅπως βλέπουμε, «συνθέτει» δημοτικά τραγούδια. Μᾶς βοηθάει αὐτό νά καταλάβουμε πῶς γεννιέται ἕνα δημοτικό τραγούδι;
4. Στά δημοτικά τραγούδια ὑπάρχουν ὁρισμένοι «κοινοί τόποι», σταθερά μοτίβα, στά ὁποῖα ὁ δημιουργός προσθέτει τά νέα στοιχεῖα. Ποιοί εἶναι ἐδῶ οἱ κοινοί τόποι καί ποιά τά νέα στοιχεῖα;

τἀρδιά: τά ὀρδιά (ἐν. τό ὀρδί), τά προσωρινά στρατιωτικά καταλύματα.
πόστο: ἐπίκαιρη θέση.
κονάκι: κατοικία. Ἐδῶ: τόπος προσωρινῆς διαμονῆς.
τόν πεζό: τόν πεζοπόρο, ταχυδρόμο.
ἀμήλιγγα: μηλίγγι, μυαλό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

[Στό πανηγύρι τ' Ἁγιαννιοῦ]

Ἔγινα ὡς δεκατέσσερων χρονῶν καί πῆγα εἰς ἕναν πατριώτη μου εἰς Ντεσφίνα. Ἦταν γιορτή καί παγγύρι τ' Ἁγιαννιοῦ. Πήγαμεν εἰς τό παγγύρι· μόδωσε τό ντουφέκι του νά τό βαστῶ. Ἐγώ θέλησα νά τό ρίξω, ἐτζακίστη. Τότε μ' ἔπιασε σέ ὅλον τόν κόσμον ὀμπρός καί μέ πέθανε εἰς τό ξύλο. Δέν μ' ἔθλαβε τό ξύλο τόσο, περισσότερον ἡ ντροπή τοῦ κόσμου. Τότε ὅλοι τρῶγαν καί πίναν καί ἐγώ ἔκλαιγα. Αὐτό τό παράπονον δέν ἠὖρα ἄλλον κριτή νά τό εἰπῶ νά μέ δικιώσει, ἔκρινα εὔλογον νά προστρέξω εἰς τόν Ἁι Γιάννη, ὅτι εἰς τό σπίτι᾽ του μόγινε αὐτήνη ἡ ζημία καί ἡ ἀτιμία. Μπαίνω τήν νύχτα μέσα εἰς τήν ἐκκλησιά του καί κλειῶ τήν πόρτα κι ἀρχινῶ τά κλάματα μέ μεγάλες φωνές καί μετάνοιες· τ' εἶναι αὐτό ὁπούγινε σ' ἐμέναν, γομάρι εἶμαι νά μέ δέρνουν; Καί τόν περικαλῶ νά μοῦ δώσει ἄρματα καλά κι ἀσημένια καί δεκαπέντε πουγγιά χρήματα καί ἐγώ θά τοῦ φκιάσω ἕνα μεγάλο καντήλι ἀσημένιον. Μέ τίς πολλές φωνές κάμαμεν τίς συμφωνίες μέ τόν ἅγιον.

Ἐρωτήσεις

1. Νά σχολιάσετε τή φράση: «Δέ μ' ἔθλαβεν... ντροπή τοῦ κόσμου».
2. Σέ ποιό τόνο μιλάει ὁ Μακρυγιάννης στόν Ἅγιο;
3. Ὁ τόνος αὐτός δείχνει ἀσέβεια ἤ βαθιά πίστη; Νά δικαιολογήσετε τή γνώμη σας.

[Τά ἀγάλματα]

Εἶχα δυό ἀγάλματα περίφημα, μιά γυναίκα κι ἕνα βασιλόπουλο, ἴδια· φαίνονταν οἱ φλέβες, τόση ἐντέλειαν εἶχαν. Ὅταν χάλασαν τόν Πόρο, τά 'χαν πάρει κάτι στρατιῶτες, καί στ' Ἄργος θά τά πουλοῦσαν τῶν Εὐρωπαίων· χίλια τάλαρα γύρευαν... Πῆρα τούς στρατιῶτες, τούς μίλησα: «Αὐτά, καί δέκα χιλιάδες τάλαρα νά σᾶς δώσουνε, νά μήν τό καταδεχτεῖτε νά βγοῦν ἀπό τήν πατρίδα μας. Γι' αὐτά πολεμήσαμε».

Ἐρωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό νόημα τῆς φράσης «γι' αὐτά πολεμήσαμε»;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

[Εἴμαστε στό ἐμεῖς...]

Κι ὅσα σημειώνω τά σημειώνω γιατί δέν ὑποφέρνω νά βλέπω τό ἄδικον νά πνίγει τό δίκιον. Διά κεῖνο ἔμαθα γράμματα εἰς τά γεράματα καί κάνω αὐτό τό γράψιμον τό ἀπελέκητο, ὅτι δέν εἶχα τόν τρόπον ὄντας παιδί νά σπουδάξω· ἤμουν φτωχός κι ἔκανα τόν ὑπηρέτη καί τιμάρευα ἄλογα κι ἄλλες πλῆθος δουλειές ἔκανα, νά βγάλω τό πατρικό μου χρέος, ὁπού μᾶς χρέωσαν οἱ χαραμῆδες* καί νά ζήσω κι ἐγώ σέ τούτην τήν κοινωνίαν, ὅσο ἔχω τ' ἀμανέτι* τοῦ Θεοῦ εἰς τό σῶμα μου. Κι ἀφοῦ ὁ Θεός θέλησε νά κάμει νεκρανάσταση εἰς τήν πατρίδα μου, νά τήν λευτερώσει ἀπό τήν τυραγνίαν τῶν Τούρκων, ἀξίωσε κι ἐμένα νά δουλέψω κατά δύναμη λιγότερο ἀπό τό χερότερον πατριώτη μου Ἕλληνα. Γράφουν σοφοί ἄντρες πολλοί, γράφουν τυπογράφοι ντόπιοι καί ξένοι διαβασμένοι γιά τήν Ἑλλάδα —ἕνα πράμα μόνον μέ παρακίνησε κι ἐμένα νά γράψω, ὅτι τούτην τήν πατρίδα τήν ἔχομεν ὅλοι μαζί καί σοφοί κι ἀμαθεῖς καί πλούσιοι καί φτωχοί καί πολιτικοί καί στρατιωτικοί καί οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι· ὅσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθείς, ἔχομεν νά ζήσομεν ἐδῶ. Τό λοιπόν δουλέψαμεν ὅλοι μαζί, νά τήν φυλᾶμεν κι ὅλοι μαζί καί νά μήν λέγει οὔτε ὁ δυνατός «ἐγώ», οὔτε ὁ ἀδύνατος. Ξέρετε πότε νά λέγει ὁ καθείς «ἐγώ»; Ὅταν ἀγωνιστεῖ μόνος του καί φκιάσει ἤ χαλάσει, νά λέγει ἐγώ· ὅταν ὅμως ἀγωνίζονται πολλοί καί φκιάνουν, τότε νά λένε «ἐμεῖς». Εἴμαστε εἰς τό «ἐμεῖς» καί ὄχι εἰς τό «ἐγώ». Καί εἰς τό ἑξῆς νά μάθομεν γνώση, ἄν θέλομεν νά φκιάσομεν χωριόν, νά ζήσομεν ὅλοι μαζί. Ἔγραψα γυμνή τήν ἀλήθεια, νά ἰδοῦνε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ν' ἀγωνίζονται διά τήν πατρίδα τους, διά τήν θρησκείαν τους, νά ἰδοῦνε καί τά παιδιά μου καί νά λένε: «Ἔχομεν ἀγῶνες πατρικούς, ἔχομεν θυσίες», ἄν εἶναι ἀγῶνες καί θυσίες. Καί νά μπαίνουν σέ φιλοτιμίαν καί νά ἐργάζονται εἰς τό καλό τῆς πατρίδας τους, τῆς θρησκείας καί τῆς κοινωνίας.

Ἐρωτήσεις

1. Μέ τό ἀπόσπασμα αὐτό τελειώνει ὁ Μακρυγιάννης τά Ἀπομνημονεύματα. Ποιοί εἶναι οἱ λόγοι πού τόν κάνουν νά μάθει γράμματα στά γεράματα καί ποιό εἶναι τό μήνυμα πού ἔχει νά μεταδώσει; Νά βρεῖτε τίς σχετικές φράσεις.
2. Τί σημαίνει ἡ φράση «εἴμαστε στό ἐμεῖς καί ὄχι στό ἐγώ»;

χαραμῆδες: αὐτοί πού τρῶνε ἄδικα τό βιός τοῦ ἄλλου.

ἀμανέτι (καί ἀμανάτι): ἐνέχυρο γιά τήν ἐξασφάλιση ἑνός χρέους. Τό νόημα εἶναι ὅτι ὁ Θεός μᾶς ἔδωσε τή ζωή γιά νά κάνουμε τό χρέος μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ἀπομνημονεύματα

Τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπάρχουν χάρη στόν Ἑφτανησιώτη λογοτέχνη Γεώργιο Τερτσέτη. Οἱ δυό ἄνδρες εἶχαν συνδεθεῖ ἀπό τή γνωστή δίκη (1834), ὅταν ἡ βαυαρική ἀντιβασιλεία θέλησε γιά πολιτικούς λόγους νά καταδικάσει σέ θάνατο τό Γέρο τοῦ Μοριᾶ καί ὁ Τερτσέτης, πού ἦταν ἕνας ἀπό τούς δικαστές, ἀρνήθηκε νά ὑπογράψει τή θανατική καταδίκη. Μετά τήν ἀμνήστευσή του (1836) ὁ Κολοκοτρώνης πείθεται ἀπό τόν Τερτσέτη νά ἀφηγηθεῖ τά ἀπομνημονεύματά του καί ἀρχίζει ἔτσι ἡ «Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπό τά 1770 ἕως τά 1836». Ὁ Κολοκοτρώνης ὑπαγορεύει καί ὁ Τερτσέτης γράφει. Ἀπό τό ἔργο αὐτό δίνουμε παρακάτω δυό χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα. Τό πρῶτο ἀναφέρεται στό πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ. Τό δεύτερο περιέχει γενικές σκέψεις τοῦ Κολοκοτρώνη σχετικά μέ τήν ἔναρξη τοῦ ἀγώνα.

[Τό Μισολόγγι ἐχάθη]

Τήν ἡμέραν τῶν Βαΐων ἔκαμαν γιουρούσι στό Μισολόγγι* οἱ ἥρωες τοῦ Μισολογγιοῦ, σέ τόσες χιλιάδες ἀσκέρι, σέ τόσα κανόνια, χαντάκια, καβαλαριά, ἐγλίτωσαν 2000, καί τό γυναικόπαιδο ἔγινε θύμα. Μᾶς ἦρθε εἴδησις, μεγάλη Τετράδη, εἰς τό δειλινό, πού εἶχε παύσει ἡ Συνέλευσις, καί εἴμεθα εἰς κάτι ἴσκιους. Μᾶς ἦλθε εἴδησις ὅτι τό Μισολόγγι ἐχάθη. Ἔτσι ἐβάλαμεν τά μαῦρα ὅλοι, μισή ὥρα ἐστάθη σιωπή πού δέν ἔκρινε κανένας, ἀλλ' ἐμέτρασε καθένας μέ τόν νοῦν του τόν ἀφανισμόν μας. Βλέποντας ἐγώ τήν σιωπήν, ἐσηκώθηκα εἰς τό πόδι, καί τούς ὁμίλησα λόγια διά νά ἐμψυχωθοῦν. Τούς εἶπα ὅτι τό Μισολόγγι ἐχάθη ἐνδόξως, καί θά μείνει αἰώνας αἰώνων ἡ ἀνδρεία. Ἐάν βάλομεν τά μαῦρα καί ὀκνεύσομεν, θά πάρομεν τό ἀνάθεμα καί θά πάρομεν τό ἁμάρτημα τῶν ἀδυνάτων ὅλων. Μέ ἀπεκρίθηκαν: «Τί νά κάμομεν τώρα, Κολοκοτρώνη;» «Τί νά κάμομεν;» τούς λέγω. «Τήν αὐγήν νά κάμομεν συνέλευσιν, νά ἀποφασίσομεν κυθέρνησιν πέντε, ἕξι, ὀκτώ ἄτομα διά νά μᾶς κυβερνήσουν, καί νά διαλέξομεν καί ἄτομα νά ἀποφασίσουν νά ἀνταποκρίνονται μέ τά ἐξωτερικά (πού

γιουρούσι στό Μισολόγγι: πρόκειται γιά τήν Ἔξοδο (10 Ἀπριλίου 1826).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θ. Βρυζάκης: *Ἀνάπηρος τοῦ Ἀγῶνα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τότε ἦτο περασμένος καί ὁ μινίστρος* Κάνιγγ* εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν), ἡ ἐπιτροπή τῆς συνελεύσεως διά τά ἐξωτερικά νά δίδει λόγον εἰς τήν Κυβέρνησιν, καί εἰς τόν λαόν, καί ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νά σκορπίσομεν εἰς τές ἐπαρχίες καί νά πιάσομεν γενικῶς τά ἄρματα, ὡς τά πρωτοπιάσαμεν εἰς τήν Ἐπανάστασιν».

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιό τρόπο συμπυκνώνει ὁ Κολοκοτρώνης τήν ἀπήχηση πού εἶχε ἡ εἴδηση γιά τό πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ;
2. Πῶς ἀντιδρᾶ ὁ Κολοκοτρώνης καί ποιές πλευρές τῆς προσωπικότητάς του φανερώνει ἡ ἀντίδρασή του;

[Ὁ κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελούς...]

κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελούς. Ἡμεῖς ἄν δέν εἴμεθα τρελοί δέν ἐκάναμεν τήν ἐπανάστασιν, διατί ἠθέλαμεν συλλογισθεῖ πρῶτον διά πολεμοφόδια, καβαλαρία μας, πυροβολικό μας, πυριτοθῆκες μας, τά μαγαζιά μας, ἠθέλαμεν λογαριάσει τήν δύναμιν τήν ἐδική μας, τήν τούρκικη δύναμη. Τώρα ὁπού ἐνικήσαμεν, ὁπού ἐτελειώσαμεν μέ καλά τόν πόλεμό μας, μακαριζόμεθα, ἐπαινόμεθα. Ἄν δέν εὐτυχούσαμεν ἠθέλαμεν τρώγει κατάρες, ἀναθέματα. Ὁμοιάζομεν σάν νά εἶναι εἰς ἕνα λιμένα πενήντα ἑξήντα καράβια φορτωμένα, ἕνα ἀπό αὐτά ξεκόθει, κάνει πανιά, πηγαίνει εἰς τήν δουλειά του μέ μιά μεγάλη φορτούνα, μέ μεγάλο ἄνεμο, πηγαίνει, πουλεῖ, κερδίζει, γυρίζει ὀπίσω σῶον. Τότε ἀκοῦς ὅλα τά ἐπίλοιπα καράβια καί λέγουν : «Ἰδού ἄνθρωπος, ἰδού παλικάρια, ἰδού φρόνιμος καί ὄχι σάν ἐμεῖς ὁπού καθόμεθα ἔτσι δειλοί, χαϊμένοι»· καί κατηγοροῦνται οἱ καπεταναῖοι ὡς ἀνάξιοι. Ἄν δέν εὐδοκιμοῦσε τό καράβι ἤθελε εἰποῦν: «Μά τί τρελός νά σηκωθεῖ μέ τέτοια φορτούνα, μέ τέτοιο ἄνεμο! νά χαθεῖ ὁ παλιάνθρωπος, ἐπῆρε τόν κόσμο εἰς τό λαιμό του».

Ἡ ἀρχηγία ἑνός στρατεύματος ἑλληνικοῦ ἦτον μία τυραννία, διατί ἔκαμνε καί τόν ἀρχηγό, καί τόν κριτή* καί τόν φροντιστή, καί νά τοῦ φεύγουν κάθε ἡμέρα καί πάλιν νά ἔρχονται, νά βαστάει ἕνα στρατόπεδον μέ ψέματα, μέ κολακεῖες, μέ παραμύθια, νά τοῦ λείπουν καί ζωοτραφίες καί πολεμοφόδια, καί νά μήν ἀκοῦν καί νά φωνάζει ὁ ἀρχηγός,

---

μινίστρος: ὑπουργός.
Κάνιγγ: Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας καί γνωστός φιλέλληνας.
κριτής: δικαστής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐνῶ εἰς τήν Εὐρώπην ὁ ἀρχιστράτηγος διατάσσει τούς στρατηγούς, οἱ στρατηγοί τούς συνταγματάρχας, οἱ συνταγματάρχαι τούς ταγματάρχας καί οὕτω καθεξῆς. Ἔκανε τό σχέδιό του καί ξεμπέρδευε. Νά μοῦ δώσει ὁ Βελιγκτών* 40.000 στράτευμα, τό ἐδιοικοῦσα· ἀλλ' αὐτουνοῦ νά τοῦ δώσουν 500 Ἕλληνας δέν ἠμποροῦσε οὔτε μιά ὥρα νά τούς διοικήσει. Κάθε Ἕλληνας εἶχε τά καπρίτσια του καί ἔπρεπε γιά νά κάμει κανείς δουλειά μέ αὐτούς, ἄλλον νά φοβερίζει, ἄλλον νά κολακεύει, κατά τούς ἀνθρώπους.

Ἐρωτήσεις

1. Μέ βάση αὐτό τό κείμενο νά βρεῖτε τίς δυσκολίες πού παρουσίαζε ὁ ἑλληνικός ἀπελευθερωτικός ἀγώνας.
2. Γιατί ὁ κόσμος «τούς ἔλεγε τρελούς»; Δέχεται αὐτόν τό χαρακτηρισμό ὁ Κολοκοτρώνης;
3. Ἔχει νά ἐπιδείξει ἄλλες παρόμοιες «τρέλες» ἡ ἑλληνική Ἱστορία; Ποῦ ἔχουν τή βάση τους;
4. Πρέπει ὅλα καί πάντοτε νά τά μετράει κανείς μέ τήν ψυχρή λογική; Νά ἀπαντήσετε ἀφοῦ συγκρίνετε τό κείμενο μέ τά δύο πρῶτα κείμενα τοῦ Μακρυγιάννη.

Νικόλαος Κασομούλης

Ἀπό τά Στρατιωτικά ἐνθυμήματα

Τό ἔργο τοῦ Κασομούλη «Ἐνθυμήματα στρατιωτικά τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπό τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1833» ἐκδόθηκε τό 1940 σέ τρεῖς τόμους μέ ἐπιμέλεια, εἰσαγωγή καί σημειώσεις τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη. *Ἀπό τό ἔργο αὐτό δίνουμε ἕνα ἀπόσπασμα σχετικό μέ τήν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ὁ Κασομούλης ἦταν μέσα στό πολιορκημένο Μεσολόγγι καί ἔζησε ὅλες τίς ὧρες τῆς ἀγωνίας καί τοῦ ἀγώνα του. Γι' αὐτό καί ἡ μαρτυρία του ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία.*

Ἡμέραν παρ' ἡμέραν αὐξάνουσα ἡ πείνα, ἔπεσεν καί ἡ πρόληψις καί ὅλα* τοῦ νά τρώγουν ἀκάθαρτα, καί ἄρχισαν ἀναφανδόν πλέον νά σφάζουν ἄλογα, μουλάρια καί γαϊδούρια καί ἀκόμη νά τά πουλοῦν μία λίρα τήν ὀκά οἱ ἰδιοκτῆται των —καί ποῦ νά προφτάσουν; Τρεῖς ἡμέρες ἀπέρασαν καί ἐτελείωσαν καί αὐτά τά ζῶα.

καί ὅλα: ἀκόμα καί.
Βελιγκτών: Οὐέλιγκτων. Ἄγγλος στρατηγός πού νίκησε τό Ναπολέοντα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

...Ὁ συνεργάτης τοῦ κ. Γ. Μεσθενέα, τυπογράφου, καθήμενος εἰς τήν οἰκίαν μας, ἔσφαξε καί ἔφαγεν μίαν γάταν, καί ἔβαλεν καί τόν ψυχογιόν τοῦ Στορνάρη καί ἐσκότωσεν ἄλλη μίαν. Τοῦτος ὑπέμνησε* εἰς τούς ἄλλους νά πράξουν τό ἴδιον καί εἰς ὀλίγες ἡμέρες γάτα δέν ἔμεινεν. Ὁ Ἅγιο-μαυρίτης ἰατρός Στεφανίτσης ἐμαγείρευσεν τόν σκύλον του μέ λάδι, ἀπό τό ὁποῖον εἴχαμεν ἀρκετόν καί ἐπαινοῦσεν τό φαγί του ὅτι ἦτον τό πλέον νοστιμότερον. Οἱ στρατιῶται πλέον αὐθαδίασαν καί ἅρπαζαν ὁποιονδήποτε σκύλον ἤ γάταν ἔβρισκαν εἰς τόν δρόμον.

... Ἀρχίσαμεν περί τάς 15 Μαρτίου, τίς πικραλῆθρες, χορτάρι τῆς θαλάσσης· τό ἐβράζαμεν πέντε φορές ἕως ὅτου ἔβγαινεν ἡ πικράδα, καί τό ἐτρώγαμεν μέ ξίδι καί λάδι ὡσάν σαλάτα. Ἐδόθησαν καί εἰς τούς ποντικούς, πλήν ἦτο εὐτυχής ὅστις ἐδύνατο νά πιάσει ἕναν. Βατράχους δέν εἴχαμεν, κατά δυστυχίαν. Ἀπό τήν ἔλλειψιν τῆς θροφῆς αὔξαναν αἱ ἀσθένειαι, πονόστομος καί ἀρθρίτις.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὑρισκόμασθεν ὅταν μᾶς ἔφθασεν τό γράμμα τῶν ἀπεσταλμένων μας εἰς Ναύπλιον* νά βαστάξομεν 12 ἡμέρες καί νά φάγομεν ἐνανάγκη ἕνας τόν ἄλλον. Μέ αὐτήν τήν κατάστασιν ἐπολέμησαν οἱ ἀθάνατοι τῆς Κλείσοβας* 13 ὧρες. Μετά πέντε ἡμέρες ἀπό τήν μάχην τῆς Κλείσοβας, ἀρχίσαντες οἱ Τοῦρκοι νά μᾶς κτυποῦν, ἐπαναλάμβανον τό «τί κάθεστε, τί περιμένετε καί δέν παραδίδεσθε;» Ἐκεῖνος εἰς τόν ὁποῖον εἶχεν εἰπεῖ ὁ Γιάννης Βαϊρακτάρης ὅτι ἕως ὅτου ἀκούγει τά γαϊδούρια ὅτι ἀγκαρίζουν, συνθήκην νά μή ἐλπίζει, ἄρχισε νά τόν καλεῖ καί νά τόν λέγει.

— Ὦρέ καπετάν Γιάννη, οὔτε γαϊδούρια ἀκούγομεν, οὔτε σκυλιά· τί τά ἐκάμετε; Ἰδέτε τήν κατάστασίν σας. Εἶσθε φίλοι μας καί εἶσθε παλικάρια, καί σᾶς θέλομεν τό καλόν: Παραδοθεῖτε νά γλιτώσετε! Εἰδέ*, αὐτοῦ θά ἀναλύσετε* ὅλοι, καί ἄλλο διάφορον* δέν ἔχετε.

— Πόσες φορές προσκυνᾶς τήν ἡμέραν, ὠρέ Τοῦρκε; τόν λέγει ὁ Βαϊρακτάρης.

— Πέντε, ἀποκρίνεται ὁ Τοῦρκος.

ὑπέμνησε: ἐδῶ: ὑπέδειξε μέ τό παράδειγμά του.

Ναύπλιο: Στό Ναύπλιο βρισκόταν ἡ κυβέρνηση.

Κλείσοβα: Νησάκι στή λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγιοῦ, προπύργιο τῆς ἄμυνας στή διάρκεια τῆς Β΄ πολιορκίας. Ἐδῶ ἀναφέρεται στήν ἀντίσταση τῆς φρουρᾶς τῆς Κλείσοβας κατά τήν 25η Μαρτίου 1826, ὅπου ἀπέκρουσε ἕντεκα συνολικά τουρκοαιγυπτιακές ἐπιθέσεις.

εἰδέ: διαφορετικά.

θά ἀναλύσετε: θά λιώσετε.

διάφορο: κέρδος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Πρόσθεσε, λέγει, καί ἄλλες δύο, καί παρακάλει τόν Θεόν νά μή φθάσομεν εἰς ἐκείνην τήν ὥραν.

— Διατί; ἐρωτᾶ ὁ Τοῦρκος.

— Ἔτυχε, τόν λέγει ὁ Βαϊρακτάρης, καμίαν φοράν νά ἰδεῖς πῶς θερίζουν οἱ ἐργάται εἰς τά χωράφια τ' ἀστάχυα;

— Ναί, ἀποκρίνεται.

— Καθώς ἐκεῖνοι ἐμβαίνουν μέ τά δρεπάνια, λέγει καί ἐβγαίνουν θερίζοντας ἀπό τήν μίαν ἄκραν ἕως τήν ἄλλην, ἔτσι θά σᾶς κάμομεν καί ἡμεῖς —καί αὐτό ὅπου λέγεις, δέν γίνεται.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ κατάσταση στό Μεσολόγγι;
2. Πῶς προσπαθοῦν οἱ Τοῦρκοι νά τήν ἐκμεταλλευτοῦν;
3. Τί δείχνει ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἕλληνα;
4. Νά διαβάσετε καί νά συσχετίσετε τούς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους (Β,1) τοῦ Σολωμοῦ μέ αὐτό τό ἀπόσπασμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

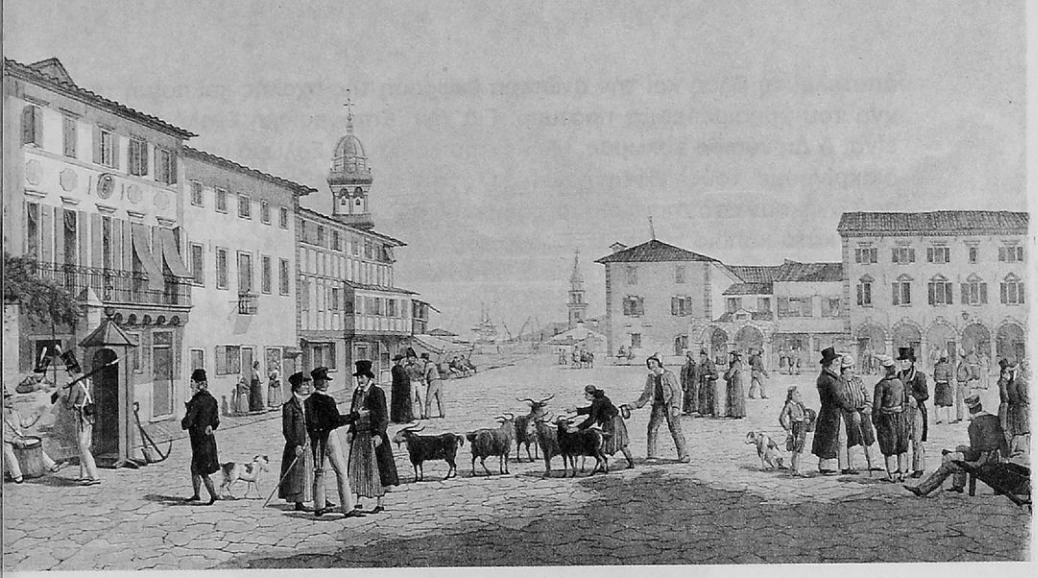

Παλιά Ζάκυνθος (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

β. Ἡ Ἑπτανησιακή Σχολή

Τά Ἑπτάνησα δέ γνώρισαν ποτέ τουρκική κατοχή. Ἔμειναν ὅμως γιά πολλούς αἰῶνες κάτω ἀπό τούς Ἐνετούς κυρίως ἀλλά καί ἀπό τούς Γάλλους, τούς Ἄγγλους καί —γιά ἕνα μικρό διάστημα— τούς Ρώσους. Εἶχαν ἔτσι τή δυνατότητα νά ἔρθουν σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τόν εὐρωπαϊκό πολιτισμό καί ἰδιαίτερα μέ τόν ἰταλικό καί νά ἀναπτύξουν μιά ἐντελῶς ξεχωριστή πνευματική δραστηριότητα, πού ἐκδηλώθηκε τόσο στή μουσική καί στή ζωγραφική, ὅσο καί στή λογοτεχνία. Οἱ λογοτέχνες πού ἐκφράζουν αὐτή τή δραστηριότητα παρουσιάζουν ὁρισμένα κοινά χαρακτηριστικά στά θέματα καί στό ὕφος, πού δείχνουν κοινές τάσεις καί ἀναζητήσεις καί πού μᾶς ἐπιτρέπουν νά τούς κατατάξουμε στήν ἴδια **σχολή,** ὅπως λέμε. (Σχολή στή λογοτεχνία, ὅπως καί στίς ἄλλες τέχνες, ὀνομάζεται ἕνα σύνολο καλλιτεχνῶν οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, στά θέματα καί στήν τεχνοτροπία.) Ἔτσι ἡ λογοτεχνική παραγωγή τῶν Ἑπτανήσων στή διάρκεια τοῦ δέκατου ἕνατου αἰώνα εἶναι γνωστή στήν Ἱστορία τῆς λογοτεχνίας μας μέ τό ὄνομα **Ἑπτανησιακή Σχολή.**

Σέ κάθε σχολή, εἴτε γιά λογοτεχνία πρόκειται εἴτε γιά ἄλλη τέχνη, ὑπάρχει συνήθως ἕνας ἡγέτης, ἕνας «δάσκαλος», αὐτός δηλαδή πού

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποτελεῖ τή βάση καί τήν ἀνώτερη ἔκφραση τῆς σχολῆς καί πού ἡ τέχνη του χρησιμεύει ὡς πρότυπο. Γιά τήν Ἑπτανησιακή Σχολή ἡγέτης εἶναι ὁ **Διονύσιος Σολωμός.** Μέ κέντρο λοιπόν τό Σολωμό μποροῦμε νά διακρίνουμε τούς Ἑφτανησιῶτες λογοτέχνες σέ α) **προσολωμικούς,** πού ἀνήκουν στό Διαφωτισμό, ζοῦν πρίν ἀπό τό Σολωμό καί προετοιμάζουν κατά κάποιο τρόπο τό δρόμο του, ὅπως εἶναι ὁ **Ἀντώνιος Μαρτελάος,** ὁ **Νικόλαος Κουτούζης** κ.ἄ. β) **σολωμικούς,** πού εἶναι σύγχρονοι ἤ καί μεταγενέστεροι ἀπό τό Σολωμό καί πού ἔχοντας αὐτόν γιά πρότυπο προσπαθοῦν νά ἀκολουθήσουν τό δρόμο του. Αὐτοί ἀπαρτίζουν τήν κυρίως Ἑπτανησιακή Σχολή καί εἶναι ὁ **Ἀντώνιος Μάτεσης,** ὁ **Γεώργιος Τερτσέτης,** ὁ **Ἰούλιος Τυπάλδος,** ὁ **Ἰάκωβος Πολυλᾶς,** ὁ **Γεράσιμος Μαρκορᾶς,** ὁ **Γεώργιος Καλοσγοῦρος** κ.ἄ. ὡς τό **Λορέντζο Μαβίλη.** Καί γ) **ἐξωσολωμικούς,** δηλαδή λογοτέχνες πού, ἄν καί εἶναι Ἑφτανησιῶτες καί ἀνήκουν στήν ἴδια ἐποχή, βρίσκονται ἔξω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ Σολωμοῦ. Τέτοιοι λογοτέχνες εἶναι ὁ **Ἀνδρέας Κάλβος,** ὁ **Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης** καί —λιγότερο— ὁ **Ἀνδρέας Λασκαράτος.**

Ἡ Ἑπτανησιακή Σχολή καλλιεργεῖ βασικά τήν ποίηση, λυρική, ἐπικολυρική καί σατιρική. Ἡ πεζογραφία της εἶναι σχετικά φτωχή καί περιορίζεται κυρίως στό κριτικό δοκίμιο. Γιά τή συμβολή της στό θέατρο πρέπει νά ἀναφέρουμε τό *Βασιλικό* τοῦ **Ἀ. Μάτεση,** γραμμένο τό 1830, πού εἶναι τό πρῶτο θεατρικό μας ἔργο μέ κοινωνικό περιεχόμενο. Τά θέματα τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς στήν ποίηση εἶναι ἡ **πατρίδα,** γιά τήν ὁποία οἱ Ἑφτανήσιοι λογοτέχνες ἐκφράζουν τή λατρεία καί τήν ἀφοσίωσή τους, **ἡ φύση,** γιά τήν ὁποία ἐκδηλώνουν τήν ἀγάπη καί τό θαυμασμό τους καί ὁ **ἔρωτας** στήν πιό ἀγνή κι ἐξευγενισμένη μορφή του. Αὐτά συνιστοῦν τό περιεχόμενο. Γιά τή μορφή τό πρῶτο καί κύριο γνώρισμα εἶναι ἡ **δημοτική γλώσσα,** τήν ὁποία οἱ Ἑφτανησιῶτες λογοτέχνες ὄχι μόνο υἱοθετοῦν καί καλλιεργοῦν, ἀλλά καί θεωρητικά τήν ὑποστηρίζουν μέ διάφορες μελέτες, ἄρθρα, διαλόγους συνεχίζοντας τό πιό προοδευτικό ρεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἐπίσης οἱ Ἑφτανησιῶτες ποιητές εἶναι **ὀλιγογράφοι** σέ σχέση μέ τούς Φαναριῶτες καί τούς Ἀθηναίους ρομαντικούς καί ἐπεξεργάζονται μέ ἰδιαίτερη φροντίδα τό στίχο τους ἐπιδιώκοντας νά δώσουν στό ποίημα ὅσο γίνεται πιό ἄψογη μορφή μέ ἁπλότητα, εἰλικρίνεια, μουσικότητα καί χωρίς ρητορικές ἐξάρσεις. Ἡ εὐγένεια καί ἡ πνευματικότητα χαρακτηρίζουν γενικά τήν ποιότητα τοῦ ἔργου τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

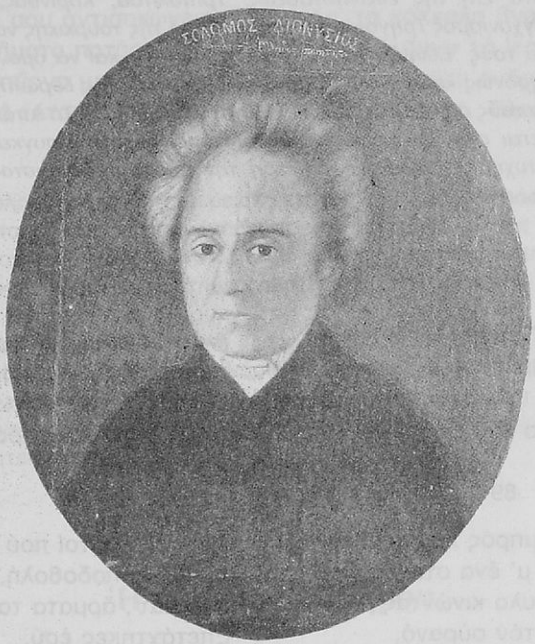

Διονύσιος Σολωμός

Ἀπό τόν Ὕμνο εἰς τήν Ἐλευθερία

Στροφές 87-96

Τόν Ὕμνο εἰς τήν Ἐλευθερία, ὅπως ξέρουμε, τόν ἔγραψε ὁ Σολωμός τό 1823 σέ ἡλικία 25 ἐτῶν. Εἶναι ἕνα μεγάλο ποίημα πού ἀποτελεῖται ἀπό 158 τετράστιχες στροφές. Σ' αὐτό ὁ Σολωμός: α) Χαιρετίζει τήν ἀναγεννημένη καί ἀγωνιζόμενη ἑλληνική ἐλευθερία, β) Κάνει μιά ἀναδρομή στό παρελθόν καί εἰκονίζει τήν κατάσταση τῆς ἐλευθερίας - Ἑλλάδας στά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς. γ) Μιλάει γιά τήν ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως καί γιά τόν ἀντίκτυπό της στό ἐσωτερικό καί στό ἐξωτερικό. δ) Ἀνασυν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέτει ποιητικά τά σημαντικότερα γεγονότα πού συνέθησαν στά δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως: Τριπολιτσά, Κόρινθος, Μεσολόγγι, ἀπαγχονισμός Γρηγορίου Ε΄, πυρπόληση τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας. ε) Καλεῖ τούς Ἕλληνες νά διώξουν τή διχόνοια καί νά ὁμονοήσουν, ἐνῶ συγχρόνως καλεῖ τούς χριστιανούς ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης νά βοηθήσουν τούς ἀγωνιζόμενους ὁμόθρησκους Ἕλληνες. Τό ἀπόσπασμα ἀναφέρεται στήν Α΄ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καί συγκεκριμένα στήν ἀποτυχημένη τουρκική ἐπίθεση τήν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1822.

88

Πῆγες* εἰς τό Μεσολόγγι
τήν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ
μέρα πού ἄνθισαν οἱ λόγκοι
γιά τό τέκνο τοῦ Θεοῦ.

89

Σοῦ ἦλθε ἐμπρός λαμποκοπώντας
ἡ θρησκεία μ' ἕνα σταυρό,
καί τό δάκτυλο κινώντας
ὅπου ἀνεῖ* τόν οὐρανό,

90

σ' αὐτό, ἐφώναξε, τό χῶμα
στάσου ὁλόρθη, Ἐλευθεριά·
καί φιλώντας σου τό στόμα
μπαίνει* μές στήν ἐκκλησιά.

91

Εἰς τήν τράπεζα σιμώνει,
καί τό σύγνεφο τό ἀχνό
γύρω γύρω της πυκνώνει
πού σκορπάει τό θυμιατό.

92

Ἀγρικάει τήν ψαλμωδία
ὁπού ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τή φωταγωγία
στούς Ἁγίους ἐμπρός χυτή.

93

Ποιοί εἶν' αὐτοί πού πλησιάζουν
μέ πολλή ποδοβολή,
κι ἄρματ', ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες ἐσύ.

94

Ἄ! τό φῶς πού σέ στολίζει,
σάν ἡλίου φεγγοβολή,
καί μακρόθεν σπινθηρίζει,
δέν εἶναι, ὄχι, ἀπό τήν γῆ.

95

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τό χέρι, φῶς τό πόδι,
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

πῆγες: τό ὑποκείμενο εἶναι ἐσύ, ἡ ἐλευθερία.
ἀνεῖ: ἀνοίγει.
μπαίνει: τό ὑποκείμενο τῶν ρημάτων ἕως καί τή στρ. 92 εἶναι ἡ θρησκεία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

96

Τό σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σάν τόν πύργο μεγαλώνεις,
καί εἰς τό τέταρτο κτυπᾶς.

97

Ἀπ' τά κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τά ἱερά
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!*

Ἐρωτήσεις

1. Νά παρακολουθήσετε λεπτομερειακά τίς εἰκόνες τοῦ ἀποσπάσματος.
2. Ποιές ζωντανές μορφές συναντιῶνται στίς τέσσερις πρῶτες στροφές τοῦ ἀποσπάσματος καί τί θέλει νά δείξει ὁ ποιητής μέ αὐτή τή συνάντηση;
3. Στό ὅλο εἰκονοπλαστικό σύστημα ὑπάρχει μιά ζωηρή ἀντίθεση ἀτμόσφαιρας. Ποιά εἶναι αὐτή καί πῶς δημουργεῖται;
4. Στίς στροφές 94 καί 95 κεντρική θέση κατέχει ἡ λέξη *φῶς* πού συνοδεύεται καί ἀπό λέξεις μέ παρεμφερή σημασία. Τί ἀποτέλεσμα πετυχαίνει μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ ποιητής;
5. Νά συγκρίνετε τή στροφή 96 μέ τήν πρώτη στροφή τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὕμνου. Τί ὁμοιότητες παρουσιάζει;

Ἡ σκιά τοῦ Ὁμήρου

Τό ποίημα ἀνήκει στή ζακυνθινή περίοδο τοῦ Σολωμοῦ (1818-28) καί ἔχει σωθεῖ ἀποσπασματικά. Ὁ Σολωμός καί σέ ἄλλα ποιήματά του ἀναφέρει τόν Ὅμηρο (ὁ ὁδηγός, ὠδή στή σελήνη). Μετέφρασε μάλιστα καί μερικούς στίχους ἀπό τό Σ τῆς Ἰλιάδας.

Ἔλαμπε ἀχνά τό φεγγαράκι, —εἰρήνη
ὅλην, ὅλη τή φύση ἀκινητοῦσε,
καί μέσα ἀπό τήν ἔρημη τήν κλίνη
τ' ἀηδόνι τά παράπονα ἀρχινοῦσε·
τριγύρω γύρω ἡ νυχτική γαλήνη
τή γλυκύτατη κλάψα ἠχολογοῦσε·
ἀπάντεχα* βαθύς ὕπνος μέ πιάνει
κι ὀμπροστά μου ἕνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

ἐλευθεριά: Τή στροφή αὐτή ἐπαναλαμβάνει ὁ ποιητής κάθε φορά πού ἀλλάζει θεματική ἑνότητα.
ἀπάντεχα: ἀναπάντεχα, ἀπρόσμενα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στό ἀκρογιάλι ἀναπαύοτουν* ὁ γέρος·
στά παλιά τά ροῦχα τά σχισμένα
γλυκά γλυκά τό φύσημα τοῦ ἀέρος
τ' ἀριά μαλλιά του ἐσκόρπαε τ' ἀσπρισμένα
κι αὐτός εἰς τό πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
τά μάτια ἐστριφογύριζε σβησμένα*·
ἀγάλι 'γάλι* ἀσηκώθη ἀπό χάμου
καί ὡσάν νά 'χε τό φῶς του ἤλθε κοντά μου.

Ἐρωτήσεις

1. Νά προσέξετε τήν εἰκόνα τῆς νύχτας. Τί εἴδους ἀτμόσφαιρα δημιουργεῖ ὁ ποιητής καί μέ ποιά τεχνικά μέσα τό κατορθώνει;
2. Ποιές εἶναι οἱ ἐπιμέρους εἰκόνες πού συνθέτουν τή συνολική εἰκόνα τοῦ ὀνείρου τοῦ ποιητῆ;
3. Τί σημαίνει ὁ τελευταῖος στίχος;
4. Νά συγκρίνετε τή μορφή τοῦ ποιήματος μέ τό ποίημα τοῦ Σολωμοῦ *Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς* (Κειμ. Νεοελ. Λογοτ. Β, σελ. 139). Τί κοινό ἔχουν;

Ἀπό τούς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους

Σχεδίασμα Β, Ἀπόσπασμα 1.

Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι εἶναι ἕνα μεγαλόπνοο ποίημα, πού ἀπασχολοῦσε τόν ποιητή κοντά εἴκοσι χρόνια καί πού ἔμεινε τελικά ἀποσπασματικό. Ἡ ἀφετηρία καί ἡ βάση του βρίσκεται στήν ἡρωική ἀντίσταση καί θυσία τῶν Μεσολογγιτῶν καί εἶναι γραμμένο σέ τρεῖς διαφορετικές μορφές, τρία σχεδιάσματα. Τό ποίημα τελικά γίνεται ἕνας ὕμνος τοῦ ἀνθρώπου, πού κρατάει ζωντανή τή θέλησή του γιά ἀντίσταση καί γιά ἀγώνα. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος, προσηλωμένος στό χρέος του, ἐξακολουθεῖ νά ἀντιστέκεται, νά ἀγωνίζεται καί νά εἶναι ἕτοιμος γιά θυσία, μένει ἐλεύθερος, ἀκόμη κι ἄν εἶναι πολιορκημένος ἀπό χίλιους ἐχθρούς.

ἀναπαύοτουν: ἀναπαυόταν (ἰδιωμ.)
σβησμένα: κατά τήν παράδοση ὁ Ὅμηρος ἦταν τυφλός.
ἀγάλι ἀγάλι: σιγά σιγά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπή στόν κάμπο* βασιλεύει·
λαλεῖ πουλί, παίρνει σπυρί, κι ἡ μάνα τό ζηλεύει.
Τά μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε· στά μάτια ἡ μάνα μνέει*·
στέκει ὁ Σουλιώτης* ὁ καλός παράμερα, καί κλαίει·
«Ἔρμο τουφέκι σκοτεινό, τί σ' ἔχω 'γώ στό χέρι;
ὁπού σύ μοῦ 'γινες βαρύ, κι ὁ Ἀγαρηνός* τό ξέρει.»

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής δέ μιλάει γιά τήν πείνα. Τή δείχνει. Πῶς;
2. Ποιό εἶναι τό παράπονο τοῦ Σουλιώτη καί ποῦ ὀφείλεται;
3. Ποιός εἶναι ὁ τόνος πού κυριαρχεῖ στό ἀπόσπασμα;

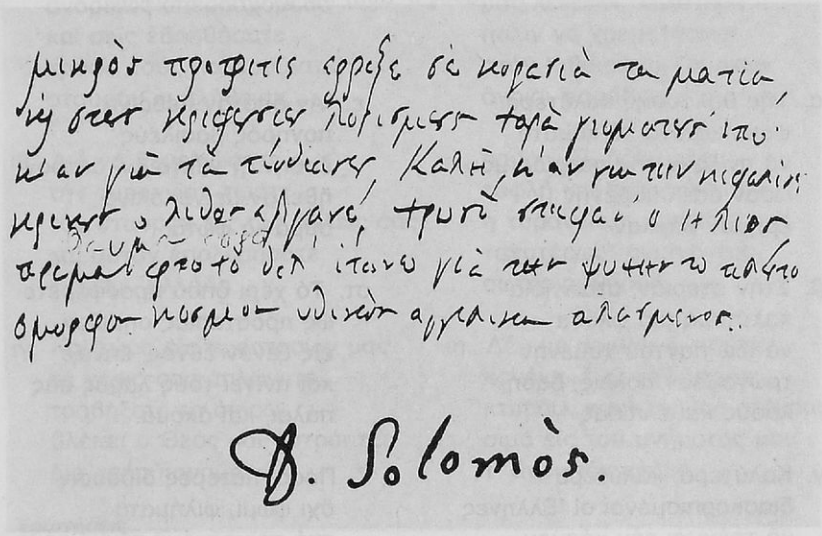

Αὐτόγραφο τοῦ Διον. Σολωμοῦ.

κάμπο: τοῦ Μεσολογγιοῦ.
μνέει: ὁρκίζεται.
Σουλιώτης: ὅπως εἶναι γνωστό, στό Μεσολόγγι εἶχαν κλειστεῖ καί Σουλιῶτες.
Ἀγαρηνός: Τοῦρκος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀνδρέας Κάλβος

Αἱ Εὐχαί

Ἡ ὠδή ἀνήκει στά Λυρικά (Παρίσι 1826) καί γράφτηκε τό 1825. Τό ἔτος αὐτό εἶναι κρίσιμο γιά τήν ἑλληνική ἐπανάσταση. Ὁ Ἰμπραΐμ ἐρημώνει τήν Πελοπόννησο καί σκορπίζει τόν πανικό, ἐνῶ παράλληλα, στό διπλωματικό τομέα, κορυφώνεται ὁ ἀνταγωνισμός μεταξύ τῆς Γαλλίας καί τῆς Ἀγγλίας γιά τήν ἐπιρροή στήν Ἑλλάδα. Τελικά οἱ Ἕλληνες πολιτικοί καί στρατιωτικοί στρέφονται πρός τήν Ἀγγλία καί ὑπογράφουν ἔγγραφο (24 Ἰουλίου 1825) μέ τό ὁποῖο ζητοῦν ἐπίσημα τήν ἀγγλική προστασία. Ἐναντίον τῆς προστασίας αὐτῆς καί κάθε ἄλλης «προστασίας» ἐκδηλώνεται μέ πάθος σ' αὐτή τήν ὠδή του ὁ Κάλβος.

α. Τῆς θαλάσσης καλύτερα
φουσκωμένα τά κύματα
νά πνίξουν τήν πατρίδα μου
ὡσάν ἀπελπισμένην
ἔρημον βάρκαν·

β. Στήν στεριάν, στά νησία
καλύτερα μιά φλόγα
νά ἰδῶ παντοῦ χυμένην
τρώγουσαν πόλεις, δάση,
λαούς καί ἐλπίδας·

γ. Καλύτερα, καλύτερα
διασκορπισμένοι οἱ Ἕλληνες
νά τρέχωσι τόν κόσμον
μέ ἐξαπλωμένην χεῖρα
ψωμοζητοῦντες·

δ. Παρά προστάτας νά 'χωμεν.
'Μέ ποτέ δέν ἐθάμβωσαν
πλούτη ἤ μεγάλα ὀνόματα
'μέ ποτέ δέν ἐθάμβωσαν
σκήπτρων ἀκτίνες.

ε. Ἄν ὁπόταν πεθαίνη
πονηρός βασιλεύς
ἔσβην' ἡ νύκτα ἕν' ἄστρον
ἤθελον μείνει ὀλίγα
οὐράνια φῶτα.

στ. Τό χέρι ὁπού προσφέρετε
ὡς προστασίας σημεῖον
εἰς ξένον ἔθνος, ἔπνιξε
καί πνίγει τούς λαούς σας
πάλαι, καί ἀκόμα.

ζ. Πόσοι πατέρες δίδουσιν
ὄχι ψωμί, φιλήματα
στά πεινασμένα τέκνα τους
ἐνῶ λάμπουν στά χείλη σας
χρυσά ποτήρια!

η. Ὅταν ὑπό τά σκῆπτρα σας
νέους λαούς καλεῖτε
νέους ἱδρῶτας θέλετε
ἐσεῖς διά νά πληρώσετε
πλουσιοπαρόχως,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θ. τά ξίφη όπού φυλάγουσι
τά τρέμοντα βασίλειά σας
τά ξίφη όπού τρομάζουσι τήν ἀρετήν
καί σφάζουσι τούς λειτουργούς της.

ι. Θέλετε θησαυρούς
πολλούς διά ν' ἀγοράσητε
κρότους χειρῶν* καί ἐπαίνους
καί τ' ἄπιστον θυμίαμα
τῆς κολακείας.

ια. Ἡμεῖς διά τόν σταυρόν
ἀνδρείως ὑπερμαχόμεθα
καί σεῖς ἐβοηθήσατε
κρυφά τούς πολεμοῦντας
σταυρόν κι ἀλήθειαν.

ιβ. Διά νά θεμελιώσητε
τήν τυραννίαν τιμᾶτε
τόν σταυρόν εἰς τάς πόλεις σας
καί αὐτόν ἐπολεμήσατε
εἰς τήν Ἑλλάδα.

ιγ. Καί τώρα εἰς προστασίαν μας
τά χέρια σας ἁπλώνετε!
τραβήξετέ τα ὀπίσω·
βλέπει ὁ Θεός καί ἀστράπτει
διά τούς πανούργους.

ιδ. Ὅταν τό δένδρον νέον
ἐβασάνιζον οἱ ἄνεμοι
τότε βοήθειαν ἤθελεν·
ἐνδυναμώθη τώρα
φθάνει ἡ ἰσχύς του.

ιε. Τό ξίφος σφίγξατ', Ἕλληνες
τά ὀμμάτια σας σηκώσατε
ἰδού εἰς τούς οὐρανούς
προστάτης ὁ Θεός
μόνος σᾶς εἶναι.

ιστ. Καί ἄν ὁ Θεός καί τ' ἅρματα
μᾶς λείψωσι, καλύτερα
πάλιν νά χρεμετήσωσι
στόν Κιθαιρώνα Τούρκων
ἄγριαι φοράδες,

ιζ. παρά... Ἔ, ὅσον εἶναι
τυφλή καί σκληροτέρα
ἡ τυραννίς, τοσοῦτον
ταχυτέρως* ἀνοίγονται
σωτήριοι θύραι.

ιη. Δέν μέ θαμβώνει πάθος
κανένα· ἐγώ τήν λύραν
κτυπάω, καί ὁλόρθος στέκομαι
σιμά εἰς τοῦ μνήματός μου
τ' ἀνοικτόν στόμα.

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε τίς ἑνότητες τῆς ὠδῆς καί νά ἀποδώσετε σύντομα τό περιεχόμενο τῆς καθεμιᾶς.
2. Τό ποίημα ἐπιγράφεται *εὐχαί*. Γιατί;
3. Ἀφοῦ ἐπισημάνετε στό ποίημα τίς εὐχές τοῦ ποιητῆ (ἀποδίδονται μέ τό συγκριτικό ἐπίρρημα «καλύτερα») νά βρεῖτε: α) Ποιοί εἶναι οἱ δυό ὅροι τῆς

κρότους χειρῶν: χειροκροτήματα.
χρεμετίζω: χλιμιντρίζω.
ταχυτέρως: ταχύτερα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συγκρίσεως κάθε φορά. β) Πῶς ἐκφράζεται ὁ πρῶτος καί πῶς ὁ δεύτερος ὅρος τῆς συγκρίσεως. γ) Ποιό εἶναι τό νόημα ὅλων τῶν εὐχῶν.

4. Ἡ ποίηση γενικά καί ἡ ποίηση τοῦ Κάλβου εἰδικότερα εἶναι βασικά εἰκονοπλαστική. Μέ βάση τίς εἰκόνες νά βρεῖτε πῶς παρουσιάζει ὁ ποιητής τούς ξένους ἡγεμόνες.
5. Τί προτρέπει ὁ ποιητής τούς Ἕλληνες;
6. Νά ἀναλύσετε τή στροφή ιζ. Πῶς συνδέεται μέ τό ποίημα;
7. Συμφωνεῖτε γενικά μέ τίς θέσεις τοῦ ποιητῆ;
8. Πῶς παρουσιάζεται ὁ Κάλβος στίς στροφές πού μιλάει ἄμεσα γιά τόν ἑαυτό του καί ποιά εἰκόνα σχηματίζετε ἐσεῖς γι' αὐτόν ἀπό ὅλη τήν ὠδή;
9. Ἐργασία: Νά διαβάσετε ἄλλη μιά ὠδή τοῦ Κάλβου καί νά σημειώσετε τίς παρατηρήσεις σας: α) γιά τή γλώσσα β) γιά τή στροφή γ) γιά τή θέση τοῦ ἐπιθέτου.

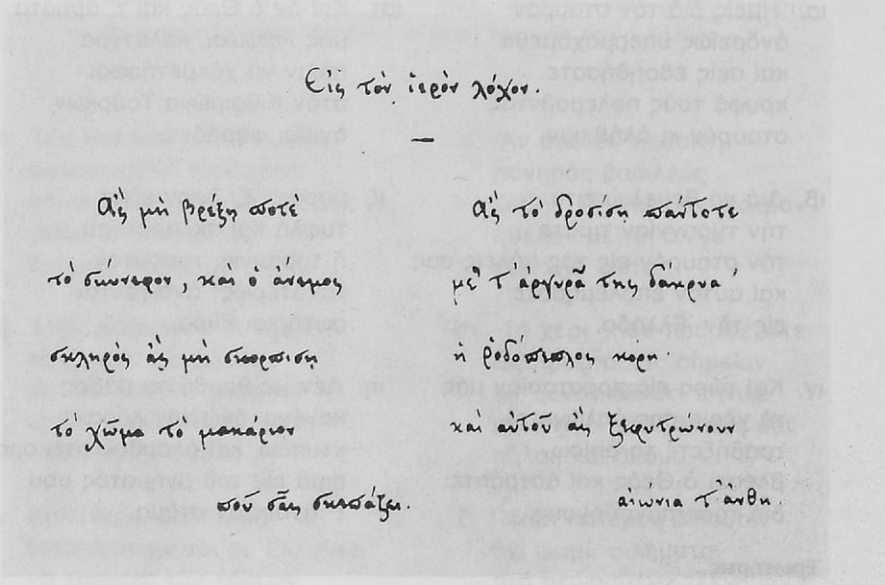
Εἰς τὸν ἱερὸν λόχον.

—

Ἂς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἂς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποῦ σᾶς σκεπάζει.

Ἂς τὸ δροσίσῃ πάντοτε
μὲ τ' ἀργυρᾶ της δάκρυα
ἡ ῥοδόπεπλος κόρη
καὶ αὐτοῦ ἂς ξεφυτρώνουν
αἰώνια τ' ἄνθη.

Αὐτόγραφο τοῦ Α. Κάλβου.

Α. Γιαλλινᾶς: *Κρεμαστή - Κέρκυρα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

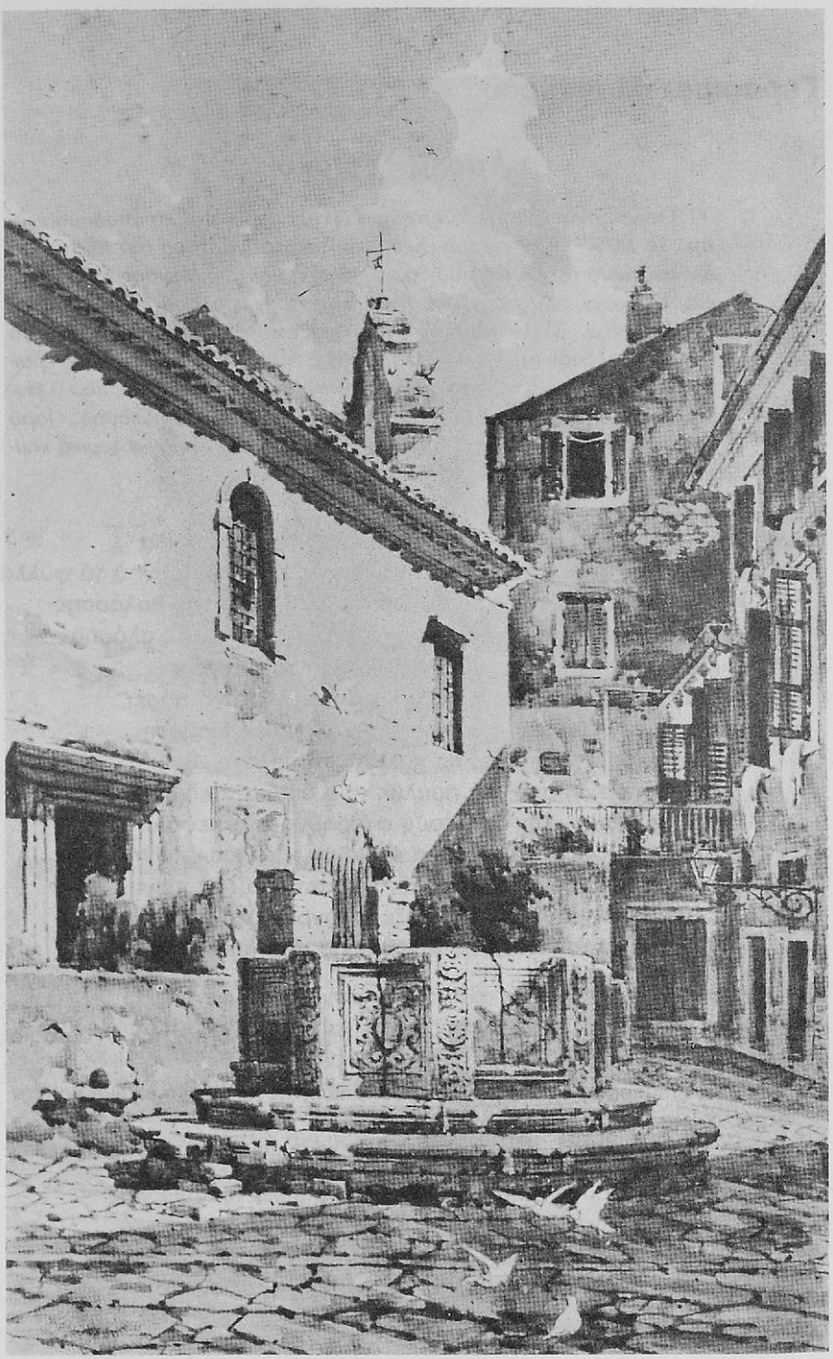

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

Ἀπό τόν Ὄρκο

Ὁ Ὄρκος εἶναι ἕνα μεγάλο ποίημα (1110 στίχοι), πού πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1875. Ὑπόθεσή του εἶναι ἡ κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866 καί τό ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδιοῦ. Κεντρικά πρόσωπα, ὁ Μάνθος καί ἡ Εὐδοκιά, δυό νέοι πού πρόκειται νά παντρευτοῦν, μά πού ἡ ἐπανάσταση τούς χωρίζει. Ὁ Μάνθος παίρνει μέρος στόν ἀγώνα, ἐνῶ ἡ Εὐδοκιά καταφεύγει στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, ὁ ἔρωτας, ἡ θυσία συνθέτουν τή δραματική πλοκή τοῦ ποιήματος πού ὁ Παλαμᾶς χαρακτήρισε ἄσμα ἀσμάτων τοῦ σύγχρονου ἡρωισμοῦ. Παρά τόν ἐπικό του χαρακτήρα ὅμως ὁ Ὄρκος ἔχει καί ὄμορφα λυρικά κομμάτια, ὅπως τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ.

Εἶχε νυχτώσει. Τ' οὐρανοῦ βαθύτατη μαυρίλα
τή χλόη τοῦ κάμπου ἐσκέπαζε καί τοῦ βουνοῦ τά φύλλα·
μαυρολογοῦσαν τά νερά κι οἱ βράχοι τῆς θαλάσσης·
ἄστρο χλομό δέν ἔφεγγε στήν ἐρημιά τῆς πλάσης·
καί μόνον ἔκανε, κρυφά περνώντας τό φεγγάρι
μιάν ἄκρη ἀπό τά σύννεφα λάμψη ἀργυρή νά πάρει.
Φωνή δέν ἄκουες· πούπετα* δέν ἔβλεπες διαβάτη·
εἶχε τόν ὕπνο ἀποδεχτεῖ καλύβι καί παλάτι·
δέν ἐσπαρνοῦσαν* τά πουλιά, πού σύσκοτα εἶχαν βάλει,
σκέπη θερμή, τήν ἴδια τους φτερούγα στό κεφάλι·
ἦταν τό χόρτο, τό κλαρί κι ὁ ἀνθός τήν ὥρα ἐκείνη
τοῦ μαμουδιοῦ προσκέφαλο, τῆς πεταλούδας κλίνη·
τ' ἀρνί στή μάντρα ἐπλάγιαζε, τ' ἀγρίμι στή μονιά* του.
Ὅλα τά πλάσματα, Θεέ, στόν ἴσκιο σου ἀποκάτου.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά γενική εἰκόνα καί ποιά ἀτμόσφαιρα δημιουργεῖ ὁ ποιητής σ' αὐτό τό ἀπόσπασμα;
2. Μέ ποιές ἐπιμέρους εἰκόνες δημιουργεῖ ὁ ποιητής τή γενική εἰκόνα καί τήν ἀτμόσφαιρα;
3. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι στόν τελευταῖο στίχο συμπυκνώνεται ὅλο τό περιεχόμενο τοῦ ἀποσπάσματος;

πούπετα: πουθενά.
ἐσπαρνοῦσαν: σπαρταροῦσαν.
μονιά: φωλιά ἄγριων ζώων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

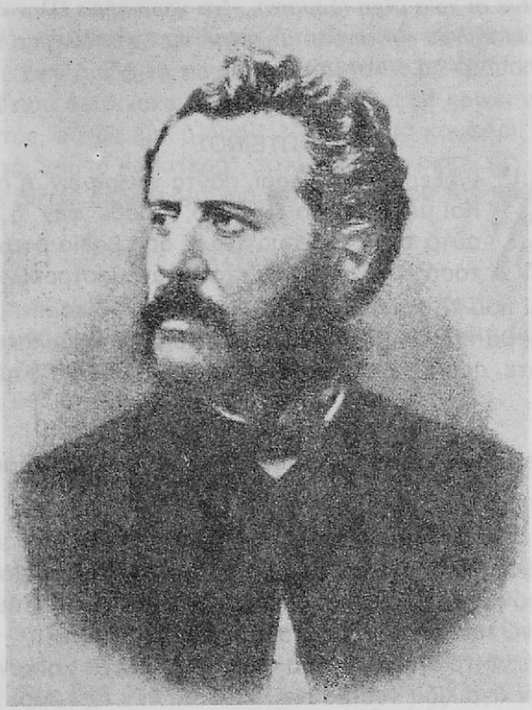

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ἀπό τόν Φωτεινό

Ὁ Φωτεινός (1879) εἶναι τό τελευταῖο καί ὡριμότερο ἔργο τοῦ Βαλαωρίτη, πού ὅμως ὁ θάνατος δέν τόν ἄφησε νά τό τελειώσει. Ἡ ὑπόθεσή του βασίζεται σέ ἕνα ἐπεισόδιο τοῦ 1357 στή φραγκοκρατούμενη Λευκάδα, πού ὁ ποιητής τό ἀναπλάθει ἐλεύθερα: Ὁ Φωτεινός, ἑβδομηντάρης ἀγρότης, παλιός κλέφτης καί πολέμαρχος, πετροβολάει καί πληγώνει τά σκυλιά τοῦ αὐθέντη τῆς Λευκάδας Γρατσιάνου Τζώρτζη, *γιατί τοῦ χαλᾶνε τά σπαρτά. Οἱ συνοδοί τοῦ ἄρχοντα τόν συλλαμβάνουν καί τόν χτυποῦν ἀλύπητα. Τό ἐθνικό φιλότιμο τοῦ γέρου πληγώνεται καί ἀρνεῖται νά ζητήσει συγχώρεση. Στήν περήφανη στάση του ἀνήκει καί τό ἀπόσπασμα πού δίνουμε. Μετά τό ἐπεισόδιο αὐτό καί τήν τιμωρία του, ὁ Φωτεινός ἑτοιμάζει τήν ἐπανάσταση. Τό ποίημα, πού εἶναι χωρι-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμένο σέ τρία μέρη (ἄσματα), «ἔχει χαρακτήρα ἑλληνικό καί ἱστορικό» (Γ. Σαββίδης) καί τονίζει τήν ἀσυμβίβαστη πάλη τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῆς ξένης κυριαρχίας.

ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Αν ἐξεράθη τό κλαρί, πάντα χλωρή εἶν' ἡ ρίζα.
Καί μένει πάντα ζωντανό, ἤ ρόβι* φάγ' ἤ βρίζα*,
αὐτό τό βόδι τό μανό*, π' ὅσο βαθιά ρουχνίζει*
τόσο εὔκολα μυγιάζεται κι ἀνεμοστροβιλίζει,
καί πού τό κράζουνε Λαό. Θά σπάσει τό καρίκι*
καί θά προβάλει μέ φτερά μιά μέρα τό σκουλήκι.
Τότε, πουλί τό σερπετό, ποιός ξέρει ποῦ θά φτάσει!...

ΤΖΩΡΤΖΗΣ

Δεῖξε μου αὐτό τό λείψανο πού θά βρικολακιάσει!

ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Ἐγώ... ὁ φτωχός ὁ Φωτεινός, ὁ γέρος ὁ ξεσκλιάρης*,
πού ρίχνω ἐδῶ τό σπόρο μου γιά νά μοῦ τόνε πάρεις.
Ἐγώ πού μέ τόν ἵδρωτα τά χώματα ζυμώνω
γιά νά τρώγει ἄλλος τό ψωμί. Πού τρέχω καί κεντρώνω*
τήν ἀγριλίδα τοῦ βουνοῦ καί πού δέν ἔχω λάδι
ν' ἀνάφτω τό καντήλι μου καί ζῶ μέσα στόν ἅδη.
Ἐγώ πού μέ τά νύχια μου ἀναποδογυρίζω
τό λόγκο καί τά ριζιμιά*, γιά νά σᾶς τά στολίζω
μέ κλήματα πού δέν τρυγῶ, καί πού ποτέ δέν ἔχω
λίγο κρασί κεφαλιακό* τή γλώσσα μου νά βρέχω.
Ἐγώ ὁ φτωχός ὁ μυλωνάς, πού ζῶ σ' αἰώνια ζάλη

ρόβι: ρόβη ἤ ὄροβος, φυτό κτηνοτροφικό.
βρίζα: σίκαλη.
βόιδι μανό: τεμπέλικο, ὀκνηρό.
ρουχνίζει: ξεφυσάει, ρουθουνίζει.
καρίκι: σκληρό τσόφλι. Ἐδῶ: τό κουκούλι τοῦ μεταξοσκώληκα.
ξεσκλιάρης: κουρελής.
κεντρώνω: μπολιάζω.
ριζιμιά: πέτρες βαθιά ριζωμένες.
κρασί κεφαλιακό: τό κρασί πού βγαίνει πρῶτο τό καθαρό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί παίρνω κέρδο, πλερωμή, προσφάγι τήν πασπάλη*.
Πού δέν ὁρίζω τό παιδί, πού πάντα ζῶ μέ τρόμο,
καί πού δέ βρίσκω ἐδῶ στή γῆ γιά νά μέ κρίνει νόμο.
Αὐτός, αὐτός εἶν' ὁ Λαός. Τ' ἄψυχο τό κουφάρι
αὐτό 'ναι τό καματερό*, τό ψόφιο τό κριάρι...
Μή ρίξεις ἄλλο φόρτωμα στήν ἔρμη του τήν πλάτη...

ΤΖΩΡΤΖΗΣ

Συμμάζωξε τή γλώσσα σου τή φιδινή, χωριάτη,
μή μοῦ ξανάφτεις τή χολή. Γονάτισε μπροστά μου
καί ζήτησε συχώρεση γιά τά λαγωνικά* μου...
Δέ θές, ἀντάρτη, δέν ἀκοῦς;...

ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Καλύτερα τό βρόχο*
παρά τά γόνατα στή γῆ... Ἄρα... κατάρα τό 'χω...
θά 'φηναν λάκκωμα βαθύ, καί θά 'τουν μέγα κρίμα
τιμή νά θάψω κι ὄνομα μέσα σ' αὐτό τό μνῆμα.

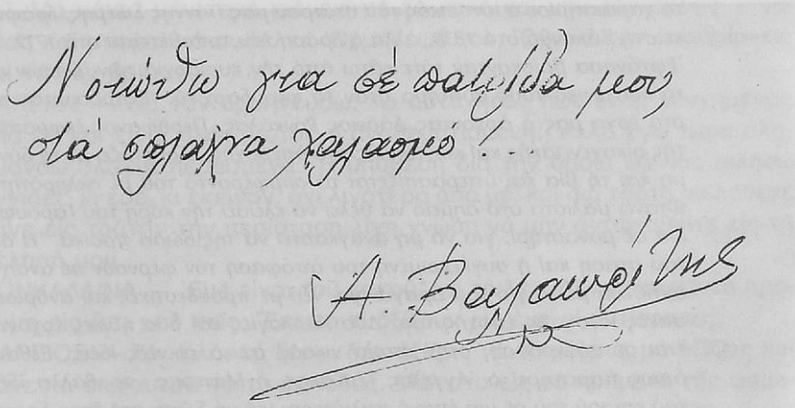

Αὐτόγραφο τοῦ 'Αρ. Βαλαωρίτη.

πασπάλη: ἡ ἄχνη τοῦ ἀλευριοῦ, ἡ σκόνη καί μεταφ. κάτι ἐλάχιστο.
καματερό: βόδι πού ὀργώνει.
λαγωνικά: κυνηγετικά σκυλιά.
βρόχος: θηλιά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Στό ἀπόσπασμα πού εἴδαμε ὁ Φωτεινός ταυτίζεται μέ τό λαό. Ποιές εἶναι κατά τόν ποιητή οἱ συνθῆκες ζωῆς τοῦ λαοῦ τῆς Λευκάδας κάτω ἀπό τό καθεστώς τῆς ξένης φεουδαρχίας; Νά ἀπαντήσετε ἀφοῦ ἐπισημάνετε στό κείμενο τίς σχετικές ἀντιθετικές εἰκόνες καί τίς μεταφορικές ἐκφράσεις.
2. Τί πιστεύει ὁ ποιητής γιά τό λαό καί μέ ποιό τρόπο ἐκφράζει αὐτή τήν πεποίθησή του;
3. Πῶς παρουσιάζεται ὁ χαρακτήρας τοῦ Φωτεινοῦ; Νά ἀπαντήσετε στηρίζοντας τούς χαρακτηρισμούς σας στίς πράξεις καί στά λόγια του.
4. Τό ποίημα ἀπό τεχνική ἄποψη ἔχει ὁρισμένες ὁμοιότητες μέ τόν Ἐρωτόκριτο καί μέ τό Δημοτικό τραγούδι. Ποιές εἶναι αὐτές;

Ἀντώνιος Μάτεσης

Ἀπό τό Βασιλικό

Ὁ Βασιλικός εἶναι θεατρικό ἔργο. Ἕνα «ἔξοχο νεοελληνικό ἔργο», ὅπως τό χαρακτήρισε ὁ ἱστορικός τοῦ θεάτρου μας Γιάννης Σιδέρης. Γράφτηκε στή Ζάκυνθο στά 1830, ἀλλά ἡ δράση του τοποθετεῖται στά 1712. Τά Ἑφτάνησα βρίσκονταν τότε κάτω ἀπό τήν κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν καί τό κοινωνικό τους σύστημα ἦταν τό φεουδαρχικό. Ἐκπρόσωπός του στό ἔργο μας ὁ ἄρχοντας Δάρειος Ρονκάλας. Περήφανος ἐκφραστής τῆς οἰκογενειακῆς καί κοινωνικῆς του ὑπεροχῆς, ἐξουσιάζει μέ τή δύναμη καί τή βία καί ὑπερασπίζεται τά συμφέροντά του μέ σκληρότητα. Φτάνει μάλιστα στό σημεῖο νά θέλει νά κλείσει τήν κόρη του Γαρουφαλιά σέ μοναστήρι, γιά νά μή ἀναγκαστεῖ νά τῆς δώσει προίκα. Ἡ ὅλη του στάση καί ἡ συγκεκριμένη του ἀπόφαση τόν φέρνουν σέ ἀνοιχτή ἀντίθεση μέ τό γιό του Δραγανίγο, νέο μέ προοδευτικές καί ἀνθρωπιστικές ἰδέες τῆς ἐποχῆς του. Δύο ἰδεολογίες καί δύο ἠθικές ἔρχονται ἔτσι σέ σύγκρουση, στήν ὁποία νικοῦν τελικά οἱ νέες ἰδέες. Βέβαια, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἄγγελος Τερζάκης, ὁ Μάτεσης «προβάλλει ἰδέες τοῦ καιροῦ του σέ μιά ἐποχή παλιότερη, γιά νά δώσει στό ἔργο δραματική δύναμη· ἀλλά καί γιά τήν ἐποχή τοῦ Μάτεση, οἱ ἰδέες αὐτές, δοσμένες μάλιστα ἀπό ἕναν ἀριστοκράτη, ὅπως ἦταν ὁ Μάτεσης, εἶναι*

***Σημείωση:** Γιά τήν ἐπιτυχία τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τοῦ θεατρικοῦ ἀποσπάσματος εἶναι προτιμότερο οἱ μαθητές νά ἔχουν προπαρασκευαστεῖ στήν ἀνάγνωσή του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«ἐπαναστατικά προοδευτικές». Αὐτές οἱ ἰδέες σέ συνδυασμό μέ τήν ἄψογη δομή τοῦ ἔργου, τή σφιχτοδεμένη δράση του πού προχωρεῖ κλιμακωτά πρός τήν κορύφωση, τούς ζωντανούς χαρακτῆρες καί τή φυσική γλώσσα δίνουν στό Βασιλικό μιά ἀπό τίς πρῶτες θέσεις στό νεοελληνικό δραματολόγιο. Τό ἔργο χωρίζεται σέ πέντε πράξεις καί κάθε πράξη ἀποτελεῖται ἀπό σκηνές.

ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΠΤΗ

Σκηνή δεύτερη

Ρονκάλαινα καί αὐτός

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Σάν εἶδα πού ἄργησες ἐβγῆκα — ἐδῶ εἶμαι. Ἀκόμη δέν ἡσύχασες! Δέν σοῦ φθάνει; Τί ἔχεις καί τόσο ἀδημονᾶς;

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἀδημονάω; Ὀνειρεύεσαι. Ἐσυλλογόμουν μέ τί τρόπο νά σᾶς κάμω νά βάλτε μυαλό κι ἐσέ καί τόν ὑγιό σου καί τήν θυγατέρα σου. Θά ἀκούσουμε τώρα τί θά ἔβγει ἀπό τό τρούπιο του κεφάλι. Ἔκαμα νά τοῦ μιλήσω νά εἴσασθε καί οἱ δύο παρών.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Συχνά τοῦ κάνεις παρόμοια κραξίματα ὄχι διά ἄλλο παρά διά νά τόν ὀνειδίζεις*, διατί πάντα κάνεις τό ἐνάντιο ἀπ' ὅ,τι σοῦ πεῖ. Μά κάνε* μήν τονέ πιάνεις μέ τό κακό καί μήν τόν ἀκοῦς. Εἶναι νέος καί μπορεῖ νά σφάλλει. Ὀρμήνεψέ τον. Ὄχι νά τόν ἀποπαίρνεις καί νά τόν βρίζεις.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Νά τόν ὀρμηνεύσω; Τό ἀστόχησες πώς εἶναι γεννημένος ἀπό σέ καί εἶναι ὁλόφτυστος ἡ ἀναθεματισμένη; Ἀλλά ἐγώ τώρα ἀλησμονάω ὅλα τά περασμένα. Ἡ ὑπόθεση διά τήν ὁποία θά σᾶς μιλήσω ἀγγιάει* κι ἐσέ, κι ἐκεῖνον, ὄχι λιγότερο ἀπό μέ, καί διά τοῦτο νά λάβετε κάνε εἰς τούτην τήν περίσταση λίγη γνώση νά μήν ἀντισταθεῖτε εἰς τή θέλησή μου.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Ἐμέ εἶναι τοῦ κακοῦ* νά τά λές. Δέν εἶμαι πάντα πρόθυμη εἰς ὅ,τι μοῦ πεῖς; Ἔπειτα τί ἀξίζουν εἰς ἐμέ οἱ ἀντίστασες;

ΔΑΡΕΙΟΣ — Τό καλό, τό ξέρω, δέν ἀξίζεις νά τό κάμεις, μά ἀξίζεις καί βάνεσαι ἐπιταυτοῦ νά τό ἐμποδᾶς. Μάλιστα εἰς τά πράματα τῆς φαμελιᾶς*... Σώπα τώρα, διατί ἐπλάκωσε ὁ Δραγανίγος, κι ἔχε γνώση.

ὀνειδίζω: κοροϊδεύω.
κάνε: τουλάχιστον.
ἀγγιάει: ἀφορᾶ.
τοῦ κακοῦ: τοῦ κάκου, ἄδικα, μάταια.
φαμελιά: οἰκογένεια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκηνή τρίτη

Δραγανίγος καί αὐτοί.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ἐδῶ εἶμαι, τί ὁρίζεις;

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἀφοῦ σ' ἔκραξα, κάτι θά ὁρίζω. (Ὀλίγο θυμωμένος.) Κάθισε.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Ἀρχίνησες;

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ὅπως προστάζεις! (Κάθουνται ὅλοι.)

ΔΑΡΕΙΟΣ — Σώπα! (Τῆς γυναικός του.) Ἀκούετε μέ προσοχή. Ὅσα κατ' ἀρχάς θά σοῦ πῶ (στρεφόμενος πρός τόν υἱόν του) πρέπει νά τά γνωρίζεις, ἀλλά εἶναι χρεία* νά σοῦ τά ξαναθυμίσω. — Τό σπίτι μας, ἡ φαμελιά* μας, εἶναι μία ἀπό τές παλαιότερες τούτου τοῦ νησιοῦ, κι ἔχει ἀκόμη ὅλη τήν πιθανότητα, ὡς ἔχουμε πατροπαραδότως, πώς καί οἱ προπάτορές μας, πού ἦλθαν εἰς τοῦτον τόν τόπον, ἦταν καί αὐτοί ἀπό τές παλαιότερες φαμελιές τοῦ τόπου τους. Ὥστε ὄχι μονάχα δέν ἠξεύρουμε πότε ἡ φαμελιά μας ἄρχισε νά εἶναι ἀπό τές ἀρχοντικές, ἀμμή* δέν ἠξεύρουμε πότε δέν ἦτον. Ἀπό τό ἄλλο μέρος τό ἀρχοντικό αἷμα (μέ ἔμφαση) ποτέ δέν ἐμαγαρίστηκε μέ τοῦ χυδαίου λαοῦ, διατί εἰς τές παντρεῖες τους οἱ προπάτορες ἐζήτησαν πάντα τό αἷμα διά πρῶτο προτέρημα τῆς νύμφης, καί δέν ἑνώθηκαν εἰς γάμον ποτέ παρά μέ ὅμοιές τους, πιστοί εἰς τόν παλαιόν λόγον «βοῦρλο μέ βοῦρλο, σπάρτο μέ σπάρτο». Καί πολλές φορές ἔλαβαν γυναῖκες πού τές ἔλειπαν ἄλλα προτερήματα, πού κάνουν ἐπιθυμητή μία νύμφη, ἀλλά ποτέ τό αἷμα.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ἤγουν* τές ἔλειπε ἡ φρόνηση, ἡ ἐξυπνάδα, ἡ καλή ἀνατροφή, ἡ καλοσύνη, ἡ εὐμορφία...(Μέ χαμόγελο.)

ΔΑΡΕΙΟΣ — Βέβαια κανείς δέν ἐπιθυμάει γυναίκα πού νά τῆς λείπουν ὅλα αὐτά τά προτερήματα. Ἀλλ' ὅταν δέν εἶχαν νά διαλέξουν, δέν ἐστάθηκαν μεγαλόψυχοι ἄν τήν ἐπροτίμησαν παρά νά μαγαρίσουν τό αἷμα τους;

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Ναί, μά ὄξω ἀπό τό προικιό, διατί πολλοί ἐπῆραν γρίες μ' ἕνα δόντι, σάν ἐμέ τώρα, διά νά πάρουν πολλά προικιά. Μά λέει ὁ παλαιός λόγος «καλά εἶν' τά χίλια πέρπερα* κι ἡ κακοειδή* γυναίκα — τά χίλια πέρπερα πετοῦν, κι ἡ κακοειδή ἀπομένει».

ΔΑΡΕΙΟΣ — (Δίχως νά προσέξει εἰς τά λόγια τῆς γυναικός του.) Καί δέν

χρεία: ἀνάγκη.
ἀμμή: ἀλλά (ἰδιωμ.).
ἤγουν: *δηλαδή.*
πέρπερα: εἶδος νομίσματος.
κακοειδή: κακόμορφη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρέπει νά τούς εἴμαστε ἐμεῖς καί οἱ μεταγενέστεροί μας ὑπόχρεοι, πού μᾶς τό ἐφύλαξαν καθαρό, καί ἠμποροῦμε νά βαστοῦμε ψηλά τό κεφάλι, διατί δέν ἔχουμε γραμμένη στό πρόσωπο τούτην τήν ἐντροπή; (Κτυπώντας μέ τήν παλάμη του τό πρόσωπόν του.)

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ἐγώ δέν ἔχω διά...

ΔΑΡΕΙΟΣ — Τί δέν ἔχεις; Δέν εἶναι χρεία νά μοῦ ἀρχινᾶς...

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Μά τούτη τήν μεγαλοψυχιά δέν τήν ἔλαβες τοῦ λόγου σου.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Σώπα.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Πού κάθε λίγο ἔχεις νά κάμεις μέ τό προικιό μου.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Σώπα.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Μ' ὅλον πού δέν ἦτον λίγο διά ἐκείνους τούς χρόνους.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Σώπα; σοῦ λέω.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Καί πού μ' ἔκραζες πάντα πανούκλα.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἀκοῦς; Νά σωπάσεις.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Μ' ὅλον πού δέν ἐπέρναα στά νιάτα μου διά ἄσχημη. Τώρα ἐγέρασα.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Θέλεις, λέω, ἤ δέν θέλεις νά σωπάσεις καί ν' ἀκοῦς; (Μέ θυμό.)

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Μά ἄν δέν χρειάζουμαι παρά διά νά στέκω βουβή σάν περουκοκεφάλη*, ἄφησέ με νά φύγω.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Στάσου αὐτοῦ, βουβαίνου καί ἄκουε. Καθώς δέν ἐμαγάρισαν ποτέ τό αἷμα τους, ἔτσι ἐβάσταξαν πάντα ἀλώβιαστη* τήν ὑπόληψή τους. Τήν παραμικρή ὕβρη, τήν παραμικρή προσβολή, πού τούς ἔγινε, τήν ἐκδικήθησαν πάντα εἰς τρόπον πού ἔμεινε ὁ τρόμος τῆς ἐκδίκησης καί εἰς τούς μεταγενέστερους τοῦ ὑβριστῆ, καί δέν ἄφησαν ποτέ, πού νά μήν δείξουν τά δόντια τους εἰς ὅλες τές περίστασες, πού ὑποπτεύθηκαν μήν τούς πάρουν διά δειλούς.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ἄκουσα μάλιστα μία φορά, καί ἄν δέν σφάλλω ἀπό τό στόμα σου, μίαν διήγηση πού βεβαιώνει αὐτό. Τοῦ πάππου μου τοῦ ἐφάνη πώς ἕνας πτωχός ἄνθρωπος — ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἦτον μεθυσμένος — τοῦ ἔδωσε ἕνα φάσκελο, καί ὁ καλός μου πάππος ἐδιόρισε* τούς δούλους του καί ἔμβασαν ἐκεῖνον τόν δυστυχή εἰς τό κατώι μας καί τοῦ ἐξεβόλιασαν* τά δάκτυλα. Εἶχε ὁ ἄθλιος πεντέξι ἀνήλικα, πού

περουκοκέφαλη: ξύλο πού κρεμοῦσαν τήν περούκα.
ἀλώβιαστη: ἀκηλίδωτη, καθαρή.
ἐδιόρισε: διέταξε.
ἐξεβόλιασαν: ἐξάρθρωσαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπρόσμεναν ἀπό τήν ἐργασίαν τῶν χεριῶν του νά φᾶνε ψωμί. — Ὁ Θεός νά μᾶς συγχωρέσει. Ὅμως ἄν ὁρίζεις νά μοῦ εἰπεῖς τίποτε, ὡς φαίνεται νά μ' ἔκραξες, πρέπει πρίν ὑπάγομεν ἐμπρός νά εἴμασθε σύμφωνοι. Ἐγώ τήν ὑπόληψη τῶν ἀνθρώπων τήν θεμελιώνω εἰς τές καλές πράξες καί ὄχι...

ΔΑΡΕΙΟΣ — Καί τί καλύτερη πράξη ἀπό τό νά παιδέψεις ἐκείνους πού σέ βλάφτουν;

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ἀλλά δέν πρέπει...

ΔΑΡΕΙΟΣ — Δέν ἠξέρεις τί λές.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Μά διατί δέν τόν ἀφήνεις κι ἐκεῖνον νά σοῦ μιλήσει;

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἐσέ σοῦ λέω νά μή βγάνεις ἄχνα, ἀκοῦς; (Τῆς γυναικός του.) Κι ἐσέ (τοῦ υἱοῦ του) δέν ἔχω χρεία ἀπό τές μωροσοφίες* σου. Δέν σ' ἔκραξα νά μέ συμβουλεύσεις, διατί τό μυαλό σου, καί νά γεράσεις, θά εἶναι πάντα ἀνεπιτήδειο* διά συμβουλή. Σ' ἔκραξα νά σοῦ φανερώσω μίαν ὑπόθεση τοῦ σπιτιοῦ μας, διά τήν μοναχή αἰτία πού, διά δυστυχία μου, κάνεις μέρος τῆς φαμελιᾶς μου. Διά τοῦτο μήν παραληγορέψεις νά δίνεις τήν γνώμη σου.

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Ἐγέρασε πάντα ὁ ἴδιος.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἡ μεγάλη μου ὑπομονή, γρία, σ' ἐπαραθάρρεψε. (Μέ θυμό.)

ΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Ἀφοῦ μ' ἐστύλιωσες ἐδωπά, δέν μπορῶ νά στέκω σάν ξύλο.

ΔΑΡΕΙΟΣ — (Δίνοντάς της μία ματία ἄγρια, ἀκολουθᾶ νά λέγει.) Λοιπόν τό σπίτι ἐστάθη πάντα εὐγενικό καί τιμημένο, ἀλλά δέν ἐπρώτεψε πάντα εἰς τά πλούτη, καί αὐτό διά νά μήν ξεπέσει ἀπό τήν παλαιή του ὑπόληψη. Τά βάσανα ἐμίκρυναν εἰς διάφορους καιρούς τό ἔχει τῆς φαμελιᾶς, μερικοί ἀπό τούς προπάτορές μας τό ἄξησαν* πάλι, ἄλλα βάσανα τό ἐμίκρυναν, καί ἐγώ, μπορῶ νά παινεθῶ, πώς μπερδεμένος πάντα μέ βάσανα ὄχι μόνον δέν ὀλιγόστευσα τό εἶναι της, ἀλλά μάλιστα τό ἐπέρσευσα. Ἐξαναπῆρα μέ τήν κρίση πολύ πράμα κοντιτσιονάδο* καί ὅλο τό ξένο, πού ἦτον εἰς τά τέσσερά μας μετόχια τό ἐπῆρα, ἄλλο μέ τό καλό, καί ἄλλο μέ τό κακό. Διά νά 'πιτύχω, ἐχρειάσθηκε νά μεταχειρισθῶ ὅλην μου τήν προκοπή καί σχεδόν ὅλη τή δύναμη τῆς ὑπόληψής μου. Ἤσουν μεγάλος καί πλατύς, μά δέν ἠδυνήθηκες μήτε εἰς τούτους τούς ὕστερους χρόνους, πού ἀρχινοῦν στήν ἡλικία μου νά μέ βαραίνουν οἱ κόποι

μωροσοφίες: ἀνοησίες πού δείχνουν γιά σοφίες.
ἀνεπιτήδειο: ἀκατάλληλο.
ἄξησαν: αὔξησαν, μεγάλωσαν.
κοντιτσιονάδο: ἐδῶ: κανονισμένο μέ παλιές συμφωνίες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι οἱ ἔγνοιες, νά μοῦ δώσεις τήν παραμικρή βοήθεια. Μόνον ἡ αὐγή καί τό βράδυ σ' εὑρίσκει πάντα νά φυλλολογᾶς*. Θά ἰδῶ, δύστυχε, τί καρπό θά λάβεις ἀπ' αὐτά τά φυλλολοΐσματα! Μά τί; Δέν τονέ βλέπω ἀπό τώρα; Δέν βλέπω πού ὅλοι σέ περιγελοῦν κι ἐμπρός σου; Δέν σέ ἐρώτησε προχθές ὁ ἐξάδελφός σου, σάν νά 'θε' ἤσουν μικρό παιδί, ἄν ἐμέτρησες ἀκόμη τά ἄστρα, κι ἐσύ δέν ἔλαβες μήτε καρδία* νά τοῦ ἀποκριθεῖς;

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Ποῖος ἀποκρένεται τῶν γαϊδουριῶν, ὅταν γκαρίζουν, παρά μόνον τ' ἄλλα γαϊδούρια;

ΔΑΡΕΙΟΣ — Μά σύ, ἄν δέν μοιάζεις τῶν γαϊδουριῶν στό γκάρισμα, τούς μοιάζεις στήν ὑπομονή, καί αὐτό μέ κάνει νά προβλέπω εἰς τί βαθμό ταπείνωσης θά καταντήσει τό σπίτι ἀφοῦ ἐγώ τ' ἀπαρατήσω, ἐπειδή ὁ γιός μου κάνει παντοίους τρόπους νά τοῦ χαλάσει τήν ὑπόληψή του, νά γκρεμίσει ἀπό τά θεμέλια τό παλαιότατο κτίριο, πού ἐγώ ἐστερέωσα περισσότερο καί εὐπρέπισα.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Φανέρωσέ μου, παρακαλῶ, τί κάνω, πού νά βλάβει τήν ὑπόληψη τοῦ σπιτιοῦ μας;

ΡΟΝΚΑΛΑΙΝΑ — Καλέ δέ μοῦ λές τί κακά κάνει, πού ἀρχίνησες νά τόν ψάλλεις καί δέν ἔχεις καί παμό;

ΔΑΡΕΙΟΣ — (Τῆς γυναικός του.) Σώπα σύ καί δέν ἠξέρεις τί σοῦ γένεται. (Τοῦ υἱοῦ του.) Ἄν ἀρχίναα νά μετρήσω τά σφάλματά σου, τά ἄπρεπά σου φερσίματα, ἔβλεπες πώς εἶναι ἀλογάριαστα. Φθάνει σου τώρα μόνο νά σοῦ πῶ, πώς δέν θέλεις νά μοῦ δώσεις καμιά βοήθεια εἰς τές ὑπόθεσές μας.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Πολλές φορές ἐδοκίμασα, ἀλλ' ὅ,τι κάμω τό λέγεις κακά γεναμένο, καί κάνεις τό ἐναντίον.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Τό λέω κακά γεναμένο, διατί εἶναι κακά. Κάνω τό ἐνάντιο, διατί τό ἐνάντιο πρέπει νά κάμω. Καί τοῦτο προέρχεται διατί δέν καταδέχεσαι νά πράζεις καθώς πράζω ἐγώ.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Δέν ἠμπορῶ νά πράξω ἀλλέως ἀπ' ὅ,τι ὁ νοῦς μου καί ἡ καρδιά μου μοῦ ὑπαγορεύουν.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Καί ἡ καρδιά σου καί ὁ νοῦς σου περισσότερο εἶναι στρεβλά καί στρεβλά σοῦ καλαναρχοῦν*, καί ἄν ἤθελες νά παίρνεις ἐμέ διά ξόμπλο* δέν ἦτον χαϊμένη ἡ ἐλπίδα νά διορθωθοῦν. Μά ἄν δέν παίρνεις

φυλλολογᾶς: φυλλομετρᾶς, διαβάζεις.
καρδία: θάρρος.
καλαναρχοῦν: κανοναρχοῦν, ὑπαγορεύουν.
ξέμπλο: παράδειγμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μήτε ποτέ μέ ζέση κανένα πράγμα πού σοῦ διορίσω; Ἄν δέν σοῦ παραγγέλλω τό παραμικρό καί νά βαλθεῖς μέ πόθο νά τό τελειώσεις; Ἄν ὅ,τι σοῦ πῶ τό ἀλησμονᾶς; Δέν σοῦ ἐπαράγγειλα νά εὕρεις τόν βαφία καί νά τόν κάμεις νά μᾶς δώσει τό ὑποστατικό* του; Τό ἐματαθυμήθηκες;

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Μάλιστα, ἐπῆγα εὐθύς καί ἐπάσχισα μέ κάθε τρόπο νά τόν καταπείσω, ἀλλά δέν ἠμπόρεσα.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Βολετό νά μήν ηὗρες ἐκεῖ, πού ὅλη μέρα φυλλολογᾶς, κανένα ρητόρεμα νά τόν καταπείσεις. Ἔ! ντροπή σου. Ἐγώ δέν καταδέχουμαι νά τόν εὕρω, οὔτε νά τόν κράξω εἰς τό σπίτι, ἀφοῦ μία καί δύο τό ἀρνήθηκε τοῦ παραστάτη μου καί σ' ἄφησα κι ἐσέ νά πᾶς νά τόν εὕρεις πρίν πάρω ἄλλα μέτρα, διά νά σέ ἰδῶ τί ξέρεις νά κάμεις, ἀλλιῶς ἤθελε ἰδεῖς ἄν δύο μου λόγια ἔφθαναν ἤ ὄχι νά τόν καταπείσουν.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Λοιπόν, κράξε τον κι ἡ ἀφεντιά σου, σέ παρακαλῶ...

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ἀποφάσισα νά μεταχειρισθῶ μία ρητορική, πού εἶναι ἀλάθευτη, ἐπρόσταξα νά τοῦ ξεκωλώσουν* καί ἀμπέλι καί λιοστάσι, καί νά τοῦ γκρεμίσουν καί τό καλύβι. Πῶς σοῦ φαίνεται; (Χαμογελώντας.)

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Κρίμα μεγάλο εἰς ἕνα φτωχόν ἄνθρωπον. Σέ παρακαλῶ μήν τό κάμεις.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Ποῖος τοῦ λέει νά μή μοῦ τό δώσει; Νά τοῦ τό πλερώσω!

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Δέν τό κάνει ὁ δύστυχος διά νά μήν τό λάβουμε ἐμεῖς. Ἄν κανένας πλούσιος, πού νά 'χει μετόχια καί ὑποστατικά πολλά, ἤθελε ἀρνηθεῖ νά δώσει ἕνα κομμάτι ὑποστατικό μακρά ἀπό τά μετόχια του, καί πού ἴσως δέν ἐγνώριζε τήν τοποθεσία πού εὑρίσκετο, ἠμποροῦσες νά πεῖς πώς ἀρνεῖται νά τό δώσει διά νά μή σοῦ κάμει μίαν χάρη, καθώς ὅλη μέρα οἱ ἄρχοντες ἀνάμεσόν τους πράζουν. Ἀλλά ὁ δύστυχος ὁ βαφίας τοῦτο τό μικρό ὑποστατικό τοῦ ἀπόκτησε ὁ πατέρας του, καί δέν ἔχει ἄλλο ἀπό αὐτό. «Ἔχω εὐχαρίστηση», μοῦ ἔλεγε, «τόν τρυγητή νά πηγαίνω κι ἐγώ μέ τήν φαμελιά μου διά λίγες ἡμέρες εἰς ἐκεῖνο τό καλυβάκι διά νά τρώγω δύο σταφύλια καί νά ξεχλιαίνω* ὀλίγο. Νά ἔλθει ἕνας τρυγητής καί νά μήν πάω καθώς ἐσυνήθισα ἀπό παιδί, ἤθελε μοῦ δώσει πολλή πίκρα. Ὁ μαῦρος ὁ πατέρας μου μοῦ ἀπόκτησε ἐκεῖνο τό πραματάκι κι ἐπιθυμῶ νά τ' ἀφήσω κι ἐγώ τῶν παιδιῶνε μου. Πάλι παρεμπρός βλέπουμε». Ἔτσι μοῦ ἔλεγε κι ἐγώ δέν εἶχα στόμα νά τοῦ πῶ τίποτες ἄλλο. Ἡ ἀφεντιά σου μία φορά δέν εὐχαριστήθης νά ξεκωλώ-

---

ὑποστατικό: ἀγρόκτημα.
ξεκωλώσουν: ξεριζώσουν.
τρυγητής: ὁ Σεπτέμβριος.
ξεχλιαίνω: δροσίζομαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σεις μία ρίζα ἐλιά, πού ἦτον στόν ὄχθον τοῦ ἀμπελιοῦ μας κι ἐπλάκωνε τό ἀμπέλι τοῦ γειτόνου μας, μ' ὅλον πού σοῦ ἔκαμε ἐκεῖνος τόσες παρακάλεσες, καί σοῦ ἔλεγε νά σοῦ τήν πλερώσει τό διπλό, καί νά πάρεις καί τά ξύλα.

ΔΑΡΕΙΟΣ — Βέβαια καί δέν εὐχαριστήθηκα, μάλιστα εἶπα τοῦ σέμπρου νά τήν κροπίσει καί νά τήν καλλιεργήσει διά νά φουντώσει, νά τοῦ πλακώσει τό ἀμπέλι περισσότερο.

ΔΡΑΓΑΝΙΓΟΣ — Κι ἔτσι πράζοντας παραπονεῖσαι διατί ὁ βαφίας δέν μᾶς δίνει τό ὑποστατικό τους;

ΔΑΡΕΙΟΣ — (Θυμωμένος.) Μά πῶς; Ἀστόχησες ἀπό τί φαμελιά γεννιέσαι ἐσύ, καί ποῖος εἶναι ὁ βαφίας; Δέν βάνεις καμία διαφορά ἀνάμεσα ἄρχοντες καί χυδαίους; Μποροῦν ἐκεῖνα, πού τοῦτοι κυριεύουν, νά ἔχουν στερεότητα; Μποροῦν νά μελετήσουν πατρογονικό τους; Τί πῶς; Καί αὐτοί καί τό ἔχει τους εἶναι καταγραμμένα εἰς κανένα κατάστιχο*; Καί δέν εἶναι ἀνακατωμένα καί συγχισμένα σάν εἰς τό χωράφι τ' ἀγριολάχανα; Ἄχ! μά πῶς ὅταν δέν γνωρίζεις τά πρῶτα πράγματα, πού πρέπει νά γνωρίζει ὁ καλογεννημένος, μπορεῖς ποτέ νά μιλήσεις ἤ νά πράξεις σωστά; Ὦ φαμελιά ἀμαγάριστη τοῦ Ρονκάλα! Καί πῶς θά ὑποφέρεις νά σέ παρρησιάζει* ἕνας τέτοιος ἀπόγονος, πού δέν γνωρίζει τά δικαιώματά σου, πού δέν θέλει νά σοῦ φυλάξει τήν ὑπόληψή σου!

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές εἶναι οἱ ἀρχές στίς ὁποῖες πιστεύει ὁ ἄρχοντας καί ποῦ ἔχουν αὐτές οἱ ἀρχές τήν προέλευσή τους καί τή βάση τους;
2. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Δαρείου Ρονκάλα: α) γιά τούς ἄρχοντες β) γιά τό λαό γ) γιά τίς γυναῖκες δ) γιά τή μόρφωση.
3. Ποιά ἔννοια ἔχουν οἱ λέξεις τιμή καί ὑπόληψη γιά τόν ἄρχοντα καί ποιά γιά τό γιό του;
4. Στό εἰσαγωγικό σημείωμα γράψαμε ὅτι συγκρούονται στό ἔργο δυό ἠθικές. Πῶς τό ἀντιλαμβάνεσθε τώρα αὐτό;
5. Στό εἰσαγωγικό σημείωμα γράψαμε ἐπίσης γιά «ζωντανούς χαρακτῆρες». Μπορεῖτε τώρα νά αἰτιολογήσετε τό χαρακτηρισμό αὐτό ἀπό τόν τρόπο πού μιλοῦν καί συμπεριφέρονται τά πρόσωπα στή σκηνή;
6. Πῶς φαντάζεσθε ἐσεῖς τή σκηνική παρουσία τῶν προσώπων;

κατάστιχο: ὑπαινιγμός στό libro d' oro, τό χρυσό βιβλίο στό ὁποῖο ἦταν γραμμένοι οἱ ἀριστοκράτες.

νά σέ παρρησιάζει: νά ἐμφανίζεται καί νά μιλάει γιά λογαριασμό σου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀνδρέας Λασκαράτος

Ὁ ἀδιάκριτος

Ὁ Λασκαράτος πιστεύει ὅτι ἡ στηλίτευση τῶν ἀτομικῶν ἐλαττωμάτων καί τῶν κοινωνικῶν ἀδυναμιῶν εἶναι ὠφέλιμη ὅπως ὠφέλιμη εἶναι καί ἡ ἐξύμνηση τῶν καλῶν πράξεων. Μέ τό βιβλίο του Ἰδού ὁ ἄνθρωπος (Κεφαλλονιά 1886) παρουσιάζει —κατά τό πρότυπο τοῦ Θεόφραστου— μιά σειρά ἀπό ἀνθρώπινους χαρακτῆρες προσπαθώντας νά εἰσδύσει στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τίς ἐξωτερικές ἐκδηλώσεις τῆς συμπεριφορᾶς του. Ἀπό τό βιβλίο αὐτό παρουσιάζουμε τόν τύπο τοῦ ἀδιάκριτου.

ἀδιάκριτος ἀπαντώντας σε στό δρόμο, σοῦ παίρνει τό ἄνθος ὁπού βαστᾶς καί τό κάνει δικό του· ὑποθέτοντάς σου εὐχαρίστηση μεγάλη νά δώσεις τό ἄνθος σου εἰς ὑποκείμενον ὡς τό ἐδικόν του. Κατ' αὐτόν εἶν' ἐκείνη μία τιμή πού σοῦ κάνει. Ἀλλά μπορεῖ καί νά μήν ἐννοεῖ μήτε τόσο· καί μόνον τοῦ ἀρέσει τό ἄνθος σου.

Ἐμβαίνει στή συναναστροφή μέ πάταγον καί ἀρχίζει ὁμιλίαν ἀδιαφορώντας ἄν ἦταν πρωτύτερα ἀρχινημένη ἄλλη. Ἐνδέχεται δέ νά φέρει ἐμπρός καί ὁμιλίες ἀνάρμοστες εἰς τήν παρουσίαν μάλιστα Κυριῶν καί Δεσποινίδων.

Ἀντισκόβει* ἄλλους διά νά μιλήσει αὐτός. Ἀλλ' ἄν κανείς ἀντισκόψει αὐτόν, τόν ἐπιπλήττει μέ αὐστηρότητα.

Δέν εὐχαριστεῖται νά εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλά θέλει νά κυριαρχεύει ἀπάνου σ' ὅλους καί ὅλοι νά περιστρέφονται τριγύρω του.

Ἐπισκέφτεται τούς φίλους σέ στιγμές ὅπου τούς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους· καί παραπονεῖται μέ πικρίαν ἄν δέν ἀφήσουνε τή δουλειά τους, διά νά καθίσουνε μέ αὐτόν νά μιλήσουνε διά τήν ψύχρα ἤ διά τή ζέστα τῆς ὥρας, διά τά φαγητά τῆς ἡμέρας· νά μένουνε κάθε τόσο ἄφωνοι νά κοιτάζονται· ν' ἀνασκαμνισθεῖ καί νά βαρεθεῖ σέ πολλήωρα ἔπειτα ν' ἀσκωθεῖ νά φύγει.

Καλεσμένος σέ συμπόσιον τραβάει στό πιάτο του τά καλύτερα κομμάτια, ἀδιαφορώντας διά τές Κυρίες ὁπού τοῦ παρακάθονται.

Συνταξιδεύοντας μέ ἄλλους, βγάνει καί καπνίζει, χωρίς νά τόνε ἐγνοιάσει ἄν ὁ καπνός ἐνοχλεῖ τούς συνταξιδιῶτες του.

Εἰς τόν περίπατο, σταματᾶ κάθε τόσα βήματα· ὑποχρεώνοντας ἔτσι

ἀντισκόβει: διακόπτει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί τό σύντροφό του νά σταματᾶ κι αὐτός, ἐναντίον εἰς τήν εὐχαρίστησή του καί χωρίς δίκιο.

Σέ βλέπει μέ ἄλλους καί σοῦ κάνει ἐρώτησες ἄκαιρες στές ὁποῖες ὄχι μόνο δέν ἠμπορεῖς νά ἀποκριθεῖς, ἀλλά καί αὐτές οἱ ἴδιες ἐρώτησές του σέ στενοχωροῦν καί σέ πνίγουνε.

Σέ ξέρει γιά τάς Ἀθήνας; σέ παρακαλεῖ νάν τοῦ πάρεις μία μικρή παραγγελία. Καί σοῦ στέλνει μιά κάσα ροζόλια* γιά τόν δείνα Τμηματάρχη καί ἕνα μπότι ξίδι γιά τή δείνα Κυρία.

Ἄν ξένος, καλένεται μόνος του ἤ ἐμμέσως σέ ὑποχρεώνει νά τόν φιλοξενήσεις διά ὀλίγες ἡμέρες... Μά τότε παίρνει κατοχή στό σπίτι σου καί δέν ἐνθυμεῖται πλέον νά ξεκολλήσει. «Ἡ Κυρία σου, φίλε μου, τοῦ λές τότε, πρέπει νά σέ ἀποζήτησε ἡ καημένη! Τήν ἀπαράτησες!...». Ἀλλ' αὐτός σοῦ ὑπόσχεται νά τῆς γράψει νά 'ρθει!

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρείαν ἀπό μίαν ταχτικήν σειράν καλῶν καί ἀποτελεσματικῶν μαθημάτων. Ὅποιος τόν βοηθήσει στή μαθητευσή του, ὠφελεῖ αὐτόν κι εὐεργετεῖ καί τήν κοινωνίαν.

Ἐρωτήσεις

1. Ποῦ βασίζεται ἡ περιγραφή τοῦ χαρακτήρα;
2. Ἀπό ποιές ἐξωτερικές ἐκδηλώσεις διακρίνει κανείς τόν ἀδιάκριτο;
3. Ποῦ νομίζετε ὅτι ὀφείλεται ἡ ἀδιακρισία του;
4. Νά παρατηρήσετε τή μέθοδο τοῦ Λασκαράτου. Μπορεῖτε μέ τήν ἴδια μέθοδο νά παρουσιάσετε κι ἐσεῖς ἕνα χαρακτήρα;

Λορέντζος Μαβίλης

Ἀφιέρωση

Ἀπό τά ποιήματα πού ἔγραψε ὁ Λ. Μαβίλης, τά περισσότερα εἶναι δεκατετράστιχα (σονέτα), στά ὁποῖα συνδυάζει τήν ἀγνή λυρική διάθε-

---

τό ροζόλι: κεφαλλονίτικο λικέρ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ση μέ μιά ὑπερβολική φροντίδα στήν ἐπιλογή τῶν λέξεων καί τήν πλαστική ἐπεξεργασία τοῦ στίχου.

Πέτα, Ἀγάπη, στά οὐράνια καί χαιρέτα
τή μάνα μου καί δείχ' της τά φτωχά μου
τοῦτα τραγούδια κι ἔπειτα ἐδῶ χάμου
βλογημένα ἀπό αὐτήν ξανάφερέ τα·

μ' ἕνα χαμόγελό της χρύσωνέ τα,
καί σάν πετράδια ἀτόφωτα*, σάν ἄμμου
χρυσοῦ κλωνιά χαρές καί βάσανά μου
θά γυαλίσουν μές στ' ἄτεχνα σονέτα.

Σάν ἀλκυόνα*, Ἀγάπη, μέ φτεροῦγες
ἁπλωμένες διαβαίνεις ἰριδένια*
κατάστρωτες μέ φῶς ἀνάερες ροῦγες*.

Στῆς ζωῆς τ' ἄγριο πέλαο νεραϊδένια
χαρίζεις καλοσύνη, ὅθε φωλιάζεις,
καί μ' ὄνειρα οὐρανοῦ τό ἀσπρογαλιάζεις*.

Ἐρωτήσεις

1. Νά μελετήσετε τίς δυό πρῶτες στροφές καί ν' ἀπαντήσετε στά ἑξῆς ἐρωτήματα: α) Τί ζητάει ὁ ποιητής ἀπό τήν Ἀγάπη; β) Ποιά συνέπεια ἔχει αὐτό γιά τά τραγούδια του;
2. Πῶς παρουσιάζει ὁ ποιητής τήν Ἀγάπη στήν τρίτη καί πῶς στήν τέταρτη στροφή;
3. Νά τοποθετήσετε τίς λέξεις τῆς τρίτης στροφῆς στήν κανονική συντακτική τους σειρά.
4. Οἱ εἰκόνες καί ὁρισμένες λέξεις τῆς τρίτης καί τέταρτης στροφῆς μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἐκφράζουν ποιητικά τά πιό ἁγνά αἰσθήματα τοῦ ποιητῆ; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας.

ἀτόφωτος: αὐτόφωτος, αὐτός πού ἔχει, πού ἐκπέμπει δικό του φῶς.
ἀλκυόνα: θαλασσοπούλι.
ἰριδένιος: αὐτός πού ἔχει τά χρώματα τῆς ἴριδας (τοῦ οὐράνιου τόξου).
ρούγα: δρόμος.
ἀσπρογαλιάζω: ἔχω χρῶμα ὑπόλευκο (σχεδόν ἄσπρο)· ἐδῶ τό ρῆμα εἶναι ἐνεργητικό μεταβατικό· τό ἀσπρογαλιάζεις (ἐνν. τό πέλαο)· δίνεις στό ἄγριο λαο τῆς ζωῆς μιά ἀπόχρωση σχεδόν ἄσπρη μέ «ὄνειρα οὐρανοῦ».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λίνος Πολίτης

Σολωμός

(ἀπόσπασμα)

Εἶναι μερικά —τυχαῖα καθώς φαίνεται— περιστατικά, πού ἔρχονται σέ ὁρισμένη στιγμή νά συνειδητοποιήσουν κάτι πού ἀπό καιρό ἔχει ὡριμάσει μέσα μας καί νά μᾶς βοηθήσουν νά πάρουμε μιά γενναία ἀπόφαση. Τέτοιο ἀποφασιστικό γέγονός στάθηκε γιά τό Σολωμό ἡ συνάντησή του μέ τόν Σπυρίδωνα Τρικούπη. Εἶναι γνωστή, ἔχει πολλές φορές ἀναφερθεῖ καί πολλές φορές παρεξηγηθεῖ, εἶναι ὅμως μιά συνάντηση ἐξαιρετικά σημαντική, καί γι' αὐτό θά τήν ἀναφέρουμε ξανά μέ δυό λόγια.

Ὁ Τρικούπης* ἔρχεται στή Ζάκυνθο καλεσμένος στά Ἑφτάνησα ἀπό τό λόρδο Γκίλφορντ*, τόν ἐμπνευσμένον αὐτόν ἐρασιτέχνη, πού ὁραματίστηκε ν' ἀναστήσει τήν παλιά παιδεία στήν Ἑλλάδα. Εἶχε δεῖ στήν Κέρκυρα τίς Rime improvvisate*, τά ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ πού τοῦ τύπωσαν οἱ φίλοι, καί ζήτησε στή Ζάκυνθο νά τόν γνωρίσει. Μίλησαν γιά τήν ποίηση, γιά τή γλώσσα, γιά χίλια δυό ἄλλα. Ὁ Σολωμός τοῦ διάβασε τήν ἰταλική του «Ὠδή γιά πρώτη λειτουργία». Ὁ Τρικούπης ὅμως ἔμεινε στοχαστικός καί σέ λίγο τοῦ εἶπε τά γνωστά λόγια: «Ἡ ποιητική σας ἰδιοφυΐα σᾶς ἐπιφυλάσσει μιά ὡραία θέση στόν ἰταλικό Παρνασσό*. Ὅμως οἱ πρῶτες θέσεις ἐκεῖ εἶναι κιόλας πιασμένες. Ὁ ἑλληνικός Παρνασσός δέν ἔχει ἀκόμη τόν Δάντη* του». Κι ὅταν ὁ Σολωμός τοῦ ἀντίτεινε πώς δέν ξέρει καλά τά ἑλληνικά, ὁ Τρικούπης ὄχι λιγότερο εὔστοχα τοῦ ἀπάντησε: «Ἡ γλώσσα πού βυζάξατε μέ τό μητρικό τό γάλα εἶναι τά ἑλληνικά. Εἶναι εὔκολο νά τά ξαναφέρετε στή μνήμη σας». Πραγματικά οἱ δυό φίλοι ἄρχισαν νά μελετοῦν μαζί· σέ μιά βδομάδα ὁ Σολω-

---

Τρικούπης: εἶναι ὁ Σπυρίδων Τρικούπης (1788-1873) ὁ ἱστορικός τῆς Ἐπαναστάσεως.

Γκίλφορντ: Ὕπατος ἁρμοστής στά Ἰόνια νησιά (1766-1827). Ἵδρυσε τήν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Φίλος τοῦ Τρικούπη καί τοῦ Καποδίστρια.

Rime improvvisate: στίχοι αὐτοσχέδιοι· ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ (1822).

Παρνασσός: μεταφ. ἡ ποίηση (ἐπειδή ὁ Παρνασσός ἦταν ἀφιερωμένος στόν Ἀπόλλωνα καί τίς Μοῦσες).

Δάντης: Ὁ μεγαλύτερος Ἰταλός ποιητής (1265-1321). Ἔγραψε τή *Θεία Κωμωδία*.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μός τοῦ διάβαζε τήν «Ξανθούλα» καί ὕστερα ἀπό λίγο ἄρχιζε νά γράφει τόν «Ὕμνο».

Ἡ συνάντηση αὐτή, πού τήν ξέρουμε ἀπό τόν ἴδιο τόν Τρικούπη πολλά χρόνια ἀργότερα, εἶναι ἐξαιρετικά σημαντική. Ὄχι πώς αὐτή στάθηκε ἡ ἀποκλειστική αἰτία γιά ν' ἀφιερωθεῖ ὁ Σολωμός στήν ἑλληνική ποίηση, ὅπως εἶπαν μερικοί. Εἶναι ἀπολύτως ἐξακριβωμένο πώς ἀπό πρίν κιόλας εἶχε ἀρχίσει νά γράφει ποιήματα ἑλληνικά καί πώς εἶχε στρέψει ὅλη του τή φροντίδα γιά νά μορφώσει μιά νεοελληνική γλώσσα ποιητική. Οἱ μεταφράσεις του ἀπό τόν Μεταστάσιο*, ἄλλα ποιήματα, καί πρό παντός, ἡ «Τρελή Μάνα» ξέρουμε πώς εἶχαν γραφτεῖ πιό πρίν. Ἔτσι, καί τήν ἀντίρρηση τοῦ Σολωμοῦ πώς δέν ξέρει τά ἑλληνικά πρέπει νά τήν πάρουμε cum grano salis*. Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει γράψει κιόλας τά θαυμάσια ἐξάστιχα τῆς «Τρελῆς Μάνας» καί πού μέσα σέ μιά βδομάδα στιχουργεῖ τήν «Ξανθούλα», δέν εἶναι βέβαια ἄνθρωπος πού δέν ξέρει τή γλώσσα του. Μόνο πού τή γλώσσα αὐτή δέν τήν ἔχει πρόχειρη καί αὐθόρμητη —εἶναι μιά «μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη»*, πού τώρα μέ τήν παρότρυνση τοῦ Τρικούπη ξανάρχεται στή θύμηση καί ξεχύνεται λεύτερη.

Ἄν ἐπέμεινα νά ἀναφέρω τή συνάντηση αὐτή, εἶναι γιατί ἔχει κάτι τό ἐντελῶς συγκινητικό, πού κάνει κανέναν νά πιστεύει πώς πίσω ἀπό τυχαῖα —καθώς φαίνεται— περιστατικά κλώθει μιά μοίρα τούς ἀόρατους ἱστούς της. Ὁ καθένας ἀπό τούς νέους πού συναντήθηκαν στή Ζάκυνθο ἀντιπροσωπεύει καί κάτι, ἔχει πίσω του μιά παράδοση καί μιά ἱστορία διαφορετική. Ὁ νεώτερος, ὁ Σολωμός, εἴκοσι πέντε χρονῶν, εἶναι ὁ προικισμένος νέος, ὁ ποιητής μέ τήν εὐρωπαϊκή ἀνατροφή, πού ἔχει πίσω του τά Ἑφτάνησα μέ τήν ταραγμένη τους ἱστορία τῶν τελευταίων χρόνων καί μέ τή μακρόχρονη βενετοκρατία. Ὁ ἄλλος, μεγαλύτερος, τριάντα πέντε χρονῶν, εἶναι γιός ἀγωνιστῆ ἀπό τό Μεσολόγγι, ἔχει σπουδάσει κι αὐτός στήν Εὐρώπη, στό Λονδίνο, ὑπότροφος τοῦ Γκίλφορντ, ἔχει μελετήσει τήν ποίηση κι ἔχει ἐκδώσει κι ἕνα ποίημα στό Παρίσι, τό «Δῆμο». Ἔχει κατέβει ἀπό τήν ἀρχή τῆς Ἐπανάστασης στήν Ἑλλάδα κι ἔχει βρεθεῖ μές στόν ἀγώνα. Κι αὐτό εἶναι πού ἀντιπροσωπεύει τώρα. Ἔρχεται στή Ζάκυνθο σάν σταλμένος ἀπό τήν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα νά φέρει τό μήνυμά της στόν ποιητή: «ἡ Ἑλλάδα δέν ἔχει ἀκόμη τόν Δάντη της». Δυό κόσμοι διαφορετικοί ἔρχονται σ' ἐπαφή. Κι ἡ ἐπαφή αὐτή στάθηκε γόνιμη, ἦταν τό ἐξωτερικό κίνητρο πού ὤθησε τό

Μεταστάσιος: Ἰταλός ποιητής (1698-1782).

Cum grano salis: μέ κόκκο ἁλατιοῦ (φράση λατινική).

μνήμη παλαιή γλυκιά κι ἀστοχισμένη: στίχος ἀπό τόν *Κρητικό* τοῦ Σολωμοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σολωμό νά ὑπερνικήσει καί τούς τελευταίους του δισταγμούς καί ν' ἀφιερωθεῖ ὁλόκληρος στήν ὑπόθεση τῆς Ἑλλάδας, νά τῆς χαρίσει τόν ποιητή πού εἶχε ἀνάγκη καί πού ζητοῦσε. Τό μέλλον τοῦ Σολωμοῦ εἶναι πιά καθορισμένο· θά γίνει Ἕλληνας ποιητής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Ἀθήνα τοῦ 1861.

γ. Οἱ Φαναριῶτες καί ἡ Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν

Στά δύσκολα χρόνια πού ἀκολούθησαν τήν ἀπελευθέρωση, ἐγκαταστάθηκαν στήν πρωτεύουσα τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους οἱ λόγιοι τῆς Πόλης, τοῦ Φαναριοῦ, κι ἀποτέλεσαν τή βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς του. Τήν ἐποχή αὐτή στήν Εὐρώπη — καί ἰδιαίτερα στή Γαλλία — ἀκμάζει **ὁ ρομαντισμός.** Ὁ ρομαντισμός εἶναι ἕνα πνευματικό κίνημα πού ἀρχίζει νά ἀναπτύσσεται κατά τά τέλη τοῦ 18ου αἰ. μέ τίς νέες συνθῆκες ζωῆς πού εἶχαν δημιουργηθεῖ στήν Εὐρώπη. Ἀποτελεῖ ἔντονη ἀντίδραση α) στό ὀρθολογιστικό πνεῦμα τοῦ διαφωτισμοῦ β) στόν κλασικισμό τῶν περασμένων αἰώνων, καί ἐκφράζει μιά νέα ἀντίληψη γιά τή ζωή καί γιά τήν τέχνη. Ἡ ἀντίληψη αὐτή συνίσταται στήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν κυριαρχία τοῦ λογικοῦ καί στήν ἀντικατάστασή του ἀπό τή **φαντασία** καί τό **συναίσθημα.** Ἔτσι ὁ κανόνας, ἡ τάξη, τό μέτρο, ἡ ἁρμονία καί ἡ ἰσορροπία, πού διακρίνουν τήν κλασική (καί τήν κλασικιστική) τεχνοτροπία, ὑποχωροῦν, γιά νά παραχωρήσουν τή θέση τους στήν ἐλευθερία, τή θελημένη ἀκαταστασία, τόν ἐνθουσιασμό καί τό πάθος τοῦ ὑποκειμένου, τήν προσωπική δημιουργική ἔκφραση.

Ὁ ρομαντισμός δείχνει ἰδιαίτερη προτίμηση σέ ὁρισμένα θέματα (ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεός, ἡ φύση, τό ἐγώ, ἡ ἐλευθερία, ἡ περιπέτεια) καί σέ ὁρισμένα «σκηνικά» (τά ἐρείπια, τό φεγγάρι, ἡ βροχή, τό παρελθόν, τό τοπικό χρῶμα). Τέλος καλλιεργεῖ στίς ψυχές μιά μελαγχολία χωρίς συγκεκριμένο ἀντικείμενο ἀναφορᾶς. Γι' αὐτό ὁ ρομαντισμός ὀνομάστηκε «ἀρρώστια τοῦ αἰώνα». Λογοτεχνικά ἐμφανίζεται στή Γερμανία μέ τό **Γκαῖτε** (Βέρθερος), στήν Ἀγγλία μέ τό **Μπάιρον,** στήν Ἰταλία μέ τόν **Μαντζόνι** καί στή Γαλλία μέ τό **Λαμαρτίνο** καί τόν **Οὐγγώ.**

Οἱ Φαναριῶτες ἐπηρεάζονται κυρίως ἀπό τό γαλλικό ρομαντισμό, πού τόν μεταφυτεύουν κακότεχνα στόν ἑλληνικό χῶρο καί γίνονται ἔτσι οἱ δημιουργοί τῆς λεγόμενης Ρομαντικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν. Κυριότεροι ἐκπρόσωποι εἶναι οἱ ἀδελφοί **Ἀλέξανδρος** καί **Παναγιώτης Σοῦτσος** *(ὁ Ὀδοιπόρος* τοῦ Π. Σούτσου, ἕνα μεγάλο ποίημα μέ δραματική μορφή, γνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία στήν ἐποχή του καί ἐγκαινίασε τό ρομαντισμό στήν Ἑλλάδα), ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, ὁ Ἠλίας Τανταλίδης (στήν Πόλη), ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης, ὁ Ἰωάννης Καρασούτσας, ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας, ὁ Δημοσθένης Βαλαβάνης, ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης καί τέλος, ὁ πιό δημοφιλής, ὁ **Ἀχιλλέας Παράσχος.** Αὐτοί καί μερικοί ἄλλοι συνθέτουν τή Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν ἤ τήν παλιά Ἀθηναϊκή Σχολή, ὅπως λέγεται, πού διαρκεῖ πενήντα χρόνια περίπου, δηλαδή ἀπό τήν ἀπελευθέρωση ὥς τό 1880.

Ἄν καί ὁ ρομαντισμός εἶναι ἕνα σπουδαῖο κίνημα, πού ἀπελευθερώνει τόν ἄνθρωπο καί ἀνοίγει νέους ὁρίζοντες γιά τή σκέψη, στήν Ἑλλάδα δέν μπῆκε σέ σωστή βάσῃ καί δέν πῆρε καλό δρόμο. Χαρακτηρίζεται ἀπό **ὑπερβολές,** πού δέν ἀνταποκρίνονται σέ γνήσια ψυχική διάθεση καί πού ἐκφράζονται μέ τρόπο ρητορικό καί ψεύτικο, καί ἀπό τήν **καθαρεύουσα γλώσσα,** πού οἱ ρομαντικοί υἱοθετοῦν καί ὑποστηρίζουν. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Λίνος Πολίτης «σήμερα ἀπωθοῦν καί τά δυό». Μέ τόν τρόπο αὐτό οἱ ρομαντικοί ἀπέκοψαν τό ἔθνος ἀπό τή λαϊκή του βάση καί ἦρθαν σέ ἀντίθεση τόσο μέ τήν Κρητική ὅσο καί μέ τήν Ἑπτανησιακή Σχολή.

Ἐξίσου ἀσήμαντη μέ τήν ποίηση παρουσιάζεται καί ἡ πεζογραφία. Μετά τό 1850 ἐμφανίζονται ἔργα μέ κάποια ἀξία, ὅπως ὁ *Θάνος Βλέκας* (1855) τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ καί λίγο ἀργότερα ἡ *Πάπισσα Ἰωάννα* τοῦ Ἐμμ. Ροΐδη, στήν ὁποία βλέπουμε περισσότερο τήν εἰρωνεία καί τή σάτιρα ἑνός σπινθηροβόλου πνεύματος. Τελευταῖα ἀξιόλογα ἔργα αὐτῆς τῆς περιόδου, πού ἔχει περισσότερο γραμματολογική παρά ποιοτική ἀξία, εἶναι *ἡ Στρατιωτική ζωή ἐν Ἑλλάδι,* ἔργο ἄγνωστου συγγραφέα καί ὁ *Λουκής Λάρας* τοῦ Δημ. Βικέλα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄγνωστου συγγραφέα

Ἡ στρατιωτική ζωή ἐν Ἑλλάδι

Τό βιβλίο αὐτό πρωτοεκδόθηκε τό 1870. Ὁ ἄγνωστος συγγραφέας του, ὑπαξιωματικός τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀφηγεῖται τίς ἐμπειρίες του καί τίς περιπέτειές του ἀπό τήν ἡμέρα πού ἦρθε στήν Ἀθήνα καί κατατάχτηκε μόνιμος ἐθελοντής. Ἡ ἀφήγηση γίνεται σέ πρῶτο πρόσωπο καί εἶναι γραμμένη μέ ἐλαφριά σατιρική διάθεση. Μαζί μέ τίς ἐμπειρίες του δίνει μιά γλαφυρή εἰκόνα γιά τή στρατιωτική κατάσταση ἀλλά καί γιά τά ἤθη τῆς ἐποχῆς γενικότερα. Ἔτσι τό βιβλίο γίνεται μιά μοναδική μαρτυρία γιά τήν κατάσταση τῆς Ἑλλάδας στά μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα. Στό ἀπόσπασμα παρακολουθοῦμε ἕνα ἐπεισόδιο ἀπό τήν καταδίωξη τῶν ληστῶν, πού τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν μιά ἀπό τίς πληγές τοῦ τόπου μας.

Τήν ἐπιοῦσαν* ἕν μέρος τοῦ ἀποσπάσματος ἔμεινεν εἰς τό χωρίον, διότι ὑπῆρχε φόβος τάς ἡμέρας ἐκείνας μή τό πατήσουν οἱ λησταί, καί οἱ ἐπίλοιποι, ἑνωθέντες μέ ἑπτά ἐπικουρικούς* χωροφύλακας, ἐξετελέσαμεν καί πάλιν παγάναν*. Ἀλλ' ἦτο φαίνεται πεπρωμένον νά φθάνομεν πάντοτε ἀργά, καί νά εὑρίσκομεν πάντα ὅσα ἄφηνον οἱ λησταί εἰς τήν κρύπτην των, ἐκείνους ὅμως ὄχι· καθότι καί τήν ἡμέραν ἐκείνην ἀνεκαλύψαμεν ὁλημέριον*, εἰς τό ὁποῖον πρό μιᾶς ἡμέρας εὑρίσκοντο, ὡς ἀπό πολλά σημεῖα ἐνοήσαμεν.

Μετά τήν ἀνακάλυψιν αὐτήν, καταβαίνοντες ράχην βουνοῦ σκεπτικοί καί κατηφεῖς*, ἐστάθημεν αἴφνης ὅλοι, μαγευθέντες ἀπό φωνήν ἑνός τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀποσπάσματος, εἰπόντος,

«Γιά τους! γιά τους!»

Ἔμπροσθέν μας ἦτο ἄλλο βουνόν. Εἰς τήν κορυφήν αὐτοῦ, γυμνήν

τήν ἐπιοῦσαν: τήν ἑπόμενη μέρα.
ἐπικουρικός: βοηθητικός.
παγάνα: τρόπος κυνηγιοῦ ἤ καταδιώξεως. Οἱ στρατιῶτες ἤ οἱ κυνηγοί χωρίζονται σέ δεκαπέντε μέ εἴκοσι βήματα ἀπόσταση ὁ ἕνας ἀπό τόν ἄλλο καί προχωροῦν σέ δάσος, σέ βουνό ἤ σέ ἀνώμαλο ἔδαφος πού ὑποτίθεται ὅτι κρύβεται ὁ καταζητούμενος ἤ τό θήραμα.
ὁλημέριον: λημέρι.
κατηφεῖς: κατσουφιασμένοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό δένδρα, δέκα περίπου φουστανελοφόροι ὁπλισμένοι ἐχόρευον, μή προσέχοντες ποσῶς* εἰς ἡμᾶς. Παρετηρήσαμεν τοῦτο κατόπιν τῆς φωνῆς ἐκείνης τοῦ συντρόφου μας.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπῆρχεν ὅτι οἱ χορευταί ἐκεῖνοι ἦσαν λησταί. Φουστανέλα, κάπα, φέσιον, καί ὅλα των τά φορέματα ἦσαν κατάμαυρα. Καί ἐγώ, ὅστις ποτέ ἕως τότε δέν εἶχον ἰδεῖ ληστήν, τούς ἐγνώρισα· ἄλλωστε καί φιλοσοφία μεγάλη δέν ἐχρειάζετο νά ἐννοήσει τις, ὅτι δέκα ὁπλοφόροι κατάμαυροι εἰς τήν κορυφήν βουνοῦ γάμους δέν ἑόρταζον.

«Κρυφθεῖτε παιδιά! ἐμβεῖτε εἰς τά κλαδιά», εἶπεν ὁ ἐνωμοτάρχης τῶν χωροφυλάκων.

Προτοῦ νά κρυφθῶμεν ὅμως οἱ λησταί μᾶς εἶδον. Ἔπαυσαν τότε τόν χορόν των, καί ἤρχισε μεταξύ αὐτῶν καί ἡμῶν διάλογος ἄξιος τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Ἐπί κλασικῆς γῆς κλασικαί σκηναί.

«Χοῦ, χοῦ! τά κοράκια!» ἔλεγον οἱ λησταί.

«Γιά τήν καρμαγκιόλα σᾶς ἔχω, ἕν ἀπό ἕνα», ἔλεγεν εἷς τῶν χωροφυλάκων.

«Πόσα κεφάλια εἶσθε γιά τόν ντορβά*;» ἐφώναζεν ἐρωτῶν ὁ μπαρμπα - Τζούγκας*.

«Σιωπή, στρατιῶτα, σιωπή!» τοῦ ἔλεγεν ὁ Κοντοπερήφανος*, σφίγγων τούς γρόνθους. «Ὅταν εἶναι ὁ ἀποσπασματάρχης παρών οἱ στρατιῶται δέν ὁμιλοῦν. Ἐγώ θά τούς ὁμιλήσω».

Ἔθεσε τότε τάς χεῖρας δεξιά καί ἀριστερά τοῦ στόματος καί ἐζήτησε μέ μεγάλην φωνήν ἀπό τούς λῃστάς νά τῷ δείξουν τόν ἀρχηγόν των.

«Ἐγώ εἶμαι, ὠρέ κοντοπίθαρο», εἶπε προβάς* ἄνθρωπος μικρόσωμος μέ φωνήν ἰσχνήν. «Κόπιασε νά μέ πιάσεις, ἄν σοῦ σφίγγει».

Μεταξύ ἡμῶν εὑρίσκετο ὁ δεκανεύς Δούκας. Ὁ δεκανεύς αὐτός ἦτο ὁ πρῶτος σκοπευτής εἰς τό Τάγμα μας. Εἰς τήν Χαλκίδα εἶχε ποτέ* κόψει ἀπό τήν μέσην ὀβελόν* διά τῆς σφαίρας τοῦ ὅπλου του, εἰς ἀπόστασιν ἑπτακοσίων βημάτων. Τό ὅπλον του ἦτο χαρακωτόν τυφέκιον *μινιέ*, ἐξ ἐκείνων τά ὁποῖα τότε ἐθεωροῦντο ὡς τά ἄριστα, καί μέ τά ὁποῖα

ποσῶς: καθόλου.
ντορβάς: μικρό σακί (Τουρκ. λ.).
μπαρμπα - Τζούγκας: μόνιμος στρατιώτης πού τόν ἔλεγαν ἔτσι γιατί ἦταν ὁ πιό ἡλικιωμένος.
Κοντοπερήφανος: ψευδώνυμο πού δίνει ὁ συγγραφέας στό λοχία πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ ἀποσπάσματος.
προβάς: βγαίνοντας μπροστά (ρ. προβαίνω).
ποτέ: κάποτε.
ὀβελός: σούβλα, βέργα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μονον οἱ ὑπαξιωματικοί εἰς τόν ἑλληνικόν στρατόν ἦσαν ὁπλισμένοι. Καθ' ὅν καιρόν ὁ ὁμηρικός ἐκεῖνος διάλογος ἐγίνετο, ὁ Δούκας ὄπισθεν δένδρου κρυπτόμενος, κάτι ἔκαμνε μέ τήν κάναν τοῦ ὅπλου του· νομίζω ὅτι τό ἐξεκένωσε καί πάλιν τό ἐγέμισεν. Ἀφοῦ ὁ λήσταρχος ὁμίλησε, «Θά σοῦ δείξω», ἠκούσαμεν τόν Δούκαν νά λέγει, «πῶς κοπιάζομεν ἡμεῖς ἀπό τό 2ον Τάγμα», καί ἀμέσως μετά τοῦτο νά πυροβολεῖ.

Ἡ ἀπόστασις θά ἦτο τουλάχιστον ὀκτακοσίων μέτρων, καί ὅμως ἡ σφαίρα τοῦ Δούκα εἰς τόν κενόν δέν ἔπεσεν· ὑποθέτω τοῦτο, διότι εἶδον τούς ληστάς ἀμέσως νά γίνωσιν ἐπίσης ἄφαντοι ὡς ὁ λαγωός τῆς ἐνέδρας μας. Ἄν ὅλοι τοῦ ἀποσπάσματος ἤμεθα ὁπλισμένοι μέ χαρακωτά *μινιέ*, καί ἄν ὑπῆρχον ἀκόμη μεταξύ μας πέντε ἕξ σκοπευταί ὡς ὁ Δούκας, οἱ λησταί, οἱ ὁποῖοι οὔτε κάν ἐφαντάζοντο τότε ὅτι σφαίρα τυφεκίου ἐδύνατο νά φθάσει τόσον μακράν, θά ἔδιδον ἐκείνην τήν ἡμέραν λόγον τῶν πράξεών των.

Πῶς εἰς τοσαύτην* ἀπόστασιν ἡ φωνή ἔφθανε καί ὁ σπουδαῖος ἐκεῖνος διάλογος ἐλάμβανε χώραν μεταξύ δύο ὁμάδων, τῶν ὁποίων ἑκατέρα ἐπεθύμει νά κόψει ὅλας τῆς ἄλλης τά κεφαλάς, τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπό τήν φύσιν τῶν θέσεων καί ἀπό τήν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου. Ἀπέναντι τοῦ βουνοῦ τῶν ληστῶν ἦτον ἄλλο, ἐπί τῆς ράχης τοῦ ὁποίου εὑρισκόμεθα, καί ἐν τῷ μέσῳ κοιλάς στενή. Τῶν ληστῶν τό βουνόν ἦτο χαμηλότερον τοῦ ἰδικοῦ μας, καί ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀπό μέρους των· ὥστε ἐκείνων ἡ φωνή ἔφθανεν εἰς ἡμᾶς καθαρά καί ἄνευ βραδύτητος· ἡμῶν ἡ φωνή ἔφθανεν ἐπίσης εἰς αὐτούς, πλήν ἀργά καί ἴσως συγκεχυμένη. Ἀλλ' οἱ λησταί ἔχουν τό ἀκουστικόν τύμπανον μᾶλλον ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους εὐαίσθητον.

Ερωτήσεις

1. Σέ πόσες καί ποιές διαφορετικές σκηνές ξετυλίγεται ἡ ἀφήγηση;
2. Γιατί ὁ συγγραφέας χαρακτηρίζει τό διάλογο ἄξιο τῶν ὁμηρικῶν χρόνων;
3. Ποιές πληροφορίες μᾶς δίνει τό κείμενο γιά τήν Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης;

τοσαύτη: τόσο μεγάλη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐμμανουήλ Ροΐδης

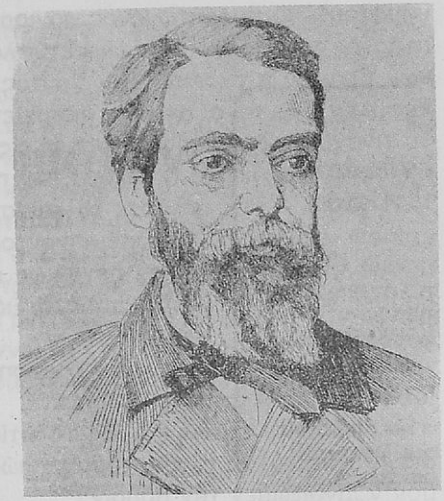

Τό ξεστούπωμα

Μέ τό μικρό αὐτό διήγημα παρουσιάζουμε ἕνα δεῖγμα γραφῆς τοῦ Ροΐδη. Τό διήγημα εἶναι γραμμένο τό 1898. Παρόλο πού ἡ Νέα Ἀθηναϊκή Σχολή ἔχει ἤδη ἐπιβληθεῖ καί ἡ δημοτική γλώσσα ἔχει ἀρχίσει νά ἐπικρατεῖ στό λογοτεχνικό χῶρο, ὁ Ροΐδης γράφει στήν καθαρεύουσα, πού τή χειρίζεται μέ πολλή φροντίδα καί φιλοκαλία.

Ἥλιος ἐμεσουράνει κάθετος ἐπί τῆς κεφαλῆς, ἐνῷ ἀνηρχόμην μετά ὁμηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τόν ἀνήφορον, τόν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἑρμουπόλεως ἐξοχήν, καλουμένην Πισκοπιό, ἤ, σχολαστικῶς, Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τά βουνά τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τό χόρτον εἶναι τελείως ἄγνωστον καί ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινάς τό φθινόπωρον φασκομηλέας καί ἡλιοκαεῖς κατά τό θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν, κατάξηρος κι ἐκεῖνος, ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως* βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπί εἴδους διτρόχου χειραμάξης ὑπό τήν ὁδηγίαν γραίας χωρικῆς. Τό πρόσωπον αὐτῆς δέν ἐβλέπαμεν, ἀλλά μόνην τήν ράχιν, ἥτις* τοσοῦτον* εἶχε κυρτωθῆ ὑπό τό βάρος τῶν ἐτῶν καί τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὀρθήν σχεδόν μέ τά σκέλη της γωνίαν.

Τόν ὄνον, τήν βαρέλαν καί τήν γραῖαν εἴχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπό τήν παρά τούς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες* καί ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καί τοῦ

ἐπιπόνως: μέ κόπο.
ἥτις: ἡ ὁποία.
τοσοῦτον: τόσο πολύ.
ἀσθμαίνοντες: λαχανιασμένοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καμάτου*. Ὁ πυρακτωμένος κονιορτός* ἔκαιεν ὡς θερμή στάκτη τάς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῷ ἐτύφλωνε τούς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἡ ἀκτινοβολία. Παντός εἴδους μυῖγαι ἐβόμβουν περί τήν κεφαλήν μας καί αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδόν νά τάς πατήσωμεν, διά νά τιναχθῶσι δι' ἑνός πηδήματος εἰς μακράν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον* τά κόκκινα ἤ γαλανά των πτερά.

Ἡ γραῖα ἔσυρε πάντοτε τό καπίστρι, ὡς νά ἤθελε νά βοηθήση τήν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοί ἔτριζαν πενθίμως καί τό ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νά ταλαντεύεται πρός δεξιάν καί ἀριστεράν ὡς μεθυσμένος βρακάς*.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν ὁ μεσημβρινός δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἥτις μ' ἔκαμε νά γελάσω.

— Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τό ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διά τοῦ δακτύλου τό ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δέν θά ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τήν βρύσιν;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τόν ἔκαμεν ἀμέσως νά λησμονήση τήν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπί τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τό βαρέλι, ἔθεσε τήν χεῖρα ἐπί τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νά μέ κοιτάξη, ἐξέφραξε μετά ἐνθαρρυντικόν νεῦμα μου τήν ὀπήν* καί τό νερόν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνός* ἐπί τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περιττόν νά εἴπω ὅτι, εὐθύς μετά τό πραξικόπημα, εὑρέθη καί πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἤ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἕτοιμοι εἰς φυγήν. Κατεσκοπεύαμεν τήν γραῖαν, ἥτις ὅμως δέν ἐστράφη, διά τόν λόγον ὅτι ἦτο βαρήκοος ἡ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τό βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τό κενωθέν βαρέλι ἀντί νά βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυσμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατά τά ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξύ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες κι ἐκεῖνοι ἀπό τό ὑπερβολικόν βάρος ἔπαυσαν νά τρίζωσιν ἀπαισίως. Μετ' ὀλίγον, ἀντί νά σύρεται ὁ ὄνος ὑπό τῆς γραίας, ἤρχισε νά σύρη ἐκεῖνος τήν γραῖαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύ-

---

κάματος: κούραση.
κονιορτός: σκόνη.
ριπίδιο: βεντάλια.
πρόβασις: πορεία.
βρακάς: αὐτός πού φοράει βράκα.
ὀπή: τρύπα.
κρουνός: ἐδῶ: ροή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νηθες, ὥστε τήν ἔκαμε νά ὑποπτεύση ὅτι κάτι ἔκτακτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τό κάρον νά προχωρήση ἕν ἤ δύο βήματα καί εἶδε τήν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες* τοῦ τόσον ἐπιμόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τήν κεφαλήν καί μᾶς εἶδε καί εἴδομεν καί ἡμεῖς τό πρόσωπόν της. Ὡμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος*, ξηρά καί μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κατάρας ἤ καί πετροβόλημα. Οὐδέ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρκέσθη νά στενάξη· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νά λησμονήσω τό ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νά μεταγεμίση τό βαρέλι της εἰς τήν μακράν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τόν Γιαννακόν ἔτυχε νά ἐπανίδω εἰς τήν Αἴγυπτον μετά εἴκοσιν ὅλα* ἔτη καί οὐδ' ἐκεῖνος τό εἶχε λησμονήσει.

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε στό κείμενο τίς εἰκόνες καί τή διαδοχική σειρά τους.
2. Μέ ποιά ἐκφραστικά μέσα δίνει ὁ συγγραφέας α) τό τοπίο β) τή γριά γ) τή ζέστη.
3. Γιατί ὁ συγγραφέας καί ὁ φίλος του δέν ξεχνοῦν αὐτό τό περιστατικό; Ἡ παρουσία του στή μνήμη τους συνδέεται μέ τήν ἀντίδραση τῆς γριᾶς;
4. Νά διαβάσετε πάλι τά χαρακτηριστικά τοῦ κλασικοῦ δηγήματος πού διδαχτήκατε στή Β΄ τάξη (Κειμ. Νεοελλ. Λογ. Β, σελ. 100) καί νά τά ἐπαληθεύσετε στό συγκεκριμένο διήγημα.

ρανίδες: σταγόνες.
κάτισχνος: ὑπερβολικά ἀδύνατος.
ὅλα: ὁλόκληρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γενικές Ἐρωτήσεις

1 Τί ἐξετάσαμε γενικά στήν περίοδο αὐτή;
2. Γιατί ἡ περίοδος αὐτή τελειώνει τό 1880;
3. Τί εἶναι τά ἀπομνημονεύματα καί ποιά εἶναι ἡ σχέση τους μέ τήν Ἱστορία καί μέ τή λογοτεχνία;
4. Ποιοί εἶναι οἱ πιό γνωστοί ἀπομνημονευματογράφοι καί τί ξέρετε γι' αὐτούς καί γιά τό ἔργο τους;
5. Τί ὀνομάζουμε στή λογοτεχνία «σχολή» καί τί ἐννοοῦμε μέ τόν ὅρο Ἑπτανησιακή Σχολή;
6. Πῶς διαιροῦμε τήν Ἑπτανησιακή Σχολή;
7. Γιατί στά Ἑφτάνησα ἀναπτύχτηκε ἰδιαίτερα ἡ τέχνη;
8. Τί γνωρίζετε γιά τό Διονύσιο Σολωμό;
9. Ποιοί εἶναι οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς;
10. Ποιά εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς;
11. Νά ἀναφέρετε μερικά σπουδαῖα ἔργα λογοτεχνῶν τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς.
12. Τί ξέρετε γιά τό κίνημα τοῦ ρομαντισμοῦ;
13. Τί εἶναι ἡ Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν καί ποιοί εἶναι οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποί της στήν ποίηση καί στήν πεζογραφία;
14. Ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά τῆς Ρομαντικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤ. Ἡ Νέα Ἀθηναϊκή Σχολή

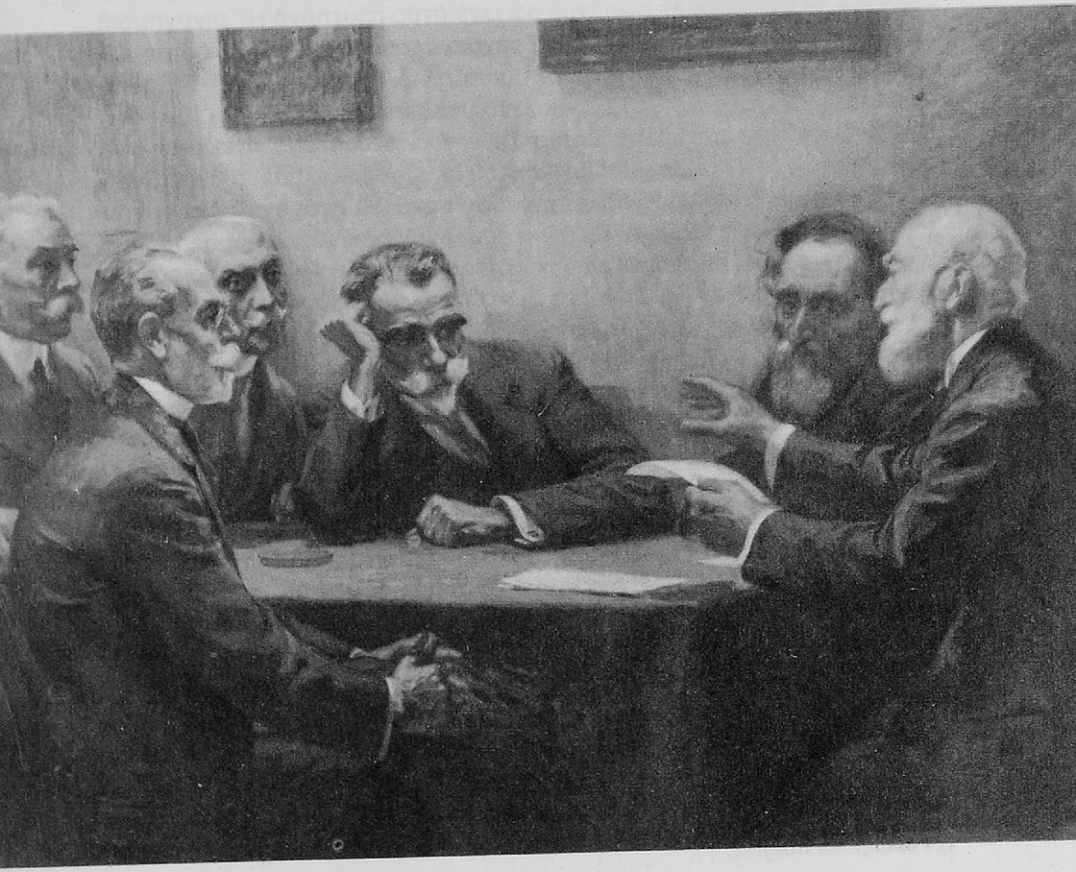

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. Ροϊλός: *Οἱ ποιητές.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ (1880-1922)

Τό 1880 ἡ Ἀθήνα εἶναι τό μοναδικό μεγάλο πνευματικό κέντρο ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Μετά τήν ἐπανάσταση, ὅπως εἴδαμε στό προηγούμενο εἰσαγωγικό σημείωμα, στήν ποίηση καί στήν πεζογραφία κυριάρχησε ὁ ρομαντισμός. Κατά τήν περίοδο ὅμως τοῦ 1880-1922 παρατηροῦνται σημαντικές ἀλλαγές στήν ἐθνική, πολιτική, κοινωνική καί πνευματική ζωή τῆς Ἑλλάδας, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ σπουδαιότερες εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ Χαρ. Τρικούπης κι ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος προσπαθοῦν νά ὀργανώσουν ἐσωτερικά τό νέο ἑλληνικό κράτος. 2) Ἀναπτύσσεται τό ἐμπόριο καί ἡ βιομηχανία. Ἡ ἀνάπτυξη αὐτή ἔχει ὡς συνέπεια τή μετακίνηση τοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τίς ἀγροτικές περιοχές στίς πόλεις καί ἰδίως στήν Ἀθήνα, ὅπου οἱ συνθῆκες ζωῆς ἀλλάζουν. Γιά τούς πεζογράφους, ἑπομένως, προστίθεται νέο ὑλικό, ἀπ' ὅπου ἀντλοῦν τά θέματά τους. 3) Ἡ Ἑλλάδα διπλασιάζεται. Ὕστερα ἀπό τήν ἥττα τοῦ 1897, τήν ἐπανάσταση στό Γουδί (1909), ἐπακολουθοῦν οἱ βαλκανικοί πόλεμοι (1912-13). Δυό ὅμως σημαντικά γεγονότα θά ἔχουν ὀδυνηρές ἐπιπτώσεις στήν πορεία τοῦ ἔθνους μας· ὁ ἐθνικός διχασμός κι ἡ μικρασιατική καταστροφή. 4) Ἐκτός ἀπό τήν ἐθνική παρατηρεῖται καί μιά σημαντική πνευματική ἀναγέννηση. Οἱ ποιητές στήν ἀρχή καί οἱ πεζογράφοι ἀργότερα ἐγκαταλείπουν τήν καθαρεύουσα καί χρησιμοποιοῦν τή δημοτική γλώσσα. Πίστευαν πώς δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει πνευματική ἀναγέννηση τοῦ τόπου, ἄν ὁ λαός δέ μάθει νά μεταχειρίζεται σωστά τή γλώσσα του. Σ' αὐτό τούς βοήθησε κι ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης τῆς λαογραφίας ἀπό τό Ν. Γ. Πολίτη, πού ἔδειξε πώς ὁ νεοελληνικός λαϊκός πολιτισμός εἶναι πλούσιος κι ἀνεκμετάλλευτος ἀκόμη. Μέ πρωτοβουλία ἐπίσης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου εἰσάγεται, γιά σύντομο ὅμως χρονικό διάστημα, ἡ δημοτική γλώσσα στήν ἐκπαίδευση. Ἐπικεφαλῆς τῆς μεγάλης αὐτῆς προσπάθειας γιά τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ τόπου ἦταν ὁ ποιητής **Κωστής Παλαμᾶς** κι ὁ καθηγητής τῆς γλωσσολογίας στό Παρίσι **Γιάννης Ψυχάρης,** πού θά κάνει τήν ἐμφάνισή του μέ τό *Ταξίδι μου* (1888), ὑποστηρίζοντας μέ πάθος τή δημοτική γλώσσα.

Παρακάτω θά δώσουμε μιά συνοπτική εἰκόνα γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ποίησης, τῆς πεζογραφίας, τοῦ θεάτρου καί τῆς κριτικῆς.

α) Ποίηση. Ἡ ποίηση ἐλευθερώνεται ἀπό τήν καθαρεύουσα καί τό ρομαντισμό. Ἡγετική φυσιογνωμία αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ὁ Κωστής Πα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαμᾶς, πού μέ τήν ποίησή του θά ἐκφράσει ὅλες τίς ἀνησυχίες καί τούς ὁραματισμούς τῆς γενιᾶς του καί θά γίνει ἡ ποιητική συνείδηση τῆς φυλῆς του. Παράλληλα ὅμως θά ἐκφράσει τή νοσταλγία του γιά τά παιδικά του χρόνια, θά τραγουδήσει τόν ἔρωτα καί θά διοχετεύσει τόν πόνο του γιά τίς οἰκογενειακές του συμφορές καί τήν ἀγάπη του γιά τή φύση.

Κατά τή χρονική περίοδο πού ἐξετάζουμε δυό κυρίως λογοτεχνικά ρεύματα κυριάρχησαν στήν ἑλληνική ποίηση, ἀφοῦ προηγουμένως ἀκμάσανε στήν Εὐρώπη: ὁ **παρνασσισμός** κι ὁ **συμβολισμός.**

Ὁ **παρνασσισμός** ἀναζητάει τήν ἔμπνευσή του στούς χαμένους πολιτισμούς τῆς ἀρχαιότητας καί ἰδίως στόν ἀρχαῖο ἑλληνικό. Οἱ παρνασσικοί ποιητές ἀγαποῦν τόν ἠχηρό καί ρωμαλέο στίχο, ἐπιμένουν στήν πλαστική του ἐπεξεργασία καί τήν πλούσια ὁμοιοκαταληξία, προσπαθοῦν νά δώσουν στά ποιήματά τους τήν ὀμορφιά τοῦ ἀγάλματος. Ἀπό τά ποιήματά τους ὅμως αὐτά λείπει συνήθως ἡ ζωή κι ἡ ἀνθρώπινη τρυφερότητα. Τή σχολή τοῦ Παρνασσισμοῦ ἀκολούθησαν σέ πολλά τους ποιήματα ὁ Κ. Παλαμᾶς (κυρίως στή συλλογή του *Πατρίδες*), ὁ Ἄγγελος Σικελιανός, ὁ Κ. Βάρναλης καί κυρίως ὁ Ι. Γρυπάρης.

Ὁ **συμβολισμός** εἶναι ἀντίθετος μέ τίς ἀρχές τοῦ παρνασσισμοῦ. Βασικά του χαρακτηριστικά εἶναι:

1) Ἡ **μουσικότητα** τοῦ στίχου κι ἡ **ὑποβλητικότητα.** Κατά τούς συμβολιστές οἱ λέξεις ἔχουν ἀξία ὄχι μόνο γιά τό νόημά τους, ἀλλά καί ὡς ἤχοι. Μποροῦν ἑπομένως νά χρησιμεύσουν, μέ τήν κατάλληλη τοποθέτησή τους μέσα στό ποίημα, σέ μουσικούς συνδυασμούς. Τήν πραγματικότητα, ἐπίσης, (ἐξωτερική ἤ ἐσωτερική) δέν μποροῦμε νά τήν περιγράψουμε μέ ἀκρίβεια, ἀλλά νά τήν ὑποβάλουμε συγκεχυμένα.

2) Ἡ συσχέτιση ἀνάμεσα στήν ψυχική κατάσταση τοῦ ποιητῆ καί τά πράγματα, πού γίνονται σύμβολα τῆς λύπης του, τῆς χαρᾶς του κτλ. Τή σχολή τοῦ συμβολισμοῦ ἀκολούθησαν ἤ ἐπηρεάστηκαν ἀπ' αὐτή κυρίως οἱ Κ. Χατζόπουλος, Γιάννης Καμπύσης, Λ. Πορφύρας, Ζ. Παπαντωνίου, Ἀπ. Μελαχροινός, Μ. Μαλακάσης (συμβολιστές, ἐπίσης, εἶναι καί οἱ ποιητές τῆς δεκαετίας τοῦ '20 μέ '30 Κ. Καρυωτάκης, Ν. Λαπαθιώτης, Τ. Ἄγρας, Μ. Παπανικολάου).

Παράλληλα, πρέπει νά σημειώσουμε πώς κι ἄλλοι ποιητές ἔγραψαν ἤ ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπό τόν Παλαμᾶ ἤ κάτω ἀπό τήν ἐπιρροή του. Ἐντελῶς διαφορετική ποίηση ἔγραψε ὁ **Κ. Π. Καβάφης,** πού ἦταν ἐγκατεστημένος στήν Ἀλεξάνδρεια. Ἔσπασε τά καθιερωμένα σχήματα στή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φωτογραφία τῆς γενιᾶς τοῦ '80.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γλώσσα, στό στίχο καί στά θέματα κι ἐπιβλήθηκε μέ τή λιτότητα τῶν ἐκφραστικῶν του μέσων· ὁ **Ἄγγελος Σικελιανός,** πληθωρικός ὅπως κι ὁ Παλαμᾶς, ἀλλά γνήσια λυρικός, εἶναι βαθιά ποτισμένος ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική παράδοση καί τή λατρεία του στή φύση· ὁ **Νίκος Καζαντζάκης** ἐκφράζει τίς πνευματικές του ἀνησυχίες καταρχή μέ τραγωδίες, ἀργότερα μέ τή μεγάλη ποιητική του σύνθεση *Ὀδύσσεια* καί τίς ταξιδιωτικές του ἐντυπώσεις, γιά νά καταλήξει, μετά τήν Κατοχή στή συγγραφή μυθιστορημάτων. Ἄλλοι ποιητές αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι οἱ: Γ. Βιζυηνός, Ι.Πολέμης, Ἀρ. Προβελέγγιος (ταλαντεύονται ἀνάμεσα στήν παλιά καί νέα Ἀθηναϊκή Σχολή), ὁ Κ. Κρυστάλλης, πού ἔχει ὡς πηγή του τό δημοτικό τραγούδι, ὁ Ἀλ. Πάλλης κι ὁ Ἀργ. Ἐφταλιώτης, πού ὑπηρέτησαν μέ φανατισμό τήν ὑπόθεση τοῦ δημοτικισμοῦ καί συνδέθηκαν φιλικά μέ τό Γ. Ψυχάρη.

β) Πεζογραφία. Ὅπως εἴδαμε, στά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ἀκμάζει τό ἱστορικό μυθιστόρημα. Πρός τό τέλος ὅμως τοῦ 19ου αἰώνα (μετά τό 1880) καί τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ, ἀρχίζει ἡ ἀκμή τοῦ **ἠθογραφικοῦ διηγήματος καί μυθιστορήματος.** Βασικοί λόγοι πού ὁδήγησαν στήν ἀνάπτυξή τους ἦταν οἱ λαογραφικές ἐργασίες τοῦ Ν. Πολίτη, ἡ νατουραλιστική πεζογραφία τῆς Δύσης, πού ἔπαιρνε τά θέματά της ἀπό τή σύγχρονη πραγματικότητα καί ἡ ἀποκατάσταση συνθηκῶν εἰρηνικῆς ζωῆς στήν ἑλληνική ὕπαιθρο. Μέ τά διηγήματά τους αὐτά οἱ συγγραφεῖς ἀρχίζουν νά περιγράφουν τήν ἁπλή ζωή τῶν ἀνθρώπων τοῦ βουνοῦ, τοῦ κάμπου καί τῆς θάλασσας.

Κατά τή χρονική περίοδο πού ἐξετάζουμε δυό λογοτεχνικά ρεύματα κυριάρχησαν στήν ἑλληνική πεζογραφία, ἀφοῦ προηγουμένως ἀκμάσανε στήν Εὐρώπη, ὁ **ρεαλισμός** κι ὁ **νατουραλισμός.** Βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ρεαλισμοῦ εἶναι τά ἑξῆς: πιστή (ὄχι ὅμως καί φωτογραφική, ὅπως γίνεται μέ τό νατουραλισμό) ἀπεικόνιση τῆς πραγματικότητας καί τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ρεαλιστής συγγραφέας προσπαθεῖ νά περιγράψει τόν κόσμο, τή ζωή καί τά πράγματα, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι στήν πραγματικότητα. Ὅταν ἀπεικονίζει τήν ἁπλοϊκή ζωή τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου, ἔχουμε τό **ἠθογραφικό** διήγημα ἤ μυθιστόρημα, ὅταν ἐπιμένει στήν ἀνάλυση τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, ἔχουμε τό **ψυχογραφικό** διήγημα ἤ μυθιστόρημα κι ὅταν ἀναφέρεται στά κοινωνικά προβλήματα, ἔχουμε τό **κοινωνικό** διήγημα ἤ μυθιστόρημα. Ἀκραία περίπτωση τοῦ ρεαλισμοῦ εἶναι ὁ **νατουραλισμός.** Κατά τούς νατουραλιστές ὁ ἄνθρωπος, βασικά, διαμορφώνεται ἀπό τήν κληρονομικότητα, τήν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος καί τίς περιστάσεις. Ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καλλιτέχνης, ἑπομένως, πρέπει νά δίνει μιά πιστή εἰκόνα τῆς πραγματικότητας, ὅποια κι ἄν εἶναι αὐτή, καί νά ἐπιμένει καί στίς πιό ἐπουσιώδεις λεπτομέρειες.

Ἀπό τούς Ἕλληνες πεζογράφους οἱ περισσότεροι ἀκολούθησαν τίς ἀρχές τοῦ ρεαλισμοῦ. Θεωροῦνται σήμερα θεμελιωτές τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας καί μέ τά διηγήματά τους μᾶς δίνουν μιά ζωντανή εἰκόνα ἀπό τή ζωή τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τους. Οἱ πεζογράφοι αὐτοί εἶναι οἱ Δημήτριος Βικέλας, Γεώργιος Βιζυηνός, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, Γιάννης Ψυχάρης, Ἀλέξανδρος Πάλλης, Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Ἰωάννης Κονδυλάκης, Γιάννης Βλαχογιάννης, Χρῆστος Χριστοβασίλης, Ἀντώνης Τραυλαντώνης, Μιχαήλ Μητσάκης, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Κώστας Παρορίτης, Παῦλος Νιρβάνας, Κώστας Κρυστάλλης, Κωνσταντίνος Χριστομάνος, Δημοσθένης Βουτυρᾶς, Ἴων Δραγούμης, Πηνελόπη Δέλτα, Σπύρος Μελᾶς κ. ἄ.

γ) Θέατρο. Ἡ θεατρική παραγωγή δέν εἶναι ἐφάμιλλη μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ποίησης καί τῆς πεζογραφίας. Οἱ θεατρικοί συγγραφεῖς εἶναι φανερά ἐπηρεασμένοι ἀπό τό Νορβηγό θεατρικό συγγραφέα Ἐρρίκο Ἴψεν καί τό νατουραλισμό. Θεατρικά ἔργα ἔγραψαν οἱ ἑξῆς: Δημήτριος Κορομηλᾶς, Δημήτριος Κόκκος, Γιάννης Καμπύσης, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Παντελής Χόρν, Σπύρος Μελᾶς κ.ἄ.

δ) Κριτική. Ἐκτός ἀπό τόν ποιητή Κωστή Παλαμᾶ, πού ἔγραψε ἀξιόλογες κριτικές μελέτες, σημαντικό ρόλο στήν πνευματική ζωή τοῦ τόπου διαδραμάτισαν μέ τό κριτικό τους ἔργο ὁ Φῶτος Πολίτης καί ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωστής Παλαμᾶς

Μεσολόγγι

Τό ποίημα εἶναι τό δεύτερο ἀπό τά δώδεκα σονέτα πού ἔχουν τό γενικό τίτλο Πατρίδες *καί περιλαμβάνονται στό πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς* Ἀσάλευτη ζωή. *Στά σονέτα αὐτά ὁ ποιητής μᾶς μιλάει γιά τίς φυσικές καί πνευματικές του πατρίδες πού τόν διέπλασαν ἔτσι ὅπως εἶναι. Ἄν καί κάθε σονέτο ἔχει τή δική του αὐτοτέλεια, παρουσιάζουν τό κοινό στοιχεῖο ὅτι ἡ φύση καί ἡ ἱστορία σ' αὐτά μετατρέπονται σέ σύμβολα μέ τά ὁποῖα ἐκφράζεται ἡ ψυχή τοῦ ποιητῆ. Ἡ κίνηση αὐτή γίνεται ἀνοδικά, ἀπό τό τοπικό καί ὑλικό στό οἰκουμενικό καί πνευματικό. Ἀπό ἄποψη τεχνοτροπίας τά σονέτα σημαδεύουν τή στροφή τοῦ Παλαμᾶ στόν παρνασσισμό μέ ἐξαίρεση τό* Μεσολόγγι, *πού κινεῖται πιό πολύ στό κλίμα τοῦ συμβολισμοῦ.*

τή νησόσπαρτη λίμνη πού τό μαϊστράλι
ἀπό θαλασσινή δυναμωμένο ἁρμύρα
ταράζει πέρα τό φυκόστρωτο ἀκρογιάλι,
μ' ἔριξ' ἐκεῖ πεντάρφανο παιδάκι ἡ Μοίρα.

Ἐκεῖ ὁ Βοριάς μέ τή Νοτιά, ἐκεῖ ἡ πλημμύρα
σέ μάχη μέ τή ρήχη* βρίσκεται μεγάλη·
μακριά, μές στοῦ πελάγου τόν καταποτήρα
τοῦ ἥλιου χάνεται τό ὑπέρλαμπρο κοράλλι.

Ἐκεῖ ἀπό τῆς τρίκορφης Βαράσοβας* τά ὕψη,
σάν ἀπό πύργου δῶμα, δέσποινα ἡ Σελήνη
στά ὁλόστρωτα νερά τήν ὄψη της θά σκύψει·

μά τήν ἀθώα ἐκεῖ παιδιάτικην εἰρήνη
καί πουθενά δέ γνώρισα· μόνο τή θλίψη·
καί τή σπίθα τοῦ νοῦ πού μιά φωτιά ἔχει γίνει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ ψυχική κατάσταση τοῦ ποιητῆ; Ποιές εἰκόνες τή συμβολίζουν;
2. Τί περίμενε νά βρεῖ ὁ ποιητής στό Μεσολόγγι; Πέτυχε νά τό βρεῖ; Ἄν ὄχι, γιατί; Ποιός εἶναι ὁ στίχος-κλειδί γιά τήν ἀπάντησή σας;

ρήχη: ἄμπωτη.
Βαράσοβα: βουνό κοντά στό Μεσολόγγι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. Νά βρεῖτε τίς εἰκόνες τῆς ταραχῆς καί τῆς γαλήνης. Ἀντιστοιχοῦν στήν ψυχική κατάσταση τοῦ παιδιοῦ;
4. Τί ἐννοεῖ ὁ ποιητής μέ τόν τελευταῖο στίχο τοῦ ποιήματος;

Τό σπίτι πού γεννήθηκα

Ὁ Παλαμᾶς συγκινήθηκε κυρίως ἀπό τή ζωή καί τίς περιπέτειες τοῦ ἑλληνισμοῦ καί ἀπό ἰδέες πού ἔχουν σχέση μέ πανανθρώπινα ἰδεώδη. Ἐκτός ὅμως ἀπό αὐτά τραγούδησε μέ λεπτό αἴσθημα προσωπικές του ἐμπειρίες, κυρίως τῆς παιδικῆς του ζωῆς. Τό ποίημά μας ἀνήκει στήν τελευταία αὐτή κατηγορία.

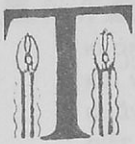

Τό σπίτι πού γεννήθηκα, κι ἄς τό πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό εἶναι, καί μέ προσκαλεῖ, ψυχή, καί μέ προσμένει.

Τό σπίτι πού γεννήθηκα ἴδιο, στήν ἴδια στράτα
στά μάτια μου ὅλο ὑψώνεται καί μ' ὅλα του τά νιάτα.

Τό σπίτι, ἄς τοῦ νοθέψανε τό σχῆμα καί τό χρῶμα·
καί ἀνόθευτο καί ἀχάλαστο, καί μέ προσμένει ἀκόμα!

Τῆς πόρτας του ἡ παλαιική κορώνα ὤ! νά ἡ καμάρα!
Μόνο οἱ χορδές τῆς λείπουνε γιά νά γενεῖ κιθάρα,

νά συνοδέψει τοῦ σπιτιοῦ τ' ὁλόχαρο τραγούδι
πρός τό παιδί· γυρίζω ἀνθός, δροσιά, ξεπεταρούδι*,

πάω στή φωλιά, στή γάστρα* μου, στό πρωί μου, στό μαγνήτη,
στή ζέστα τῆς μητέρας μου, στό πατρικό ἅγιο σπίτι.

Ἄς ἤρθαν τά γεράματα κι ἄς κύλησαν οἱ χρόνοι·
ἀπ' τό ψιμύθρι* τοῦ ἀλλασμοῦ κι ἀπ' τοῦ χαμοῦ τή σκόνη

καί ἀπείραχτο κι ἀνέγγιχτο στή Μοίρα ἀγνάντια στέκει
κι ἀπό τόν κῆπο του γιά μέ χλωρά στεφάνια πλέκει:

Τοῦ κάκου οἱ ἔγνοιες, οἱ καιροί, πληγές καρδιῶν καί τόπων.
Τά μάτια μου ἄλλα, κι ἄλλα εἶναι τά μάτια τῶν ἀνθρώπων.

ξεπεταρούδι: πουλάκι πού μόλις ἀρχίζει νά πετᾶ· ἐδῶ: ξεπεταγμένο παλικαράκι.
γάστρα: γλάστρα.
ψιμύθρι: ψιμύθι, φτιασίδι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπό τήν ἰσκιερή ἐμπατή* στή φωτισμένη σάλα
μέ τ' ἀκριβό ρολόι χρυσό στήν κρυσταλλένια γιάλα,

ὅλα βαλμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
προσώπατα, ἀντικείμενα, μέ καρτεροῦν ἐμένα.

Στό πλάι τῆς δούλας τῆς πιστῆς ἡ ἀρχόντισσα γιαγιά μου
καί ἡ ρήγισσα τῆς προκοπῆς, ἡ μάνα μου, —ὦ χαρά μου! —

τό στερνογέννητο καρπό στήν ἀγκαλιά, καί πέρα,
μπρός σέ χαρτιά, τό φάντασμα γνοιασμένο τοῦ πατέρα.

Καί μές ἀπ' τούς ἀνασασμούς τοῦ ρόδου καί τοῦ δυόσμου,
καί ἡ ρήγισσα τῆς προκοπῆς, ἡ μάνα μου, — ὦ χαρά μου! —
. . . . . .

Τό σπίτι πού γεννήθηκα, κι ἄς τό πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό, καί σάν ἀπάτητο, μέ ζεῖ καί μέ προσμένει.

Ἐρωτήσεις

1. Γιατί ὁ ποιητής λέει ὅτι τό σπίτι του παραμένει «ἀνόθευτο κι ἀχάλαστο», ἐνῶ ὁπωσδήποτε μετά ἀπό τόσα χρόνια θά ἔχουν γίνει σημαντικές ἀλλαγές;
2. Τί κάνει τόν ποιητή νά νομίζει πώς τό σπίτι του «τόν προσμένει ἀκόμη»;
3. Ἡ *καμάρα* τῆς πόρτας γίνεται στά μάτια τοῦ ποιητῆ *κιθάρα*. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἐξωραΐζει, πού «μεταμορφώνει» τό σπίτι καί ὅ,τι ἔχει σχέση μέ αὐτό; Νά βρεῖτε κι ἄλλα παρόμοια παραδείγματα.
4. Νά ἐξετάσετε τή στιχουργική τοῦ ποιήματος καί νά τή συγκρίνετε μέ τή στιχουργική τοῦ *Ἐρωτόκριτου*.

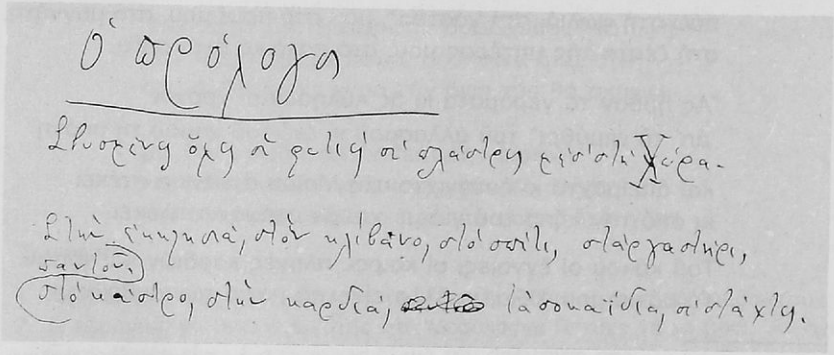

Αὐτόγραφο τοῦ Κ. Παλαμᾶ.

ἐμπατή: εἴσοδος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πατέρες

(ἀπόσπασμα)

Μέσα στό ποιητικό ἔργο του ὁ Παλαμᾶς πολλές φορές παραγγέλλει στίς νέες γενιές νά συνεχίσουν τόν πνευματικό διαφωτισμό τοῦ λαοῦ καί νά ἀγωνιστοῦν γιά τήν προκοπή του. Τούς συμβουλεύει νά κρατήσουν ἀπό τήν παράδοση ὅ,τι συμφωνεῖ μέ τίς ἀλλαγμένες κοινωνικές συνθῆκες, καί νά γκρεμίσουν ὅ,τι ἔχει ξεπεραστεῖ καί ἐμποδίζει τήν πρόοδο.

Παιδί, τό περιβόλι μου πού θά κληρονομήσεις,
ὅπως τό βρεῖς κι ὅπως τό δεῖς νά μήν τό παρατήσεις.
Σκάψε το ἀκόμα πιό βαθιά καί φράξε το πιό στέρεα
καί πλούτισε τή χλώρη* του καί πλάτηνε τή γῆ του,
κι ἀκλάδευτο, ὅπου μπλέκεται, νά τό βεργολογήσεις*,
καί νά τοῦ φέρεις τό νερό τό ἁγνό τῆς βρυσομάνας,
κι ἄν ἀγαπᾶς τ' ἀνθρωπινά κι ὅσα ἄρρωστα δέν εἶναι,
ρίξε ἁγιασμό καί ξόρκισε τά ξωτικά, νά φύγουν,
καί τή ζωντάνια σπεῖρε του μ' ὅσα γερά, δροσάτα.
Γίνε ὀργοτόμος*, φυτευτής, διαφεντευτής*. Κι ἄν εἶναι
κι ἔρθουνε χρόνια δίσεχτα, πέσουν καιροί ὀργισμένοι,
κι ὅσα πουλιά μισέψουνε σκιασμένα, κι ὅσα δέντρα
γιά τίποτ' ἄλλο δέ φελᾶν παρά γιά μετερίζια,
μή φοβηθεῖς τό χαλασμό. Φωτιά! Τσεκούρι! Τράβα,
ξεσπέρμεψέ το, χέρσωσε τό περιβόλι, κόψ' το,
καί χτίσε κάστρο ἀπάνω του καί ταμπουρώσου μέσα
γιά πάλεμα, γιά μάτωμα, γιά τήν καινούρια γέννα,
π' ὅλο τήν περιμένουμε κι ὅλο κινάει γιά νά 'ρθει,
κι ὅλο συντρίμμι χάνεται στό γύρισμα τῶν κύκλων.

Ἐρωτήσεις

1. Τί συμβολίζει τό περιβόλι;
2. Νά βρεῖτε τίς κυριότερες κατά τή γνώμη σας συμβουλές τοῦ ποιητῆ καί νά ἑρμηνεύσετε τό περιεχόμενό τους.
3. Ποιά εἶναι ἡ *καινούρια γέννα* καί πιό τό *γύρισμα τῶν κύκλων;*
4. Ὁ ποιητής ἐνθαρρύνει κυρίως τούς διστακτικούς. Ἄν ξέρατε ὅτι τό ποίημα

χλώρη: χλωρίδα.
βεργολογῶ: κλαδεύω.
ὀργοτόμος: σκαφτιάς.
διαφεντευτής: ὑπερασπιστής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γράφτηκε μετά τίς νίκες μας στούς Βαλκανικούς πολέμους, μπορεῖτε νά καταλάβετε μέ ποιά ὄνειρα καί πόθους τοῦ ἔθνους μας συνδέεται;

Ὁ Τάφος
(ἀπόσπασμα)

Ὁ Τάφος ἀποτελεῖται ἀπό εἴκοσι τέσσερις ἑνότητες, «μοιρολόγια», καί εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπό τό θάνατο τοῦ παιδιοῦ του.

1

Ἐτό ταξίδι πού σέ πάει
ὁ μαῦρος καβαλάρης*,
κοίταξε ἀπ' τό χέρι του
τίποτε νά μήν πάρεις,

2

κι ἄν διψάσεις, μήν τό πιεῖς
ἀπό τόν κάτω κόσμο
τό νερό τῆς ἀρνησιᾶς*
φτωχό κομμένο δυόσμο!

3

Μήν τό πιεῖς, κι ὁλότελα
κι αἰώνια μᾶς ξεχάσεις·
βάλε τά σημάδια σου
τό δρόμο νά μή χάσεις,

4

κι ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο,
μικρό, σά χελιδόνι,
κι ἄρματα δέ σοῦ βροντοῦν
παλικαριοῦ στή ζώνη,

5

κοίταξε καί γέλασε
τῆς νύχτας τό σουλτάνο*,
γλίστρησε σιγά κρυφά
καί πέταξ' ἐδῶ πάνω,

6

καί στό σπίτι τ' ἄραχνο*
γυρνώντας, ὦ ἀκριβέ μας,
γίνε ἀεροφύσημα
καί γλυκοφίλησέ μας!

Ἐρωτήσεις

1. Τί ἐκφράζει ὁ πατέρας ποιητής μέ τίς προτροπές πού ἀπευθύνει στό παιδί του;
2. Ὅλες οἱ προτροπές τοῦ ποιητῆ εἶναι παράλογες καί ἀπραγματοποίητες. Τί ρόλο παίζουν στήν ψυχική κατάστασή του;
3. Γιατί ὁ ποιητής ὀνομάζει τό σπίτι του *ἄραχνο;*
4. Πῶς τελικά παρηγοριέται ὁ πονεμένος πατέρας;
5. Νά ἐξετάσετε τή στιχουργική τοῦ ποιήματος.

ὁ μαῦρος καβαλάρης: ὁ Χάρος.
τό νερό τῆς ἀρνησιᾶς: τό νερό τῆς λησμονιᾶς.
τῆς νύχτας τό σουλτάνο: τό χάρο.
ἄραχνος: ἀραχνιασμένος, ἔρημος, ρημαγμένος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου

(ἀπόσπασμα)

Στό μακρόπνοο αὐτό ποίημα ὁ Γύφτος συμβολίζει τήν ἑλληνική ψυχή (Π. Βλαστός), τόν ἄνθρωπο γενικά (Ἰ. Συκουτρής), τήν ἑλληνική ἰδέα (Κ. Τσάτσος). Ὁ ἴδιος ὁ ποιητής λέει: «Ἴσα ἴσα γιατί σταμάτησα στό γύφτο, θά πεῖ πώς εἶμαι κι ἕνας γύφτος· ἡ ψυχή μου εἶναι καί τέτοια...». Ὁ Γύφτος ξεκινώντας ἀπό τήν ἰδέα νά ἀνανεώσει τή ζωή, γκρεμίζει ὅλες τίς συμβατικές ἀξίες καί τίς κοινωνικές προλήψεις. Ἡ ἀδιάκοπη μεταβολή, ἡ ἀντικατάσταση τοῦ παλιοῦ μέ τό καινούριο, ἡ ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου ὅλου ἀπασχολεῖ σοβαρά τόν ποιητή. Σημειώνουμε πώς τό ποίημα δημοσιεύτηκε τό 1907.

Δουλεῦτε τον ξανά τόν κόσμο στή φωτιά
καί τά καλά του ξανανθίστε καί τά κρίματα
χτυπώντας τον μέ τό σφυρί καί μέ τ' ἀμόνι!

Περάστε ἀπάνου ἀπό τίς μάντρες τά μουλάρια σας,
φτερῶστε τα σάν τά σκουπόξυλα,
ὅταν οἱ μάγισσες τά καβαλᾶνε!
Ὁ κόσμος ἀκομμάτιαστος καί ἀπέραντος!
Ὅπου τελειώνουν οἱ στεριές,
τά πέλαγα ἀρχινᾶνε!

Ὅσα βουνά κι ἄν ἀνεβεῖτε,
ἀπ' τίς κορφές τους θ' ἀγναντεῦτε ἄλλες κορφές,
ψηλότερες, μιάν ἄλλη πλάση ξελογιάστρα·
καί στήν κορφή σά φτάστε τήν κατάψηλη,
πάλε θά καταλάβετε πώς βρίσκεστε
σάν πρῶτα κάτου ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα.

Ἐρωτήσεις

1. Τί προτρέπει ὁ ποιητής καί πῶς δικαιολογεῖ αὐτή τήν προτροπή; Νά βρεῖτε τά σχετικά χωρία στό ποίημα.
2. Γιατί ὁ ποιητής διαλέγει τό γύφτο γιά σύμβολο; Τήν ἀπάντηση θά τή δώσετε, ἄν λάβετε ὑπόψη τή ζωή τοῦ γύφτου.
3. Ποιό εἶναι τό νόημα τῶν τριῶν τελευταίων στίχων; Συνδυάστε το μέ τό στίχο 7.

Κωστή Παλαμᾶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

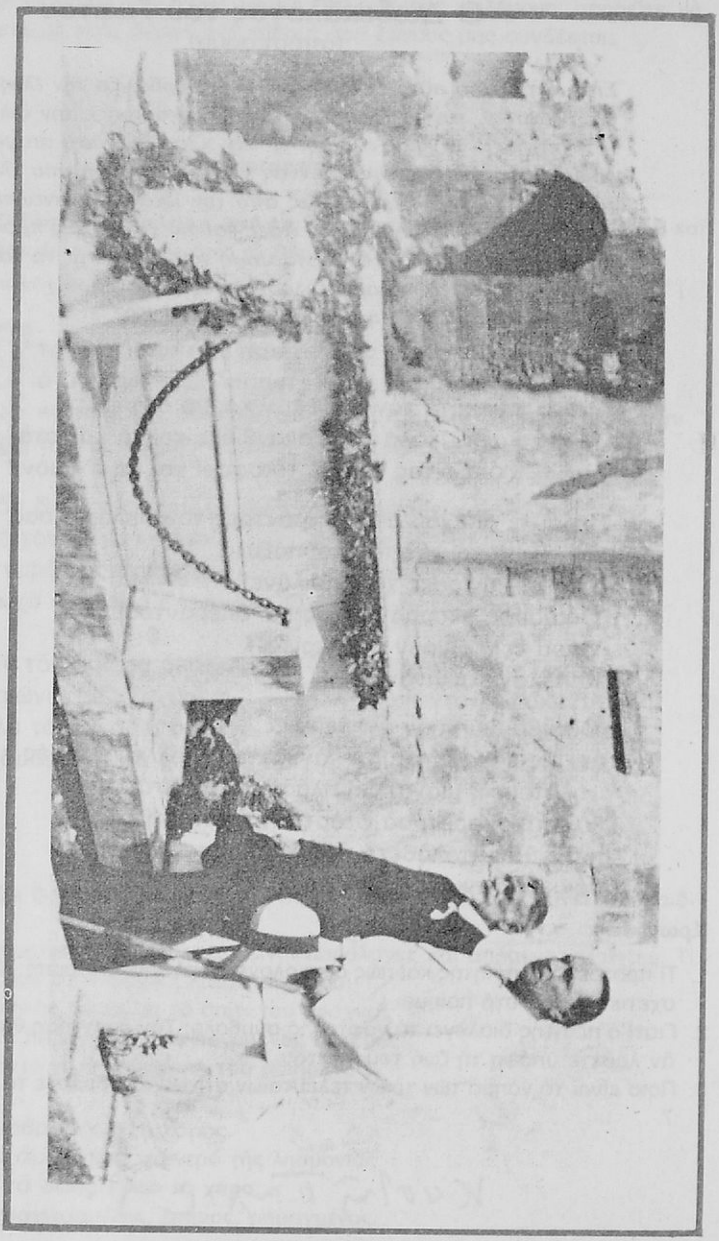

Ὁ Παλαμᾶς καί ὁ Σικελιανός στόν τάφο τοῦ Βαλλαωρίτη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄγγελος Σικελιανός

Στόν Ἀκροκόρινθο

Σέ πολλά ποιήματα τοῦ Σικελιανοῦ ἡ παράδοση καί τά ἐπιτεύγματα τοῦ παρελθόντος σμίγουν μέ τήν παρούσα ζωή καί «μέ ὅλες τίς ἀνάσες τῆς ἑλληνικῆς γῆς» (Σεφέρης, Δοκιμές, σελ. 96). Ζοῦσε μέ τόση οἰκειότητα τήν ἑλληνική φύση, πού τήν ἄγγιζε —βουνά, μάρμαρα, ἀκρογιάλια— ὅπως ἕνας βοσκός ἀγγίζει τά γνώριμα ἀντικείμενα τῆς καλύβας του. Αὐτή τήν αἴσθηση μᾶς δίνει καί στό σονέτο του Στόν Ἀκροκόρινθο.

Στόν Ἀκροκόρινθο ἔπεφτεν ἡ δύση
πυρώνοντας τό βράχο. Κι ευωδάτη
φυκιοῦ πνοή, ἀπ' τό πέλαο, εἶχε ἀρχίσει
νά μεθᾶ τό λιγνό βαρβάτο μου ἄτι...

Ἀφροί στό χαλινάρι· κι ἀπ' τό μάτι
τ' ἀσπράδι ὅλο φαινόταν· καί νά λύσει
τή φούχτα μου, ἀπ' τά γκέμια του γεμάτη,
πάλευε πρός τά πλάτη* νά χιμήσει...

Ἦτανε ἡ ὥρα; Ἦταν τά πλήθια μύρα;
Ἦταν βαθιά τοῦ πέλαγου ἡ ἁρμύρα;
ἡ ἀναπνοή ἡ ἀπόμακρη τοῦ δάσου;

Ἄ! λίγο ἀκόμα ἄν κράταε τό μελτέμι,
ἤξερα ἐγώ πῶς σφίγγεται τό γκέμι
καί τά πλευρά τοῦ μυθικοῦ Πηγάσου*!

Ἐρωτήσεις

1. Στό ποίημα, ἄλογο καί καβαλάρης ἐπηρεάζονται βαθιά ἀπό τή φύση. Μπορεῖτε νά δείξετε:
   α. τί συγκεκριμένα τούς ἐπηρεάζει;

πλάτη (τά): ἐδῶ: τά οὐράνια.

Πήγασος: φτερωτό ἄλογο τοῦ Βελλεροφόντη. Σύμφωνα μέ τούς μεταγενέστερους μύθους ἦταν τό ἄλογο πού μετέφερε τούς ποιητές ψηλά πάνω ἀπό τή γῆ. Συμβολίζει δηλαδή τήν ποιητική ἔμπνευση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

β. τή σταδιακή τους μεταμόρφωση;
γ. σέ τί τελικά μεταμορφώνονται;

2. Ἐξετάστε τίς ἐρωτηματικές προτάσεις στήν τρίτη στροφή. Δεχνουν ἄγνοια; ἀπορία; ἤ τί ἄλλο;
3. Ποιές στροφές ἀναφέρονται ἄμεσα στό ἄλογο; Ποιές στόν καβαλάρη; Ποιές καί στούς δυό μαζί;
4. Ὑπάρχει σύνδεση τοῦ παλιοῦ μέ τό καινούριο; Ἄν ναί, ποιά εἶναι αὐτή καί πῶς τήν πετυχαίνει ὁ ποιητής;
5. Τί γενική αἴσθηση σᾶς προκαλεῖ τό ἀνέβασμα στόν Ἀκροκόρινθο μέ τό ἄλογο;

Τά γύρα μου

Τό ποίημα εἶναι ἡ ὄγδοη ἑνότητα ἀπό τό πολύστιχο λυρικό ποίημα Ἀλαφροΐσκιωτος, ὅπου ἀναπαρασταίνεται ὁ ἑλληνικός κόσμος, ὅπως τόν βλέπει ἕνας ὁραματιστής, ἕνας «ἀλαφροΐσκιωτος». Στήν ἑνότητα αὐτή ὑπάρχει μιά βαθύτατη αἴσθηση τῆς φύσης, μιά μυστική ἕνωση τοῦ ἀνθρώπου μαζί της, «τόσο πού νά γίνεται ἁπλά καί φυσικά οἰκεῖος ἀκόμη καί μέ τούς νεκρούς».

Γύρα στόν κάμπο, στά βουνά,
παντοῦ, ὁ ἀδρός* ἀργάτης*.
Δίπλα στ' ἀμπέλια ὁ πιστικός*
ἀγρύπναε κι ὁ δραγάτης*.
Ὁλοῦθε ὁ ἰδρωμέτωπος
κυβέρναγε χωριάτης.

Μέ παραμόνευε ἡ εὐκή
τοῦ ζήτουλα στούς τράφους.
Γνώριμους ἔβλεπα νεκρούς
ἀπάνω ἀπό τούς τάφους.
Παντοῦ ὁ λαός· κι ἀνέβηκα
ὅσο ἀνεβαίνει ἡ μέρα,
γιά νά χαρῶ τό διάπλατο
τοῦ ἀπάνω κόσμου ἀγέρα.

ἀδρός: γεροδεμένος, τραχύς.
ἀργάτης: ἐργάτης.
πιστικός: μισθωτός βοσκός.
δραγάτης: ἀγροφύλακας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βουνά ξεσκάφτει τό τσαπί,
χτυπάει τό μελισσόχορτο,
ἀναπηδᾶ τό εὐώδισμα
στό λαγαρόν* αἰθέρα.

Παντοῦ ὁ λαός· καί λάτρεψα,
καί στή λαχτάρα μου εἶπα:
«Βάλε τό αὐτί στά χώματα».
καί φάνη μου πώς ἡ καρδιά
τῆς γῆς βαριά ἀντιχτύπα.

Κι ἔβλεπα ἀπάνω ἀπ' τήν κορφή,
βαθιά, τήν πλάση πάσα,
τόν οὐρανόν ἀνάσαινα
καί δέ μοῦ ἀκούγονταν ἡ ἀνάσα.

Κάτου ζευγάρια ἀλάτρευαν*·
τ' ἄτια τ' ἀνεμοπόδα
στ' ἀλώνια — ἀπό τό πέταλο
καί τό στουρνάρι εὐώδα
σπιθοβολώντας — ἔλαμπαν·
οἱ ἀθεμονιές ἐβάραιναν·
νά ξαναμποῦνε ἐπάλευαν
στούς σβώλους τά σκουλήκια·
ἀνακοχλάανε στίς ἐλιές
μιά βράση τά τζιτζίκια.

Ἔτρεμε ἡ χλόη ὁλούθενες.
Τό λυγερόν ἀγέρι
ἐσήμαινε αἰθερόηχον
ψηλά τό μεσημέρι·
στίς λαγκαδιές ἐσειόντανε
σάν πόταμος ἡ φτέρη.

Ἄσωτο γύρα πέλαγο.
Τό αἰθέριο σημαντήρι
στήν πλώρα ἐχτύπα ἤ στό πανί
τό τρεχαντήρι,

λαγαρός: διαυγής, λαμπικαρισμένος.
ἀλατρεύω: ἀλετρεύω, ὀργώνω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐχτύπαε στοῦ ψαρᾶ τ' αὐτί,
πού τοῦ πελάου τή στρώση
κοιτώντας, ξάφνου ἕνα ἀλαφρό
ἀποκάρωμα* εἶχε νιώσει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά γενική ἐντύπωση σᾶς προκαλεῖ τό ποίημα; Τί συναισθήματα σᾶς γεννᾶ;
2. Τό ποίημα ἔχει πλούσιο τό φυσιολατρικό στοιχεῖο. Τί τό ἰδιαίτερο παρατηρεῖτε στή φυσιολατρία αὐτή; Πῶς βλέπει τή φύση ὁ ποιητής;
3. Τί θέλει νά τονίσει ὁ ποιητής μέ τή φράση *παντοῦ ὁ λαός;*
4. Στό εἰσαγωγικό σημείωμα ἐπισημαίνεται ἡ μυστική ἕνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση. Μπορεῖτε νά βρεῖτε μέσα στό ποίημα τούς στίχους πού τό δείχνουν αὐτό;
5. Ὁ ποιητής συνδέει τό περιορισμένο φυσικό τοπίο μέ ὅλο τό σύμπαν. Μέ ποιούς στίχους τό πετυχαίνει καί πῶς;

Τρεχαντήρα

Καταμεσίς ἀνέμου ἡ τρεχαντήρα*,
μέ τά πανιά της τόξα τεντωμένα,
τοῦ δοιακιοῦ* τή στερνήν ἐπῆρε γύρα
στά γαλανά βουνά τά γυμνωμένα...

Κι ὁ αἰθεροδρόμος βόγκος πού ἐπλημμύρα
στά ξάρτια, στά πρυμνήσια, στήν ἀντένα
— δελφίνια παρατρέχανε ὁλοένα —
τήν ἔκρουε μές στό κύμα, ὁλόρτη λύρα!

Δίκοπη σπάθα ἐξέσκιζε ἡ καρίνα...
Κι ὁ ἀφρός στήν πρύμνα, χώριος σέ δυό κρίνα,
τῶν σταλιῶν* ἀνατίναζε τό σεῖστρο*...

ἀποκάρωμα: νάρκωση.
τρεχαντήρα: ἱστιοφόρο πλοῖο.
δοιάκι: τιμόνι (ἀρχ. *οἴαξ*).
σταλιά: στάλα, σταγόνα.
σεῖστρο: κουδουνίστρα, ντέφι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σάν, μ' ἕνα «λάσκα*!» — ὁ ἥλιος μεσουράνει —
στῶν Σαλώνων ἐμπῆκε τό λιμάνι
μέ τόν καταμεσήμερο μαΐστρο!

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς ἀπεικονίζεται ἡ τρεχαντήρα στά διάφορα στάδια τῆς διαδρομῆς της, ὥσπου νά φτάσει στό λιμάνι;
2. Νά βρεῖτε τίς ὀπτικές καί ἀκουστικές εἰκόνες τοῦ ποιήματος.
3. Ποιές λέξεις δίνουν τίς εἰκόνες αὐτές; Εἶναι πετυχημένη ἡ ἐπιλογή τους; Γιατί;
4. Τό ποίημα φαίνεται καθαρά περιγραφικό. Ἐκφράζει ὅμως καί τή διάθεση τοῦ ποιητῆ. Μπορεῖτε, μέ τή βοήθεια καί τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος, νά τήν προσδιορίσετε;
5. Ὁ ποιητής ἀκολουθεῖ σέ γενικές γραμμές τήν παρνασσιακή τεχνοτροπία. Μπορεῖτε νά βρεῖτε τά κύριο γνωρίσματά της;
6. Νά συγκεντρώσετε τίς μεταφορές πού χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητής καί νά ἐξετάσετε τή λειτουργία τους μέσα στό ποίημα.

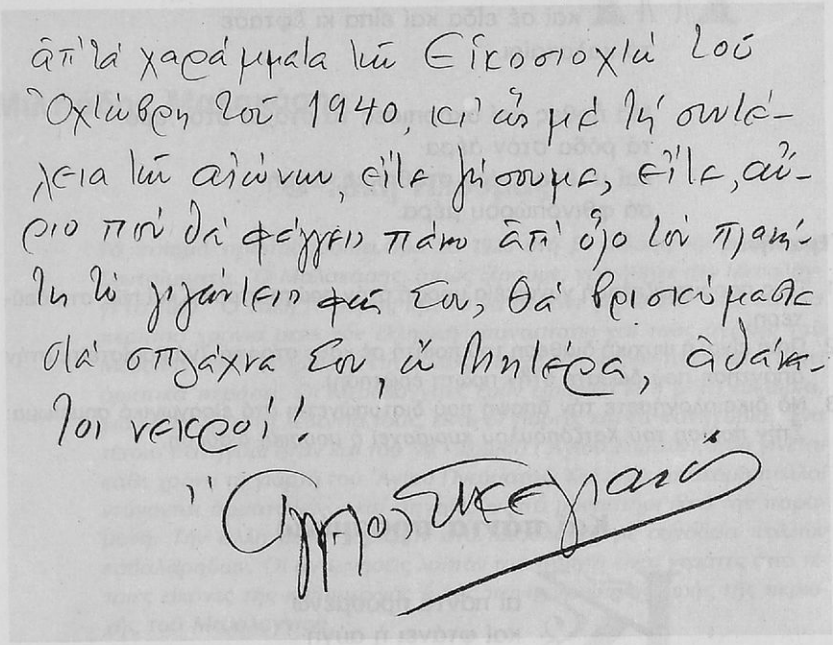
ἀπ' τά χαράμματα τῶν Εἰκοσιοχτώ τοῦ
Ὀχτώβρη τοῦ 1940, κι' ὡς μέ τή σωλά-
κεια τῶν αἰώνων, εἴτε μήσουμε, εἴτε, αὔ-
ριο πού θά φέγγει πάνω ἀπ' ὅλο τόν πρακ-
τικό τό γιάντεψε φῶς Σου, θά βρισκόμαστε
σά σπάχνα Σου, ὦ Μηλέρα, ἀδάκα-
τοι νεκροί!

Ὀμπροστκεγιανό

λάσκα: ναυτικό παράγγελμα (προστακτική τοῦ ρημ. λασκάρω: χαλαρώνω).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωνσταντίνος Χατζόπουλος

Στήν ποίηση τοῦ Χατζόπουλου κυριαρχεῖ ἡ μουσική διάθεση. Μέ τήν ἐπανάληψη τῆς ἴδιας ἤ τῶν ἴδιων λέξεων, μέ τή συχνή χρήση τοῦ καί, μέ τή θολή ἀτμόσφαιρα μέσα στήν ὁποία τοποθετεῖ τίς ποιητικές του εἰκόνες, προσπαθεῖ νά ἐκφράσει τίς λεπτές καταστάσεις τῆς ψυχῆς του. Ἐνῶ στήν πεζογραφία του — μέ ἐξαίρεση κυρίως τό Φθινόπωρο *— εἶναι ρεαλιστής καί παρουσιάζεται μέ κοινωνικές ἀνησυχίες, στήν ποίησή του ἐκφράζει τό κλίμα τοῦ* συμβολισμοῦ.

Πέρασες καί εἶχες στά μαλλιά

Πέρασες καί εἶχες στά μαλλιά
ρόδα καί φῶς καί εἶχες στό χέρι
κρίνα λευκά καί στάχια ἀπ' τόν ἀγρό·
καί σέ εἶδα καί εἶπα κι ἔφτασε
τό καλοκαίρι.

Μά ἦρθες καί σκόρπισες τά στάχια στό νερό,
τά ρόδα στόν ἀέρα·
καί μ' ἕνα κρίνο στάθηκες, ὠχρή
σά φθινοπώρου μέρα.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς παρουσιάζεται ἡ γυναικεία μορφή στήν πρώτη στροφή καί πῶς στή δεύτερη;
2. Ποιά εἶναι ἡ ψυχική διάθεση τοῦ ποιητῆ σέ κάθε στροφή; (νά βασιστεῖτε στήν ἀπάντηση πού δώσατε στήν πρώτη ἐρώτηση).
3. Νά δικαιολογήσετε τήν ἄποψη πού διατυπώνεται στό εἰσαγωγικό σημείωμα: *Στήν ποίηση τοῦ Χατζόπουλου κυριαρχεῖ ἡ μουσική διάθεση.*

Καί πάντα προσμένω

αί πάντα προσμένω
καί φτάνει ἡ αὐγή·
καί μένω ὁ πλεγμένο
κισσός στήν πηγή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καί μοῦ εἶσαι τό ρεῖθρο*
πού κλαίει σιγαλά
καί μοῦ εἶσαι τό νέφος
πού φεύγει ψηλά.

Καί μοῦ εἶσαι τό δάκρυ
πού στάζει θολό·
καί πάντα προσμένω,
μά δέ σέ καλῶ.

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιές λέξεις καί μέ ποιά εἰκόνα δηλώνεται ἡ ἀναμονή τῆς πρώτης στροφῆς;
2. Νά μελετήσετε τά δίστιχα τῆς δεύτερης στροφῆς καί τό πρῶτο τῆς τρίτης. α) Τί εἶναι γιά τόν ποιητή τό πρόσωπο, στό ὁποῖο ἀπευθύνεται; β) Ποιά κατάσταση τῆς ψυχῆς του ἐκφράζουν τά δίστιχα;
3. Κυριαρχεῖ καί σ' αὐτό τό ποίημα ἡ μουσική διάθεση;

Μιλτιάδης Μαλακάσης

Ὁ Τάκη Πλούμας

Τό ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1926 στή β΄ ἔκδοση τῆς συλλογῆς Συντρίμματα. *Ὁ Μαλακάσης, ὅπως ξέρουμε, γεννήθηκε στό Μεσολόγγι τό 1869. Ὁ Τάκη Πλούμας πρέπει νά πέθανε γύρω στά 1885, ἑξήντα περίπου χρόνια μετά τήν ἑλληνική ἐπανάσταση καί τούς ἀγῶνες τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ ἡρωική, ἑπομένως, ἐποχή τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21 ἔχει ὁριστικά περάσει. Οἱ Μεσολογγίτες ζοῦν εἰρηνικά κι ἡ μόνη εὐκαιρία, γιά νά δείξουν τή λεβεντιά τους, εἶναι οἱ γιορτές καί τά πανηγύρια. Ἕνα τέτοιο πανηγύρι ἦταν καί τοῦ Ἁι - Συμιοῦ (Ἁγίου Συμεών), πού γίνεται κάθε χρόνο τή γιορτή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί σήμερα ἀκόμη πολλοί ντύνονται ἀρματωμένοι καί πηγαίνουν στό μοναστήρι ἀπό τήν παραμονή. Τήν ἄλλη μέρα γυρίζουν στό Μεσολόγγι, μέ συνοδεία πολλῶν καβαλάρηδων. Οἱ ἀναμνήσεις λοιπόν τοῦ ποιητῆ εἶναι γεμάτες ἀπό τέτοιες εἰκόνες τῆς καθημερινῆς ἤ τῆς πανηγυριώτικης ζωῆς τῆς περιοχῆς τοῦ Μεσολογγιοῦ.*

ρεῖθρο: ρυάκι, αὐλάκι δρόμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τά παιδικά μου χρόνια, ὁ πιό μεγάλος
ἀξάδερφός μου μ' ἔπαιρνε μαζί
στά πανηγύρια, πού ἤτανε, παρ' ἄλλος*,
πρῶτος στήν ὀμορφιά καί στήν ὁρμη.

Τί ὡραῖος! τόν θυμοῦμαι ἀστροβολοῦσε*
καβάλα στό φαρί* του, βυσινιά
φέρμελη* χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
γιορντάνια* ἀπό βενέτικα φλουριά*.

Τοῦ Καπετάν Πασᾶ φόραε τήν πάλα*
καί τό χαρμπί* τοῦ Μπότσαρη, καί δυό,
στοῦ σελαχιοῦ* του ἀνάμεσα τή σπάλα,
πιστόλια ἀπό τ' Ἀλῆ τό θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη*
καί κάλτσες καί τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιά ἀπ' τά Γιάννενα φερμένη,
γαντζούδια* πρεβεζάνικα, ἀσημιά.

Ἔτσι σιαγμένος*, κι ἔχοντας στόν ὦμο
τό καριοφίλι*, χαίτη καί λουριά
στό χέρι του, ἐλαμπάδιζε* τό δρόμο,
χιμώντας ἀπ' τήν Πύλη* τήν πλατιά.

παρ' ἄλλος: περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο.
ἀστροβολῶ: ἀκτινοβολῶ, λάμπω σάν ἀστέρι.
φαρί: (ἀραβική λέξη): ἄλογο πολεμικό ἤ γιά ἱππασία.
φέρμελη: γελέκι πού φοριέται μαζί μέ τή φουστανέλα.
γιορντάνια: περιδέραια, στολίδια.
φλουρί: χρυσό νόμισμα.
πάλα: σπαθί πλατύ καί κυρτό.
χαρμπί: διακοσμητικό μαχαίρι, πού κρέμεται στό σελάχι.
σελάχι: δερμάτινη ζώνη. Μπροστά ἔχει θῆκες γιά ὅπλα, μαχαίρια κτλ.
ζυγιασμένη: σιαγμένη καλά.
γαντζούδια: κοσμήματα ἀπό πόρπες ἤ ἁλυσίδες.
σιαγμένος (τοῦ σιάζω): συγυρισμένος.
καριοφίλι: μακρύκανο τουφέκι.
λαμπαδίζω: περνῶ τό δρόμο σά λαμπάδα.
Πύλη: Βρίσκεται στό Β. τμῆμα τῆς πόλης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι ἐγώ, λίγο ξοπίσω του, ὅλο θάμπος,
στό γρήγορο ἀλογάκι μου κι ἐγώ,
δινόμουν νά τόν φτάνω, κι ἤμουν σάμπως
Νά 'χα φτερά κορμάκι ἀέρινο!

Κι ὡς τρέχαμε θυμᾶμαι τά κλεισμένα
στό τουνεζί* φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε σάν ἕνα
γνεφάκι* ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά.

Κι ὡς πύρωνεν ἀκόμα στή φευγάλα,
τρικυμισμένος κι ὅλος μές στό φῶς,
χρυσόχυτος μοῦ ἐφάνταζε καβάλα,
σάν τόν 'Αι - Γιώργη, λίγο πιό μικρός.

Ὤ! τό λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας
τόν ἥλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς!
Καί νά μετρῶ καί νά 'ναι ὁ Τάκη Πλούμας
τριάντα τρία χρόνια μές στή γῆς...

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά στοιχεῖα μᾶς δίνει ὁ ποιητής στή στροφή 1 καί κατά τί διαφοροποιοῦνται οἱ στροφές 2-4, 5-8 καί 9;
2. Μέ ποιές εἰκόνες κατορθώνει ὁ ποιητής νά ζωντανέψει τή μορφή τοῦ Τάκη Πλούμα;
3. Πῶς ἐκφράζεται μέσα στό ποίημα ὁ θαυμασμός καί ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ γιά τόν Τάκη Πλούμα;

Ἰωάννης Γρυπάρης

Τό Μελτέμι*

Στό ποίημα αὐτό, πού ἀνήκει στή συλλογή Σκαραβαῖοι, *μποροῦμε νά παρακολουθήσουμε τήν τεχνοτροπία τοῦ* Παρνασσισμοῦ, *ἀπό τήν ὁποία ἐπηρεάσθηκε ὁ ποιητής.*

τουνεζί: τυνησιακό, κόκκινο.
γνεφάκι: συννεφάκι.
Μελτέμι: Βόρειος ἤ βορειοδυτικός ἄνεμος (ἀρχ. οἱ *ἐτησίαι*). Τόν Αὔγουστο φυσοῦν πολύ δυνατά μελτέμια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αδράσει* ὁ ἥλιος ὁ ἀψύς τ' ἀκόσιστο* χορτάρι,
στό κάμα* τό μεσημερνό ἀχνίζουν τά χαλίκια
καί πρίν τήν ὑστερνή δροσιά ἡ λάβρα* νά τούς πάρει
τήν ἁρμυρή τους μυρωδιά γύρω σκορποῦν τά φύκια.

Φωλιά καμίνι ἀφήνοντας καί τῆς στεριᾶς τ' ἀρείκια,*
παίρνουν τά φίδια, στό νερό, τίς σμυναριές* ζευγάρι
κι ὅπου διπλά καθρεφτιστά κοιμοῦνται τά καΐκια
μόνοι ἀνεμίζουν μάρμαρο τή θάλασσα οἱ γλάροι.

Ξάφνου κρυφός παροξυσμός*· τό κύμα λιανοτρέμει
κι ἀνάρια ἡ θάλασσα ἡ στρωτή στό σύγκρυο* μελανιάζει,
γιατί θεριό ἀπ' ἀνοιχτά πλακώνει, τό Μελτέμι.

Στήν πρώτη ὁ γλάρος ρουφαλιά* ἀπό ψηλά χουγιάζει*
καί σπάνοντας μ' ἀφροδροσιά τό κύμα τό γεμάτο,
γυρνοῦν τά φίδια στή στεριά κι οἱ σμυναριές στόν πάτο.

Ἐρωτήσεις

1. *μόνοι ἀνεμίζουν μάρμαρο τή θάλασσα οἱ γλάροι*
   Νά ἀναλύσετε τήν εἰκόνα τοῦ στίχου.
2. Τό *Μελτέμι* εἶναι μία θαλασσογραφία· ἀπό ποιές εἰκόνες ἀποτελεῖται;
3. Ποιά ἀντίθεση παρουσιάζουν μεταξύ τους;
4. Μέ ποιές λέξεις, φράσεις καί παρηχήσεις ἀποδίδει ὁ ποιητής: α) τήν ἀφόρητη ζέστη β) τή θαλασσοταραχή;
5. Οἱ παρνασσικοί ποιητές ἐπιδιώκουν κυρίως τήν τελειότητα στή μορφή. Ἔτσι ἡ τέχνη τους ἔχει κάποια ψυχρότητα, γιατί φαίνεται ἀπρόσωπη, χωρίς ὑποκείμενο. Ἀναγνωρίζετε αὐτά τά χαρακτηριστικά στό *Μελτέμι;* Δικαιολογῆστε τή γνώμη σας.

ἀδράσσω: ἀδράχνω, ἁρπάζω μέ δύναμη· ἐδῶ μετφ. φλογίζω, πυρπολῶ.
ἀκόσιστος: ἄκοπος, ἀθέριστος.
κάμα: ὑπερβολική ζέστη, κάψα.
λάβρα: ἀφόρητη ζέστη, καύσωνας.
ἀρείκια: ρείκια, εἶδος θάμνων.
σμυναριά: σμέρνα, εἶδος ψαριοῦ πού μοιάζει μέ χέλι.
κρυφός παροξυσμός: ἐδῶ μτφ. κρυφή ἀναταραχή.
σύγκρυο: ρίγος, ψυχρό ρεῦμα.
ρουφαλιά: δίνη, ρουφήχτρα.
χουγιάζω: φωνάζω ἀπό μακριά δυνατά, γιά νά διώξω τά ζῶα. Ἐδῶ μτφ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ. Π. Καβάφης

Τό πρῶτο σκαλί

Τά μισά περίπου ποιήματα τοῦ Καβάφη ἔχουν ἕναν τόνο διδακτικό. Στήν κατηγορία αὐτή μποροῦμε νά κατατάξουμε καί τό Πρῶτο σκαλί. *Σ' αὐτό ὁ ἔμπειρος ποιητής Θεόκριτος ἐνθαρρύνει ἕνα νέο ὁμότεχνό του.*

Εἰς τόν Θεόκριτο* παραπονιοῦνταν
μιά μέρα ὁ νέος ποιητής Εὐμένης*·
«Τώρα δυό χρόνια πέρασαν πού γράφω
κι ἕνα εἰδύλλιο* ἔκαμα μονάχα.
Τό μόνον ἄρτιόν μου ἔργον εἶναι.

Θεόκριτος: Βουκολικός ποιητής. Γεννήθηκε τό 305 περίπου π.Χ. στίς Συρακοῦσες καί ἔζησε ἀρκετά χρόνια στήν Ἀλεξάνδρεια.
Εὐμένης: πρόκειται μᾶλλον γιά φανταστικό πρόσωπο.
εἰδύλλιο: μικρό ποιμενικό ποίημα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλίμονον, εἶν' ὑψηλή τό βλέπω,
πολύ ὑψηλή τῆς Ποιήσεως ἡ σκάλα·
κι ἀπ' τό σκαλί τό πρῶτο ἐδῶ πού εἶμαι
ποτέ δέν θ' ἀνεβῶ ὁ δυστυχισμένος».
Εἶπ' ὁ Θεόκριτος· «Αὐτά τά λόγια
ἀνάρμοστα καί βλασφημίες εἶναι.
Κι ἄν εἶσαι στό σκαλί τό πρῶτο, πρέπει
νά 'σαι ὑπερήφανος κι εὐτυχισμένος.
Ἐδῶ πού ἔφθασες, λίγο δέν εἶναι·
τόσο πού ἔκαμες, μεγάλη δόξα.
Κι αὐτό ἀκόμη τό σκαλί τό πρῶτο
πολύ ἀπό τόν κοινό τόν κόσμο ἀπέχει.
Εἰς τό σκαλί γιά νά πατήσεις τοῦτο
πρέπει μέ τό δικαίωμά σου νά 'σαι
πολίτης εἰς τῶν ἰδεῶν τήν πόλη.
Καί δύσκολο στήν πόλη ἐκείνην εἶναι
καί σπάνιο νά σέ πολιτογραφήσουν.
Στήν ἀγορά της βρίσκεις Νομοθέτας
πού δέν γελᾶ κανένας τυχοδιώκτης.
Ἐδῶ πού ἔφθασες, λίγο δέν εἶναι·
τόσο πού ἔκαμες, μεγάλη δόξα».

Ἐρωτήσεις

1. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού βασανίζει τό νέο ποιητή; Τί διαπιστώνει καί ἀπελπίζεται τόσο;
2. Μέ ποιά λόγια τόν παρηγορεῖ ὁ Θεόκριτος; Τί τόν συμβουλεύει νά προσέχει;
3. Γιατί εἶναι δύσκολο καί σπάνιο νά πολιτογραφηθεῖ κανείς *εἰς τῶν ἰδεῶν τήν πόλη;*
4. Σχολιάστε τούς δυό τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος.
5. Νά ἐξετάσετε τή δομή τοῦ ποιήματος καί τή διάρθρωση τῶν νοημάτων.
6. Νά συγκρίνετε τήν τεχνική τοῦ ποιήματος μέ τήν τεχνική ἑνός παραδοσιακοῦ καί ἑνός μοντέρνου ποιήματος.

Ὑπέρ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας* πολεμήσαντες

Τό ποίημα ἐγκωμιάζει τούς τελευταίους ὑπέρμαχους τῆς ἑλληνικῆς

Ἀχαϊκή Συμπολιτεία: ἡ τελευταία προσπάθεια τῶν ἑλληνικῶν πόλεων νά ἑνωθοῦν καί νά διαφυλάξουν τήν ἀνεξαρτησία τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλευθερίας στή Λευκόπειρα τῆς Κορίνθου (146 π.Χ.). Ὁ ποιητής ἀποδίδει τό ποίημα σ' ἕνα φανταστικό πρόσωπο, τόν Ἀχαιό (109 π.Χ.), πού σχολιάζει τά γεγονότα τοῦ 146 π.Χ. Ἡ βασιλεία τοῦ Λαθύρου «εἶναι κι αὐτή μιά ταραγμένη ἐποχή ἐξευτελισμοῦ, κατάντιας καί ἀνεξάντλητης ραδιουργίας, πού κορυφώνεται μέ τή φυγή τοῦ Πτολεμαίου ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια, ἐνῶ ἡ παντοδύναμη Ρώμη πυκνώνει τά δίχτυα της γύρω ἀπό τό ἐλεεινό βασίλειο τῶν Λαγιδῶν» (Σεφέρης, Δοκιμές, 1962).

Ἀνδρεῖοι σεῖς πού πολεμήσατε καί πέσατ' εὐκλεῶς*·
τούς πανταχοῦ νικήσαντας* μή φοβηθέντες.
Ἄμωμοι* σεῖς, ἄν ἔπταισαν ὁ Δίαιος* κι ὁ Κριτόλαος*.
Ὅταν θά θέλουν οἱ Ἕλληνες νά καυχηθοῦν,

«Τέτοιους βγάζει τό ἔθνος μας» θά λένε
γιά σᾶς. Ἔτσι θαυμάσιος θά 'ναι ὁ ἔπαινός σας.

Ἐγράφη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπό Ἀχαιοῦ·
ἕβδομον ἔτος Πτολεμαίου, Λαθύρου.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς χαρακτηρίζει ὁ ποιητής τούς «ὑπέρ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας πολεμήσαντες»;
2. Ὁ ποιητής διαχωρίζει τή θέση τους ἀπό τόν Δίαιο καί τόν Κριτόλαο. Γιατί;
3. Διαβάστε καί τό ποίημα Θερμοπύλες τοῦ Καβάφη. Τί κοινό παρατηρεῖτε;
4. Τό ποίημα εἶναι ἐπίγραμμα. Μπορεῖτε νά δώσετε τά στοιχεῖα του;

27 Ἰουνίου 1906, 2 μ.μ.

Τό ποίημα, ὅπως δείχνει κι ὁ τίτλος του, ἀναφέρεται σέ πραγματικό γεγονός. Νά προσέξετε ἰδιαίτερα πώς α) ἡ ἀγωνία τοῦ κρεμασμένου

εὐκλεῶς: ἔνδοξα.
τούς πανταχοῦ νικήσαντας: ἐννοεῖ τούς Ρωμαίους.
ἄμωμοι: ἀψεγάδιαστοι.
Δίαιος καί Κριτόλαος: στρατηγοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παιδιοῦ ἐναλλάσσεται μέ τήν ἀγωνία τῆς μητέρας καί β) ὁ ποιητής παρουσιάζει τό γεγονός ρίχνοντας περισσότερο τό βάρος στούς θρήνους τῆς μητέρας.

Σάν τό 'φεραν νά τό κρεμάσουν 1
τό δεκαεφτά χρονῶ ἀθῶο παιδί, 2
ἡ μάνα του πού στήν κρεμάλα ἐκεῖ κοντά 3
σέρνονταν καί χτυπιοῦνταν μές στά χώματα 4
κάτω ἀπ' τόν μεσημεριανό, τόν ἄγριον ἥλιο 5
πότε οὔρλιαζε, καί κραύγαζε σά λύκος, σά θηρίο 6
καί πότε ἐξαντλημένη ἡ μάρτυσσα* μοιρολογοῦσε 7
«Δεκαεφτά χρόνια μονάχα μέ* τά 'ζησες παιδί μου». 8
Καί ὅταν τό ἀνέβασαν τήν σκάλα τῆς κρεμάλας 9
κι ἐπέρασάν το τό σκοινί καί τό 'πνιξαν 10
τό δεκαεφτά χρονῶ ἀθῶο παιδί, 11
κι ἐλεεινά κρεμνιοῦνταν στό κενόν, 12
μέ τούς σπασμούς τῆς μαύρης του ἀγωνίας 13
τό ἐφηβικόν ὡραῖα καμωμένο σῶμα, 14
ἡ μάνα ἡ μάρτυσσα κυλιόντανε στά χώματα 15
καί δέν μοιρολογοῦσε πιά γιά χρόνια τώρα· 16
«Δεκαεφτά μέρες μοναχά», μοιρολογοῦσε, 17
«δεκαεφτά μέρες μοναχά σέ χάρηκα παιδί μου». 18

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιούς στίχους ἐκφράζεται ἡ ὀδύνη τῆς μάνας γιά τόν ἄδικο χαμό τοῦ γιοῦ της;
2. Πῶς κλιμακώνεται ἡ ὀδύνη τῆς μητέρας στούς στίχους 4 καί 15, 8 καί 17-18;
3. Στήν ποίηση τοῦ Καβάφη βρίσκουμε καί ἄλλες χαροκαμένες μητέρες. Εἶναι ἡ *Θέτις* στό ποίημα *Ἀπιστία* καί ἡ Ἑβραία ἀρχόντισσα στό ποίημα *Ἀριστόβουλος*, πού ἐκφράζουν τήν ὀδύνη τους μέ δάκρυα καί φωνές, μέ βίαιες ἤ δραματικές χειρονομίες. Διαβάστε ὅσοι μπορεῖτε τά ποιήματα καί νά συγκρίνετε τή συμπεριφορά τῆς κάθε μάνας μπροστά στήν τραγωδία πού τίς βρῆκε. Ποιές ὁμοιότητες καί ποιές διαφορές βρίσκετε;

Κ. Π. Καβάφης.

μάρτυσσα: μαρτύρισσα.
μέ: (ἰδιωμ.) ἀντί *μοῦ*.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κώστας Βάρναλης

Ἡ θάλασσα

Στό ποίημα, πού ἀποτελεῖ τόν πρόλογο στό βιβλίο Τό φῶς πού καίει, *πλεονάζουν τά ρήματα, τά ὁποῖα ἐκφράζουν εὐχή (νά σ' ἀγναντεύω, νά μή χορταίνω κτλ.). Ὁ ποιητής δέν περιγράφει τί βλέπει μπροστά του, ἀλλά πῶς θά 'θελε νά βλέπει ὅ,τι ὑπάρχει γύρω του ἤ ἁπλώνεται μπροστά του. Ἡ ἔντονη αὐτή ψυχική διάθεση καθορίζει καί τόν τόνο τοῦ ποιήματος.*

Νά σ' ἀγναντεύω, θάλασσα, νά μή χορταίνω,
ἀπ' τό βουνό ψηλά
στρωτήν καί καταγάλανη καί μέσα νά πλουταίνω
ἀπ' τά μαλάματά* σου τά πολλά.

Νά 'ναι χινοπωριάτικον ἀπομεσήμερ', ὄντας
μετ' ἄξαφνη νεροποντή
χιμάει μέσ' ἀπ' τά σύννεφα θαμπωτικά γελώντας
ἥλιος χωρίς μαντύ*.

Νά ταξιδεύουν στόν ἀγέρα τά νησάκια, οἱ κάβοι*,
τ' ἀκρόγιαλα σά μεταξένιοι ἀχνοί
καί μέ τούς γλάρους συνοδιά κάποτ' ἕνα καράβι
ν' ἀνοίγουν νά τό παίρνουν οἱ οὐρανοί.

Ξανανιωμένα ἀπ' τό λουτρό νά ροβολᾶνε κάτου
τήν κόκκινη πλαγιά χορευτικά
τά πεῦκα, τά χρυσόπευκα, κι ἀνθός τοῦ μαλαμάτου*
νά στάζουν τά μαλλιά τους τά μυριστικά·

κι ἀντάμα τους νά σέρνουνε τό φωτεινό χορό τους
ὡς μέσα στό νερό

μάλαμα: χρυσάφι· ἐδῶ μεταφορικά.
μαντύ: μανδύας (μτφ.).
κάβος: ἀκρωτήριο·
τοῦ μαλαμάτου: ἀντί μαλάματος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τά ἐρημικά χιονόσπιτα — κι αὐτά μές στ' ὄνειρό τους
νά τραγουδᾶνε, ἀξύπνητα καιρό.

Ἔτσι νά στέκω, θάλασσα, παντοτινέ ἐρωτά μου,
μέ μάτια νά σέ χαίρομαι θολά
καί νά 'ναι τά μελλούμενα στήν ἄπλα σου μπροστά μου,
πίσω κι ἀλάργα βάσανα πολλά.

Ὥς νά μέ πάρεις κάποτε, μαργιόλα* σύ,
στούς κόρφους σου ἀψηλά τούς ἀνθισμένους
καί νά μέ πᾶς πολύ μακριά ἀπ' τή μαύρη τούτη Κόλαση,
μακριά πολύ κι ἀπό τούς μαύρους κολασμένους...

Ἐρωτήσεις

1. Ἀφοῦ μελετήσετε τό ποίημα νά καθορίσετε: α) Ἀπό ποῦ ἀντικρίζει ὁ ποιητής τή θάλασσα καί τί κυρίως ἔχει ὁλόγυρά του; β) Πότε ἀκριβῶς εὔχεται ν' ἀγναντεύει τή θάλασσα καί γιατί; γ) Τί ἄλλο, ἐκτός ἀπό τή θάλασσα, ἁπλώνεται μπροστά του ἤ εὔχεται νά βλέπει; δ) Κατά τί διαφέρουν οἱ τελευταῖες δυό στροφές ἀπό τίς προηγούμενες;
2. Πῶς θέλει ὁ ποιητής νά βλέπει ὅ,τι ὑπάρχει γύρω του ἤ ἁπλώνεται μπροστά του; Νά συγκεντρώσετε ὅλα τά ρήματα πού ἐκφράζουν εὐχή καί νά προσέξετε τί τό ἰδιαίτερο προσθέτουν στίς εἰκόνες πού συνθέτουν.

Νίκος Καζαντζάκης

Ὀδυσσέας
(ἀπόσπασμα)

Ὁ Ὀδυσσέας εἶναι ἀπό τίς τραγωδίες τοῦ Καζαντζάκη, πού ἀντλοῦν τό θέμα τους ἀπό τήν ἀρχαία παράδοση. Σ' αὐτήν ὁ Καζαντζάκης πραγματεύεται τήν ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσέα στήν Ἰθάκη καί τήν τιμωρία τῶν μνηστήρων. Στό ἀπόσπασμά μας ὁ Ὀδυσσέας συναντιέται μέ τόν πιστό δοῦλο του Εὔμαιο. Ταλαιπωρημένος καί ἀγνώριστος τοῦ λέει ὅτι εἶναι ὁ Δαίδαλος καί ὅτι ἔφυγε ἀπό τήν Κρήτη, γιατί ποθοῦσε νά γυρίσει στήν Ἑλλάδα. Στή συνέχεια ἀναφέρει ὅσα διαβάζετε πιό κάτω.

μαργιόλα: πλανεύτρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δυό μῆνες πᾶνε πιά στῆς πλούσιας Πύλος
τ' ἀμμουδερά ἀκρογιάλια πού περνοῦσα·
νοτιάς φυσοῦσε, ξέσπασεν ἡ μπόρα
κι ἀπό τά μαῦρα νέφελα χυνόταν
βαριά νεροποντή — κι ὁλοῦθε ὁ μέγας
μᾶς τρογυρνοῦσε κεραυνός τοῦ Δία...
Στό φῶς μιᾶς ἀστραπῆς βιγλίζω ἀπάντεχα
στή μέση τοῦ πελάγου τό Δυσσέα
γαλήνιος νά κρατάει σφιχτά τό δοιάκι,
κατάματα στυλώνοντας τή μπόρα!
«— Δυσσέα!», τοῦ κράζω, «πᾶς γιά τήν πατρίδα;...
Πιά μές στῆς θεᾶς τήν κλίνη δέ χωροῦσες;...»
Μ' αὐτός, μέ τό τιμόνι στήν παλάμη
καί τ' ἁρμυρά δαγκώνοντας μουστάκια
τήραε μπροστά, σκυφτός, καί δέν ἐστράφη!

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ Ὀδυσσέας, μέσα στή νεροποντή καί τούς κεραυνούς, «γαλήνιος», «κατάματα στυλώνοντας τή μπόρα», «καί τ' ἁρμυρά δαγκώνοντας μουστάκια», δέν ἀπαντᾶ στήν ἐρώτηση, ἀλλά

   τήραε μπροστά, σκυφτός, καί δέν ἐστράφη.

   Τί θέλει νά δείξει ὁ ποιητής μέ τή στάση αὐτή τοῦ Ὀδυσσέα;
2. Ὁ ποιητής δίνει παραστατικά τήν εἰκόνα τῆς μπόρας. Ποιά εἶναι ἡ λειτουργία της μέσα στό ποίημα;
3. Νά ἐξετάσετε τή στιχουργική καί τή γλώσσα τοῦ ποιήματος. Τί παρατηρεῖτε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

Τό ξεκίνημα τοῦ Παλαμᾶ

Ἀπόσπασμα ἀπό τό Κεφ. 3 «Ἡ ὥρα τοῦ ὄρθρου»
Τοῦ βιβλίου *Κωστῆς Παλαμᾶς (1966, β΄ ἔκδοση).*

Ἡ ὥρα τοῦ ὄρθρου

Μέ τόν τίτλο «Πῶς πρωτομπῆκα στή δημοσιότητα» ὁ Παλαμᾶς, μέ τήν ἀγιάτρευτη νοσταλγία του τῶν πρώτων χρόνων, κι ἄς ἦταν χρόνια τῆς ὀρφάνιας καί τῆς ὀδύνης, διηγιέται, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, καί τ' ἀκόλουθα: «Στά 1870, λίγο πρωτύτερα ἤ λίγο ὑστερότερα, ἔβλεπε τό φῶς στήν Ἀθήνα τό περιοδικό «Ἐθνική Βιβλιοθήκη». Ἡ διεύθυνσή του, ὕστερα ἀπό ἄλλους προηγούμενους, εἶχε πέσει στά χέρια τοῦ Νικολάου Ματαράγκα, ἀδελφοῦ τοῦ Παναγιώτη, ποιητῆ κι ἐκείνου. Τά ἄγνωστα αὐτά σήμερα ὀνόματα ἐκινοῦσαν παλμούς μέσα στά βάθη τῶν ἐννιά ἤ δέκα μόλις ἐτῶν τῆς ἡλικίας μου, κάθε φορά πού ἔφτανε ἡ «Ἐθνική Βιβλιοθήκη», στό σπίτι πού ἤμαστε συνδρομηταί, ἤ ἔπεφταν στά μάτια μου στίχοι. Καί ὁ χειρότερος στιχοπλόκος μποροῦσε νά μέ κρατήσει ἐκστατικό. Καί δέ θά εἶχα ἀκόμη ἀρχίσει νά στιχουργῶ. Προετοιμαζόμουν. Ἡ «Ἐθνική Βιβλιοθήκη» δημοσίευε στήν τελευταία σελίδα της αἰνίγματα μέ τίς λύσεις καί τά ὀνόματα τῶν λυτῶν*. Μιά μέρα ἔπεσε στά μάτια μου ἕνα. Πνευματική ἀσχολία λογαριάζονταν ἡ λύση ἑνός αἰνίγματος. Νά λύσεις αἴνιγμα καί νά δημοσιευθεῖ τ' ὄνομά σου ἤτανε σά νά σέ βράβευε Ἀκαδημία. Φαντάσου λοιπόν τί λαμπρός οἰωνός* γιά μένα, ἕνα παιδάκι πού δέν εἶχε πατήσει τά δέκα χρόνια, νά λύσω ἕνα αἴνιγμα. Θυμοῦμαι, ἤτανε τό ἑξῆς: «Σκύρος - Σύρος - Κύρος». Ὁ ἀδερφός μου, πού ἀπό τότε εἶχε ἀρχίσει νά περιποιεῖται τή δόξα μου, ἔστειλε στήν «Ἐθνική Βιβλιοθήκη» τή λύση του μέ τ' ὄνομά μου. Ὤ! ἡ συγκίνηση τῆς προσδοκίας καί τῆς ἀγωνίας. Ὁ Πετράρχης* τήν ἡμέρα πού θά τόν ἐστεφάνωναν στό Καπιτώλιο δέν θά τή στοχαζόταν ἔτσι. Καί τέλος πάντων ἀνέτειλεν ἡ ποθητή. Ἡ «Ἐθνική Βιβλιοθήκη» ἔφτασεν ἀπό τήν Ἀθήνα, τά αἰνίγματα μέ τούς λύτας των τά εἶχε, καί μέσα σ' αὐτά ἕνα ὄνομα: «Ἐκ Μεσολογγίου ὁ

λύτης (ἀπό τό λύω): αὐτός πού λύνει ἕνα πρόβλημα, αἴνιγμα κτλ.
οἰωνός: προμήνυμα.
Πετράρχης (1304-1374): μεγάλος Ἰταλός ποιητής.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωνσταντίνος Μ. Παλαμᾶς»... Ἔσκυβα στά γράμματα τοῦ περιοδικοῦ μέ ἀπερίγραπτα χτυποκάρδια. Δέν τό πίστευα. Τά γράμματα, τυπωμένα, ἀπαρασάλευτα, παρ' ὅλη τους τή σιωπή μεγαλοφωνοῦσαν τοῦ κόσμου: «Κωνσταντίνος Μ. Παλαμᾶς». Ἤμουν ἐγώ. Καί αὐτό εἶναι τό πρῶτο, ἐξακριβωμένο πιά, παρουσίασμά μου στή δημοσιότητα». Ἀπό τά 1870 περίπου ἴσαμε τά 1943! Ἑβδομήντα τρία ὁλάκερα χρόνια, πού ἔφεραν τό μικροσκοπικό ἐκεῖνο φιλόδοξο λύτη τοῦ παλιοῦ αἰνίγματος στήν κορφή ἑνός βιβλιοσωροῦ, συνθεμένου γραμμή τή γραμμή καί σελίδα τή σελίδα μέ τή λαχτάρα του, μέ τό πάθος του, μέ τή σοφία του. Μέ τή λύση ἑνός αἰνίγματος πρωτομπῆκε στή δημοσιότητα ὁ Κωστής Παλαμᾶς. Μά πόσα ἄλλα αἰνίγματα, τεράστια, δέν κατόρθωσε νά λύσει, σά γνήσιος πνευματικός ἄνθρωπος πού στάθηκε σ' ὅλες τίς μέρες του! Δυό χρόνια ἀργότερα, ἀπό τά 1872 καί πέρα, ἀρχίζει ἡ περίοδος τοῦ παιδιάτικου καί τοῦ ἐφηβικοῦ «παρασχισμοῦ*». Ὁ Παλαμᾶς παίρνει ἀγάλι ἀγάλι τή συνείδηση τοῦ στίχου καί τή συνείδηση τοῦ πεπρωμένου του μέσα στήν κούφια αἰσθηματολογία, τήν κούφια πολυρρημοσύνη*, τήν κούφια προγονοπληξία ἑνός τόπου πού ὕστερ' ἀπό κάμποσα χρόνια θ' ἀποκορύφωνε τό ξεστράτισμά του ἀπό τό φυσικό του δρόμο σ' ἕνα πόλεμο ἄθλιο, σάν τόν πόλεμο τοῦ Ἐνενήντα ἑφτά*. Ἴσαμε τό 1886 πού τυπώνεται ἡ πρώτη του ποιητική συλλογή, «Τά τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», ὁ Παλαμᾶς ζεῖ τό κλίμα τῆς ἐποχῆς, μά κι ἀρχίζει νά νιώθει σύγκαιρα, πώς χρέος του εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν «ἀξιῶν» πού λατρεύονται ἀπό τό πολύ πλῆθος κι ἀπό τούς ἀνεδαφικά μορφωμένους ὁλόγυρά του καί τό ἄνοιγμα νέων δρόμων καί στήν κοινή εὐαισθησία, εἰδικότερα, καί στή νεοελληνική ποίηση, γενικότερα. Τό διάστημα τῶν δεκατέσσερων χρόνων, ἀπό τό 1872 ἴσαμε τό 1886, αὐτή ἡ «ὥρα τοῦ ὄρθρου», εἶναι τό διάστημα τό πολυτιμότερο στήν ὅλη συγκρότηση τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ καθαρεύουσα ἐξασκεῖ κάποια δυσκολοξεπέραστη γοητεία ἀπάνου του. Οἱ Παράσχοι, καί μάλιστα ὁ λαοφίλητος Ἀχιλλέας, οἱ Σοῦτσοι, καί περισσότερο ἀπό τόν Ἀλέξανδρο ὁ Παναγιώτης, οἱ Ραγκαβῆδες, κυριότατα ὁ πολύμαθος καί πολύμορφος Ἀλέξανδρος, οἱ πεισιθάνατοι* — ἐννοῶ τό Σπυρίδωνα Βασιλειάδη καί τό Δημήτριο Παπαρρηγόπουλο, ὁ σκονισμέ-

---

παρασχισμός: μίμηση τῆς ποίησης τοῦ Γ. καί Ἀχ. Παράσχου πού ἦταν ρομαντικοί ποιητές.

πολυρρημοσύνη: φλυαρία.

Ὁ Παλαμᾶς... ἐνενήντα ἑφτά: ὅλοι οἱ χαρακτηρισμοί ἀναφέρονται στούς ρομαντικούς ποιητές, πού ἐπηρέασαν τούς συγχρόνους τους.

πεισιθάνατος: αὐτός πού παρακινεῖ κάποιον σέ θάνατο (ἐννοεῖ τήν ποίησή τους πού μιλοῦσε ὅλο γιά τό θάνατο).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νος φωτοστέφανος πού μαρμαίρει* ὁλόγυρα στό κεφάλι τῶν σεβάσμιων εἰσηγητῶν τῶν πανεπιστημιακῶν διαγωνισμῶν*, αὐτῶν τῶν ἀτράνταχτων γιά πολύν καιρό προπύργιων τῆς νεοελληνικῆς δοκησισοφίας*, ἀκαλαισθησίας καί ἀσυναρτησίας, τό πνεῦμα τῆς μικροπολιτικῆς μεταφερμένο καί στήν περιοχή τοῦ πνευματικοῦ βίου — ὅλα τοῦτα καί πολλά ἄλλα παρόμοια, δείγματα μιᾶς μούχλας πού σαπίζει τίς ρίζες τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς, βγαλμένης μόλις πρίν ἀπό λίγο καιρό ἀπό τούς καπνούς καί τά αἵματα τοῦ Ἀγώνα καί ἄξιας νά χαρεῖ τή ζωντάνια της, τά Ἴζησε στά γεμάτα ὁ Παλαμᾶς· καί γιά τοῦτο κάποια χνάρια τους ἀπόμειναν μέσα του σάν ἀγάπες δυσκολοξέχαστες καί σά φαρμακερές νοσταλγίες. Μά σύγκαιρα μιά νέα λογοτεχνική συνείδηση παίρνει μορφή, μιά νέα γλώσσα, παρθενική, δροσάτη, ἀμόλευτη, ἡ γλώσσα τοῦ ζωντανοῦ λαοῦ, πού δέν καταλαβαίνει τό στόμφο* καί τή μεγαληγορία* τῶν λογιότατων, μά κατέχει τήν καθάρια αἴσθηση τοῦ ὄμορφου καί τοῦ ἀληθινοῦ, μιά γόνιμη ἄρνηση σέ ὅ,τι σάπιο καί ψεύτικο νόθευε καί κάρφωνε σέ ἀκίνητα ἐπίπεδα τήν πορεία τῆς ἐθνικῆς ἐξέλιξης, ἄρχιζαν νά πλάθονται μέσα σέ κεῖνα τά παλιά ἑλληνικά νιάτα.

μαρμαίρω: ἀκτινοβολῶ.

διαγωνισμῶν: ἀπό τό 1850 τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν προκηρύσσει κάθε χρόνο ποιητικό διαγωνισμό, πού τόν ἀθλοθέτησε ὁ πλούσιος ὁμογενής Ἀμβρόσιος Ράλλης.

δοκησισοφία: τό νά νομίζει κάποιος τόν ἑαυτό του σοφό (χωρίς νά εἶναι).

στόμφος: πομπῶδες, ἐπιδεικτικό ὕφος.

μεγαληγορία: καυχησιολογία, κομπασμός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γεώργιος Βιζυηνός

Τό μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον

(ἀπόσπασμα)

Στό διήγημα ὁ μικρός Γιωργάκης, μαγεμένος ἀπό τίς διηγήσεις τοῦ παπποῦ του γιά βασιλοποῦλες πού «ἔχουν ἐξαιρετικήν τινα ἀδυναμίαν εἰς τά ραφτόπουλα» πηγαίνει στήν Πόλη νά μάθει τήν τέχνη. Εἰδοποιεῖται ὅμως σέ λίγο πώς ὁ ἀγαπημένος του παπποῦς «παλεύει μέ τόν ἄγγελο» καί ἐπιστρέφει στό χωριό νά τόν συμπαρασταθεῖ. Μέ ἔκπληξη πληροφορεῖται ἀπό τή γιαγιά του πώς «ὁ σουρτούκης, ὁ χουλούζης» παπποῦς — ὅπως τόν ἀποκαλοῦσε ἡ γιαγιά — «ἔλιαζε τήν κοιλιά του» πάνω στήν Μπαΐρα!

Ἡ *Μπαΐρα* εἶναι τό πρός βορράν τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ μέγα βραχῶδες ὕψωμα, ἐφ' οὗ* ἄλλοτε ἦτον ἐκτισμένη ἡ ἀκρόπολις τοῦ τόπου, νῦν* δέ ὑψοῦται ἐπί τῶν πελασγικῶν αὐτῆς τειχῶν τό τουρκικόν διοικητήριον καί οἰκίαι τινές τῶν ἐγκρίτων* ὀθωμανῶν, γραφικώτατον παρέχουσαι θέαμα ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων καί τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν. Τά οἰκοδομήματα ταῦτα, προστατεύοντα τήν μεσημβρινήν τοῦ ὑψώματος πλευράν ἀπό τῶν βορείων καί τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων καί συγκεντροῦντα καί ἀντανακλῶντα τάς ἐλευθέρας τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἀκτῖνας, παρέχουσι θαλπερόν* πρό αὐτῶν καταφύγιον καί κατ' αὐτόν ἀκόμη τόν χειμῶνα.

Ὁ παπποῦς, ὁσάκις ἐβαρύνετο* πλέον τά συναξάρια* τῆς γιαγιᾶς, ὑπεξέκλεπτεν ἑαυτόν* ἐπιτῆδείως καί ἀνερριχᾶτο* τό ἄναντες* ἐκεῖνο βράχωμα, ὅπως καθήση ἐπί τινας ὥρας ὑψηλά εἰς τόν ἥλιον. Τήν ἐκλογήν τῆς θέσεως τήν ἐδικαιολόγει διαβεβαιῶν ὁ παπποῦς, ὅτι μαζί μέ τό θάλπος ἐκεῖ ἐπάνω ἀπελάμβανε καί τό μαγευτικόν θέαμα τοῦ πανοράματος τῆς χώρας.

Ὅλος ὁ κόσμος ἐν τούτοις ἐγνώριζεν ὅτι ὁ παπποῦς ἀνέβαινε τόσον

ἐφ' οὗ: ὅπου.
νῦν: τώρα.
ἔγκριτος: προύχοντας.
θαλπερός: ζεστός.
βαρύνομαι: βαριέμαι.
συναξάρια: ἐδῶ· βρισιές.
ὑπεξέκλεπτεν ἑαυτόν: ξέφευγε.
ἀναρριχῶμαι: σκαρφαλώνω.
ἄναντες: ἀνηφορικό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑψηλά, διότι ενεκα τῶν ρευματισμων της ἡ γιαγιά μόνον αὐτοῦ ἐπάνω δέν ἠμποροῦσε νά ἀναβῆ διά νά τόν περιμαζεύση.

Ἐκεῖ ἐπάνω λοιπόν, εἰς τό ὑψηλότατον μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἔσπευσα ν' ἀναβῶ, κι ἐκεῖ, ἐπί τῆς συνήθους, τῆς γνωστῆς αὐτοῦ θέσεως, εἶδον τόν παππούν καθήμενον εἰς τόν ἥλιον μέ τήν κουλουροειδή αὐτοῦ *σερβέταν** περί τήν κεφαλήν, μέ τό λευκότατον αὐτοῦ ἐσώβρακον. Τό τσόχινόν του σαλιβάριον*, δέν ἐπέτρεπεν ἡ γιαγιά νά τό φορέση εἰμή μόνον κατά τάς ἑορτάς καί τήν ἡμέραν τοῦ ὀνόματός της. Εἰς τάς χεῖρας του ἐκράτει ὁ παππούς μίαν κάλτσαν — τῆς γιαγιᾶς ὑποθέτω — πλέκων αὐτήν μέ μεγάλας πυξίνας* βελόνας, τάς ὁποίας τόσον ἐπιτηδείως ἤξευρε νά κατασκευάζη καί νά χειρίζηται. Ἐπί μίαν στιγμήν ἐνόμισα ὅτι ὀνειρεύομαι ἀκόμη.

Ἀλλ' ὑπό τούς σπεύδοντας πόδας μου κυλιόμενα τά χαλίκια καί τά χώματα τοῦ ἀνωφεροῦς ἐδάφους προεκάλεσαν τήν προσοχήν τοῦ γέροντος. Μόλις ἐσήκωσε τό βλέμμα ἀπό τοῦ ἐργοχείρου του καί μέ ἀνεγνώρισε:

Γεωργάκη μου, ποιάν ἀγαπᾶς
κι ὁλημερίς τήν τραγουδᾶς;

Αὐτό ἦτο τό δίστιχον, δι' οὗ μέ ὑπεδέχετο πάντοτε μέ ἀνοικτάς τάς ἀγκάλας ὁ ἀγαθώτατος γέρων.

Αὐτό δέν ἦτο πλέον ἀπάτη. Δέν ἦτο φάντασμα. Ὁ παππούλης ἐβρόντηξε τόν ἄγγελον χαμαί καί τήν *ἐσκαπούλησεν!** — ἐσκέφθην κατ' ἐμαυτόν. — Τί χαρά! τί ἀγαλλίασις!...

— Ἐπῆγες εἰς τήν Πόλη, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παππούς, ὅταν ἐτελείωσαν αἱ περιπτύξεις καί τά φιλήματα καί ἐστέγνωσαν τά δάκρυά μου. Ἐπῆγες εἰς τήν Πόλη; Εἶδες πολύν κόσμον;

— Ναί, παππού. Εἶδα τήν Σηλυβρία μέ τό Παραπόρτι* ἀψηλά ἀψηλά καί μέ κάτι μύλους πού ἔχουν φτερά καί γυρίζουν μέ τόν ἄνεμο.

— Ἄσ' τα αὐτά! εἶπεν ὁ παππούς. Ἐπέρασες ἀπό τή χώρα πού ψήν' ο ἥλιος τό ψωμί; Καί εἶδες τούς Σκυλοκεφάλους;

— Ὄχι, παππού, δέν τούς εἶδα. Ποῦ εἶναι αὐτοί οἱ Σκυλοκέφαλοι;

— Νά, κομμάτι παρ' ἐδῶ ἀπό τήν χώρα, πού ψήν' ὁ ἥλιος τό ψωμί, εἶπεν ὁ παππούς, σημειῶν τό *παρ' ἐδῶ* εἰς τόν ὁρίζοντα διά δεικτικῆς χειρονομίας, ὡς κάμνουν οἱ γεωγράφοι, ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τά μέρη περί ὧν διδάσκουσι.

σερβέτα: πετσέτα.
σαλιβάριον: βράκα, σαλβάρι.
πύξινος: ἀπό ξύλο πύξου, ἀπό πυξάρι.
σκαπουλῶ: ξεφεύγω, γλιτώνω.
Σηλυβρία, Παραπόρτι: παλιές Πύλες τοῦ τειχόκαστρου τῆς Πόλης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἀπ' ἐμπρός εἶναι ἄνθρωποι — ἐξηκολούθησεν ὁ παππούς — καί ἀπό πίσω σκύλοι. Ἀπ' ἐμπρός μιλοῦν καί ἀπό πίσω γαυγίζουνε. Ἀπ' ἐμπρός σέ καλοπιάνουν καί ἀπό πίσω σέ τρῶνε! Γι' αὐτό, ψυχή μου, καλύτερα πού δέν ἐπῆγες.

— Ὤ! βέβαια καλύτερα! εἶπον ἐγώ. Καλύτερα πού δέν μ' ἔφαγαν κι ἐπῆγα στήν Πόλη μέ τό καΐκι. Νά ἰδεῖς δά, παππού, καί τή θάλασσα! Ἔτσι ὡς πάνου γεμάτη νερό! καί μέσα στό νερό τά καΐκια. — Φσσσσσ! φσσσσσ! περπατοῦν μέ τά πανιά φουσκωμένα!

— Ἄσ' τ' αὐτά! εἶπεν ὁ παππούς πάλιν. Ἐπέρασες ἀπό τῆς θάλασσας τόν ἀφαλό καί εἶδες τό νερό πού γυρίζει γύρω, γύρω, γύρω, σάν πού γυρίζ' ἡ γιαγιά σου ἡ Χατζήδενα τήν ἅρμη στήν *μπακίρα**, καί γίνεται μιά τρύπα μές στήν μέση;

— Ὄχι, παππού, δέν τό εἶδα!

— Ὤχ! ψυχή μου, δέν εἶδες τίποτε λοιπόν!

— Καί ποῦ εἶναι αὐτό, παππού;

— Αὐτό εἶναι, ἔτσι κομμάτι παρ' ἐδῶ, εἶπεν ὁ παππούς, δεικνύων εἰς τόν ὁρίζοντα διά τῆς χειρός — ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται ἡ Φώκια, ἡ μάνα τ' Ἀλέξανδρου. Αὐτήν τήν εἶδες κἄν, τήν εἶδες;

— Ὄχι, παππού, δέν τήν εἶδα!

— Ἄχ! ψυχή μου, ἀνεστέναξε βαθύτερον ὁ παππούς, τίποτε δέν εἶδες, τίποτε!

— Καί πῶς εἶναι ἡ Φώκια, παππού;

— Νά ἔτσι, — εἶπεν ὁ παππούς χειρονομῶν οὕτως, ὡς ἐάν εἶχε τήν Φώκιαν ἐνώπιόν του καί μοί ὥριζεν ἀνατομικῶς τά μέλη της. — Ἀπό τόν ἀφαλό καί πάνου εἶναι ἡ ἐμορφότερη γυναίκα, ἀπό τόν ἀφαλό καί κάτω εἶναι τό φοβερότερο ψάρι. Κάθεται στόν πάτο τῆς θάλασσας. Μά κεῖ πού σκιαχθεῖ κανένα καράβι πού περνᾶ ἀπό πάνω, κάνει μία χόπ! καί βγαίνει στήν ἐπιφάνεια, κάνει μιά χάπ! καί ἁρπάζει τό καράβι μέ τό χέρι της καί τό σταματᾶ. Ἀπέ*, φωνάζει τόν καπετάνιο καί τόν ἐρωτᾶ: Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεύς, ζεῖ καί βασιλεύει; τρεῖς φορές τόν ἐρωτᾶ, ψυχή μου, καί τρεῖς φορές ὁ καπετάνιος σάν τῆς εἰπεῖ πώς ζεῖ καί βασιλεύει, τόν ἀφήνει καί πάγει στήν δουλειά του. Σάν τῆς εἰπεῖ πώς δέν ζεῖ, τόν βουλᾶ καί τόν πνίγει.

Καί ἀναποδίσας τήν κάλτσαν τῆς γιαγιᾶς καί σείσας αὐτήν, ὥστε νά πέση τό ἐντός αὐτῆς κουβάριον, μοί ἔδειξε πῶς ναυαγοῦν τά πλοῖα ὁ παππούς, καί — γι' αὐτό, ἐπρόσθεσε, καλύτερα, ψυχή μου, πού δέν τήν εἶδες.

μπακίρα: χάλκινο δοχεῖο.
ἀπέ: ὕστερα, κατόπιν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ὦ, βέβαια καλύτερα, παππού! γιατί, διές, πῶς θά ἐπήγαινα στήν Πόλη σάν ἐπνιγόμουν; Νά ἰδεῖς δά, παππού, τί μεγάλη πού εἶναι ἡ Πόλη, καί τί λογῆς λογῆς ἄνθρωποι πού εἶν' αὐτοῦ καί χανούμισσες καί βασιλοπούλ...

— Ἄσ' τ' αὐτά! διέκοψεν ὁ παππούς πάλιν, ὡς ἐάν ὡμίλουν περί πραγμάτων κοινῶν καί τετριμμένων. Εἶδες τόν τόπο, πού εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ μαρμαρωμένοι;

— Ὄχι, παππού, δέν τόν εἶδα!

— Ἀάχ, ψυχή μου! Τίποτε δέν εἶδες στή ζωή σου, τίποτες!

— Καί ποῦ εἶν' αὐτό, παππού;

— Αὐτό, εἶπεν ὁ παππούς ὡς ἄνθρωπος συγκεντρῶν τήν μνήμην του, αὐτό εἶναι βαθιά μέσα σ' ἕνα δάσος. Μέσα σ' ἕνα σπήλαιο. Ἔτσι καθώς ἔμβεις, ἀπ' αὐτήν τήν μεριά, βλέπεις ὅλους τούς ἀνθρώπους πού ἔγιναν μάρμαρα. Γιατί αὐτοῦ μέσα εἶναι μιά μάγισσα, πού ὅποιον διεῖ πῶς περνᾶ καί τόν ἀγαπήσει, τόν παραπλανᾶ νά ἔμβει αὐτοῦ μέσα καί τόν κάμνει μάρμαρο καί τόν ἔχει αὐτοῦ πέρα στημένο, γιά νά μή τῆς φύγει. Ὅποτε θέλει αὐτή, παίρνει τό ἀθάνατο νερό καί τοῦ στάζει τρεῖς κόμβους ἐπάνω στήν κορφή, καί ἐκεῖ στή στιγμή τό μάρμαρο μαλακώνει καί γίνεται ἄνθρωπος ἐμορφότερος ἀπό πρῶτα. Τότε κάθεται καί τρώγει καί πίνει καί διασκεδάζει μαζί του· σάν διασκεδάσει κι ὕστερα, μιά τόν βλέπει καλά καλά στά μάτια καί τόν κάμνει πάλι μάρμαρο. Γι' αὐτό, ψυχή μου, καλύτερα πού δέν τήν εἶδες!

Ποτέ δέν ἀμφέβαλλον ὅτι ὁ παππούς μου ἦτο κοσμογυρισμένος ἄνθρωπος. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐπέστρεφον καί ἐγώ ἀπό τό μακρότερον — μετά τόν Ἅγιον Τάφον — ταξίδιον, ἀπό τήν Πόλιν. Εἶχον ἰδεῖ τόσα καί τόσα πράγματα. Ἐνόμιζον λοιπόν ὅτι ἔφερον μετ' ἐμαυτοῦ ἀφηγητικήν ὕλην, ἱκανήν νά ἀπασχολήση ἐπί τινας τοὐλάχιστον ἡμέρας τήν προσοχήν, ἄν οὐχί τόν θαυμασμόν τοῦ γέροντος. Ἀλλ' ὅτε τόν ἤκουσα νά προφέρη οὕτως ἀκαταδέκτως καί περιφρονητικῶς ἐκεῖνο τό «ἄσ' τ' αὐτά», νά διακόπτη τά σπουδαιότερά μου θέματα, ὡς ἐάν ἦσαν μηδέν δι' αὐτόν, καί νά ἀντικαθιστᾶ ταῦτα δι' ἰδίων τόσον θαυμαστῶν, τόσον ἀγνώστων εἰς ἐμέ διηγημάτων, ἔπτυξα* κατησχυμένος ὑπό τό μέγεθος τῆς ἀνεξαντλήτου κοσμογονίας αὐτοῦ καί δέν ἐτόλμησα πλέον νά εἴπω τίποτε.

Μετά πολλήν ὥραν σιωπῆς, καθ' ἥν ἠσθανόμην τόν παππούν θριαμβεύοντα ἐπί τῆς ἀπειρίας μου, ὕψωσα ἐκ νέου τούς ὀφθαλμούς πρός αὐτόν.

— Πολλά ταξίδια θά ἔκαμες εἰς τήν ζωήν σου, τῷ εἶπον. Καί ἐπρόφε-

---

ἔπτυξα (ρ. πτύσσω): ζάρωσα, μαζεύτηκα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρα τάς λέξεις μετά θαυμασμοῦ, πολλῆς μετέχοντος τῆς κολακείας.

Ὁ παππούς ἐξαφνίσθη. Προφανῶς ἡ ἐρώτησις τῷ ἤλθεν ἀπροσδόκητος. Ἐπί τινας στιγμάς μέ ἠτένισεν ὡς ἄνθρωπος σιγηλά διαμαρτυρόμενος κατά τινος συκοφαντίας. Εἶτα: — Ἐγώ; εἶπεν. Ἐγώ ταξίδια; Ἡ γιαγιά σου ἡ Χατζήδενα!

Ἐν τῇ προφορᾷ τῶν λέξεων τούτων ὑπεννοεῖτο ὁλόκληρος ἱστορία. Ἐπειδή ὅμως ἐγώ δέν ἔδειξα ὅτι ἐκατάλαβα τήν σημασίαν αὐτῆς, ὁ παππούς προσέθηκεν τήν ἱστορίαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ:

— Μιά φορά —τότε δέν ἦτον ἀκόμη Χατζήδενα—, Ψυχή μου, τῆς λέγω, ἐτάχθηκα νά πάγω στήν Σαρακηνοῦ, στό πανηγύρι. — «Νά πᾶς, βέβαια, νά πᾶς», λέγει αὐτή. «Ἔ, τί σέ θέλω δῶ πέρα; Τί σέ θέλω; Νά κάθεσαι νά μέ φυλάγεις;» — καί χαμηλώσας ἔτι μᾶλλον τήν φωνήν, — «ὁ τέτοιος καί τέτοιος καί τέτοιος», προσέθηκεν ὁ γέρων ἐκφραστικῶς. — Πολύ καλά, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα. Σοῦ κάμνω, ψυχή μου, ὅλες τές ἑτοιμασίες. Ξουρίζουμαι, στολίζουμαι, σελώνω τ' ἄλογο, βάλλω τό σταυρό μου νά καβαλικέψω — νά σου την καί παρουσιάζεται.

— Καί χαμηλώσας τήν φωνήν οὕτως ὥστε μόλις ν' ἀκούεται ὁ παππούς:

— Μωρέ, πού νά πάθεις, πού νά δείξεις, ποῦ θά πᾶς; εἶπε, μιμούμενος τῆς γιαγιᾶς τά σχήματα. Ἔ; ποῦ θά πᾶς;

— Στήν Παναγία, ψυχή μου, στήν Σαρακηνοῦ.

— Μωρέ θ' ἀφήσεις τήν ἀγελάδα νά πᾶς στήν Παναγία; Μωρέ, τέτοιε καί τέτοιε, τό πανηγύρι τό συλλογιέσαι, καί τήν ἀγελάδα, τήν γκαστρωμένη τήν ἀγελάδα δέν τήν συλλογιέσαι; Πού εἶναι στήν ἑβδομάδα της, δέν τήν συλλογιέσαι;

— Τώρα, θέλω νά τῆς συντύχω*, εἶπεν ὁ παππούς ἀναλαβών τήν στάσιν του, μά πού δέν σ' ἀφήνει νά 'ρθεις στήν ἀράδα; Σάν εἶδα πού δέν τά βγάζω στό κεφάλι:

— Καλό, ψυχή μου, τῆς λέγω, ἐγώ — *ἐβασκέστισα**.

— Ἀμ' ὁ κόσμος, ὁ κόσμος τί θά πεῖ; Πού ἔκαμες ἑτοιμασίες κι ἀγόρασες τά κεριά καί τό λάδι καί τό θυμίαμα! Καί τ' ἄλογο τί θά πεῖ πού τό καλίβωσες καί τό σέλωσες; Τ' ἄλογο θέλει δρόμο! εἶπεν ὁ παππούς κλείσας πρός ἐμέ ἐκφραστικῶς τόν ὀφθαλμόν καί περιμένων νά τόν ἐννοήσω. Καί περιμένων εἰς μάτην,

— Δέν καταλαμβάνεις; — ἀνεφώνησεν ἐπί τέλους — ὁ καβγάς ἦταν γιά τό πάπλωμα! — Τήν ἐσήκωσα, ψυχή μου, τήν ἐκάθισα πάνω στ' ἄλογο, καί τήν ἔστειλα στό πανηγύρι μέ τόν ἀδελφό της.

— Κ' ἐσύ, παππού;

συντύχω (συντυχαίνω: κουβεντιάζω, συναντῶ).
ἐβασκέτισα: βαρέθηκα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἐγώ, ψυχή μου, ἐφύλαγα μές στόν στάβλο νά γεννήσει ἡ ἀγελάδα. Καί ἄφησε σύ, πού δέν ἐγέννησε, τό γδάρμα, προσέθηκεν ἔπειτα, ὡσάν νά ἔπταιε τό ζῶον διά τήν ἀποτυχίαν, μόνο μοῦ ἐσήκωσε τ' *ὀγούρι** ἀπό τά ταξίδια, καί ὅσες φορές ἐκίνησ' ἀπό τότε γιά ταξίδι, ψυχή μου, βρέθηκεν ἐμπόδιο μέσ' στό δρόμο μου!

— Πῶς, παππού;

— Αἴ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἀμηχανῶν πῶς νά συνδυάση τά ὁδοιπορικά του ἀτυχήματα μέ τόν καθυστερήσαντα τοκετόν τῆς ἀγελάδος. Αὐτό κι ἐγώ δέν τό ξέρω. Μά, σάν εἶναι μέσα νεκατωμένη ἡ γιαγιά σου, ἡ Χατζήδενα, πᾶνε σύ πλιά νά 'βρεις λογαριασμό! Πῶς σοῦ τό κατέφερνε, ψυχή μου, πῶς σοῦ τό μαστόρευε — εἶναι νά χάσεις τό νοῦ σου! Ὅσες φορές ἑτοιμάσθηκα νά ταξιδεύσω — πότ' ἐγεννοῦσε κάνα πράμα, πότε ξεπετοῦσε τό μελίσσι, πότ' ἀρρωστοῦσε κανένας, πότε ἤρχονταν *μουσαφίρης* — θαρρεῖς πού τά εἶχε παραγγελμένα, ψυχή μου, ἴσα ἴσα τήν ὥρα πού ἔκαμνα τόν σταυρόν μου νά καβαλικέψω!

Τόσα χρόνια πανδρεμένος, ἐγώ ἔκαμνα τές ἑτοιμασίες κι ἐκείνη πήγαινε στό ταξίδι! Ἔτσι στό Ραιδεστό· ἔτσι στή Σηλυβρία· ἔτσι στή Μήδεια· ἔτσι παντοῦ. Ἕνα ταξίδι, ψυχή μου, αὐτό τό μελετοῦσα στά κρυφά, τό φύλαγα γιά λόγου μου. Καιρούς καί χρόνους ἐμάζευα τά μαδιά* καί τά ἔκρυβα ὅπου κι ὅπως ἠμποροῦσα. Σάν ἐμάζωξα πενήντα χιλιάδες γρόσια, τό βάλλω μιά μέρα στό *κέφι* καί φωνάζω τή γιαγιά σου — ὅταν τό εἶχα στό κέφι δέν τήν ἐγιόρταζα πολύ πολύ. — Τῆς λέγω, λοιπόν, ψυχή μου, ἔτσι δά μ' ἀπόφαση: — Χρουσή! ἐβάλθηκα νά πάγω σέ ταξίδι, κοίταξε μήν εἶναι κανένα πράμα ἑτοιμόγεννο ἤ ἄρρωστο ἤ χρειαζούμενο, καί κοίταξε μήν ἔμβει κανένας *μουσαφίρης* στό σπίτι, γιατί διές, τοῦ σπάζω τά πόδια του! Καί ὁ παππούς ἔκαμεν ὡς ἐάν ἐθαύμαζε τόν ἑαυτόν του πῶς τά ἐκατάφερε. Σέ ἤθελα, εἶπεν εἶτα πρός ἐμέ, νά τήν δεῖς πῶς τά ἐχρειάσθηκε! Τσιμουδιά δέν ἔβγαλε! Κι ἐγώ αὐτό ἤθελα. Στέλνω, ψυχή μου, στόν πνευματικό κι ἔρχεται κι ἐξομολογοῦμαι· φωνάζω τή γιαγιά σου μπροστά του καί τῆς γράφω ὅλο τόν βιόν ἐπάνω της. Φωνάζω τούς χωριανούς καί παίρνω συγχώρεση ἀπό τόν καθένα, γιατί, διές, ψυχή μου τό ταξίδι εἶναι τό μακρύτερο ταξίδι τοῦ κόσμου, κι ἐμεῖς ἔχουμε ζωή καί θάνατο.

Τήν ἄλλη μέρα τραβῶ τό ἄλογο καί κάμνω τόν σταυρό μου νά καβαλικέψω. Ἡ γιαγιά σου — τότε δέν ἦτον ἀκόμη Χατζήδενα — ἔσκυψεν ἀπό τήν θύρα νά μέ διεῖ· κι ἐγώ τό εἶχα *τσατισμένο*· κοίταξε! Μιά νά μ' ἔβγαζε τίποτε στή μέση, τό 'παιρνεν ἡ εὐχή! Ἡ γιαγιά σου τό ἤξευρε·

ὀγούρι: γούρι, τυχερό.
μαδιά: χρήματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δέν εἶπε λόγο. Κι ἐγώ αὐτό ἤθελα. Σάν ἔκαμα τό σταυρό μου νά καβαλικέψω.

— Ἔλα, Χρουσή, τῆς εἶπα, ἔχουμε ζωή καί θάνατο, συχώρα με καί Θεός σχωρέσει σε! Ἐκεῖ, ψυχή μου, τήν παίρνουν τά κλάματα, εἶπεν ὁ παππούς τεταραγμένος, ὡς ἐάν συνέβαινε τό πράγμα ταύτην τήν στιγμήν ἐνώπιόν του. Καί προσπαθῶν ὅσον τό ἐπ' αὐτῷ νά παραστήση τήν μεγάλην τῆς συζύγου θλίψιν.

— Ἄχ! πού νά μήν ἔσωνα! Πού νά μήν ἔδειχνα! εἶπεν ὁ παππούς μιξοκλαίων. Ἡ ἄτυχη! ἡ κακόμοιρη, ἡ ἀρίζικη*! πού θά χάσω τό ταίρι μου, τόν νοικοκύρη μου! τόν ἀφέντη μου!

Καί ἐκπεπληγμένος ἐκ τῶν κοσμητικῶν τούτων του ἐπιθέτων ὁ παππούς. — Αὐτό, ψυχή μου, εἶπε, δέν τό ἐπερίμενα. Ὅλος ὁ κόσμος νά χαλοῦσε — τό εἶχα τσατισμένο. Μά σάν εἶδα τή γιαγιά σου, τή γυναίκα μου, νά κλαίει, ἐκόπησαν τά ἥπατά μου! Πῶς νά τήν ἀφήσω νά πάγω στήν ἄκρια τοῦ κόσμου!

— Εἶμαι ταμένος στόν Ἅγιο Τάφο, τῆς λέγω, ψυχή μου· πῶς νά κάμω τώρα; Σάν δέν πάγω θά κριματισθοῦμεν.

— Σάν εἶσαι ταμένος, νοικοκύρη μου, ἀνδρόγυνο δέν εἴμασθε; Ἕνα πράγμα εἴμασθε: Εἴτε σύ ἐπῆγες, εἴτ' ἐγώ, τό ἴδιο πράμα κάνει.

Τά δάκρυα στά μάτια της! εἶπεν ὁ παππούς, ἀλλάξας τόν τόνον τῆς φωνῆς του, τί νά πῶ; Τήν ἀνεβάζω, ψυχή μου, στ' ἄλογο, καί τήν στέλνω στόν Ἅγιο Τάφο μέ τόν ἀδερφό της.

Ἀπό τότε καί νά πάγει, εἶπεν ὁ παππούς κροτῶν τάς παλάμας ὡς ἐάν τάς ἐξεσκόνιζεν — ἀπό τότε καί νά πάγει δέν ἐδοκίμασα νά ταξιδεύσω.

— Καί τόν κόσμο πού ἐγύρισες, παππού, τά μεγάλα ταξίδια πού ἔκαμες, θά τά ἔκαμες, λοιπόν, πρίν πάρεις τή γιαγιά; Ὁρίστε;

Ὁ παππούς ἀνέλαβε πάλιν τό ἐργόχειρόν του· θλιβερόν μειδίαμα ἐκάθητο ἐπί τῶν χειλέων του.

— Πρίν μέ δώσουν στή γιαγιά σου τή Χατζήδενα, εἶπε ταπεινώσας τούς ὀφθαλμούς, δέν ἤμουν ἀγόρι.

— Ἀμ' τί, παππού, κορίτσι ἤσουνα;

— Πές πώς ἤμουνα κορίτσι, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παππούς μέ τό θλιβερόν του μειδίαμα, ἀφοῦ κι ἐγώ τό θαρροῦσα πώς ἤμουνα, κι ὁ κόσμος τό ἐπίστευεν.

Αἱ λέξεις μοί ἐνεποίησαν παράξενον ἐντύπωσιν. Ὁ παππούς ἐκράτει εἰς τάς χεῖρας του γυναικεῖον ἐργόχειρον· καί — μ' ὅλον τό λεβέντικόν του ἀνάστημα — τό ἐπιμελῶς ἐξουρισμένον πρόσωπον, ὁ φιλαρέσκως ἐπί τῶν ὁρίων τοῦ ἄνω χείλους ψαλιδισμένος μύσταξ, ἡ ὅλη τῆς μορφῆς

ἀρίζικος: ἄτυχος, κακορίζικος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του ἔκφρασις μοί ἐφάνη τήν στιγμήν ἐκείνην ἐνέχουσα πολύ τό θηλυπρεπές καί γυναικεῖον.

— Ναί, ναί, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παππούς, ἀναστενάξας καί γενόμενος σύννους*. Ἐσεῖς ζεῖτε σέ χρυσούς καιρούς τώρα, σέ χρυσούς καιρούς! Ταξιδεύετε, σ' ὅ,τι ὥρα θέλετε, σ' ὅποια χώρα θέλετε. Καί τό κάτω κάτω, ψυχή μου, ξέρετε τί εἶστε. Ἐμεῖς ἐζούσαμε σέ βίσεκτους καιρούς, δυστυχισμένους χρόνους! Οἱ μάνες μας ἐγονάτιζαν μπρός στές εἰκόνες, ψυχή μου, καί ἔκλαιον στήν Παναγία ἤ νά τούς δώσει κορίτσι, ἤ νά σκοτώσει τό παιδί πού εἴχανε στά σπλάγχνα τους, διά νά μή γεννηθεῖ ἀγόρι.

— Γιατί,παππού;

— Γιατί κάθε λίγο καί πολύ, εἶπεν ὁ παππούς ὁλονέν σκυθρωπότερος, ἔβγαινε, ψυχή μου, τό Γιαννιτσαριό — κάτι μεγάλοι καί φοβεροί Τουρκαλάδες, τ' ἀψηλά τά *καβούκια* μέ τά κόκκινα καβάδια*, — κι ἐγύριζαν ἀρματωμένοι στά χωριά, μέ τόν *ἰμάμην** ἐμπρός, μέ τόν *τσελάτη* καταπόδι, κι ἐμάζωναν τά εὐμορφότερα, τά ἐξυπνότερα χριστιανόπαιδα, ψυχή μου, καί τά τούρκευαν.

— Γιατί, παππού;

— Γιά νά τά κάμουν Γιαννιτσάρους, εἶπεν ὁ γέρων ἀγανακτῶν. Γιά νά τά κάμουν σάν τόν ἑαυτό τους· νά ἔρχονται πίσω στή χώρα, σάν μεγαλώσουν καί ξεχάσουν πού εἶναι Ρωμιόπουλα νά σφάξουν τούς ἴδιους των γονεῖς πού τούς γέννησαν.

Ἀνάθεμα τήν ὥρα
τήν πρώτην Ἀπριλιά,
*πού βγῆκε τό Ἰζάμι**
καί μάζωξε παιδιά!

Ἐστέναξεν ἀπαγγείλας ὁ παππούς καί ἀπέμαξε* τά δάκρυά του.

— Γι' αὐτό, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, ὅταν ἐγεννήθηκα ἐγώ, ψυχή μου, καί μ' ἐβάπτισαν, μέ ἔβγαλαν *Γεωργιά,* πού θά πεῖ μοῦ ἔδωκαν θηλυκόν ὄνομα, καί μαζί μέ τό ὄνομα, καθώς ἔβγαζαν τότε Κωνσταντινιά καί Θανασία καί Δημήτρω ὅλο ἀρσενικά παιδιά, ψυχή μου, μέ θηλυκόν ὄνομα — καί μαζί μέ τό ὄνομα, μ' ἐφόρεσαν καί κοριτσίστικα ροῦχα.

σύννους: σκεφτικός.
καβούκι: ὄστρακο, ἐδῶ· ψηλό καπέλο.
καβάδι: χοντρό φόρεμα, εἶδος μανδύα.
ἰμάμης: μουσουλμάνος ἱερέας.
τσελάτης: δήμιος.
ἰζάμι: ἀποστολή.
ἀπόμαξε (ἀπομάσσω: σφουγγίζω, σκουπίζω).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅσα χρονάκια πέρασαν, ψυχή μου, τόσες φορές ἀπό τήν θύρα τοῦ σπιτιοῦ μας δέν ἐβγῆκα σάν καψοκόριτσο πού θάρρευα νά εἶμαι. Σάν ἔγινα καμιά δεκαριά χρονῶ, μέ πιάνει μιάν ἡμέρα — Θεός σχωρέσ' τονε — ὁ κύρης μου, μέ καθίζει στό σκαμνί, μέ κόφτει τές μεγάλες μου πλεξοῦδες, μοῦ βγάζει τά φουστανέλια καί:

— Διές ἐδῶ, μέ λέγει, Γεωργιά, ἀπό σήμερο καί νά πάγει εἶσαι *Γεώργης,* εἶσαι ἀγόρι· ἀπό αὔριο καί νά πάγει εἶσαι ἄνδρας, ὁ ἄνδρας τῆς Χρυσῆς πού παίζετε κάθε μέρα τές κοῦκλες καί τά πεντόβολα.

Αὐτό ἦταν ὅλο κι ὅλο πού μέ εἶπε, καί μ' ἐφόρεσε τ' ἀγορίστικα ροῦχα.

Τήν ἄλλη τήν ἡμέρα, ψυχή μου, ἦλθαν τά βιολιά καί τά λαγοῦτα, καί μ' ἐπῆραν στήν ἐκκλησιά καί μ' ἐστεφάνωσαν μέ τή γιαγιά σου.

— Πῶς, παππού; Ἔτσι μικρός πού ἤσουνα;

— Ναί, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παππούς συναπορῶν καί αὐτός. Ἀκόμα δέν ἔμαθα πῶς νά δένω τό καινούριο μου καβάδι, καί μ' ἔδωσαν καί γυναίκα γιά νά κυβερνήσω! Μά — εἶπεν εἶτα συνωφρυωμένος — ἔπρεπε νά γένει. Περισσότερον καιρό δέν ἠμποροῦσαν νά μέ κρύψουν· καί τό φερμάνι* ἔλεγε, πώς μόνον τούς ἀνύπανδρους νά παίρνουν οἱ Γιαννίτσαροι. Μ' ἐπάνδρεψαν λοιπόν ἐν *πομπῇ καί παρατάξει,* καί ἔτσι, ψυχή μου, ἀντί νά μέ πάρει κανένας Γιαννίτσαρος — μ' ἐπῆρεν ἡ γιαγιά σου.

— Καί πού θά πεῖ, λοιπόν, παππού, ἐσύ δέν ἔκαμες κανένα ταξίδι στή ζωή σου! Μήτε πρίν πανδρευθεῖς, δέν ἐταξίδευσες;

Ὁ παππούς ἐπί τινας στιγμάς ἐφάνη ἀμηχανῶν πῶς πρέπει ν' ἀπαντήση. Ἔπειτα χαμηλώσας αἰδημόνως* τό βλέμμα.

— Τί νά σέ πῶ, ψυχή μου, εἶπε. Πρίν πανδρευθῶ ἔκαμα ἕνα ταξίδι μά τί τά θέλεις — ἔμεινε κι αὐτό στή μέση. Ἔμειν' ἀτέλειωτο...

— Πῶς, παππού; Πότε;

Ὁ γέρων παρῄτησε τό ἐργόχειρόν του χαμαί, καί τείνας τό βλέμμα πρός τόν ὁρίζοντα ἐφαίνετο ἐνασχολῶν σιγηλά τούς ὀφθαλμούς του μέ τήν θέαν τῆς πρός ἡμῶν ἐκτεινομένης χωριογραφίας.

Ὁ οὐρανός ἦτον ἀνέφελος· ὁ ἥλιος χαμηλά εἰς τόν ὁρίζοντα· καί τό ὑψηλόν τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς εὑρισκόμεθα, παρεῖχεν εἰς τόν θεατήν λίαν ἀχανές καί ὅμως εὐπερίληπτον πανόραμα(...)

Ὁ παππούς, ἀφοῦ ἐφ' ἱκανήν ὥραν ἐνησχολήθη μέ τό θέαμα τοῦτο, σιωπηλός καί ἀφῃρημένος, ἐστήριξε τό βλέμμα ἐπί ἑνός τῶν ἀπωτέρων κωνοειδῶν χωμάτων εἰς τό βάθος τοῦ ὁρίζοντος, καί δείξας διά τοῦ δακτύλου,

---

φερμάνι καί *φιρμάνι:* σουλτανικό διάταγμα.
αἰδημόνως: ντροπαλά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Τήν βλέπεις, ψυχή μου, εἶπεν, ἐκείνην τήν *τούμβα;*

— Ποιάν, παππού;

— Νά, ἐκείνην τήν ἀψηλότερη, ἀπό ὅλες τές ἄλλες, πού φαίνεται ἐκεῖ πού τελειώνει τῆς γῆς τό πρόσωπο.

— Τήν βλέπω· ἐγγίζει τόν οὐρανό μέ τήν κορφή της, παππού.

— Ἄ! *χάκ!* εἶπεν ὁ παππούς εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως. Ὁ οὐρανός ἀκουμβᾶ πάνου της. Δέν ἀκουμβᾶ;

— Ναί, παππού! Ἡ γῆς τελειώνει αὐτοῦ πέρα καί ἀρχίζει ὁ οὐρανός.

— Ἄ! χάκ! ἀνεφώνησεν ὁ γέρων ἔτι μᾶλλον εὐχαριστημένος. Εἶτα προσηλώσας ἐπ' ἐμοῦ ὑπερήφανον βλέμμα — ὡς ἐκεῖ πέρα, εἶπε, μ' ἐβάσταξε νά ταξιδέψω.

Καί ἐπρόφερε τάς λέξεις μέ ὕφος τόσον ἐναβρυντικόν*, ὥστε δέν ἠννόησα εὐθύς, ἐάν τοῦ παπποῦ τοῦ ἐβάσταξε νά ταξιδέψη μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἤ μέχρι τῆς *τούμβας*, ἐφ' ἧς ἐφαίνετο ὁ οὐρανός στηριζόμενος.

Ὁ παππούς ἐξηκολούθησεν:

— *Ἡ τούμβα* φαίνεται ἀπό τό παράθυρό μας· ἀπό μικρό παιδί τήν ἔβλεπα καί τό εἶχα ἕνα *μεράκι* — μιά μεγάλη ἐπιθυμία — νά ἤτανε βολετό νά πήγαινα ἐκεῖ κάτω, ν' ἀνέβω στήν κορφή τῆς *τούμβας*, νά 'μβῶ εἰς τά οὐράνια. Μά ἔλα πού ἤμουνα κορίτσι! Πῶς νά βγῶ μέσα στούς δρόμους;

Σάν μ' ἔκοψε ὁ κύρης μου τά μαλλιά καί μ' ἔβαλε καβάδι, καί μ' ἔκαμεν, ἔτσι διά μιᾶς, ἀγόρι — ἐκεῖνοι ἐψαλίδιζαν χαρτιά καί ἔπλεκαν τοῦ γάμου τά στεφάνια — ἐγώ, μιά κλωθογυρνῶ τήν ἄκρην ἄκρη, καί βγαίνω στήν αὐλή. Τό ταξίδι εἶχα στόν νοῦ μου, καί μόνο τό ταξίδι.

Μετά τινα σιωπήν, καθ' ἥν ὁ παππούς ἐφαίνετο συγκεντρῶν τάς ἀναμνήσεις του.

— Ἔξω ἀπ' τ' ὀρνιθαριό, εἶπεν, ἦταν ἕνα ξύλο στημένο, μέ κάτι ξυλάκια σταυρωτά, πάνω σ' αὐτό καρφωμένα, γιά νά πατοῦν οἱ ὄρνιθες ν' ἀναβαίνουν στές φωλιές των. Τό εἶχα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς στό μάτι. Θά τ' ἀκουμβήσω στό γυαλί τοῦ οὐρανοῦ, ἔλεγα μέ τόν νοῦ μου, σάν σκάλα, θ' ἀνέβω, θά τρυπήσω μιά τρύπα — θά 'μβω μέσα. Ἔτσι, ψυχή μου, σοῦ παίρνω τό ξύλο στόν ὦμο, καί, σάν μέ διοῦν, ἄς μέ γράψουν.

Βγαίνω ἀπό τήν αὐλή, στρίβω δεξιά καί — δρόμο! Ὁ κόσμος πού μ' ἔβλεπε, ποῦ νά μέ γνωρίσει πώς ἤμουν ἡ Γεωργιά ἡ θυγατέρα τοῦ Σύρμα! Ἦταν σάν νά ἤρθα πρώτη φορά στόν κόσμο.

Ὡς καί ἡ Χρουσή ἡ γιαγιά σου, πού μέ εἶδεν ἔτσι μέ τό καβάδι, μ' ἔβαλε μπροστά μέ τές πέτρες. Ὄχι τάχα πώς μ' ἐγνώρισε· μά ἔτσι τά

ἐναβρυντικός: περήφανος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατέτρεχεν ἀπό μιᾶς ἀρχῆς τ' ἀγόρια. Ἐγώ — δρόμο. Ἀπό τέτοιο ταξίδι ποιός μπορεῖ νά μ' ἐμποδίσει; Βγαίνω στούς κήπους, μβαίνω στά χωράφια· περνῶ τόν ποταμό· τά μάτια καρφωμένα στήν *τούμβα* — καί δρόμο. Πάγω ἕνα μίλι, πάγω δυό. Μά — τί θαρρεῖς ψυχή μου; Ἡ *τούμβα,* ὅσο προχωρῶ, τραβιέται μακρύτερα! Ὁ οὐρανός, ὅσο κοντεύω, σηκώνεται τ' ἀψηλότερα! Ἄ! αὐτό, ψυχή μου, μ' ἔκοψε τά γόνατα! Κουρασμένος ἤμουν ἀπό πολύ πρωτύτερα, μά δέν μ' ἀποφάνηκε παρά σάν εἶδα πώς ἡ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἐπήγαιν' ὁλονέν μακρύτερ' ἀπό τήν *τούμβαν,* πού ἐλογάριαζα νά τόν εὕρω. Τότε μοῦ ἐκόπηκε τό *χαβέσι*,* καί ἔνιωσα, πώς εἶμαι κουρασμένος, πώς πεινῶ, πώς τό ξύλο πού σηκώνω βαραίνει σάν μολύβι, πώς ἄρχισε νά βραδυάζει καί — τί τά θέλεις, ψυχή μου; — τότες ἐγύρισα πίσω καί ἀφῆκα τό ταξίδι ἀτελείωτο!

— Γιατί διές, ἐπρόσθεσεν εἶτ' ἀμέσως ὁ γέρων, ἐσυλλογίσθηκα κοντά εἰς τ' ἄλλα καί τόν κύρη μου. Αὐτός — Θεός σχωρέσ' τονε — δέν ἔμοιαζε τήν γιαγιά σου τήν Χατζήδενα.

— Πῶς, παππού;

— Χμ! εἶπεν ἐκεῖνος ἐκφραστικῶς μειδιάσας. Ἡ γιαγιά σου, ψυχή μου, μπουμπουνίζει, μά δέν βρέχει. Ὁ κύρης μου ἔβρεχε, μά δέν ἐμπουμπούνιζε! Γι' αὐτό, ψυχή μου, ἐγύρισα πίσω. Ἦταν *τό μόνο ταξίδι τῆς ζωῆς μου,* ἐπρόσθεσεν εἶτα σύννους ὁ γέρων, μά — ἔμειν' ἀτελείωτο!

— Καί τά πράγματα πού εἶδες, παππού, καί ξεύρεις; — ἠρώτησα ἐγώ τότε ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ. Στήν χώρα πού ψήν' ὁ ἥλιος τό ψωμί, ἐκεῖ κοντά πού ζοῦν οἱ Σκυλοκέφαλοι πότε ἐπῆγες, παππού;

— Ὤ! εἶπεν ἐκεῖνος τότε. Αὐτοῦ, ψυχή μου, δέν ἐπῆγα· μέ τ' ἀφηγήθηκεν ἡ γιαγιά μου, ὅταν μ' ἐμάθαινε νά πλέκω.

— Καί στῆς θάλασσας τόν ἀφαλό, παππού, πού βγαίν' ἡ Φώκια καί πιάνει τά καράβια καί τά ῥωτᾶ γιά τόν Ἀλέξανδρο τόν βασιλέα; Κι ἐκεῖ δέν ἐπῆγες;

— Ὄχι, ψυχή μου! κι αὐτό μ' ἀφηγήθηκ' ἡ γιαγιά μου.

— Καί τό σπήλαιον, παππού, πού εἶν' ἡ Μάγισσα πού μαρμαρώνει τούς ἀνθρώπους, κι ἐκεῖ δέν ἐπῆγες;

— Ὄχι, ψυχή μου! Ἡ γιαγιά μου μέ τ' ἀφηγήθηκ' ἡ γιαγιά μου.

Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ αὔξουσα ἔντασις τῆς ἀπογοητεύσεώς μου ἀνά πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόκρισιν. Ὅλη λοιπόν ἡ μεγάλη ἐκείνη ἰδέα μου περί τῶν ταξιδίων τοῦ παπποῦ, ὅλη μου ἡ πρός αὐτόν ὑπόληψις καί ἐμπιστοσύνη διά τήν κοσμογνωσίαν καί πολυπειρίαν του περιωρίζετο ἔξαφνα εἰς τάς διηγήσεις, δηλαδή τά παραμύθια, τά ὁποῖα ἤκουσεν ἀπό τήν μάμμην

χαβέσι: εὐχαρίστηση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του, καθ' ὅν χρόνον εἶχε τήν ἀφέλειαν νά πιστεύη ὁ πτωχός ὅτι ἦτο θηλυκοῦ καί οὐχί ἀρσενικοῦ γένους! Ἀπελπισία καί ἀγανάκτησις κατεῖχε τήν καρδίαν μου.

— Καί τές βασιλοποῦλες, παππού, καί αὐτές λοιπόν δέν τές εἶδες μέ τά μάτια σου; καί δέν ἔφαγες καί δέν ἐκουβέντιασες μαζί των;

— Ποιές βασιλοποῦλες, ψυχή μου;

— Νά! αὐτές πού ἐρωτεύονται μέ τά ραφτόπουλα, καί ἀρρωστοῦν ἀπό τήν ἀγάπη, καί στέλνουν τόν πατέρα τους τόν βασιλέα μέ τήν κορώνα, νά πάγει νά παρακαλέσει τόν γαμβρό; Δέν θυμᾶσαι πού μέ τό 'λεγες; Δέν θυμᾶσαι τήν χρυσόμαλλη Νεράιδα καί τά λευκονδυμένα νεραϊδόπουλα, πού τραγουδοῦν, παππού, καί γελοῦν καί χωρατεύουν, καί ράφτουν τά νυφιάτικα χωρίς ραφή καί ράμμα;

— Ἄχ! ψυχή μου! εἶπεν ὁ γέρων τότε λυπημένος. Αὐτό τό ἄκουσα ἀπό τήν γιαγιά μου, ὅταν μ' ἐμάθαινε νά κεντῶ καί νά ράφτω! Μά θαρρῶ, ψυχή μου, πώς μήδ' ἐκείνη δέν τό εἶδε μέ τά μάτια της!

Τοῦτο διέλυσε καί τήν ἐλαχίστην μου πλάνην!...

Ἀλλά λοιπόν αἱ κακουχίαι καί τά βάσανα, ὅσα ὑπέστην, καί ὅσα ἔμελλον νά ὑποστῶ, μέ τήν γλυκεῖαν ἐλπίδα νά ἐπιστρέψω ποτέ εἰς τό χωρίον μου μέ μίαν βασιλοπούλαν εἰς τό πλευρόν μου, ἐπήγαιναν εἰς τά χαμένα; ἐπῆγαν διά τίποτε; Καλά, παππού! Ἂν μέ διεῖς καί σύ ποτέ νά ξαναπιάσω βελόνι, πές πώς εἶμαι θηλυκός καί δέν τό ξεύρω!

Καί τόν ἐνδιάθετον τοῦτον λόγον ἡτοιμαζόμην νά προφέρω, ἐλέγχων συνάμα τόν παππούν, διότι ἔγινεν αἰτία νά ὑπάγω εἰς τήν Πόλιν νά κακουχηθῶ ἐπί ματαίῳ. Ἀλλ' ὅτε, ὑψώσας τούς ὀφθαλμούς, εἶδον τόν παππούν μέ τό ὀνειροπολοῦν αὐτοῦ βλέμμα διαρκῶς προσηλωμένον μακράν ἐπί τοῦ κωνοειδοῦς ἐκείνου χώματος, ἀπό τοῦ ὁποίου ἤλπισέ ποτε νά εἰσέλθη εἰς τά οὐράνια, δέν ἠξεύρω ποία μυστηριώδης δύναμις ἐδέσμευσε τήν φωνήν ἐπί τῆς γλώσσης μου.

Ὁ ἥλιος εἶχε κατέλθει πολύ χαμηλότερα πρός τήν δύσιν. Πᾶσα ὕπαρξις, πᾶσα ἐκδήλωσις ζωῆς ἀπεσύρετο σιγαλά καί βραδέως πρός τά ἐνδοτέρω τῆς πόλεως.

Ἡ ἔκφρασις τῆς χωριογραφίας μοί ἐφάνη τώρα μελαγχολικωτέρα, θλιβερωτέρα. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐκ νέου. Μεταξύ τῆς φυσιογνωμίας τῆς σκηνῆς καί τῆς ἐκφράσεως τοῦ ὠχροῦ καί μαραμένου τοῦ παπποῦ προσώπου, ὅπως ἐφωτίζετο ὑπό τῶν τελευταίων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, ὑπῆρχε τόση ὁμοιότης, τόση στενή συγγένεια!...

Ὁ καημένος ὁ παππούς! ἐσκέφθην πρός ἐμαυτόν, ἐπάλαισε κι ἐνίκησε τόν ἄγγελον χωρίς τῆς βοηθείας μου, ἀλλά ἐξηντλήθη καί ἀδυνάτησε τόσο πολύ, πού, ἂν ξανακυλήση, ἔτσι, καθώς εἶναι, κανείς δέν τόν γλυτώνει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἄρχισε νά κάμνει κρύο, ψυχή μου — εἶπεν ὁ γέρων ἔξαφνα — ἔλα νά πᾶμε.

Τῷ ἔτεινα σιωπηλῶς τήν χεῖρα καί ὑποστηρίζων αὐτόν ὅσον ἠδυνάμην, τόν συνώδευσα εἰς τήν οἰκίαν του.

Τήν νύκτα ἐκείνην ἔκαμε τῷ ὄντι πολύ ψῦχος. Τῇ δέ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης παχεῖα πάχνη ἔκειτο λευκάζουσα ἐπί τῶν μεμαραμένων φύλλων τῶν καλυπτόντων τό ἔδαφος τοῦ κήπου μας. Μόλις ἀφυπνίσθην καί ἔδραμον εἰς τήν οἰκίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μου πάππου. Ἀλλ' ὁποία διαφορά ἀπό τῆς χθές μέχρι σήμερον! Πλῆθος συγγενῶν καί οἰκείων συνωστίζοντο σοβαροί καί ἄφωνοι εἰς τήν αὐλήν, εἰς τό κατώγιον, εἰς τήν *σάλαν* τῆς γιαγιᾶς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔκειτο μακρύς ὁ παππούς. Ἐφαίνετο πώς δέν ἐξύπνησεν ἀκόμη.

Βαθεῖα εἰρήνη ἐβασίλευεν ἐπί τῆς μορφῆς του. Μία ὑπερκόσμιος αἴγλη ἐν εἴδει μειδιάματος βαθμηδόν ἀποσβεννυμένου ἔπαιζε μέ τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου του.

Ἡ γιαγιά μέ τάς χεῖρας θηλυκωμένας περί τά γόνατά της, μέ τό ἀπελπισμένο της βλέμμα ἀπλανές ἐπί τῆς ὄψεως τοῦ παπποῦ, ἐκάθητο ὠχρά, βωβή, ἀκίνητος ὡς ἀπολιθωμένη παρά τό πλευρόν του. Ἡ ταλαίπωρος! Τί δέν θά ἔδιδεν ὅπως τόν ἐμποδίση ἀπό τοῦτο τό ταξίδιον. Διότι τό μειδίαμα τοῦ παπποῦ ἦτον ἡ λάμψις, ἥν ἔσυρεν ὀπίσω της ἡ πρός τόν οὐρανόν ἀποδημοῦσα ψυχή του.

Διότι ὁ καημένος ὁ παππούς συνεπλήρωνεν *ἀληθῶς τώρα τό μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον.*

(1884)

Ἐρωτήσεις

1. Ποιός εἶναι ὁ κόσμος τοῦ παπποῦ καί γιατί γοητεύει τό παιδί;
2. Γιατί ὁ παππούς θεωροῦσε ἀσήμαντα ὅσα τοῦ διηγόταν ὁ ἐγγονός του; Τί συμπεράσματα βγάζετε ἀπ' αὐτό;
3. Ποιά εἶναι ἡ συναισθηματική σχέση ἀνάμεσα στόν παππού καί στό παιδί; Ὑπάρχει καί στήν ἐποχή μας μιά τέτοια σχέση;
4. Τί φανερώνουν οἱ στερεότυπες φράσεις τοῦ παπποῦ: *ἄσ' τα αὐτά* καί: *ἄχ! ψυχή μου, τίποτε δέν εἶδες, τίποτε!* Ποιός ὁ ρόλος τους στήν ἐξέλιξη τοῦ διηγήματος;
5. Σέ πόσες ἑνότητες μποροῦμε νά χωρίσουμε τό ἀπόσπασμα καί ποιό τό περιεχόμενο καθεμιᾶς;
6. Παρατηρῆστε τή γλώσσα τοῦ κειμένου. Τί διαπιστώνετε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Τῆς Κοκκώνας τό σπίτι

Τό διήγημα «ἀνήκει στή σειρά τῶν παιδικῶν διηγημάτων τοῦ Παπαδιαμάντη, ἀλλά μέ τή μορφή τῆς ἀδικοθανατισμένης Κοκκώνας καί τοῦ ἀτέλειωτου μοιραίου σπιτιοῦ της, πού ὑψωνόταν σάν μάρτυρας τραγικός τῆς τύχης της, παίρνει πλατύτερο περιεχόμενο» (Γ. Βαλέτας).

Ἐν ἦτον δρόμος πλέον περαστικός εἰς ὅλον τό χωρίον. Ἀδύνατον νά μήν ἐπερνοῦσε κανείς ἀπ' ἐκεῖ, ὅστις* θά ἀνέβαινεν εἰς τήν ἐπάνω ἐνορίαν ἤ ὅστις θά κατέβαινεν εἰς τήν κάτω. Λιθόστρωτον ἀνηφορικόν ἀπό κάτω ἀπ' τῆς Σταματρίζαινας τό σπίτι ἕως ἐπάνω εἰς τόν ναόν τῆς Παναγίας τῆς Σαλονικιᾶς. Χίλια βήματα, κάθε βῆμα καί ἄσθμα*. Ἐφούσκωνεν, ἐκοντανάσαινε κανείς διά νά ἀναβῇ, ἐγλιστροῦσε διά νά καταβῇ!

Ἅμα ἐπάτει τις* εἰς τό λιθόστρωτον, ἀφοῦ ἄφηνεν ὀπίσω του τό μαγαζί τοῦ Καψοσπύρου, τό σπίτι τοῦ Καφτάνη καί τό παλιόσπιτον τοῦ γερο-Παγούρη μέ τήν τοιχογυρισμένην αὐλήν, εὑρίσκετο ἀπέναντι εἰς τό σπίτι τοῦ Χατζη - Παντελῆ μέ τόν αὐλόγυρον σύρριζα εἰς τόν βράχον. Κάτω ἔχασκε μέγας κρημνός, μονότονος, προκαλῶν σκοτοδίνην, σημειούμενος ἀπό ὀλίγους ἕρποντας θάμνους ἐδῶ κι ἐκεῖ, οἱ ὁποῖοι θά ἐφαίνοντο εἰς τό σκότος τῆς νυκτός ἐκείνης ὡς νά ἦσαν κακοποιοί ψηλαφῶντες καί ἀναρριχώμενοι ἤ καί καλλικάντζαροι ἐλλοχεύοντες* καί

ὅστις: ὅποιος.
ἄσθμα: λαχάνιασμα.
τις: κάποιος, κανένας.
ἐλλοχεύοντες (ἐλλοχεύω: στήνω καρτέρι, παραμονεύω).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καραδοκοῦντες* ὥς νά ἔλθῃ ἡ ὥρα νά εἰσβάλλουν εἰς τάς οἰκίας διά τῶν καπνοδόχων. Τό κῦμα ὑποκώφως ἐφλοίσβιζεν εἰς τά κράσπεδα τοῦ κρημνοῦ, ὡς ἀκούραστος βορρᾶς φυσῶν ἀπό προχθές, μαλακώσας τήν ἑσπέραν ταύτην, ἐξήπλωνε τές ἀποθαλασσιές του ἕως τόν μεσημβρινόν τοῦτον μικρόν λιμένα, ὁ παγκρατής* χιονόμαλλος βασιλεύς τοῦ χειμῶνος.

Ἀπό τό ἄλλο μέρος τοῦ δρόμου, ἀριστερά εἰς τόν ἀνερχόμενον, δίπλα εἰς τό σπίτι τοῦ γερο-Παγούρη καί ἀντικρίζουσα μέ τό τοῦ Χατζῆ - Παντελῆ, ὑψοῦτο ἀτελείωτος οἰκοδομή, μέ τέσσαρας τοίχους ὀρθούς μέχρι τοῦ πατώματος, μέ τάς ξυλώσεις χασκούσας ἕως τῆς ὀροφῆς, μέ τήν στέγην καταρρέουσαν, μέ φαιούς καί φθειρομένους τούς τοίχους, τήν ὁποίαν ἡ ἐγκατάλειψις, ὁ ἄνεμος καί ἡ βροχή εἶχον καταστήσει ἐρείπιον καί χάλασμα. Τά παιδία ὅσα κατήρχοντο τήν μεσημβρίαν ἀπό τό ἕν σχολεῖον καί ὅσα ἀνήρχοντο τήν ἑσπέραν ἀπό τό ἄλλο, διά νά ἀφήσωσι τά βιβλία εἰς τήν οἰκίαν, κλέψωσι τεμάχιον ἄρτου ἀπό τό ἑρμάριον καί τρέξωσιν ἀκράτητα, διά νά παίξωσιν εἰς τόν αἰγιαλόν*, τῆς ἔρριπτον ἀφθόνους πέτρας διά νά τήν ἐκδικηθῶσι τήν ἡμέραν δι' ὅσον τρόμον τούς ἐπροξένει, ὅταν ἐτύχαινε νά περάσωσιν.

Οἱ παπάδες, ὅταν ἐπέστρεφαν τήν παραμονήν τῶν Φώτων ἐν σώματι ἀπό τήν οἰκίαν τοῦ δημάρχου μέ τούς σταυρούς καί τάς φωτιστῆρας των, ἁγιάζοντες οἰκίας, δρόμους καί μαγαζιά καί διώκοντες τούς καλλικαντζάρους, ἐλησμόνουν νά ρίψωσι μικράν σταγόνα ἁγιασμοῦ καί εἰς τήν ἄτυχον ἐγκαταλελειμμένην οἰκίαν, τήν ὁποίαν δέν εἶχε χαρῆ ὁ οἰκοκύρης, ὅστις τήν ἔκτισε, καί ἥτις* δέν εἶχεν ἀξιωθῆ ν' ἀπολαύσῃ τήν οἰκοκυράν της. Τοιαύτη οἰκία ἐπόμενον ἦτο νά γίνῃ κατοικητήριον τῶν φαντασμάτων, ἄσυλον ἴσως τῶν βρυκολάκων, καί ἴσως ὁρμητήριον καί τόπος συγκεντρώσεως τῶν τυράννων τῆς ὥρας ταύτης, τῶν καλλικαντζάρων.

Δέν εἶχεν ἀξιωθῆ ν' ἀπολαύσῃ τήν οἰκοκυράν της. Ὁ καπετάν Γιαννάκος ὁ Συρμαής, ἀνήρ αἰσθηματικός καί γενναῖος, «μερακλής» ὅσον κανείς ἄλλος ἐκ τῶν συγχρόνων του, εἶχε γνωρίσει εἰς τό Σταυροδρόμι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τήν Κοκκώνα Ἀννίκαν, ὡραίαν, ὑψηλήν, μέ χρυσόξανθα μαλλιά, λευκήν καί μέ χαρακτῆρας λεπτοτάτους. Ὁ πλοίαρχος ἠρραβωνίσθη ἐν τῇ βασιλευούσῃ καί κατῆλθε μέ τό καράβι εἰς τήν πατρίδα, ὅπου παρήγγειλε νά τοῦ κτίσουν, μέ σχέδιον κομψό καί

καραδοκοῦντες: περιμένοντας τήν κατάλληλη εὐκαιρία.
παγκρατής: κυρίαρχος.
αἰγιαλός: γιαλός.
ἥτις: ἡ ὁποία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀσύνηθες ἕως τότε εἰς τήν πολίχνην, τήν μικράν ὡραίαν οἰκίαν, σκοπεύων μέ τό πρῶτον ταξίδιον νά φέρῃ ἔπιπλα ἀπό τήν Βενετίαν, διά νά εὐπρεπίσῃ, νά στολίσῃ τήν νεόκτιστον οἰκίαν καί τήν κάμῃ ἀξίαν τῆς ἀβρᾶς Κοκκώνας, τήν ὁποίαν ἐμελέτα νά φέρῃ ἀπό τήν Πόλην.

Ἀλλ' ἡ οἰκία δέν ἔμελλε νά τελειώσῃ καί ἡ Κοκκώνα δέν ἔμελλε νά κατέλθῃ. Ἡ Κοκκώνα, ὀκτώ μῆνας μετά τήν μνηστείαν, ἀπέθνησκε φθισική εἰς τό Σταυροδρόμι, καί ἡ οἰκία ἔμεινεν ἀτελείωτος, ἔρημη καί ἄχαρη ἀνά τόν λιθόστρωτον ἀνηφορικόν δρόμον, σιμά εἰς τόν κρημνώδη βράχον. Ὡς ἀόρατος δέ ἐπιγραφή ἐπί τοῦ μετώπου τῆς καταρρεούσης οἰκίας, ὡς ἀόριστος τραγική εἰρωνεία ἐπί τῆς τύχης της, ἔμενε τό ὄνομα «Τῆς Κοκκώνας τό σπίτι».

Μνημούρια τοῦ Φερίκ-κιοϊ κι ὁλόρθα κυπαρίσσια...
Ἔχασα τήν ἀγάπη μου καί λαχταρῶ περίσσα.

Τήν ἑσπέραν ἐκείνην, παραμονήν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 185..., δύο παιδάκια κατήρχοντο μέ ζωηρά βήματα τό λιθόστρωτον καί οἱ πόδες των, ἀσυνήθιστοι εἰς τά πέδιλα, τά ὁποῖα εἶχον φορέσει ἴσως ἐκτάκτως τήν ἑσπέραν ἐκείνην, ἔκαμνον μέγα κρότον ἐπί τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους. Ἀμφότεροι* ἐκράτουν ἐλαφράς ράβδους. Ὁ εἷς ἐκράτει φανόν μέ τήν ἄλλην χεῖρα. Ἦτο ἑβδόμη ὥρα. Νύξ ἀστροφεγγής καί ψυχρά. Σφοδρός ἄνεμος κατήρχετο παγετώδης ἀπό τά χιονισμένα βουνά. Ὁ ἄνεμος ἔκαμνε τά σφικτοκλεισμένα παράθυρα καί τάς κλειδομανδαλωμένας θύρας νά στενάζωσιν ὑπό τήν ψυχράν πνοήν του. Τά παιδία ἐμάλλωναν ὡς δύο γνήσιοι φίλοι.

— Ἐγώ εἶδα π' σοῦ 'δωκε ἕνα εἰκοσιπενταράκι, βρέ Ἀγγελή, ἔλεγε τό ἕν.

— Ὄχι μά τό θεριό, ἔλεγε τό ἄλλο, μιά πεντάρα μοῦ 'δωκε. Νά τηνε. Καί ἐδείκνυε μεταξύ τῶν δακτύλων του μίαν πεντάραν.

— Ὄχι, ἐπέμενε τό ἄλλο, τό ὁποῖον ἐκράτει τό φανάριον. Τό εἶδα ἐγώ πού ἦταν εἰκοσιπενταράκι· δέ μέ γελᾷς.

— Ὄχι, βρέ Νάσο. Μιά πεντάρα, σοῦ λέω.

— Μ' ἀφήνεις νά σέ ψάξω;

— Θά σ' πέσει τό φανάρι.

Διά μιᾶς ὁ Νάσος ἄφησε τό φανάρι κατά γῆς καί ἡτοιμάζετο νά ψάξει τόν Ἀγγελήν. Εἶχον λάβει τό μέτρον, ἐπειδή δέν ἐνεπιστεύοντο ἀλλήλους* (ἦσαν δεκαετεῖς τήν ἡλικίαν), εὐθύς ἅμα κατήρχοντο ἀπό ἑκάστην* τῶν οἰκιῶν, ὅπου ἀνέβαινον κι ἐτραγουδοῦσαν τά Χριστούγεννα.

ἀμφότεροι: καί οἱ δυό.
ἀλλήλους: ὁ ἕνας τόν ἄλλον.
ἕκαστος, η, ον: καθένας, ιά, να.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ. Μαλέας: *Παντάνασσα τῆς Νάξου.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά κάμνωσιν εὐθύς μερίδιον* πεντάρα καί πεντάρα καί κανείς ἐκ τῶν δύο νά μήν εἶναι «κάσα» μέχρι τέλους τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀλλά τήν τελευταίαν φοράν ὁ Νάσος εἶχεν ὑποπτευθῆ τόν Ἀγγελήν.

Ἐν τῇ θέρμῃ τῆς λογομαχίας των, εἶχον λησμονήσει ὅτι ἔφθασαν ἤδη εἰς τό στενόν τοῦ λιθοστρώτου, τοῦ ἄγοντος* εἰς τήν ἐπάνω συνοικίαν, καί εὑρίσκοντο ὑποκάτω εἰς τό σπίτι τῆς Κοκκώνας, ὅπου ἔβγαιναν φαντάσματα. Ἐκεῖ εἶχον σταματήσει, καί ὁ Νάσος ἤρχισε νά ψάχνῃ τόν Ἀγγελήν. Ὁ Ἀγγελής, ἐνόσῳ ὁ ἄλλος ἠρεύνα* τά θυλάκια* τῆς περισκελίδος του, ἵστατο* ἀδιάφορος, ἀλλ' ἅμα ἡ χείρ ἀνῆλθε καί ἤρχισε νά ψαύῃ τόν κόλπον, ἔπιασεν ὁ ἴδιος τό γιλέκον του ἀριστερά πρός τήν μέσην καί τό ἔσφιγγε μέ ὅλην τήν δύναμίν του ἐμποδίζων τήν χεῖρα τοῦ φίλου του νά φθάσῃ ἕως ἐκεῖ.

— Δέν μ' ἀφήνεις νά σέ ψάξω!

— Ἄφησέ με! Δέν ἔχω τίποτε.

— Εἶσαι ψεύτης!

Ὁ Ἀγγελής ὕψωσεν ἀπειλητικήν χεῖρα.

— Εἶσαι ψεύτης καί κλέφτης!

Ἐλαφρός κόλαφος* ἠκούσθη καί συγχρόνως φωνή παραδόξου ὄντος μελανοῦ τήν ὄψιν, μέ μαλλιά ἀνατσουτσουρωμένα*, μέ ἀλλόκοτα ράκη ὡς ἐνδυμασίαν, ἀντήχησε:

— Τί μαλώνετε, βρέ;

Τά δύο παιδιά ἀφῆκαν συγχρόνως διπλῆν πεπνιγμένην κραυγήν καί ἐδοκίμασαν νά τραπῶσιν εἰς φυγήν ἀφήνοντα τό φανάριον κατά γῆς. Ἀλλά τό παράδοξον ὄν μέ τόν πόδα ἀνέτρεψε τό φανάριον, τό ὁποῖον ἔσβησεν εὐθύς, καί μέ τάς δύο χεῖρας συνέλαβεν ἀπό τούς βραχίονας τά δύο τρέμοντα παιδία.

— Ποιός εἶναι κάσα, βρέ;

Τά δύο παιδία ἤσπαιρον* κι ἐδοκίμαζον νά φύγουν.

— Μή φοβᾶσθε, δέν σᾶς τρώω. Δῶστε μου τούς παράδες σας, γιά νά μή μαλώσετε καί σκοτωθεῖτε. Καλά πού βρέθηκα καί σᾶς γλίτωσα.

Ἔψαξε τίς τσέπες τῶν δύο παιδίων καί συγχρόνως τά ἔσυρε πρός τήν θύραν τοῦ ἰσογείου τῆς κατηρειπωμένης οἰκίας, ὁπόθεν εἶχεν ἐξέλθει,

---

μερίδιον: ἐδῶ· μοιρασιά.
τοῦ ἄγοντος: πού ὁδηγοῦσε (*ἄγω:* ὁδηγῶ).
ἠρεύνα: ἐρευνοῦσε, ἔψαχνε.
θυλάκια: τσέπες.
ἵστατο: στεκόταν.
κόλαφος: ράπισμα, μπάτσος· ἐδῶ: κρότος.
ἀνατσουτσουρωμένα: ἀνακατεμένα.
ἤσπαιρον: σπαρταροῦσαν (ρ. *ἀσπαίρω:* σπαρταρῶ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὡς φαίνεται, τό παράδοξον ὄν. Ἐκεῖ ἔβαλε τόν Νάσον ὑπό κράτησιν ὄπισθεν τῆς θύρας, ὠχύρωσε τό ἄνοιγμα μέ τό ἴδιον σῶμα του καί ἔψαξεν ἐν ἀνέσει τόν Ἀγγελήν. Εὗρε δέκα πέντε ἤ εἴκοσι πεντάρες καί δεκάρες εἰς τά θυλάκιά του. Εἶτα* ἔψαξε τόν Νάσον, εὗρεν ἄλλα τόσα καί εἰς αὐτοῦ τό θυλάκιον. Ἀκολούθως ἀπέπεμψε* τά δύο παιδία.

— Πηγαίνετε τώρα καί μή φοβᾶσθε. Ἄλλη φορά νά μή μαλώνετε.

Ὁ Γιάννης ὁ Παλούκας δέν εἶχε πῶς νά μεθύσῃ καί πῶς νά ἑορτάσῃ τά Χριστούγεννα ἐκείνην τήν χρονιά. Ἦτο συνήθως ἄεργος, καί οἱ τεμπέλικες μικροδουλειές, τάς ὁποίας ἐξετέλει κάποτε, κουβαλῶν νερό μέ τήν στάμναν ἐκ τῆς οἰκίας, πότε ὑπηρετῶν τούς κηπουρούς, τούς ἁλωνιστάς καί τούς ἐργάτας τῶν ἐλαιοτριβείων, πότε βοηθῶν τούς γριπάρηδες* εἰς τήν ἀνέλκυσιν τοῦ μακροῦ ἀτελειώτου γρίπου* ἐπί τῆς μεγάλης ἄμμου εἰς τόν αἰγιαλόν, δέν τόν εἶχαν «σηκώσει» κατά τό ἔτος ἐκεῖνο. Τί νά κάμῃ; Πῶς νά περάσῃ τέτοια χρονιάρα μέρα; Τί ἐσοφίσθη;

Τῆς Κοκκώνας τό σπίτι, τό ὁποῖον ἐφοβοῦντο τά παιδία τῆς πολίχνης* καί τό ὁποῖον δέν ἁγίαζαν οἱ παπάδες, ὅταν κατήρχοντο ἀπό τήν ἄνω συνοικίαν μέ τούς σταυρούς, ἦτο κατάλληλος σταθμός διά νά κρυβῇ κανείς καί νά περάσῃ ὡς καλλικάντζαρος, ἐπειδή τό ἐκαλοῦσαν οἱ μέρες, ἀφοῦ μάλιστα χάριν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν θά τό ἔκαμνε καί ὁ Παλούκας. Ἀπ' ἐκεῖ θά ἐπερνοῦσαν ὅλα τά παιδία τῆς κάτω ἐνορίας, δηλαδή τά δύο τρίτα τῶν παιδίων τοῦ χωρίου, εἰς τό γύρισμά των ἀπό τήν ἐπάνω ἐνορίαν, ὅτε* θά εἶχαν ἱκανά κέρματα εἰς τά θυλάκιά των.

Ὁ Παλούκας δέν ἐσκέφθη περισσότερον.

Ἔλαβε παλαιόν σιδηροῦν τηγάνιον, ἐμουντζουρώθη ὅλος εἰς τό πρόσωπον — μετέθεσε δηλ. δύο μῆνας πρωιμώτερον τήν ἀποκριάν — ἐφόρεσε παλαιά ράκη, τά ὁποῖα ἐπρομηθεύθη κάπου, καί ἀπελθών, ἅμα ἐνύκτωσεν, ἐξεκάρφωσεν ἀθορύβως τάς παλαιάς σανίδας, τάς σχηματιζούσας χιαστί* πρόχειρον φραγμόν εἰς τό ἰσόγειον τῆς ἐρήμου οἰκίας τῆς Κοκκώνας, καί ἐχώθη μέσα. Μίαν ὥραν ὕστερον κατῆλθε διά τοῦ λιθοστρώτου ἡ πρώτη συνωρίς* τῶν ἀδόντων παιδίων, ὁ Νάσος καί ὁ

εἶτα: ἔπειτα.
ἀπέπεμψε: ἔδιωξε.
γριπάρηδες: αὐτοί πού ψαρεύουν μέ γρίπο.
γρίπος: ἁλιευτική συσκευή παρόμοια μέ τήν τράτα.
πολίχνη: μικρή πόλη, χωριό.
ὅτε: ὅταν.
χιαστί: σέ σχῆμα χί.
συνωρίς: ζευγάρι ἀπό ἄλογα ἤ πρόσωπα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀγγελής. Εἴδομεν πῶς ἦλθαν βολικά τά πράγματα, καί πῶς ὁ Παλούκας κατώρθωσε μάλιστα νά περάσῃ ὡς εἰρηνευτής μεταξύ τῶν παιδίων πού ἐμάλωναν.

Ἀφοῦ ὁ Νάσος καί ὁ Ἀγγελής ἐτράπησαν εἰς φυγήν αἰσθανόμενοι φεῦγον τό ἔδαφος ὑπό τούς πόδας των, κατῆλθον ἄλλα παιδία, εἶτα ἄλλα. Ὁ Παλούκας ἤκουσε μακρόθεν τόν κρότον τῶν βημάτων των, τάς εὐθύμους φωνάς των καί ἐψιθύριζε:

— Μᾶς ἔρχεται ἄλλη ζυγιά.

Ἡ τελευταία ζυγιά, ἥτις κατῆλθε, συνίστατο ἀπό τόν Στάμον καί ἀπό τόν Ἀργύρην, δύο φρονίμους παῖδας. Οὗτοι δέν ἐμάλωναν, ἀλλ' ἐσχεδίαζαν μεγαλοφώνως τί νά κάμουν τά λεπτά ἐκεῖνα, πού θά ἐμάζωναν ἐκείνην τήν βραδιάν.

— Νά φτιάσωμε κι ἕνα σκερπανάκι, βρέ.

— Νά κόψουμε μιά λεύκα.

— Νά πάρουμε φλαμούρι, νά κάμουμε καράβι.

— Νά βγάλουμε ἀπό τόν πεῦκο τ' Ἀλμπάνη τήν καρίνα καί τά στραβόξυλα.

— Ἐσύ θά εἶσαι μαραγκός, κι ἐγώ πρωτομάστορας.

— Βρέ! Καλῶς τούς μαστόρους, ἠκούσθη ἔξαφνα μία φωνή.

Ὁ Παλούκας εἶχεν ἐξορμήσει τρίτην ἤ τετάρτην φοράν ἀπό τήν κρύπτην του. Ὁ Στάμος καί ὁ Ἀργύρης ἀφῆκαν πεπνιγμένην κραυγήν καί ἠθέλησαν νά φύγουν. Ἀλλ' ὁ Παλούκας ἐφήρμοσε τήν μέθοδόν του καί τούς ἐλήστευσε.

— Εἶναι ἄλλη ζυγιά; ἠρώτησεν εἶτα.

Τά παιδία τόν ἐκοίταξαν μέ ἀπλανῆ ὄμματα, ἀπολιθωμένα ἀπό τόν φόβον. Ἀλλ' ὁ Στάμος, ὅστις ἦτο δωδεκαετής καί ξυπνητός, ἐνόησεν ἐν τῷ μεταξύ ὅτι δέν ἦτο φάντασμα. Ὁ φόβος του ἐμετριάσθη καί μετέδωκε θάρρος καί εἰς τόν Ἀργύρην.

— Εἶναι κι ἄλλη ζυγιά; ἐπανέλαβεν ἀκαταλήπτως ὁ παράδοξος ἄνθρωπος.

— Τί ζυγιά; ἠδυνήθη ν' ἀρθρώσῃ ὁ Στάμος.

— Εἶναι ἄλλα παιδιά νά κατεβοῦν ἀπ' τόν ἐπάνω μαχαλά;

— Δέν ξέρω, εἶπεν ὁ Στάμος.

Τήν φοράν ταύτην ὁ Παλούκας εἶχεν ὀλιγωρήσει* νά σβήσῃ τόν φανόν, διότι ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πείρας του ἐπείσθη, ὅτι δέν θά τόν ἀνεγνώριζαν τά παιδία. Ἀλλ' ὁ Στάμος τόν ἐκοίταξε τόσον καλά, ὥστε

ὀλιγωρῶ: παραμελῶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«ἐγύριζε μές στό νοῦ του» ἅτι κάποιος ἦτο καί δέν ἀπεῖχε πολύ τοῦ νά τόν ἀναγνωρίση.

— Πέστε μου, βρέ, ἄν εἶναι κι ἄλλη ζυγιά, ἐπέμεινεν ὁ Παλούκας.

— Δέν ξέρουμε, ἐπανέλαβεν ὁ Στάμος.

Τέλος ὁ Παλούκας ἀφῆκε τά παιδία ἐλεύθερα.

Παρῆλθον δέκα λεπτά τῆς ὥρας καί γενναῖον πετροβόλημα ἤρχισε νά δέρνη τήν στέγην, τάς ξυλώσεις καί τάς δοκούς τοῦ ἀφατνώτου* πατώματος τῆς ἐρήμου οἰκίας. Πολλοί λίθοι μέ ὑπόκωφον γδοῦπον*, διερχόμενοι διά τῶν δοκῶν καί ἄλλοι διά τῆς θύρας, ἔπιπτον εἰς τό ἔδαφος τοῦ ἰσογείου.

Στράτευμα παιδίων εἶχεν ἐξορμήσει ἀπό τό προαύλιον τοῦ ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τριακόσια ἤ τετρακόσια βήματα ἀπέχοντος, καί ἐξετέλει φοβεράν ἔφοδον κατά τοῦ ἀσύλου τοῦ καλλικαντζάρου.

Τά πρῶτα ληστευθέντα παιδία, ὁ Νάσος καί ὁ Ἄγγελής, ἀφοῦ ἔφθασαν ἀσθμαίνοντα εἰς τήν μικράν πλατεῖαν τήν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ, μή ἔχοντα πλέον διά τί πρᾶγμα νά μαλώσουν, ἔκαμαν ἀγάπην. Μετά φιλικωτάτην δέ συζήτησιν ἐκ συμφώνου ἀπεφάνθησαν ὅτι τό παράδοξον ὄν, τό ὁποῖον τούς ἐπῆρε τά λεπτά, ἀφοῦ δέν τούς ἐπῆρεν οὔτε τήν φωνήν οὔτε τόν νοῦν των, θά εἰπῇ ὅτι δέν ἦτο φάντασμα οὔτε βρυκόλακας, καί ἀφοῦ δέν ἐδοκίμασε νά τούς φάγῃ, θά εἰπῇ ὅτι δέν ἦτο οὔτε καλλικάντζαρος. Τί ἄλλο θά ἦτο λοιπόν;

Θά ἦτο ἄνθρωπος, χωρίς ἄλλο.

Ἡ δευτέρα ζυγιά τῶν παιδιῶν ἔφθασε μετ' οὐ πολύ, εἶτα ἡ τρίτη καί ἡ τετάρτη. Ὅλα τά ὁμοιοπαθῆ παιδία δέν ἤργησαν νά συνεννοηθοῦν ὁμοῦ. Τέλος ὁ Στάμος, ὅστις ἦτο τελευταῖος μετά τοῦ Ἀργύρη, ἐπρότεινε, καί ὅλοι ἐψήφισαν, νά ἐκτελέσωσι τακτικήν νυκτερινήν ἔφοδον κατά τῆς οἰκίας.

Ὁ Παλούκας τήν στιγμήν ἐκείνην ἐδίσταζε καί εἶχεν ἀποφασίσει πλέον ν' ἀποσυρθῇ, ἀφοῦ εἶχε κάμει ἀρκετήν λείαν, ὅση θά ἤρκει διά νά μεθύσῃ τήν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, ὡς καί τήν ἡμέραν τῆς Παναγίας καί τήν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀκόμη. Ἐνῷ δέ ἦτο ἕτοιμος νά φύγη καί πάλιν ἔμενεν, ἐπῆλθεν ἡ πρώτη πυκνή χάλαζα τῶν λίθων.

— Νά, μιά ζυγιά! ἐφώναξε φιλέκδικος* ὁ Στάμος.

— Νά, μιά ζυγιά! ἐπανέλαβον ἐν χορῷ τά παιδία.

Πέντε δευτερόλεπτα πρότερον, ἄν ἀπεφάσιζεν ὁ Παλούκας νά φύγῃ,

---

ἀφάτνωτος: χωρίς φατνώματα, σανιδώματα.
γδοῦπος: βρόντος.
φιλέκδικος: ἐκδικητικός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θά ἦτο ἐκτός βολῆς. Δυστυχῶς ἦτο ἀργά τώρα.

Ἀπεφάσισε ν' ἁρπάξῃ μίαν σανίδα καί μεταχειριζόμενος αὐτήν ὡς σπάθην ἅμα καί ὡς ἀσπίδα νά ἐκτελέσῃ ἔξοδον διασχίζων τάς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλά δευτέρα ραγδαιοτέρα χάλαζα λίθων τόν ἔκαμε νά ὀπισθοδρομήσῃ μέ δύο πληγάς εἰς τήν κνήμην καί εἰς τόν βραχίονα.

— Νά, κι ἄλλη ζυγιά! ἐφώναξεν ἀδιάλλακτος ὁ Στάμος.

— Νά, κι ἄλλη ζυγιά! ἠλάλαζαν* τά παιδία.

Ὁ Παλούκας ἐκόλλησεν εἰς τήν ἐσωτέραν γωνίαν τοῦ ἰσογείου, στηρίξας τά νῶτα εἰς τόν τεῖχον, ζαρωμένος ὑπό τινα δοκόν τοῦ πατώματος σύρριζα εἰς τόν τεῖχον βαλμένην. Ἀλλά κι ἐκεῖ μέγας λίθος κτυπήσας ἐπί τοῦ τοίχου ἐλόξευσε καί τόν ἔπληξε μετά μετρίας βίας εἰς τόν ὦμον.

— Βρέ! ἀπό σπόντα! ἐμουρμούρισε γελῶν ἀκουσίως ὁ Παλούκας.

Εὐτυχῶς δι' αὐτόν, οἱ ἐχθροί δέν ἀπεφάσισαν νά ἔλθωσιν ἕως τήν θύραν τοῦ ἰσογείου. Λείψανον φόβου ὑπῆρχεν ἀκόμη, φαίνεται, εἰς τό βάθος τοῦ παιδικοῦ θράσους.

Τέλος, ἐπειδή ἡ μάχη παρετείνετο, ὁ Παλούκας, μετά φρόνιμον σκέψιν, ἀπεφάσισε ν' ἀναρριχηθῇ* εἰς τόν τοῖχον (ἐγνώριζε ποῦ ὑπῆρχαν ὀπαί ἀπό τά ἰκρία* καί τίς ξυλωσιές τῆς οἰκοδομῆς,) πατῶν ἀπό ὀπήν εἰς ὀπήν. Τό ἔκαμε ταχέως καί ἐπιτυχῶς, καί ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τό πάτωμα, ἀόρατος εἰς τόν ἐχθρόν ὄπισθεν λειψάνου ξυλοτοίχου, ἀποφασιστικῶς ἐπήδησεν ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἐντός τοῦ ἐδάφους τῆς αὐλῆς τοῦ γέρο-Παγούρη

Ἦταν ὥς δύο μπόγια ὑψηλά, ὄχι περισσότερον. Διότι τό ἔδαφος ἦτο ὑψηλότερον κατά τρεῖς ἤ τέσσαρας σπιθαμάς ἔσωθεν τοῦ αὐλογύρου.

Ὁ Παλούκας ἔπεσε βαρύς, ἐκτύπησεν εἰς τό γόνυ, ἀνετράπη, ἀνωρθώθη, ἔψαυσε τά μέλη του καί, βεβαιωθείς ὅτι δέν τοῦ εἶχε σπάσει κανέν κόκκαλον, ἐτράπη εἰς φυγήν τρέχων πρός τό ἄλλο μέρος τοῦ αὐλογύρου, ὅπου ἤξευρεν ὅτι ὁ περίβολος ἐκλείετο ἀπό ἁπλοῦν φράκτην συγκοινωνῶν πρός αὐλήν συγγενικῆς οἰκίας.

Ὁ γδοῦπος τῆς πτώσεώς του ἠκούσθη ἐκεῖθεν τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς.

Ὁ Στάμος ἐφώναξεν «ἐμπρός!» καί δοκιμάσας τόν μάνδαλον τῆς θύρας τοῦ αὐλογύρου εἶδεν ὅτι ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτή. Εἰσώρμησε πρῶτος καί τά παιδία τόν ἠκολούθησαν.

Ἡ πτῶσις τοῦ Παλούκα συνωδεύθη ἐκτός τοῦ γδούπου της καί ἀπό

ἠλάλαζον: φώναζαν δυνατά (ρ. *ἀλαλάζω*).
ἀναρριχῶμαι: σκαρφαλώνω.
ἰκρία: σκαλωσιές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλον κρότον, κρότον μεταλλικόν. Λεπτά τοῦ εἶχαν πέσει ἀπό τήν τσέπην.

Ὁ Παλούκας δέν ἐγύρισεν ὀπίσω νά τά μαζέψῃ.

Ὁ Ἀγγελής, ἕν τῶν παιδίων, ἤκουσε ζωηρότατα τόν μεταλλικόν κρότον, ἀγροίκησε πολύ καλά τό μέρος εἰς τό ὁποῖον εἶχον πέσει τά κέρματα καί κύψας* ψηλαφῶν ἤρχισε νά τά μαζώνῃ μέ τήν φούχταν ἐνῷ τά ἄλλα παιδία ἔτρεχαν κατόπιν τοῦ φεύγοντος Παλούκα ρίπτοντα λίθους καί κράζοντα:

— Νά, κι ἄλλη ζυγιά! Νά, κι ἄλλη ζυγιά!

Κρότος παραθύρου ἀνοιγομένου ἠκούσθη ἤδη εἰς τόν οἰκίσκον τοῦ γερο-Παγούρη, ὅστις ἀκούσας τήν ἀκατανόητον ἔφοδον τήν γενομένην τήν νύκτα ἐκείνην εἰς τόν αὐλόγυρόν του ἤνοιξε τό παράθυρον καί ἠρώτα ἔκπληκτος:

— Τί εἶναι; Τί τρέχει;... Ποιός εἶναι;... Ποιοί εἶστε;... Ἔ! δέν ἀκοῦτε;

Ἐνῷ ὁ Ἀγγελής εἶχε μαζέψει ἤδη ὅλα τά λεπτά ὅσα ηὗρε καί ἔφευγεν ὀπίσω διά τῆς μεσημβρινῆς θύρας, τά ἄλλα παιδία κατεδίωκον πέραν τοῦ βορεινοῦ φράκτου εἰς τόν βρόντο τόν Παλούκαν, ὅστις εἶχε γίνει ἄφαντος ἤδη, ἐπαναλαμβάνοντα:

— Νά, κι ἄλλη ζυγιά! Νά, κι ἄλλη ζυγιά!

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε τίς κύριες σκηνές τοῦ διηγήματος καί τίς εἰκόνες πού ἀπαρτίζουν τήν καθεμιά.
2. Στό διήγημα μεγάλο μέρος ἀφιερώνεται στήν περιγραφή καί τήν ἱστορία τοῦ σπιτιοῦ. Γιατί;.
3. Ποιόν τύπο τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη ἀντιπροσωπεύει ὁ Παλούκας;

κύψας: σκύβοντας (ρ. *κύπτω*).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

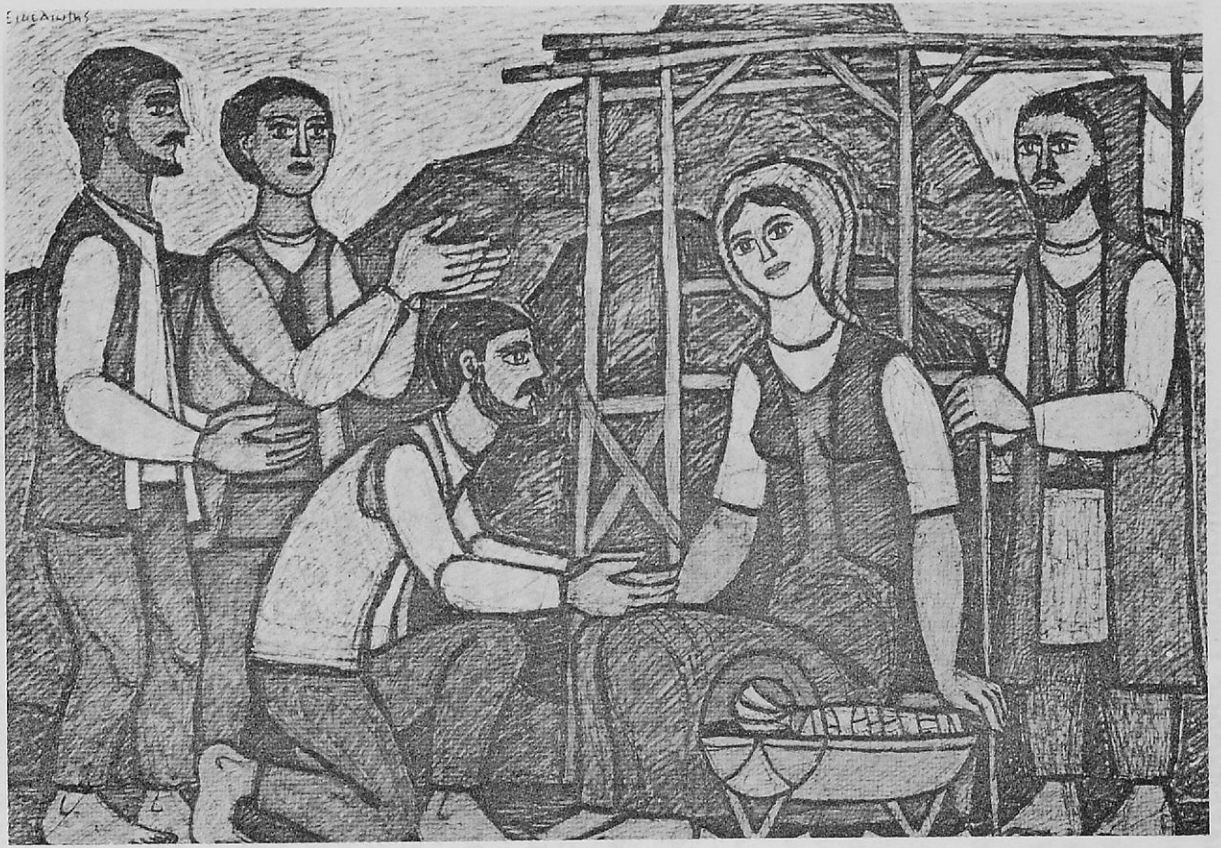

Γ. Σικελιώτης: *Γέννηση.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Ἄνθος τοῦ γιαλοῦ

Σύμφωνα μέ τή λαϊκή ἀντίληψη μερικοί ἄνθρωποι διαθέτουν μιά μυστική δύναμη πού τούς κάνει νά βλέπουν τόν ἀόρατο κόσμο τῶν ἐξωτικῶν καί ἰδιαίτερα τίς νεράιδες. Εἶναι οἱ λεγόμενοι ἀλαφροΐσκιωτοι. Οἱ ἀλαφροΐσκιωτοι μποροῦν ἀκόμη νά ἀκοῦν μουσικούς ἤχους καί νά βλέπουν ἀντικείμενα καί φαινόμενα ἀπρόσιτα στίς αἰσθήσεις τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Τέτοιοι ἀλαφροΐσκιωτοι ἀναφέρονται σέ πολλά ἔργα λογοτεχνῶν (στούς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους τοῦ Σολωμοῦ, σέ διάφορα διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη κτλ.). Στό διήγημά μας τέτοιος ἀλαφροΐσκιωτος εἶναι ὁ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ. Ἄς παρακολουθήσουμε τί βλέπει.

Ἐπί πολλάς νύκτας κατά συνέχειαν ἔβλεπεν ὁ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, ἐκεῖ πού ἔδενε τήν βάρκαν του κάθε βράδυ, κοντά στά κοτρόνια τοῦ ἀνατολικοῦ Γιαλοῦ, ἀνάμεσα εἰς δύο ὑψηλούς βράχους καί κάτω ἀπό ἕνα παλαιόν ἐρημόσπιτον κατηρειπωμένον — ἐκεῖ ἔστρωνε συνήθως τήν κάπα ἐπάνω στήν πλώρη τῆς βάρκας κι ἐκοιμᾶτο χορευτόν καί νανουρισμένον ὕπνον, τρεῖς σπιθαμές ὑψηλότερ' ἀπό τό κύμα, θεωρῶν τά ἄστρα καί μελετῶν τήν Πούλιαν καί ὅλα τά μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ — ἔβλεπε, λέγω, ἀνοικτά εἰς τό πέλαγος, ἔξω ἀπό τά δύο ἀνθισμένα νησάκια, τά φυλάττοντα ὡς σκοποί τό στόμιον τοῦ λιμένος, ἕν μελαγχολικόν φῶς — κανδήλι, φανόν, λαμπάδα ἤ ἄστρον πεσμένον — νά τρεμοφέγγῃ ἐκεῖ μακράν, εἰς τό βάθος τῆς μελανωμένης εἰκόνος, ἐπιπολῆς* εἰς τό κύμα, καί νά στέκῃ ἐπί ὥρας, φαινόμενον ὡς νά ἔπλεε, καί μένον ἀκίνητον.

Ὁ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, λεμβοῦχος ψαράς, ἦτον ἀδύνατος στά μυαλά ὅπως καί πᾶς θνητός. Ἀρκετόν ἦτο ἤδη ὁπού ἔδενε τήν βάρκαν του κάθε βράδυ ἐκεῖ, δίπλα εἰς τούς δύο μαυρισμένους βράχους, κάτω ἀπό τό ἐρημόσπιτον ἐκεῖνο, τό ὁλόρθον ἄψυχον φάντασμα, τό ὁποῖον εἶχε φήμην ὅτι ἦτο στοιχειωμένον. Ἐκαλεῖτο κοινῶς τῆς Λουλούδως τό Καλύβι. Διατί; Κανείς δέν ἤξευρε. Ἤ, ἄν ὑπῆρχον ὀλίγα γραΐδια «λαδικά*», ἤ καί δύο τρεῖς γέροι γνωρίζοντες παλαιάς ἱστορίας εἰς τόν τόπον, ὁ Μάνος δέν ἔτυχεν εὐκαιρίας νά τούς ἐρωτήσῃ.

ἐπιπολῆς: (ἐπιρρ.) στήν κορυφή, στήν ἐπιφάνεια.
λαδικά: γριές φλύαρες καί κουτσομπόλες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἔβλεπε, βραδιές τώρα, τό παράδοξον ἐκεῖνο μεμακρυσμένον φῶς νά τρέμῃ καί νά φέγγῃ ἐκεῖ εἰς τό πέλαγος, ἐνῶ ἤξευρεν ὅτι δέν ἦτο ἐκεῖ κανείς φάρος.

Τί λοιπόν ἦτο τό φῶς ἐκεῖνο; Ἠσθάνετο ἐπιθυμίαν, ἐπειδή σχεδόν καθημερινῶς ἐπέρνα μέ τήν βάρκαν του ἀπό ἐκεῖνο τό πέραμα, ἀνάμεσα εἰς τά δύο χλοερά νησάκια, καί δέν ἔβλεπε κανένα ἴχνος ἐκεῖ τήν ἡμέραν, τό ὁποῖον νά ἐξηγῇ τήν παρουσίαν τοῦ φωτός τήν νύκτα, νά πλεύσῃ τά μεσάνυκτα, διακόπτων τόν μακάριον ὕπνον του καί τούς ρεμβασμούς του πρός τ' ἄστρα καί τήν Πούλιαν, νά φθάσῃ πρός τά ἐκεῖ, νά ἰδῇ τί εἶναι, καί ἐν ἀνάγκῃ νά τό κυνηγήσῃ τό μυστηριῶδες ἐκεῖνο φέγγος. Ὅθεν ὁ Μάνος, ἐπειδή ἦτο ἀσθενής ἄνθρωπος, καθώς εἴπομεν, νέος εἰκοσαετής, ἐκάλεσεν ἐπίκουρον* καί τόν Γιαλήν τῆς Φαφάνας, δέκα ἔτη μεγαλύτερόν του, ἀφοῦ τοῦ διηγήθη τό νυκτερινόν ὅραμά του, διά νά τοῦ κάμῃ συντροφιάν εἰς τήν ἀσυνήθη ἐκδρομήν.

Ἐπῆγαν μίαν νύκτα, ὅταν ἡ σελήνη ἦτο ἐννέα ἡμερῶν κι ἔμελλε νά δύσῃ περί τήν μίαν μετά τά μεσάνυκτα. Τό φῶς ἐφαίνετο ἐκεῖ ἀκίνητον, ὡς καρφωμένον, ἐνῷ ὁ πύρινος κολοβός δίσκος κατέβαινεν ἠρέμα πρός δυσμάς κι ἔμελλε νά κρυφθῇ ὀπίσω τοῦ βουνοῦ. Ὅσον ἔπλεαν αὐτοί μέ τήν βάρκαν, τόσον τούς ἔφευγε, χωρίς νά κινῆται ὀφθαλμοφανῶς, ὁ μυστηριώδης πυρσός. Ἔβαλαν δύναμιν εἰς τά κωπιά, «ἐξεπλατίσθηκαν», τό φῶς ἐμακρύνετο, ἐφαίνετο ἀπώτερον ὁλονέν. Ἦτο ἄφθαστον. Τέλος ἔγινεν ἄφαντον ἀπό τούς ὀφθαλμούς των.

Ὁ Μάνος, μαζί μέ τόν Φαφάναν, ἔκαμαν πολλούς σταυρούς. Ἀντήλλαξαν ὀλίγας λέξεις.

— Δέν εἶναι φανάρι, δέν εἶναι καΐκι, ὄχι.

— Καί τί εἶναι;

— Εἶναι...

Ὁ Γιαλής τῆς Φαφάνας δέν ἤξευρε τί νά εἴπῃ.

Τήν νύκτα τῆς τρίτης ἡμέρας, καί πάλιν δύο ἤ τρεῖς ἡμέρας μετ' αὐτήν, οἱ δύο ναυτίλοι ἐπεχείρησαν ἐκ νέου τήν ἐκδρομήν. Πάντοτε ἔβλεπον τήν μυστηριώδη λάμψιν νά χορεύῃ εἰς τά κύματα. Εἶτα, ὅσον ἐπλησίαζον αὐτοί, τόσον τό ὅραμα ἔφευγε.Καί τέλος ἐγίνετο ἄφαντον. Τί ἄρα ἦτο;

Εἷς μόνον γείτων εἶχε παρατηρήσει τάς ἐπανειλημμένας νυκτερινάς ἐκδρομάς τῶν δύο φίλων μέ τήν βάρκαν. Ὁ Λίμπος ὁ Κόκογιας, ἄνθρωπος πενηντάρης, εἶχε διαβάσει πολλά παλαιά βιβλία μέ τά ὀλίγα κολλυ-

---

ἐπίκουρος: βοηθός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βογράμματα πού ἤξευρε, καί εἶχεν ὁμιλήσει μέ πολλάς γραίας σοφάς, αἵτινες ὑπῆρξαν τό πάλαι. Ἐκάθητο ὅλην τήν νύκτα, ἀγρυπνῶν, σιμά εἰς τό παράθυρόν του, βλέπων πρός τήν θάλασσαν, καί πότε ἐδιάβαζε τά βιβλία του, πότε ἐρέμβαζε πρός τά ἄστρα καί πρός τά κύματα. Ἡ καλύβη του, ὅπου ἔρημος καί μόνος ἐκατοικοῦσε, ἔκειτο ὀλίγους βράχους παραπέρα ἀπό τό σπίτι τῆς Λουλούδως, ὅπου ἔδενε τήν βάρκαν του ὁ Μάνος, ἀνάμεσα εἰς τό σπίτι τῆς Βάσως τοῦ Ραγιᾶ καί τῆς Γκαβαλογίνας.

Μίαν νύκτα ὁ Κορωνιός καί ὁ ἔγγονος τῆς Φαφάνας ἡτοιμάζοντο νά λύσουν τήν βάρκαν καί νά κωπηλατήσουν, τετάρτην φοράν, διά νά κυνηγήσουν τό ἀσύλληπτον θήραμά των. Ὁ Λίμπος ὁ Κόκογιας τούς εἶδεν, ἐξῆλθεν ἀπό τήν καλύβην του, φορῶν ἄσπρον σκοῦφον καί ράσον μακρύ, ὅπως συνήθιζε κατ' οἶκον, ἐπήδησε δύο τρεῖς βράχους πρός τά ἐκεῖ κι ἔφθασε παραπάνω ἀπό τό μέρος, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ δύο φίλοι.

— Γιά ποῦ, ἄν θέλει ὁ Θεός, παιδιά; τούς ἐφώναξεν. Εἶναι βραδιές τώρα πού τρέχετε ἔξω ἀπό τό λιμάνι, χωρίς νά γιαλεύετε*, χωρίς νά πυροφανίζετε* — καί τά ψάρια σας δέν εἴδαμε. Μήπως σᾶς ὀνείρεψε καί σκάφτετε πουθενά, γιά νά βρεῖτε τίποτε θησαυρό;

Ὁ Μάνος παρεκάλεσε τόν Κόκογιαν νά κατεβῇ παρακάτω καί νά ὁμιλῇ σιγανώτερα. Εἶτα δέν ἐδίστασε νά τοῦ διηγηθῇ τό ὅραμά του.

Ὁ Λίμπος ἤκουσε μετά προσοχῆς. Εἶτα ἐγέλασε:

— Ἄμ ποῦ νά τά ξέρετε αὐτά ἐσεῖς οἱ νέοι, εἶπε, σείων σφοδρῶς τήν κεφαλήν. Τόν παλαιόν καιρόν τέτοια πράγματα, σάν αὐτό πού εἶδες Μάνο, τά ἔβλεπαν ὅσοι ἦταν καθαροί, τώρα τά βλέπουν μόνον οἱ ἐλαφροϊσκιωτοι. Ἐγώ δέν βλέπω τίποτ' α. Τό ἴδιο κι ὁ Γιαλῆς βλέπει αὐτό πού λές πώς βλέπεις;

Ὁ Γιαλῆς ἠναγκάσθη μέ συστολήν κατωτέραν τῆς ἡλικίας του νά ὁμολογήσῃ ὅτι δέν ἔβλεπε τό φῶς, περί οὗ ὁ λόγος, ἀλλ' ἐπείθετο εἰς τήν διαβεβαίωσιν τοῦ Μάνου, ὅστις ἔλεγεν ὅτι τό βλέπει.

Ὁ Κόκογιας ἤρχισε τότε νά διηγῆται.

— Ἀκοῦστε νά σᾶς πῶ, παιδιά. Ἐγώ πού μέ βλέπετε ἔφθασα τή μανού* αὐτῆς τῆς Βάσως τῆς γειτόνισσας, καθώς καί τή μάνα τῆς Γκαβαλογίνας, ἀκόμα κι ἄλλες γριές. Μοῦ εἶχαν διηγηθεῖ πολλά πρωτινά, παλαιικά πράματα, καθώς κι αὐτό πού θά σᾶς πῶ τώρα:

«Βλέπετε αὐτό τό χάλασμα, τό καλύβι τῆς Λουλούδως, πού λένε πώς εἶναι στοιχειωμένο; Ἐδῶ τόν παλαιόν καιρό ἐκατοικοῦσε μιά κόρη, ἡ Λουλούδω, ὁπού τήν εἶχαν ὀνοματίσει γιά τήν ἐμορφιά της — ἔλαμπε ὁ

γιαλεύω: ψαρεύω στό γιαλό.
πυροφανίζω: ψαρεύω μέ πυροφάνι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

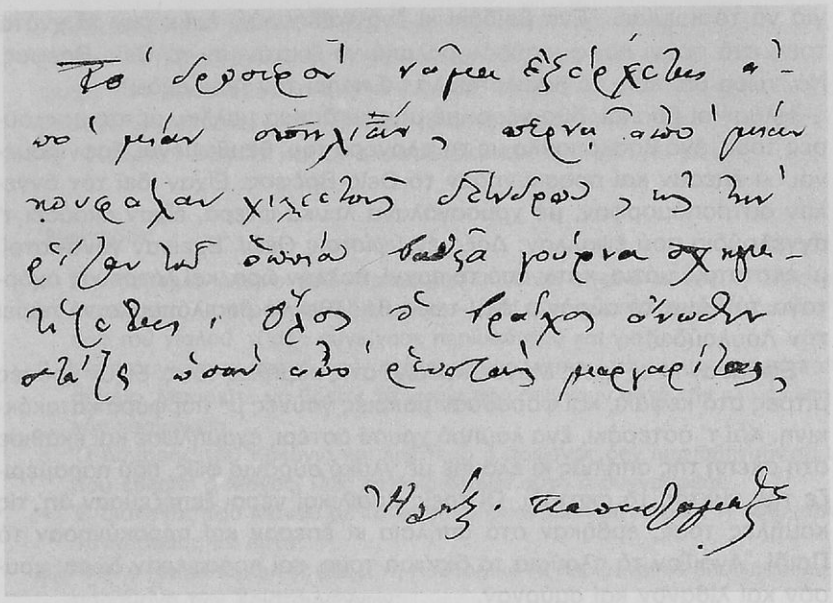

Αὐτόγραφο τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη.

ἥλιος, ἔλαμπε κι αὐτή — μαζί μέ τόν πατέρα της τόν γερο-Θεριά — ἑλληνικά τόν ἔλεγαν Θηρέα — ὅπου ἐκυνηγοῦσε ὅλους τούς Δράκους καί τά Στοιχειά μέ τήν ἀσημένια σαγίτα καί τά φαρμακωμένα βέλη. Ἕνα βασιλόπουλο ἀπό τά ξένα τήν ἀγάπησε τήν ὄμορφη Λουλούδω. Τῆς ἔδωκε τό δακτυλίδι του καί κίνησε νά πάει στό σεφέρι* καί τῆς ἔταξε μέ ὅρκον ὅτι, ἅμα νικήσει τούς βαρβάρους, τήν ἡμέρα πού θά γεννηθεῖ ὁ Χριστός, θά ἔλθει νά τήν στεφανωθεῖ.

Ἐπῆγε τό βασιλόπουλο. Ἔμεινεν ἡ Λουλούδω, ρίχνοντας τά δάκρυά της στό κύμα, στόν ἀέρα στέλλοντας τούς ἀναστεναγμούς της καί τήν προσευχή στά οὐράνια, νά βγεῖ νικητής τό βασιλόπουλο, νά ἔλθει ἡ μέρα πού θά γεννηθεῖ ὁ Χριστός, νά γυρίσει ὁ πιστικός* της νά τήν στεφανωθεῖ.

Ἔφτασεν ἡ μέρα πού ὁ Χριστός γεννᾶται. Ἡ Παναγία μέ ἀστραπτερό πρόσωπο, χωρίς πόνο, χωρίς βοήθεια, γέννησε τό Βρέφος μέσα στή σπηλιά, τό ἐσήκωσε, τό ἐσπαργάνωσε μέ χαρά καί τό ἔβαλε στό παχνί,

---

σεφέρι: ἐκστρατεία.
πιστικός: ἐδῶ: ἀρραβωνιαστικός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γιά νά τό κοιμίσει. Ἕνα βοϊδάκι κι ἕνα γαϊδουράκι ἐσίμωσαν τά χνότα τους στό παχνί καί φυσοῦσαν μαλακά νά ζεστάνουν τό Θεῖο Βρέφος. Νά, τώρα θά 'λθει τό βασιλόπουλο νά πάρει τήν Λουλούδω!

Ἦλθαν οἱ βοσκοί, δύο γέροι μέ μακριά ἄσπρα μαλλιά, μέ τίς μαγκοῦρες τους, ἕνα βοσκόπουλο μέ τή φλογέρα του, θαμβωμένοι, ξαφνιασμένοι, κι ἔπεσαν καί προσκύνησαν τό Θεῖο Βρέφος. Εἶχαν ἰδεῖ τόν ἄγγελον ἀστραπόμορφον, μέ χρυσογάλανα λευκά φτερά, εἶχαν ἀκούσει τ' ἀγγελούδια πού ἔψαλλαν: *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ!* Ἔμειναν γονατιστοί, μ' ἐκστατικά μάτια, κάτω ἀπό τό παχνί, πολλήν ὥρα, καί λάτρευαν ἀχόρταγα τό θάμα τό οὐράνιο. Νά! τώρα θά 'λθει τό βασιλόπουλο νά πάρει τήν Λουλούδω!

Ἔφθασαν κι οἱ τρεῖς Μάγοι, καβάλα στίς καμῆλες τους. Εἶχαν χρυσές μίτρες στό κεφάλι, καί φοροῦσαν μακριές γοῦνες μέ πορφύρα κατακόκκινη. Καί τ' ἀστεράκι, ἕνα λαμπρό χρυσό ἀστέρι, ἐχαμήλωσε καί ἐκάθισε στή σκεπή τῆς σπηλιᾶς κι ἔλαμπε μέ γλυκό οὐράνιο φῶς, πού παραμέριζε τῆς νυκτός τό σκοτάδι. Οἱ τρεῖς βασιλικοί γέροι ξεπέζευσαν ἀπ' τίς καμῆλες τους, ἐμβῆκαν στό σπήλαιο κι ἔπεσαν καί προσκύνησαν τό Παιδί. Ἄνοιξαν τά πλούσια τά δισάκια τους, καί πρόσφεραν δῶρα: χρυσόν καί λίβανον καί σμύρναν.

— Νά! τώρα θά 'λθει τό βασιλόπουλο νά πάρει τήν Λουλούδω!

Πέρασαν τά Χριστούγεννα, τελειώθηκε τό μυστήριο, ἔγινε ἡ σωτηρία καί τό βασιλόπουλο δέν ἦλθε νά πάρει τήν Λουλούδω! Οἱ βάρβαροι εἶχαν πάρει σκλάβο τό βασιλόπουλο. Τό φουσάτο* του εἶχε νικήσει στήν ἀρχή, τά φλάμπουρά του εἶχαν κυριεύσει μέ ἀλαλαγμό τά κάστρα τῶν βαρβάρων. Τό βασιλόπουλο εἶχε χιμήξει μέ ἀκράτητην ὁρμή ἐπάνω στό μούστωμα* καί στή μέθη τῆς νίκης. Οἱ βάρβαροι μέ δόλο τό εἶχαν αἰχμαλωτίσει!

Τά δάκρυα τῆς κόρης ἐπίκραναν τό κύμα τ' ἁλμυρό, οἱ ἀναστεναγμοί της ἐδιαλύθηκαν στόν ἀέρα κι ἡ προσευχή της ἔπεσε πίσω στή γῆ, χωρίς νά φθάσει στό θρόνο τοῦ Μεγαλοδύναμου. Ἕνα λουλουδάκι ἀόρατο, μοσχομυρισμένο, φύτρωσε ἀνάμεσα στούς δύο αὐτούς βράχους, ὁπού τό λέν Ἄνθος τοῦ Γιαλοῦ, ἀλλά μάτι δέν τό βλέπει. Καί τό βασιλόπουλο πού εἶχε πέσει στά χέρια τῶν βαρβάρων, παρεκάλεσε νά γίνει σπίθα, φωτιά τοῦ πελάγους, γιά νά φθάσει ἐγκαίρως, ὥς τήν ἡμέρα πού γεννᾶται ὁ Χριστός, νά φυλάξει τόν ὅρκο του πού εἶχε δώσει στή Λουλούδω.

φουσάτο: στρατός.
μούστωμα: μεθύσι, ζάλη ἀπό μοῦστο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μερικοί λένε πώς τό Ἄνθος τοῦ Γιαλοῦ ἔγινεν ἀνθός, ἀφρός τοῦ κύματος. Κι ἡ σπίθα ἐκείνη, ἡ φωτιά τοῦ πελάγου πού εἶδες, Μάνο, εἶναι ἡ ψυχή τοῦ βασιλόπουλου, πού ἔλιωσε, σβήσθηκε στά σίδερα τῆς σκλαβιᾶς καί κανείς δέν τήν βλέπει πλέον, παρά μόνον ὅσοι ἦταν καθαροί τόν παλαιόν καιρόν καί οἱ ἐλαφροῖσκιωτοι στά χρόνια μας».

Ἐρωτήσεις

1. Στό διήγημα, ἐκεῖνο πού κυρίως μᾶς συγκινεῖ εἶναι ὁ *μύθος*, ἡ *ἀνθρώπινη περιπέτεια* — σπουδαία ἤ ἀσήμαντη — καί ἡ *τέχνη τοῦ συγγραφέα*. Στό *Ἄνθος τοῦ γιαλοῦ* τί σᾶς συγκίνησε περισσότερο καί γιατί;
2. Κάθε συγκίνηση περνᾶ ἀπό μερικά στάδια, ὥσπου νά κορυφωθεῖ σέ κάποιο σημεῖο. Μπορεῖτε νά βρεῖτε τά χωρία πού δείχνουν αὐτή τήν κλιμάκωση καί τήν κορύφωση;
3. Ὁ Λάμπρος τοῦ Κόκογια καί λιγότερο ὁ Φαφάνας δέν ἀμφισβητοῦν τό φῶς πού ἔβλεπε ὁ Μάνος. Πῶς τό δικαιολογεῖ αὐτό ὁ συγγραφέας;
4. Ὁ διάλογος τοῦ Μάνου μέ τό Φαφάνα εἶναι πολύ σύντομος. Τί πετυχαίνει ὁ συγγραφέας μέ αὐτό;
5. Γιατί ὁ Παπαδιαμάντης βάζει τή Λουλούδω νά περιμένει τό βασιλόπουλο τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων;
6. Ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας τήν καθαρεύουσα καί ποῦ τή δημοτική; Γιατί;
7. Ἡ ἀφήγηση τοῦ Λάμπρου ἀκολουθεῖ τήν τεχνική τοῦ παραμυθιοῦ. Μπορεῖτε νά ἐπισημάνετε μερικά χαρακτηριστικά της;

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

Ὁ Ζητιάνος
(ἀπόσπασμα)

Ἡ ὑπόθεση τῆς νουβέλας αὐτῆς διαδραματίζεται σ' ἕνα χωριό τῆς Θεσσαλίας, τό Νυχτερέμι. *Ὁ συγγραφέας ἀπεινονίζει μέ ρεαλιστικό τρόπο τήν ἀπελπιστική κατάσταση τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου πού, μολονότι ἀπελευθερώθηκαν ἀπό τούς Τούρκους, ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν ὑποταγμένοι στόν πανίσχυρο μεγαλοτσιφλικά μπέη Ντεμίς ἀγά καί νά ληστεύονται ἀπό κείνους πού περίμεναν βοήθεια: τούς εἰσπράκτορες καί τούς δικηγόρους. Τήν ἄθλια αὐτή κατάσταση ἐκμε-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταλλεύεται μέ πονηριά ὁ γκραβαρίτης ζητιάνος Τζιριτόκωστας καί καταληστεύει τίς χωριάτισσες πού βυθισμένες στήν πρόληψη καί τή δεισιδαιμονία ζητοῦν τά θαυματουργά του βότανα. Ἔτσι ὁ ζητιάνος κατορθώνει νά ἀναστατώσει ἕνα ὁλόκληρο χωριό, πού ζεῖ στήν ἐξαθλίωση, τήν ἀμάθεια καί τή δυστυχία.

Τζιριτόκωστας ἐγνώριζε πολύ καλά τή μαγική ἐπιρροή πού ἔχουν στίς γυναῖκες τά μυστήρια καί τά σύμβολα. Ἀπό μακρινή παρατήρηση ἐγνώριζε πώς ὁ κόσμος αὐτός, πού ἄνωθεν ἐστάλθηκαν οἱ ζητιάνοι νά τόν ἐκμεταλλεύονται μέ τήν πονηρία τους, ἔχει διάφορες ἀδυναμίες καί μυριοπρόσωπες ἀνάγκες. Ἔπρεπε λοιπόν κάθε ζητιάνος νά παίρνει τά μέτρα του, γιά νά κολακέψει τίς ἀδυναμίες αὐτές, νά συμπληρώσει τίς ἀνάγκες, ἄν ἤθελε νά κερδίσει χρήματα. Ἔπρεπε νά μελετᾶ πρῶτ' ἀπό ψηλά τό ἀπέραντο βασίλειό του κι ἔπειτα νά κατεβαίνει σ' αὐτό καί ν' ἀρχίζει τό στάδιό του πάνοπλος καί ἀπολέμητος. Γιά τοῦτο ὁ Τζιριτόκωστας δέν ἐπεριοριζόταν μόνον στῆς ζητιανιᾶς τά καμώματα. Γιά κάθε ἄνθρωπον εἶχε καί ξεχωριστή μέθοδον ἐνεργείας. Σύμβουλό του εἶχε τό ναυτικό ρητό: «κάθε μακαράς* καί τό ξυλοφήλι* του». Ἰχνηλατοῦσεν*, ἐξέταζε κι εὕρισκε τέλος τήν ἀδυναμίαν τοῦ καθενός. Ὅπου ἐκαταλάβαινε πώς δέν ὠφελοῦν οἱ χριστιανικές εὐχές, ἔβανε σ' ἐνέργεια διαβολικά παραγγέλματα. Ὅπου δέν ἠμποροῦσε ν' ἁπλώσει χέρι, ἀκόνιζε τή γλώσσα του. Ὅταν δέν εὕρισκε τούς ἐλεήμονες, ἐζητοῦσε τούς δεισιδαίμονες, τούς μωρούς. Εἶχε, ναί, στή γλώσσα του τό κλαψάρικο καί μονότονο ψυχολόγι· ἀλλ' εἶχε καί στή σακκούλα του γαργαλιστικό τό φιδόχορτο, τό σερνικοβότανο, τό σιδερόχορτο καί ἄλλα χίλια μύρια βότανα τῆς γῆς· εἶχε στόν νοῦ τά ξόρκια καί στά μάτια τό βάσκαμα. Κι ἐγνώριζε πολύ καλά, πώς ἡ παραμικρή ἐπιτυχία τούτων ἦταν ἀρκετή νά συμπληρώσει ἑνός καί δύο ταξιδιῶν ἐλεημοσύνες. Τό ἤθος τοῦ ζητιάνου ἔγινεν ἀμέσως σπουδαῖο καί σοβαρό. Τά καστανά μάτια του ἔπεφταν ἐδῶ κι ἐκεῖ ράθυμα, ἀφαιρεμένα, τοῦ ἀφαιρεμένου νοῦ, τοῦ πλανημένου στά ὑπερκόσμια πιστές εἰκόνες. Τά μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ καί τά ψαρά γένεια· ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καί τοῦ σωμάτου ἡ στάσις καί τῶν χεριῶν τά κινήματα· τά φορέματά του αὐτά, τά ξεσχισμένα καί ἰδιότροπα, ἐρχόταν κι ἐπρόσθεταν τό προφητικό τους μεγαλεῖο στή μυστηριώδη καί ἀκατανόητη δύναμη τῶν λόγων του. Δέν ἦταν ὁ ἐξευτελισμένος ζητιάνος, ὁ

μακαράς: τροχαλία, καρούλι.
ξυλοφήλι: ἐξάρτημα τοῦ μακαρᾶ.
ἰχνηλατῶ: ἀνιχνεύω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψειρής καί λιμασμένος, πού μέ κλαψάρικη φωνή ζητεῖ τά ξεροκόμματα καί τ' ἀποφάγια τῶν φτωχῶν. Ἦταν παντοδύναμος μάγος, πού ἐσυγκέντρωνε στά στιβαρά χέρια του δυνάμεις τῆς γῆς καί στοιχεῖα τοῦ αἰθέρος, ἄγνωστα στούς πολλούς θνητούς. Καί ἦταν ἱκανός ν' ἀλλάξει ὄχι μόνον τήν τύχην, ἀλλά καί αὐτή τήν φύση τῶν ὄντων.

Ἡ Κρουστάλλω, στό ἀνέλπιστον ἐκεῖνο ηὕραμα*, πασίχαρη ἐκόλλησε κοντά του κι ἤθελεν ἀμέσως τώρα νά τό ἰδεῖ καί ν' ἀγοράσει τό βότανο, νά τό καταπιεῖ ἀμέσως, ἄν ἦταν εὔκολο· κι ἄν ἦταν δυνατόν, ν' ἀλλάξει τό ἔμβρυο πού εἶχε μέσα της, πρίν τό βγάλει στόν κόσμο.

— Ποῦ εἶναι το, νά τό ἰδῶ; ἐρώτησεν ἀνυπόμονη.

— Μά εἶναι ἀκριβό! εἶπεν ὁ Τζιριτόκωστας τονίζοντας τή λέξη.

— Ἀκριβό φτηνό, ἐγώ τό θέλω! ἀπάντησε μ' ἐπιμονή ἡ Κρουστάλλω.

Ἐκαλοκάθησεν ἀνάμεσα στίς γυναῖκες κατάχαμα. Ἔσυρε τό σακούλι του ἐμπρός, ἄνοιξε μέ τρεμάμενα καί ἀργοκίνητα χέρια τίς σοῦφρες του, θέλοντας νά κεντήσει ὅσον ἠμποροῦσε περισσότερο τήν ἀνυπομονησία τῶν γυναικῶν, κι ἔβγαλεν ἔξω ἕνα μικρό σακουλάκι. Ἔπειτα ἔλυσε μέ τήν ἴδια πάντοτε ἄργητα τό σακουλάκι καί, μέ προφύλαξη μεγάλη, λές κι ἔπιανεν ἅγια λείψανα, ἔβγαλ' ἕνα ἕνα χαρτοδέματα μικρά μεγάλα καί τ' ἀπίθωσε κοντά του, φροντίζοντας ἀέρι νά μήν τά βαρέσει καί ἥλιος νά μήν τά ἰδεῖ.

— Ποιό εἶναι τό σερνικοβότανο; ἐξαναρώτησεν ἡ Κρουστάλλω.

Ἀλλ' ἐνῶ ἑτοιμαζόταν νά δείξει τό πολύτιμο βοτάνι στά διψασμένα μάτια τῆς χωριάτισσας, φωνή ὁλότρεμη ἀπό συγκίνηση καί χαρά τοῦ ἐμπόδισε τό κίνημα.

— Ηὖρα! Τό ηὖρα!... Ηὖρα το καί δέν τ' ἀφήνω!...

Ἡ Παναγιώτα, τοῦ Παπαρρίζου ἡ κόρη, ὁλόρθη, ἀναμαλλιασμένη, μέ μάτια σπιθοβόλα καί ἀγγελοκάμωτο πρόσωπον, ἐχοροπηδοῦσε κρατώντας ψηλά, στά ἔκπληχτα μάτια τῶν γυναικῶν ἐμπρός, ἕνα μαυροκόκκινον ἀραποσιτόκωνο*. Ἦταν ἐκεῖνος πού εἶχεν ἀσυνείδητα πάρει ἀπό τό κιουτσέκι* κι ἐξεφύλλιζε τόσην ὥρα μέ τά δάχτυλά της. Ἀλλά ὁ κόκκινος ἀραποσιτόκωνος εἶναι σπάνιος καί, σ' ἐκεῖνον πού τόν εὕρει, ἄν εἶναι ἀνύπαντρος, προλέγει τό γρήγορο φθάσιμο λατρευτοῦ συντρόφου. Οἱ γυναῖκες γιά μιά στιγμή ἄφησαν τά βότανα τοῦ Τζιριτόκωστα κι ἔριξαν ὅλη τήν προσοχή τους στήν ἀξιοζήλευτη παρθένα. Ὀρθές τήν ἐπεριτριγύρισαν καί ἅπλωναν τά χέρια κι ἐψηλαφοῦσαν τόν κῶνο μέ σεβασμό κι ἐπιθυμία μεγάλη, ἐνῶ ἡ Παναγιώτα, ζηλότυπη, ἤθελε νά

ηὕραμα: εὕρημα.
ἀραποσιτόκωνος: ὁ κῶνος τοῦ καλαμποκιοῦ, ἡ κουτσούνα.
κιουτσέκι: ὑπόστεγο ἀπό καλάμια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προφυλάξει τό σπάνιο ηὕρεμά της ἀπό κάθε ἁρπαχτική διάθεση. Ὅλες οἱ χωριάτισσες ἔδειχναν εὐχαρίστηση γιά τήν εὐτυχία τῆς παρθένας κι εὐχόνταν γρήγορα ν' ἀληθέψει ἡ καλοσημαδιά. Ἀπό τήν ἔκφραση ὅμως τῶν ματιῶν ἐφαινόταν πώς ἄλλα ἔλεγαν καί ἄλλα ἐπίστευαν οἱ Καραγκούνισσες.

— Μωρέ μάτια μου! Ηὕρεμα πού τό 'καμε! ἐψιθύρισεν ἡ Ἀννέτα, ἡ κόρη τοῦ Μπιρμπίλη, μέ παίξιμο τῶν χειλιῶν κωμικότατο. Ἐκείνη νά βρίσκει τούς κούνους* κι ἄλλη νά παίρνει τ' ἀγαπητικούς της!...

— Δῶσ' το, μαρή, νά σ' τό φυλάξω! εἶπεν ἡ παπαδιά στή θυγατέρα της, ὁλόχαρη κι ἐκείνη γιά τό ηὕρεμα τῆς κόρης.

— Μπά! ἔκαμεν ἡ Παναγιώτα δυσκολόπιστη. Δέν τό δίνω κανενοῦ!

Καί τό ἔκρυψε μέ λαχτάρα, σάν φυλάργυρος τόν θησαυρό του, μέσα στόν παρθενικόν κόρφο της.

Ὁ ζητιάνος ἀπό τή θέση του ἔβλεπε τήν ἀναστάτωση ἐκείνη τῶν γυναικῶν κι ἐγελοῦσε μακάριος. Τό ἐφευρετικό μυαλό του ἐσυλλογιζόταν πώς καί ἀπ' αὐτό τό ηὕρεμα τῆς Παναγιώτας πολλά ἠμποροῦσε νά κερδίσει. Καί, ὅταν ἐκατάλαβε πώς ἔπαυσε τῶν γυναικῶν ἡ συγκίνησις, ἐφώναξε μέ φωνή σοβαρή, πού ἔκαμε τίς γυναῖκες ὅλες νά συμμαζωχθοῦν πάλι περίγυρά του καί νά κρεμασθοῦν ἀπό τά χείλη του:

— Τό σερνικοβότανο; Ἐτοῦτο εἶναι!

Κι ἐμπρός στά θαμπωμένα μάτια τους ἐξεδίπλωσεν ἕνα ξερό σταχτερό χορταράκι. Ἀλλά σύνωρα*, πλαγιάζοντας πίσω ἀπό τήν Κρουστάλλω, ἐψιθύρισε, προφυλαχτικά δῆθεν, ἀλλ' ἀρκετά δυνατά, ὥστε ν' ἀκουσθεῖ ἀπ' ὅλον τόν ὅμιλο τῶν γυναικῶν, στό αὐτί τῆς Παναγιώτας:

— Ἔχω καί τ' ἀγαποχόρταρο!

Στόν λόγο καί τό διαπεραστικό βλέμμα του ἡ κόρη ἐκοκκίνισε σάν τή φωτιά καί ἀπιστομήθηκε κατά γῆς, ἀνάμεσα στά φουστάνια τῶν ἄλλων γυναικῶν, μέ νευρικό καί ἀκράτητο γέλιο. Ἀλλ' ἡ Ἀννέτα τοῦ Μπιρμπίλη, ψηλομελάχρινη καί πυρωμένη λεβεντονιά, τολμηρότερη ἐπρόβαλε κι ἐρώτησε δυνατά:

— Ἔχεις, ἀλήθεια, τό ἀγαποχόρταρο;

— Ναί, εἶπεν ὁ Τζιριτόκωστας μέ ἀκλόνητη βεβαιότητα. Ἔχω τ' ἀγαποχόρταρο, τσ' ἀγάπης τό βοτάνι, — π' ἄλλος τόπος δέν τό κάνει! Αὐτό πού τό 'χουν οἱ νεράϊδες καί τό φυλᾶν στό Μαυροβούνι, κάτω στό Μοριά, σέ μία σπηλιά δίκωχη - τρίκωχη, καί δέν μπορεῖ κανείς νά τό φτάσει, οὔτε νά ἰδεῖ πῶς φυτρώνει. Καί, γιά νά τό βρεῖς, πρέπει νά πιάσεις τρίμερο σκαντζοχεράκι, νά τό κλείσεις σέ φράχτη περίγυρα καλή.

κοῦνος: κῶνος.
σύνωρα: συγχρόνως, σύγκαιρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ μάνα του ἡ σκαντζοχερίνα, θέλοντας νά τό ἐλευθερώσει, θά περάσει κάμπρους καί βουνά, λαγκάδια καί κράκουρα*, νά φέρει τό βοτάνι, νά τό βάλει στή φράχτη, ν' ἀνοίξει μοναχή της. Ἐκεῖ πρέπει νά εἶσαι κρυμένος, καθώς θά ἔρθ' ἡ σκαντζοχερίνα, νά τό πάρεις ἀπό τή μυτίτσα της πρίν 'γγίξει τό χῶμα. Μ' ἐκεῖνο τότε ἀνοίγεις κλειδαριές καί σιδερόπορτες καί τήν καρδιά τοῦ καλοῦ σου καί τ' ἀγαπητικοῦ σου!

Ἡ Παναγιώτα μέσ' ἀπό τά φουστάνια τῶν γυναικῶν ἄκουε τήν παντοδυναμία τοῦ βοτάνου καί δέν ἐγελοῦσε πλέον. Ἡ καρδιά της ἔπαλλε γοργά καί ἵδρωτας ἐπερίλουζε τό σῶμα της καί ψηλά καυτερά, σάν ἀπό θερμοκαυτήρια, κεντήματα αἰσθανόταν στά μάγουλα καί τήν ἄκρη τῆς μύτης της. Λιποθυμίας συμπτώματα ἐβάραιναν ἀσφυχτικά τά ναρκωμένα μέλη της καί τῆς ἔφεραν βαθεῖς τετράβαθους ἀναστεναγμούς. Ἐπίμονος καί ἀπαιτητικός ἦρθε πάλι στό νοῦ της ὁ Χαδούλης, τοῦ Τρίκα ὁ γιός, κι ἔσθησε ἀμέσως τή χαρά πού τῆς ἔφερε τοῦ ἀραποσιτόκωνου τό εὐτυχισμένον ηὕρεμα.

Ὁ Χαδούλης ἦταν ἀρρεβωνιαστικός της πρίν. Ὁ Παπαρρίζος καί ὁ Τρίκας, σέ στιγμή κρασοκατανύξεως κι αἰσθηματολογίας ἀκράτης, ἀποφάσισαν νά διατηρήσουν παντοτινή, στούς αἰώνας νά τήν παραδώσουν ἀθάνατη καί ὀνομαστή τή φιλία τους. Καί, γιά τά τό κατωρθώσουν αὐτό, δέν εὑρῆκαν ἄλλο μέσον, παρά ν' ἀρρεβωνιάσουν τά παιδιά τους, πρίν ἀκόμη ἀφήσουν καλά καλά τά σπάργανα. Ἡ κόρη μέ τό πρῶτο ψέλλισμα τῶν ὀνομάτων τῆς οἰκογενείας ἔμαθε νά ψελλίζει καί τοῦ ἀντρός της τ' ὄνομα. Πρίν ἀκόμα αἰσθανθεῖ φόβο καί σεβασμό καί ἀγάπη στά πατρικά στήθη, γιά τά μεγάλα εὐεργήματα πού ἔκαναν μέ τή δύναμή τους στήν οἰκογένεια, τά αἰσθάνθηκε στόν Χαδούλη, πού ἔμελλε νά γίνει ὁ εὐεργέτης καί ὁ δεσπότης της. Τά ἴδια αἰσθήματα ἐκράτησεν ἡ παρθένα στά στήθη της καί ὅταν ἀκόμη ἐμεγάλωσε. Ὁ Χαδούλης ὅμως οὔτε μικρός, οὔτε ὅταν ἐμεγάλωσεν αἰσθάνθηκε τίποτα ἀπ' αὐτά. Ὅταν ἐκατάλαβε πώς ἔγινε στό χωριό ζηλευτός γαμπρός, ἐπάτησε τόν ἀρρεβώνα του δίχως δισταγμό. Λίγα δεμάτια σανοῦ, πού ἐπρόσθεσεν ὁ Μπιρμπίλης στήν ἀρχική προίκα του, τόν ἔπεισαν ἀμέσως ν' ἀρρεβωνιασθεῖ τήν Ἀννέτα.

Ἡ Παναγιώτα ἐπικράθηκε κατάκαρδα, ὅταν τό ἔμαθε. Περισσότερον ἐπικράθηκε γιά τήν προσβολή πού τῆς ἔγινε, παρά γιατί ἐματαιώθηκεν ἡ εὐτυχία της. Ἐφοβήθηκεν περισσότερον τήν κακογλωσσιά τῶν συντοπιτῶν της, τ' ἀνήλεα* πειράγματα τῆς ἀντιζήλου της, παρά πού ἔχανεν ἀγαπημένο πρόσωπο. Τό πάθημά της, ἀντί νά τήν καταβάλει καί νά

κράκουρα: βραχώδης τόπος.
ἀνήλεα: ἄσπλαχνα, ἀπάνθρωπα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τήν ἀποθαρρύνει, τήν ἔκαμε περισσότερο τολμηρή. Δέν εἶχεν ἄλλη σκέψη, παρά πῶς νά ξαναφέρει στά πρῶτα του βήματα τόν Χαδούλη. Καί τόσον εἶχε τά αἰσθήματα συγχυσμένα μέσα της, ὥστε δέν ἠμποροῦσε νά διακρίνει ἄν ἐζητοῦσε τοῦτο γιά ν' ἀποχτήσει τόν ἄπιστον ἐραστήν ἤ γιά νά τιμωρήσει μισητήν ἀντίζηλο. Τώρα, μόλις εἶδε τόν Τζιριτόκωστα καί ἄκουσε τοῦ βοτάνου τήν ἀκατανίκητη δύναμη, αὐτήν τή σκέψη ἔφερε στόν νοῦ της. Ἤθελε νά εἶχε λίγο ἀπ' αὐτό, ἕνα φυλλαράκι μόνον, νά ποτίσει τόν Χαδούλη, νά τόν κάμει νά γυρίσει πίσω στήν πρώτη του ἀγάπη, νά μή τόν χάσει γιά τά λίγα τ' ἄχερα. Ἀλλά ποιός ἠξεύρει πόσο θά τό πουλεῖ τό βοτάνι του ὁ ζητιάνος!...

Ὅμως ἐκεῖνος ἐδιαλαλοῦσεν ἕνα μέ τ' ἄλλο τά βότανά του, ἔλεγε τή χρήση καί τήν παντοδυναμία τους μέ τέχνη καί ὑψηλή πλαστικότητα λόγου. Καί οἱ γυναῖκες ὅλες, στριμωμένες περίγυρά του, ἄκουαν καί τόν ἐκοίταζαν κατάματα, χωρίς νά βγάνουν ἄχνα, χωρίς μιλιά.

Ἐρωτήσεις

1. Διαβάστε προσεκτικά τήν πρώτη παράγραφο τοῦ κειμένου καί ἀπαντῆστε στίς ἀκόλουθες ἐρωτήσεις:
   α. Γιατί ὁ ζητιάνος διάλεγε τά θύματά του ἀνάμεσα στίς γυναῖκες;
   β. Ποιά μέσα χρησιμοποιοῦσε γιά νά τίς ἐξαπατήσει καί νά τίς ἐκμεταλλευτεῖ;
2. Τί ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ ἀφήγηση τοῦ ζητιάνου γιά τό ἀγαποχόρταρο;
3. Σέ ποιό λογοτεχνικό ρεῦμα μπορεῖτε νά ἐντάξετε τό κείμενο; Δικαιολογῆστε τήν ἀπάντησή σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιάννης Ψυχάρης

Οἱ Ἀρχαῖοι

(Ἀπόσπασμα ἀπό *Τό ταξίδι μου*)

Μέ τό βιβλίο του αὐτό ὁ Ψυχάρης ἀναγνωρίζεται ὡς ἡγέτης τοῦ δημοτικισμοῦ. Τό ταξίδι μου δέν εἶναι τόσο ἕνα λογοτεχνικό βιβλίο, ὅσο ἕνα κήρυγμα τῶν γλωσσικῶν ἀπόψεων τοῦ Ψυχάρη. Τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἕνας ὕμνος γιά τήν Ἀθήνα καί τόν ἀρχαῖο πολιτισμό.

Δέ μέ μέλει τώρα νά πεθάνω! Μέ φτάνει ἡ ζωή, ἀφοῦ εἶδα τήν Ἀθήνα. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ κόσμος. Ἐδῶ καί στή Ρώμη μορφώθηκε ἡ Εὐρώπη. Μικρός τόπος καί γέμισε τή γῆς. Ἀπό δῶ μᾶς ἦρθαν καί νοῦς καί σκέψη κι ἰδέες. Αὐτή μᾶς ἔκαμε ἀνθρώπους. Ἀθήνα τή λέν καί ποτές ὄνομα στόν κόσμο, μέ τόσο λίγες συλλαβές, δέ σήμανε τόσα. Φτάνει τ' ὄνομά της νά πεῖς καί τά λές ὅλα. Μέ σέβας τό χῶμα της νά πατήσεις, ἐσύ πού ἔρχεσαι σέ τέτοια χώρα· τόν οὐρανό πού βλέπεις, τόν ἔβλεπαν καί τότες οἱ μεγάλοι· τόν ὁρίζοντα πού κοιτάζεις μέ τόση χαρά, τόν κοίταζαν τά μάτια τους κάθε μέρα. Μέσα σ' αὐτή τήν ἀτμοσφαίρα γεννιοῦνταν οἱ φωτερές ἰδέες, ἔβγαιναν ποίηση καί φιλοσοφία. Ὅταν ἀνέβαιναν οἱ γενναῖοι στήν Ἀκρόπολη ἀπάνω, τήν ἴδια θάλασσα θωροῦσαν πού θωρεῖς τώρα καί σύ.

Μέ πόση χάρη, μέ πόση νοστιμάδα ἀράδιασε ἡ φύση τούς λόφους καί τά βουνάκια πού βλέπεις γύρω γύρω στήν Ἀθήνα. Τί ὡραία, τί χαδευτική μορφή κατόρθωσε νά τούς δώσει! Μέ τί γλύκα, μέ πόση ἀγάπη ζουγράφισε κάθε γραμμή. Μέ πόσο ρυθμό καί μέτρο, μέ πόση ἁρμονία ἔγλυψε τή γῆς, ἔστρωσε τά περιγιάλια καί στρογγύλλωσε τούς γιαλούς! Στόλισε τήν Ἀθήνα μέ τίς πιό χαριτωμένες, μέ τίς πιό ἁπαλές της ὁμορφιές. Τήν ἔκαμε μέ πόθο καί χαρά, τή συγύρισε σάν παιδί της. Τά 'χει ὅλα ταιριασμένα· ἐδῶ τ' ἀριστουργήματα τῆς τέχνης φαίνουνται σά νά βγῆκαν ἀπό τό χῶμα, σά νά εἶναι τοῦ τόπου γεννήματα, ἀφοῦ καί τά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλάσματα τῆς φύσης ἔχουν τόση φαιδρότητα καί τέχνη.

Αἰώνια χώρα θά μείνεις — καί μή σέ μελεῖ! Μπορεῖ νά σέ καταπατήσουν οἱ βαρβάροι, μπορεῖ τά σκυλιά στόν Παρθενώνα σου νά χυθοῦν. Ἥσυχη νά εἶσαι! Θά καταστραφοῦν τά σκυλιά καί θά χαθοῦν οἱ βαρβάροι· μιά μέρα θά δέρνουνται καί θά κλαῖν τήν τόση τους τόλμη. Ἐσύ πάντα θά βασιλεύεις· ἐσύ θά στέκεσαι παντοτινά, γιατί ἐσένα πάντα σέ κοιτάζει ἡ γλαυκομάτα μεγάλη θεά, γιατί ἐσένα πάντα σέ προσέχει τό πελώριο μάτι τοῦ Δία!

Ἐδῶ ζοῦσε λαός μοναδικός στήν ἱστορία. Ἄλλος δέ θά βρεθεῖ πού νά τοῦ μοιάξει· μποροῦμε νά τό 'χουμε κάυκημα καί δόξα, μόλον ὅτι καί μεῖς δέ θά τοῦ μοιάξουμε ποτές. Ὁ πιό πρόστυχος ἄνθρωπος ἔνιωθε μέσα του τί θά πεῖ τέχνη καί ποίηση, ἤξερε, χωρίς νά τοῦ τό μάθει κανείς, ποιό εἶναι τό καλό καί τ' ὡραῖο. Δέν εἶχε δάσκαλο παρά τή φύση. Γιά νά γίνουν ἔργα μεγάλα, δέ φτάνει ἕνας μόνο νά τά κάμει· χρειάζεται ἡ συνέργεια ὁλωνῶν· πρέπει νά τά καταλάβουν ὅλοι κι ὅλοι νά τ' ἀρέσουν. Καλλιτέχνης ἦταν ὁ λαός ὅλος. Σέ κάθε πέτρα χάραξε τήν ἰδέα του· ὁ νοῦς του μπῆκε σά βούλα μέσα σέ κάθε μάρμαρο, σέ κάθε στίχο. Στούς ναούς καί στά βιβλία, στοῦ Παρθενώνα τό μέτωπο καί τίς κολόνες, μᾶς ἄφησε τήν καλύτερή του διδαχή. Μᾶς ἔμαθε τί θά πεῖ εἰλικρίνεια καί τέχνη. Ψευτιές ἐδῶ δέν ἔχει· δέν ἔχει πολύπλοκες τεχνουργίες· βάλε μιά πέτρα ἀπάνω στήν ἄλλη καί βγῆκε ὁ Παρθενός. Πιό ἁπλά μέσα, πιό ἀπονήρευτοι τρόποι δέ γίνουνται. Ὁ Ἀθηναῖος δέ γύρευε νά θαμπώσει τόν κόσμο, νά μᾶς γελάσει μέ τέχνες, μέ σοφίες καί μέ γύρους. Δέν ἦταν ὁ σκοπός τους νά φαντάξουν. Ἕνα μόνο κυνηγοῦσαν, πῶς νά ποῦν τήν ἰδέα τους, πῶς νά τήν παραστήσουν ἁπλά καί φυσικά, γιά νά τήν καταλάβει ὁ καθένας· δέν τούς ἔμελε γιά τίποτις ἄλλο, κι ἴσια ἴσια γιατί δέν εἶχαν ἄλλο σκοπό κατόρθωσαν κι εἶχαν τόση τέχνη.

Τήν Ἀκρόπολη τήν εἶδα ὅπως βέβαια δέν τήν εἶδε κανένας ξένος· γιά τοῦτο σᾶς μιλῶ μέ τόση ζωηρότητα. Νά μάθετε τί τρέχει· ἴσως δέν τ' ἀποδείχνω, μά πολύ μ' ἀρέσουν οἱ ἀρχαῖοι. Τά πήγαμε πάντα καλά μαζί. Οἱ ἀρχαῖοι περήφανοι δέν εἶναι. Ὅταν ἤμουν παιδί στό σκολειό, δέ μ' ἔρχουνταν τά λόγια τους· μέ φαίνουνταν ὅλο πώς οἱ ἀρχαῖοἳ ἄλλο τίποτις δέν ἦταν παρά ἕνα σωρό δασκάλοι· ἔτσι τό θαρροῦσα, ἴσως γιατί δασκάλοι μέ τούς παράδιδαν· τούς εἶχα γιά κατσούφηδες, μαχμούρηδες, σκολαστικούς ἀθρώπους, καί νά πῶ τό κάτω κάτω, βαρετούς μέ τό παραπάνω. Λαχταροῦσα πότε νά φέξουν οἱ διακοπές. Ὅταν πῆρα μοναχός μου νά τούς σπουδάξω, ἄλλαξα γνώμη μέ μιᾶς. Κατάλαβα πού πιό γελαστοί, πιό καλῆς ψυχῆς ἀθρῶποι δέ γίνουνται. Τούς ἔβαλα μέσα στήν καρδιά μου — κι ἀπό τότες τά πᾶμε λαμπρά. Ἅμα ἀδειάσω λίγη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὥρα τό χειμώνα, — ὅταν πέφτουν ὄξω τά χιόνια πηχτά πηχτά καί κάθουμαι ἥσυχα κοντά στή φωτιά μου, — πολύ μ' ἀρέσει νά κουβεντιάζω μέ τούς ἀρχαίους! Πιάνω ἕνα βιβλίο καί τά λέμε. Πόσα γέλια κάμνουμε μαζί! Πόση χαρά μέ περεχύνουν τά λόγια τους! Πόσο θυμώνω, ἅμα θυμώσουν· πόσο κλαίω, ἅμα δακρύσουν· πόσο μέ διασκεδάζουν τά παραμύθιά τους καί πόσο μέ γλυκαίνει τήν ψυχή ἡ καλή τους, ἡ ψηλή τους φιλοσοφία καί ποίηση. Τά 'χουμε πολύ καλά μαζί. Δέν κάμνουν τόν περήφανο· φτάνει νά τούς ἀγαπᾶς μέ τήν καρδιά σου, νά μήν τούς ἔχεις γιά σοφολογιότατους καί μέ πολλή καλοσύνη σέ ξεσκεπάζουν τίς ἰδέες τους, σέ φανερώνουν τίς ὀμορφιές τους καί πιάνουν τά λόγια. Πολύ μ' ἀρέσουν οἱ ἀρχαῖοι! Ὅλο πιθύμοῦσα ν' ἀνταμωθοῦμε καμιά μέρα...

Ἐρωτήσεις

1. Γιατί αἰσθάνεται τόσο μεγάλη συγκίνηση ὁ Ψυχάρης ὅταν φτάνει στήν Ἀθήνα;
2. Τί ἰδιαίτερο παρουσιάζει τό τοπίο της; (Νά βρεῖτε τά σχετικά χωρία.)
3. Βρίσκει καμιά ὁμοιότητα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων ὁ Ψυχάρης μέ τούς ὁραματισμούς τῆς γενιᾶς τοῦ δημοτικισμοῦ; (Προτοῦ ἀπαντήσετε νά μελετήσετε προσεχτικά τήν τελευταία παράγραφο.)

Στήν πατρίδα

Εἶναι τό ἐπίγραμμα πού ἔγραψε ὁ Ψυχάρης γιά τήν ἐπιτύμβια πλάκα τοῦ τάφου του, στή Χίο.

Μοιρολογίστρες Χιώτισσες, πατριώτισσές μου, μανάδες, ἀδελφάδες, θυγατέρες μου ἐσεῖς ὅλες, ἄν τύχει μιά μέρα καί κατεβεῖτε στ' ἀκρογιάλι, ἄν τύχει καί περάσετε μπροστά στό ἄσπρο μου τό μνῆμα, σταθεῖτε μιά στιγμή, τραγουδῆστε μου ἕνα μοιρολόι ἀπό κεῖνα πού σᾶς ἄκουσα νά τραγουδᾶτε, σάν ἤμουνα παλικάρι καί πῆγα στά χωριά τῆς Μαστίχας, νά μάθω τή λαλιά σας. Τά ρωμαίκα, ποιός ξέρει, μπορεῖ νά ξυπνήσουνε ἄξαφνα ὡς καί στόν τάφο, τόσο τ' ἀγάπησα, τόσο βαθιά τά 'βαλα μέσα γιά μέσα στήν καρδιά μου, τή ρωμαίική μου τήν καρδιά. Δέν εἶναι ἀνάγκη νά 'χει τό μοιρολόι σας λόγια πολλά. Φτάνουνε δύο. Πεῖτε μονάχα πώς γύρισα τόν κόσμο πέρα πέρα, πώς ἄφησα τή Γαλλία καί πώς ἦρθα νά ξαποστάσω στοῦ ἥλιου μας τό φῶς, τήν καλοσύνη τῆς Πατρίδας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρεῖτε τά χωρία τοῦ ἐπιγράμματος πού ἐκφράζουν τήν πίστη τοῦ Ψυχάρη στή δημοτική μας γλώσσα.
2. Τί ἄλλο, ἐκτός ἀπό τή γλώσσα τοῦ λαοῦ μας, ἀγάπησε μέ πάθος ὁ ἡγέτης τοῦ δημοτικισμοῦ;

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Τό συννεφάκι

Τό διήγημα μέ πολύ ρεαλισμό δίνει μιά εἰκόνα ἀπό τή ζωή τῶν χωρικῶν, πού τά προϊόντα τους κινδυνεύουν πάντοτε ἀπό τίς παγωνιές ἤ τίς βροχές. Μέ ρεαλισμό, ἐπίσης, διαγράφεται κι ὁ χαρακτήρας τοῦ Πανάγαρη, τοῦ βασικοῦ ἥρωα τοῦ διηγήματος.

Τό μεγάλο κάμπο· τό ζακυθινό, τό κτῆμα τοῦ Πανάγαρη εἶναι ἀπό τά μικρότερα. Ἕνα κομψό σπιτάκι κίτρινο, μέ δυό καμαροῦλες, ἀνάμεσα σέ ροδοδάφνες· μπρός του, δεξιά κι ἀριστερά στό μεγάλο στρατόνι, λίγ' ἀλώνια, καλοχαραγμένα καί περιποιημένα· δίπλα του ἕνα μικροσκοπικό ἀμπέλι μέ διαλεχτά σταφύλια φαγουλάρικα· καί πίσω του, ὥς πέρα στόν ἄλλο δρόμο, κάμποσ' ἀξινάρια γῆς, φυτεμένα ὅλο μέ σταφίδα. Ἡ σταφίδα του εἶναι πρώτης ποιότητος, χοντρόρωγη καί μαύρη καί γυαλιστερή σά βελουδένια, τρυγιέται ὅταν πρέπει, λιχνίζεται μέ μεγάλη προσοχή, ἀκριβοπουλιέται, κι ἔτσι τό μικρό κτῆμα τοῦ Πανάγαρη ἀξίζει σάν ἕνα μεγαλύτερο.

Δηλαδή ἄξιζε... γιατί σήμερα δέν ξέρω πιά τί γίνεται. Ἡ ἱστορία, βλέπετε, πού θά σᾶς διηγηθῶ, εἶναι παλιά. Πρέπει νά πέρασαν ἀπό τότες εἴκοσι χρόνια, ἴσως καί περισσότερα, μά δεκαπέντε μέσα στό νερό... Ἔ, ἐκείνη τήν ἐποχή ἡ σταφίδα δέν εἶχε καταντήσει ἀκόμα πράμα τοῦ *ριξιμιοῦ*. Οὔτε ὁ περονόσπορος ἔκανε τόση θραύση, οὔτε ἡ φυλλοξέρα, οὔτε ἡ παρακράτηση. Κι ἄν ἐσυμβούλευε τότε κανείς τό γερο-Πανάγαρη, — Θεός σχωρέσ' τον! — νά ξεκουρβουλώσει* τό κτῆμα του καί νά τό κάνει λαχανόκηπο, θά τόν κοίταζε σάν τρελό μέ χαμόγελο, ἤ ἀγριεμένος θά τόν ἔφτυνε κατάμουτρα. Γιά τόν Πανάγαρη, ζακυθινή

ξεκουρβουλώνω (καί ξεκουρμουλώνω): ξεριζώνω τούς κορμούς τῶν ἀμπελιῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σταφίδα ἀπό τό κτῆμα του κι ἐγγλέζικη λίρα ἤταν ἕνα καί τό αὐτό. Μέ μοναχή τή διαφορά, πώς τούτη ἐδῶ ἡ ξανθή ἤθελε λιγότερο τόπο ἀπό τή μαύρη. Μά κι αὐτό δέν τό καταλάβαινε καλά, παρά σάν ἄδειαζαν πιά τ' ἀλώνια κι ἐγέμιζε ἡ κρυφή γωνίτσα τοῦ *σκρίνιου** τοῦ στερεοῦ, πού τοῦ ἐχρησίμευε γιά κάσα... Ἔτσι, πολλές φορές πού ἀπό τό πέτρινο ἐξωτερικό κεφαλόσκαλο τοῦ σπιτιοῦ του, ἀγνάντευε μέ κρυφή χαρά τό μαῦρο θησαυρό, ξαπλωμένο στ' ἀλώνια τά φλογισμένα, νά σιγοψαίνεται, στά μάτια του ἔπαιρνε θωριές χρυσωπές. Ἦταν μάλιστα στιγμές, πού τόν ἔβλεπε νά λάμπει σά χρυσάφι ἀληθινό. Σ' αὐτό μπορεῖ νά ἔφταιγε, λίγο πολύ, κι ὁ μεγάλος χρωματιστής ὁ ἥλιος· μά ἡ ἰδέα πώς σέ λίγο θ' ἄλλαζε τή σταφίδα του μέ λίρα, τόν ἐκυρίευε σύψυχο καί τόν ἔκανε νά βλέπει χρυσά, ἀκόμα καί τή νύχτα.

Δυό μεγάλους ἐχθρούς εἶχε ἡ σταφίδα-λίρα: Τό σκουλήκι καί τή βροχή. Ὅσο γιά τό σκουλήκι, ἔφθανε τό καλό κι εὐσυνείδητο θειάφισμα τοῦ ἀμπελιοῦ, κι ὁ Πανάγαρης ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος τήν ἐργασία κι ἐφρόντιζε νά μή μείνει οὔτε φύλλο ἀθειάφιστο. Τή βροχή ὅμως μέ τί νά τήν πολεμήσει; Ἐδῶ πιά ἄς ἔβαζε τό χέρι του ὁ Θεός κι ἄς βοηθοῦσε ἡ Τύχη... Κάθε πρωί καί κάθε βράδυ, ὁ Πανάγαρης ρωτοῦσε τόν οὐρανό μέ ἀγωνία, κι ἀλίμονο ἄν ἔβλεπε κανένα ὕποπτο σημάδι!... Γιά νά ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἐσοδεία, ἐκεῖνες τίς ὀκτώ ἤ δέκα ἡμέρες, — ἀπό τά τέλη τοῦ Ἀλωνάρη ὥς τίς ἀρχές τοῦ Αὐγούστου — πού ἡ ὄψιμη σταφίδα ἦταν ἁπλωμένη στ' ἀλώνια, ἔπρεπε νά μήν πέσει οὔτε ψιχάλα. Ὁ Πανάγαρης δέν ἐφοβότανε μόνο τή μπόρα, τόν ὄμβρο*, τόν κατακλυσμό, πού κάποτε συνεπαίρνει ὁ ἀδικητής τόν καρπό ἀπό τ' ἀλώνι στόν τράφο*. Ἔτρεμε καί τή μικρότερη βροχή, ἀκόμα καί τήν ὑγρασία, πού μποροῦσε ν' ἀνακόψει τό κανονικό ψήσιμο τῆς σταφίδας του καί ἀπό πρώτης ποιότητος νά τήν κάμει παρακατινή, νά τήν ἐξευτελίσει, νά τήν καταστρέψει... Τά λιόπανα καί οἱ ψάθες πού τά εἶχε ἄφθονα γιά νά τήν σκεπάζει σέ τέτοιες κακές ὧρες, δέν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο, παρά νά λιγοστεύουν τή ζημία. Ὄχι καί νά τήν ἐμποδίζουν. Αὐτό ἦταν μόνο στό χέρι τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Πανάγαρης πίστευε στό Θεό καί τόν ἀγαποῦσε καί τόν ἐλάτρευε ἀλλά μέ τή λατρεία ἐκείνη πού προσφέρει κανείς σ' ἕναν ἄνθρωπο δυνατότερό του ὅταν τόν εὐεργετεῖ, ἕτοιμος πάντα νά δυσαρεστηθεῖ μαζί του καί ν' ἀποσκιρτήσει, ἄν ποτέ τυχόν ὁ λατρευτός του τοῦ ἔκανε κακό. Ἔτσι κι ὁ Πανάγαρης ὁ θεοφοβούμενος, ἔκανε προσευχές κι ἀνα-

---

σκρίνιο: κιβώτιο.
ὄμβρος: βροχή.
τράφος: χαντάκι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βε κεριά στίς ἐκκλησιές ὅσο δέν ἔβρεχε, γιά νά μή βρέξει. Ἄν ἔβρεχε ὅμως στήν κρίσιμη ὥρα — κι αὐτό συνέβηκε κάμποσες χρονιές, μ' ὅλα τά κεριά — ὕστερ' ἀπό τή γυναίκα του, τά παιδιά του, τό σέμπρο του, τά κοπέλια του, καί κάποτε πρῶτ' ἀπ' ὅλους, ὁ Πανάγαρης ἔβριζε τό Θεό.

— Κακομοίρη μου, τοῦ ἔλεγε τότες ἡ γυναίκα του· ὁ Θεός θά σοῦ τό θυμηθεῖ καί νά ἰδεῖς πού θά βρέξει καί τοῦ χρόνου!...

Καί τότες ὁ Πανάγαρης ἔδερνε τή γυναίκα του.

...Ξημέρωσε Κυριακή αὐγουστιάτικη. Ἡ σταφίδα ὅλη ἁπλωμένη στ' ἀλώνια καί τό ψήσιμο σχεδόν τελειωμένο. Αὔριο κιόλας ὁ Πανάγαρης λογάριαζε νά τήν σηκώσει σέ σωρούς, καί Τετάρτη ἤ Πέμπτη νά τή βάλει πιά στά σακιά καί νά τή στείλει στή χώρα. Ἦταν καταχαρούμενος, ἥσυχος, ὅπως ὅλοι οἱ ζακυθινοί σταφιδάδες, μικροί καί μεγάλοι, ἐκεῖνο τό χρόνο. Εἶχε γίνει σταφίδα λίγη καί καλή, κι ἡ περισσότερη εἶχε σηκωθεῖ κιόλας ἀπ' τ' ἀλώνια ἄβροχη. Καί οἱ τιμές πολύ καλές, κι ὁ καιρός ὥς τώρα λαμπρός...

Μά τό ψυχρό ἀεράκι τῆς αὐγῆς, πού θά 'ταν ἱκανό νά εὐφράνει κάθε ἄλλον ἄνθρωπο στή λαύρα τοῦ καλοκαιριοῦ, τόν Πανάγαρη τόν ἀνησύχησε. Μπά! κάπου κοντά, χτές, τή νύχτα, θά εἶχε βρέξει... Μήπως σήμερα ἤ αὔριο θά ἔβρεχε κι ἐδῶ;... Αὐτό μᾶς ἔλειπε τήν τελευταία ἡμέρα... νά πνιγοῦμε σέ μιά κουταλιά νερό, πού λέει ὁ λόγος... Ὄχι δά!

Κατά τή συνήθειά του, ὁ Πανάγαρης ἀνέβηκε σ' ἕνα μικρό ὕψωμα καί παρατήρησε μέ προσοχή τόν οὐρανό, γύρω γύρω, ὅλο τόν ὁρίζοντα, καί ἀπάνω ὥς τό ζενίθ. Τίποτα. Ἔλαμπε καταγάλανος, γελαστός, ἀγαθότατος. Οὔτε σύννεφο, οὔτε συννεφάκι, οὔτε καταχνιά. Κι ἕνα γύρω, τά μακρινά βουνά ξεχώριζαν καθαρότατα.

Ὁ Πανάγαρης ἔκανε τό σταυρό του κι ἦταν ἕτοιμος νά κατεβεῖ, ὅταν ἄξαφνα τοῦ τράβηξε τό μάτι καί τήν προσοχή ἕνα σημαδάκι, ἕνα μαυραδάκι τόσο δά, ἕνας μικρός λεκές ἀπάνω στό ἀπέραντο γαλάζιο, πρός τά δυτικά, μά τόσο μικρός, πού ἄλλο μάτι, λιγότερο ἀνήσυχο ἤ γυμνασμένο ἀπό τά δικό του, δέν θά τόν ἔβλεπε ποτέ.

Ἦταν σύννεφο;... Ναί, χωρίς ἄλλο... Ἀλλά νά ἔφευγε ἤ νά ἐρχόταν; Καί τί εἴδους σύννεφο ἦταν;

Ὁ Πανάγαρης κάρφωσε τό μάτι του στό μαυραδάκι γιά κάμποση ὥρα μέ μεγάλη προσοχή, καί τό εἶδε σέ λίγο πιό μαῦρο καί πιό μεγάλο...

Τό σύννεφο πλησίαζε — κι ἦταν σύννεφο βροχῆς.

Ἔλα, Χριστέ καί Παναγιά!...

Φοβήθηκε κάπως ὁ Πανάγαρης, σταυροκοπήθηκε μ' ἄλλο αἴσθημα τώρα, ἀλλά δέν μποροῦμε νά ποῦμε καί πώς τά χρειάσθηκε. Ἕνα συγνε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φάκι τόσο μικρό, τί ἦταν ἱκανό νά κάνει; Ἡ ὄψη τ' οὐρανοῦ ἡ γελαστή τόν παρηγοροῦσε καί τόν ἡσύχαζε. Ὄχι, ὄχι, ὁ διάβολος νά σκάσει, ἡ σταφίδα του φέτος ἦταν λίρα...

Ἐπῆγε μέ τή γυναίκα του καί τά παιδιά του στήν ἐκκλησιά, — στήν Ἁγία Παρασκευή, τό παρεκκλήσι τῆς γειτονικῆς βίλας, — ἄναψε ἕνα κερί στήν εἰκόνα, καί παρακάλεσε τό Θεό γιά τή σταφίδα. Καί μάλιστα, μέ κάποια πονηριά, σά νά ἤθελε νά τόν φιλοτιμήσει, τόν εὐχαρίστησε κιόλας γιά τή σωτηρία της πού τήν εἶχε τάχα στά σίγουρα...

Εἶχε σταθεῖ μολοντοῦτο κοντά στήν πόρτα, καί σ' ὅλο τό διάστημα τῆς λειτουργίας, κοίταζε συχνά πυκνά τόν οὐρανό. Ἔ, τό κομμάτι πού φαινόταν ἀπό ἐκεῖ, ἦταν καθαρότατο.

Ἀπόλυσε ἡ ἐκκλησιά κι ἐξεκίνησαν γιά τό κτῆμα. Ἄξαφνα, στό γύρισμα ἑνός δρόμου, ὁ μεγάλος γιός τοῦ Πανάγαρη, σήκωσε τό χέρι του κατά τόν οὐρανό κι ἐφώναξε·

— Πατέρα!... γιά τρα!... (Κοίταξε!)

— Ὤ! τί εἶν' αὐτό;

Τό μαῦρο συννεφάκι εἶχε πλησιάσει κι εἶχε σταθεῖ ἴσα ἴσα ἀπάνω ἀπό τό κτῆμα τοῦ Πανάγαρη...

Ὅλος ὁ ἄλλος οὐρανός ἀσυγνέφιαστος. Ἥλιος, χαρά Θεοῦ.

— Πίσω μου σ' ἔχω, Σατανά! ἔκανε ὁ Πανάγαρης, καί σαστισμένος, μ' ἕνα γέλιο πικρό, γεμάτο ἀνησυχία, ἐτάχυνε τό βῆμα.

Ὁ σέμπρος* κι ὅλα σχεδόν τά κοπέλια* του ἔλειπαν. Εἶχαν πάει στήν ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ, δυό ὧρες δρόμο. Μόνο ὁ μικρός Κωνσταντής ἦταν ἐκεῖ, κι ὑποδέχτηκε τ' ἀφεντικά μέ φωνές καί κινήματα φόβου.

— Τ' εἶναι πάλι τοῦτο; Μή θά 'χουμε καμιά μπόρα;

— Ἄμε καί σύ, πού εἶπες τόν κακό λόγο!... φώναξε ὁ Πανάγαρης. Ὄχι νά μήν ἔχουμε μπόρα! Νά, συγνεφάκι εἶναι καί θά περάσει.

Κι ἐσήκωσε τό χέρι του κι ἔδειξε τό σύννεφο.

Ἦταν στρογγυλό, σάν πελώριο *βουτούλι** ἀπό μπαμπάκι. Καταμεσῆς στό μικρό κτῆμα, ἀπάνω ἀπό τό σπιτάκι μέ τίς ροδοδάφνες, καί ἀρκετά χαμηλά, μέ τό περισσότερο μέρος πρός τ' ἀλώνια. Στό κέντρο μολυβί, σχεδόν μαῦρο, στίς ἄκρες λευκό, χρυσωμένο ἀπό τόν ἥλιο. Τί περίεργο σύγνεφο!

Καί νά, ἴσα ἴσα τή στιγμή πού ἐσήκωσε τό χέρι του ὁ Πανάγαρης, λές καί τοῦ ἔδωκε τό σύνθημα, τό συννεφάκι ἔλαμψε στή μέση μέ μιά μικρή

σέμπρος: κολλήγας, αὐτός πού καλλιεργεῖ κάποιο κτῆμα παίρνοντας μερίδιο ἀπό τά προϊόντα.
κοπέλι: παιδί, ὑπηρέτης.
βουτούλι: θύσανος, τουλούπα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀστραπούλα μενεξεδένια, σχεδόν ἀθώρητη στό φῶς τῆς ἡμέρας, κι ἄφησε μιά βροντή.

Ὁ Πανάγαρης ἀλαφιάστηκε*.

Τό θεριό, πού νόμιζε πώς θά περάσει ἥσυχο, στεκότανε κι ἐμούγγριζε. Ἄ, πολύ κακό σημάδι!

Νά ἡ ὥρα νά βρέξει!... Μικρό μικρό τό συννεφάκι, ἀλλά τό νερό πού μποροῦσε νά ρίξει τῆς ἔφτανε τῆς μαύρης σταφίδας του...

Καί νά, κι ἄλλη βροντή, ἀκόμα δυνατότερη.

Ὁ Πανάγαρης χύθηκε ἀλαλιασμένος. Τώρα πιά εἶχε ἰδεῖ ὅλο τόν κίνδυνο, ὅλη τή συμφορά πού κρεμάστηκε κυριολεκτικά πάνω ἀπό τό θησαυρό του.

— Γλήγορα! πρόσταξε· λιόπανα καί ψάθες!

Ὁ μικρός Κωσταντής, ἡ γυναίκα του καί τά παιδιά του, μέ τά κυριακάτικα, αὐτός ὁ ἴδιος, ἔτρεξαν σάν ἀστραπή, νά πάρουν καί νά ξεδιπλώσουν τίς ψάθες πού ἦταν σωριασμένες σ' ἕνα ἄδειο ἁλώνι, «γιά καλό καί γιά κακό»...

Ἀλλά στήν ταραχή τους, μόλις πρόφτασαν ν' ἁπλώσουν τήν πρώτη, καί τό σύννεφο ξέσπασε.

Δέν ἦταν σύννεφο πού ἔβρεχε κεῖνο! Ἦταν τουλούμι πού ἄδειαζε...

Τό κακό ἦρθε τόσο ξαφνικό, τόσο ραγδαῖο καί τόσο πολυθόρυβο, πού ὅλοι τους τά ἔχασαν... Ἔπειτα τί νά σκεπάσουν καί τί νά ἀφήσουν!... Ὁ κατακλυσμός ἐκεῖνος ἦταν ἱκανός νά συνεπάρει ἀκόμη καί τίς ψάθες... Ἀλλά μολοντοῦτο, δέν ὑποχώρησαν εὐθύς νικημένοι· στάθηκαν στήν ἀρχή νά πολεμήσουν σάν τούς γενναίους, νά ὑπερασπισθοῦν τό θησαυρό τους ἀπό τά νύχια τοῦ θεριοῦ. Μουσκίδι ὅλοι τους, στραβωμένοι, ἀλαλιασμένοι, σαστισμένοι, μέ φωνές, μέ βρισιές, μέ βλαστήμιες, ἔτρεχαν ἀπό ἁλώνι σ' ἁλώνι, ἅπλωναν, σκέπαζαν, διπλοσκέπαζαν, προσπαθοῦσαν νά σώσουν ὅ,τι ὅ,τι... Εἶχαν καταφθάσει καί καλοί γειτόνοι καί τούς βοηθοῦσαν... Ἀμίλητος ὁ Πανάγαρης, σκοτεινός, ἐργαζότανε σάν τόν τελευταῖο ἐργάτη. Ἀλλά μπροστά στό κακό ἐκεῖνο, κάθε ἐργασία, κάθε ἀνθρώπινη βοήθεια ἦταν ἀνώφελη, ἀνίσχυρη. Καί σέ λίγο, οἱ πιό ξένοι κι οἱ πιό δειλοί σταύρωσαν τά χέρια...

Σέ λίγο σταύρωσαν τά χέρια κι οἱ ἐπίλοιποι.

Ἔμεινε ν' ἀγωνίζεται μέ τίς ψάθες καί μέ τά λιόπανα, μόνος ὁ Πανάγαρης, τελευταῖος.

Τί ἔκανε καί αὐτός; Ἕνα τίποτα, μιά τρύπα στό νερό...

Ἡ σταφίδα, ἡ χρυσή σταφίδα, εἶχε γίνει λάσπη. Οἱ τράφοι τῶν ἁλωνιῶν εἶχαν ξεχειλίσει ἀπό τό νερό τῆς βροχῆς, καί τό νερό αὐτό ἔτρεχε

ἀλαφιάζομαι: τρομάζω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θολό, ἀνακατωμένο μέ σταφίδα. Ὁ θησαυρός ἔφευγε, σκορπιζόταν, χανόταν. Κι ἄν ἔμενε στ' ἀλώνια καί τίποτα, θά ἦταν πιά γιά τό λαμπίκο...

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς ἀντιμετωπίζει ὁ Πανάγαρης τήν κακοτυχία του καί πῶς τά ἄλλα πρόσωπα τῆς οἰκογενείας του;
2. Τί συμπεραίνετε ἀπό τή συμμετοχή τῶν γειτόνων στήν κακοτυχία τοῦ Πανάγαρη;
3. Νά χαρακτηρίσετε τόν Πανάγαρη (ὁ χαρακτηρισμός σας νά στηριχτεῖ σέ σχετικά χωρία τοῦ διηγήματος.
4. Μποροῦμε νά χαρακτηρίσουμε τό διήγημα ἠθογραφικό; Γιατί;

Ἰωάννης Κονδυλάκης

Κακό συναπάντημα

(ἀπόσπασμα)

Ἡ ὑπόθεση τοῦ διηγήματος ξετυλίγεται στήν Κρήτη λίγο πρίν ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ὁ Σιφογιάννης, ἄνθρωπος πολύ ἐργατικός, τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα πηγαίνει στό ἀμπέλι του νά ἐργασθεῖ. Μάταια ἡ γυναίκα του προσπάθησε νά τόν μεταπείσει. Στό δρόμο ὅμως συνάντησε τόν ἀγά τοῦ Μοχοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅταν βρισκόταν σέ ἄσχημη ψυχική διάθεση, μποροῦσε νά σκοτώσει καί ἄνθρωπο. Ὁ ἀγάς θυμωμένος γιά τήν ἀσέβεια τοῦ Σιφογιάννη τόν ἀνάγκασε ἀπειλώντας τον μέ τό πιστόλι του νά τουρκέψει. Ὕστερα ἀπό τό περιστατικό αὐτό ὁ Σιφογιάννης ἐπιστρέφει στό σπίτι του πολύ λυπημένος.

Α! γυναίκα, γυναίκα, εἶπε μ' ἀναστεναγμό, καλά πού μοῦ 'λεγες, καί δέ σ' ἄκουσα. Νά ἡ ἁμαρτία ποῦ μ' ἔφερε. Κι ἐδά* εἶντα* θά κάμω;

Μιά στιγμή κίνησε γιά νά γυρίσει στό χωριό· ἀλλ' εὐθύς ἄλλαξε γνώμη καί τράβηξε κάτω πρός τ' ἀμπέλι, ὅπου πήγαινε. Στό κεφάλι του ἦτο ἕνα φοβερό κι ἀξέμπλεχτο ἀνακάτωμα. Μιά φορά πού ὁ Μόχογλους τοῦ 'πε νά γίνει Τοῦρκος, πῶς μποροῦσε νά παρακούσει; Ἡ τιμωρία του θά ἦτο θάνατος, ἀφοῦ καί χωρίς αἰτία σκότωνε. Ἀλλά καί

ἐδά: τώρα.
εἶντα: τί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά χάσει τήν πίστη του ἔτσι; Ὁ πατέρας του κι οἱ πρόγονοί του μέ τόσα πού ὑπόφεραν ἐφύλαξαν τή θρησκεία των· κι αὐτός γιά μιά φοβέρα θ' ἀλλαξοπίστιζε; Πάλι ὅμως δέν εὕρισκε μέσα του αὐταπάρνηση μαρτυρική· κι ἅμα ἔφτανε στή σκέψη νά παρακούσει τόν τύραννο κι ἄς πέθαινε γιά τήν πίστη του, ξέφευγε καί ζητοῦσε τρόπο νά σώσει καί τήν πίστη του καί τή ζωή του. Νά πάει στόν Ἀγά καί νά πέσει στά πόδια του; Οὔτε θά τόν ἄφηναν νά μπεῖ στό κονάκι* του. Ἀλλά καί πάλι ἡ μπιστόλα θά τοῦ μιλοῦσε. Νά βάλει ἄλλον νά μεσιτέψει; Ποιόν; Ἀλλά κι ἀφοῦ μπροστά στό Μόχογλου δέχτηκε ὁ ἴδιος νά γίνει Τοῦρκος, μαρτύρησε πίστη στό Μουχαμέτη. Καί τώρα ἄν ἔμενε χριστιανός, ἦτο ὡς νά γύριζε ἀπό τήν τουρκική στή χριστιανική θρησκεία. Κι αὐτό θά ἦτο ἡ ἐσχάτη προσβολή κατά τῶν Τούρκων καί τῆς θρησκείας των. Μιά μόνη διέξοδο ἔβλεπε· νά εἶναι στό φανερό τοῦρκος καί στό κρυφό χριστιανός.

Ὁ Σιφογιάννης πέρασε ὅλο τ' ἀπόγευμα στ' ἀμπέλι του· κι ὅλη τήν ὥρα καταγινότανε σέ διάφορες μικροδουλειές, ἀλλά πραγματικῶς δούλευε τό μυαλό του καί βασανιζότανε νά 'βγει ἀπό τό φοβερό ἀδιέξοδο, πού τόν εἶχε βάλει ὁ Μόχογλους. Καί τρόπο νά γλιτώσει δέν εὕρισκε.

Μόνο μιά ἐλπίδα εἶχε· ὅτι ὁ Ἀγάς ἦτο μεθυσμένος, ὅτι τό μεθύσι του τόν ἔβγαλε σ' αὐτό πού τοῦ 'καμε κι ὅτι τήν ἄλλη μέρα θά τό λησμονοῦσε. Πῶς μποροῦσε νά 'ναι σοβαρό ἕνα τέτοιο τούρκεμα; Εἶχε ἀκούσει πῶς κι ἄλλους χριστιανούς εἶχαν πρό ἐτῶν τουρκέψει μόνο μέ λίγα λόγια ἑνός ἰμάμη*, ἀλλά σ' αὐτή τήν περίσταση ἦτο τουλάχιστον ἕνας ἀντιπρόσωπος τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Πῶς νά θεωρηθεῖ λοιπόν ἀληθινό τό τούρκεμα πού 'γινε στό δρόμο κι ἀπό τοῦρκο πού δέν εἶχε κανένα ἱερατικό ἀξίωμα; Ἀλλ' ἄν τό πράμα δέν εἶχε τυπικό κύρος, εἶχε ὅμως πραγματικό. Ἀφοῦ τό 'θελε ὁ Μόχογλους κι ἡ μπιστόλα του νά γίνει τοῦρκος, ἦτον ἀναγκασμένος νά γίνει. Καί δέν ἦτο τό ἴδιο; Δέν θά πήγαινε πιά στήν ἐκκλησία, ἀλλά στό τζαμί, δέν θά λεγότανε Γιάννης, ἀλλά Τζαφέρης. Καί πάντα θά κολαζότανε. Μποροῦσε νά παραβεῖ τήν προσταγή τοῦ τυράννου καί χωρατά ἄν τοῦ τό 'καμε;

Ἐνῶ ἔτσι σκεπτότανε, ἀναστέναζε κι ἔλεγε:

— Ἄχι! Θέ μου, δέ λυπᾶσαι μπλιό τσοί χριστιανούς; Ἐξέχασές μας τσοί κακομοίρηδες; Κι ἄρχισε κι ἔκλαιγε.

Σέ λίγες ὧρες ἀπογέρασε ἀπό τή ψυχική του ἀγωνία. Καί τόσο ἀποχυμένο* καί χλωμό ἦτο τό πρόσωπό του, ὅταν τό βράδυ γύρισε στό σπίτι, πού ἡ γυναίκα του νόμισε πώς ἦτον ἄρρωστος.

κονάκι: ἐδῶ κατοικία.
ἰμάμης: μωαμεθανός ἱερέας.
ἀποχυμένο: ζαρωμένο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ὄϊ, δέν εἶμ' ἀρρωστάρης, τῆς εἶπε· μόνο ἐκουράστηκα.

Σκεπτότανε νά μήν πεῖ στή γυναίκα του τή συνάντησή του μέ τό Μόχογλου καί τά ὅσα ἀκολούθησαν, ἕως ὅτου θά 'βλεπε τρόπο νά ξεμπλέξει.

— Ἐκουράστηκες; εἶπεν ἡ Σιφογιάννενα. Θωρεῖς τα δά; Καλά τό φοβούμουνε 'γώ. Μά, καλορίζικε ἄθρωπε, δέ φοβᾶσαι τήν ἁμαρτία, τέτοια σκόλη πού 'ναι;

— Αἴ, ὅ,τι γίνηκε, γίνηκε, εἶπεν ὁ Σιφογιάννης κι ἔπεσε σ' ἕνα πεζούλι τοῦ σπιτιοῦ. Ἄλλη φορά δέ θά τό κάμω. Μά ὁ Θεός τό κατέει* πώς ἄ δέ δουλεύγω καί καματερές* καί σκόλες*, δέ θά προφτάνω νά μπουκώνω τσ' ἀγάδες, νά μ' ἀφήνουνε νά ζῶ.

Ἡ Σιφογιάννενα εἶχε ἀνάψει φωτιά κι ἑτοιμαζότανε νά μαγειρέψει. Δίπλα της στήν πυροστιά ἦτο ἕνα κιούπι, σκεπασμένο καί δεμένο μέ πανί.

— Κι εἶντα χαζιρεύγεσαι* νά μαγειρέψεις; ρώτησε ὁ Σιφογιάννης.

— Σύγλυνα*. Αὐτά πού μοῦ 'πεψε τσί προημερνές* ἡ συντέκνισσα* ἀπού τό Λασίθι.

— Σύγλυνα; ξεφώνησε μέ τρομάρα ὁ Σιφογιάννης.

— Γιάειντα*; Φοβᾶσαι νά μή μᾶς ἐρθεῖ κιανείς Τοῦρκος μουσαφίρης; Θέ μου, βλέπε μας!

— Ἐγώ χοιρινό δέν μπορῶ μπλιό* νά τρώω.

— Γιάειντα;

— Γιατί 'μαι Τοῦρκος.

Ἡ γυναίκα τόν παρατήρησε μέ ἀπορία. Τρελάθηκε ἤ χωράτευε;

— Τοῦρκος; Εἶντα λόγια 'ν' αὐτά, νοικοκύρη μου;

Ἀποφάσισε καί τῆς διηγήθηκε πώς στό δρόμο τόν τούρκεψε ὁ Μόχογλους.

Ἡ Σιφογιάννενα ἔμεινε.

— Κι ἐδά; εἶπε μέ μισή φωνή.

κατέω (κατέχω): γνωρίζω, ξέρω.
καματερή (μέρα): ἐργάσιμη (μέρα).
σκόλη: ἀργία, γιορτή.
χαζιρεύγομαι: ἑτοιμάζομαι (τούρκ. λέξη).
σίγλυνα: χοιρινό κρέας διατηρημένο στό λίπος του (παστό).
μοῦ 'πεψε: μοῦ ἔστειλε.
τσί προημερνές: πρό ἡμερῶν, τίς προάλλες.
συντέκνισσα: κουμπάρα.
γιάειντα: γιατί.
μπλιό: ἐπίρρ. πιά, πλέον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Εἶντα μποροῦμε νά κάμομε; Τοῦρκο μέ θέλει τοῦρκος θά γενῶ.

— Νουσουμπέτι* νά τοῦ 'ρθεῖ! καταράστηκε ἡ Σιφογιάννενα, ἀλλά καί φρόντισε νά χαμηλώσει τή φωνή της.

— Ἄ δέν κάμω τό θέλημά του, κατές* εἶντα θά γενεῖ.

Μέ βαθύ ἀναστεναγμό ἡ γυναίκα εἶπε:

— Ὤ Χριστέ μου!

Ἔπειτα:

— Κι εἶντα θά κάμεις ἐδά;

— Πρῶτα πρῶτα θά πάψω νά λέομαι Γιάννης καί θά λέομαι Τζαφέρης. Θά φορῶ σαρίκι καί θά πῶ στό χωριό πώς ἀπό σήμερο καί πέρα εἶμαι τοῦρκος.

Μείνανε συλλογισμένοι κάμποσα λεπτά. Ἔπειτα ἡ γυναίκα εἶπε:

— Δέν πᾶς νά τό πεῖς τοῦ παπᾶ;

— Κι εἶντα μπορεῖ νά μοῦ κάμει κι ὁ κακορίζικος ὁ παπάς; Νά βρεῖ τό μπελά του κι αὐτός;

— Μιά βουλή* θά σοῦ δώσει.

Ὁ Σιφογιάννης πῆγε τήν ἴδια βραδιά καί ζήτησε γνώμη τοῦ παπᾶ. 'Αλλ' ὁ παπάς, ἕνας καλός καί μέ θάρρος χριστιανός, τοῦ ὑποσχέθηκε κάτι περισσότερο· τή μεσολάβησή του:

— Θά πάω 'γώ νά τόνε δῶ· κι ὁ Θεός νά δώσει νά τόνε βρῶ στσί καλές του. Μάνεν* τόνε βρῶ στά δαιμόνιά του, καί γιά σένα δέ θά κάμω πράμα* κι ἐμένα μπορεῖ νά μοῦ δώσει κιαμιά μπιστολιά. Ἡ γιαλήθεια εἶναι πώς ὄντεν* ἔρχεται στό χωριό δέ μοῦ ἀγριγιομιλεῖ. Νά σοῦ πῶ κιόλας πολλά κακός δέν εἶναι... (εἶπε στ' αὐτί τοῦ Σιφογιάννη) μά 'ναι κουζουλός*... θαρρῶ πώς πίνει κιόλας.

Ὅσο νά περιμένει τήν ἀπάντηση τοῦ παπᾶ, ὁ Σιφογιάννης δέ βγῆκε ἀπό τό σπίτι του. Ἄν ἔβγαινε, ἔπρεπε νά βγάλει τή μαύρη πέτσα* καί ν' ἀρχίσει νά κάνει ἐξωτερικῶς τόν Τοῦρκο. 'Αφῆκε μιά μέρα καί τή δεύτερη πῆγε ὁ παπάς στό Μοχό νά 'βρει τόν 'Αγά. Κι ὅταν τό βράδυ γύρισε, εἶπε στή Σιφογιάννενα ἀπό τήν πόρτα:

— 'Ανεζινιό, εἶν' ἀκόμ' ἀπό κεινά τά λασιθιώτικα σύγλυνα; Νά τά τηγανίσεις μ' αὐγά νά τά φᾶμε μαζί.

Κι ἀφοῦ μπῆκε κι ἔσπρωξε τήν πόρτα, εἶπε:

νουσουμπέτι (ἀλλιῶς νταμπλάς): ἀποπληξία (τούρκ. λέξη).
κατές: κατέχεις, ξέρεις.
βουλή: συμβουλή.
μάνεν: μά ἄν εἶναι.
πράμα: τίποτε (χρησιμ. σέ ἀρνητικές προτάσεις ἰδιωμ.).
ὄντεν: ὅταν.
πέτσα: πετσέτα, κεφαλόδεσμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Φέρε καί κρασί. Ὁ ἀγάς μοῦ παράγγειλε νά πιοῦμε καί στήν ὑγειά του.

— Καλό μουζντέ* μᾶς φέρνεις, εὐλοημένε; εἶπε ἡ γυναίκα. Δόξα σοι ὁ Θεός!

— Δοξασμένο νά 'ναι τ' ὄνομά του! εἶπε κι ὁ Σιφογιάννης κι ἔκαμε τό σταυρό του.

— Ὁ Θεός ἀλήθεια ἔκαμε καί τόν ἐβρῆκα στά καλά του, εἶπεν ὁ παπάς. Καί κατές* εἶντα μοῦ 'πε; Σέ 'δε, λέει, πώς δέν εἶσαι καλός χριστιανός, γιατί πῆαινες νά δουλέψεις μέρα σκόλη, καί γι' αὐτό 'βαλε στό νοῦ του νά σέ κάμει τοῦρκο.

— Ἡ ἁμαρτία, μουρμούρισε ἡ Σιφογιάννενα.

— Δέ σᾶς εἶπα πώς ὁ Μόχογλους δέν εἶναι κακός; Μαγάρι* νά 'σαν κι ἄλλοι Τοῦρκοι σάν κι αὐτόν. Μόνο νά μήν εἶναι στά μεράκια καί τά μπουριά* του. Ὥστε νά μέ δεῖ*, ἔνιωσε γιατί πῆα κι ἄρχιξε νά γελᾶ. Στό ὕστερα μοῦ λέει: «Σάν τόνε θές, ἐσύ παπά, χριστιανό, χάρισμά σου. Ἄς μείνει στήν πίστη σας. Καί καλά 'καμες κι ἦρθες γλήγορα, γιατί, ἄ μαθητευότανε πώς ἐτούρκεψε, δέ θά μπόριε μπλιό νά ξετουρκέψει.

Τόσο βάρος ἔφυγε ἀπό τό στῆθος τοῦ Σιφογιάννη καί τόση χάρη γνώριζε γιά τό γλιτωμό του, πού εὐχήθηκε γιά τόν τύραννο:

— Ὁ Θεός νά τοῦ δώσει τσοί χρόνους πού μοῦ 'κοψε!

Ἐρωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό δίλημμα τοῦ Σιφογιάννη;
2. Ὁ τρόπος πού σκέφτεται νά ξεπεράσει τή δυσκολία ὁ Σιφογιάννης ποιά ἰδιότητα τοῦ χαρακτήρα του ἀποκαλύπτει;
3. Ὁ Κονδυλάκης στήν ἠθογραφία του αὐτή δίνει τόν τύπο τοῦ κοινοῦ Ἕλληνα στήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας: νά βρεῖτε τίς ἀδυναμίες του καί τίς ἀρετές του.
4. Ποιά ἱστορικά στοιχεῖα ἀπό τή ζωή κατά τήν Τουρκοκρατία παρατηροῦμε στό κείμενο;
5. Μέ ποιά μέσα κατορθώνει ὁ Κονδυλάκης νά δώσει εὔθυμο τόνο στό ἀφήγημά του;

μουντζές: εἴδηση, ἀγγελία (τούρκ. λέξη).
στά μπουριά του: θυμωμένος, ὀργισμένος.
μαγάρι: μακάρι.
ὥστε νά μέ δεῖ: μόλις μέ εἶδε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παῦλος Νιρβάνας

Γλωσσική αὐτοβιογραφία

Ὅπως τό λέει καί ὁ τίτλος, σ' αὐτό τό κείμενο ὁ Νιρβάνας αὐτοβιογραφεῖται μέσω τῆς γλώσσας. Θυμᾶται δηλαδή πῶς μυήθηκε ἀπό μικρός στά μυστήρια τῆς καθαρεύουσας κι ἔμαθε νά μιλάει μέ πομπώδεις, μά χωρίς περιεχόμενο, ἐκφράσεις ἐντυπωσιάζοντας τούς ἀφελεῖς καί ἀποκτώντας φήμη «λογίου νέου». Καί θυμᾶται ἀκόμα πῶς τελικά ἀποφάσισε νά πετάξει ἀπό πάνω του ὅλη αὐτή τήν ψεύτικη πανοπλία ἀγκαλιάζοντας τήν ἀλήθεια τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Αὐτό τόν ἔκανε νά χάσει τή φήμη του, ἀλλά τόν ἔφερε κοντά στήν ἀληθινή σοφία πού εἶναι ἡ ἁπλότητα καί ἡ εἰλικρίνεια. Τό κείμενο ἀναφέρεται στό πρῶτο μέρος.

Ὑστερα ἀπό κάμποσο καιρό, ὁ πατέρας μου μέ πῆρε μιά μέρα στά γόνατά του καί μοῦ εἶπε, πώς εἶναι καιρός ν' ἀρχίσω νά μαθαίνω γράμματα. Ἀφοῦ τό εἶπε ὁ πατέρας θά ἤτανε σωστό. Μέρα-μέρα, νύχτα-νύχτα. Εἶχα τήν ἰδέα καί τήν ἔχω ἀκόμα, πώς ὁ πατέρας μου τά ἤξερε ὅλα, καλύτερα κι ἀπό τό Θεό. Δέν τολμοῦσα ποτέ νά ρωτήσω τό γιατί. Ρώτησα μονάχα τή μητέρα μου: Γιατί θά τά μάθω τά γράμματα; Κ' ἐκείνη φαίνεται, πώς δέν ἤξερε καλά καλά τό γιατί. Μοῦ εἶπε μονάχα: «Ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητον». Δέν κατάλαβα τίποτε. Τό μόνο, πού ἔκανα, ἤτανε νά προσέχω ἀπό τότε στά ξύλα, ποιά εἶναι πελεκημένα καί ποιά ἀπελέκητα. Κ' ἐπειδή βαρυόμουνα τούς νεωτερισμούς, καί τά γράμματα μέ τρόμαζαν λιγάκι, μοῦ φαινότανε πώς τά ἀπελέκητα ξύλα ἦσαν πιό ὄμορφα ἀπ' τά πελεκημένα. Μά δέν τολμοῦσα νά τό πῶ.

Τήν ἄλλη μέρα ἦρθε ὁ δάσκαλος. Ἤτανε ἕνας νέος λιγνός, κιτρινιάρης, σπανός. Ἡ μητέρα μου τόν ἔλεγε δασκαλάκη. Αὐτός μοῦ ἄρεσε. Ὅπως ἤμουνα κι ἐγώ παιδάκι, ὁ δασκαλάκης δέν μέ φόβιζε τόσο. Μοῦ φαινότανε σάν παιγνίδι.

Ὁ δασκαλάκης μοῦ 'φερε κάτι πλάκες, τετράδια, πετροκόντυλα καί μολύβια. Τέτοια παιγνίδια δέν εἶχα ἰδεῖ ἀκόμη· τά πῆρα στό χέρι μου, τά στριφογύριζα καί τά καμάρωνα. Ὁ δασκαλάκης πῆρε δύο καρέκλες, τίς ἔβαλε κοντά στό τραπέζι, δίπλα δίπλα, κάθισε κοντά μου καί μοῦ εἶπε κάποια λόγια, πού δέν τά θυμᾶμαι. Δέν ξέρω γιατί, μά ὅταν ἄρχισε νά μοῦ μιλεῖ, θυμήθηκα τό Ναπολιτάνο τόν ψαρά* καί μ' ἔπιασαν τά γέλια. Ὁ δασκαλάκης μέ χάιδεψε στήν πλάτη μέ καλοσύνη, ἡ μητέρα μου μέ

ψαρά: Ἕναν Ἰταλό ψαρά πού δέν τόν καταλάβαινε, γιατί μιλοῦσε ἰταλικά!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μάλωσε. Ὁ δασκαλάκης εἶπε τότε — τό θυμοῦμαι καλά:

— Μή τό μαλώνετε, κυρία. Ἔτσι εἶναι ὅλα τά παιδάκια. Ὅταν ἀρχίσουν νά μαθαίνουν ἑλληνικά, τούς φαίνονται παράξενα καί γελοῦνε. Ὕστερα συνηθίζουν.

Καί ξανάρχισε:

— Πρόσεξε, παιδί μου. Τά στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι εἴκοσι καί τέσσαρα τόν ἀριθμόν.

Ἐμένα μέ ξανάπιασαν τά γέλια.

— Πές το καί σύ, παιδί μου... ξαναεῖπε ὁ δασκαλάκης.

Τό ξαναεῖπα.

— Σιγά-σιγά θά συνηθίσεις. Δέν σοῦ τό εἶπα ἐγώ;

Ὁ δασκαλάκης εἶχε δίκιο. Συνήθισα. Μήπως δέν εἶχα συνηθίσει καί τό μουρουνόλαδο; Ὄχι μόνο συνήθισα, μά σέ λίγο καιρό ἔπαιζα στά δάχτυλα παρατατικούς, ὑπερσυντελίκους, μέσους μέλλοντας, δυικούς ἀριθμούς: τῷ ἀνθρώπῳ τοῖν ἀνθρώποιν, καί χίλια δύο πράματα, πού δέν τά θυμοῦμαι σήμερα. Ἄρχισα νά γίνομαι σοφός. Σέ μισό λεπτό ἔκλινα τόν: ἄνθρωπο, σέ δυό λεπτά τό: τύπτω, τύπτεις. Ἡ γλώσσα μου γύριζε σάν σφοντύλι. Ἀπ' τά παιδιά εἶχα μάθει νά λέω γρήγορα κι ἄλλα πράματα: «Ἄσπρη πέτρα ξέξασπρη ἀπ' τόν ἥλιο ξεξασπρότερη, ἐκκλησιά πελεκητή, μαρμαροκοντυλοπελεκητή», καί ἄλλα. Μιά φορά μάλιστα, πού πῆρα τόν κατήφορο σ' ἕνα συνηρημένο: «χρύσεος χρυσοῦς, τοῦ χρυσέου χρυσοῦ...» δέν ξέρω πῶς κόλλησα στό τέλος: «Καί ποιός τήν ἐμολυβοκοντυλοπελέκησε;...» μέ μιά γρηγοράδα καταπληκτική.

Ὁ δασκαλάκης μοῦ χτύπησε μιά μέ τό χάρακα στό κεφάλι. Ἤτανε ἡ πρώτη φορά πού μέ 'δειρε.

Ὡστόσο ἤμουνα πρῶτος στή γραμματική. Πολλές φορές ἔλεγα μέσα μου: γιατί τάχα νά τά μαθαίνω ὅλα αὐτά τά πράματα; Μά ντρεπόμουνα καί νά ρωτήσω, μήπως μέ περάσουν γιά κουτό. Ἔτσι θά εἶναι, ἔλεγα. Πρέπει νά τά μάθω. Ὅπως πρέπει νά βγάζω τό καπέλλο μου ὅταν μπαίνω σ' ἕνα σπίτι, νά τρώω μέ τό πιρούνι καί ὄχι μέ τά χέρια, νά σηκώνομαι ὅταν μπαίνουν μεγαλύτεροί μου, καθώς ἔλεγε ὁ πατέρας, ἔτσι ἔπρεπε νά μάθω καί τούς ὑπερσυντελίκους. Τό πῆρα ἀπόφαση. Τίποτε πιά δέν μοῦ 'κανε ἐντύπωση.

Πλησίαζε σέ λίγο κι ἡ πρωτοχρονιά, θυμοῦμαι. Τ' ἄλλα χρόνια, ἐκεῖνο τό πρωί, πήγαινα στόν πατέρα καί τή μητέρα μου, τούς φιλοῦσα τό χέρι καί τούς ἔλεγα: «Χρόνια πολλά, νά ζήσετε». Κι ἔπαιρνα τά δῶρα μου μ' ἕνα φιλί. Τώρα ὅμως ἤμουνα γραμματισμένος. Ὁ δασκαλάκης μοῦ εἶπε πώς πρέπει νά κάνω ἕνα γράμμα συγχαρητήριο στούς γονεῖς μου καί νά τό δώσω ὁ ἴδιος τό πρωί πρωί.

— Μά γιατί νά κάνω γράμμα; τοῦ εἶπα. Μήπως θά τό στείλω μέ τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταχυδρομεῖο; Δέν εἶναι καλύτερα νά τά πῶ;

— Ὄχι, παιδί μου, εἶπε ὁ δασκαλάκης. Δέν εἶσαι ἀκόμη δυνατός στά ἑλληνικά καί δέν θά μπορέσεις νά τά πεῖς. Πιάσε καί γράψε.

Μοῦ ὑπαγόρευσε, ἔγραψα, τό διόρθωσε, τό ἀντίγραψα καί τό ἄλλο πρωί, τό πῆγα στόν πατέρα μου, χωρίς νά βγάλω λέξη. Στεκόμουνα ὀρθός σά στρατιώτης. Ὁ πατέρας μου διάβασε τό γράμμα καί δάκρυσε. Μέ φίλησε καί μοῦ 'δωσε μιά λίρα. Πρώτη φορά πού πῆρα τέτοιο μεγάλο δῶρο. Καί εἶπα μέσα μου: «Ξέρουν αὐτοί τί λένε. Οἱ ὑπερσυντέλικοι βγάζουν χρυσάφι». Ὁ πατέρας μου τό εἶχε φυλάξει τό γράμμα αὐτό σάν κειμήλιο. Εἶναι λίγος μάλιστα καιρός, πού τό βρῆκα στά χαρτιά του καί σᾶς τό διαβάζω, γιά νά κλάψετε καί σεῖς:

«Πότνιοι γεννήτορες,

Ἐπί τῇ πρώτῃ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀνάπλεως συγκινήσεως καί εὐγνωμοσύνης, ἀνθ' ὧν πολλά τε μέ ἠγαπήσατε, πολλά τε δ' εὖ ἐποιήσατε, ἐπεύχομαι ὑμῖν ὑγείαν, εὐτυχίαν καί πᾶν τό καταθύμιον.

Ἔρρωσθε

*Ὁ ἐσαεί εὐγνώμων υἱός.»**

Καί τό συγκινητικό αὐτό κείμενο ἔφερε τήν ὑπογραφή μου, μέ ὡραῖα, καλλιγραφικά γράμματα.

Ἀπό τότε, πρέπει νά τ' ὁμολογήσω, ἡ ἀγάπη καί ἡ ὑπόληψή μου γιά ὅλους τούς παρακειμένους καί τούς ὑπερσυντελίκους, μέ τή λάμψη τοῦ χρυσοῦ εἰκοσαφράγκου, αὔξησε σημαντικά. Κι ὅταν ἀπό τά χέρια τοῦ δασκαλάκη παραδόθηκα στό σχολεῖο, ὄνειρό μου ἤτανε νά μάθω νά γράφω γράμματα σάν ἐκεῖνα πού μοῦ ὑπαγόρευσε ὁ πρῶτος μου, ὁ σπανός δασκαλάκης.

Δέ ἄργησα νά τό καταφέρω. Μέ τή βοήθεια τῶν κυρίων ἄρθρων τῆς «Παλιγγενεσίας», πού παίρνανε ἐκεῖνο τόν καιρό στό σπίτι, καί μέ κάτι σημειώσεις, πού κρατοῦσα ἀπό ὅλες τίς λέξεις, πού μοῦ χτυποῦσαν στό αὐτί ἀπό τόν Ξενοφώντα, τόν Ἰσοκράτη καί τό Λουκιανό, ἔγινα «λόγιος νέος», ἀπό μαθητής τῆς πρώτης τοῦ Γυμνασίου. Οἱ ἐκθέσεις μου στό σχολεῖο ἔκαναν ἐντύπωση. Ἕνας καθηγητής μου καί ἀγαπητός μου φίλος τώρα μοῦ εἶχε γράψει κάτω ἀπό μιά ἔκθεσή μου: «Ξένης χειρός ὄζει»*. Θαρρῶ, πώς τό βλέπω ἀκόμα μέ κόκκινα ζωηρά γράμματα. Ποτέ

Μετάφραση: Σεβαστοί μου γονεῖς. Μέ τήν πρώτη τοῦ χρόνου, γεμάτος ἀπό συγκίνηση καί εὐγνωμοσύνη γιά τήν πολλή ἀγάπη καί τίς εὐεργεσίες σας πρός ἐμένα, σᾶς εὔχομαι ὑγεία, εὐτυχία καί κάθε ποθητό. Νά εἶστε καλά. Μέ παντοτινή εὐγνωμοσύνη, ὁ γιός σας.

...*ὄζει:* Μυρίζει ξένο χέρι. Δηλαδή δέν μπορεῖ νά τά ἔγραψες αὐτά μόνος σου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στή φιλολογική μου ζωή δέν ἔλαβε τέτοιο θυμίαμα ἡ φιλοδοξία μου. Ἡ γλώσσα ἄρχισε νά ὑψώνεται μπροστά μου σάν εἴδωλο. Τά στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου μοῦ φαίνονταν σάν κάποιες νότες, μέ τίς ὁποῖες ἔπαιζα μιά μουσική, πού λίγοι τήν ἤξεραν. Ἡ τυπογραφική μελάνη ἄρχισε τόν ἴδιο καιρό νά μοῦ γαργαλίζει τή μύτη καί ὁ συγγραφεύς νά σκιρτᾶ στά σπλάχνα μου.

Δέν εἶχα αἰσθανθεῖ τήν ἀνάγκη νά πῶ κάτι τι, οὔτε εἶχα τί νά πῶ. Ἤθελα μόνο καί μόνο νά γράφω, ὅπως ἔγραφε ἡ «Παλιγγενεσία». Οἱ φράσεις, οἱ λέξεις, τά σχήματα τοῦ λόγου πετοῦσαν μέσα στό νοῦ μου. Ζητοῦσα ἕνα σῶμα νά τό ντύσω μέ τά ὡραῖα αὐτά κυριακάτικα φορέματα. Ἡ ψυχή μου δηλαδή ἔμοιαζε σάν ἐμπορικό ἑτοίμων ἐνδυμάτων. Ἦσαν ὅλα κρεμασμένα, ἕνα ἕνα μέ τή σειρά. Στό τέλος εὕρισκα μιά ἔννοια, μιά κούκλα. Ἡ κούκλα παρουσιαζότανε μπροστά μου μέ πρόστυχα, φτωχικά ροῦχα.

Εἶχα τήν ἀντίληψη πού εἶχε ὁ Σοῦτσος γιά τό Σολωμό*:

Ἰδέαι πλούσιαι φτωχά ἐνδεδυμέναι

Τῆς ἔβγαζα τά κουρέλια της καί τήν ἔντυνα τά γιορτιάτικα. Παραδείγματος χάριν: «Ἕνα πρωί περπατούσαμε στό περιγιάλι». Τά ἕτοιμα ροῦχα ἀμέσως σ' ἐνέργεια: «Ὡραίαν τινά πρωίαν ἐβαδίζομεν παρά θῖνα ἁλός». Κ' ἔτσι ἔβγαινε ἕνα ἔργο. Οἱ ἐφημερίδες τοῦ τόπου μας τήν ἄλλη ἡμέρα μοῦ χαρίζανε τήν ἀθανασία.

Ὁ τίτλος τοῦ «λογίου νέου» μοῦ ἀνῆκε.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἐντύπωση κάνουν στό παιδί τά «ἑλληνικά»; Νά βρεῖτε στό κείμενο τίς σχετικές νύξεις.
2. Νά βρεῖτε ἐκφράσεις πού δείχνουν τήν εἰρωνεία τοῦ συγγραφέα.
3. Ὁ Σοῦτσος καί ἡ ποίησή του καταποντίστηκαν, ἐνῶ ὁ Σολωμός καί ὁ Κάλβος πέρασαν στήν αἰώνια ζωή. Τί συμπεραίνετε ἀπ' αὐτό;

Σοῦτσος: Ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος εἶναι ρομαντικός ποιητής. Αὐτός ἔγραφε γιά τό Σολωμό καί γιά τόν Κάλβο πώς εἶναι μέν μεγάλοι ποιητές ἀλλά παραμέλησαν πολύ τή γλώσσα, δηλαδή τήν καθαρεύουσα. Καί συνέχιζε:

Ἰδέαι ὅμως πλούσιαι πτωχά ἐνδεδυμέναι
δέν εἶναι δι' αἰώνιον ζωήν προωρισμέναι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιάννης Βλαχογιάννης

Κρυφά χαράματα

Τό Κρυφά χαράματα *ἀνήκει στή συλλογή διηγημάτων τοῦ Βλαχογιάννη* Τά παλικάρια τά παλιά. *Ὁ συγγραφέας γι' αὐτά τά διηγήματα, ὅπως καί γιά τά διηγήματα τῆς συλλογῆς του πού ἔχει τίτλο* Μεγάλα Χρόνια, *ἀντλεῖ τά θέματά του ἀπό τόν ἡρωικό κόσμο τοῦ 1821.*

Τά δυό γεροντάκια, ὁ παππούς ὁ ἐνενηντάρης καί ἡ κυρα-μάνα, ἀκόμα πιό τρανή στά χρόνια, λουφάζαν, καθώς πάντα, στήν ἰσόγεια κάμαρη, κατά τήν πίσω αὐλή. Καί πρός τό δρόμο, μές στό πλατύστενο τό μαγερειό, μέ τό γυμνό του πάτο ὁλόλευκο ἀπό τ' ἀσβεστοχυλίσματα*, σάν τοῖχο τήν παραμονή γιορτῆς, θροΐζαν, κι ἀλωνίζαν μέ τίς γλῶσσες οἱ ἀγγόνες κι οἱ ἀγγονίτσες, ὄχι λιγοστές, ἑφτά μέ τό συμπάθειο, θυγατέρες τοῦ Λιᾶ τοῦ Καστελλιώτη, μέ τίς προῖκες ἕτοιμες, μιά χιλιάδα τάλαρα ἡ καθεμιά, καί μέ τά προικιά στό γιοῦκο εἴτε καί στόν ἀργαλειό.

Στήν πίσω αὐλή, τοῦ Λιᾶ ἡ γυναίκα κάτι καταγίνεται, σκυμμένη ἐκεῖ στά λιγοστά λαχανικά. Ἡσυχία εἶναι τριγύρω, καί στό στενοδρόμι αὐτό τό πισινό μόνο κανένα σιγανό ναύτη περπάτημα τέτοιαν ὥρα ἀκούγεται, σέρνοντας ἀπό τό σπίτι στό λιμάνι.

Κοντεύει μεσημέρι, καί τοῦ Λιᾶ ἡ γυναίκα, ἐνῶ βοτανίζει ἐκεῖ, ἄξαφνα ἕνα ξάφνισμα τή συναρπάζει. Ἀπό τό τρίξιμο τῆς σκάλας πού φέρνει στ' ἀπάνου πάτωμα, γύρισε νά δεῖ — καί τί εἶδε; Τό γέρο τόν παππού — πού δέ σπάραζε ποτέ ἀπ' τήν κάμαρή του, χρόνια τώρα, μαζί μέ τή γριά, καί σωριαστός στό παραγώνι*, νόμιζες, ζητοῦσε θερμασιά χειμώνα καλοκαίρι — τώρα, νά, μέ τά τέσσερα τόν εἶδε ἐκεῖ συρτά, σκαρφαλωτά στή σκάλα νά προβαίνει.

— Χριστός κι ἡ Παναγιά, ποῦ πάει;

Ἦταν ἀπό τά πιό παράξενα. Χρόνια εἶχε ὁ γέρος νά φανεῖ στ' ἀπάνου πάτωμα, τό ἴδιο κι ἡ γριά του. Ὅπου ὁ ὕπνος, ἐκεῖ καί τό φαΐ τους κι ὅλα, χώρια ἀπό τ' ἄλλο σπίτι. Ἀπό τότε πού 'χανε χάσει τό πρῶτο τους παιδί μέ τό καράβι, τοῦ γέρου χτίσμα, ἐκεῖ πού ἀρμένιζε καί πάλευε μ' ἀνθρώπους καί στοιχειά, ἀπό τότε κλειστήκανε τά γεροντάκια, κατάδικα σέ φυλακή. Καί δέν ἦταν ἀπ' αὐτό μονάχα, ἤτανε καί τά βαριά τά γερατειά. Κι ἀπ' τή μικρή τήν κάμαρη δέν τό κουνοῦσαν πιά. Κι ὁ Λιάς ὁ

ἀσβεστοχύλισμα: ἄσπρισμα, ἀσβέστωμα.
παραγώνι: ἡ γωνιά κοντά στό τζάκι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γιός τους, δευτερόκλαδος* αὐτός, κι ὅμοια ἄξιος μέ τόν ἄλλον, ἔφτιασε καράβι δεύτερο, πῆρε γυναίκα, ἀνάστησε παιδιά — ὅλα θηλυκά τά βλοημένα, ἄς ἔχουνε καλή ζωή — πῆγε κι ἦρθε στό νησί, ἔστρωσε τραπέζια, κι ἔστησε τραγούδια, κι ἔκαμε χαρές καί χαροκόπια, μά τά γεροντάκια δέν τά κατάφερε ποτέ νά βγοῦν ἀπό τό καμαράκι.

Ἐδῶ καί λίγες μέρες εἶχε γυρίσει ἀπ' ἄλλο ταξίδι πάλι ὁ Λιάς, ἔφαγε κι ἤπιε σπίτι μέ τούς φίλους, μά εἶχε πάψει πιά νά γυρεύει καί καλά νά καταφέρει τούς γέρους του γονιούς νά ξεκολλήσουν ἀπ' τήν τρύπα τους. Καί τώρα, νά το, ξαφνικά, τό γεροντάκι ἀκάλεστο, βγῆκε ἀπό τήν τρύπα του καί πῆρε δρόμο. Ποῦ, καί πῶς;

Τόν ἔτρεμε τοῦ Λιᾶ ἡ γυναίκα τό γέρο πεθερό ἀπό μικρή νυφούλα. Γιατ' ἦταν αὐστηρός, σάν παλιός ναυτικός ὁ ἴδιος, καί δέν ἔπαιρνε ἀπό λόγια. Καί τώρα ἐκείνη δέν ἔβγαλε φωνή, ἄν καί φοβήθηκε τό γεροντάκι μήν πέσει καί τσακιστεῖ ἀπ' τή σκάλα. Κι ἔμεινε ἀπό πίσω του νά τόν κοιτάζει ὀρθή, βαστώντας κάτι σαλατικά στά χέρια. Ἔτσι τόν ἄφησε ὥς ἀπάνου ν' ἀνεβεῖ κι ὕστερα νά κάμει τήν παλιόπορτα νά σειστεῖ ἀπό τά τρανταχτά τινάγματα, ὥσπου ἦρθε ἀπό μέσα κάποιος νά τοῦ ἀνοίξει.

Ἀφοῦ τόν ἄφησε καί μπῆκε, ἔτρεξε ἡ γυναίκα τό γύρο τοῦ σπιτιοῦ καί βγῆκε στήν ἄλλη, τή μπροστινήν αὐλή, κι ἐκεῖ ἀπό τό χαμηλό τοῦ μαγερειοῦ παράθυρο εἶπε τό χαμπέρι* τό τρανό στίς καλές της θυγατέρες.

Σύγκαιρα αὐτές μέ τ' ἄκουσμα, δείξανε τήν ἴδια πιθυμιά στά μάτια, καί θά τρέχαν τώρα ἀπό τίς σκάλες, ἀπ' τίς πόρτες, ἀπ' τίς χαραμάδες, πού ἄφηνε τό πάτωμα, νά κρυφοδοῦνε καί νά κρυφακούσουν, ἄν τῆς μάνας ἡ στεγνή ματιά κι ἡ ὄψη ἡ σοβαρή δέν τίς ἀντίκοβε. Καί μεῖναν ἐκεῖ ὅλες, κι ἡ μάνα τους μαζί, βουβές καί ξαφνισμένες σάν ὄρνιθες πού μαντεύουν κάπου τριγύρω τό γεράκι.

Ἀπ' τή μικρή τήν κάμαρη ἡ κυρα-μάνα κάτι ἀκουγότανε σά ν' ἀναδεύει, κάτι σάν νά κράζει μουγγωτά.

— Γέρο... ἔ, γέρο, ποῦ εἶσαι, λέω;

Ἔφτανε ἡ μιλιά της ὥς τῶν γυναικῶν τ' ἀφτιά.

Ἡ γριά ἀπογύρευε τό τρυφερό της ταίρι. Εἶχε ξαφνιστεῖ κι αὐτή ἀπό τ' ἀπίστευτο τό κάμωμά* του, πού τόν ἔχασε ἀπό τό πλευρό της.

Στήν πόρτα εἶχ' ἐρθεῖ καί τοῦ ἄνοιξε, καί βρέθηκε μπροστά του ὁ γιός του ὁ Λιάς. Αὐτός, ὁ ἀλύγιστος θαλασσινός, πού τ' ἄτρομο τό μάτι του ἤξερε ν' ἀντισταθεῖ σέ κάθε φόβου ἀπάντημα, ἔδειξε τρόμο τώρα, κι

δευτερόκλαδος: δευτερότοκος.
χαμπέρι: εἴδηση, νέο.
κάμωμα: παράξενη συμπεριφορά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔδειξε λαχτάρισμα· κι ὁ νοῦς του, μαθημένος πάντα ἀπ' τῶν κιντύνων τίς φοβέρες, πῆγε ἀμέσως, τάχα, σέ κάποια συφορά πού πλάκωνε στό σπίτι. Ἤτανε καί τοῦ ἄλλου καραβιοῦ τό χάσιμο, ἀντάμα μέ τόν ἀδερφό του, ἀκόμα ὄχι πολύ παλιό...

— Τί εἶναι, πατέρα; ἔκραξε δυνατά. Κάνα κακό χαμπέρι;

Ἐκεῖνος ἄλαλος τόν ἔσπρωξε μέ τό 'να χέρι θέλοντας νά περάσει. Καί τότε, πίσω ἀπό τοῦ γιοῦ του τό κορμί, πού τοῦ 'φραζε τήν ὄψη, διάπλατη ἡ σάλα ἀνοίχτηκε, κι ὁ γέρος εἶδε... Στρωμένοι καταγῆς στό πάτωμα, τριάντα ναυτικοί, ἄντρες ἀπό τό δικό τους τό καράβι κι ἄλλοι, σέ δύο σειρές ἀραδιαστοί, ὅπως σέ φαγοπότι, δένανε φουσέκια.

Στάθηκε ὁ γέρος. Ἔδειξε σάν τότε ν' ἀποξύπνησε, καί σάν νά ὀνειριαζόταν* ὥς τήν ὥρα· τό γιό του κοίταξε μέ μάτια τεντωμένα, κόκκινα κι ὠμά ἀπ' τά χρόνια τά πολύπαθα, κι εἶπε αὐτά τά λόγια μονάχα μέ θυμό:

— Παιδί μου Λιά, τί πράματα εἶν' αὐτά;

— Γιά τό καράβι, πατέρα, εἶπε ὁ Λιάς λιγόλογος, μέ σεβασμό παιδιοῦ κι ὄχι ἄντρα ὅπως αὐτός... Κιντυνέψαμε τώρα στό γυρισμό... μᾶς πέσαν οἱ Ἀλτζερίνοι*, μά ὁ καιρός ἤτανε δικός μας. Καί τώρα τό ταξίδι μας θά 'ναι πιό μακρινό· εἴμαστε γιά τή Μπαρτσελόνα*, κι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό μεγάλη τοιμασιά, καί στό δρόμο ποιός ξέρει τί μᾶς βρίσκει...

— Τίνος τά λές αὐτά, παιδί μου Λιά; εἶπε ὁ γέρος πάλι. Εἶναι γιά ταξίδι ὅλα τά μπαρούτια αὐτά, εἶναι γιά ταξίδι; Ἄλλα πράματα εἶν' αὐτά!

— Βλέπεις, πατέρα, εἴμαστε καί κομματιασμένοι στό νησί... Ἔχουμ' ὀχτρούς... Τό ντουφέκι τοιμάζεται ν' ἀνάψει πάλι...

— Τίνος τά λές αὐτά, παιδί μου Λιά; Καί δέν τό ξέρω 'γώ πώς φιλιωθήκατε ὅλοι, καί πώς ἔδεσες τό σπίτι μας στενά μέ τούς παλιούς ὀχτρούς μας;... Ἀλλάξατε καί λόγια γιά συμπεθεριά... μά ἄς εἶν' καλά ἡ μικρή ἡ ἀγγόνα πού 'ρχεται καί τά μαρτυράει ὅλα τῆς γριᾶς...

— Ὄχι πατέρα, δέν εἶν' ἀπ' αὐτό...

— Μέ γελᾶς, καί κρύβεσαι ἀπό μένα... Αὐτά δέν εἶναι πράματα καλά, παιδί μου Λιά...

— Μήν κλαῖς, πατέρα...

— Κυβέρνα τό κεφάλι σου... Ἔχεις ἑφτά παιδιά! Μή λησμονᾶς τό πῶς τ' ἀπόχτησες αὐτό τό πού 'χεις τώρα, τό καράβι... Θά χαλάσεις τό σπίτι σου, παιδί μου Λιά, θά πᾶς κι ἐσύ χαμένος μ' ἐμᾶς ὅλους...

— Πατέρα, σύχασε εἶπα! Μήν κλαῖς... ἀφοῦ τό θέλεις, δέν τό κρύβω,

---

ὀνειριαζόταν: ὀνειρευόταν.
Ἀλτζερίνοι: Ἀλγερινοί.
Μπαρτσελόνα: λιμάνι τῆς Ἱσπανίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ναί... Ὅλα τά δίνω, καί παιδιά καί σπίτι — φτάνει νά δοῦμε λευτεριά...

— Ἄχ, ἄχ, παιδί μου Λιά, μέ φάγανε τά φίδια... τό κατάλαβα! Ἄκουσα ἀπό 'κεῖ πού κοίτομαι... εἶπα· «τί θέλουν τ' ἀνεβάσματα, τά σύρε κι ἔλα σπίτι».

— Μήν κλαῖς... σοῦ τό 'πα τώρα· ὅλα εἶν' ἕτοιμα! Θά τό σηκώσουμε, πατέρα, γιά τήν πατρίδα ὅλα θά τά ρίξουμε στή θάλασσα... Ἄς πᾶνε καί κορίτσια καί προικιά τους κι ὅλο τό σόι σύρριζα — γιά τήν πατρίδα!

Χοντρά δάκρυα κυλοῦν αὐλάκια ἀνάμεσα ἀπό τά σκαμμένα μάγουλα τοῦ γέρου. Μά τώρα ἡ ὄψη του χαμογελάει· ἔχει αὐτός ἄξαφνα γαληνέψει. Κοιτάζει τούς ἀνθρώπους πού σκυφτοί δουλεύουν, καί κάνουνε πώς δέν ἀκοῦν. Σκουντᾶ ἕνανε μέ τό πόδι χαμογελαστά:

— 'Εσύ, βρέ ζουλάπι, κάνεις σάν τόν κουφό ἀστακό, ἔ; Μαναβέλα* πού σοῦ χρειάζεται, ζουλάπι! Ἔλεγα κι ἐγώ... Βρέ, ἐμένα ἐσεῖς θά μέ γελάσετε, ζουλάπια; Ἄς εἶναι, νά 'χετε τήν εὐκή μου... Κι ἐσύ, παιδί μου Λιά, νά 'χεις τήν εὐκή μου!

Τοῦ φιλεῖ ὁ Λιάς τό χέρι. Οἱ ἄλλοι σηκωτοί, καί σκύβουν τό κεφάλι καί περνοῦνε μέ τά χέρια σταυρωτά στά στήθια, καί φιλοῦν κι αὐτοί.

Σάν παλικάρι ὁ γέρος βγαίνει ἀπό τήν ἄλλη τώρα, τή μεγάλη πόρτα, καί κατεβαίνει ἀνάλαφρα σά νά ξανάνιωσε. Σέ λίγο βρίσκεται ἀπό τήν αὐλή στό μαγερειό. Οἱ γυναῖκες βάνουν ὅλες μιά φωνή ξαφνισμένη τάχα, μά χαρά γιομάτη γιά τόν ξένο πού φανίστηκε.

— Μπά, καλῶς τον τόν παππού! Μπά, καλῶς μᾶς ὅρισες! φωνάζουν τά κορίτσια.

— Σωπᾶτε σεῖς, ζουλάπια! λέει ὁ γέρος τάχα θυμωμένος· μά ἐσύ, βρέ νύφη, κρύβεσαι κι ἐσύ;... Τί στέκεστ' ὅλοι σας σά χάνοι... Κάνετε τόν κουτό, ἔ; Μαναβέλα!

— Τί, παππού; Δέν ξέρουμε τίποτα οἱ κακομοῖρες... λέει ἡ πιό μεγάλη ἀγγόνα μέ πονηρό χαμόγελο.

— Οἱ κακομοῖρες, ἔ; 'Αμή τό καζάνι μέ τό ρύζι, καί τό κριάς στό πλάι ἀπ' τή φωτιά; Δέν καταλαβαίνω 'γώ, ἔ; Μαναβέλα!

'Απότομα γυρίζει κι ἀπό 'κεῖ, καί φεύγει. Τῆς κυρα-μάνας ἡ κλάψα ἡ ἄπαυτη φτάνει ἀπό τό καμαράκι. Καί τῆς ἀποκρίνεται τώρα ἄλλη βροντερή φωνή:

— Γέρο, 'ποῦ ἤσουνα; Τί γίνηκες;...

— 'Εδῶ ἤμουνα, μ' ἔχασες; Κοίταξε μή μέ χάσεις, ζάχαρή μου... ποῦ ἤμουνα — δική μου δουλειά! 'Εσύ νά μήν ἀνακατεύεσαι! Νά κοιτάζεις αὐτοῦ τή γωνιά σου καί τή στάχτη σου... 'Εγώ ξέρω ποῦ ἤμουνα! Δέν ἔχω λόγο νά δώσω στίς γυναῖκες! Χίλιες φορές σοῦ τό κοπανάω, νά μήν

μαναβέλα: μανιβέλα (λέξη ἰταλ.), κοντάρι. 'Εδῶ: ξυλοκόπημα μέ μανιβέλα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνακατεύεσαι στῶν ἀντρῶνε τίς δουλειές! Νά μάθεις νά σωπαίνεις. Νά κάνεις λίγο τόν κουφό... εἶσαι κουφή πού εἶσαι! Ἔλα τώρα, σήκου, θά φᾶμε μέσα μέ τούς ἄλλους... Ἔχουμε ξένους σπίτι μας!

Ἐρωτήσεις

1. Ποιούς κινδύνους ἀντιμετώπιζαν οἱ ναυτικοί μας πού ταξίδευαν στίς θάλασσες πρίν ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821; (Νά βρεῖτε τά σχετικά χωρία τοῦ κειμένου).
2. Τίς ναυτικές δυνάμεις τοῦ Ἀγώνα ἀποτέλεσαν τά ἐμπορικά πλοῖα τῶν νησιωτῶν μας· ἐπιβεβαιώνεται αὐτό ἀπό τό διήγημα; Πῶς γινόταν ἡ μετατροπή τῶν ἐμπορικῶν πλοίων σέ πολεμικά;
3. Ποιά ἦταν ἡ ψυχολογική κατάσταση τοῦ παπποῦ: α) Ὅταν ζοῦσε ἀπομονωμένος στή γωνιά του; β) Ὅταν πήγαινε νά συναντήσει τό γιό του; γ) Μετά τή συνάντηση;
4. Ποιό γεγονός ἄλλαξε τή ζωή τοῦ παπποῦ; Μπορεῖ ἕνα ἰδανικό νά μεταβάλει τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου; Γιατί;

Κωνσταντίνος Θεοτόκης

Οἱ σκλάβοι στά δεσμά τους

(Κεφάλαιο 3 - Ἀποσπάσματα)

Κεντρικό πρόσωπο τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ὁ κόντες Ἀλέξανδρος Ὀφιομάχος Φιλάρετος. Ἀντιπροσωπεύει τήν παλιά τάξη τῶν εὐγενῶν, πού ξεπέφτει οἰκονομικά. Εἶναι παντρεμένος κι ἔχει δυό κόρες, τήν Εὐλαλία καί τή Λουΐζα, καί δυό γιούς, τό Γιώργη καί τό Σπύρο. Τήν Εὐλαλία, πού εἶναι τό πιό ἁγνό πρόσωπο τοῦ μυθιστορήματος, ἀγαπάει ὁ Ἄλκης Σωζόμενος, νέος μέ ἰδανικά. Τήν Εὐλαλία ὅμως ζητάει σέ γάμο ὁ γιατρός Ἀριστείδης Στεριώτης, πού ξεκίνησε φτωχός καί τώρα εἶναι πλούσιος. Ἔχει στά*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χέρια του ὅλα τά γραμμάτια πού ὑπέγραψε κατά καιρούς ὁ Ἀλέξανδρος Ὀφιομάχος καί θέλει νά παντρευτεῖ τήν Εὐλαλία ὄχι γιατί τήν ἀγαπάει, ἀλλά γιατί ὁ γάμος θά τόν βοηθήσει κοινωνικά.*

Βρισκόμαστε στό σπίτι τοῦ Ἀλέξανδρου Ὀφιομάχου, πού περιμένει μέσα στό γραφεῖο του τό Μίμη Χαντρινό. Νά προσέξετε α) Πόσο ἐπιμένει ὁ συγγραφέας στήν περιγραφή τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ γραφείου καί β) Πῶς ξετυλίγει τό διάλογο ἀνάμεσα στόν Ὀφιομάχο καί τό Χαντρινό (καί στίς δυό περιπτώσεις ἔχουμε χαρακτηριστικά δείγματα ρεαλιστικῆς γραφῆς).

Ἦταν ἀπόγιομα. Ὁ κόντες Ἀλέξανδρος Ὀφιομάχος Φιλάρετος, γερασμένος, σκυφτός, μικρότερος, ἀλλά μέ ἄσπρα μακριά γένεια, μέ χοντρά ροδοκόκκινα χείλη, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ γένους του, ἐπερπατοῦσε ἀνήσυχα ἀπάνω κάτω στό γραφεῖο του, τυλιγμένος μέσα σ' ἕνα τρίπαλιο πανωφόρι, πού τό φοροῦσε ἀπό χρόνια πολλά γιά τό σπίτι τό χειμώνα. Ἐκείνην τήν ἡμέραν δέν ἔκανε ὅμως κρύο.

Τό δωμάτιο ἦταν μεγάλο, σ' ἕνα ἀρχαῖο, ἄφεγγο σπίτι, μέσα στά στενά τῆς χώρας*, εἶχε τέσσερα μεγάλα παράθυρα, ὅλα στόν ἴδιον τοῖχο, ἦταν ὅμως σκοτεινό, σά νά κλειοῦσε μέσα του σταχτύ, σκονισμένον ἀέρα, γιατί ἄλλα νεόχτιστα σπίτια πολύ ἐστενοχωροῦσαν τώρα ἀπ' ὅλες τές μεριές τό παλιό ἀρχοντικό τῶν Ὀφιομάχων, πού στά παλαιά χρόνια ὑψωνότουν μονάχο καί περήφανο ἀνάμεσα σέ φτωχικά μόνο χαμόσπιτα.

Κιτρινιασμένες κουρτίνες καί ξεθωριασμένοι χρωματιστοί μπερντέδες* ἐσκοτίνιαζαν ἀκόμη περισσότερο ἐκεῖνο τό δωμάτιο, καί ὁ ἀέρας ἦταν ἐκεῖ μέσα βαρύς καί ὑγρός, καί τά χάρβαλα* πατώματα ἀνάδιναν μία μυρωδιά ἀπό μούχλα παλιά, ἀπό κλεισούρα κι ἀπό σκόνη. Ξεθωριασμένοι, ἄπαστροι*, γδαρμένοι καί νοτεροί ἦταν κι οἱ κίτρινοι τοῖχοι, καί τά ἔπιπλα ἦταν παλιωμένα κι ἀμελημένα, ἀγυάλιστα ἀπό καιρούς, καί μολογοῦσαν ὡς κι ἐκεῖνα τόν ξεπεσμό τῆς ἀρχοντικῆς φαμελιᾶς.

Ξάγναντα στά παράθυρα, ἀκουμποῦσαν στόν τοῖχο δυό μεγάλα κάρυνα ἀρμάρια*, γεμάτα μουχλιασμένα βιβλία· καί στή μέση, πές, τῆς κάμα-

---

γραμμάτιο: ἐμπορικό ἔγγραφο· μ' αὐτό ἀναλαμβάνει κάποιος τήν ὑποχρέωση νά πληρώσει σέ ἄλλον ἕνα χρηματικό ποσό σ' ὁρισμένο τόπο καί χρόνο.
κόντες: κόμης (τίτλος εὐγενείας).
χώρα: πόλη.
μπερντές: χοντρή κουρτίνα.
χάρβαλο (τό): καθετί ἐρειπωμένο, ἄχρηστο.
ἄπαστρος: αὐτός πού δέν εἶναι παστρικός (=καθαρός), ἀκάθαρτος.
ἀρμάρι: ντουλάπα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρας, μπρός σέ μιά χαμηλή, μικρή, τετράγωνη πολυθρόνα ἦταν ἕνα τραπέζι ἀπό ξύλο ἄσπρο, μέ μαυρισμένα πόδια, στρωμένο ὅλο μέ χοντρό γαλάζιο χαρτί καί καταφορτωμένο μέ σκονισμένα χαρτιά, διπλωμένα τοῦ μάκρους καί δεμένα πολλά μαζί μέ σπάγγους· καί ἀνάμεσα στά χαρτιά ἦταν ἕνα μικρό, κατηφορητό, κινητό γραφεῖο, πού τό ροῦχο του μελανιές γεμάτο δέν ἦταν πλιά πράσινο ἀπό χρόνια, κι ἕνα στρογγυλό, τζίγκινο καλαμάρι μέ δυό τρεῖς πένες καρφωμένες τριγύρω. Ἕνα ἄλλο ἁρμάρι, ἕνα ἄλλο τραπέζι στούς πλαγινούς τοίχους καί μερικές καρέκλες παλιές καί περίεργες, αὐτά ἦταν τά ἔπιπλα τῆς κάμαρας, ὅπου περνοῦσε τές περισσότερες ὧρες του ὁ γέροντας Ὀφιομάχος.

Στούς τοίχους ἐδῶ κι ἐκεῖ ἐκρεμόνταν οἱ οἰκογενειακές του εἰκόνες, μαυρισμένες ἀπό τήν πολυκαιρία κι ἀπό τήν ὑγρασία, μέσα σέ μαῦρες ἤ σέ χρυσωμένες κορνίζες θαμπές ὡς κι ἐκεῖνες: οἱ παλαιοί Ὀφιομάχοι, ἄρχοντες μέ δύναμη μεγάλη στόν τόπο καί πού τώρα ἐκοιμοῦνταν ἥσυχα καί λησμονημένοι στό χῶμα. Κάποιοι ἦταν ξυρισμένοι καί μέ λευκές περοῦκες στό κεφάλι, ἄλλοι ἐφοροῦσαν χρυσοκέντητες στολές, κάποιος παλαιότερος μία σιδερένια ἁρματωσιά· κι ἦταν κιόλας ἐκεῖ μερικές γυναίκιες μορφές, ὡραῖες καί περήφανες, μέ ἁρμονικά χαμόγελα πάνω στά χοντρά τους χείλη, καί μία ἄλλη παράξενη ζωγραφιά, πού παράσταινε ἕνα φανταστικό δέντρο, μέ φύλλα σπάνια, μέ ἀφύσικους στριφτούς κλώνους κι ὅλο γεμάτο μικρούς μπλάβους κύκλους, ὅπου ἦταν γραμμένα μ' ἄσπρο χρῶμα ὀνόματα μόνο· ἦταν τό γενεαλογικό δέντρο τῶν Ὀφιομάχων.

Μέσα στό σπίτι ἐβασίλευε ἡσυχία. Κι ἀπό τό δρόμο ἐρχότουν μόνο ὁ θόρυβος ἑνοῦ μαραγγοῦ πού ἐρουκάνιζε σανίδες...

Ἐπερπατοῦσε ἐκεῖνο τό ἀπόγευμα πάλι ὁ γέρος ἀνήσυχος, ἐκάπνιζε ἀδιάκοπα χοντρά σιγάρα, πού τά τύλιγε ὁ ἴδιος καί πού τά δάγκανε ὥς στή μέση, καί κάθε τόσο ἔριχνε ἕνα βλέμμα στό χρυσό ρολόι τῆς τσέπης πού τό κρεμοῦσε πάντα ἀπό ἕνα καρφί στόν τοῖχο, πάνωθε ἀπό τήν πολυθρόνα του, καί κάθε τόσο ἐσταματοῦσε κι ἔριχνε ἕνα ἄλλο βλέμμα σ' ἕνα μεγάλο κατάστιχο πού ἦταν ἀνοιχτό πάντα στά σκονισμένα χαρτιά του, καί κάθε τόσο ἐκουνοῦσε πικρά τό κεφάλι. — Κάποιον ἐπρόσμενε.

«Θά 'ρθει... δέν μπορεῖ παρά νά 'ρθει... εἶναι ἡ ὥρα του!...» εἶπε μέ τό νοῦ του. «Καί ποῦ νά βρεθοῦν τώρα τά χρήματα... τόσα χρήματα!...» Κι ἔφερε τό χέρι στό μέτωπο σά νά 'θελε νά διώξει τίς βαριές φροντίδες πού τοῦ ἐρχόνταν στό κεφάλι καί γιά ἑκατοστή φορά ἔμεινε κάμποσες στιγμές σκυφτός ἀπάνου στό μεγάλο βιβλίο, σά νά τό σπούδαζε μέ προσοχή.

Μά ὡστόσο καί τά παιδιά του εἶχαν μεγαλώσει. Δύο νέοι καί δύο νέες,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πού κανένας τους δέν ἐκέρδιζε καί πού ὅλοι τους ἐχρειαζόνταν χρήματα. Μάλιστα ὁ πρῶτος, ὁ Γεώργης πού εἶχε στείλει στά Παρίσια εἶχε σκορπίσει ἀδικαιολόγητα ἀμέτρητο χρῆμα. Καί τώρα δέν εἶχε οὔτε αὐτός ἔργο κανένα, καθώς οὔτε κι ὁ δεύτερος, ὁ Σπύρος, ἕνας νωθρός καί βαρύσκοπος νέος, πού μεταθιᾶς εἶχε βγάλει τό γυμνάσιο καί πού δέν εἶχε θελήσει οὔτε κόσμο νά ἰδεῖ οὔτε νά σπουδάξει ἐπιστήμη. Καί οἱ δυό του οἱ κόρες ἦταν τώρα σ' ἡλικία γάμου, ἤθελαν ἔξοδα κι ἐκεῖνες, καί αὔριο μεθαύριο, πού θά τές ἐγύρευε κάποιος, θά 'ταν κι αὐτές αἰτία ἀπό μεγάλη στενοχώρια, γιατί ὁ γέρος δέ θά μποροῦσε νά τές προικίσει.

(Περίληψη ἀνάμεσα στό α΄ καί β΄ ἀπόσπασμα)

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὀφιομάχος, ἐνῶ περιμένει τό Χαντρινό, σκέφτεται πῶς θά πληρώσει τά 1500 φράγκα πού χρωστάει. Σκέφτεται ἀκόμη τί θά ποῦν ἡ γυναίκα του καί τά παιδιά του, ὅταν μάθουν, ὅτι εἶναι τόσο χρεωμένος. Ἀναλογίζεται πόση δύναμη εἶχε κάποτε ὁ πατέρας του, πού ὅμως τοῦ ἄφησε μεγάλο χρέος. Τό χρέος αὐτό κατόρθωσε νά τό πληρώσει μέ τό γάμο πού ἔκαμε: κατάφερε νά πάρει μιά πλούσια κληρονόμα. Ὁ ἴδιος ὅμως συνέχισε νά σπαταλάει σάν τόν πατέρα του. «Ἡ ἀγροτική περιουσία δέν ἔδινε γιά καιρούς τίποτα· τό χρέος τοῦ Ὀφιομάχου αὐγάτισε, ἔγινε διπλό, τρίδιπλο, πεντάδιπλο καί μέ τά ἄφορα χρόνια ὅλο ἐγεννοῦσε. Κι ὡστόσο ὁ ἄρχοντας ἐγέραζε χωρίς νά θελήσει νά θυσιάσει καμία του συνήθεια, κανένα του ἐλάττωμα, ξεπέφτοντας ὅμως πραγματικά ἀπό χρόνο σέ χρόνο, φροντίζοντας μόνο νά μήν πουλεῖ τά χτήματά του, πασκίζοντας νά μήν φανεῖ καί νά μήν ἀκουστεῖ ὁ χαλασμός του».

λες αὐτές οἱ φροντίδες τοῦ ἐτάραζαν τό νοῦ καί τόν ἐρέθιζαν. Κι ἐπερπατοῦσε ἔτσι συλλογισμένος, ἀπάνου κάτου, στό θλιβερό του γραφεῖο, πού ἀνάδινε ὡς κι ἐκεῖνο τή μυρωδιά τοῦ ξεπεσμοῦ... Ἐκοίταξε πάλι τήν ὥρα, ἀγρίκησε ἕνα ρίγος στές πλάτες του, μέ τά χέρια του ἔσιαξε τό τρίπαλιο πανωφόρι του, σά νά 'θελε νά ζεσταθεῖ, κι αὐτήν τή στιγμή ἄκουσε τό κουδούνι τῆς ὀξώπορτας ψηλά νά σημάνει. Μαντεύοντας ποιός ἦταν, ἐπῆγε ὁ ἴδιος νά ἀνοίξει. Ἐβγῆκε ἀπό τό γραφεῖο, ἐκατέβηκε τά λίγα σκαλιά τῆς ξύλινης ὑγρῆς σκάλας, μία στιγμή ἔμεινε ἀναποφάσιστος σηκώνοντας τό κεφάλι καί κοιτάζοντας ἀπάνου, σά φοβισμένος μήν τόν ἔβλεπε κανένας, ἔσιασε πάλι τό παλιό του πανωφόρι, καί τέλος ἄνοιξε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Γειά σου, εἶπε σοβαρά καί περήφανα ὁ Ὀφιομάχος στόν ἄνθρωπο πού ἔμπαινε μέσα, ξανακλειώντας χωρίς κρότο τήν πόρτα.

— Σέ προσκυνῶ, ἀφέντη! τοῦ ἀποκρίθηκε ταπεινά καί σκύφτοντας ἐκεῖνος.

Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος πενήντα χρόνων, γερασμένος πλιά, ψηλός, λιγνός ξερακιανός, κίτρινος, μέ φρύδια ἀναγριεμένα, μέ μάτια πού δέν εἶχαν βλέμμα, μέ μεγάλη γυρτή μύτη, φαλακρός καί μέ κομμένα καί κακοβαμμένα μαυρακόκκινα μουστάκια. Τά χέρια του ἦταν μεγάλα· τά πόδια του ζαβά, κοκαλιάρικα καί γεμάτα κόμπους. Κι ἦταν ντυμένος μέ μαῦρο σακάκι καί μέ μαῦρο λαιμοδέτη καί μ' ἕνα βρωμερό, φαγωμένο, σταχτί πανταλόνι.

— Πᾶμε ἀπάνω! τοῦ ξανά 'πε σιγά ὁ Ὀφιομάχος μέ κατεβασμένο βλέφαρο καί ξανασιάνοντας νευρικά τό παλιό πανωφόρι του, σά νά κρύωνε.

Κι ἐκείνην τή στιγμή ἀκούστηκε ἀπό τό ψηλότερο πάτωμα ἡ φωνή τῆς γριᾶς ἀρχόντισσας πού 'λεγε:

— Ἔ, ποῦ εἶσαι; (ἔτσι ἔκραζε πάντα τόν Ὀφιομάχο ἡ γυναίκα του, γιατί ἐντρεπότουν, ἀπ' ὅταν ἦταν νέα, νά τόν πεῖ μέ τ' ὄνομά του.)

— Ποιός εἶναι;

— Κανένας! τῆς ἐφώναξε ἀπό κάτου κοκκινίζοντας ἀπό τό θυμό του.

— Πῶς κανένας;

— Κανένας γιά σᾶς, καί ξαναφώναξε σφίγγοντας τά λίγα του χαλασμένα δόντια... Ἦρθε γιά μέ ὁ σιόρ Μίμης ὁ Χαντρινός, θέλει νά μέ κουβεντιάσει, ἐμέ κι ὄχι ἐσᾶς... Κανέναν ἀπό σᾶς!...

Ἀνέβηκαν καί οἱ δύο στό γραφεῖο καί χωρίς προοίμια ὁ γέρος, ἀφοῦ ἐκλείδωσε τήν πόρτα καί ἀφοῦ ἔβαλε τόν ἄλλον νά καθίσει σιμά του μπρός στό τραπέζι, τόν ἐρώτησε σοβαρός:

— Τί θέλεις;

Ὁ ἄλλος τοῦ 'ριξε μέ τήν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του μίαν εἰρωνική ματιά κι ἐχαμογέλασε σαρκαστικά κάτω ἀπό τό κακοβαμμένο μουστάκι του. «Ἀφέντη,» τοῦ 'πε· «δέν τό ξέρεις;... Αὔριο ξεπέφτει ἕνα χαρτί σου* κι ἦρθα νά πάρω αὐτά τά λίγα τά χρήματα... Δέν εἶναι οὔτε μία πρόκα τοῦ παπουτσιοῦ σου... Μικροπρέπειες!... Ἦρθα νά τά πάρω σήμερα, γιατί δέ θέλω ν' ἀκούεσαι!

Κι ἔτσι λέγοντας ἔβαλε στή μέσα τσέπη τοῦ σακακιοῦ του τό χέρι του κι ἔκαμε πώς ἤθελε νά τραβήξει κάτι ἀπό μέσα. Μά ὁ ἄρχοντας δέν τοῦ ἀπαντοῦσε ἀμέσως· ἐφάνηκε μία στιγμή σκεφτικός· ἔχασε λίγο τό ρο-

---

ξεπέφτει ἕνα χαρτί σου: λήγει ἕνα γραμμάτιό σου (ἑπομένως πρέπει νά πληρωθεῖ τό χρηματικό ποσό, πού ἀναγράφεται σ' αὐτό).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δοκόκκινο κι ὡραῖο χρῶμα του καί τέλος ντροπαλά καί χαμηλόφωνα τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Δέν τά 'χω, μωρέ, σήμερα, μά τήν ἀλήθεια!...

Ὁ Χαντρινός ἐπρόσμενε βέβαια αὐτήν τήν ἀπάντηση. Δέν ἦταν ἡ πρώτη φορά πού ἡ συνομιλία τους ἄρχιζε ἔτσι. Ἔβγαλε ἄδειο τό χέρι ἀπό τήν τσέπη, ἐκοίταξε μέ ἀπορία τό γέροντα, πού βαστοῦσε τώρα κατεβασμένο τό βλέφαρο καί τοῦ 'πε σκληρά, κάνοντας τόν κακοφανισμένο:

— Ἀφέντη, τό ξέρεις, ἐγώ εἶμαι ἄνθρωπός σου, ἐγώ ἀγαπάω τό σπίτι σου, ἐγώ ἔχω καλή καρδιά, μά πάρα πολύ καλή, καί κάθε μέρα χάνω γι' αὐτή τήν καλοσύνη μου... Ναί, μά τήν ἀλήθεια πού εἶναι ὁ Θεός!... Ἀφέντη, τά θέλουν!...

— Κι ἀφοῦ δέν τά 'χω!... ξαναπολογήθηκε ὁ γέρος στενοχωρημένος. Σφάξε με λοιπόν!...

— Τί λόγος, ἀφέντη!...

— Εἶναι χίλια πεντακόσια αὐτήν τήν φορά... ποῦ νά τά 'βρω; Ἔκαμα αὐτές τές μέρες εἴκοσι γράμματα ἔξω... μή λές πού δέν ἐφρόντιζα!... Μά οἱ χωριάτες!... ὤ τώρα οἱ χωριάτες... παίρνουν μά δέ δίνουν... Κι εἶμαι σέ κακά νερά... καί ἡ σοδειά ἀργεῖ ἀκόμη!...

— Δέν τό ἀνανεώνουν, ἀφέντη!...

— Δέν τά 'χω, σοῦ λέω!... Δέ μέ πιστεύεις;

— Ἐγώ; διαμαρτυρήθηκε ὁ τοκογλύφος μ' ἕνα ταπεινό χαμόγελο· ἐγώ, ἀφέντη;... Μά πῶς νά κάμουμε;... Μέ θλίβει ἡ καρδιά, ναί, μά τήν ἀλήθεια πού εἶναι ὁ Θεός!...

Κι ἐσταύρωσε τά χέρια του καί μέ περίλυπον ὕφος, σά νά στενοχωριότουν ἀληθινά, ξακολούθησε: Γιατί εἴπαμε, ἀφέντη, ἡ καρδιά μου ἔχει πάρα πολλή καλοσύνη, εἶναι χρυσή... Καί μοῦ πονεῖ ἐμένα ἀκόμα πλιότερο νά σέ βλέπω σέ στενόχωρες ὧρες... Μά δέ φταίω ἐγώ... Γι' ἀγάπη σου, ἀφέντη, ἐγώ θά πάω λοιπόν νά περικαλέσω νά τό ἀναβάλουμε γιά ἕξι μῆνες, μά δέν πιστεύω νά μοῦ γίνει ἡ χάρη. Θά πλέρωνες ἔτσι, ἀφέντη, μονάχα τά διάφορα*...

— Σήμερα οὔτε αὐτά, εἶπε περίλυπος ὁ γέρος. Δέν ἔχω νά σοῦ δώσω τίποτα...

— Μήτε τά διάφορα; μήτε κι αὐτά; Μά λοιπόν τότες δέν κάνομε τίποτα!... Ὤ Θέ μου!...

— Μήτε ἕνα ὄβολο*! τοῦ ξανά 'πε ὁ Ὀφιομάχος μ' ἕναν ἀπηλπισμέ-

---

τά διάφορα: ὁ τόκος τῶν χρημάτων.

ὄβολο: πολύ μικρό χρηματικό ποσό. Μήτε ἕνα ὄβολο = οὔτε μιά δεκάρα (θά λέγαμε σήμερα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νον ἀναστεναγμό. Κι ἐσκέφτηκε μέ φρίκη τόν τρομερόν κατήφορο πού τόν ἔπαιρνε, τή βέβαιη καταστροφή πού ὁλοένα ἐσίμωνε καί πού ἐπεριτριγύριζε τό ἀρχαῖο του σπίτι. Καί ὁ ἄλλος ὡστόσο τόν ἐκοίταζε σοβαρός καί σά νά τόν ἐσυμπονοῦσε στ' ἀλήθεια καί διστάζοντας τοῦ ξανά 'πε δειλά:

— Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι τά πράματα, ἀφέντη, ἄς ἔχω συμπάθιο, πρέπει ν' ἀρχίσεις νά πουλεῖς!...

Ὁ γέρος ἄλλαξε χρῶμα· οἱ φλέβες τοῦ προσώπου του ἐφούσκωσαν· ἄκουσε ἄξαφνα τό θυμό νά βράζει μέσα του, ἀλλά ἠμπόρεσε νά κρατήσει τόν ἑαυτό του. «— Νά πουλῶ;» τοῦ 'πε πικρά. Κι ὁ λόγος αὐτός τόν ἔκανε νά πονεῖ καθώς τοῦ 'βγαινε ἀπό τό στόμα, σά νά 'ταν βεργιά ἀπάνω στό κρέας του. Τό 'χε βέβαια συλλογιστεῖ καί ὁ ἴδιος πώς ἔπρεπε τέλος νά φτάσουν ἐκεῖ τά πράματα, ἀφοῦ, γιά τήν ὥρα τουλάχιστο, δέν ἐπρόσμενε ἀπό πουθενά ἀλλοῦ βοήθεια· μά ἡ λέξη στό στόμα τοῦ τοκογλύφου τόν ἀτίμαζε, ἐξυπνοῦσε μέσα του ἕνα αἴσθημα ἀγάπης γιά τήν πατρική του κληρονομία πού ἤθελε νά τή φυλάξει ἀπό κάθε ἁρπαγή, νά τή διατηρήσει ἀλιγόστευτη καί ὁλόκληρη, ἕνα αἴσθημα στοργῆς γιά τό παλιό ρειπισμένο* σπίτι στή μακρινή ἐξοχή, ὅπου οἱ πρόγονοί του εἶχαν ζήσει σάν ἐξουσιαστές καί ἀφέντες καί πού ἡ ἀνέχειά* του τόν εἶχε κάμει νά τό ἀφήσει ἐλεεινά νά χαλάσει· γιά τό χτῆμα τέλος πού τόσους αἰῶνες ἦταν τῆς φαμελιᾶς του καί πού εἶχε τό χρέος νά τό ἀφήκει κι αὐτός στά παιδιά του, ὅπως τό 'χε λάβει ἀπό τόν πατέρα του... Ὄχι, δέν ἤθελε, δέν μποροῦσε ὁ δύστυχος νά πουλήσει... ὄχι, σήμερα τουλάχιστο δέν ἤθελε νά ἀποφασίσει, κι ἄς ἤξερε πώς ἡ ἀνάγκη θά ἐρχότουν πάλι ἐξουσιάστρα. Ἄχ, τό 'βλεπε!... Τά ὑποθηκιασμένα σπίτια του μετά βιᾶς ἐπλήρωναν τούς τόκους ἀπ' ὅσα τά ἐβάραιναν, ἦταν σάν πουλημένα ἀπό τά τώρα... Θά ἐρχότουν βέβαια καί ἡ ἀράδα ἀπό τ' ἄλλα τά χτήματα, θά τά 'παιρναν οἱ χωριάτες, οἱ δοῦλοι του, θά κομματιαζόνταν τά περήφανα ποστατικά* του... Ναί βέβαια ὅλα αὐτά θά γενόνταν ἔτσι... ἀλλά τουλάχιστο ὄχι σήμερα!... Ὄχι...

— Δέν πουλῶ! εἶπε μέ ἀπόφαση...

— Καί τότες; ἔκαμε ὁ ἄλλος μέ μία χειρονομία καί ζαρώνοντας τό ὠχρό μέτωπό του.

— Ὤ, ἄν ἤθελες ἐσύ... τοῦ ἀπάντησε γλυκά ὁ Ὀφιομάχος. Ἔπειτα ἀπ' ὅσα ἐκέρδισες δώ μέσα ἀπό τά χέρια μου... ὤ θ' ἀνανέωνες αὐτό τό καταραμένο τό χαρτί ὡς κι ἀπό τήν τσέπη σου!... Δέ θά 'χες νά χάσεις

ρηπισμένο: ἐρειπωμένο.
ἀνέχεια: φτώχια.
ποστατικό = ὑποστατικό: ἀγρόκτημα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τίποτα ἀπό μέ... Καί ποιός ξέρει τί γίνεται αὔριο... τί δρόμο παίρνουν τά πράματα... κι ἄξαφνα ἡ τύχη μᾶς ἀνεβάζει πάλι ἐκεῖ πού ἤμαστε πρῶτα!... Μά ἐσύ μοῦ φέρνεις ἀντίς δυσκολίες!...

Ὁ τοκογλύφος ἀπόμεινε ὁλομεμιᾶς σάν πεθαμένος! Ἐκοίταξε μέ τά μάτια του, πού δέν εἶχαν βλέμμα, τόν ἄρχοντα καί τοῦ ἶπε: — Ἡ καρδιά μου πάει, σβήνεται, ἀφέντη! Ναί, μά τήν ἀλήθεια πού εἶναι ὁ Θεός... Λιώνει ἀπό τήν καλοσύνη της... Δέ θά τό 'κανα, λές, ἐγώ καί χωρίς νά μοῦ τό πεῖς; Μά δέ μέ ξέρεις ἀκόμα, ἀφέντη;... Μόνο πού δέν ἔχω οὔτε ἐγώ ὁ φτωχός!... Λές πού ἐμεῖς οἱ μικροί ἀνθρῶποι ἔχουμε τήν κατάστασή σας;... Τί νά σοῦ κάμω, πού δέν ἔχω!... Καί φυσικό εἶναι... γιά νά 'χει κανείς, πρέπει νά 'ναι ἀδικητής, νά μήν εἶναι τίμιος... καί γώ ἀντίς... μά τά 'παμε τόσες φορές... εἶμαι ὁ τύπος ἐγώ, τσῆ τιμῆς καί τσῆ δικαιοσύνης! Ὤ ναί, μά τήν ἀλήθεια...

Ὁ γέρος τούτη τή φορά δέν ἐγέλασε μέ τήν ἀντρόπιαστη φλυαρία τοῦ τοκογλύφου καί τοῦ ἀποκρίθηκε στενοχωρημένος: — Νά σᾶς γράψω καί τόν τόκο!...

— Τόν τόκο... τόν τόκο, ἀφέντη;... Ἀλλά καί μέ τί ἀσφάλεια;

— Ἀσφάλεια;... Μ' ἐκείνην πού εἴχατε, μωρέ, ὥς τά σήμερα... Μέ τήν ὑπογραφή μου!... Τί ἄλλο;... (Καί τόν ἐκοίταξε μέ περίεργη περηφάνια). Σᾶς γράφω δύο χιλιάδες!... Σοῦ γράφω ὅσα θέλεις... Φτάνει νά τελειώσει τώρα αὐτή ἡ ἱστορία!...

Κι ἐθύμωνε.

— Δύο χιλιάδες, ἀφέντη;...

— Μά ναί, παλιάνθρωπε!...Θέλεις καί περσότερα; Λέγε το... λέγε το γλήγορα!...

Ὁ τοκογλύφος ἐχαμογέλασε ταπεινά. Ἔβγαλε ἀπό τήν τσέπη του ἕνα χαρτί καί τοῦ τό 'δωσε νά τό ὑπογράψει. Ὁ Ὀφιομάχος ἀναστέναξε, τό ξεδίπλωσε περίλυπος, ἔπιασε τήν πένα, ἔγραψε λίγα ψηφία, κι ἐπαράδωκε τέλος ντροπιασμένος τό χαρτί στόν τοκογλύφο, πού τό κοίταξε καλά, τό δίπλωσε καί τό ξαναφύλαξε εὐχαριστημένος.

Ἡ τελευταία πράξη τῆς καταστροφῆς εἶχε ἀναβληθεῖ.

Ἐρωτήσεις

1. Νά μελετήσετε καλά τό πρῶτο ἀπόσπασμα καί νά ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα:
   α) Πῶς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας τόν Ἀλέξανδρο Ὀφιομάχο στά ἐξωτερικά του χαρακτηριστικά;
   β) Πῶς εἶναι σέ γενικές γραμμές τό ἐσωτερικό τοῦ γραφείου; Ποιά ἀτμόσφαιρα ἐπικρατεῖ μέσα σ' αὐτό;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ) Ἡ περιγραφή τοῦ δωματίου ἔχει σχέση μέ τόν ξεπεσμό τοῦ Ὀφιομάχου;·
δ) Μποροῦμε νά χαρακτηρίσουμε τήν περιγραφή ρεαλιστική; Ἄν ναί, ποιό ρόλο παίζουν τά ἐπίθετα;

2. Νά μελετήσετε καλά τό δεύτερο ἀπόσπασμα καί νά ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα:
α) Ἐκφράζει ὁ διάλογος τό χαρακτήρα τοῦ Ὀφιομάχου καί τοῦ Χαντρινοῦ; (νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας μέ σχετικά χωρία).
β) Ἡ περιγραφή τῶν ἐξωτερικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Χαντρινοῦ ἔχει σχέση μέ τό χαρακτήρα του;
γ) Ποιά εἰκόνα σχηματίζουμε γιά τό γέροντα Ὀφιομάχο καί τό Χαντρινό;

3. Μέ ποιό κοινωνικό πρόβλημα ἀσχολεῖται ὁ Θεοτόκης στό μυθιστόρημά του; (Νά συμβουλευτεῖτε καί τό εἰσαγωγικό σημείωμα.)

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ὁ κ. τμηματάρχης ἔρχεται

Στό διήγημά του αὐτό ὁ Παπαντωνίου σαρκάζει τή γραφειοκρατία, πού εἶναι μιά πληγή τῆς δημόσιας ζωῆς τοῦ τόπου μας. Παρακολουθῆστε μέ πόσο ψυχρή καί ἀντικειμενική ματιά περιγράφει τίς εἰκόνες τῆς ὑπαλληλικῆς ζωῆς.

Κ. ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ, μπαίνοντας στό γραφεῖο του, δέκα ἡ ὥρα τό πρωΐ, βρῆκε μέσα τό λαμπρόν ἥλιο νά τοῦ ζεσταίνει τίς ἀναφορές, τίς ὑπογραφές καί τίς ἀναβολές. Πρέπει νά εἶναι κανείς παντοδύναμος προϊστάμενος σέ δυό τμήματα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν (εἶχαν τότε δικαιοδοσία σημερινῶν ὑπουργείων), νά ἀκυρώνει, νά ἐπικυρώνει, νά ματαιώνει, νά ἐξουσιάζει, γιά νά νιώσει τό χάδι τῆς ἡδονικῆς αὐτῆς ζέστης. Τό ἄπειρο συμπαθεῖ τούς δυνατούς! Μόλις ὁ κ. τμηματάρχης ἐλούστηκε στήν πρωϊνή χλιαρότητα κι ἅπλωσε στό πρῶτο ἔγγραφο, ἐπίστεψε πώς ἡ πρόνοια τοῦ κόσμου τούτου ἕνα μόνο σκοπό ἔχει: νά τόν διατηρήσει τμηματάρχη στήν περιστροφική του καρέκλα. Εἴκοσι χρόνια τώρα, καθισμένος σ' αὐτή τήν καρέκλα, ἐξουσιάζει. Τρέμουν τήν ὑπογραφή του. Ὁ τελευταῖος γραφιάς τῆς ἐπαρχίας τόν νιώθει. Οἱ πιό δυνατοί πολιτευόμενοι ἔχουν τήν ἀνάγκη του καί τόν κολακεύουν. Ὁ ὑπουργός ὁ ἴδιος εἶναι μελιστάλαχτος μπροστά του, ἀπ' τό φόβο μήπως τοῦ καταφέρει καμιά σιγανή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γραφειοκρατική μαχαιριά, τέτοιος πού εἶναι, ἥσυχος σά βαθύ ποτάμι, ἀμίλητος σάν πηγάδι, κάτοχος τῆς ὑπηρεσίας, μοναδικός γιά λύσεις καί γιά περιπλοκές, βαθύς γνώστης τῆς συλλογῆς Ζηνοπούλου καί Δηλιγιάννη. Μά ἡ φήμη του δέν ἦταν τυχαῖο πράγμα! Τήν ἔχτισεν ὁ ἴδιος μέ τέχνη καί ὑπομονή. Σοβαρός πάντα στόν ἄγνωστο, ἀπειλητικός στόν ἀδύνατο, γελαστός στό σοβαρό, προσεχτικός καί στό χαμόγελο καί στό κατσούφιασμά του, σήμερα διαχυτικός κι αὔριο πάγος στό ἴδιο πρόσωπο, ἄφιλος, ἄπιαστος, δημιούργησε γύρω του τό μυστήριο καί τό φόβο, κρατώντας τόν κόσμο σέ ὑποταγή, σέ ἀβεβαιότητα καί σέ προσδοκία, καθώς οἱ ὡραῖες γυναῖκες.

Μόνο ἡ κυρία τμηματάρχου δέν ἦταν ἐνθουσιασμένη μέ τέτοια δόξα.

— Τί κερδίσαμε; ἔλεγε συχνά. Ξερή ἐξουσία καί παράσημα!

Τό εἶχε κρυφό παράπονο, πού ὁ ἄντρας της ἦταν πολύ ἔντιμος. Κι ἦταν ἀλήθεια τέτοιος ὁ παντοδύναμος τμηματάρχης. Πονοῦσε τό δημόσιο καί δέν καταχράστηκε ποτέ τή δύναμή του γιά νά τό ζημιώσει. Δέν κέρδισεν ἄλλο ἀπ' τίς τετρακόσιες ξερές δραχμές τοῦ μισθοῦ του. «Γιατί σκοτώνεσαι τόσα χρόνια;» τόν ρωτοῦσε κάποτε χωρίς νά συμπληρώσει τή σκέψη της.

— Ἐσεῖς οἱ κότες, ἀπαντοῦσεν ὁ τμηματάρχης, δέ θά καταλάβετε ποτέ τί σημαίνει νά ἐξουσιάζει κανείς ἀνθρώπους!

Ἡ γυναίκα του δέν τό καταλάβαινε, μά κι αὐτός θά ἦταν ἀδύνατο νά τό ἐκφράσει. Εἶναι κάτι πού νιώθεται καί δέ λέγεται. Οἱ «φάκελοι»! Νά τούς ἀνοίγει! Νά τούς διαβάζει! Νά τούς παραπέμπει σ' ἄλλο γραφεῖο τοῦ κράτους... Νά ξανάρχονται... Νά περιμένουν τό νεῦμα του... Ἄπειρες ὑποθέσεις νά σταματοῦν ἐκεῖ, νά ὡριμάζουν ἀργά, σάν τά φροῦτα στόν ἥλιο... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς... Τό κέντρο!

— Νά μοῦ φέρουν τόν φάκελον Ἀσπροποτάμου! εἶπε στόν κλητήρα.

Ὁ γραμματεύς β΄ τάξεως Κουτσόπετρος, κοντόσωμος, λιγνός καί καμπουριασμένος, ἔτρεξε μ' ἕνα σωρό χαρτιά στά χέρια. Ὁ τμηματάρχης τούς ἔριξε μιά ματιά· ἔπειτα, κοιτάζοντας ἔξαφνα στά μάτια τόν ὑπάλληλο, εἶπε μέ αὐστηρό ὕφος:

— Ἐξέχασες, Κουτσόπετρε, ὅταν ἔδινες αὐτήν ἐδῶ τήν ἑρμηνεία, πώς ὅλη σου ἡ ἐνέργεια ἀνατρέπεται ἀπό τό β΄ ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ ΑΡΞΔ΄ νόμου καί ἄλλωστε προσκρούει εἰς τήν γνωστήν μας ἐγκύκλιον τοῦ 1886;

Ὁ γραμματέας προσπάθησε νά δικαιολογηθεῖ:

— Καί ὅμως ἔχεις παράπονα πού δέν προήχθης! Ἡ προαγωγή, Κουτσόπετρε, προϋποθέτει μιά μεγάλη τρύπα στήν καρέκλα! Νά τρυπήσεις τό κάθισμα ἐργαζόμενος! Ἑρμηνεία νόμου δέν γίνεται στό γόνατο...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πῶς; Δέν διασκεδάζομεν ἐδῶ... Ἡ ἑρμηνεία σου εἶναι ἐπιπολαία... Τήν ἀνατρέπω! Ἀκυρώνω τό ψήφισμα τοῦ δήμου Ἀσπροποταμίων! Ἀκοῦς; Ἄκυρον! Θά συμμορφωθῶμεν μέ τόν ΑΡΞΔ΄. Νά μοῦ ἑτοιμάσεις τήν ἀκυρωτικήν ἀπόφασιν. Ἐντός τῆς σήμερον θά μοῦ τήν φέρεις! Πήγαινε!

Ὁ Κουτσόπετρος χαιρέτησε κι ἔφυγε χωρίς ν' ἀνησυχήσει γιά τήν ταπείνωσή του. «Ὁ ταλαίπωρος δῆμος Ἀσπροποτάμου δέν θά πιεῖ ποτέ νερό.» Αὐτό συλλογιζόταν σέρνοντας μαζί του τό βαρύ φάκελο, γεμάτον ἑρμηνεία καί ἀναβολή. Αὐτός ἐνέκρινε, ὁ τμηματάρχης ἀκύρωσε. Καί οἱ δυό ἔχουν δίκιο! Ζήτημα ἑρμηνείας! Οἱ νόμοι χωροῦν καί τά μέν καί τά δέ... Μά ἡ δική του ἑρμηνεία εἶναι τουλάχιστον νερό — ἐνῶ ἡ ἀκύρωσις; «Ταλαίπωρε δῆμε Ἀσπροποτάμου!» Καί, φτάνοντας στό γραφεῖο του, ἄνοιξε τόν νόμο ΑΡΞΔ΄, γιά νά κοιτάξει τό ἐδάφιον 2 πού ἔμελλε νά στοιχίσει σ' ἕνα δῆμο τόση ξηρασία.

Ὁ ἥλιος χυνόταν τόσο ἡδονικά στούς φακέλους καί στούς κώδικες, πού ὁ τμηματάρχης ἔνιωσε νά τόν κυριεύει ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας. Ἐκεῖνο τό πρωΐ τιμώρησε κάποιον γεωπόνο, ἀποφάσισε τή στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρου, ἐματαίωσε δυό χρήσιμα ἔργα ὁδοποιΐας, εἶπε «βόδι» τόν κλητήρα, ἐπρόγκιξεν ἕνα γραφέα, κι ὅταν ἐπῆγε γιά εἰσήγηση στόν ὑπουργό, τοῦ ἀναποδογύρισε δύο σπουδαιότατα νομοσχέδια, πού εἶχε σχεδιάσει, ἐπειδή τόν τρόμαξε μέ τή χρονολογία, τά ἄρθρα καί τά νούμερα πού ἔβγαλε μέσα ἀπό τά χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτέ ἄλλοτε δέν ἔνιωσε τόσο πολύ πώς εἶναι ἀπαραίτητος. Μά, ἐκεῖ πού πίστευε πώς τό σύμπαν τόν συλλογίζεται — ἀκριβῶς τήν ὥρα πού πήγαινε νά καθίσει στήν περιστροφική καρέκλα —, δέν ξέρομε ποιό μικροσκοπικό ἀγγεῖο τοῦ ἐγκεφάλου του ἔπαθε διάρρηξη. Τοῦ ἦρθε συμφόρηση. Μόλις πρόφτασε ν' ἁπλώσει τό χέρι του καί νά κουδουνίσει. Τοῦ ἔδωσαν τίς πρῶτες βοήθειες καί τόν ἐπῆγαν σπίτι του.

Ἡ πληροφορία πώς ἕνας τέτοιος ἐξουσιαστής ἔγινε μηδενικό σ' ἕνα δευτερόλεπτο, ἔπεσε σάν κεραυνός στούς κατωτέρους του. Ξαπλώθηκαν στίς καρέκλες, ξέχασαν ἀνοιχτούς τούς φακέλους καί, ρουφώντας μέ τό ἡδονικό των σφύριγμα τήν τελευταία πρό πολλοῦ πιωμένη γουλιά τοῦ καφέ των, μαδοῦσαν τήν ὑπόληψη τοῦ προϊσταμένου πού ἔπεσε. Ἡ ράχη των, πού γινόταν κουλούρα μπροστά του, ἦταν τώρα ὀρθή καί στά χείλη των, πού τόν λιβάνιζαν καί τόν ὑμνοῦσαν, ὅταν ἦταν δυνατός, ἀνέβαιναν παρατσούκλια, σαρκαστικές ἱστορίες κι ἀστεῖα γιά τόν ἀπόπληκτο.

— Βρέ τό συφοριασμένο τόν «πλήν ἀλλ' ὅμως»! (Παρατσούκλι ἀπό μιά συνηθισμένη φράση τῶν ἐγγράφων του.) Πανταχούσα τοῦ ἦρθε!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Νόμιζε πώς ὑπόγραψε συμβόλαιο καί γιά τόν ἄλλον αἰώνα, πλήν ἀλλ' ὅμως ἀκυρώθηκε!

— Δέ θά μᾶς ξανακολλήσει ὀρθούς στόν τοῖχο... Δυό ὧρες ὀρθοστασία γιά νά ὑπογράψει τά χαρτιά μας ὁ «πλήν ἀλλ' ὅμως»... Σάν ἀνδριάντες...

— Χειρότερα! Ὁ ἀνδριάς ἁπλώνει τουλάχιστον τό ἕνα χέρι... Καί τό πόδι... Ἐμεῖς κολόνα! Βρέ τό συφοριασμένο, πῶς τήν ἔφαγε!

— Κεραμίδα!

— Νά 'ξερα, ἔλεγε κρυφά σέ κάποιο φίλο του ὁ α΄ γραμματέας (πιθανός του διάδοχος), νά 'ξερα τί θά γίνει τώρα τό καταπράσινο παράσημο τοῦ Μεγάλου Δένδρου τῆς Βενεζουέλας πού εἶχε... Ὁλόκληρο φόρτωμα κουβαλοῦσε στίς δοξολογίες ἀπό τέτοια χαλκώματα στό στῆθος του — ὁ φουκαράς ὁ «πλήν ἀλλ' ὅμως»!

Καθισμένος στό γραφεῖο του ὁ Κουτσόπετρος ἀράδιαζε μέ ὑπομονή τά καθαρά ψιλούτσικα γράμματά του. Ἐκεῖ ἔφταναν ἕνας ἕνας οἱ συνάδελφοί του, γελαστοί, ζωηροί, γιά νά τοῦ πάρουν τά συχαρίκια.

— Καί σ' ἄλλα μέ ὑγεία, Γιώργη! Καθένας μέ τή σειρά του!

— Στάσιμο σέ εἶχεν ὁ προϊστάμενος, νά κι αὐτός μ' ἕνα κόλπο στάσιμος...

— Λές; ἐρώτησεν ἄλλος ὑπάλληλος. Λές νά σιγουρέψαμε; Βρέ μήπως τόν ξαναϊδοῦμε καμιά μέρα στή γυριστή καρέκλα;

— Σώπα, καημένε!

Ὁ ἄρρωστος ἔχασε τή μιλιά του. Τό μπέρδεμα τῆς γλώσσας, πού εἶχε στήν ἀρχή, ὅλο καί χειροτέρευε. Στό τέλος ἡ βροντερή του ὁμιλία, πού γέμιζε τό ὑπουργεῖο, κατάντησε συγχισμένα φωνήεντα, ἕνα θλιβερό βέλασμα, μέσα στό ὁποῖο μόνο ἡ ἀφοσίωση τῆς γυναίκας του κατόρθωνε κάποτε κάτι νά ξεχωρίσει.

Εἶχαν περάσει δυό μῆνες ἀπ' τό χτύπημα. Ὁ ἄρρωστος ἄρχισε νά βηματίζει στό δωμάτιο, κάποτε νά βγαίνει λίγο στό δημόσιο κῆπο, νά κάθεται στούς μπάγκους καί νά κοιτάζει τά παιγνίδια τῶν μπεμπέδων. Μά ἡ μιλιά του χειροτέρευε. Δέν εἶχε μέσα οὔτε μιά συλλαβή. Κι ὅσο ἔχανε τό λόγο, τόσο φώναζε.

Μιά μέρα, μέσα στήν κραυγή του καί στήν ἐπίμονη κίνηση τῶν μυώνων τοῦ προσώπου του καί τῶν ματιῶν του, ἡ κυρία τμηματάρχου κατάλαβε τήν ἐπιθυμία του. Ἀπαιτοῦσε νά τόν πᾶνε στό ὑπουργεῖο. Προσπάθησε νά τόν πείσει ν' ἀλλάξει γνώμη. Ἀδύνατο! Ὅ,τι ἦταν ζωντανό ἀπάνω του τό κινοῦσε, γιά νά δείξει πώς δέν ἐννοεῖ νά περιμένει. Τώρα ἀμέσως! Θά γίνει αὐτό πού θέλει. Ὁ γιατρός δέν ἀντιστάθηκε. «Ἀφοῦ τόσο πολύ τό ζητᾶ», εἶπε, «πάρτε ἕνα ἀμάξι κι ἀνεβάστε τον μέ προσο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χή στή σκάλα. Μία φορά ὅμως. Ὄχι δύο. Ἀποφεύγετε συγκινήσεις καί σκάλες.» Ἔτσι, τήν ἄλλη μέρα τό πρωΐ, λαχανιασμένος ὁ κλητήρας ἄνοιξε τήν πόρτα τοῦ πρώτου γραφείου κι εἶπε:

— Ὁ κ. τμηματάρχης!

— Τί; Ἦρθε;

— Μάλιστα, τόν ἔφεραν μέσα.

— Τόν ἔφεραν ἤ ἦρθε; ρώτησαν οἱ ὑπάλληλοι, ἀνήσυχοι, ἀφήνοντας τήν πένα.

— Τόν κρατοῦσεν ἡ γυναίκα του, ἀπάντησεν ὁ κλητήρας, καί σιγά σιγά τόν ἔβαλε νά καθίσει στήν καρέκλα.

— Στή δική του;

— Στή δική του. Στή γυριστή καρέκλα.

Μόλις τελείωσαν αὐτές οἱ λέξεις. ἕνα μακρύ κουδούνισμα «τρρρργκ!» χτύπησε στό αὐτί τῶν ὑπαλλήλων. Τό κουδούνισμά του! Τό γνώρισαν! Ὁ α΄ γραμματέας τινάχτηκεν, ὅπως στόν καλό καιρό, καί μέ μιά βαθιά ὑπόκλιση βρέθηκε μπροστά στόν προϊστάμενό του. Ὠχρός, ἀδύνατος, μ' ἕνα στράβωμα στό δεξί μάγουλο ἀπό τήν πάρεση*, ἀλλιώτικος, μέ κάτι σάν πεῖσμα καί σάν δέηση μαζί στήν ἔκφρασή του, μέ καλοστρωμένες ὅμως πάντα τίς δέκα τρίχες τοῦ γυμνοῦ του κρανίου, προσπαθοῦσε νά ὑψώσει μέσα στό ὑπουργεῖο τή σκιά τοῦ ἑαυτοῦ του, τό παρελθόν του! Στό μάτι του ἦταν ἀκόμα ἡ ἀπειλή κι ἡ διαταγή. Σέ λίγο ἄνοιξε τό στόμα κι ἀκούστηκε ἡ ἄναρθρη φωνή του.

— Ἄαααα! ἐφώναξε στό γραμματέα.

Ἐκεῖνος, ἀκίνητος καί στενοχωρημένος, στεκόταν. Δέν ἔνιωθε τίποτα. Ὁ τμηματάρχης κοίταζεν ἀνυπόμονα τή γυναίκα του, σάν νά τῆς ἔλεγε: «Πές του νά μοῦ ἀναφέρει τί ἔκαμε διά τήν ὑπόθεσιν τῆς δημοτικῆς ὁδοῦ Στροφωνίου!»

— Ἄς μοῦ γράψει σ' ἕνα χαρτί τί διατάσσει! εἶπεν ὁ γραμματέας στήν κυρία.

— Δέ μπορεῖ, ἀπάντησεν αὐτή μέ πνιγμένη φωνή. Ἔχει πάρεση στό δεξί.

Ἀλίμονο! Ἐνῶ συχνά ἡ στοργή της ἄκουγε λέξεις μέσα στό βέλασμά του καί μάντευε τίς ἐπιθυμίες του, ἐδῶ δέν καταλάβαινε τίποτα. Κρατοῦσε τή συγκίνησή της, σφίγγονταν ὁ λαιμός της. Κοίταζε πότε τόν ἄντρα της, πότε τόν ὑπάλληλο.

— Ἄ! Ἄ! Ἄ! ἐξακολούθησε ὁ τμηματάρχης.

Κι ἔδειξε κάτι χαρτιά. Ἤθελεν ἴσως ἔγγραφα. Μά ποιά ἔγγραφα; Ποιούς φακέλους; Καινούριους; Ἐκκρεμεῖς; Ὁ γραμματέας πῆγε μέσα

πάρεση: παράλυση μυῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί γύρισε φορτωμένος φακέλους. Ὁ τμηματάρχης ἔβαλε τά γυαλιά καί τούς ἔψαχνε μέ τό ἀριστερό χέρι. Τούς ξεφύλλιζε, τούς κοίταζε, τούς ξανακοίταζε.., τούς ἔσφιγγε, τούς τσαλάκωνε.., τούς ἄνοιγεν ἀπ' τό τέλος, ἀπ' τήν ἀρχή, ἀπ' τή μέση.., τούς ἔκλεινε, τούς ξανάνοιγε.., τούς πατοῦσε μέ τήν παλάμη του... Ἔπειτα, γυρίζοντας πρός τό γραμματέα, βέλαζεν ἀπειλητικά τή θλιβερή φωνή του, μέσα στήν ὁποία μόλις χρωματίζονταν δυό φωνήεντα, σάν α καί ο... Ἴσως νά βρῆκε πάλι ἀνοιχτά τά συρταράκια τῆς μνήμης του! Ἴσως νά 'βγαζε ἀπό μέσα τίποτε νόμους καί χρονολογίες... Ἴσως νά εἶχε νέες ἑρμηνεῖες. Μά ποιές ἑρμηνεῖες;

— Θά κουραστεῖς, Γιωργάκη, ἄφησέ τα, εἶπεν ἡ γυναίκα του.

Κι ἔβαλεν ἀπάνω στά χαρτιά τό μικρό της χέρι, στολισμένο μέ τό μπριλάντι πού τῆς εἶχε χαρίσει στό γάμο του.

Ὁ τμηματάρχης ἐξακολούθησε νά φωνάζει θυμωμένος. Τέλος, ἔβαλε τό χέρι ἐπάνω στό ὦμο τῆς γυναίκας του καί, μέ πολλήν προσπάθεια, σηκώθηκε ἀπό τή γυριστή καρέκλα. Ἔφευγαν. Ἡ γυναίκα του μέ προσοχή τόν κρατοῦσε. Ὁ κλητήρας ἐπίσης. Ἀντί ὅμως ὁ τμηματάρχης νά κατεβεῖ τή σκάλα, ἔδειξεν ἐπίμονα στή γυναίκα του πώς θέλει νά μπεῖ σέ κάποιο γραφεῖο. Μάταια ἦταν ἡ ἀντίστασή της. Αὐτός ἐπίμονα ἔδειχνε τό γραφεῖο! Τοῦ ἄνοιξαν τήν πόρτα. Στό βάθος τοῦ δωματίου ὁ Κουτσόπετρος, σκυμμένος, μέ τήν ἐλαφρή του καμπούρα, δῶρο τῆς ὑπηρεσίας, ἔγραφε τά ψιλά, καθαρά του γράμματα... Σ' αὐτόν ἴσια προχώρησεν ὁ τμηματάρχης καί τοῦ κουνοῦσε τό χέρι.

— Δῶσε γρήγορα στόν κ. προϊστάμενο τά ἐκκρεμή! εἶπεν ὁ γραμματέας.

Ὁ τμηματάρχης πῆρε τούς ἐκκρεμεῖς φακέλους, τούς ἔψαξε βιαστικά μέ τό ἀριστερό χέρι, τούς τσαλάκωσε λίγο, ὅταν ἔξαφνα — τί κακή τύχη! — ἀνακάλυψε τόν φάκελον Ἀσπροποτάμου... Δέν εἶχεν ἐνεργηθεῖ*... Ἀκόμα νά ἐκτελεσθεῖ ἡ διαταγή του! Ὁ Κουτσόπετρος δέν τόν εἶχεν ἀκυρώσει, μέ τήν κρυφήν ἐλπίδα πώς ὁ νέος τμηματάρχηςθά κοιτάξει καλύτερα τήν ὑπόθεση καί θά διατάξει ἐγκριτική ἐνέργεια. Ἤθελε καλά καί σώνει νά δώσει νερό στό μικρό ἐκεῖνο δῆμο... Οἱ λόξες του! Ἀπ' τό μικρό του γραφεῖο προσπαθοῦσε νά κάμει τούς νόμους ἐλαστικούς κι ἐβίαζε τή γραφειοκρατία νά ὠφελήσει ἀνθρώπους. Ὁ τμηματάρχης, πού αὐτά τά εἶχε μυριστεῖ, ἀμείλικτος γιά τό γράμμα τοῦ νόμου καί γιά τήν πειθαρχία, πέταξε τό φάκελο στό τραπέζι.

— Ἄαααα! τραύλισε δυνατά.

Καί τοῦ κουνοῦσεν ἀπειλητικά τό δάχτυλο, στά μοῦτρα του, μπροστά στή μύτη του, σάν νά τοῦ 'λεγε: «Τρεῖς φορές στάσιμος θά μείνεις, θά

ἐνεργηθεῖ: ἐκτελεσθεῖ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζητήσω τόν ὑποβιβασμό σου, στή διεκπεραίωση* θά σέ ρίξω! Νά μάθεις νά ἑρμηνεύεις αὐθαιρέτως τόν ΑΡΞΔ'!» Πολύ ἀγωνίστηκεν ἡ γυναίκα του γιά νά τόν ἡσυχάσει. Τέλος, τήν ἄκουσε. Τόν στήριξε καί, μέ πολλή προσοχή, κατέβηκαν ἕνα ἕνα τά μαρμάρινα σκαλιά, ἐνῶ ἀκολουθοῦσεν ὁ γραμματέας κι ὁ κλητήρας. Δυό τρεῖς πολιτευόμενοι στή σκάλα ἔβγάλαν ἀπρόθυμα τό καπέλο. Ὅσο γιά τούς ὑπαλλήλους, ἦρθε ἡ καρδιά τους στόν τόπο. Ἄδικα τρόμαξαν. Ὄχι. Δέ θά ξανακαθίσει στή γυριστή καρέκλα. Ἔπεσε γιά πάντα!

Μόνο ὁ Κουτσόπετρος ξέχασε τίς τιμωρίες, τίς ἀπειλές καί τίς μπόρες. Ὁ ταπεινός αὐτός ὑπάλληλος πέταξε κάτω τήν πένα καί συλλογιζόταν. Ὄχι πώς ἔμεινε στάσιμος... Συλλογιζόταν τή δύναμη καί τήν κατάντια της... Ὁ νοῦς του ἔβλεπε κάτι ἀντικείμενα, τό φράκο τοῦ τμηματάρχη, τά παράσημά του καί τή φωτογραφία τοῦ βασιλέως Γεωργίου μέ τήν ὑπογραφή του — τά μόνα λείψανα τῆς παντοδυναμίας του. Καί τότε ὁ Κουτσόπετρος τέντωσε πάρα πολύ τή βαθιά ζαρωματιά πού εἶχε στό στόμα, τήν πικρότατη αὐτή καί τήν ἀγαθή μαζί ἔκφραση πού ἔδωσαν στή λεπτή του μάσκα ἡ γραφειοκρατία μαζί κι ἡ πείρα τοῦ κόσμου. Ἔσκυψεν ἀπ' τό παράθυρο καί ξαναεῖδε τούς ἀνθρώπους... Νά τους! Τρέχουν καί σήμερα σάν τρελοί, κυνηγώντας ὑποθέσεις πού δέ θά 'φτανεν ἡ ζωή των νά τίς τελειώσουν! Ἀσθματικοί γέροι πολιτευόμενοι μέ σφυριχτό στούς βρόγχους ἀνεβαίνουν τήν κοπιαστική σκάλα τοῦ ὑπουργείου, γιά νά καταδιώξουν τόν πολιτικό των ἀντίπαλο. Ὑπάλληλος ὑπονομεύει τόν ὑπάλληλο μέ τόση σπάνια τέχνη, ὥστε θά ἦταν σπουδαῖος ἐφευρέτης,ἄν αὐτή τή δύναμη τήν χρησιμοποιοῦσεν ἀλλοῦ, γιά νά ὠφελήσει ἀνθρώπους. Σέ κάθε βῆμα ὁ Κουτσόπετρος εἶδε καί μιά ἐπίθεση, σέ κάθε φιλοδοξία μιά παγίδα, σέ κάθε γνώση καί σοφία ἕνα τρόπο γιά νά προδώσουν οἱ ἄνθρωποι τήν ἀγάπη καί τό ἔλεος. Ἄς ἔρχονται συμφορήσεις, ἄς γίνεται ἕνας παντοδύναμος ἄνθρωπος μηδενικό ἀμέσως, ἄς σέρνονται πόδια. «Ἀθάνατη ἀνυποψία!», συλλογίζεται ὁ γραμματέας, κοιτάζοντας τούς ἀνθρώπους πού τρέχουν. Θά ἐξακολουθήσουν τά τρεξίματα, τά σκουντήματα, τά ξεδοντιάσματα, τά γδαρσίματα, τά κλωτσήματα μεταξύ των! Γιατί; Γιά τά ἴδια τά κλωτσήματα, τά σκουντήματα καί τά γδαρσίματα. Αὐτός εἶν' ὁ σκοπός! «Ἄς μείνομε ἔξω ἀπό τέτοιο σκοπό... Ἡ ἐπιτυχία εἶναι ντροπή!», εἶπεν ὁ στάσιμος γραμματέας, πού δέν ραδιούργησε στή ζωή του κανένα, ἐνῶ ξανακοίταξε τό κύμα τῶν ἀνθρώπων.

διεκπεραίωση: κατώτερη ὑπηρεσία ἐπιφορτισμένη μέ τήν καταχώρηση καί τήν ἀποστολή τῶν διαφόρων ἐγγράφων στούς ἀποδέκτες τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἄνοιξε, μωρέ! τοῦ φώναξαν οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι ἀνυπόμονοι ἀπέξω, νά μάθουν τή σκηνή του μέ τόν τμηματάρχη.

Μά εἶχε κλειδώσει.

— Κουτσόπετρε! Θ' ἀνοίξεις λοιπόν; Βρέ! Πές μας λοιπόν! Τί σοῦ φωναζε, βρέ; Τί βέλαζεν ὁ Κεδίβης; Τί μανταλώθηκες; Ἄνοιξε!

— Σκασμός! ἐμουρμούρισεν ὁ ὑπάλληλος, χωρίς νά κουνηθεῖ ἀπ' τή θέση του.

Ἀπ' τό παράθυρο ἔσκυψε κι εἶδε στό δρόμο τό ἀμάξι. Ἀκόμα δέν εἶχε ξεκινήσει! Προσπαθοῦσαν νά τοποθετήσουν καλύτερα τόν τμηματάρχη. Διαρκῶς τόν τύλιγαν καί τόν συγύριζαν. Ἐπί τέλους, κατάφεραν νά συγυριστεῖ — καί σέ λίγο τό ἀμάξι ξεκίνησε κουβαλώντας τή Δύναμη...Κανένας δέν ἔδωσε προσοχή καί μόνο ὁ Κουτσόπετρος παρακολούθησεν ἀπ' τό παράθυρο τήν πένθιμη συνοδεία.

Ἐρωτήσεις

1. Ἀφοῦ μελετήσετε προσεκτικά τό διήγημα ἀπαντῆστε στίς ἑξῆς ἐρωτήσεις:

α) Τί συγκινεῖ ἰδιαίτερα τόν τμηματάρχη;

β) Πῶς συμπεριφέρεται στούς πολίτες καί πῶς στούς ὑφισταμένους του;

γ) Ποιά εἶναι τά πράγματικά τους αἰσθήματα ἀπέναντί του;

δ) Ποῦ βασίζει τήν ἑρμηνεία τοῦ νόμου ὁ τμηματάρχης καί ποῦ ὁ κατώτερος ὑπάλληλος Κουτσόπετρος;

ε) Πῶς βλέπει τήν ἀποστολή του ὁ καθένας τους; (Νά στηρίξετε τίς ἀπαντήσεις σας στά σχετικά χωρία τοῦ κειμένου.)

Ἴων Δραγούμης

Ὁ θάνατος τοῦ παλικαριοῦ

(Ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο *Μαρτύρων καί Ἡρώων αἷμα)*

Τό βιβλίο δημοσιεύθηκε τό 1907, τρία χρόνια μετά τό θάνατο τοῦ Π. Μελᾶ. Ὁ συγγραφέας ἦταν ἀδελφός τῆς γυναίκας τοῦ Μελᾶ, τῆς Ναταλίας. Στό βιβλίο αὐτό ὁ Δραγούμης ἀναφέρεται στήν κατάσταση τῆς Μακεδονίας στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας, τίς βιαιοπραγίες τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, καθώς καί τή δράση καί τό θάνατο τοῦ Π. Μελᾶ στή Σιάτιστα τῆς Μακεδονίας τό 1804. Ὁ συγγραφέας στόν πρόλογό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του ἀπευθυνόμενος προς τούς νέους γράφει γιά τό Μελᾶ: «Μή λησμονεῖτε ποτέ τό θάνατο τοῦ Παλικαριοῦ, ἀλλά πρό πάντων μή λησμονεῖτε τή ζωή του, τόν ἐνθουσιασμό του δηλαδή καί τή δύναμη καί τήν τόλμη, μή λησμονεῖτε καί τήν ἰδέα πού γιά κείνη δούλεψε καί ὑπόφερε, οὔτε τήν πανώρια χώρα ὅπου ἐσκοτώθη...»

Ὕστερα ἀπό τούς Βουλγάρους ἦλθαν ἐκεῖνοι, πού ὁ λαός τούς πρόσμενε μέ λαχτάρα. Ὕστερα ἀπό τήν ἀγριάδα τῶν Βουλγάρων φάνηκε τῶν Ἑλλήνων ἡ γλύκα, ἐκείνη πού δέ δέρνει, δέ σφάζει, δέ βασανίζει οὐδέ φαρμακώνει, ἐκείνη πού καί τή φοβέρα δέ θέλει νά ξεστομίζει, ἐκείνη πού μ' ἕναν καλό λόγο μαγεύει, καί φωτίζει καί τή φεγγοβολή της ἀκολουθοῦν καί σκοτώνονται γι' αὐτήν οἱ ἄνθρωποι ἀπό λατρεία.

Ἔρχονται ἀπό χωριά ἄντρες πού θέλουν νά τόν βοηθήσουν· ἄλλοι ὅμως φοβοῦνται ἀκόμα, μήν ἐκδικηθοῦν ἔπειτα οἱ Βούλγαροι· τόσες φορές τούς ἄφησαν στή μέση οἱ Ἕλληνες. Διψοῦσαν καλοσύνη καί ἀγάπη καί ἡσυχία, μά χαμήλωναν ἀπό προφύλαξη τά μάτια, νά μή δοῦν, καί σφαλοῦσαν τήν καρδιά, νά μήν ἀκούσουν τόν καλό λόγο, νά μή νιώσουν τή γλύκα, νά μήν ἀκολουθήσουν. Καί σά νά τρόμαξε τό Παλικάρι, ὅταν εἶδε πώς μόνο μέ τόν τρόμο θά μποροῦσε νά τούς ξετρομάξει ἀπό τούς Βουλγάρους. Δέν ἤξερε πῶς θανατώνουν, αὐτός πού πονοῦσε κι ἕνα μαμούνι* νά ἔβλεπε νά σκότωναν κι ἕνα σκύλο νά χτυποῦσαν. Καί τυραννιέται, γιατί *πρέπει* νά σκοτώσει· θυμᾶται πώς ὁ ἴδιος εἶναι πατέρας καί συλλογίζεται τά παιδιά ἐκείνων πού πρέπει νά σκοτώσει. «Τρέμω, ἀλλ' ἀνυπομονῶ νά τό κάμω», γράφει τῆς γυναικός του. Δέν ἤξερε νά ἐκδικηθεῖ σέ ἄλλους ἐπάνω γιά ἄλλων ἀνθρώπων κρίματα, ἀλλά καί σωστή νά ἦταν ἡ τιμωρία καί δίκια, τοῦ φαίνουνταν ἄσχημη, γιατί δέν ἤξερε ἄν εἶχε δικαίωμα αὐτός νά τιμωρήσει· γιά τέτοια δουλειά δέν ἦταν καμωμένος· δέν ἦταν δήμιος. Καί ὅμως εἶπε: γιά τήν Πατρίδα μου καί αὐτό θά τό κάμω.

Στή ράχη ἑνός βουνοῦ φανερώθηκε τή χαραυγή ὁ Ζήσης μέ τά ἐννιά παλικάρια του πού ὥς τήν ὥρα ἐκείνη ἔμενε κρυμμένος στό χωριό, ἀπό τό φόβο τῶν Βουλγάρων· γιατί, ὕστερα ἀπό τόν καπετάν Βαγγέλη, οἱ Βούλγαροι αὐτόν ἤθελαν νά ξεπαστρέψουν. Ἅμα εἶδε τόν Παῦλο εἶπε: «Τώρα πού ἔχω πλάτες, θά τούς πάρει ὁ διάβολος», καί τούς ὁδήγησε ὅλους ἀμέσως στό λημέρι, σ' ἕνα δάσος ἀπό ὀξιές, κοντά στό χωριό του. Τυλίχθηκαν στίς κάπες τους πού εἶχαν γίνει μολύβι ἀπό τή βροχή

μαμούνι: ἔντομο, ζωύφιο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί πλάγιασαν στή λάσπη, ἐνῶ ἔβρεχε δυνατά. Ὕστερα ἀπό τρεῖς ὧρες ξύπνησαν κατακομμένοι καί μέ πονεμένα πόδια, παγωμένα ἀπό τό νερό πού ἦταν στά τσαρούχια τους μέσα. Ἔφαγαν λίγο ψωμί σάν λάσπη γεναμένο ἀπό τή βροχή, ὥσπου νά στείλει ὁ Ζήσης στό χωριό νά φέρουν ψωμί, ἐλιές, κρεμύδια καί κρασί· τούς ἄφησε καί ἄναψαν μεγάλη φωτιά, γιατί ἡ πυκνή καταχνιά ἔκρυβε τόν καπνό· αὐτή ἡ φωτιά ἦταν ἡ μεγαλύτερη χαρά, ἀφότου ἔφυγαν ἀπό τήν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ἔρχονται ὅλοι οἱ πρῶτοι τοῦ χωριοῦ καί τούς φιλοῦν σάν σωτῆρες.

Φεύγουν νύχτα καί πηγαίνουν σ' ἄλλο χωριό, ὅπου ἔπρεπε νά βροῦν καί νά σκοτώσουν τούς δολοφόνους ἑνός παπᾶ· καί πάλι γράφει στή γυναίκα του ὁ Παῦλος: «Δέν θά λησμονήσω ποτέ πόσον ὑπέφερα σήμερον τό ἀπόγευμα. Διαρκῶς ἠρώτων τόν ἑαυτό μου, ἐάν εἶχον δικαίωμα ἐγώ νά συλλάβω οἱονδήποτε ἄνθρωπον, ὁσονδήποτε κακοῦργος καί ἄν εἶναι, νά τόν τραβήξω ἀπό τήν οἰκογένειάν του καί νά τόν φονεύσω. Καί διαρκῶς ἀπήντων, ὄχι, ὄχι!... Μά τήν ἀλήθειαν πολύ θά ἀγαπῶ καί τήν Πατρίδα καί τό Γένος, διότι ἄν καί ὑποφέρω, ἄν καί κλαίω, θά ἀφήσω νά γίνει ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀπεφασίσθη.» Ἀλλά κείνη τή φορά δέν ἔγινε ἡ τιμωρία, γιατί ὁ χειρότερος ἀπό τούς κακούργους εἶχε ξεφύγει. Καί τό Παλικάρι χαίρεται σχεδόν καί ἀνασαίνει· καλεῖ μπροστά του τούς ἄλλους δυό δολοφόνους σ' ἕνα σπίτι μαζί μέ τούς δημογερόντους. Πρῶτα μιλεῖ, γλυκά σάν χριστιανός, στούς χωριανούς καί τούς ὀνομάζει ἀδελφούς, καί τούς λέγει γιά τήν Ἐκκλησία καί τόν Πατριάρχη, γιά τήν Πατρίδα, καί γιά τούς Βουλγάρους δολοφόνους. Ὅλοι συγκινήθηκαν καί δάκρυσαν. Ὕστερα ἄλλαξε ἀπότομα καί τόνο καί ὄψη, καί μέ πάθος φοβερίζει τούς δυό δολοφόνους καί τούς δηλώνει πώς ἦταν καταδικασμένοι νά σκοτωθοῦν γιά ὅλα τά κρίματά τους, ὅτι ἐκεῖνο τό βράδυ ἦταν νά διαταχθεῖ καί νά ἐκτελεσθεῖ ὁ θάνατός τους, ἀλλ' ὅτι ἀνάβαλε τήν τιμωρία, γιά νά τούς δώσει καιρό νά μετανιώσουν. Καί, ἀγάλι ἀγάλι ἔπειτα ἐλαττώνοντας τήν ὁρμή, τούς συμβούλεψε καί αὐτούς σάν ἀδελφούς καί τούς εἶπε πώς εἶναι ἐλεύθεροι νά λέγονται ὅπως θέλουν, ἀλλ' ἄν μάθει ποτέ πώς ἐξακολουθοῦν τή φριχτή δουλειά πού ἔμαθαν στή Βουλγαρία, νά ξέρουν πώς θά τούς θανατώσει ἀλύπητα. Καί οἱ δυό μέ κλάματα, τοῦ φιλοῦσαν ἀπό εὐγνωμοσύνη τά χέρια καί διαμαρτυρήθηκαν πώς μέ τή βία τούς ἀνάγκασαν οἱ Βούλγαροι νά σκοτώσουν. Προτοῦ φύγει ἔδωσε στούς δημογέροντες χρήματα νά μοιρασθοῦν στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ καί ἰατρικά γιά μερικούς ἀρρώστους.

Ἀπό χωριό σέ χωριό πήγαινε καί ὁρμήνευε* τούς χωριανούς, καί φοβέριζε ἄλλους, κι ἔδινε ὅπλα σ' ἐκείνους πού μποροῦσαν νά τά βαστά-

---

ὁρμηνεύω (ἑρμηνεύω): συμβουλεύω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξουν καί νά τά φυλάξουν, καί ξεδιάλεγε ἀνθρώπους χωριστά γιά κάθε δουλειά, καί διάταζε νά ξεπαστρεύουν κακούς Βουλγάρους. Ὁ ἴδιος ποτέ δέν ἔβαλε χέρι σέ κανένα φόνο.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς ὑποδέχονται οἱ κάτοικοι τῆς σκλαβωμένης Μακεδονίας τούς Ἕλληνες; Γιατί ἀναγκάζονται νά κρύβουν τά αἰσθήματά τους;
2. Μέ ποιές ἐκφράσεις περιγράφει ὁ συγγραφέας τήν ἡμερότητα τῶν Ἑλλήνων;
3. Γιατί δέν μπορεῖ νά σκοτώσει τούς ἐχθρούς ὁ Π. Μελᾶς; Ποιά πάλη γίνεται μέσα του; Ποιό συναίσθημα τελικά ἐπικρατεῖ;
4. Ὁ Μελᾶς εἶναι μιά εὐγενική μορφή ἀγωνιστῆ· μπορεῖτε νά βρεῖτε μερικά χωρία πού νά δικαιολογοῦν αὐτή τήν ἄποψη;

Νίκος Καζαντζάκης

Ἡ σύναξη τῶν Καπεταναίων

Γιά τό μυθιστόρημα τοῦ Καζαντζάκη Καπετάν Μιχάλης *(1953) ἔγινε λόγος καί ἀλλοῦ (Κείμ. Νεοελ. Λογ. Α, σελ. 139). Κρυφός σκοπός τοῦ συγγραφέα, ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου, ἦταν νά σώσει, ντύνοντάς το μέ λέξεις, τό ὅραμα τοῦ κόσμου, ὅπως τό πρωταντίκρισαν καί τό δημιούργησαν τά παιδικά του μάτια. Αὐτό τό ὅραμα τοῦ κόσμου εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς Κρήτης στά ἡρωικά χρόνια τῶν ἀγώνων της γιά τή λευτεριά. Εἶναι λοιπόν φυσικό νά παίρνουν ὅλα τεράστιες διαστάσεις στά παιδικά του μάτια. Οἱ ἀγῶνες, οἱ ἄνθρωποι, τά γεγονότα εἶναι μεγάλα καί θαυμαστά. Ἔτσι τό μυθιστόρημα ξετυλίγεται μέσα σέ μιά ἀτμόσφαιρα ἐπική.*

Βασιλικιά γιορτή ἡ Κοίμηση τῆς Παναγιᾶς· ἡ μέρα πού 'σφαξαν οἱ παραγιοί τά πρόβατα· καί τήν ὥρα πού τά συγύριζαν στίς σοῦβλες, βουλεύουνταν, παραταριά* στόν αὐλόγυρο τῆς μεγάλης μάντρας, οἱ καπετάνιοι. Ἐπίσημη μέρα, κι εἶχε ἔρθει σήμερα, ἀνηφόρισε πεζός στό βουνό, νά παρασταθεῖ στήν ἐθνοσύναξη, κι ὁ παππούς.

Ὅλοι ὅλοι δεκατέσσερις. Καθένας εἶχε τά ἱστορικά του, γραμμένα κι

παραταριά: σέ παράταξη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄγραφα, οἱ πιό γέροι εἶχαν μπεῖ κιόλα, μέ τίς φουφοῦλες, μέ τίς κουμποῦρες, μέ τό κρητικό κεφαλομάντιλο, στό τραγούδι. Ἕνας ἀγέρας πύρινος, σάν τό φωτοστέφανο πού 'χουν οἱ ἅγιοι μάρτυρες στά κονίσματα, συσήλιζε* γύρα ἀπό τ' ἄσπρα τους κεφάλια.

Τρεῖς ἦταν, στή σύναξη ἐτούτη, οἱ ἀθάνατοι· τούς εἶχαν θρονιάσει σ' ἕνα μακροσκάμνι, στρωμένο μέ ἀρνοπροβιές· δεξόζερβά τους κάθουνταν ἀραδίς*, σέ κοτρόνια, ὄχι οἱ πιό παρακατιανοί, παρά οἱ πιό νιούτσικοι, ἑβδομήντα χρονῶν καί κάτω.

Στό μακροσκάμνι στή μέση, ὁ παππούς. Ἑκατό χρονῶν λιοντάρι, τά γένια του ποτάμιζαν καί τοῦ σκέπαζαν τό ἀνοιχτό ὁλοδάσωτο στῆθος κι ἔκρυβαν τίς δεμένες λαβωματιές πού 'χε πάρει στό Μεγάλο Σηκωμό*. Οἱ φρυδάρες του χοντρές, ἀγκαθωτές, τοῦ 'κρυβαν τά μάτια καί τίς ἀνασήκωνε μέ τή φούχτα του, γιά νά μπορέσει νά δεῖ. Καί στά βαθιά του γεράματα τά μάγουλά του πυροκοκκίνιζαν, καί σά θύμωνε, σφυροκοποῦσε τό αἷμα του στά μελίγγια κι οἱ φλέβες του δέν εἶχαν ἀκόμα ξεραθεῖ, κυλοῦσαν ἀσκόνταφτα καί πότιζαν τό ἑκατοχρονίτικο κορμί. Κι αὐτό διψομαχοῦσε, ἔπινε ἀχόρταγα, δέν εἶχε ἀκόμα μπουχτίσει τόν κόσμο· τόν ἄγγιζε, τόν ἄκουγε, τόν θωροῦσε, τόν γεύουνταν, τόν ὀσμίζουνταν μέ τήν ἴδια λαχτάρα σάν ὄντας ἦταν εἴκοσι χρονῶν. Ἔβλεπε τούς ἀνθρώπους, τώρα στά γεράματα, μικρούς μικρούς, σά νά περνοδιάβαιναν ἀνάμεσα ἀπό τά πόδια του, καί τούς ψυχοπονοῦσε κι ἀκουμποῦσε τή χέρα του ἀπάνω στά κεφάλια τους, γιά νά τούς δώσει κουράγιο. Δέν τοῦ ἄρεσε καθόλου νά θωράει τό αἷμα τοῦ ἀνθρώπου νά χύνεται· ὅμως, σάν ξεσποῦσε πόλεμος, τά μάτια του θόλωναν, ξεχνοῦσε πώς κι οἱ Τοῦρκοι εἶναι κι αὐτοί ἀνθρῶποι καί δέ χόρταινε τό χέρι του νά χτυπάει.

Τόν καμάρωναν οἱ χωριανοί, σά δρύ, κι ἔρχουνταν καί κάθιζαν κάτω ἀπό τόν ἴσκιο του, τήν Κυριακή καί τίς μεγάλες γιορτές, στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ. Ἔμοιαζε, τώρα πού γέρασε, μέ τούς παλιούς θεούς, τούς ἀθάνατους· κι ὅταν ἦταν νά γίνει γεροντοσύναξη, νά βουλευτοῦν οἱ Κρητικοί γιά θάνατο κι ἐλευτερία, τόν ἔφερναν πάντα καί τόν θρόνιαζαν στή μέση, κι ὅταν ἕνας ἕνας σηκώνουνταν οἱ καπετάνιοι νά μιλήσουν, αὐτόν κοίταζαν κι ἔπαιρναν φόρα.

Θρόνιασαν λοιπόν καί σήμερα ἀψηλά, καταμεσίς τῆς σύναξης, τόν παππού· δεξά του ἦρθε καί θρονιάστηκε ἕνα ἄλλο θεριό, ὁ καπετάν Μάντακας. Κοντοσγουρογένης, χοντρολαίμης, χοντροκόκαλος, μέ χαρακωμένο τό πρόσωπο ἀπό τίς τούρκικες σπαθιές. Τοῦ 'λειπε τό ἕνα

συσήλιζε: λαμπύριζε, τρεμόπαιζε.
ἀραδίς: στή σειρά.
Μεγάλο Σηκωμό: ἐννοεῖ τό εἰκοσιένα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτί· τοῦ τό 'χε φάει ἕνας Τοῦρκος στά '21...

Ζερβά τοῦ παπποῦ στρωνιάστηκε ὁ καπετάν Κατσιρμᾶς, ὁ κουρσάρος. Ἀψηλός, ξερακιανός σάν κατάρτι καραβιοῦ, ξουρισμένος, λιοψημένος κι ἀλλήθωρος. Τοῦτος δέν εἶχε τή βαθιάν ἀρχοντιά τοῦ παπποῦ, μήτε τήν καμαρωτή λεβεντιά τοῦ καπετάν Μάντακα· ἦταν ἀγριόθωρος κι ἀδροσύντυχος*, δέν εἶχε ἐμπιστοσύνη παρά στό δυνατόν ἄντρα...

Ἦρθαν καί κάθισαν, ἀραδιά ἀπάνω σέ κοτρόνια, κι οἱ ἐπίλοιποι ἕντεκα καπεταναῖοι. Νιούτσικοι ἐτοῦτοι, ἀπό ἑβδομήντα χρονῶν καί κάτω, λογῆς λογῆς, ἄλλοι στυφοί καί λιγομίλητοι, ἄλλοι πρόσχαροι καί χωρατατζῆδες, ἄντρες δυσκολοκίνητοι καί θεόρατοι σά δράκοι, γιά μικροκαμωμένοι καί γοργοκίνητοι σά χαμαντράκια. Ἦταν νοικοκυραῖοι στά χωριά τους, κι ἄλλοι βοσκοί καί μύριζαν ἰδρωτίλα καί θυμάρι, κι ἕνας γούμενος ἀπό τή μονή τοῦ 'Αφέντη Χριστοῦ, γαλαζομάτης καί ποταμογένης, κι ἕνας δάσκαλος ἀπό τήν Ἔμπαρο, κουτσός, μαραγκιασμένος, δέν τόν ἔπιανε τό μάτι σου, τί 'ναι ἐτοῦτο τό ἀποζούρι, ἔλεγες, τί γυρεύει τό κουνελόπουλο αὐτό μέσα στή σύναξη τῶν θεριῶν; Μά ἔπρεπε νά τόν δεῖς στόν πόλεμο, νά σαστίσει ὁ νοῦς σου· ἔπρεπε νά τόν δεῖς στά γλέντια, νά παίζει τή λύρα, καί νά σηκώνουνται οἱ πέτρες νά χορεύουν! Κι ὅταν μιλοῦσε, δῶσε μου, Θέ μου, δέκα αὐτιά, ἔλεγες, νά τόν ἀκούω! Ἦρθε κι ὁ καπετάν Πολυξίγκης, καλοκαρδισμένος, γελαστός, μέ τίς ἀσημένιες πιστόλες του...

Ὅλοι στράφηκαν, βλεφάρισαν κατά τόν πρωτόγερο· κι ὁ παπποῦς σηκώθηκε· ἄπλωσε τά ξερά στριμμένα μπράτσα του μέ τά χιονάτα φαρδομάνικα· βαριά ἀκούστηκε ἡ φωνή του μέσα στό χαλέπεδο βουνό:

— Καλῶς ὁρίσατε, καπεταναῖοι, στά βουνά μου· δυό πράματα ἔχει ὁ Κρητικός, αὐτά 'ναι ὁλάκερο τό βιός του — τό Θεό καί τό τουφέκι. Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ καί τοῦ τουφεκιοῦ ἀνοίγω σήμερα τή σύναξη ἐτούτη· ἔχουμε πάλι νά μιλήσουμε γιά τήν Κρήτη· καθένας ἄς σηκωθεῖ κι ἄς πεῖ τή γνώμη του λεύτερα! Μά πρῶτας, ὁ ἅγιος γούμενος τοῦ 'Αφέντη Χριστοῦ ἄς κάμει ἁγιασμό!

Εἶχε βάλει κιόλα τό πετραχήλι του ὁ γούμενος, ζύγωσε σ' ἕνα ἀρόλιθο πού 'χε ἀκόμα νερό τῆς βροχῆς, ἔσκυψε, ξερίζωσε μιάν τούφα θυμάρι γιά ἁγιαστούρα κι ἄρχισε νά λέει τίς εὐκές· σηκώθηκαν οἱ καπεταναῖοι, ἔβγαλαν τά φέσια τους καί τά κεφαλομάντιλα, ἄκουγαν. Λίγα καταλάβαιναν ἀπό τῆς ἐκκλησιᾶς τά λόγια — Θεός, νίκας κατά βαρβάρων, δικαιοσύνη καί ἔλεος... — μά μήτε κι αὐτά τά 'χαν ἀνάγκη· ἔβλεπαν αὐτοί ὁλόρθη τήν Κρήτη νά στέκεται στό μαντρόγυρο· ἐτοῦτο τοῦ καπετάν Σήφακα, μαυροφορεμένη Μάνα, ξυπόλυτη, πεινασμένη, ὅλο

ἀδροσύντυχος: αὐτός πού μιλάει τραχιά, ὀργισμένα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἵματα, κι εἶχε σηκώσει τά χέρια της στόν οὐρανό καί δέουνταν...

Ἔκαμαν τό σταυρό τους, κάθισαν. Κάμποσην ὥρα κανένας δέν μποροῦσε νά μιλήσει· κομπιασμένος ἦταν ὁ λαιμός, πικραμένος πολύ ὁ λόγος, δέν ἔβγαινε. Μά πάλι ὁ παππούς ἀναντράνισε πρῶτος· στράφηκε δεξά του:

— Καπετάν Μάντακα, εἶπε, ἔφαες ἐσύ μέ τήν κουτάλα τό μπαρούτι, δυό γενεές καί βάλε πάλευες τή στεριά, ὁ νοῦς σου, κι ἄν εἶχε ἀέρα καταστάλαξε μέ τά γεράματα, μίλησε τό λοιπόν, δῶσε γνώμη.

— Ἄς μιλήσουν οἱ νιότεροί μου, ἀποκρίθηκε αὐτός.

Στράφηκε ὁ παππούς ζερβά του:

— Καί τοῦ λόγου σου, καπετάν Κατσιρμᾶ; Δυό γενεές καί βάλε πάλευες τή θάλασσα, εἶδες κι ἔπαθες καί τοῦ λόγου σου πολλά, κι ἡ γνώμη σου ἔχει βάρος· μίλησε.

— Πράμα δέν ἔχω νά πῶ, ἀποκρίθηκε αὐτός κατσουφιασμένος· πού δέν ἔχει δύναμη, δέν ἔχει γνώμη· ἄς μιλήσουν οἱ νιότεροί μου.

— Ἄς μιλήσουν τό λοιπόν οἱ νιότεροι! ἔκαμε ὁ παππούς καί σταύρωσε τά χέρια ἀπάνω στίς πιστόλες του, ν' ἀκούσει.

Ὁ γούμενος τοῦ Ἀφέντη Χριστοῦ σηκώθηκε. Ἦταν κοντός καί τετράγκωνος, τά μάγουλά του, τό κούτελό του, τά ροζωμένα μπράτσα του, ὁ λαιμός του, ὅ,τι ἀπό τό κορμί του φαίνουνταν, ἦταν πετσοκομμένα ἀπό σπαθιές, κατατρυπημένα ἀπό μπάλες· στράφηκε, κάρφωσε τά μάτια του στόν καπετάν Μιχάλη:

— Καπετάν Μιχάλη, εἶπε, θαρρῶ πώς στήν ἀφεντιά σου πρῶτα ἀπ' ὅλους ὁ λόγος· ἡ ἀφεντιά σου μᾶς κάλεσε, γλίτωσες μέσα ἀπό τή σφαγή κι ἦρθες, κι ὡς ἦρθες ἔκαμες κάλεσμα τί ἔχεις τό λοιπόν νά μᾶς πεῖς;

Ὁ καπετάν Μιχάλης σηκώθηκε· χοχλάκιζε τό αἷμα του· ἀκούμπησε στήν κάνα τοῦ τουφεκιοῦ του.

— Ἀδέρφια καπεταναῖοι, εἶπε, καλά τό κατέχετε, δέν μπορῶ ἐγώ νά κλώθω τά λόγια· θά μιλήσω τό λοιπόν τσεκουράτα καί ξερά, καί νά μέ συμπαθᾶτε. Σφίγγει πάλι ἡ θελιά νά πνίξει τήν Κρήτη. Ξεμπάρκαραν νιζάμηδες* καί δερβισάδες*, πῆραν ἀέρα οἱ Τοῦρκοι, ἔσφαξαν τ' ἀδέρφιά μας στό Μεγάλο Κάστρο. Δέν εἴμαστε ἀρνιά, τό αἷμα τῶν σκοτωμένων βουάει, σηκωθεῖτε ἀπάνω, καπεταναῖοι, Ἐλευτερία ἤ Θάνατος!

Εἶπε καί κάθισε.

Κουνήθηκαν οἱ καπετανοκεφαλές, ἔσμιξαν συδυό, συντρεῖς, γρικήθηκε συγκρατηχτό, βουερό μούρμουρο. Ὁ γερο-Καμπανάρος, ὁ βαρύς

νιζάμηδες: ὁπλίτες τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.
δερβισάδες: μωαμεθανοί μοναχοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δημογέρος, σηκώθηκε, κόπηκε ἡ βουή. Εἶχε γερά θέμελα μυαλοῦ, μετρημένος, ἀκριβομίλητος, ὅταν στή σύναξη σηκώνουνταν νά μιλήσει, οἱ ξαναμμένοι κι ἀψόθυμοι μάζευαν τά φρύδια, κρύο νερό πάλι θά τούς περεχοῦσε, κι οἱ φρόνιμοι ἀναγάλλιαζαν.

— Γιά σκότωσε τό βασιλιά γιά μήν τόν φοβερίζεις! φώναξε στυλοματιάζοντας αὐστηρά τόν καπετάν Μιχάλη. Πότε θά βάλουμε, γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γνώση; Πόσες φορές δέν κινήσαμε τίς φοβέρες, μά δέν εἴχαμε ἀνάκαρα* νά πᾶμε παραπέρα, νά πετάξουμε τό Σουλτάνο ὄξω ἀπό τήν Κρήτη, στό ἀνάθεμα — καί νά τά χάλια μας! Δέντρα κι ἀμπέλια κι ἀνθρῶποι ξεπατώνουνται κάθε πού θά μᾶς καπνίσει, καί παίρνουμε, ἐμεῖς οἱ καπεταναῖοι, χιλιάδες ψυχές στό λαιμό μας! Καί τώρα, τί σκοπούς ξετρέχεις, καπετάν Μιχάλη; Νά αἱματοκυλήσουμε πάλι τήν Κρήτη; Εἶσαι μυαλωμένος ἄντρας, καί γιά νά τό λές, πάει νά πεῖ πώς ἔφερες κιόλα καραβιές τά τουφέκια καί τά μπαρουτόβολα καί τ' ἀλεύρια καί τά πετσιά καί τ' ἀλόγατα· καί κάμποσα κανόνια νά πατήσουμε τά κάστρα. Πάει νά πεῖ πώς συνεννοήθηκες μέ τόν Ἕλληνα καί μέ τό Μόσκοβο κι ὅλοι, μονοκοπανιᾶς, θά χυθοῦμε τοῦ Σουλτάνου. Σίγουρα πράματα! Πές μας τό λοιπόν κι ἐμᾶς τό μυστικό, καπετάν Μιχάλη, ν' ἀναγαλλιάσει ἡ καρδιά μας!

Ὅλοι στράφηκαν κατά τόν καπετάν Μιχάλη, μά αὐτός δέ σηκώνουνταν νά δώσει ἀπόκριση· εἶχε βάλει μέσα στό στόμα του τά μουστάκια του καί τά δάγκανε. Ποιό μυστικό φαφλατίζει ὁ γέρος ἐτοῦτος; Δέν εἶχε μυστικό· δέν τόν ἔπεμπε μαντατοφόρο ὁ Μόσκοβος μήτε ὁ Ἕλληνας, ἦρθε ἀπό δικοῦ του, τόν ἔπεψε ἡ Κρήτη, πού κάθεται μέσα του καί φωνάζει κι ὀδύρεται.

Μά ὁ δάσκαλος τότε, μέ τό γαϊτανένιο κάτασπρο μουστάκι, ὁ κοντός, ὁ χλωμός καί λειψανάβατος*, πήδηξε ἀπάνω στό κοτρόνι ὅπου κάθουνταν καί κίνησε τό γλωσσαράκι του ροδάνι:

— Σίγουρα πράματα θέλει ὁ γερο-Καμπανάρος, γιά νά κινήσει — καράβια τίς θροφές καί τ' ἄρματα, καί νά κατεβάσει κι ὁ Μόσκοβος τ' ἀσκέρια του, νά μπεῖ στά αἵματα κι ἡ κακομοίρα ἡ Μάνα* μέ τούς τρεῖς φουστανελάδες της! Μά πότε, γερο-Καμπανάρο, γίνηκε ἕνα μεγάλο πράμα στόν κόσμο μέ τέτοια σιγουράδα; Πότε ἡ φρονιμάδα ξεσήκωσε τούς ἀνθρώπους νά παρατήσουν τά σπίτια τους καί τό χουζούρι τους καί νά πιάσουν τά βουνά, νά ζητοῦν ἐλευτερία; Μά αὐτό θά πεῖ παλικα-

---

ἀνάκαρα: δύναμη, διάθεση

λειψανάβαλος: λέγεται γιά τό ψωμί πού δέ ζυμώθηκε καλά καί δέ φούσκωσε. Ἔμεινε λειψό. Γιά τόν ἄνθρωπο, λειψός.

Μάνα: ἐννοεῖ τήν Ἑλλάδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ριά: νά κινᾶς καί νά μήν εἶσαι σίγουρος. Δέν εἶναι ἔμπορος, καπετάν Καμπανάρο, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πολεμιστής· πολεμιστές εἴμαστε οἱ Κρητικοί κι ὄχι πραματευτάδες. Ἕνα μπουρλότο εἶναι ἡ καρδιά τοῦ Κρητικοῦ καί χιμάει καί τρακάρει μέ τήν ἀρμάδα τοῦ Σουλτάνου καί τήν τινάζει στόν ἀγέρα! — Ἐμπρός τό λοιπόν, στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, φωνάζω κι ἐγώ μέ τόν καπετάν Μιχάλη, στ' ἄρματα, ἀδέρφια! — Αὐτό εἶχα νά πῶ, καπεταναῖοι, κι ὁ πού 'χει αὐτιά ν' ἀκούσει ἄς τ' ἀκούσει!

— Ἔχε τήν εὐκή μου, δάσκαλε, μουρμούρισε ὁ γούμενος καί σήκωσε κατά τό δάσκαλο τό δεξό του χέρι, σά νά τόν βλογοῦσε· ἔχε τήν εὐκή μου! τοῦ 'πε' δυνατά, νά τόν ἀκούσουν ὅλοι· δέν κρατάει ζυγαριά ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι, δέν κρατάει ζυγαριά, κρατάει σπαθί, ἔχεις δίκιο!

— «Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύτερη ζωή — παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή!» πέταξε τό λόγο του κι ὁ καπετάν Τριαλώνης ἀπό τή Γεράπετρα.

Ἦταν ἕνα ἀγριομούστακο χαμαντράκι πού 'χε ξεσκολίσει καί καλούτσικα γράμματα, εἶχε φτάσει ὥς τό 'Οχτωήχι καί κάτεχε ξεστήθου τό Ρήγα Φερραῖο καί τή φυλλάδα τοῦ 'Αγαθάγγελου· καί στήν ἀντριγιά δέν εἶχε τό ταίρι του. Ἄλλοι ἔλεγαν πώς χιμοῦσε μέ τόσην ἀποκοτιά στ' ἀσκέρια τῆς Τουρκιᾶς, γιατί 'ταν γιός καλικάντζαρου καί δέν τόν ἔπιανε μπάλα· δέ φοβόταν θάνατο, γιατί κρατοῦσε τίμιο ξύλο· μά μερικοί ψυχανεμίζουνταν πώς τό τίμιο ξύλο ἦταν ἡ καρδιά του.

'Ο γερο-Καμπανάρος κούνησε τή γεμάτη γνώση κεφάλα του:

— Τό μπουζούκι τοῦ Ρήγα Φερραίου, μουρμούρισε, θά μᾶς φάει!

Εἶχαν τώρα σηκωθεῖ οἱ καπεταναῖοι, ἀναστατωμένοι ἀπό τά λόγια καί τ' ἀντίλογα, κουβέντιαζαν καί λογομαχοῦσαν συδυό, συντρεῖς, συμπέντε, λίγοι ἦταν οἱ φρόνιμοι, περίσσευαν οἱ παλικαράδες, ἀποφασισμένοι νά τά παίξουν πάλι ὅλα γιά ὅλα. 'Ο καπετάν Κατσιρμᾶς, μέ τ' ἀλλήθωρα, πονηροέργωτα μάτια του λοξοτηροῦσε ὅλο ἐτοῦτο τό καπετανομάνι πού τρικύμιζε μέσα στήν αὐλόμαντρα καί βούιζε σάν τή θάλασσα. 'Ο καπετάν Μάντακας ἀναθίβανε τά νιάτα του κι ἀναστέναζε:«Ἔ μωρέ, κρατοῦν κοντύλι ἐτοῦτοι καί χαρτί καί λογαριάζουν! Ἐμεῖς στόν καιρό μας σέρναμε μιά φωνή: Ἐλευτερία ἤ Θάνατος! καί τό μυαλό μας σάλευε καί πέφταμε ἀπάνω στά μπεντένια* τοῦ Κάστρου, νά τά ρίξουμε. Χάλασε ὁ ἄνθρωπος, μίκρανε, καπετάν Σήφακα!» Μά ὁ παππούς κοίταζε σπλαχνικά τούς νιότερους γύρα του νά στρουφογυρίζουν καί χαμογελοῦσε: «Ὅλα καλά, συλλογίζουνταν, ἔχω ἐμπιστοσύνη... Κατεβαίνουν στά χώματα οἱ γέροι, ἀνεβαίνουν πάλι ἀπό τά χώματα, ξανακαινουργωμένοι, ἀθάνατη εἶναι ἡ Κρήτη...» Σηκώθηκε:

μπεντενια: ἐπάλξεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἔ παιδιά, φώναξε, σύναξη εἶναι ἐτούτη γεροντική, δέν εἶναι χαβρα· καθίστε νά φτάσουμε σ' ἕνα τέλος! Ὁ καπετάν Καμπανάρος ἀπό τή μιά μεριά, ὁ καπετάν δάσκαλος ἀπό τήν ἄλλη, δυό δρόμοι· συναπαντηθήκαμε σ' ἐτοῦτα τά βουνά γιά νά διαλέξουμε· διαλέχτε!

Ὁ καπετάν Πολυξίγκης σηκώθηκε· ἔστριψε τό ξανθό του μοσκομυρισμένο μουστάκι, ἔσκυψε τό κεφάλι, χαιρέτησε τούς τρεῖς γερόντους·

— Ἀδέρφια καπετάνιοι, εἶπε, κεφαλές τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, ὅποιος σηκώνεται νά μιλήσει μπροστά σας ἔχει χρέος νά κρατάει ψιλή ζυγαριά, νά ζυγιάζει τά λόγια του. Ζύγιασα τά λόγια μου, καπετάνιοι, ἀκοῦστε με: Ἄν περιμένουμε, καπετάν Καμπανάρο, ν' ἀράξουν οἱ καραβιές πού θές καί νά κουνήσει τά στραβοπόδαρά της ἡ ἀρκούδα νά κατέβει ἀπό τό βορρά γιά τό χατίρι μας, ποτέ δέ θά λευτερωθοῦμε. Καί μήτε καί θά 'μαστε, ὁ Θεός νά μέ σχωρέσει, ἄξιοι νά λευτερωθοῦμε. Ἀπό ὅσα κατάλαβα στά λίγα χρόνια πού ζῶ καί ζώνουμαι, δέν εἶναι ἡ λευτεριά πέσε πίτα νά σέ φάω· εἶναι κάστρο, καί τό παίρνεις μέ τό σπαθί σου. Ὅποιος δέχεται ἀπό ξένα χέρια τή λευτεριά, εἶναι σκλάβος. Φωτιά, τό λοιπόν, στά χωριά, τσεκούρι στά δεντρά, ξεπάτωμα, κλάματα κι αἵματα, καί νά πέσουμε κάτω τσακισμένοι, καί πάλι νά σηκωθοῦμε, νά ξαναρχίσει τό πάλεμα καί τό θρῆνο ἡ Κρήτη. Ἑκατό, διακόσια, τρακόσια χρόνια, δέν κατέχω· μά μιά μέρα — ἄλλος δρόμος δέν ὑπάρχει, καί μήν ἀκοῦτε τούς καπετάν Καμπανάρους — μιά μέρα, ναί, μά τόν ἀφέντην ἥλιο πού ἀλέθει ἀπό πάνω μας, μιά μέρα θά δοῦμε ἐλευτερία!

Εἶχε βγάλει τό φέσι του ὁ καπετάν Πολυξίγκης καί τό ξανθό κεφάλι μέσα στόν ἥλιο ἄχνιζε. Πολλοί καπεταναῖοι ἄναψαν, ἔσυραν φωνή μεγάλη: «Ἐλευτερία ἤ Θάνατος!» καί πετάχτηκαν ἀπάνω.

Μιάν ὥρα ἀκόμα βάσταξε ἡ συντυχιά· τά 'βαλαν ὅλα κάτω, ποῦ καί πῶς καί ποιοί νά σμίξουν, νά πιάσουν τά περάσματα, νά μπλοκάρουν τά τουρκοχώρια, νά ταμπουρωθοῦν στ' ἀψηλά μοναστήρια.

Τούς ἔφεραν κρασί, ἔσταξαν στή γῆς, πῆραν κι ἔδωκαν ὅρκους. Οἱ τρεῖς πρωτόγεροι σηκώθηκαν ἀπό τό μακροσκάμνι τους· ὁ ἥλιος ἤθελε ἕνα κοντάρι νά βασιλέψει, πῆρε τέλος ἡ συντυχιά.

Σταυροφιλήθηκαν τό λοιπόν οἱ καπεταναῖοι καί χώρισαν.

Ἐρωτήσεις

1. Τί εἶναι αὐτό πού καθορίζει τήν ἱεραρχία στή σύναξη;
2. Νά παρατηρήσετε μέ ποιό τρόπο (μέ ποιά διαδικασία) γίνεται ἡ συζήτηση.
3. Νά συζητήσετε τίς δυό ἀντίθετες προτάσεις. Τί ὑποστηρίζει ἡ καθεμιά καί μέ ποιά ἐπιχειρήματα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Ποιές ἀπό τίς πράξεις καί τίς εἰκόνες φέρνουν στό νοῦ σας ἀντίστοιχες ὁμηρικές;
5. Τί παρατηρήσεις ἔχετε νά κάνετε γιά τή γλώσσα καί τό ὕφος τοῦ Καζαντζάκη;
6. Εἶναι σωστή ἡ ἄποψη ὅτι ὅποιος δέν ἔχει δύναμη δέν ἔχει οὔτε γνώμη;

Γενικές ἐρωτήσεις

1. α) Ποιά εἶναι τά σπουδαιότερα χαρακτηριστικά τοῦ συμβολισμοῦ; β) Ποιός ἀπό τούς ποιητές τῆς περιόδου πού ἐξετάσαμε μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς κυριότερος ἐκπρόσωπός του;
2. Ποιά εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ παρνασσισμοῦ;
3. Ὡς πρός τί διαφέρει ἡ Νέα Ἀθηναϊκή Σχολή ἀπό τήν παλιά;
4. Ποιές σημαντικές ἀλλαγές παρατηροῦνται κατά τό τέλος τοῦ 19ου καί τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα στήν πολιτική, κοινωνική καί πνευματική ζωή τῆς Ἑλλάδας;
5. Γιατί ὁ Παλαμᾶς ἀπετέλεσε κορυφαία μορφή τῆς Νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς;
6. α) Ποιά εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ἠθογραφικοῦ διηγήματος καί μυθιστορήματος; β) Ποιοί εἶναι βασικοί λόγοι τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἠθογραφικοῦ διηγήματος καί μυθιστορήματος;
7. Ποιές ἦταν οἱ συνέπειες τῆς ἥττας τοῦ 1897 καί τῶν βαλκανικῶν πολέμων γιά τήν πατρίδα καί τή λογοτεχνία μας;
8. Ὡς πρός τί ἀνανέωσε τήν ἑλληνική ποίηση ὁ Κ. Π. Καβάφης;
9. Σέ ποιούς πεζογράφους κυριαρχεῖ περισσότερο τό ἠθογραφικό στοιχεῖο καί σέ ποιούς οἱ κοινωνικοί προβληματισμοί;
10. Γιατί θέτουμε ὡς ἀφετηρία τῆς Νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς τό 1880 καί ὡς τελευταῖο ὅριό της τό 1922;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ζ. Ἡ νεώτερη Λογοτεχνία

α. Ἀπό τό 1922 ὥς τό 1945.
β. Μεταπολεμική περίοδος.

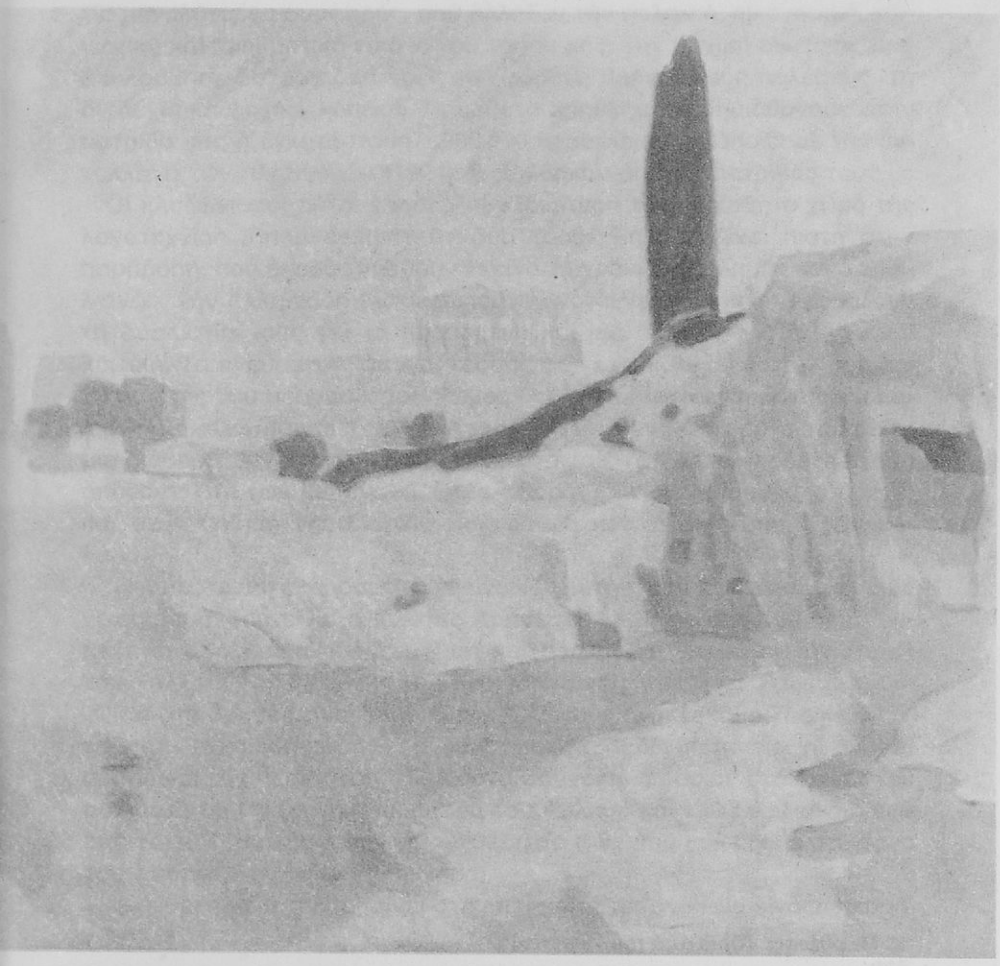

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ. Παρθένης: *Γύρω ἀπό τήν Ἀκρόπολη.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

α. Περίοδος 1922-1945

Μετά τή μικρασιατική καταστροφή (1922) ὁ ἑλληνισμός ἔζησε μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες συμφορές, πού ἄλλαξαν τήν πολιτική, οἰκονομική, κοινωνική καί πνευματική εἰκόνα τοῦ τόπου μας. Τήν ψυχική ἀνάταση, πού ἀκολούθησε ὕστερα ἀπό τούς νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους, τή διαδέχθηκε ψυχική κόπωση. Πρόσθετα προβλήματα δημιούργησε στήν πατρίδα μας ἡ ἐγκατάσταση 1.500.000 προσφύγων, οἱ ὁποῖοι μέ τήν ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν (1924) ξεριζώθηκαν ἀπό τίς πατρίδες τους.

Οἱ κλυδωνισμοί αὐτοί ἐπηρεάζουν ἰδιαίτερα τόν εὐαίσθητο χῶρο τῆς λογοτεχνίας, ὅπου ἐπικρατοῦν δύο τάσεις: ἡ μία μένει πιστή στήν παράδοση, πού ἐκπροσωποῦσαν ἐκεῖνα τά χρόνια ὁ Παλαμᾶς καί ὁ Σικελιανός. Τήν ἄλλη τάση ἐκπροσωποῦν λογοτέχνες, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν τή δυσπιστία τους γιά τά περασμένα καί μιά διάθεση γιά ἔλεγχο καί κριτική. Τό πνεῦμα τῆς ἀπογοήτευσης φαίνεται καλύτερα στήν ποίηση. Οἱ ποιητές τοῦ μεσοπολέμου **Ρῶμος Φιλύρας, Κώστας Οὐράνης, Ναπολέων Λαπαθιώτης** καί **Τέλλος Ἄγρας** ἐκφράζουν μέ τό ἔργο τους εἴτε μιά διάθεση φυγῆς ἀπό τήν πραγματικότητα εἴτε μιά ἀπαισιόδοξη στάση ἀπέναντι στή ζωή καί ἕνα αἴσθημα φθορᾶς. Ἀνάλογη διάθεση ὑπάρχει καί στήν ποίηση τῆς **Μαρίας Πολυδούρη** καί τοῦ **Μήτσου Παπανικολάου**.

Ὁ κυριότερος ἐκπρόσωπος τῆς γενιᾶς αὐτῆς, πού ἐπηρέασε πολλούς νεωτέρους του, εἶναι ὁ **Κώστας Καρυωτάκης**. Ἡ ποίησή του, πού διαπνέεται ἀπό βαθιά ἀπογοήτευση καί σαρκασμό, ἐκφράζει τήν ἐποχή του. Ἄλλοι ποιητές αὐτῆς τῆς περιόδου ἀναζήτησαν καί βρῆκαν καταφύγιο στή θρησκευτική τους πίστη. Σ' αὐτούς ἀνήκει καί ὁ **Τάκης Παπατσώνης**. Ἡ ποίησή του ἔχει πνευματικότητα. Ἐδῶ θά πρέπει νά ἀναφέρουμε καί τήν περίπτωση τοῦ **Κώστα Βάρναλη**, ὁ ὁποῖος στά πρῶτα του ποιήματα συνεχίζει τήν παράδοση τοῦ Παλαμᾶ καί τοῦ Σικελιανοῦ, ἐνῶ ἀπό τό 1922 μέ τήν ποιητική σύνθεση *Τό φῶς πού καίει* δίνει στό ἔργο του ἔντονο κοινωνικό χαρακτήρα.

Ἀντίθετα μέ ὅ,τι συμβαίνει στήν ποίηση, ἡ πεζογραφία εἶναι περισσό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τερο δεμένη μέ τά περασμένα. Οἱ πεζογράφοι συχεχίζουν τήν παράδοση τοῦ δημοτικισμοῦ. Ὁ **Στράτης Μυριβήλης,** ὅπως καί ὁ Καρκαβίτσας παλαιότερα, δείχνει ἰδιαίτερη φροντίδα γιά τήν γλώσσα, πού τή στολίζει μέ πολλά λυρικά στοιχεῖα. Τό καλύτερο ἔργο του, *Ἡ Ζωή ἐν Τάφω,* ἕνα ἀντιπολεμικό μυθιστόρημα, ἐπηρέασε τούς πεζογράφους τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Ὁ **Φώτης Κόντογλου,** λάτρης τῶν πνευματικῶν μας παραδόσεων, διακρίνεται γιά τό ἰδιότυπο ὕφος του καί τίς ἀναζητήσεις του. Ἡ γλώσσα του, ἔντονα χρωματισμένη μέ λαϊκά στοιχεῖα, θυμίζει τή γλώσσα τῶν παραμυθιῶν. Ἀναφέρουμε ἀκόμη τόν **Κωστή Μπαστιά,** πού ἔγραψε πεζά ἔργα μέ θρησκευτικό συνήθως περιεχόμενο καί τό **Θράσο Καστανάκη,** μαθητή τοῦ Ψυχάρη, πού συνεχίζει τήν παράδοση τοῦ δημοτικισμοῦ.

Λίγα χρόνια ἀργότερα ἡ λογοτεχνία μας, ἀφοῦ ξεπέρασε τίς δονήσεις τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἐμφανίζει ἀξιόλογη ἀνανέωση. Σ' αὐτό συνέβαλαν κυρίως σημαντικοί λογοτέχνες, πού ἤρθαν ἀπό τά μικρασιατικά παράλια καί τήν Πόλη μεταφέροντας στήν Ἑλλάδα τό νοσταλγικό ὅραμα τῆς χαμένης πατρίδας. Οἱ **Γ. Σεφέρης, Γ. Θεοτοκᾶς, Ἠλίας Βενέζης, Φ. Κόντογλου, Κ. Πολίτης** καί **Στρ. Δούκας** δημιουργοῦν τίς προϋποθέσεις γιά μιά σημαντική ἄνοδο. Οἱ λογοτέχνες τῆς γενιᾶς αὐτῆς, πού ὀνομάζεται **γενιά τοῦ '30,** ἔχουν τά ἑξῆς χαρακτηριστικά: α) ρέπουν πρός τή μελέτη, β) ἀντιμετωπίζουν μέ ὑπευθυνότητα τά πνευματικά ζητήματα, γ) ἀρνοῦνται τίς παραδοσιακές μορφές, δ) βρίσκονται σέ ἐπικοινωνία μέ τά εὐρωπαϊκά πνευματικά ρεύματα καί ε) προσπαθοῦν νά χαράξουν νέους δρόμους.

Ὁ κυριότερος ἐκφραστής τῶν τάσεων αὐτῶν εἶναι ὁ ποιητής **Γ. Σεφέρης,** ὁ ὁποῖος ἐμφανίστηκε στά γράμματά μας μέ τήν ποιητική συλλογή *Στροφή* (1931). Ὁ Σεφέρης ἀνανέωσε τήν πλούσια λυρική μας παράδοση μέ τίς γόνιμες ἐπιδράσεις πού δέχτηκε ἀπό τή μελέτη τῆς εὐρωπαϊκῆς ποίησης, καί ἰδίως τοῦ **Ἔλιοτ,** τόν ὁποῖο μετέφρασε στά ἑλληνικά. Παράλληλα μελέτησε μέ εὐαισθησία καί βαρύτητα πολλά θέματα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἡ 10ετία '30 - '40 εἶναι ἀπό τίς γονιμότερες περιόδους τοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ. Ἐμφανίζονται, ἐκτός ἀπό τό Σεφέρη, σημαντικοί σύγχρονοι ποιητές μας, ὅπως ὁ **Ὀδ. Ἐλύτης,** ὁ **Γ. Ρίτσος,** ὁ **Νικηφ. Βρετάκος** κ.ἄ. Στήν ἀνανέωση τῆς ποιητικῆς γλώσσας συνέβαλε ὁ **ὑπερρεαλισμός,** μιά ἐπαναστατική σχολή, πού ξεκίνησε ἀπό τή Γαλλία τό 1924, ὅταν ὁ **Μπρετόν** δημοσίευσε τό πρῶτο της μανιφέστο.

Ὁ ὑπερρεαλισμός ἐπηρεασμένος ἀπό τίς θεωρίες τοῦ **Φρόϋντ** γιά τό ἀσυνείδητο καί τά ὄνειρα, πίστευε ὅτι μέ τή συγχώνευση τοῦ ὀνείρου καί τῆς πραγματικότητας θά κατέληγε σέ ἕνα εἶδος ἀπόλυτης πραγμα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τικότητας, μιᾶς ὑπερ-πραγματικότητας. Οἱ ὑπερρεαλιστές ποιητές χρησιμοποίησαν στήν πρώτη περίοδο τήν αὐτόματη γραφή, γιά νά καταγράψουν τή σκέψη τους χωρίς κανένα λογικό ἔλεγχο. Τά κύρια χαρακτηριστικά τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ εἶναι τά ἑξῆς: α) ἐλευθερία στή μορφή, β) ἀπουσία θέματος, γ) ἀπουσία λογικοῦ εἱρμοῦ καί ἐλέγχου, δ) παράτολμοι συνδυασμοί εἰκόνων καί λέξεων πού βασίζονται στήν αὐθαιρεσία καί στήν τύχη, καί ε) ἀπουσία στίξης.

Στήν Ἑλλάδα τίς πρῶτες ἐπιδράσεις τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ τίς βρίσκουμε στά ποιήματα τοῦ **Νικήτα Ράντου**. Ὀρθόδοξοι ὑπερρεαλιστές πού χρησιμοποίησαν τήν αὐτόματη γραφή ἦταν ὁ **Ἀνδρέας Ἐμπειρίκος** καί ὁ **Νίκος Ἐγγονόπουλος**. Ἄλλοι ὀπαδοί αὐτῆς τῆς σχολῆς εἶναι ὁ **Νίκος Γκάτσος** καί ὁ **Ὀδ. Ἐλύτης**. Ὁ τελευταῖος ἐπηρεασμένος ἀπό τήν ἐλευθερία τῆς σχολῆς αὐτῆς δημιουργεῖ, στήν πρώτη κυρίως περίοδο, μιά ποίηση νεανική, χαρούμενη, γεμάτη φῶς καί αἰσιοδοξία. Ἀλλά καί ἄλλοι ποιητές, ὅπως ὁ **Γιάννης Ρίτσος** καί ὁ **Νικηφόρος Βρεττάκος**, δέχονται, ὡς ἕνα σημεῖο, τόν ὑπερρεαλισμό καί ἐγκαταλείπουν τήν παλιά τεχνοτροπία. Ἀπό τούς ἄλλους ποιητές τῆς γενιᾶς τοῦ '30 σημειώνουμε ἐδῶ τόν **Γ. Σαραντάρη**, τόν **Δ. Ι. Ἀντωνίου**, τό **Θ. Γ. Βαφόπουλο**, τη **Ζωή Καρέλη** καί τόν **Γ. Θέμελη**. Συμπερασματικά, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Γ. Σεφέρης καί ὁ ὑπερρεαλισμός ἐπηρέασαν γόνιμα τήν ποίησή μας καί συνέβαλαν στήν ἀνανέωσή της.

Πλούσια σέ ἀξιόλογα ἔργα εἶναι καί ἡ **Πεζογραφία** μετά τό '30. Οἱ πεζογράφοι ἀπομακρύνονται ἀπό τήν ἠθογραφία καί στρέφονται πρός τόν ψυχικό κόσμο τῶν ἡρώων τους. Τή θέση τοῦ διηγήματος, πού ὑποχωρεῖ, παίρνει τώρα τό μυθιστόρημα. Ἡ γλώσσα εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό τό φόρτο τῶν λυρικῶν στολιδιῶν.

Σημαντική θέση ἀνάμεσα στούς μυθιστοριογράφους κατέχει ὁ **Ἄγγελος Τερζάκης**. Ἀπό τά ἔργα του σημειώνουμε τό ἱστορικό του μυθιστόρημα *Ἡ Πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ* πού διακρίνεται γιά τήν ἐπική του σύνθεση καί τίς ἀφηγηματικές του ἀρετές. Ἄλλος πεζογράφος πού ἄντλησε τά θέματά του ἀπό τήν ἑλληνική ἱστορία εἶναι ὁ **Θ. Πετσάλης**. Στό μυθιστόρημά του *Μαυρόλυκοι* δίνει μιά πλατιά εἰκόνα τοῦ ἑλληνισμοῦ κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀνάλογη εἶναι καί ἡ προσπάθεια τοῦ **Π. Πρεβελάκη**, ὁ ὁποῖος στόν *Κρητικό* παρουσιάζει μέ ἀφηγηματική δύναμη τούς ἀγῶνες τῆς Κρήτης γιά τήν ἐλευθερία.

Ὁ θεωρητικός πεζογράφος τῆς γενιᾶς τοῦ '30 εἶναι ὁ **Γ. Θεοτοκᾶς**.

ὑπερρεαλιστές ποιητές: Ἐκτός ἀπό τόν Μπρετόν σημειώνουμε ἐδῶ τούς ὑπερρεαλιστές ποιητές *Τριστάν Τσαρά, Ρεβερντί, Σουπώ, Ἐλυάρ* καί *Ἀραγκόν*.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φωτογραφία τῆς γενιᾶς τοῦ '30.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διακρίνεται γιά τήν τάση του πρός τό στοχασμό καί γιά τό καθαρό του ὕφος. Οἱ εἰκόνες του ἀπευθύνονται περισσότερο στή σκέψη. Τό κύριο μυθιστόρημά του εἶναι ἡ *Ἀργώ*. Ἐδῶ ἀνήκει καί ὁ **Ἠλ. Βενέζης**, ὁ ὁποῖος μετέφερε στά βιβλία του τίς ἐμπειρίες του ἀπό τή ζωή του στήν αἰολική πατρίδα καί ἀπό τήν καταστροφή. Ἡ ἄνετη ἀφήγηση τοῦ Βενέζη εἶναι στολισμένη μέ πολλά λυρικά στοιχεῖα. Ὁ πολυγραφότερος πεζογράφος εἶναι ὁ **Μ. Καραγάτσης**. Ἰδιαίτερη θέση στό ἔργο του κατέχουν τά μεγάλα μυθιστορήματά του. Σ' αὐτή τή λογοτεχνική γενιά ἀνήκει καί ὁ **Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος**, παρ' ὅλο πού ἐμφανίσθηκε νωρίτερα (1925) σέ πολύ νεαρή ἡλικία. Καλλιέργησε μέ ἐπιτυχία τήν ποίηση, τό διήγημα, τό μυθιστόρημα, τήν ταξιδιωτική ἐντύπωση, τό δοκίμιο κ.ἄ. Κυρίως ὅμως εἶναι πεζογράφος.

Διαφορετικούς δρόμους ἀκολούθησαν ὁ **Κοσμᾶς Πολίτης**, ὁ **Στέλιος Ξεφλούδας** καί ὁ **Γιάννης Μπεράτης**. Ἡ ἀφήγηση τοῦ **Κοσμᾶ Πολίτη** μέ τίς γοργές εἰκόνες καί τό ἐλλειπτικό ὕφος δημιουργεῖ στόν ἀναγνώστη μιά συναισθηματική ὑποβολή. Ὁ **Στέλιος Ξεφλούδας** χρησιμοποιεῖ στό μονόλογό του μιά διάθεση ὑποβολῆς πού πλησιάζει τό ὄνειρο. Παράλληλο δρόμο ἀκολουθεῖ καί ὁ **Γιάννης Μπεράτης**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα ἔργα πού ἀναφέρονται στόν πόλεμο τοῦ '40, *Τό Πλατύ Ποτάμι*. Ὁ **Ν. Γ. Πεντζίκης** μέ τήν ἀφήγησή του προβάλλει τή ροή ἑνός ἐσωτερικοῦ μονολόγου. Γιά νά τό πετύχει αὐτό στηρίζεται σέ αὐθαίρετους συνειρμούς* καί χρησιμοποιεῖ τήν ὑπόθεση ὡς πρόσχημα γιά τήν ἀφήγηση. Τήν ἴδια ἀδιαφορία γιά τό ἀφηγηματικό του ὑλικό δείχνει καί ὁ **Γιάννης Σκαρίμπας**.

αὐθαίρετους συνειρμούς: Συνδέσεις δηλαδή παραστάσεων μέ ἐξωτερικές ὁμοιότητες χωρίς λογικό εἰρμό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ. Γ. Καρυωτάκης

Ἡ μουσικότητα τοῦ στίχου, ἡ προσεκτική ἐπιλογή τοῦ λεξιλογίου κι ἡ ἐξωτερίκευση κυρίως τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων τοῦ ποιητῆ, εἶναι μερικά ἀπό τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς ποίησης τοῦ συμβολισμοῦ. Ὅλα αὐτά θά τά βροῦμε καί στήν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη. Αὐτός ὅμως -- καί σ' αὐτό διαφέρει ἀπό τούς ποιητές τῆς ἐποχῆς του — χρησιμοποιώντας καμιά φορά ἀντιποιητικές λέξεις καί σπάζοντας τή μονοτονία τοῦ στίχου, κατορθώνει νά διοχετεύσει στήν ποίησή του τήν ἔντονη ἀπαισιοδοξία του μέ γνησιότητα.

1. Τελευταῖο ταξίδι

Καλό ταξίδι, ἀλαργινό καράβι μου, στοῦ ἀπείρου
καί στῆς νυχτός τήν ἀγκαλιά, μέ τά χρυσά σου φῶτα!
Νά 'μουν στήν Πλώρη σου ἤθελα, γιά νά κοιτάζω γύρου
σέ λιτανεία νά περνοῦν τά ὀνείρατα τά πρῶτα.

Ἡ τρικυμία στό πέλαγος καί στή ζωή νά παύει,
μακριά μαζί σου φεύγοντας πέτρα νά ρίχνω πίσω,
νά μοῦ λιανίζεις τήν αἰώνια θλίψη μου, καράβι,
δίχως νά ξέρω ποῦ μέ πᾶς καί δίχως νά γυρίσω!

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ψυχική διάθεση τοῦ ποιητῆ ἐκφράζει τό ποίημα;
2. Στό εἰσαγωγικό σημείωμα διατυπώνεται ἡ ἄποψη: «Ἡ μουσικότητα... συμβολισμοῦ». Μπορεῖτε νά τή δικαιολογήσετε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Σάββατο βράδυ

Σάββατο βράδυ: ἀνοίγουνε στό δρόμο σά λουλούδια
οἱ ἁπλές καρδιές, παθητικά ν' ἀνέβουνε τραγούδια
πού τή χαρά ἤ τόν ἁπαλό τοῦ ἔρωτα ψάλλουν πόνο,
ἐνῶ γιά μένα ἡ ἑβδομάδα ἐτέλειωσε καί μόνο.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἰκόνα ζωῆς θέλει νά δώσει ὁ ποιητής μέ τούς τρεῖς πρώτους στίχους;
2. Ποιά ψυχική του κατάσταση ἐκφράζει ὁ ποιητής μέ τόν τέταρτο στίχο;

3. Ἕνα σπιτάκι ἀπόμερο

Ἕνα σπιτάκι ἀπόμερο, στό δείλι, στόν ἐλαιώνα,
μιά καμαρούλα φτωχική, μιά βαθιά πολυθρόνα,
μιά κόρη πού στοχαστικά τόν οὐρανό κοιτάει,
ὤ, μιά ζωή πού χάνεται καί μέ τόν ἥλιο πάει!

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἰκόνα ζωῆς παρουσιάζουν οἱ στίχοι 1-3;
2. Ποιά ψυχική κατάσταση τοῦ ποιητῆ ἐκφράζει ὁ στίχος 4;

4. Μίσθια δουλειά

Μίσθια* δουλειά, σωροί χαρτιῶν, ἔγνοιες μικρές, καί λύπες
ἄθλιες, μέ περιμένανε σήμερα καθώς πάντα.
Μόνο εἶδα, φεύγοντας πρωί, στήν πόρτα μου τολύπες
τά ρόδα, καί γυρίζοντας ἔκοψα μιά γιρλάντα.

Ἐρωτήσεις

Τό ποίημα ἐκφράζει μιά διάθεση ἀνίας. Σέ ποιούς στίχους κυριαρχεῖ αὐτή ἡ διάθεση καί σέ ποιούς στίχους ἀλλάζει; (Πρέπει νά 'χετε ὑπόψη σας ὅτι ὁ Καρυωτάκης ἦταν δημόσιος ὑπάλληλος).

μίσθια δουλειά: δουλειά μισθωτή, πού προσφέρεται μέ ἀμοιβή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κώστας Οὐράνης

Νοσταλγίες

Χαρακτηριστικό αὐτοῦ τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ εὐαισθησία. Ἀνήκει στή συλλογή Νοσταλγίες *πού δημοσιεύτηκε στά 1920, ὅταν ὁ ποιητής ἦταν 30 ἐτῶν.*

Μοιάζω τούς γέρους ναυτικούς μέ τίς ρυτιδωμένες
καί τίς σφιγγώδεις τίς μορφές, πού εἶδα στήν Ὀλλανδία
παράμερα στῶν λιμανιῶν τούς φάρους καθισμένους
νά βλέπουνε, ἀμίλητοι, νά φεύγουνε τά πλοῖα.

Τά μάτια τους, πού εἴχανε δεῖ κυκλῶνες καί ναυάγια
λαχταριστά, νοσταλγικά τά παρακολουθοῦσαν
καθώς σηκῶναν τίς βαριές πού τρίζαν ἄγκυρές τους
καί μπρός στούς φάρους ἤρεμα, πελώρια περνοῦσαν.

Σέ λίγο στήν ἀπέραντη τή θάλασσα ἀλαργεῦαν
καί χάνουνταν, ἀφήνοντας στήν πορφυρή τή δύση
ἕναν καπνό, πού αὐλάκωνε τόν οὐρανό πρίν σβήσει·

Κι ὅμως οἱ γέροι ναυτικοί, ἀκίνητοι στούς φάρους
μέ τή μεγάλη πίπα τους σβησμένη πιά στό στόμα
πρός τά καράβια πού 'φυγαν ἐκοίταζαν — ἀκόμα.

Ἐρωτήσεις

1. Τί κοινό ἔχει ὁ ποιητής μέ τούς Ὀλλανδούς γέρους ναυτικούς; (Προτοῦ ἀπαντήσετε νά διαβάσετε τό βιογραφικό σημείωμα τοῦ Οὐράνη).
2. Τό ποίημα βασίζεται σέ μιά συνεχή ἀντίθεση: ποιές εἶναι οἱ δυό ἀντίθετες εἰκόνες καί μέ ποιές λέξεις ἐκφράζονται;
3. Ὁ ποιητής χρησιμοποιεῖ στό ποίημά του τόν ἐνεστώτα, τόν παρατατικό καί τόν ἀόριστο: τί τό ἰδιαίτερο προσθέτουν στήν εἰκόνα αὐτοί οἱ χρόνοι;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

Ἕνα σπιτάκι ἐρημικό...

Ἕνα σπιτάκι ἐρημικό στήν ἀκροθαλασσιά,
λουσμένο στ' ἀσημένιο φῶς τοῦ πράου ἀποσπερίτη...
Ἄνθος κανένα δέν ἀνθεῖ. Δέν καίει ζεστή φωτιά.
Γέλιο οὔτε θρῆνος δέν ἠχεῖ, κι ὡστόσο εἶναι ἕνα σπίτι,
σκήτη* ὅλη θάλπος γλυκερό τῆς περισυλλογῆς,
φωλιά γι' ἀγάπη, τοῦ ὀρφανοῦ κι ἀπόδημου πατρίδα,
ἕνας χαμένος θησαυρός, μιά κερδισμένη ἐλπίδα —
ἕνα σπιτάκι στήν πλατιά κι ἄμετρη πάνω γῆς...

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές λέξεις ἤ φράσεις ἐκφράζουν τή διάθεση τοῦ ποιητῆ;
2. Ὁ ποιητής στηρίζει τό ποίημα σέ μιά ἀντιθετική εἰκόνα. Τί πετυχαίνει μέ αὐτό;
3. Ποιό εἶναι τό νόημα τοῦ τελευταίου στίχου σέ σχέση μέ τούς προηγούμενους;

Θράσος Καστανάκης

Ὁ Ρασκάγιας
(ἀπόσπασμα)

Τό διήγημα ἀνήκει στήν ὁμώνυμη συλλογή διηγημάτων τοῦ Καστανάκη· Ρασκάγιας *εἶναι τό ὄνομα ἑνός σερβιτόρου στό ξενοδοχεῖο* Μέτρο *καί* Τάξη *τοῦ Ζιζίνου. Ἰδιόρρυθμος τύπος καί χωρατατζής ὁ Ρασκάγιας κατάφερνε νά προσελκύει στό ἑστιατόριο μιά πολυπληθή πελατεία ἀπό πλούσιους ἀνθρώπους διαφόρων φυλῶν καί νά τούς διασκεδάζει μέ τά καμώματά του. Τό ἀφεντικό ὅμως (ὁ νεαρός Ζιζίνος πού ἀνέλαβε τό ξενοδοχεῖο ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ πατέρα του) δέν καταλάβαινε τά χωρατά του· νόμιζε πώς ἐνοχλοῦσαν τούς πελάτες καί*

σκήτη: κελί μοναχοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ ἔκανε δριμύτατες συστάσεις νά σταματήσει, μάλιστα ὅταν ἕνας νεοφερμένος πελάτης, πού δέν ἤξερε τά «χούγια» τοῦ Ρασκάγια, ἔφυγε θυμωμένος καί νηστικός, γιατί ἀργοῦσαν νά τοῦ σερβίρουν. Ὅταν παρ' ὅλα αὐτά τήν ἄλλη μέρα ὁ Ρασκάγιας ἄρχισε πάλι τά καμώματά του, τόσο ὀργίστηκε τό ἀφεντικό πού τόν ἔδιωξε κακήν κακῶς. Μέ τήν ἀπόλυση ὅμως τοῦ Ρασκάγια ἡ πελατεία ἄρχισε νά ἀραιώνει. Ἕνας μάλιστα ἀπό τούς πιό παραλῆδες ξένους, ὁ Μπαρμπαροῦζος, ἔβαλε τά χρήματα καί ἄνοιξε στό ὄνομα τοῦ Ρασκάγια ἕνα ἑστιατόριο κοντά στοῦ Ζιζίνου. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά κλείσει τό ἑστιατόριο τοῦ Ζιζίνου, γιατί ἔφυγαν οἱ πελάτες του καί ὁ καλύτερος μάγειράς του.

Εἴχαμε περάσει τόν Αὔγουστο. Οἱ νύχτες μέ τήν ὕστερη καλοκαιριάτικη γλύκα, ἡ θάλασσα βουβή μέ τά λειψά φῶτα τῆς παραλίας, κάτι φαναράκια ἀντίκρυ στά πολεμικά τῆς Τουλώνας, ἕνας προβολέας πού χύνουνταν κι ἔπαιζε μέ τήν ἀδειοσύνη τ' οὐρανοῦ, ἕνας φωνόγραφος πού βράχνιαζε στά μακρινά, κι ὁ τόπος μοσκοβολοῦσε ζέστη, πεῦκο καί μύδια. Δέν εἶχαν ὄρεξη νά κοιμηθοῦν.

— Ἀπό τόν καιρό πού ἤμουνα φοιτητής δέν τά κατάφερνα νά συνεννοηθῶ μέ τόν ὕπνο, ἐξηγοῦσε ὁ μάγερας. Τώρα τό ξενύχτι μοῦ ἔγινε συνήθεια.

— Μέ τό Μεγάλο Ζιζίνο, τό μακαρίτη, ἄρχιζε ὁ Ρασκάγιας, στά λιμάνια, παίρναμε γραμμή τίς ταβέρνες. Ἡ μιά ἔκλεινε, δυό βήματα κι ἤμασταν στή δίπλα, συνέχεια παρακάτω. Δέ μᾶς ἔκανε καρδιά νά κοιμηθοῦμε. Ἅμα πᾶς γιά ὕπνο, κατάλαβες, σημαίνει πώς σέ τσάκισε ἡ δουλειά ἤ πώς σέ πῆραν τά χρόνια. Καί τά δυό δυσάρεστα... Καί μέσα στό κρεβάτι, συλλογιέσαι. Κι αὐτό δυσάρεστο...

Ὁ μάγερας ἔπαιρνε μιά πέτρα, τήν ἔριχνε πιτήδεια, ἔκανε πεταλίδες στήν ὄψη τοῦ νεροῦ, πού ἀντιλαλοῦσε τότε σά σπηλιά. Ὁ Ρασκάγιας στεκότανε σιωπηλός κι ἀκίνητος, νά τελειώσει τό παιχνίδι. Ὁ μάγερας ξανάρχιζε. Ξανάρχιζαν τόν περίπατό τους. Σταματοῦσαν καί ἀνάπνεαν βαθιά.

— Οἱ βαθιές ἀναπνοές, μοῦ ἔλεγε ἕνας ἀρμένης παπάς πού εἴχαμε γνωρίσει στό Ἀλγέρι μέ τό Μεγάλο Ζιζίνο, οἱ βαθιές ἀναπνοές εἶναι τό μυστικό τῆς μακροβιότητας!

Κι ὁ Ρασκάγιας σταματοῦσε στή μέση τοῦ δρόμου, ἄνοιγε τά πόδια του κι ἀνάπνεε ὅσο μποροῦσε πιό δυνατά, καί μέ τό στόμα καί μέ τή μύτη, γιά νά γίνεται μεγαλύτερος ὁ θόρυβος τῆς ὑγιεινῆς του. Ἔβρισκε πώς ὁ μάγερας δέν τά κατάφερνε:

— Ἐσεῖς οἱ διανοούμενοι...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σπ. Βασιλείου: *Παλιά Ἀθήνα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πλησίαζε, τοῦ ἔσιαζε τό στῆθος, τοῦ σήκωνε τό κεφάλι:

— Ἔτσι τώρα: ἕν, δύο!...

Αὐτός ὁ μάγερας ἦταν παιδί μάλαμα. Καταλάβαινε πώς μποροῦσε νά τοῦ ἀνοίξει τήν καρδιά του. Πόσο δυνατά μύριζε ὁ ἀέρας, οἱ βάρκες, τά καΐκια πού τά 'χανε τραβήξει οἱ ψαράδες στόν ἄμμο, οἱ καρίνες μέ τό κατράμι καί τή θαλασσίλα. Κι αὐτός ὁ προβολέας, πού ἀνεβοκατέβαινε στό κουφό διάστημα, ἦταν μεγάλη συντροφιά...

Κι ὁ Ρασκάγιας, πρώτη φορά, τοῦ μίλησε γιά τό Ζιζίνο, γιά τήν ἀνθρώπινη ἀδικία:

— Ἄδικο πράμα πού ἔρχουνται ὅλοι τους γιά μένα, πού εἶμαι ἕνας ἀνεπρόκοπος, ἐνῶ τό παιδί ξέρει τή δουλειά του. Τό 'χει τό μαγαζί σάν κούκλα, μά δέν καταλαβαίνουν, καί τό παιδί ἔχει κάμει χρέη καί δέν πηγαίνει πιά κανένας τους, παρά μονάχα ἐκεῖνος ὁ Βέλγος. Δέν μπορεῖ νά τά βγάλει πέρα. Γιατί δέν πηγαίνουνε σ' αὐτόν: Τό μαγαζί του, ἡ καθαριότητα, τό φαγί πρώτης - ὅλα πρώτης! Καί τόν ἀφήσανε ξαιτίας μου. Ἐσύ τό καταλαβαίνεις; Εἶναι μεγάλη ἀδικία. Κι εἶν' ὥς τό λαιμό βουτηγμένος στά χρέη.

Δέν εἶχε κρατηθεῖ καί τά εἶπε.

Τόν ἔτρωγε τό σαράκι καί γύρευε συμβουλή ἀπό τό μάγερα, τί νά κάμει, πῶς νά ξαναβάλει τά πράματα στή θέση τους.

Ὁ μάγερας στήν ἀρχή ξαφνιάστηκε. Περίμενε πώς ὁ δικός μας θά ἦταν ἐνθουσιασμένος μέ τήν κατρακύλα τοῦ Ζιζίνου.

— Μά, τελοσπάντων, σέ πέταξε στό δρόμο, ἔτσι γιά τό τίποτε!

— Ἄ! παρακαλῶ, μέ εἶχε εἰδοποιήσει, μοῦ τό 'χε πεῖ καθαρά· δέν ἔχω παράπονο. Ὕστερα — παιδί πράμα — τί τά θέλεις! Δέν ἔζησε ἀρκετά, δέν ξέρει ἀπό κόσμο, ἐνῶ ἐλόγου μου;... Δέν μπορεῖ νά νιώσει πώς οἱ πελάτες, σ' αὐτά ἐδῶ τά κέντρα, δέν ἔρχουνται γιά νά φᾶνε, μά γιά νά κάμουν τό κέφι τους, νά ποῦνε μιά κουβέντα. Ὁλοχρονίς ξεκουράζονται, καί τό καλοκαίρι κατεβαίνουν ὥς ἐδῶ νά κάμουν πάλι διακοπές. Λοιπόν, στενοχωριοῦνται. Μά τί φταίει, σέ παρακαλῶ, τό παιδί;

Ἕνα βράδυ ἐκεῖνοι οἱ τραυματίες, οἱ Ρῶσοι, φέραν τήν εἴδηση πώς θά τοῦ κάναν κατάσχεση τοῦ Ζιζίνου. Ἄρχισε τότε ὁ Ρασκάγιας νά λέει γιά τό Μεγάλο Ζιζίνο. Ἤτανε στό τσακίρ κέφι καί πῆρε δρόμο ἡ γλώσσα του - ἱστορίες πού δέν τίς εἶχε πεῖ ἀκόμη σέ κανένα.

Οἱ πελάτες ἄκουαν. Οἱ δυό σάλες γιομάτες, τόν φωνάζαν ἀπό τραπέζι σέ τραπέζι, νά τούς τά πεῖ. Κι αὐτός δέν ἔπαυε. Μέ τό γόητρο τοῦ μακαρίτη ἤθελε νά λανσάρει* πάλι τό κατάστημα τοῦ γιοῦ - ἔβρισκε ἀφορμή:

λανσάρω: πρῶτος θέτω σέ χρήση, προσβάλλω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ὁ γιός του εἶναι ὁλόφτυστος ὁ πατέρας, κι αὐτό τό ἑστιατόριο πόχει εἶναι τό καμάρι τῆς παραλίας: *Μέτρο καί Τάξη,* τά καλύτερα ὑλικά! Ἑστιατόριο γιά βασιλιάδες!

Μά γρήγορα οἱ πελάτες μυρίστηκαν τό κόλπο του, τό 'παν καί σ' ἄλλους, κι ἔρχονταν κόσμος καί ντουνιάς ν' ἀκούσουν αὐτόν τόν παράξενο ἄνθρωπο, πού ἐξυμνοῦσε τά καλά τοῦ ἀντίπαλου, ὅπου δέν πατοῦσε πιά ψυχή παρά μονάχα ἐκεῖνος ὁ μουρμούρης ὁ Βέλγος πού εἴπαμε. Τόν ἀφήνανε τό Ρασκάγια νά διηγιέται, καί στό τέλος:

— Μέτρο καί τάξη, λοιπόν..., καί λιγώνονταν στά γέλια.

— Μέτρο καί τάξη! τοῦ φώναζαν κι οἱ καινούριοι, πού δέν καλοξέραν τά ζητήματα.

Ὁ Ρασκάγιας τά 'χασε πιά καί δέν ἔβρισκε τί ἄλλο νά σκαρώσει, γιά νά τούς καταφέρει νά ξαναπᾶνε στοῦ Ζιζίνου.

Ἕνα μεσημέρι πού ἦταν ὁ Μπαρμπαροῦζος μέ τίς πιό φιλικές του κοπέλες, κι ὅλο ψιθύριζε κρυφά καί χαμογελαστός στήν παρέα, πλησίασε πικραμένος ὁ Ρασκάγιας, ψευτοκάθισε στήν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ..., μά, πρίν ἀνοίξει τό στόμα του, ὁ ἄλλος τόν κοίταξε ἀπό πάνω ὡς κάτω, μέ μιά ματιά σκληρή, τό μοῦτρο σουφρωμένο, ἐχθρικό, καί τοῦ εἶπε:

— Δέ σοῦ πᾶν οἱ μελαγχολίες, Ρασκάγια. Ἤ χωρατατζής ἤ θυμωμένος. Τ' ἄλλα δέ σοῦ πᾶνε!

Κι ὁ Ρασκάγιας κόπηκε. Εἶχε χρόνια νά τή νιώσει μονομιᾶς ἔτσι ξεθηλύκωτη τήν ψυχή του, καί νά μαζωχτοῦν τόσες ρυτίδες γύρω στά χείλια του. Στάθηκε λίγο ἀκόμη. Ἔφυγε, ἀνέβηκε στήν κάμαρά του καί δέ φάνηκε ὡς τή νύχτα ἀργά, πού ἦρθε ὁ μάγερας καί χτύπησε στήν πόρτα. Τή μισάνοιξε, κρατώντας τό πόμολο. Τά μάτια του ἦταν κόκκινα. Τά σκούπιζε νευρικά, σάν νά τοῦ εἶχε μπεῖ κάτι μέσα καί νά τοῦ πονοῦσαν.

— Πάει ὁ Ζιζίνος, τοῦ τό πῆραν τό μαγαζί! εἶπε ὁ μάγερας.

Τοῦ ξήγησε τό πῶς ἔγινε ἡ κατάσχεση, μιά ἀτελείωτη ἐξιστόρηση, πίσω ἀπό τή μισόκλειστη πόρτα.

Ὁ Ρασκάγιας κρατοῦσε σφιχτά τό πόμολο καί κοίταζε τή μεγάλη τζαμαρία, ἀπ' ὅπου φαινόταν ἡ θάλασσα.

Εἶχε φεγγάρι. Ἕνα θεόρατο πλεούμενο, μέ τά φῶτα του ἀναμμένα, μόλις σάλευε μέσα στόν κἀθρέφτη τοῦ νεροῦ.

Ἀπό τόν ἀνοιχτό διάδρομο ἐρχόταν ἡ ἁρμύρα, ὕστερα ἕνα φύσημα πιό δυνατό, ὕστερα πάλι ἕνας ἀνασασμός βαθύς ἀπό τούς βράχους κι ἀπό τά φύκια. Στό ἀντιφέγγισμα τοῦ φεγγαριοῦ, μέ τά πεταλουδένια του πανιά πέρασε ἕνα γρήγορο κότερο. Ξεδιάκρινες πίσω καί τήν παιδιάτικη βαρκούλα του. Κι ὁλοένα φυσοῦσε μιά βαρύτατη αὐλαία γαλήνης.

Ἅμα τελείωσε ὁ μάγερας, ὁ Ρασκάγιας ἔκλεισε τήν πόρτα, τήν κλεί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δωσε. Κάθισε στό κρεβάτι. Ὁ ἱδρώτας ξεστάλαζε στά μηλίγγια, κατέβαινε στό πηγούνι του. Δέν εἶχε δύναμη νά σηκώσει τό χέρι, μόνο τό 'σερνε, μέ τήν παλάμη ἀνοιχτή, πάνω στό σεντόνι. Στό κεφάλι του χτυποῦσε ἕνας σπασμός αἷμα, δυό φτεροῦγες ἀνοίγανε, πέφτανε σά σπαθί καί τοῦ 'κοβαν τή σκέψη - μιά βουερή θολούρα σφύριζε μέσα στ' αὐτιά του. Ἔπεσε μπρούμυτα στό κρεβάτι. Κατά τά ξημερώματα ἀνακάθισε, εἶδε πώς ὁ καιρός εἶχε χαλάσει - ἕνα τρελό μαϊστράλι, τά παραθυρόφυλλα χτυποῦσαν καί πίσω, στό χτῆμα τοῦ ἐφημέριου, ξεδιάκρινες τίς γιγάντιες μιμόζες*, τίς μαγνόλιες* πού ἀνεμοδέρναν μέ τό σφυρητό τῆς κακοκαιριᾶς - μιά τό πλακῶναν, μιά τό ξεσκέπαζαν τό ἀνηφοράκι τοῦ καμπαναριοῦ.

Σηκώθηκε ὁ Ρασκάγιας. Πῆγε στό λαβομάνο*, στή σκοτεινή γωνιά τῆς κάμαρας, σταυροκοπήθηκε, πλύθηκε. Ἔκανε θόρυβο, ὅπως τοῦ ἄρεζε, μέ τό νερό μέσα στά ρουθούνια του. Ἔβγαλε τό γελέκο, τό πουκάμισο, καί ξανάρχισε νά πλένεται ἀπό τήν καλή. Πῆρε τήν τσατσάρα, τή βούρτσα, ἔκαμε τή χωρίστρα του. Ξουρίστηκε. Χωρίς νά βλέπει στόν καθρέφτη, ὅπως ὅταν ἤτανε στό μέτωπο, μέ τούς Ἐγγλέζους, κι εἶχε πάρει τή συνήθεια.

Ἔτσι, σάν γαμπρός, πολύ ἐπίσημος, κατέβηκε τό πρωί στό δρόμο κι ἔκανε πώς σεργιανάει. Ἤξερε τήν ὥρα πού περνοῦσε τ' αὐτοκίνητο τοῦ Μπαρμπαρούζου γιά τά μπάνια. Τόν εἶδε. Τ' αὐτοκίνητο στάθηκε, τόν πῆρε μέσα. Καί τό μεσημέρι, τό ἴδιο αὐτοκίνητο μέ τά κορίτσια, τό γέρο καί τό Ρασκάγια φρενάρισε στήν πόρτα τοῦ ἑστιατόριου. Τά ἴδια τά καθημερινά. Οἱ δύο τραπεζαρίες γεμάτες. Μά ἕνας καλός παρατηρητής θά σημείωνε πώς τά μοῦτρα τοῦ λεγάμενου ἦταν κατσούφικα καί πώς μέ δυσκολία χαμογελοῦσε στούς συναδέλφους του, πού τόν ἐφώναζαν κάθε τόσο καί χωρατεῦαν. Ἦταν κατεβασμένα καί τά παντελόνια του· ἡ ἐπισημότητα ξακολουθοῦσε, καί δέν τοῦ πήγαινε.

Σέ λίγο ἡ ἀτμόσφαιρα βάραινε κι ἄλλο. Οἱ παλαιότεροι ὁμολογούσανε διακριτικά πώς δέν τόν εἴχανε δεῖ ποτέ τους τό Ρασκάγια νά 'ναι ἔτσι μουτρωμένος. Δέ θελήσανε νά ρωτήσουν. Τέλος, ἕνας ἀπό τούς ἀγαπημένους του, πού ἤτανε δημοσιογράφος καί δούλευε μέ κάτι κινηματογραφικές ἑταιρεῖες, ἕνας μπελαλής κι ἀνοικονόμητος, τόν ἔπιασε ἀπό τό μανίκι. Δέν τόν ἄφηνε:

— Πές μου, κάτι συμβαίνει καί μοῦ τό κρύβεις...

Ὁ ἄλλος κόμπιαζε, ἔκανε νά μιλήσει, ἔγερνε τό κεφάλι δεξιά, ἔγερνε

μιμόζα: φυτό μέ ὡραῖα λουλούδια.
μαγνόλια: φυτό διακοσμητικό.
λαβομάνο: νιπτήρας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό κεφάλι ἀριστερά. Σέ λίγο, δέν κρατήθηκε:

— Δέν κάνει...- δέν τίς βαστάω τίς ἀδικίες!

Καί τραβήχτηκε ἀπότομα, ἔφυγε, πῆγε μέσα νά πιεῖ κάτι.

Στό μεταξύ ὁ Μπαρμπαροῦζος, σ' ἐκεῖνο τό τραπέζι τοῦ βάθους, δέν κατάφερνε νά κρύψει τά νεῦρα του. Καί τά τρία κορίτσια του ἄκεφα, τό 'να δέν τούς ἄρεζε, τ' ἄλλο τούς βρωμοῦσε, καί κάθε λίγο καί λιγάκι στρέφανε νά δοῦν τό Ρασκάγια πού 'χε ξαναγυρίσει. Ἡ πιό μικρή μάλιστα, πού πάντα ἔλεγε τό λογάκι της καί δέν ἔστρεγε νά πιεῖ, ἄν δέν τή σερβίριζε ὁ συνάδελφος, ἄρχισε νά τοῦ τά ψέλνει τοῦ γέρου. Ἔσκυβε στή μέση πού τόν εἶχαν... Καί τοῦ τά 'λεγε ξεδιάντροπα. Ὁ Μπαρμπαροῦζος τήν ἄκουε. Κι ἐλόγου του δέν ἔπινε, ἄν δέν τοῦ τό σερβίριζε τούτη τό κρασί, κι αὐτό ἦταν μεταξύ τους ἕνας δεσμός, πού δημιουργοῦσε ἀνάγκες καί συμβιβασμούς.

— Ἄν ἀληθινά τόν ἀγαπᾶς αὐτό τόν ἄνθρωπο...

— Ἀγαπῶ μόνο τήν εὐθυμία του! ἀποκρίθηκε ὁ Μπαρμπαροῦζος.

— Ἄν πραγματικά ἤθελες νά τόν προστατέψεις...

— Προστατεύω μόνο τήν εὐθυμία του!

— Μόνο τό κεφάκι σου! Φτηνά πράματα. Καί πέραν τούτου μηδέν!

Κι ἔσφιξε ἡ μικρή τά χείλια της, σάν νά μήν εἶχε σκοπό νά ξαναμιλήσει.

Ὁ Μπαρμπαροῦζος γέλασε. Γύρευε κάποια διέξοδο νά ὑποχωρήσει, γιατί πιότερο κι ἀπό τά λόγια τῆς κοπέλας τόν ἀνησυχοῦσε ἡ στάση τοῦ Ρασκάγια, πού 'κανε πώς δέν τόν ξέρει. Οὔτε πλησίαζε, οὔτε γυρνοῦσε νά δεῖ πρός τό μέρος τους. Τόν ἀνησυχοῦσε, γιατί ἔνιωθε πάντα τόση κατάπληξη μπρός στούς χαρούμενους ἀνθρώπους, ὥστε περίμενε ἀπ' αὐτούς τά πιό τολμηρά κινήματα. Κάθε τρέλα! Αἰσθανόταν πώς ἕνας τύπος σάν τό Ρασκάγια ἦταν ἱκανός νά τόνε στείλει στό διάολο μ' ὅλα του τά ἑκατομμύρια. Ἴσως καί νά τόν περιφρονοῦσε, ἴσως καί νά τόνε λυπόταν... Πάντως, τά 'χε βρασμένα τά λεφτά του. Καί πού δέχτηκε νά τόνε βοηθήσει, ἦταν ἔτσι, ἕνεκα φιλίας... Μά τώρα ὁ Ρασκάγιας τοῦ ἔκοβε τή φιλία, τοῦ 'δειχνε πώς ἡ μοναδική του φροντίδα ἤτανε νά μή μείνει ὁ γιός τοῦ Μεγάλου Ζιζίνου στούς δρόμους. Κι ὅλα τ' ἄλλα τ' ἀψηφοῦσε.

— Δέν μπορῶ...- ἕνας ἀχαΐρευτος ἄνθρωπος σάν κι ἐμένα νά ρίξει κάτω, νά τό ρημάξει ἕνα τέτοιο παιδί πού ξέρει ἀπό δουλειά. Εἶναι ἄδικα πράματα. Δέν τά σηκώνω!... Καταλαβαίνεις, στά ὑστερνά μου νά κάνω ἐγώ συναγωνισμό στό γιό τοῦ Μεγάλου Ζιζίνου, πού δέν ἀφήσαμε λιμάνι γιά λιμάνι, καί πέθανε στά χέρια μου, καί τώρα ἐγώ...- τέτοιες δουλειές στό γιό του! Δέν τά σηκώνω!...

Αὐτά ἔλεγε τοῦ Μπαρμπαρούζου ὅλο τό πρωινό πού πηγαίνανε μέσα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στ' αὐτοκίνητο· καί κατόπι, στό μπάνιο, ὅσο πού ντυνόταν ὁ Μπαρμπαροῦζος μέσα στήν καμπίνα του, ὁ ἄλλος ἀπ' ἔξω τήν ἴδια λίμα.

Ὁ Μπαρμπαροῦζος συλλογιζόταν τώρα νά βρεῖ κάποια λύση νόστιμη. Κάτω ἀπό τά χοντρά φρύδια κοίταζε τό Ρασκάγια, πού 'χε καθίσει στό τραπέζι τῆς μοναχικῆς κυρίας. Τοῦ κουβέντιαζε. Τήν ἄκουε, μέ τό κεφάλι μέσα στίς παλάμες.

Κι ὁ γέρος ξαφνικά τά 'νιωσε τά μάτια του νά βουρκώνουν. Ἡ Μεσόγειο τοῦ ἀγάθευε* τήν ψυχή. Ἔσκυψε στ' αὐτί τῆς μικρῆς, κάτι τῆς εἶπε καί τό μουτράκι της ἄστραψε. Τά πράματα κανονίζονταν! Τῆς ἀνέθετε ν' ἀρχίσει καινούριες διαπραγματεύσεις μέ τό Ρασκάγια. Τήν ὥρα λοιπόν πού φεῦγαν κι ἐνῶ ὁ Μπαρμπαροῦζος τραβοῦσε μπρός χωρίς νά χαιρετήσει, τόν πλησίασε ἡ κοπέλα καί τόν κάλεσε τ' ἀπόγεμα σπίτι. Θά 'στελνε τ' αὐτοκίνητο νά τόν πάρει.

Αὐτή τή φορά ὁ Ρασκάγιας δέν πρόφτασε οὔτε νά φάει. Εἶχε βγεῖ στήν παραλία ἀπό τό Καζίνο ὥς τίς πρῶτες παραγκοῦλες τοῦ Ἅγιου Ἔλμου, καί πάλι πίσω. Ἤτανε μεγάλη ἐρημιά. Κάτι οἰκογένειες, πού εἶχανε φάει μπρός στίς τέντες τους, κοιμόντανε πάνω στήν ἄμμο. Δυό ἀλγερίνοι φυστικάδες, βουβοί, ἀθόρυβοι, φαντάσματα τῆς ἀβάσταγης ζέστης, πηγαῖναν μέ μεγάλα δύσκολα βήματα. Στόν ἴσκιο τοῦ μεγάλου καϊκιοῦ, πού ἀπό τά χτές ἦταν τραβηγμένο στή στεριά, μαλῶναν δυό ἀλανιάρηδες σκύλοι, πηδοχιμοῦσαν, ἁρπάζονταν, μά τά βαβίσματά τους λιώνανε μέσα στό ἀπέραντο ἥλιασμα καί στή σιωπή του, ὅπως σβήνουν καί μέσα στήν καταιγίδα οἱ φωνές.

Δέν εἶχε καταλάβει πῶς πέρασε ἡ ὥρα, ὅταν εἶδε τό αὐτοκίνητο πού στάθηκε στήν πόρτα τοῦ ξενοδοχείου. Ἦταν ἡ μεγάλη στιγμή του, ὅπου ἐπιτέλους θά κατάφερνε αὐτός ὁ ἀνεπρόκοπος νά βάλει τά πράματα στή θέση τους καί νά σώσει τό γιό τοῦ Μεγάλου Ζιζίνου.

Τό βράδυ, ἅμα γύρισε, ἤτανε μαζί του ὁ Μπαρμπαροῦζος κι οἱ τρεῖς κοπέλες, χαρούμενοι ὅλοι τους καί λίγο στό κέφι! Τά γέλια τους ἀναστάτωναν τίς δυό αἴθουσες. Ὁ γέρος στάθηκε στό μπάρ μέ τά κορίτσια γύρω, ζήτησε τό οὐίσκι. Στό ἕνα χέρι του ἡ μπουκάλα, στό ἄλλο τό ποτήρι.

— Μέτρο, τάξη κι εὐθυμία! Νά μᾶς ζήσει ὁ Ρασκάγιας!

Ἄναψε ἀμέσως ὁ ἐνθουσιασμός καί στ' ἄλλα τραπέζια:

— Νά μᾶς ζήσει!

Ἀκόμη κι αὐτή ἡ μοναχική κυρία σήκωσε τό ποτήρι· μέ τή δειλή φωνή της ἔκαμε κάτι σάν ζητωκραυγές, καί τά ματάκια της παῖζαν ὁλόχαρα.

Ἔτρεξε μέσα στήν κουζίνα καί διηγήθηκε στό μάγερα καί στά γκαρ-

---

ἀγαθεύω: καλοσυνεύω, ἠρεμῶ, γαληνεύω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σόνια, μέ τρόπο κι ἐχεμύθεια*, πώς θά συντρόφευε μέ τό Ζιζίνο καί πώς τό κατάστημα ἀπ' ἐδῶ κι ἐμπρός θά λεγόταν: *Μέτρο, Τάξη κι Εὐθυμία.*

Τήν ἴδια νύχτα πῆγε ὁ μάγερας πρέσβης, γιατί δέν τολμοῦσε ὁ Ρασκάγιας. Πῆγε στό Ζιζίνο, τόνε βρῆκε, ἄθλιο καί ζαρωμένο, στήν κάμαρά του, στή σοφίτα πού τοῦ ἀφῆκαν οἱ δανειστές, καί τοῦ εἶπε πώς θά 'πρεπε νά ἑνωθοῦν καί τά δύο καταστήματα:

— Μά μοῦ τό πῆραν τό δικό μου...- δέν ἔχω πεντάρα τσακιστή.

— Μή σκοτίζεσαι τώρα γι' αὐτά. Ἐσύ εἶσαι δουλευτής. Ὁ Ρασκάγιας δέ μπορεῖ νά κοιτάξει τή δουλειά μονάχος του...

— Τί κάθεσαι καί λές; Πιάνει σαράντα χιλιάδες τή μέρα!

— Δέ σημαίνει! Σέ χρειάζεται, εἶναι ἡλικιωμένος ἄνθρωπος... Ἀνεπρόκοπος, πού τό λέει κι ὁ ἴδιος.

Ὁ Ζιζίνος μυρίστηκε τήν ὑπόθεση. Κοίταξε καλά καλά τό μάγερα. Οἱ δυό τους κανόνισαν τά καθέκαστα, ἦρθε ἕνας ἐργάτης, ἕνας βαφέας, πάλι ἀπό τό Παρίσι, κι ἄρχισε τήν καινούρια ἐπιγραφή: *Μέτρο, Τάξη κι Εὐθυμία.* Ὅπου χαμογέλασε ὁ Ζιζίνος κι ἔριξε μιά ματιά στό Ρασκάγια. Χαμογέλασε κι αὐτός.

Ἡ πελατεία, οἱ δουλειές ὅλο καί περίσσευαν.

Μά οἱ δυό του ἀποφεύγανε ν' ἀνταμώσουνε. Ἅμα ἦταν οἱ γνώριμοι συνάδελφοι, ὁ Ρασκάγιας ἔκανε τήν ἐμφάνισή του μέ τό δοχεῖο τοῦ πάγου, ἔκανε τ' ἀστεῖα του, ἔλεγε ἕνα λόγο ἐδῶ, ἕνα πείραγμα πιό πέρα, ἔπιανε κουβέντες. Μά κατόπι χανότανε διακριτικά. Δέν ἤθελε νά πολυφαίνεται. Νά μήν ἔχει τό ὕφος ἀφεντικοῦ.

Στήν κάμαρά του, ἅμα πήγαινε νά κοιμηθεῖ, ἄρχιζε νά κουβεντιάζει μονάχος του. Φούντωνε τό μεράκι του, πού δέν τό μπιστευόταν οὔτε τοῦ μάγερα: ὁ Ζιζίνος, αὐτό τό λεβεντόπαιδο, τόν περιφρονοῦσε! Καί δέν εἶχε ἄδικο... Καί τήν ἄλλη μέρα, καί κάθε μέρα, γινόταν πιό διακριτικός.

Τό καλοκαίρι ἀργόσβηνε.

Τό ἑστιατόριό τους ἦταν τό μόνο πού σ' ὅλη τήν περιφέρεια ξακολουθοῦσε ἀκόμη νά τραβᾶ κόσμο.

Μιά νύχτα, μεσάνυχτα, πού ὁ κόσμος ἔφυγε, ἦρθε μιά παρέα παλικαράκια, φίλοι τοῦ Ζιζίνου, συμμαθητές του (σ' ἐκεῖνο τό σκολειό ὅπου τόν εἶχε βάλει ἡ θειά του), πού εἴχανε φύγει στόν Καναδά καί γύριζαν τώρα στήν πατρίδα μέ τίς τσέπες γεμάτες. Κι ὁ Ζιζίνος ἄλλαξε. Σπάγαν γλέντι. Ὅπου ζητήσανε νά καθίσει μαζί τους κι ὁ Ρασκάγιας. Ἦρθε κοντά τους κι ὁ μάγερας. Ἔπινε ὁ Ζιζίνος, φώναζε, χωράτευε. Ἕνας ἀκατα-

---

ἐχεμύθεια: μυστικότητα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νόητος Ζιζίνος, πρωτόιδωτος. Μά τό Ρασκάγια τόν ἀγρίευε τούτη ἡ ἀλλαγή. Ἔκανε πώς πίνει καί δέν ἔπινε. Πετάριζαν* τά μάτια του ἀνήσυχα. Ἔτρεμε, πώς ὁ Ζιζίνος, ἀπάνω στό μεθύσι του, θά γύρευε νά βγάλει τό ἄχτι του καί θά τοῦ 'λεγε λόγια βαριά. Τ' ἄκουε κιόλας, τόν ἔβλεπε πῶς θά σηκωνόταν καί θά τοῦ τά 'λεγε ἀφρίζοντας. Γιά τοῦτο δέν ἔπρεπε νά πιεῖ, νά μή βρεθεῖ κι ἐλόγου του μεθυσμένος. Δέν ξέρεις τί μπορεῖ νά γίνει.

Καί ξαφνικά ἀνατρίχιασε, νιώθοντας τά χέρια τοῦ Ζιζίνου νά τόν πιάνουν ἀπό τούς ὤμους. Εἶδε τό στόμα τοῦ Ζιζίνου πού ἔσκυβε καί τόν φιλοῦσε στό κούτελο, στά μηλίγγια, κι ἄκουσε τή φωνή του, πού ἤτανε δυνατή καί πού ὡστόσο ἔτρεμε:

— Ρασκάγια, δέν ἔγινε τό ταίρι σου σ' οὔλονε τόν κόσμο!

Τόν ξαναφίλησε τό παιδί, καί κάθισε δίπλα του. Οἱ ἄλλοι τσούγκριζαν τά ποτήρια. Κι ὁ κόσμος ἔγινε ἀλλιώτικος. Καί πίναν στήν ὑγειά του, κι ὁ Ζιζίνος τοῦ βαστοῦσε τό χέρικαί τόν κοίταζε, καί κατόπι ἔκρυψε τό κεφάλι μέσα στούς ἀγκῶνες. Ὁ μάγερας ἔβαλε στήν πιανόλα* ἕνα τραγούδι ναπολιτάνικο. Μά δέν μποροῦσε ὁ Ρασκάγιας ν' ἀδειάσει τό ποτήρι του. Τό 'φερνε στά χείλια - δέν κατέβαινε. Ἅμα εἶδε πώς κάπως τόν ξεχάσαν, τράβηξε τήν καρέκλα του κι ἔφυγε κρυφά κρυφά.

Πῆρε τό δρόμο τοῦ Ἅγιου Ἔλμου. Φυσοῦσε μιά στάλα ἀεράκι. Ὡραία νύχτα. Πήγαινε, καί γελοῦσε, καί μουρμούριζε μπερδεμένα μιά μεθυσμένη κουβέντα τοῦ Μεγάλου Ζιζίνου, τότε πού τά χαλάσαν καί κάμανε δέκα μέρες νά μιλήσουν - τήν κουβέντα πού τοῦ εἶπε ὁ Μεγάλος Ζιζίνος, ἅμα τά σιάξαν. Καί πιό πάνω ὕστερα, στάθηκε, τέντωσε τό κορμί τουκι ἄρχισε τίς βαθιές ἐκεῖνες ἀναπνοές πού τοῦ εἶχε μάθει ὁ ἀρμενόπαπας, φούσκωνε τά στήθια κι ἀνάπνεε μέ μεγάλο θόρυβο.

Ἐρωτήσεις

1. Πρός τό τέλος τοῦ διηγήματος ὁ Ζιζίνος λέει: «Ρασκάγια, δέν ἔγινε τό ταίρι σου σ' οὔλονε τόν κόσμο». Συμφωνεῖτε μέ τόν χαρακτηρισμό αὐτόν; Ἄν ναί, γιατί;
2. Ὁ Ρασκάγιας δέν εἶχε τά προσόντα τοῦ Ζιζίνου. Ποῦ ὀφειλόταν τό μυστικό τῆς ἐπιτυχίας του;
3. Σέ ποιά πόλη νομίζετε ὅτι διαδραματίζονται τά γεγονότα;

πεταρίζω: φτερουγίζω, ἀνοιγοκλείνω.
πιανόλα: αὐτόματο πιάνο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στράτης Μυριβήλης

Ὁ Καπιτάνιος

Τό διήγημα ζωντανεύει μιά ἀνάμνηση τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τοῦ συγγραφέα καί ἔχει τά γνωρίσματα τῆς δυνατῆς ἀφηγηματικῆς τέχνης του. Ἀνήκει στή συλλογή διηγημάτων Τό γαλάζιο βιβλίο *(1939).*

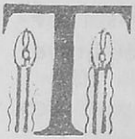

ΟΝ ΚΑΠΙΤΑΝΙΟ μᾶς τόνε φέρανε σπίτι σά μπατάρησε μεσοπέλαγα ἡ τρεχαντήρα μας ἡ «Βαγγελίστρα». Χριστούγεννα παραμονή ἔγινε τό κακό, μιά μαύρη νύχτα, πού ξοριάστηκε* καί βούλιαξε τό καράβι ἀνάμεσα Μόλυβο* καί Κάβο - Μπαμπά. Χαθήκανε κι οἱ δυό ναῦτες τοῦ πατέρα, κι οὔτε βρέθηκαν ποτές τά λείψανά τους. Κι ἄ γλίτωσε ἀτός* του, τό χρωστοῦσε στό καραβόσκυλο, τόν Καπιτάνιο μας. Σάν μούδιασε πιά ὁ πατέρας χεροπόδαρα, καί δέν εἶχε ἀνάκαρα* νά κολυμπήσει, τόν ἄρπαξε ὁ Καπιτάνιος ἀπό τό γιακά καί κολυμποῦσε ἀπόκοντα. Κρατοῦσε τό κεφάλι του ἔξω ἀπό τό κύμα, ὥσπου ξενερίσανε* στήν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπό κείνη τή μέρα, πού μᾶς γύρισαν μέ τήν ψυχή στά δόντια, πού μᾶς γύρισαν μέ ξένο καράβι, ὁ πατέρας δέ μεταπάτησε πιά σέ πλεούμενο, κι ὁ Καπιτάνιος απόμεινε καί κεῖνος στεριανός στό σπίτι μας.

Ἦταν ἕνας σκύλαρος ὥς ἐκεῖ πάνω, κανελής, γεροδεμένος, μέ μιάν ἄσπρη βούλα στήν πλάτη, σάν πλατανόφυλλο. Ὅλοι τόν ἀγαπούσανε γιατ' ἤτανε καλός, κι ἐμεῖς, τά παιδιά, τοῦ βγάζαμε τήν πίστη μέ τά τυραγνιστικά παιχνίδια. Ἤμασταν τέσσερα, ὅλα ἀγόρια, καί μόνο ἐγώ, ὁ μεγάλος, ἤμουνα σέ θέση νά καταλαβαίνω τό πιλάτεμα* πού τοῦ γινότανε. Ὁ Καπιτάνιος τά δεχόταν ὅλα μέ ἄσωστη καλοσύνη.

Τ' ἀγαποῦσε τά παιδιά, ἔπαιζε μαζί τους ὑπομονετικά καί τούς φερνότανε μέ προστατευτική ἀψηφισιά, χωρίς ποτές νά θυμώνει καί νά τά ξεσυνερίζεται*. Τόνε καβαλίκευαν τό λοιπόν καί κεῖνοι ἤ τόνε ζεύανε στό ποδηλατάκι τοῦ Πετρῆ καί κάναν ἁρματοδρομίες στίς πλάκες τῆς αὐλῆς. Ὁ Καπιτάνιος, σάν πονοῦσε πολύ, μισόκλεινε τά μάτια καί ψευ-

---

ξοριάστηκε: ἔπεσε σέ ξέρα.
Μόλυβος: χωριό τῆς Λέσβου, ἡ ἀρχαία Μήθυμνα.
ἀτός του: ὁ ἴδιος.
ἀνάκαρα: δύναμη.
ξενερίζω: χάνω τά νερά μου.
πιλάτεμα: βασάνισμα.
ξεσυνερίζομαι: φιλονικῶ μέ κάποιον, μνησικακῶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τόκλαιγε, ἤ ἔγλειφε τό χεράκι πού τόνε παράσφιγγε. Ἐγώ, πού καταλάβαινα ὅσο κι ἡ μητέρα τό καλό πού μᾶς ἔκανε τή νύχτα τῆς καταστροφῆς ἐτοῦτο τό σκυλί, πολεμοῦσα νά τό προστατεύω ὅσο μποροῦσα ἀπό τούς μικρούς σταυρωτῆδες του.

Ἀκόμα ἀποροῦσα πῶς ὁ Καπιτάνιος δέ σκέφτηκε ποτές νά πάρει μέσα στό σπίτι μήτε τόσο δά ὕφος «μεγάλου εὐεργέτη». Καμιά φορά πού ἐβλεπα τόν πατέρα νά στέκεται ψηλός, μέ τά πόδια ἀνοιχτά, μπροστά στό μικρό πόρτο*, μέ τό ναυτικό του κασκέτο γερτό πίσω στό σβέρκο, νά βλέπει μακριά τό πέλαγο, νά βλέπει ἐκεῖ πρός τόν Κάβο - Μπαμπά χωρίς νά μιλᾶ, μέ τά χέρια στίς τσέπες, μ' ἔπιανε μιά συγκίνηση... Ἀγκάλιαζα τότες τόν Καπιτάνιο μας καί τόνε φιλοῦσα κι ἔχωνα τό πρόσωπο κάτω ἀπό τήν κεφάλα του. Κι αὐτός μ' ἔγλειφε πίσω ἀπό τ' ἀφτί καί φρούμαζε* μέσα στά μαλλιά μου. Τό 'ξερα πώς χωρίς αὐτόνε θά 'μασταν τέσσερα ὀρφανά στό δρόμο, κι ἤθελα νά μποροῦσα νά τοῦ τό πῶ πόσο τό 'ξερα.

Σάν πηγαίναμε στό σκολειό μέ τόν Ἀντώνη, τό δεύτερο ἀδέρφι, μᾶς ἔπαιρνε τό καταπόδι ὥς τή σιδερένια ὀξώπορτα τῆς μεγάλης αὐλῆς του, χωρίς νά μπαίνει ποτές μέσα στό προαύλιο. Σταματοῦσε ἐκεῖ, μπροστά στό πετρένιο κατώφλι, κάθιζε στά πίσω πόδια καί μᾶς ἔβλεπε μέ τά καστανά μάτια του, μᾶς ἔβλεπε τρυφερά νά προχωρᾶμε μέσα, σαρώνοντας μέ τή φουντωτή οὐρά τό χῶμα. Ἔγερνε τό κεφάλι του πλάι νά μᾶς δεῖ, ὅπως κάνουν οἱ μαμάδες νά καμαρώσουν τά μωρά τους. Σάν μᾶς ἔχανε ἀπό τά μάτια του, ἔδινε μιά καί γύριζε τρεχάτος σπίτι. Ἀπό κεῖ παραμόνευε τήν ὥρα πού σχολνούσαμε, καί μόλις ἄκουγε τό καμπανάκι πού χτυποῦσε ὁ ἐπιστάτης — ἀκουγότανε ὥς τό σπίτι αὐτό τό καμπανάκι —, ἄφηνε στή μέση τά παιχνίδια του ἤ τά κόκαλα πού τραγάνιζε καί, μιά καί δυό, ἐρχότανε στήν ὀξώπορτα τοῦ σκολειοῦ νά μᾶς προπάρει καί νά μᾶς πάει συνοδεία στό σπίτι.

Ὅλος ὁ κόσμος τόν ἀγαποῦσε τόν Καπιτάνιο, γιατ' ἤτανε καλός. Μόνο ἕνας χασάπης, πού εἶχε τό μαγαζί του στήν ἀγκωνή* τοῦ δρόμου μας, δέν τόνε χώνευε. Αὐτός εἶχε ἕνα χασαπόσκυλο, Μαχμούτ τόνε λέγανε. Μαῦρο καί χοντρό σκυλί, κακό καί μπαμπέσικο. Ἅμα τόν ἔπιανε ἡ κακία του, ἀκολουθοῦσε ἕνα διαβάτη ὕπουλα, πήγαινε πίσω του ἥσυχα καί, ξάφνου, στά καλά καθούμενα, τόν ἁρποῦσε ἀπό τό πόδι ἤ τοῦ 'σκιζε τό βρακί*.

Ὁ χασάπης τοῦ 'ριχνε ἕνα σωρό μεζελίκια μέσα σ' ἕνα σπιτότοπο πού

πόρτο: λιμάνι.
φρουμάζω: ξεφυσῶ μέ τά ρουθούνια.
ἀγκωνή: γωνιά.
βρακί: παντελόνι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤτανε παραδίπλα. Μόλις τά μυριζόταν ὁ Καπιτάνιος μας, πρόφταινε μέ μεγάλες τρεχάλες, τόν ἀγρίευε, καί, χλάπ, χλούπ, κατάπινε σέ μιά στιγμή τά τζιέρια καί τά διαλεχτά κόκαλα κι ὁ Μαχμούτ ἔβλεπε ἀπό μακριά κατατρομαγμένος. Ὁ πατέρας γελοῦσε κι ἔλεγε στό χασάπη νά 'ρχεται νά τοῦ πλερώνει τή ζημιά. Αὐτός ὅμως τό 'χε πάρει κατάκαρδα. Ἔβαλε ὄχτρα πάνω στόν Καπιτάνιο μας.

Μιά μέρα, πού τόνε τσάκωσε στά πράσα νά τρώει τούς κατιμάδες* τοῦ Μαχμούτ, ἔγινε ἔξω φρενῶν καί τίναξε πάνω του τό μεγάλο τό χασαπομάχαιρο. Τό γιντέκι βρῆκε τό σκυλί στό δεξί μπροστινό πόδι καί τό πλήγωσε λαφριά. Τό σήκωσε ψηλά, τό 'γλειφε κι ἔκλαιγε. Τύχη του νά γυρίζει σπίτι ὁ πατέρας κείνη τήν ὥρα καί νά δεῖ τό κίνημα. Δίνει ἕνα σάλτο, ἁρπάει ἀπό χάμου τό χασαπομάχαιρο, κατόπι χιμᾶ καί πιάνει τό χασάπη. Τόν γονατίζει μέ τό 'να χέρι, κατόπι τόν ἀρχίζει στή ράχη διπλαριές μέ τό πλατύ τοῦ γιντεκιοῦ, νά ποῦ σέ πονεῖ καί νά ποῦ σέ σφάζει. Τοῦ 'καμε μαύρη τήν πλάτη. Πρώτη φορά τόν εἶδα ἔτσι θυμωμένο τόν πατέρα.

Μιά μέρα, καλοκαίρι ἦταν, ἀπόγεμα. Τελεύανε οἱ πάψες* καί ἡ μητέρα τοίμαζε κεῖνες τίς μέρες τό μπαοῦλο μου, νά μέ ταξιδέψει στή Χώρα γιά τό Γυμνάσιο. Ξαφνικά σηκώθηκε μέσα στό χωριό μιά φασαρία... Ἕνα κακό... Ἡ γειτονιά ἔγινε ἀνάστατη. Ἕνα τσομπανόσκυλο εἶχε λυσσάξει πάνω στίς μάντρες, καί δάγκασε κάμποσα πρόβατα. Οἱ τσομπαναραῖοι τό κυνηγήσανε μέ πέτρες καί μέ ξύλα, νά τό σκοτώσουν· κι αὐτό ροβόλησε μέσα στά σπίτια. Ἦταν ἕνα κόκκινο σκυλί, ἀγριεμένο, μέ σηκωμένη τήν τρίχα, σάν λύκος. Ἔτρεχε μέ τό κεφάλι χαμηλωμένο. Τά μάτια του ἤτανε κόκκινα, ἔριχνε λοξές ματιές κι εἶχε τό στόμα ἀνοιχτό. Ἀπό τήν κρεμασμένη γλώσσα του τρέχανε τά σάλια. Ἀπό πίσω του φωνάζανε, χούγιαζαν, τοῦ πετούσανε στειλιάρια καί φορτωτῆρες κι οἱ γυναῖκες τσιρίζανε, μάζευαν τά μωρά τους καί σφαλούσανε μέ θόρυβο τίς πόρτες.

Πέρασε μπροστά ἀπό τήν πόρτα μας, ὅπου τά δυό μικρότερα ἀδερφάκια παίζαν ὁλομόναχα μέ τόν Καπιτάνιο. Τοῦ 'χανε βαλμένη μιά σκουφίτσα μέ νταντέλες, τοῦ τή δέσανε κάτω ἀπ' τό σαγόνι στό μαῦρο λουρί, κι αὐτός πιά στεκόταν καί καμάρωνε ὅσο αὐτά ξεφώνιζαν ἀπό τά γέλια. Σάν ἄκουσε τό σαματά καί τό κακό πού γινόταν, πετάχτηκε πάνω, γάβγιξε φοβεριστικά καί στάθηκε μπροστά στά παιδιά περιμένοντας νά τά διαφεντέψει*. Τό τσομπανόσκυλο ἤρθε καταπάνω του, ξεφρενιασμένο

κατιμάνες: μικρά κομμάτια ἀπό κρέας τελευταίας ποιότητας.
πάψες: διακοπές.
διαφεντεύω: ὑπερασπίζομαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό τήν τρομάρα κι ἀπό τήν ἀρρώστια του. Νά τό δεῖ ὁ Καπιτάνιος νά περνᾶ ἀπό τό πόστο του, χύνεται καί τ' ἀρχίζει στίς δαγκωματιές. Κυλιστήκανε μιά κουβάρα στά χώματα, ἐνῶ τά παιδιά τρέξανε μέσα κλαίγοντας.

Τό λυσσασμένο σκυλί ἔφυγε σέ κακό χάλι, μέ τ' ἀφτιά πετσοκομμένα, μέ τή μούρη χωμένη στά αἵματα. Ὅμως κι ὁ Καπιτάνιος εἶχε δυό μικρές δαγκωματιές στά πόδια καί ἕνα ξέγδαρμα στό στέρνο.

Ὁ πατέρας ἦρθε σέ λίγο τρομαγμένος καί βαστικός. Τοῦ εἴπανε τί ἔτρεξε. Ὁ Καπιτάνιος, σάν τόν εἶδε, σταμάτησε νά γλείφει τίς λαβωματιές του καί τοῦ 'κανε ὅπως πάντα χαρές. Σηκωθηκε ὄρθιος στά πίσω πόδια κι ἀκούμπησε, ὅπως τό συνηθοῦσε, τά μπροστινά του στούς ὤμους τοῦ πατέρα. Αὐτό ἦταν ἕνα χάδι, πού μόνο ὁ πατέρας μποροῦσε νά τό σηκώσει. Κόντευε νά τόνε φτάξει στό μπόι ὁ σκύλος. Κουνοῦσε τήν οὐρά του θριαμβευτικά, φτερνιζότανε κι ἔτριβε τήν κεφάλα του χαδιάρικα στά στῆθος τοῦ πατέρα.

Ἐκεῖνος ἤτανε χλωμός, χλωμός σάν πεθαμένος καί τά πυκνά φρύδια του χαμηλώνανε πολύ πάνω στά μάτια του. Κατέβασε ἀπό πάνω του τό σκυλί καί μοῦ 'πε νά φέρω τήν ἁλυσίδα. Τή στερέωσε στό λουρί του καί τόν ἔδεσε στό χαλκά τῆς πόρτας. Κάνοντας νά μπεῖ μέσα, πῆρε τό μάτι του τό σκουφάκι τῶν παιδιῶν, πού κείτονταν στά χώματα ματωμένο. Τό πῆρε καί τ' ἄναψε μ' ἕνα σπίρτο , ὥσπου κάηκε. Κατόπι μπῆκε στό σπίτι, πῆγε στήν κρεβατοκάμαρη, ἄνοιξε τό μπαοῦλο του καί κάτι πῆρε μαζί του. Εἶδα τή μητέρα πού πολεμοῦσε νά τόν ἐμποδίσει. Τόν ἀκολουθοῦσε κλαίγοντας. Ἔλεγε «ὄχι αὐτό... δέ θά τό κάνεις αὐτό» κι ὅλο ἔκλαιγε. Τήν εἴδανε τά δυό μικρά κι ἀρχινίσανε νά ξανακλαῖνε κι αὐτά. Ὁ πατέρας, χωρίς νά τῆς ἀπαντήσει, μέ κοίταξε μιά στιγμή σοβαρά, μέ μέτρησε μέ μιά ματιά ἀπό τά παπούτσια ὥς τήν κορφή καί μοῦ 'γνεψε:

— Ἔλα μαζί μου...

Ξεκούμπωσε ἀπό τό χαλκά τήν ἁλυσίδα κι ἔσυρε μπρός μέ τόν Καπιτάνιο. Ἐγώ βάδιζα καταπόδι. Κανένας μας δέ μιλοῦσε. Μονάχα τό σκυλί ἔκανε παιχνίδια, πότε σέ μένα, πότε στόν πατέρα, χωρίς νά βρίσκει πουθενά ἀπόκριση. Περάσαμε ἔτσι τά τελευταῖα σπίτια, περάσαμε τό μουράγιο, ὅπου κουρνιάζαν ἀράδα τά καΐκια φορτωμένα κυδώνια. Μοσκοβολούσανε τά κυδώνια, μοσκοβολούσανε καί τά φρεσκοκομμένα δαφνόκλαδα, πού βάζαν ἀνάμεσα στό πράμα οἱ καπιτανοί, φορτωμένα μαῦρα δαφνοκούκουτσα. Οἱ ἁλυσίδες κι οἱ πρυμάτσες* τῶν δεμένων καραβιῶν μιά τεζέρνανε* καί μιά λασκάρανε. Καί ὁλοένα ἡ μουγγαμάρα

πρυμάτσες: τά σκοινιά μέ τά ὁποῖα δένουν τό πλοῖο ἀπό τήν πρύμη.
τεζάρανε: τέντωναν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βάραινε ἀνάμεσό μας. Ὁ πατέρας σκυφτός κι ἀμίλητος, ὁ Καπιτάνιος στή μέση καί 'γώ ἀπό πίσω. Μπήκαμε στό χωραφόδρομο κι ἀνηφορίσαμε στή Δαφνούσα μας. Ἡ Δαφνούσα ἦταν ἕνα λιοχώραφο πάνω στό λόφο. Ἀπό κάτου, βαθιά, ἕνας γκρεμός καμιά δεκαριά ὀργιές, κι ἡ θάλασσα, πού ἀδιάκοπα ἀναδευότανε, γαλάζια καί πράσινη, μέσα στή θαλασσοβραχιά. Ἡ ρούφνα* της ἀκουγόταν ἀπό μακριά, νανουριστική κι ἀσώπαστη, χρόνον-καιρό, μπουνάτσα ἤ χειμωνιά.

Ὁ πατέρας σταμάτησε ἐκεῖ, ἄκρη, πρός τή μεριά τῆς θάλασσας. Σταμάτησε κι ὁ Καπιτάνιος, χαρούμενος καί παιχνιδιάρης. Κάπου κάπου κοντανάσαινε ἀπό τήν ἀνηφοριά, μέ τή γλώσσα ἔξω, κυματιστή. Τέντωνε τήν ἁλυσίδα νά τρέξει, τσίτωνε τ' ἀφτιά του καί γύριζε γουστόζικα πλάι τήν κεφάλα του, νά δεῖ ἕνα τζιτζίκι πού φώναζε πολύ κοντά του, πάνω σ' ἕναν κορμό. Ἄπλωνε τό πόδι κατά τό ζουζούνι νά παίξει.

Ὁ πατέρας ἔδεσε τήν ἁλυσίδα σ' ἕνα σκοῖνο κι ἔκατσε σέ μιάν ἀρχαία τετράγωνη πέτρα, πού ἦταν ἐκεῖ, κάτω ἀπό τή μεγάλη ἐλιά. Ἔκατσα καί 'γώ παράμερα, λαχανιασμένος ἀπό τόν ἀνήφορο, μέ τήν καρδιά σφιχτά κλειδωμένη.

Ὁ Καπιτάνιος μᾶς ἔβλεπε, μιά ἐμένα, μιά τόν πατέρα. Μᾶς ἔβλεπε μέ κεῖνα τά καστανά, τ' ἀνθρωπίσια μάτια του, πού μιλούσανε τόσο ἐκφραστικά, καί ἤξερα τόσο καλά τά νοήματά τους. Μᾶς ἔβλεπε ἀνυπόμονα, ψευτόκλαιγε παρακαλεστικά, νά τόνε λύσουμε, ἔκανε πώς δαγκάνει τήν ἁλυσίδα του, τάχα νά τήν κόψει. Κανένας μας δέν τοῦ ἀποκρενόταν. Τότες χιμοῦσε ὄρθιος πάνω στήν ἁλυσίδα στά πίσω πόδια, κουνοῦσε τό σκοῖνο νά τό ξεριζώσει, γάβγιζε χαρωπά, γάβγιζε μαλωτικά.

— Ἄιντε λοιπόν, κάνετε γρήγορα, ἔλεγε. Ὥς πότε θά βαστάξει τοῦτο τό χωρατό...

Τόν καταλάβαινα πολύ. Τόν καταλάβαινε κι ὁ πατέρας. Ἀναστέναξε βαθιά καί σηκώθηκε. Μοῦ 'πε:

— Σύρε παρέκει, γύρισε κατά δῶ τή ράχη σου καί περίμενε νά σέ φωνάξω.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε, χτυποῦσε. Ἤθελα νά μιλήσω, ν' ἁπλώσω τά χέρια μου νά τόν παρακαλέσω. Δέν εἶχα τό κουράγιο. Τόν ἤξερα καλά τόν πατέρα. Ὅ,τι ἔκανε ἤτανε σωστό. Ἤτανε καλό γιά ὅλους μας. Γι' αὐτό δέν ἄλλαξε ἀπόφαση ποτές του. Πῆγα παραπέρα δυό τρία βήματα κι ἀκούμπησα σέ μιά συκιά, χωρίς νά σηκώσω τά μάτια μου ἀπό πάνω τους.

Ὁ πατέρας ἔβγαλε μέσα ἀπό τήν τσέπη του ἕνα πιστόλι. Τό ἤξερα τό πιστόλι του. Ἕνα πλατύ, μεγάλο μπράουνιγκ. Ξεκούμπωσε τήν ἀσφά-

---

ρούφνα: ὁ θόρυβος πού κάνει ἡ θάλασσα στό ἀκρογιάλι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λεια κι ἄκουσα τόν ξερό κρότο πού ἔκανε σάν τράβηξε πίσω τήν κάνη νά τό γιομίσει. Κατόπι πλησίασε τό σκυλί. Αὐτό χύθηκε νά τόν ἀγκαλιάσει. Τότες ὁ πατέρας τραβήχτηκε πίσω, ἀπόθεσε τό ὅπλο στήν πέτρα, ξαναπῆγε στό σκυλί καί κόντηνε τήν ἁλυσίδα ὥς τόν κορμό τοῦ σκοίνου, νά μή μπορεῖ τό ζό νά κουνηθεῖ καί νά παίξει. Ὁ Καπιτάνιος γρίνιασε παραπονιάρικα, ὅμως ὑποτάχτηκε καί σέ τοῦτο τό νέο παιχνίδι, καί περίμενε τή συνέχεια μέ τό κεφάλι χάμου. Ὁ πατέρας ξαναπῆρε τό πιστόλι καί πῆγε κοντά του. Τό 'βαλε μέσα στ' ἀφτί του. Τότες τό σκυλί κάνει μονομιᾶς μιά μεταβολή καί γυρίζει πάλι κατάφατσα στόν πατέρα. Βλέπει τό πιστόλι στό χέρι του, γέρνει πλάι τό κεφάλι, ὅπως ὅταν ἤθελε νά κάνει νοστιμάδες, τό γλείφει. Εἶναι κρύο τό σίδερο. Κοιτάζει τόν πατέρα μέ τά καστανά του μάτια, ὅλο ἀγάπη. Τόν κοιτάζει νά καταλάβει. Δοκιμάζει τήν κάνη μέ τά δόντια του. Πολύ σκληρή. Ἄξαφνα καταλαβαίνει. Κουνᾶ τήν οὐρά του. Συλλογιέται πώς αὐτό τό πράμα σίγουρα εἶναι κάτι πού πρόκειται νά τό τινάξει μακριά ὁ πατέρας, μέσα στά χόρτα ἤ μέσα στή θάλασσα, γιά νά τόνε προστάξει κατόπι, ὅπως πάντα, νά χυθεῖ νά τοῦ τό φέρει. «Ἄα - πόρτ!». Μέσα στά ἔξυπνα μάτια του εἶναι φανερωμένη ἡ νόηση γιά τή νέα κατεργαριά πού τοῦ ἑτοιμάζουν. Τόνε δέσανε, νά δοῦνε πῶς θά τά καταφέρει νά κάνει τό «ἀπόρτ». Αὐτό εἶναι. Καταλαβαίνω πώς ὁ πατέρας δέν μπορεῖ νά τραβήξει τή σκαντάλη ὅσο τόνε κοιτάζουν ἔτσι ἀθῶα καί τρυφερά, αὐτά τά καστανά, τά ἀνθρωπίσια μάτια. Μιά μικρή ἀστραπή ἐλπίδας περνᾶ μέσ' ἀπό τήν καρδιά μου.

Ξαφνικά, πιάνει μέ τό δυνατό χέρι του τό σκυλί ἀπό τό σβέρκο, γυρίζει τή μούρη του πρός τή θάλασσα, καί τοῦ τραβᾶ τήν πιστολιά ἀπό πολύ κοντά, μέσα στ' ἀφτί. Ὅλα αὐτά ἔγιναν στή στιγμή. Ὁ Καπιτάνιος σωριάστηκε χωρίς νά γαβγίξει καθόλου. Ἔκανε νά σηκώσει μονάχα δυό φορές τό κεφάλι πρός τά πίσω, ὅπως σάν ἤθελε νά χασμουρηθεῖ, κλότσησε τά πίσω πόδια καί πέθανε γεμάτος ἀπορία.

Ὁ πατέρας ξανασφάλισε τό πιστόλι, τό 'βαλε πίσω στήν τσέπη καί διάλεξε ἀπό τό πεζούλι μιά στενόμακρη μαρμαρόπετρα. Ἔλυσε τήν ἁλυσίδα ἀπό τό σκοῖνο κι ἔδεσε τήν πέτρα στήν ἄκρη. Κατόπι, χωρίς νά μέ ἀναγυρέψει μέ τό μάτι, φώναξε:

— Ἔλα!

Ἔπιασε κεῖνος τά μπροστινά πόδια μαζί μέ τή μαρμαρόπετρα, καί 'γώ τά πισινά. Ἔβαλα ὅλα μου τά δυνατά νά φανῶ ἄντρας στά χέρια καί στήν ψυχή, καί μ' ὅλο πού ἤμουνα ἕνα χεροδύναμο γιά τήν ἡλικία μου ἀγόρι, δυσκολεύτηκα πολύ. Ἀνοίξαμε τά γόνατα, στεριώσαμε τά πόδια καί κουνήσαμε τό κουφάρι πάνω ἀπό τό βάραθρο, μία δύο... Στήν τρίτη,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ πατέρας ἔκανε «χέι!», ὅπως σάν ἔδινε τά ὄρντινα* στό καράβι. Τ' ἀμολήσαμε τότες κι ἀπομείναμε στόν τόπο, ὥσπου ἀκούσαμε ἀπό κάτου, βαθιά, τή χλαπαταγή πού 'κανε τό κορμί χτυπώντας μέσα στή θάλασσα. Τότες, σά νά 'ταν αὐτός ὁ κούφιος κρότος τό τέλος, κοιταχτήκαμε γρήγορα στά μάτια καί κινηθήκαμε ἀπό τόν τόπο.

Ὁ πατέρας ἔκαμε τό σταυρό του ἀργά ἀργά καί ξανακάθισε στήν ἀρχαία πέτρα. Ἔκαμε «ὤχ», σά νά 'γινε ξαφνικά πολύ γέρος καί κουρασμένος. Ἔνιωσε ἐνοχλητικό τό μάτι μου ἀπάνω του, ἔσπρωξε πίσω τό κασκέτο του καί ἔβγαλε τήν ταμπακέρα. Κατόπι μοῦ ξανάριξε μιά βιαστική ματιά καί μ' ἔστειλε πίσω. Κούνησε τό χέρι του νά φύγω κι εἶπε:

— Ἄιντε, τράβα σπίτι, κι ἔρχουμαι...

Ἡ φωνή του ἦταν ἀδύνατη. Ἤθελε νά μείνει μόνος.

Γύρισα στό σπίτι φαρμακωμένος κι ἀμίλητος. Ἡ μητέρα καθότανε στό χαγιάτι, στό μικρό καναπέ, καί μόλις μέ εἶδε πάτησε τά κλάματα, ἀσυγκράτητα. Τότες μέ πήρανε κι ἐμένα τ' ἀναφιλητά καί μαζί μου ἔκλαιγε κι ὁ δεύτερος ἀδερφός.

Τά δυό μικρά, πού δέν μπορούσανε νά καταλάβουν ἀκόμα τήν ὀρφάνια πού ἔπεσε ξαφνικά μέσα στό σπίτι, ἤτανε μέσα στήν αὐλή. Γιόμιζαν παστρικό νερό μέ τό πράσινο ποτιστηράκι τοῦ Πετρῆ τή γαβάθα τοῦ σκυλιοῦ. Νά 'ρθει νά πιεῖ νερό ὁ Καπιτάνιος μας.

Ἐρωτήσεις

1. Νά παρακολουθήσετε τήν ἐξέλιξη τοῦ διηγήματος μέ τίς εἰκόνες-σκηνές πού δίνει ὁ συγγραφέας καί νά βρεῖτε τίς συναισθηματικές καταστάσεις πού ἐκφράζει ἡ καθεμιά.
2. Ποιός εἶναι ὁ ἥρωας αὐτοῦ τοῦ διηγήματος; Ἀξίζει αὐτή τήν τιμή;
3. Ποιό εἶναι τό δίλημμα τοῦ πατέρα;
4. Εἶναι δικαιολογημένη ἡ ἀπόφαση τοῦ πατέρα νά σκοτώσει τόν Καπετάνιο;
5. Πῶς δείχνει ὁ συγγραφέας τή θλίψη τοῦ πατέρα;

ὄρντινα: διαταγές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στράτης Μυριβήλης

Ἡ δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια

(ἀπόσπασμα, κεφ. 25)

Τό μυθιστόρημα ἀποτελεῖ τό δεύτερο μέρος μιᾶς τριλογίας (Ἡ ζωή ἐν τάφῳ, Ἡ δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια, Παναγιά ἡ Γοργόνα). Ἀναφέρεται στήν περίοδο ἀμέσως μετά τή μικρασιατική καταστροφή. Τό πρῶτο μέρος ὅμως εἶναι συνέχεια τῆς Ζωῆς ἐν Τάφῳ· τά γεγονότα πού περιγράφει διαδραματίζονται στό μέτωπο καί συγκεκριμένα μέσα στό νοσοκομεῖο, ὅπου νοσηλεύεται ὁ ἀνθυπολοχαγός Βρανᾶς. Ὁ Βρανᾶς προτοῦ πεθάνει, ἐμπιστεύεται στό φίλο καί συμπολεμιστή του Λεωνή Δρίβα τά λιγοστά θυμητάρια του (ἕνα ρολόι κ.ἄ.) νά τά παραδώσει στή γυναίκα του, τή δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια. Ἐπιστρέφοντας ὁ Λεωνής στό νησί του ἐκτελεῖ τήν παραγγελία τοῦ φίλου του. Ἀπό τό σημεῖο αὐτό ἀρχίζει τό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ συγγραφέας περιγράφει τή μεταπολεμική κατάσταση καί ποικίλλει τήν ἀφήγησή του μέ ἐπεισόδια κοινωνικοῦ περιεχομένου. Στό ἀπόσπασμά μας δίνεται ζωντανά ἡ περιγραφή μιᾶς πυρκαγιᾶς.

ΑΝΩ ΣΤΗΝ ΩΡΑ ἀκούστηκε ἕνας δυνατός κρότος, ἐκεῖ κατά τήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Καταπόδι φωνές. Ἄγριες φωνές καί σαματάς*. Κατόπι μπιστολιές. Ἀπανωτές μπιστολιές. Καί οἱ καμπάνες. Ἕνα ἀνατριχιαστικό, ξετρελαμένο καμπανητό. Ἄταχτο, ἐπίμονο καί βιαστικό. Πρῶτα ἀπό τό ἕνα καμπαναριό, μακριά κατά τό κάστρο,ὕστερα κι ἀπό τ' ἄλλο μαζί. Ἡ βαθύφωνη καμπάνα τῆς Κάτω Παναγιᾶς.

Μιά φλόγα κοκκινωπή ξεμπουκάρησε* ἀπό κάπου, ἔγλειψε μέ τήν αἱματηρή της ἀντιλαμπή τά ντουβάρια καί τά κεραμίδια τῶν τριγυρινῶν σπιτιῶν. Καταπόδι ἄλλη μιά χίμηξε, ζό φανταστικό, θυμωμένο καί λυγερό. Ἕνα θεριό ὅλο γλώσσα. Βγῆκε ἀπ' ἕνα παράθυρο, καί πάλι τραβήχτηκε πίσω, σάν μέσα σέ σκοτεινό καταπιόνα*. Κατόπι ξανατινάχτηκε, σβέλτη κι ἀπόμεινε νά κυματίζει, σάν σημαία πού στεριώθηκε σέ παρμένο καστρότοιχο. Ὁρμοῦσε καί λύγιζε, κρέμαγε καί πάλι στύλωνε ὀρθή καί σειόταν.

— Πυρκαγιά!

— Πρέπει νά πάω, λέει ὁ Δήμαρχος κι ἀνοίγει τό βῆμα.

σαματάς: φασαρία.
ξεμπουκάρησε: ξεπετάχτηκε.
καταπιόνας: λάρυγκας, ἐδῶ· μεταφορικά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τρέχει σχεδόν καί τά παπούτσια του τρίζουν βιαστικά, ἐπίσημα. Ὑπερεσιακά.

— Κι ἐμεῖς! λέν οἱ ἄλλοι καί πέφτουν καταπόδι του.

Τραβάει λαός κατά κεῖ, τρέχουν ἀπό παντοῦ. Ὅλα τά σοκάκια μαυρίζουν ἀπό τόν κόσμο, τά καλντερίμια* βουίζουν ἀπό τό ποδοβολητό καί τίς φωνές. Οἱ μανάδες τσιρίζουν τά ὀνόματα τῶν μικρῶν ἀλάνηδων*. Οἱ πυροσβέστες τοῦ Δήμου καταφτάνουν μέ τίς κάσκες τους, ἔρχουνται μέ τήν κόκκινη ἀντλία τοῦ Δημαρχείου μέσα στόν ἀποθεωτικό ἀλαλαγμό τῶν γαβριάδων*. Εἶναι κάτι σάν ἀποκριάτικοι μακεδόνες, σοβαροί κι ἀξούριστοι κάτω ἀπό τίς περικεφαλαῖες τους, μέ τίς ἀγροτικές βράκες τους. Ὁ Δήμαρχος εἶναι κεῖ, κι ὁ ἀνθυπασπιστής στόν τόπο.

— Μ' ἀρέσει, ἄχ, πῶς μ' ἀρέσει νά βλέπω πυρκαγιά! λέει ἡ Ἀσπασία, καί τουρτουρίζει ἀπό τήν ἡδονή.

Ὁ Δρίβας γυρίζει καί βλέπει μέ περιέργεια τό θηλυκό πού ξεστόμισε τοῦτον τό νερωνικό* λόγο. Βλέπει μέσα στά μάτια της τήν ἀντιλαμπή τῆς φωτιᾶς, νά χορεύει, μικροσκοπική μπαλαρίνα κοκκινοφόρα.

Ἔξω ἀπό τό σπίτι πού καιγόταν, οἱ χωροφυλάκοι τοῦ Σταθμοῦ μάταια πολεμούσανε νά κρατήσουν σέ ἀπόσταση τόν κόσμο, πού στριμωχνόταν γύρω μέ τήν ἴδιαν ὑστερική χαρά τῆς καταστροφῆς. Χιλιάδες μάτια, καί μέσα στίς φαρδιές κόρες τους χορεύει ὀργιαστικά ἡ μικρογραφία τῆς πορφυρῆς φλόγας. Ἤτανε τό τουρκόσπιτο τῆς ἑταιρείας τοῦ βαποριοῦ πού καιγόταν. Ἐκεῖ στό ἰσόγειο τ' ἀποθήκευαν ὅλα τους. Μηχανήματα, παλαμάρια*, φιτίλια καί ἐκρηχτικά φυσίγγια. Στ' ἀπάνω πάτωμα δούλευαν οἱ ἐργάτες τά «μίγματα». Τά τρίβανε καί τ' ἀνεκάτευαν μέ τίς ἀναλογίες τους οἱ δυό εἰδικοί, δυό πρόσφυγες μιναδόροι*. Τούς εἶχαν ἀπαγορεμένο νά δουλεύουνε τή νύχτα μέ τή λάμπα, ἀκόμα καί ν' ἀνάβουνε τσιγάρο κεῖ μέσα, τήν ὥρα τῆς δουλειᾶς. Αὐτοί, γιά νά βγάνουνε πιό πολλή δουλειά, δούλευαν ἀκόμα ὥς ἐκείνη τήν ὥρα, μέ τήν ἀστοχασιά πού δίνει στόν ἄνθρωπο τό ἀδιάκοπο σμίξιμο μέ τόν κίντυνο. Πήρανε φωτιά τά μίγματα κι ἄναψε τό σπίτι.

Οἱ πυροσβέστες κάναν ὅ,τι μπορούσανε μέ τή μικρή ἀντλία. Ἕνα πλῆθος ἄντρες καί γυναῖκες τῆς γειτονιᾶς κουβαλοῦσαν ἀδιάκοπα νερό μέ τούς γκαζοντενεκέδες ἤ βρέχανε τά γειτονικά παραθυρόφυλλα καί τίς στέγες. Ὅμως μέσα στό σπίτι οἱ φλόγες λαμπάδιαζαν στό ἀπάνω πάτω-

---

καλντερίμι: λιθόστρωτος δρόμος.
ἀλάνης: ἀλητόπαιδο, μάγκας.
γαβριάς: χαμίνι, μάγκας.
νερωνικός λόγος: λόγος σάν τοῦ Νέρωνα, ὅταν ἔβαλε φωτιά στή Ρώμη.
παλαμάρι: καραβόσκοινο.
μιναδόρος: ἐργάτης πού ἀνοίγει ὑπονόμους γιά φουρνέλα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μα ἀπό τά παράθυρα καί κανένας δέν κοτοῦσε* νά πλησιάσει. Ὅλοι ξέρανε πώς ἐκεῖ μέσα ἀποθήκευαν τό ἐκρηχτικό ὑλικό. Φώναζαν ὡστόσο ὅλοι, φώναζαν ἀπό παντοῦ παραζαλισμένοι, σάν νά πολεμούσανε νά φευγατίσουν τή φωτιά μέ τά χουγιαχτά*, ὅπως τ' ἀγριογούρουνα στά δάση.

Ἡ πυρκαγιά φεγγοβολοῦσε ἕνα γύρω, κι ὁλωνῶν τά πρόσωπα ἦταν ἀλλοσούσουμα* ὅπως τά σπάθιζαν οἱ ἴσκιοι καί οἱ κόκκινες φεγγιές. Ὅλοι ρωτούσανε μέ μεγάλες φωνές ἄν ἤτανε μέσα οἱ μιναδόροι, ἤ πρόφτασαν καί βγῆκαν. Καί κανένας δέν ἤξερε νά πεῖ. Μέσα σ' ὅλους ἦταν ἡ φρίκη καί ἡ συνανθρώπινη συμπάθεια γιά τή φοβερή περίπτωση μήπως ἀπόμειναν μέσα οἱ ἐργάτες. Καί ὅλοι μάκραιναν τό λαιμό τους νά δοῦν, καί μέσα στ' ἀγριεμένα μάτια τους ἦταν ἡ ἄνομη ἐλπίδα τοῦ θεατῆ, πού περίμενε νά δεῖ κάτι φριχτό.

Ἄξαφνα ὅλο τό πλῆθος τρικύμισε.

— Οἱ μιναδόροι! σηκώθηκε μιά φωνή ἀπό παντοῦ.

Ἡ ξυλένια ξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀνοίξει ἀπό μέσα καί χύθηκαν ἔξω, σά βαριά μεθυσμένοι, δυό ἄνθρωποι.

Ὁ ἕνας χτυποῦσε μέ τά χέρια τό πανταλόνι του πού κάπνιζε. Δέν εἶχε σπουδαῖα καψίματα αὐτός. Ὁ ἄλλος ὅμως, κεῖνος δέν ἦταν ἄνθρωπος πιά...

Μιά τσιριξιά φρίκης ἁπλώθηκε, οἱ γυναίκειες φωνές οὐρλιάξανε σάν σκυλίσιες.

Κι αὐτός ὁ γίγαντας, πού δέν ἤτανε πιά ἄνθρωπος, προχωροῦσε καί μουρμούριζε μπερδεμένα λόγια. Τά γόνατά του λυγοῦσαν, τά χέρια του κουνιόντανε μπρός πίσω. Πήγαινε σάν ἀνατολίτης μπεχλιβάνης*, πού κάνει τά τσαλίμια* του πρίν ἀρχίσει τό μπάλεμα μέ τό σύντροφό του.

Μουρμούριζε ὁλοένα καί τραβοῦσε ἴσια πρός τ' ἀνηφορικό σοκάκι, γιά τό σπίτι του. Ἀποτραβιοῦνταν ὁ κόσμος, ἄνοιγαν μπροστά του ἕνα φαρδύ ἄνοιγμα νά περάσει, καί τόνε βλέπανε μέ σηκωμένη τρίχα.

Ἄξαφνα ἀκούστηκε μιά σκληριά:

— Γιάααν!

Ξεσυρτή κι ἄγρια. Μιά γυναίκα κατέβαινε τόν κατήφορο σάν παλαβή. Ξέσκιζε μέ τά νύχια τό μοῦτρο της, καί τά μαλλιά της τή δέρνανε. Τόν ἅρπαξε ἀπό τό χέρι... Σέ λίγο ἔστριψαν κι οἱ δυό τήν ἀγκωνή τοῦ δρόμου καί χάθηκαν.

κοτοῦσε: τολμοῦσε.
χουγιαχτό: ἄναρθρες δυνατές κραυγές.
ἀλλοσούσουμα: μέ ἀλλοιωμένα χαρακτηριστικά.
μπεχλιβάνης: παλαιστής.
τσαλίμια: κόλπα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅμως σχεδόν τήν ἴδια στιγμή ξαναχίμηξε πίσω ἡ ἴδια γυναίκα. Ρίχτηκε μέσα στόν κόσμο ξεφωνίζοντας.

— Γλιτῶστε το, χριστιανοί! Γλιτῶστε το, χριστιανοί!

Πολεμοῦσε νά τρέξει στό σπίτι, πού καιγότανε πιά ὅλο τ' ἀπάνω πάτωμα μέ πιό μεγάλη ὁρμή ἀπό τή στιγμή πού ἄνοιξε ἡ ξώπορτα. Δυό πυροσβέστες τήν ἅρπαξαν ἀπό τά χέρια, τήν κράτησαν μέ τό ζόρι.

— Ποιό, καλέ Σταυρή;

— Τό μωρόοο μ'! σκληρίζει ἡ γυναίκα καί τινάζεται ξεφρενιασμένη πρός τίς φλόγες.

— Ἡ Φανούλα μ' εἶναι μέσα! Γώ ἡ γέρμη τό 'στειλα νά τόν καλέσω! Γώ ἡ γέρμη!

Κείνη τή στιγμή προφταίνει ὁ Σισμάνογλου. Εἶναι λαχανιασμένος ἀπ' τό τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος καί ξετραχηλισμένος. Κουνᾶ τά χέρια σάν τρελός, φωνάζει μέ παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατά σάν τελάλης:

— Τό νοῦ σας! Στό κάτω πάτωμα εἶναι δυό κάσες μίγματα καί δυναμίτες!

Μονομιᾶς γίνεται μιά καινούρια χλαλοή*. Ὁ κόσμος τσιρίζει, τσαλαπατιέται νά φύγει, ξετρελαμένος ἀπ' τόν πανικό.

— Τορπίλια! φωνάζουν ὅλοι. Εἶναι μέσα τά τορπίλια!

— Πᾶμε γρήγορα, λέει ὁ γιατρός καί τραβᾶ τίς δημαρχοποῦλες ἀπό τά μπράτσα.

Τρέμει σύγκορμος.

Ὁ Δήμαρχος τρέχει καί κεῖνος, τούς σπρώχνει νά φύγουν. Ὁ Λεωνής τόν ἁρπᾶ ἀπό τό χέρι καί τοῦ λέει γρήγορα στ' ἀφτί:

— Νουνέ, ἔχε τό νοῦ σου στίς γυναῖκες.

Τοῦ δείχνει τήν Ἀδριανή καί τή Σαπφώ. Σύγκαιρα τινάζεται μές ἀπό τόν κόσμο καί μέ τρεῖς, τέσσερις δρασκελιές χώνεται μέσα στήν ἀνοιχτή πόρτα τοῦ τουρκόσπιτου.

Δέ βλέπει τίποτα. Νιώθει μονάχα τόν καπνό νά κατεβαίνει πηχτός ἀπό τ' ἀπάνω πάτωμα, νά κυλᾶ μαῦρος ἀπό τό ἄνοιγμα τῆς σκάλας, πού φεγγοβολᾶ κόκκινο τό λοξό της τετράγωνο.

— Φανούλα! φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα!

Σωπαίνει ν' ἀκούσει. Δέν ἀκούει τίποτ' ἄλλο ἀπό τά δοκάρια πού τρίζουν καί πέφτουνε στό πάνω πάτωμα, πάν' ἀπό τό κεφάλι του. Ὁ ξερός κρότος τῆς φωτιᾶς πού μασᾶ ξύλα καί σανίδια κεῖ πάνου. «Φανούλα!» Μπαίνει σ' ἕνα δωμάτιο ὁλοσκότεινο, δίχως παράθυρο. «Φανούλα!» φωνάζει κι ἀφουκράζεται. Τίποτα. Ψάχνει μέ τά χέρια, μέ τά πόδια του.

χλαλοή: ὀχλοβοή, θορυβώδης συζήτηση σέ συγκέντρωση ὄχλου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μπερδεύεται σέ σκοινιά, σέ σφυριά, σέ κάσες. Βγαίνει καί τρυπώνει σ ἄλλη κάμαρη. Τίποτα κι ἐκεῖ. Δέν ἔχει ἄλλη χώριση στό ἰσόγειο. «Πάει, θά κάηκε», συλλογίζεται. Ἕνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπό τή σκάλα πρός τό μέρος του. Τά σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρός τά πίσω, πιάνεται ἀπ' ἕνα πιθάρι χτισμένο στό χῶμα. Ἔτσι τοῦ 'ρχεται καί χώνει μέσα τό μπράτσο. Τό χέρι του φουχτιάζει ἕνα κεφαλάκι καί δυό μαλακά χεράκια πού εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτό τό κεφαλάκι γιά νά τό προστατέψουν.

Τό τραβάει μέ ἄγρια χαρά, ἡ καρδιά του κλοτσᾶ μέσα στά στήθια. Τό σέρνει, κι αὐτό ἀντιστέκεται καί κλαίει τρομαγμένα, καί πιάνεται ἀπό τά χείλια τοῦ πιθαριοῦ νά μήν ξεκολλήσει. Τ' ἁρπάει στή μασκάλη καί χύνεται ἔξω. Ὁ κόσμος ἔχει τραβηχτεῖ μακριά, ὥς κάτου στήν ἀκρογιαλιά. Ὁ Λεωνής ἀκούει ἕνα χιλιόφωνον ἀλαλαγμό νά ξεσπάει στό φανέρωμά του. Εἶναι μιά πολυσύνθετη κραυγή, πού κυλάει σάν κύμα. Τρέχει πρός τά κεῖ. Μιά γυναίκα τόν σέρνει, κλαίει σάν τρελή, μπερδουκλώνεται στά πόδια καί τοῦ φιλᾶ τά παπούτσια. Τῆς ἀφήνει τό παιδί, ξεμπερδεύει μέ δυσκολία ἀπό τά χέρια της καί γυρεύει τίς γυναῖκες. Δέν τίς βλέπει πουθενά.

— Ἀδριανή! φωνάζει δυνατά. Ἀδριανή!

Τήν ἴδιαν ὥρα βλέπει τή Σαπφώ νά τρέχει πρός τό μέρος του ἀπό πέρα.

— Ἐδῶ! τοῦ φωνάζει καί τρέχει.

Κουνᾶ ψηλά τό χέρι της νά τή δεῖ.

— Εἶναι κεῖ, στόν ἄμμο... Μιά λυγοθυμιά, μά δέν εἶναι τίποτα. Τῆς πέρασε.

Τρέχει μαζί της, τά μηλίγγια του χτυποῦνε σφυριές. Ἡ ἀδερφή του εἶναι μέσα στήν ἀγκαλιά τῶν κοριτσιῶν. Ὁ γιατρός τῆς χτυπᾶ λαφριά τό χέρι. Τῆς μιλᾶ σάν σέ παιδί.

— Μπράβοο! Δέν ἔχετε τίποτα. Συχάσετε... Νά τος κι ὁ ἀδερφός σας πού ἔρχεται...

Εἶναι κεῖ ὁ Σισμάνογλου, πού τῆς βάζει στό μέτωπο ἕνα μαντίλι βρεγμένο στή θάλασσα, εἶναι κι ὁ Δήμαρχος, πού δέν ξέρει πιά μήτε τί λέει, μήτε τί κάνει.

Ὁ Λεωνής τήν παίρνει στήν ἀγκαλιά του, σφίγγει τό μάγουλό της στό πρόσωπό του. Φωνάζει τρομαγμένος:

— Ἀδριανή!

Αὐτή ἀνοίγει τά μάτια, τόν ἀγκαλιάζει κι ἀρχίζει νά κλαίει μ' ἀναφιλητά, μέ τό πρόσωπο μέσα στήν τραχηλιά του.

— Δέν εἶναι τίποτα, λέει ὁ γιατρός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκύβει ἀπό πάνω της, χαμογελᾶ προστατευτικά καί παίρνει τό ὕφος του.

— Μιά λαφριά λιποθυμιά περαστική...

Ὁ Λεωνής σηκώνει τό κεφάλι καί τόν κοιτάζει ἀπό πολύ κοντά στό πρόσωπο.

— Μπορούσατε, θαρρῶ, νά 'στε τώρα κοντά στό μιναδόρο, λέει. Κεῖνος δέν ἔχει μιά λαφριά λιποθυμιά περαστική.

Ὁ Δήμαρχος εἶναι ἄνω κάτω ἀπό τή συγκίνηση.

— Λεωνή, γιέ μου, λέει, κι ἡ φωνή του τρέμει. Ἔλα νά σέ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινός ἄντρας ἐσύ. Καί καλός ἄνθρωπος... Νά, σάν τόν πατέρα σου!

Ἐρωτήσεις

1. Στό ἀπόσπασμά μας ὁ συγγραφέας περιγράφει τήν πυρκαγιά καί τήν ψυχική κατάσταση τῶν ἀνθρώπων πού τήν παρακολουθοῦν. Νά βρεῖτε τά σημεῖα πού δείχνουν α) τό σταδιακό ἅπλωμα τῆς φωτιᾶς· β) τίς διακυμάνσεις στήν ψυχική κατάσταση τοῦ πλήθους καί τῶν προσώπων χωριστά.
2. Ἐπίσης νά βρεῖτε: α) Ποιά μέσα χρησιμοποιοῦνται, γιά νά εἰδοποιηθεῖ ὁ κόσμος· β) Ποιές συγκεκριμένες ἀντιδράσεις φανερώνουν τήν ἀγωνία τοῦ πλήθους.
3. Νά χαρακτηρίσετε τό Λεωνή: α) ἀπό τήν πράξη του· β) ἀπό τή συμπεριφορά του· γ) ἀπό τά λόγια πού λένε οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν.
4. Ὁ Μυριβήλης εἶναι ἀριστοτέχνης στίς περιγραφές. Διαβάστε ξανά τή δεύτερη παράγραφο καί παρατηρῆστε μέ ποιά ἐκφραστικά μέσα κατορθώνει ὁ συγγραφέας νά δώσει ζωντανή τήν εἰκόνα τῆς πυρκαγιᾶς.

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Ποιές ἦταν οἱ συνέπειες τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς γιά τήν πατρίδα μας;
2. Ποιό πνεῦμα ἐπικρατεῖ αὐτή τήν περίοδο στή λογοτεχνία μας;
3. Ἀπό ποιούς ἐκφράζεται στήν ποίηση;
4. Ποιός ποιητής εἶναι ὁ κυριότερος ἐκπρόσωπος τῆς λογοτεχνίας τοῦ μεσοπολέμου καί τί ἐκφράζει μέ τό ἔργο του;
5. Ποιός ποιητής αὐτῆς τῆς περιόδου ἀνανεώνει τούς ἐκφραστικούς τρόπους καί θεωρεῖται πρόδρομος τῆς σύγχρονης ποίησης;
6. Ποιοί πεζογράφοι ἀνήκουν στήν περίοδο αὐτή καί ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά τοῦ ἔργου τους;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

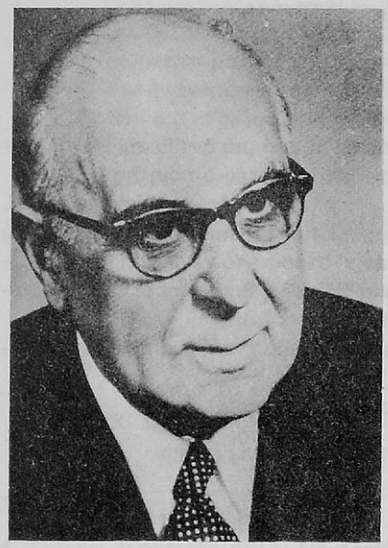

Γιῶργος Σεφέρης

1. Ἄρνηση
2. Λίγο ἀκόμα

Νά προσέξετε ἰδιαίτερα ὅτι στά ποιήματα αὐτά α) ὁ ποιητής ἐκφράζει τά συναισθήματά του ἤ τίς σκέψεις του μέ λιτότητα καί β) αὐτή ἡ λιτότητα εἶναι γεμάτη ἐκφραστική δύναμη. Ἄς πάρουμε, γιά παράδειγμα, τό Λίγο ἀκόμα. Οἱ στίχοι 2-4 δίνουν χαρακτηριστικές εἰκόνες μιᾶς χαρούμενης φύσεως. Ποιά μέσα ὅμως χρησιμοποίησε ὁ ποιητής; Βασικά, οὐσιαστικά καί ρήματα: ἀμυγδαλιές - ἀνθίζουν, μάρμαρα - λάμπουν, θάλασσα - κυματίζει. Ἔτσι, μέ τούς 4 πρώτους στίχους ὁ ἀναγνώστης ἔχει μπροστά του μιά πανοραμική εἰκόνα ἀπό ἀνθισμένες μυγδαλιές, ἀστραφτερά μάρμαρα, θάλασσα πού κυματίζει. Ὅλα αὐτά συνθέτουν μιά εἰκόνα γεμάτη φῶς καί χαρά. Ἀντικατοπτρίζουν, ἐπομένως, τήν αἰσιοδοξία τοῦ ποιητῆ.*

1. Ἄρνηση

τό περιγιάλι τό κρυφό
κι ἄσπρο σάν περιστέρι
διψάσαμε τό μεσημέρι·
μά τό νερό γλυφό.

Πάνω στήν ἄμμο τήν ξανθή
γράψαμε τ' ὄνομά της·
ὡραῖα πού φύσηξεν ὁ μπάτης
καί σβήστηκε ἡ γραφή.

Μέ τί καρδιά, μέ τί πνοή,
τί πόθους καί τί πάθος

ποιήματα: Ἀπό τά ποιήματα πού ἀκολουθοῦν ἡ *Ἄρνηση* καί τό *Λίγο ἀκόμα* ἔχουν μελοποιηθεῖ ἀπό τό μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πήραμε τή ζωή μας· λάθος*!
κι ἀλλάξαμε ζωή.

Ἐρωτήσεις

1. Στήν πρώτη καί τή δεύτερη στροφή ὑπάρχει κι ἀπό μιά ἀντίθεση. Νά τίς ἐπισημάνετε καί νά βρεῖτε τί θέλει νά ἐκφράσει μ' αὐτές ὁ ποιητής.
2. Ὁ Σεφέρης ἔγραψε τό ποίημα, ὅταν ἦταν περίπου 25 χρονῶν. Ἄν προσέξετε, θά δεῖτε πώς: α) σ' ὅλες τίς στροφές χρησιμοποιεῖ πληθυντικό ἀριθμό καί β) ὅ,τι ἐκφράζει στήν α΄ καί β΄ στροφή, στήν γ΄ στροφή τό γενικεύει (Μέ τί καρδιά... πήραμε τή ζωή μας...)· ἔχοντας αὐτά ὑπόψη ν' ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα:
   α) Γιατί ὁ ποιητής χρησιμοποιεῖ πληθυντικό ἀριθμό; (μήπως ἐννοεῖ τή συντροφιά του; τούς συνομηλίκους του;...)
   β) Τί ἐννοεῖ μέ τούς στίχους *Μέ τί καρδιά... ζωή μας;*
3. Γιατί ὁ ποιητής ἔδωσε στό ποίημα τόν τίτλο *Ἄρνηση;*
4. Ποιά ἡ διάθεση καί ποιός ὁ τόνος τοῦ ποιήματος;

2. Λίγο ἀκόμα

Λίγο ἀκόμα
θά ἰδοῦμε τίς ἀμυγδαλιές ν' ἀνθίζουν
τά μάρμαρα νά λάμπουν στόν ἥλιο
τή θάλασσα νά κυματίζει

λίγο ἀκόμα,
νά σηκωθοῦμε λίγο ψηλότερα.

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής τά τοποθετεῖ ὅλα στό μέλλον. Τί κερδίζει ἔτσι τό ποίημα;
2. Ποιά ἡ σημασία τοῦ στίχου *νά σηκωθοῦμε λίγο ψηλότερα;* Πῶς συνδέεται τό τελευταῖο δίστιχο μέ τήν πρώτη στροφή;

3. Δέ θέλω τίποτε ἄλλο παρά νά μιλήσω ἁπλά

Τό ποίημα εἶναι ἀπόσπασμα ἀπό τό Ἕνας γέροντας στήν ἀκροποταμιά, *πού γράφτηκε στό Κάιρο στίς 20 Ἰουνίου τοῦ 1942 καί ἀνήκει στή συλλογή* Ἡμερολόγιο καταστρώματος, Β *(1944). Ὅπως κι ὁλόκληρη ἡ*

λάθος: ἦταν λάθος πού πήραμε ἔτσι τή ζωή μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συλλογή, τό ποίημα εἶναι ἐπηρεασμένο ἀπό τόν πόλεμο, πού ἀκόμα συνεχιζόταν. Ἡ Ἑλλάδα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ὑπόδουλη κι ὁ ποιητής βρίσκεται μακριά της. Ὁ πόνος πού νιώθει γιά ὅ,τι γίνεται γύρω του τόν ἀναγκάζει νά πεῖ «Δέ θέλω παρά νά μιλήσω ἁπλά» καί νά συνεχίσει ἔτσι ὥς τό τέλος τοῦ ἀποσπάσματος.

Δέ θέλω τίποτε ἄλλο παρά νά μιλήσω ἁπλά, νά μοῦ
δοθεῖ ἐτούτη ἡ χάρη.
Γιατί καί τό τραγούδι τό φορτώσαμε μέ τόσες μουσικές
πού σιγά σιγά βουλιάζει
καί τήν τέχνη μας τή στολίσαμε τόσο πολύ πού φαγώθηκε
ἀπό τά μαλάματα τό πρόσωπό της
κι εἶναι καιρός νά ποῦμε τά λιγοστά μας λόγια, γιατί ἡ
ψυχή μας αὔριο κάνει πανιά.

Ἐρωτήσεις

1. Γράφει ὁ ποιητής ἁπλά; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας. (Πρέπει νά ἔχετε ὑπόψη σας πώς οἱ ποιητές πρίν ἀπό τό Σεφέρη πρόσεχαν πολύ τή μουσικότητα τοῦ στίχου, τό μέτρο, τήν ὁμοιοκαταληξία κτλ.)
2. Ποιά εἶναι ἡ βασική ἰδέα τοῦ ἀποσπάσματος;

Ἡ Δήλωση τοῦ Γιώργου Σεφέρη

Στό στυγνό δικτατορικό καθεστώς πού ἐπιβλήθηκε στόν τόπο μας τήν 21η Ἀπριλίου 1967 ὁ ἑλληνικός λαός ἀντέδρασε ὅσο μποροῦσε καί ὅπως μποροῦσε. Ἄλλοι δυναμικά, ἄλλοι φεύγοντας στό ἐξωτερικό καί ὀργανώνοντας ἐκεῖ τήν ἀντίσταση καί ἄλλοι μέ τήν ἀρνησή τους νά συνεργαστοῦν μέ τή δικτατορία. Οἱ πνευματικοί ἄνθρωποι τοῦ τόπου μας σταμάτησαν νά δημοσιεύουν κείμενά τους δείχνοντας ἔτσι ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει πνευματική ζωή, ὅταν δέν ὑπάρχει ἐλευθερία. Τήν ἀντίδραση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων ἐκφράζει καί ἡ παρακάτω δήλωση τοῦ Γιώργου Σεφέρη πού ἀνακοινώθηκε ἀπό τό BBC, τό ραδιοφωνικό σταθμό τῆς Ἀγγλίας. Ἡ δήλωση ἔγινε στίς 28 Μαρτίου 1969 καί εἶχε μεγάλη ἀπήχηση ἐξαιτίας τῆς παγκόσμιας ἀκτινοβολίας τοῦ ποιητῆ μας, ὁ ὁποῖος τό 1963 εἶχε τιμηθεῖ μέ τό Βραβεῖο Νόμπελ τῆς Λογοτεχνίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ δήλωση τοῦ Γιώργου Σεφέρη

(28 Μαρτίου 1969)

Πάει καιρός πού πῆρα τήν ἀπόφαση νά κρατηθῶ ἔξω ἀπό τά πολιτικά τοῦ τόπου. Προσπάθησα ἄλλοτε νά τό ἐξηγήσω· αὐτό δέ σημαίνει διόλου πώς μοῦ εἶναι ἀδιάφορη ἡ πολιτική ζωή μας.

Ἔτσι, ἀπό τά χρόνια ἐκεῖνα, ὥς τώρα τελευταῖα, ἔπαψα κατά κανόνα νά ἀγγίζω τέτοια θέματα. Ἐξάλλου τά ὅσα δημοσίεψα ὥς τίς ἀρχές τοῦ 1967 καί ἡ κατοπινή στάση μου —δέν ἔχω δημοσιέψει τίποτε στήν Ἑλλάδα ἀπό τότε πού φιμώθηκε ἡ ἐλευθερία— ἔδειχναν, μοῦ φαίνεται, ἀρκετά καθαρά τή σκέψη μου.

Μολαταῦτα, μῆνες τώρα, αἰσθάνομαι μέσα μου καί γύρω μου, ὁλοένα πιό ἐπιτακτικά, τό χρέος νά πῶ ἕνα λόγο γιά τή σημερινή κατάστασή μας. Μέ ὅλη τή δυνατή συντομία, νά τί θά ἔλεγα:

Κλείνουν δυό χρόνια πού μᾶς ἔχει ἐπιθληθεῖ ἕνα καθεστώς ὁλωσδιόλου ἀντίθετο μέ τά ἰδεώδη γιά τά ὁποῖα πολέμησε ὁ κόσμος μας καί τόσο περίλαμπρα ὁ λαός μας στόν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο. Εἶναι μιά κατάσταση ὑποχρεωτικῆς νάρκης, ὅπου ὅσες πνευματικές ἀξίες κατορθώσαμε νά κρατήσουμε ζωντανές, μέ πόνους καί μέ κόπους, πᾶνε κι αὐτές νά καταποντιστοῦν μέσα στά ἐλώδη στεκούμενα νερά. Δέν θά μοῦ ἦταν δύσκολο νά καταλάβω πώς τέτοιες ζημιές δέν λογαριάζουν πάρα πολύ γιά ὁρισμένους ἀνθρώπους. Δυστυχῶς δέν πρόκειται μόνον γι' αὐτό τόν κίνδυνο. Ὅλοι πιά τό διδάχτηκαν καί τό ξέρουν πώς στίς δικτατορικές καταστάσεις ἡ ἀρχή μπορεῖ νά μοιάζει εὔκολη, ὅμως ἡ τραγωδία περιμένει ἀναπότρεπτη στό τέλος. Τό δράμα αὐτοῦ τοῦ τέλους μᾶς βασανίζει, συνειδητά ἤ ἀσυνείδητα, ὅπως στούς παμπάλαιους χορούς τοῦ Αἰσχύλου. Ὅσο μένει ἡ ἀνωμαλία, τόσο προχωρεῖ τό κακό.

Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος χωρίς κανένα ἀπολύτως πολιτικό δεσμό καί, μπορῶ νά τό πῶ, μιλῶ χωρίς φόβο καί χωρίς πάθος. Βλέπω μπροστά μου τόν γκρεμό ὅπου μᾶς ὁδηγεῖ ἡ καταπίεση πού κάλυψε τόν τόπο. Αὐτή ἡ ἀνωμαλία πρέπει νά σταματήσει. Εἶναι ἐθνική ἐπιταγή.

Τώρα ξαναγυρίζω στή σιωπή μου. Παρακαλῶ τό Θεό νά μή μέ φέρει ἄλλη φορά σέ παρόμοια ἀνάγκη νά ξαναμιλήσω.

Γιώργος Σεφέρης

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιές ἐκφράσεις παρουσιάζει ὁ Σεφέρης τήν κατάσταση στή δικτατορία;
2. Ποιά εἶναι τά «ἰδεώδη» γιά τά ὁποῖα μιλάει ὁ Σεφέρης;
3. Δικαιώθηκε ὁ ποιητής στίς προβλέψεις του γιά τό «δράμα τοῦ τέλους»;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιῶργος Σαραντάρης

Ἀκόμα δέ μπόρεσα

Ὁ ποιητής Γιῶργος Σαραντάρης πῆρε μέρος στόν πόλεμο τοῦ 1940. Τό ποίημα πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό αὐτή τήν ἐμπειρία του. Σέ λίγους μῆνες ὁ ποιητής πέθανε ἀπό τίς κακουχίες τοῦ μετώπου.

Ἀκόμα δέ μπόρεσα νά χύσω ἕνα δάκρυ
πάνω στήν καταστροφή
δέν κοίταξα ἀκόμα καλά τούς πεθαμένους,
δέν πρόφτασα νά δῶ πώς λείπουνε
ἀπό τή συντροφιά μου,
πώς ἔχασαν τόν ἀέρα πού ἐγώ ἀναπνέω
καί πώς ἡ μουσική τῶν λουλουδιῶν,
ὁ βόμβος τῶν ὀνομάτων πού ἔχουνε τά πράγματα
δέν ἔρχεται στ' αὐτιά τους·
ἀκόμα δέν χλιμίντρισαν τ' ἄλογα
πού θά μέ φέρουν πλάι τους.
Νά τούς μιλήσω,
νά κλάψω μαζί τους
καί ὕστερα νά τούς σηκώσω ὄρθιους·
ὅλοι νά σηκωθοῦμε σάν ἕνας ἄνθρωπος,
σάν τίποτα νά μήν εἶχε γίνει
σάν ἡ μάχη νά μήν εἶχε περάσει πάνω ἀπό τά κεφάλια μας.

Ἐρωτήσεις

1. Γιά ποιούς μιλάει ὁ ποιητής;
2. Ποιά διάθεση ἐκφράζει τό ποίημα;
3. Τί θά ἤθελε ὁ ποιητής καί τί φανερώνει αὐτή ἡ ἐπιθυμία του;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιάννης Ρίτσος

1. Ἀπό τό «Ἐμβατήριο τοῦ Ὠκεανοῦ»

Ἡ συλλογή αὐτή τοῦ Ρίτσου, πού εἶναι στήν πραγματικότητα ἕνα πολύ ἐκτεταμένο ποίημα, ἐκδόθηκε τό 1940. Εἶναι γεμάτη μνῆμες τοῦ ποιητῆ ἀπό τή θάλασσα, πού κοντά της ἔζησε τά πρῶτα του χρόνια.

ἱ γέροι ναυτικοί
πού δέν ἔχουν καΐκι, πού δέν ἔχουν πιά δίχτυα
κάθονται στό βράχο
καί καπνίζουν στήν πίπα τους
ταξίδια, σκιά καί μετάνοια.
Ὅμως ἐμεῖς
δέν ξέρουμε τίποτα
ἀπ' τή στάχτη στή γεύση τοῦ ταξιδιοῦ.
Ξέρουμε τό ταξίδι
καί τό γλαυκό ἡμικύκλιο τοῦ ὁρίζοντα
πού 'ναι σάν τ' ἄγριο φρύδι
θαλασσινοῦ θεοῦ.
Πηδᾶμε στίς βάρκες
λύνουμε τά σκοινιά καί τραγουδᾶμε τή θάλασσα
κοιτώντας τό ἀσημένιο σύννεφο
πλάϊ στ' ἀνοιξιάτικο φεγγάρι.
Ποιά διαμαντένια πολιτεία
κοιμᾶται πίσω ἀπ' τά βουνά;
Ποιά φῶτα τρέμουν πέρα στή νύχτα
καί μᾶς φωνάζουν;
Ἀκούσαμε τό τραγούδι τῆς θάλασσας
καί δέ μποροῦμε πιά νά κοιμηθοῦμε.
Μητέρα,
μή μοῦ κρατᾶς τό χέρι.

Ἐρωτήσεις

1. Στό ἀπόσπαμα κυριαρχοῦν δύο εἰκόνες ἀντίθετες. Ποιά εἶναι τά στοιχεῖα πού συνιστοῦν τήν ἀντίθεσή τους;
2. Μέ ποιές ἐκφράσεις δείχνει ὁ ποιητής τή λαχτάρα τῶν παιδιῶν γιά τή θάλασσα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

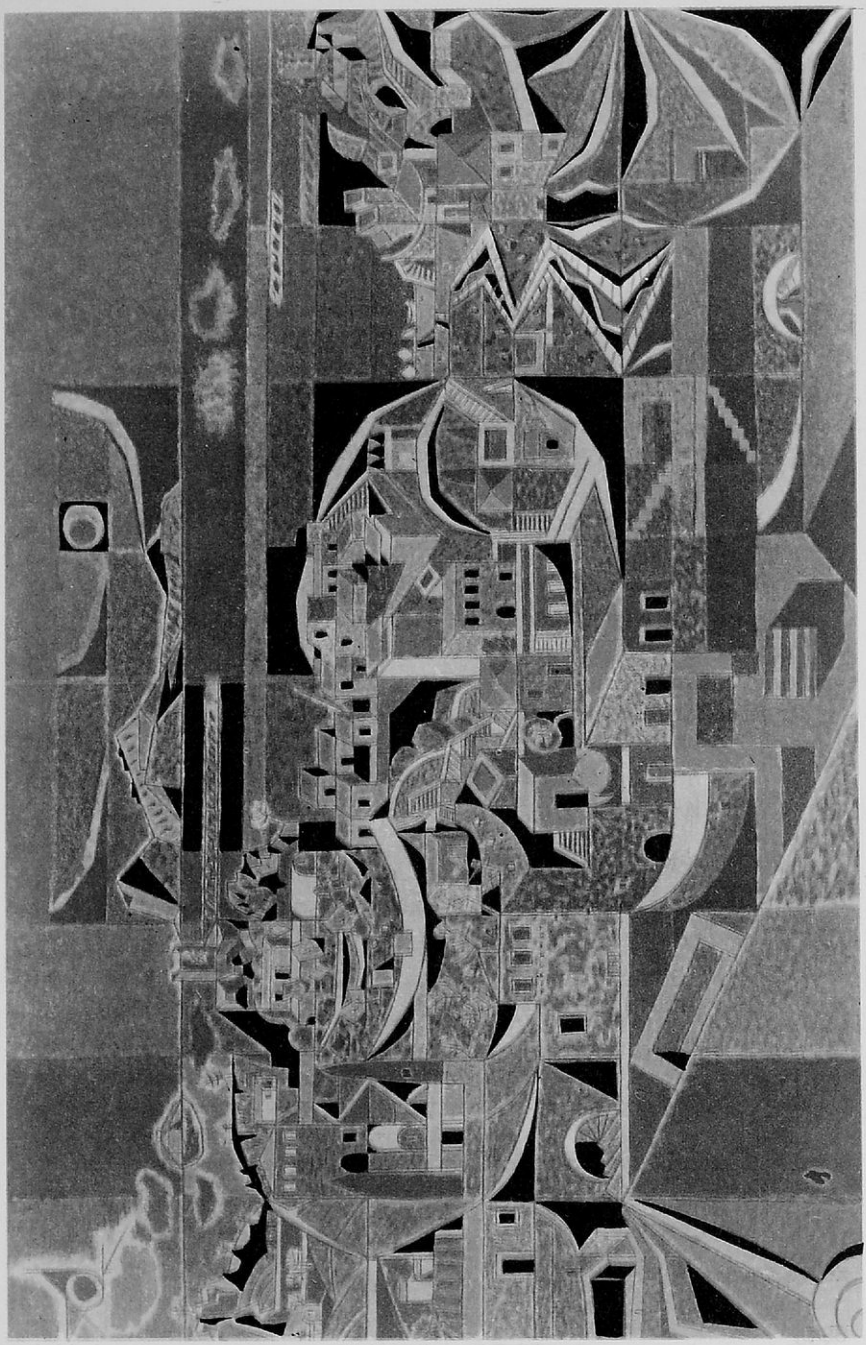

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χατζηκυριάκος - Γκίκας: *Ύδρα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. Οἱ ἐκφράσεις «καπνίζουν στήν πίπα τους... μετάνοια» καί «τό γλαυκό ἡμικύκλιο... θαλασσινοῦ θεοῦ» εἶναι οἱ πιό τολμηρές μεταφορικές συνδέσεις. Πῶς τίς ἀντιλαμβάνεσθε;

2. Ὕμνος καί Θρῆνος γιά τήν Κύπρο

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1974 τουρκικά στρατεύματα, παραβαίνοντας κάθε ἔννοια δικαίου καί ἠθικῆς, ἀποβιβάστηκαν στό μαρτυρικό νησί καί κατέλαβαν τό βόρειο τμῆμα του, πού τό κατέχουν ὥς σήμερα. Ἡ εἰσβολή ἐκείνη, γνωστή ὡς ἐπιχείρηση Ἀττίλας, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα δεινά, νά ἐκδιωχτοῦν ἀπό τά σπίτια τους πάνω ἀπό 200 χιλ. Ἑλληνοκύπριοι, πού κατέφυγαν ὡς πρόσφυγες στό νότιο τμῆμα τοῦ νησιοῦ.

Νησί πικρό, νησί γλυκό, νησί τυραγνισμένο
κάνω τόν πόνο σου νά πῶ καί προσκυνῶ καί μένω.

Ἐσύ τῆς θάλασσας ρυθμός, ὁλάνθιστο κλωνάρι,
πῶς σοῦ μαδήσαν τ' ἄνθια σου διπλοί, τριπλοί βαρβάροι.

Τί θλιβερά πού σεργιανᾶν τριγύρω σου τά ψάρια
κι ἀντίχριστοι νά παίζουνε τήν τύχη σου στά ζάρια.

Κουράγιο, μικροκόρη μας, πού μᾶς ἐγίνης μάνα
Ὕμνος καί Θρῆνος τῆς ζωῆς κι ἀνάστασης καμπάνα.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιοί ξένοι κατακτητές κατέλαβαν, κατά καιρούς, τό νησί;
2. Ποιοί στίχοι ἐκφράζουν καλύτερα τήν ἱστορική του μοίρα;
3. Μέ ποιά μέσα αἰσθητικά προσπαθεῖ ὁ ποιητής νά συνδυάσει τόν ὕμνο μέ τό θρῆνο; (Προτοῦ ἀπαντήσετε, νά παρατηρήσετε τίς εἰκόνες, τίς λέξεις, τό μέτρο καί τό ρυθμό τοῦ ποιήματος).
4. Μέ ποιό στίχο ἐκφράζει ὁ ποιητής τήν αἰσιοδοξία του γιά τό μέλλον τοῦ νησιοῦ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νικηφόρος Βρεττάκος

1. Προσκλητήριο

Τό ποίημα ἀνήκει στήν 'Οδοιπορία 1929-1957 καί πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1937.

Κοιτάχτε αὐτή τή θάλασσα, πού δίχως
ἀχτή λαμποκοπᾶ· κι αὐτοῦ τοῦ δέντρου
τό λύγισμα· μέ πόση ἐμπιστοσύνη
δέν κρέμεται στόν ἄνεμο! Κοιτάχτε
τά ράμφη τῶν πουλιῶν πού ἀκινητοῦνε
τό μεσημέρι, τούς σχισμένους βράχους...

'Ασύγκριτη εἶναι ἡ μέρα πού ἀπ' τό βάθος
μέ κυκλικές ψηλώνει παρελάσεις
κι ἀπέραντος ὁ κόσμος!... Σηκωθεῖτε!
'Η θάλασσα ἀνεβαίνει στήν αὐλή μας
κι οἱ ὁρίζοντες χτυποῦν τίς πόρτες μας!

Πάνω ἀπ' τό δροσερό κι ἥσυχο κύμα
ξαναγυρίζει ἡ ἄνοιξη! Τ' ἀγέρι
πηδᾶ ἀπ' τῆς χαραυγῆς τή ρόδινη ἄχνα
σ' ὅλη τή γῆ! Τά μέτωπα ἀναπνέουν
κι ἀνθίζουν τά χαμόγελα πού πλέκουν
τό μέλλον τῆς ζωῆς!... 'Αγαπηθεῖτε!...

Γιατί, ἀδελφοί, νά κάνουμε τίς νύχτες
στοχαστικές, τίς μέρες νά βαραίνουν
ἀπ' τή μελαγχολία τους, τραβηγμένες
στῶν θαλασσῶν τίς ἄκρες; Τί στοιχίζει
στ' ἀηδόνι τό τραγούδι κι ἡ εὐγένεια
στήν πρωινή βροχή; 'Αγαπηθεῖτε!...

Ἄς κλείσουμε κι ἐμεῖς τόν προορισμό μας
καθώς αὐτός ὁ ἥλιος ἐκεῖ πάνω.
Ἄς φεύγουμε ἀνεβαίνοντας καί τέλος
ἄς κάμψουμε τά σύνορα τοῦ κόσμου
καθώς ἐκεῖνος, μ' ἀναμμένα ρόδα!...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής ἐκφράζει ἕνα ἰδανικό ζωῆς. Ποιό εἶναι αὐτό;
2. Τό ἰδανικό αὐτό ὁ ποιητής τό ἐκφράζει προβάλλοντας ὁρισμένες εἰκόνες ἀπό τή φύση. Νά τίς προσδιορίσετε καί νά βρεῖτε μέ ποιό τρόπο μᾶς προσκαλοῦν σ' αὐτό τό ἰδανικό ζωῆς.
3. Τί σημαίνει ὁ στίχος «οἱ ὁρίζοντες χτυποῦν τήν πόρτα μας;»
4. Τί συμβαίνει κατά τόν ποιητή, ὅταν λείπει ἡ ἀγάπη;
5. Μέ ποιά εἰκόνα προβάλλει ὁ ποιητής τήν πορεία καί τόν ἀληθινό προορισμό τοῦ ἀνθρώπου;

Μάνα καί γιός (1940)

Σ τῆς ἱστορίας τό διάσελο* ὄρθιος ὁ γιός πολέμαγε
κι ἡ μάνα κράταε τά βουνά, ὄρθιος νά στέκει ὁ γιός της,
μπροῦντζος, χιόνι καί σύννεφο. Κι ἀχολόγησε ἡ Πίνδος
σάν νά 'χε ὁ Διόνυσος* γιορτή. Τά φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι ἀναπήδαγαν τά ἔλατα καί χορεύαν
οἱ πέτρες. Κι ὅλα φώναζαν:
«Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων*...»
Φωτεινές σπάθες οἱ ψυχές σταύρωναν στόν ὁρίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οἱ μάνες τά κοφτά γκρεμνά σάν Παναγιές τ' ἀνέβαιναν.
Μέ τήν εὐκή στόν ὦμο τους κατά τό γιό πηγαίναν
καί τίς ἀεροτραμπάλιζε ὁ ἄνεμος φορτωμένες
κι ἔλυνε τά τσεμπέρια τους κι ἔπαιρνε τά μαλλιά τους
κι ἔδερνε τά φουστάνια τους καί τίς σπαθοκοποῦσε,
μ' αὐτές ἀντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα τήν πέτρα
κι ἀνηφορίζαν στή γραμμή, ὅσο πού μές στά σύννεφα
χάνονταν ὀρθομέτωπες ἡ μιά πίσω ἀπ' τήν ἄλλη.

διάσελο: ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους στά χαμηλότερα σημεῖα μιᾶς κορυφογραμμῆς. Ὁ αὐχένας.

Διόνυσος: Θεός τοῦ κρασιοῦ καί τῶν ἀμπελιῶν, πού λατρευόταν μέ θορυβώδεις καί ἐνθουσιώδεις γιορτές.

Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων: ὁ γνωστός παιάνας τῶν ἀρχαίων. Κοίτα Αἰσχύλου Πέρσες 402.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Στήν πρώτη στροφή ἔχουμε μιά εἰκόνα βιβλική, κοσμογονική. Νά βρεῖτε τά στοιχεῖα πού τή συνθέτουν.
2. Τί ἐννοεῖ ὁ ποιητής μέ τούς στίχους «κι ὅλα φώναζάν: Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων...»;
3. Τί σημαίνει ἡ παρομοίωση «σάν Παναγιές»;
4. Τί εἶναι αὐτό πού ὁ ποιητής θέλει νά ἐξάρει στή δεύτερη στροφή καί μέ ποιούς ἐκφραστικούς τρόπους τό κατορθώνει;

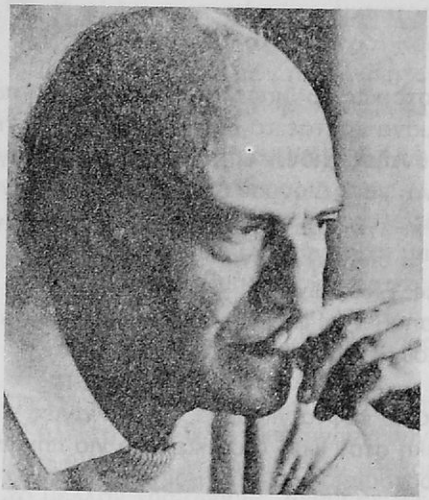

Ὀδυσσέας Ἐλύτης

Ἀπό τό «Ἄξιον ἐστί»

Τό Ἄξιον ἐστί *ἀπαρτίζουν τρεῖς ἑνότητες.* Ἡ Γένεσις, τά Πάθη *καί τό* Ἄξιον ἐστί. *Καί οἱ τρεῖς τίτλοι εἶναι παρμένοι ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ὁρολογία. Ἀπό τά ἐκκλησιαστικά ἐπίσης κείμενα ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἡ σύνθεση καί τό ὕφος ὅλης τῆς ποιητικῆς συλλογῆς. Τά κείμενα πού ἀκολουθοῦν ἀνήκουν στή δεύτερη ἑνότητα τῆς συλλογῆς,* Τά Πάθη. *Γιά τό σχολιασμό τους στηριχτήκαμε, βασικά, στό βιβλίο τοῦ Τάσου Λιγνάδη «Τό Ἄξιον ἐστί τοῦ Ἐλύτη».*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ*

Ημερώνοντας τ' Ἁγιαννιοῦ, μέ τήν αὔριο τῶν Φώτων, λάβαμε τή διαταγή νά κινήσουμε πάλι μπροστά*, γιά τά μέρη ὅπου δέν ἔχει καθημερινές καί σκόλες. Ἔπρεπε, λέει, νά πιάσουμε τίς γραμμές πού κρατούσανε ὥς τότε οἱ Ἀρτινοί*, ἀπό Χειμάρρα ὥς Τεπελένι. Λόγω πού ἐκεῖνοι πολεμούσανε ἀπ' τήν πρώτη μέρα, συνέχεια, κι εἶχαν μείνει σκεδόν οἱ μισοί καί δέν ἀντέχανε ἄλλο.

Δώδεκα μέρες κιόλας εἴχαμε μεῖς πιό πίσω, στά χωριά. Κι ἀπάνω πού συνήθιζε τ' αὐτί μας πάλι στά γλυκά τριξίματα τῆς γῆς, καί δειλά συλλαβίζαμε τό γάβγισμα τοῦ σκύλου ἤ τόν ἀχό τῆς μακρινῆς καμπάνας, νά πού ἦταν ἀνάγκη, λέει, νά γυρίσουμε στό μόνο ἀχολόι πού ξέραμε: στό ἀργό καί στό βαρύ τῶν κανονιῶν, στό ξερό καί στό γρήγορο τῶν πολυβόλων.

Νύχτα πάνω στή νύχτα βαδίζαμε* ἀσταμάτητα, ἕνας πίσω ἀπ' τόν ἄλλο, ἴδια τυφλοί. Μέ κόπο ξεκολλώντας τό ποδάρι ἀπό τή λάσπη, ὅπου, φορές, ἐκαταβούλιαζε ἴσαμε τό γόνατο. Ἐπειδή τό πιό συχνά ψιχάλιζε στούς δρόμους ἔξω, καθώς μές στήν ψυχή μας. Καί τίς λίγες φορές ὅπου κάναμε στάση νά ξεκουραστοῦμε, μήτε πού ἀλλάζαμε κουβέντα, μονάχα σοβαροί καί ἀμίλητοι, φέγγοντας μ' ἕνα μικρό δαδί, μία μία ἐμοιραζόμασταν τή σταφίδα. Ἤ φορές πάλι, ἄν ἦταν βολετό, λύναμε βιαστικά τά ροῦχα καί ξυνόμασταν μέ λύσσα ὧρες πολλές, ὅσο νά τρέξουν τά αἵματα. Τί μᾶς εἶχε ἀνέβει ἡ ψείρα ὥς τό λαιμό, κι ἦταν αὐτό πιό κι ἀπ' τήν κούραση ἀνυπόφερτο. Τέλος, κάποτε ἀκουγότανε στά σκοτεινά ἡ σφυρίχτρα, σημάδι ὅτι κινούσαμε, καί πάλι σάν τά ζά τραβούσαμε μπροστά νά κερδίσουμε δρόμο, πριχοῦ ξημερώσει καί μᾶς βάλουνε στόχο τ' ἀερόπλανα. Ἐπειδή ὁ Θεός δέν κάτεχε ἀπό στόχους ἤ τέτοια, κι ὅπως τό 'χε συνήθειο του, στήν ἴδια πάντοτε ὥρα ξημέρωνε τό φῶς.

Τότες, χωμένοι μές στίς ρεματιές, γέρναμε τό κεφάλι ἀπό τό μέρος τό βαρύ, ὅπου δέ βγαίνουνε ὄνειρα. Καί τά πουλιά μᾶς θύμωναν, πού δέ δίναμε τάχα σημασία στά λόγια τους —ἴσως καί πού ἀσκημίζαμε χωρίς αἰτία τήν πλάση. Ἄλλης λογῆς ἐμεῖς χωριάτες, μ' ἄλλω λογιῶ ξινά-

---

μέτωπο: ὁ ποιητής ἀναφέρεται στόν ἑλληνοϊταλικό πόλεμο τοῦ 1940.
μπροστά: γιά τήν πρώτη γραμμή.
οἱ Ἀρτινοί: τό σύνταγμα τῆς Ἄρτας.
βαδίζαμε: βάδιζαν τή νύχτα ἀπό τό φόβο τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρια καί σιδερικά στά χέρια μας, πού ξορκισμένα νά 'ναι*.

Δώδεκα μέρες κιόλας, εἴχαμε μεῖς πιό πίσω στά χωριά κοιτάξει σέ κατρέφτη, ὧρες πολλές, τό γύρο τοῦ προσώπου μας. Κι ἀπάνω πού συνήθιζε ξανά τό μάτι μας τά γνώριμα παλιά σημάδια, καί δειλά συλλαβίζαμε τό χεῖλο τό γυμνό ἤ τό χορτάτο ἀπό τόν ὕπνο μάγουλο, νά πού τή δεύτερη τή νύχτα σάμπως πάλι ἀλλάζαμε, τήν τρίτη ἀκόμη πιό πολύ, τήν ὕστερη, τήν τέταρτη, πιά φανερό, δέν ἤμασταν οἱ ἴδιοι. Μόνε σά νά πηγαίναμε μπουλούκι ἀνάκατο, θαρροῦσες, ἀπ' ὅλες τίς γενιές καί τίς χρονιές*, ἄλλοι τῶν τωρινῶν καιρῶν κι ἄλλοι πολλά παλιῶν, πού 'χαν λευκάνει ἀπ' τά περίσσια γένια. Καπεταναῖοι ἀγέλαστοι μέ τό κεφαλοπάνι, καί παπάδες θερία, λοχίες τοῦ 97 ἤ τοῦ 12, μπαλτζῆδες* βλοσυροί πάνου ἀπ' τόν ὦμο σειώντας τό πελέκι, ἀπελάτες* καί σκουταροφόροι* μέ τό αἷμα ἐπάνω τους ἀκόμη Βουργάρων καί Τουρκῶν. Ὅλοι μαζί, δίχως μιλιά, χρόνους ἀμέτρητους ἀγκομαχώντας πλάι πλάι, διαβαίναμε τίς ράχες, τά φαράγγια, δίχως νά λογαριάζουμε ἄλλο τίποτε. Γιατί καθώς ὅταν βαροῦν ἀπανωτές ἀναποδιές τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους πάντα, συνηθᾶν ἐκεῖνοι στό Κακό, τέλος τοῦ ἀλλάζουν ὄνομα, τό λέν Γραμμένο ἤ Μοίρα —ἔτσι κι ἐμεῖς ἐπροχωρούσαμε ἴσια πάνου σ' αὐτό πού λέγαμε Κατάρα, ὅπως θά λέγαμε 'Αντάρα ἤ Σύγνεφο. Μέ κόπο ξεκολλώντας τό ποδάρι ἀπό τή λάσπη ὅπου φορές ἐκαταβούλιαζε ἴσαμε τό γόνατο. 'Επειδή τό πιό συχνά, ψιχάλιζε στούς δρόμους ἔξω καθώς μές στήν ψυχή μας.

Κι ὅτι ἤμασταν σιμά πολύ στά μέρη ὅπου δέν ἔχει καθημερινές καί σκόλες, μήτε ἀρρώστους καί γερούς, μήτε φτωχούς καί πλούσιους, τό καταλαβαίναμε. Γιατί κι ὁ βρόντος πέρα, κάτι σάν καταιγίδα πίσω ἀπ' τά βουνά, δυνάμωνε ὁλοένα, τόσο πού καθαρά στό τέλος νά διαβάζουμε τό ἀργό καί τό βαρύ τῶν κανονιῶν, τό ξερό καί τό γρήγορο τῶν πολυβόλων. Ὕστερα καί γιατί, ὁλοένα πιό συχνά, τύχαινε τώρα ν' ἀπαντοῦμε, ἀπ' τ' ἄλλο μέρος νά 'ρχονται, οἱ ἀργές οἱ συνοδεῖες μέ τούς λαβωμένους. Ὅπου ἀπιθώνανε χάμου τά φορεῖα οἱ νοσοκόμοι, μέ τόν κόκκινο σταυρό στό περιβραχιόνιο, φτύνοντας μέσα στίς παλάμες, καί τό μάτι τους ἄγριο γιά τσιγάρο. Κι ὅπου κατόπι σάν ἀκούγανε γιά ποῦ τραβούσαμε, κουνοῦσαν τό κεφάλι, ἀρχινώντας ἱστορίες γιά σημεῖα καί τέρα-

---

Ἄλλης λογῆς... νά 'ναι: ἦταν δηλαδή ὁπλισμένοι.

χρονιές: τούς συνοδεύουν καί οἱ νεκροί πολεμιστές.

μπαλτζῆδες: μπαλτζής σημαίνει μελισσοκόμος· ἐννοεῖ σκαπανεῖς ὁπλισμένους μέ πελέκι.

ἀπελάτες: φύλακες τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

σκουταροφόρος: ἀσπιδοφόρος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τα. Ὅμως ἐμεῖς τό μόνο πού προσέχαμε ἦταν ἐκεῖνες οἱ φωνές μέσα στά σκοτεινά, πού ἀνέβαιναν, καυτές ἀκόμη ἀπό τήν πίσσα τοῦ βυθοῦ ἤ τό θειάφι*. «Ὄι ὄι, μάνα μου», «ὄι ὄι, μάνα μου», καί κάποτε, πιό σπάνια, ἕνα πνιχτό μουσούνισμα, ἴδιο ροχαλητό, πού 'λεγαν, ὅσοι ξέρανε, εἶναι αὐτός ὁ ρόγχος τοῦ θανάτου.

Ἦταν φορές πού ἐσέρνανε μαζί τους κι αἰχμαλώτους, μόλις πιασμένους λίγες ὧρες πρίν, στά ξαφνικά γιουρούσια* πού κάναν τά περίπολα. Βρωμούσανε κρασί τά χνῶτα τους, κι οἱ τσέπες τους γιομάτες κονσέρβα ἤ σοκολάτες. Ὅμως ἐμεῖς δέν εἴχαμε, ὅτι κομμένα τά γιοφύρια πίσω μας, καί τά λίγα μουλάρια μας κι ἐκεῖνα ἀνήμπορα μέσα στό χιόνι καί στή γλιστράδα τῆς λασπουριᾶς.

Τέλος, κάποια φορά, φανήκανε μακριά οἱ καπνοί πού ἀνέβαιναν μεριές μεριές, κι οἱ πρῶτες στόν ὁρίζοντα κόκκινες, λαμπερές φωτοβολίδες.

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής ἐπαναλαμβάνει πολλές φορές τή φράση «γιά τά μέρη ὅπου δέν ἔχει καθημερινές καί σκόλες». Γιατί;
2. Στίς τέσσερις πρῶτες παραγράφους ὁ ποιητής περιγράφει ρεαλιστικά τά βάσανα τῆς πορείας καί συγχρόνως δείχνει μεγάλη εὐαισθησια ἀπέναντι στή φύση. Νά ἐπισημάνετε τά ἀντίστοιχα χωρία.
3. Γιατί ὁ ποιητής παρουσιάζει τούς νεκρούς τοῦ ἐθνικοῦ μας παρελθόντος νά συμμετέχουν στήν πορεία;
4. Ὅταν διαβάσετε καί τό τρίτο ἀνάγνωσμα, στήν ἀπάντηση τῆς ἐρωτήσεως 2 νά συμπεριλάβετε καί τό πρῶτο ἀνάγνωσμα.

καυτές... θειάφι: μεταφορική ἔκφραση· ἐννοεῖ τήν κόλαση τοῦ πολέμου.
γιουρούσι: ἔφοδος, ἐφόρμηση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΤΡΙΤΟ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΞΟΔΟΣ*

Τίς ἡμέρες ἐκεῖνες ἔκαναν σύναξη μυστική τά παιδιά* καί λάβανε τήν ἀπόφαση, ἐπειδή τά κακά μαντάτα* πλήθαιναν στήν πρωτεύουσα, νά βγοῦν ἔξω σέ δρόμους καί σέ πλατεῖες μέ τό μόνο πράγμα πού τούς εἶχε ἀπομείνει: μιά παλάμη τόπο κάτω ἀπό τ' ἀνοιχτό πουκάμισο* μέ τίς μαῦρες τρίχες καί τό σταυρουδάκι τοῦ ἥλιου. Ὅπου εἶχε κράτος κι ἐξουσία ἡ Ἄνοιξη*.

Καί ἐπειδή σίμωνε ἡ μέρα πού τό Γένος εἶχε συνήθειο νά γιορτάζει τόν ἄλλο Σηκωμό*, τή μέρα πάλι ἐκείνη ὁρίσανε γιά τήν Ἔξοδο. Καί νωρίς ἐβγήκανε καταμπροστά στόν ἥλιο, μέ πάνου ὥς κάτου ἁπλωμένη τήν ἀφοβιά σάν σημαία, οἱ νέοι μέ τά πρησμένα πόδια* πού τούς ἔλεγαν ἀλῆτες. Καί ἀκολουθούσανε ἄντρες πολλοί, καί γυναῖκες, καί λαβωμένοι μέ τόν ἐπίδεσμο καί τά δεκανίκια*. Ὅπου ἔβλεπες ἄξαφνα στήν ὄψη τους τόσες χαρακιές*, πού 'λεγες εἴχανε περάσει μέρες πολλές μέσα σέ λίγην ὥρα.

Τέτοιας λογῆς ἀποκοτιές, ὡστόσο, μαθαίνοντες οἱ Ἄλλοι*, σφόδρα ταράχθηκαν*. Καί φορές τρεῖς μέ τό μάτι ἀναμετρώντας τό ἔχει τους, λάβανε τήν ἀπόφαση νά βγοῦν ἔξω σέ δρόμους καί σέ πλατεῖες, μέ τό μόνο πράγμα πού τούς εἶχε ἀπομείνει* μία πήχη φωτιά κάτω ἀπ' τά σί-

---

ἔξοδος: ἐννοεῖ τή μεγάλη ἐκδήλωση διαμαρτυρίας πού ἔγινε στήν Ἀθήνα μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 25ης Μαρτίου 1942. Οἱ ἀρχές Κατοχῆς ἀντιμετώπισαν τήν ἐκδήλωση μέ ἱππικό καί μηχανοκίνητα. Τά θύματα ἦταν πολλά.

τά παιδιά: οἱ νέοι ἀποτελοῦσαν τόν κύριο ὄγκο τῆς ἐκδήλωσης.

μαντάτα: ὑπῆρχαν φῆμες γιά ὁμηρίες, ἐκτελέσεις καί γιά προσάρτηση τῆς Θράκης.

πουκάμισο: τό μόνο πού τούς ἀπόμεινε ἦταν ἡ μεγάλη τους καρδιά.

Ἄνοιξη: ἡ Ἥβη.

Σηκωμό: ἐννοεῖ τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

πρησμένα πόδια: τό χειμώνα ἐκεῖνο πολλοί εἶχαν πρηστεῖ ἀπό ἀβιταμίνωση.

...τά δεκανίκια: οἱ ἀνάπηροι τοῦ πολέμου.

χαρακιές: εἶχαν γεράσει πρόωρα.

οἱ Ἄλλοι: οἱ κατακτητές.

Σφόδρα ταράχτηκαν: ἡ ἔκφραση ἀπό τό Εὐαγγέλιο.

μέ τό μόνο... ἀπομείνει: Ἡ φράση «μιά πήχη φωτιά κάτω ἀπ' τά σίδερα» (τά ὅπλα) ἀντιτίθεται στήν παρακάτω: μιά παλάμη κάτω ἀπό τ' ἀνοιχτό πουκάμισο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δερα, μέ τίς μαῦρες κάνες καί τά δόντια τοῦ ἥλιου*. Ὅπου μήτε κλῶνος μήτε ἀνθός, δάκρυο ποτέ δέν ἔβγαλαν*. Καί χτυπούσανε ὅπου νά 'ναι, σφαλώντας τά βλέφαρα μέ ἀπόγνωση*. Καί ἡ Ἄνοιξη ὁλοένα τούς κυρίευε. Σά νά μήν ἤτανε ἄλλος δρόμος πάνω σ' ὁλάκερη τή γῆ, γιά νά περάσει ἡ Ἄνοιξη παρά μονάχα αὐτός*, καί νά τόν εἶχαν πάρει ἀμίλητοι, κοιτάζοντας πολύ μακριά, πέρ' ἀπ' τήν ἄκρη τῆς ἀπελπισιᾶς, τή Γαλήνη πού ἔμελλαν νά γίνουν*, οἱ νέοι μέ τά πρησμένα πόδια πού τούς ἔλεγαν ἀλῆτες, καί οἱ ἄντρες, καί οἱ γυναῖκες, καί οἱ λαβωμένοι μέ τόν ἐπίδεσμο καί τά δεκανίκια.

Καί περάσανε μέρες πολλές μέσα σέ λίγην ὥρα. Καί θερίσανε πλῆθος τά θηρία, καί ἄλλους ἐμάζωξαν. Καί τήν ἄλλη μέρα ἐστήσανε στόν τοῖχο τριάντα.

Ἐρωτήσεις

1. α) Ποιοί εἶναι αὐτοί πού παίρνουν μέρος στήν ἐκδήλωση;
   β) Πῶς βαδίζουν πρός τό θάνατο;
   γ) Πῶς παρουσιάζονται οἱ κατακτητές;
2. Τό ἀνάγνωσμα εἶναι ἐπηρεασμένο στή σύνδεση τῶν προτάσεων, στό ὕφος καί τήν ἐπιλογή τῶν λέξεων ἀπό τό Εὐαγγέλιο καί τίς λαϊκές ἀφηγήσεις. Μπορεῖτε νά δικαιολογήσετε αὐτή τήν ἄποψη ἐπισημαίνοντας α) τό εἶδος τῆς συνδέσεως τῶν προτάσεων καί τῶν ὅρων της, β) ὁρισμένες λέξεις ἤ φράσεις πού θυμίζουν Εὐαγγέλιο ἤ λαϊκές ἀφηγήσεις.
3. Νά ἐπισημάνετε τά κυριότερα ἐκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητής.

τά δόντια τοῦ ἥλιου: ἀντίθεση στό προηγούμενο: «σταυρουδάκια τοῦ ἥλιου». Ἐδῶ ὁ ἥλιος γίνεται θάνατος.

ὅπου... ἔβγαλαν: δέν ὑπῆρξαν ποτέ νέοι· σάν ρομπότ ἐκτελοῦσαν τίς διαταγές.

μέ ἀπόγνωση: τέτοιο αἴσθημα πανικοῦ νιώθουν οἱ δολοφόνοι.

μονάχα αὐτός: ὁ δρόμος τοῦ θανάτου.

καί νά τόν εἶχαν... νά γίνουν: ἡ κανονική σειρά· καί νά τόν εἶχαν πάρει ἀμίλητοι οἱ νέοι, κοιτάζοντας πολύ μακριά, πέρ' ἀπ' τήν ἄκρη τῆς ἀπελπισιᾶς τή Γαλήνη, πού ἔμελλαν νά γίνουν (σέ λίγο οἱ ἴδιοι), οἱ νέοι μέ τά πρησμένα κτλ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΣΜΑ ΣΤ΄

[τῆς δικαιοσύνης ἥλιε νοητέ]

ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ἥλιε νοητέ* ✻ καί μυρσίνη* σύ δοξαστική
μή παρακαλῶ σας μή ✻ λησμονᾶτε τή χώρα μου!

Ἀετόμορφα ἔχει τά ψηλά βουνά ✻ στά ἡφαίστεια κλήματα σειρά*
καί τά σπίτια πιό λευκά ✻ στοῦ γλαυκοῦ τό γειτόνεμα*!

Τῆς Ἀσίας ἄν ἀγγίζει ἀπό τή μιά ✻ τῆς Εὐρώπης λίγο ἄν ἀκουμπᾶ
στόν αἰθέρα στέκει νά ✻ καί στή θάλασσα μόνη της!*

Καί δέν εἶναι μήτε ξένου λογισμός ✻ καί δικοῦ της μήτε ἀγάπη μιά*
μόνο πένθος ἄχ παντοῦ ✻ καί τό φῶς ἀνελέητο!*

Τά πικρά μου χέρια μέ τόν Κεραυνό ✻ τά γυρίζω πίσω ἀπ' τόν Καιρό
τούς παλιούς φίλους καλῶ ✻ μέ φοβέρες καί μ' αἵματα*!

Μά 'χουν ὅλα τά αἵματα ξαντιμεθεῖ ✻ κι οἱ φοβέρες ἄχ λατομηθεῖ
καί στόν ἕναν ὁ ἄλλος μπαί ✻ νουν ἐναντίον οἱ ἄνεμοι!*

Τῆς Δικαιοσύνης ἥλιε νοητέ ✻ καί μυρσίνη σύ δοξαστική
μή παρακαλῶ σας μή ✻ λησμονᾶτε τή χώρα μου!

ἥλιε νοητέ: ἡ φράση εἶναι ἐκκλησιαστική (π.χ. *χαῖρε «ὄχημα ἡλίου τοῦ νοητοῦ»*, στήν ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου).

μυρσίνη: μυρτιά· συμβολίζει τή δόξα.

στά ἡφαίστεια... σειρά: Προφανῶς ἐννοεῖ τίς σβησμένες πλαγιές ἡφαιστείων, στίς ὁποῖες οἱ νησιῶτες φυτεύουν κλήματα.

καί τά σπίτια... γειτόνεμα: τά σπίτια γίνονται λευκότερα σέ συνδυασμό μέ τό γλαυκό χρῶμα.

στόν αἰθέρα... μόνη της!: ἡ Ἑλλάδα πατᾶ καί ταξιδεύει πάνω στή θάλασσα.

καί δέν... ἀγάπη μιά: οὔτε κανείς ξένος τήν πόνεσε οὔτε κανείς δικός της τήν ἀγάπησε, ὅσο τῆς ἀξίζει.

μόνο... ἀνελέητο!: μόνο ὁ θάνατος τή σημαδεύει σέ ἀντίθεση μέ τό φῶς, πού ξεσκεπάζει τά πάντα.

Τά πικρά... αἵματα!: Τό νόημα: Μέσα στή λάμψη τοῦ κεραυνοῦ κάνω ἐκκλήσεις μέ τά χέρια μου στό προγονικό παρελθόν· μέ κάθε μέσο καλῶ ὅποιον ἀγάπησε αὐτή τή γῆ.

Μά 'χουν... οἱ ἄνεμοι! Τό νόημα: Ὅλα τά αἵματα ἔχουν ἀνταποδοθεῖ (ξαντιμεθεῖ τοῦ ρήμ. ξαντιμεύω = ξεπληρώνω, ἐκδικοῦμαι) κι οἱ φοβέρες δέν πιάνουν πιά· πνέουν οἱ ἄνεμοι τοῦ μίσους· ἐννοεῖ τή διχόνοια).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ν. Ἐγγονόπουλος: *Σύνθεση.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. α) Τί ζητάει ὁ ποιητής ἀπό τό πνεῦμα τῆς Δικαιοσύνης;
   β) Πῶς παρουσιάζει τήν Ἑλλάδα ὁ ποιητής στό δεύτερο, τρίτο καί τέταρτο δίστιχο;
   γ) Σέ ποιούς ἀπευθύνεται ὁ ποιητής στό πέμπτο καί ἕκτο δίστιχο καί γιά ποιούς κινδύνους μιλάει;
2. Νά προσδιορίσετε τό μέτρο. Τί παρατηρήσεις ἔχετε νά κάμετε γιά τήν ὁμοιοκαταληξία;

Νίκος Παππᾶς

Ὁ μικρός λαγός

Τό ποίημα ἀνήκει στή συλλογή Σήματα ἀπό μιά τρικυμία *(1962).*

ταν ἤμουνα πέντε χρονῶν
ἡ δασκάλα μου μοῦ εἶχε μιλήσει
γιά τή ζωούλα τοῦ μικροῦ λαγοῦ.
Γιά τή δειλή καρδιά του
τ' ἀνήσυχα πόδια του
γιά τά σταφύλια πού ἔκλεβε ἀπ' τήν αὐλή μας
γιά τά θεριά τοῦ κόσμου πού τόν κυνηγοῦν.
Κάτω ἀπό τό θρανίο μου ξεδίπλωνα
τ' ἄσπρο μου μαντιλάκι
γιά νά μαζέψω τά δάκρυά μου.
Μεγάλωσα.
Ἡ δασκάλα μου θά 'γινε γιαγιά,
ἐγώ γυρίζω μέ τούς στίχους μου στούς δρόμους
ὁ μικρός λαγός θά πέθανε
μ' ἀκόμα τά θεριά τοῦ κόσμου θά τόν κυνηγοῦν
κι αὐτόν κι ἐμένα...

Ἐρωτήσεις

1. Τί εἶναι γιά τόν ποιητή ὁ μικρός λαγός τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καί τί συμβολίζει ὁ μικρός λαγός, ὅταν, μεγάλος πιά, γράφει τό ποίημα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ρίτα Μπούμη - Παππᾶ

Ἡ βοδάμαξα

(ἀπόσπασμα)

Τό ποίημα συμβολίζει τήν καρτερικότητα καί τό μόχθο τοῦ ἀνθρώπου, πού καθαγιάζεται διαμέσου τῶν αἰώνων.

Ἄρμα τῆς ἁγιοσύνης
καί τῶν παρθενικῶν γερατειῶν τῶν γονιῶν μας,
φερμένη ἀπ' τή γῆ Χαναάν
στόν κάμπο τό θεσσαλικό μέ τά σιτάρια,
πού 'ναι μεγάλος καί βουβός σάν ἐκκλησιά ὑπομονῆς
κάτω ἀπ' τοῦ ἥλιου τή φωτιά!...

Πηγαίνεις ἀργά, σά βιβλική χελώνα,
σηκώνοντας τή μοίρα τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς,
πιό λυπημένη ἀπ' τό μαγγανοπήγαδο καί τό σαλιγκάρι,
μέ ρόδες σκοτεινές, δίχως ἀχτίνες,
φέτες γριᾶς βαλανιδιᾶς πελεκημένες ἀπ' τόν πρόγονο,
κυλᾶς πάνω στόν κάμπο πού δέν ἔχει δρόμους
μά εἶναι δίσκος τοξωτός μ' ἀνατολή καί δύση
καί τό θεό ἀνάμεσα μεγάλο
γιά νά σκεπάζει τά χωράφια μας!...

Ξανθό βουνό ἀπ' ἄχερο σηκώνεις τό θεριστή τό μήνα
γλιστρώντας σέ πελώρια ψάθα ψαλιδισμένη
ἀπ' τίς φεγγαροπρόσωπες θερίστρες ἀδερφές μου,
καί πᾶς μονάχη κάτω ἀπ' τό λιοπύρι,
γιατί ὁ ἀφέντης σου πληγώθηκε ἀπ' τό κάμα
καί μές στό θησαυρό του βουλιαγμένος,
πιό κίτρινος ἀπ' τ' ἄχερο,
πιό γυμνός ἀπ' τήν πέτρα,
νειρεύεται, μπορεῖ, μιά πετροπέρδικα
νά λούζεται σέ μιά βουνίσια ἀνάβρα!...

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς χαρακτηρίζει ἡ ποιήτρια τή βοδάμαξα; Γιατί δίνει αὐτούς τούς χαρακτηρισμούς; Τή βοηθοῦν νά πετύχει τό σκοπό της;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Ὁ θεσσαλικός κάμπος εἶναι «μεγάλος καί βουβός σάν ἐκκλησία ὑπομονῆς»· ἡ βοδάμαξα «μέ ρόδες σκοτεινές, δίχως ἀχτίνες»· ὁ θεός μεγάλος ἀνάμεσα σ' ἀνατολή καί δύση· οἱ θερίστρες «φεγγαροπρόσωπες». Ἐξηγῆστε τί θέλει νά ἐκφράσει μέ αὐτά ἡ ποιήτρια.

Ἀνδρέας Καραντώνης

Γύρω ἀπό τή σύγχρονη ἑλληνική ποίηση

Ἔχουμε τή γνώμη, πώς ἡ ποίηση αὐτή, πού ἄλλοτε τή λέμε μοντέρνα καί ἄλλοτε σύγχρονη, εἶναι ὁ τέταρτος, κατά ἱστορική σειρά, αἰσθητικός σταθμός στήν ἐξέλιξη τῆς ποιητικῆς μας ἱστορίας. Τό τέταρτο μεγάλο καί αὐτόνομο πιά ποιητικό ρεῦμα, πού ὁδήγησε τά στοιχεῖα τοῦ λόγου σέ νέους προσανατολισμούς καί νέα ἐκφραστικά πεπρωμένα. Πρῶτος σταθμός εἶναι τό δημοτικό τραγούδι καί τό κρητικό θέατρο, πού κατάληξαν στό ἀποκορύφωμα τοῦ Σολωμοῦ καί στήν ἑπτανησιακή σχολή, γενικά. Δεύτερος, εἶναι ὁ ποιητικός δημοτικισμός, μέ τόν Παλαμᾶ, τό Σικελιανό καί τή λαμπρή ποιητική πλειάδα τους. Βέβαια, ὁ ποιητικός δημοτικισμός, ἔχει μεγάλη ἐξάρτηση ἀπό τό Σολωμό, καί ξεκινᾶ κι αὐτός ἀπό τίς ἴδιες πηγές. Μά γρήγορα ὁλοκληρώθηκε σέ κάτι ἄλλο, σ' αὐτό πού μᾶς ἔδωσε μιά νέα ποιητική ἐκφραστική, βασισμένη στή συγχρονισμένη, γιά τούς καιρούς ἐκείνους, ἀνάπτυξη τῆς ἀκατέργαστης λαϊκῆς γλώσσας καί στήν ἀνάδειξη τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, πού ἤθελε ν' ἀναπτύξει ἕναν πολιτισμό δικό του, ἑλληνικό μαζί καί εὐρωπαϊκό. Τρίτο ποιητικό σταθμό, πρέπει νά θεωρήσουμε τή μοναδική περίπτωση τοῦ Καβάφη. Ὁ Καβάφης ἦταν μιά ἔμπρακτη, καί χωρίς θεωρίες καί μανιφέστα, ἐπανάσταση, κατά τοῦ ὀρχηστρικοῦ λυρισμοῦ, πού εἶχε δυό κύρια γνωρίσματα: τή διάθεση γιά «τραγούδι», πού, ἀνεβαίνοντας σέ ἀνώτερο ἐπίπεδο, γινόνταν ὕμνος, καί τή μεγαλόπρεπη καί πλουσιοστολισμένη γλώσσα, τή γλώσσα τῆς πνοῆς, τῆς μεγάλης ἀνάσας, τή γλώσσα τῆς ἔμπνευσης. Ὁ Καβάφης ἀπομακρύνθηκε ἀπ' αὐτά, καθώς κι ἀπ' ὅλη τή σχετική ποιητική θεματογραφία. Καί καθώς ὅλη ἡ νεώτερη ποίηση γύρευε νά πλησιάσει τόν ἄνθρωπο μέ μέσα πιό ἁπλά, πιό ἄμεσα, πιό «βυθομετρικά», ὁ Καβάφης βρίσκεται σάν ἕνας προάγγελος τῆς ποίησης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτῆς, ἕνας συνοδοιπόρος τοῦ Τ. Σ. Ἔλιοτ* καί τοῦ Ἔζρα Πάουντ*, πού θεωροῦνται σάν οἱ Διόσκουροι* τοῦ μοντέρνου ποιητικοῦ λόγου, διδάσκαλοι ἐντελῶς νέων μυστικῶν ποιητικῆς τέχνης καί νοοτροπίας, πού σήμερα πιά ἔχουν ἀποκρυπτογραφηθεῖ καί εἶναι σέ κοινή χρήση. Τά ἐφαρμόζουν κι ἐκεῖνοι πού δέν ἦρθαν ποτέ σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τά κείμενα τῶν διδασκάλων. Ὁ Καβάφης, στό μεσουράνημα ἀκόμη τοῦ ποιητικοῦ δημοτικισμοῦ, εἶχε στήσει τή γέφυρά του πρός τή σημερινή ποίηση, τή μοντέρνα, ὅμως ἡ ὕπαρξή της, πολύ ἀργότερα ἀνακαλύφθηκε, μετά τό 1935, ὅταν ἡ νέα ποίηση εἶχε ἀρχίσει νά δηλώνει τήν παρουσία της ἐνεργητικά καί θαρρετά, μέ τό Σεφέρη, τόν Ἐλύτη, καί τούς πρώτους ὑπερρεαλιστές, τό Νικήτα Ράντο, τόν Ἀνδρέα Ἐμπειρίκο καί τόν Ἐγγονόπουλο. Ἔτσι, μέ τά ὀνόματα αὐτά, ἐρχόμαστε στόν τέταρτο, καί τελευταῖο γιά τήν ὥρα, μεγάλο ποιητικό μας σταθμό. Τό σταθμό αὐτό, τόν ἐγκαινιάζει ἡ λεγόμενη ποιητική γενεά τοῦ 1930. Ὕστερ' ἀπό τόσα χρόνια, βλέπουμε πώς δέν ἐπρόκειτο γιά μιά τυχαία ἐμφάνιση ἑνός ἤ δύο νεωτεριστῶν ποιητῶν, ἀλλά γιά ἕνα κίνημα ποιητικό μέ βαθύτερες ρίζες καί μέ πλατύτατο μέλλον. Τό κίνημα αὐτό, σέ λίγα χρόνια μέσα, σέ πέντε ἄς ποῦμε, πέτυχε μιά ριζική μεταβολή τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ μηχανισμοῦ, τῆς θεματογραφίας, τῆς ψυχολογίας καί τῆς φρασεολογίας τῆς ποιητικῆς δημιουργίας. Αὐτή ἡ ἀλλαγή δέν ἦταν ἕνα φαινόμενο προσωρινό ἤ μιά ὑπόθεση λίγων ἀτόμων, μιά μόδα περαστική νά ποῦμε, ὅπως ἦταν οἱ διάφορες ἀπόπειρες γιά ποιητική ἀνανέωση, γιά ξεπέρασμα τῆς παράδοσης καί γιά ἐκμοντερνισμό, πού σημειώθηκαν ἀπό τό 1915 ὡς τό 1930. Τό νέο κίνημα κατόρθωσε νά ἐπιβάλει σ' ὅλους τούς νεώτερους, ἀπό τούς νέους τοῦ 1940, ὡς τούς νέους τοῦ 1960, σάν ἕνα μόνιμο ποιητικό καθεστώς, τό σύνολο τῶν ἀλλαγῶν πού πραγματοποίησε.

Πῶς πραγματοποιήθηκε αὐτή ἡ γόνιμη ἀλλαγή πού ἐπέτρεψε στήν ποίησή μας νά δώσει νέους, ὡραίους καρπούς, καί νά ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νά δίνει; Ἡ ἀπάντηση φαίνετ' εὔκολη: ἁπλούστατα, θά πεῖ κανείς, βρέθηκαν ἕνα δυό ποιητές μέ ἀξιόλογο ταλέντο, ὁ Σεφέρης, ὁ Ἐλύτης,

---

Τ. Σ. Ἔλιοτ (1888-1965): Ἄγγλος ποιητής καί δοκιμιογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Τό ποίημά του *Ἔρημη χώρα* μετέφρασε στά ἑλληνικά ὁ ποιητής Γ. Σεφέρης.

Ἔζρα Πάουντ (1885-1972): Σημαντικός Ἀμερικανός ποιητής καί κριτικός· συνέβαλε στήν ἀνανέωση τῆς σύγχρονης ποίησης καί ἐπηρέασε πολλούς μεταγενεστέρους του.

Διόσκουροι: Οἱ μυθικοί ἥρωες Κάστορας καί Πολυδεύκης, γιοί τοῦ Δία καί τῆς Λήδας, καί ἀδέλφια τῆς Ἑλένης. Μτφ. δίδυμοι ἀδελφοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μερικοί ἄλλοι, καί τό θαῦμα ἔγινε. Ὅμως, τά πράγματα δέν εἶναι ἀπόλυτα ἔτσι. Φυσικά, τό ταλέντο τό ποιητικό, τό δαιμόνιο, ἡ ἔντονη προσωπικότητα, εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ὁποιασδήποτε ποιητικῆς δημιουργίας. Μά δέν πρέπει νά λησμονοῦμε, πώς σέ λογοτεχνίες νεαρές, σάν τήν νεοελληνική, πού εἶναι τόσο βαρυμένη κι ἀπό λαμπρές, πανάρχαιες παραδόσεις, μά πού αἰσθάνεται καί τήν ἀνάγκη νά παρακολουθήσει τήν πορεία τῶν μεγάλων συγχρόνων λογοτεχνιῶν, ὁ ποιητής δέν μπορεῖ νά εἶναι ἁπλά ἕνα τυφλό ταλέντο καί μόνο. Χρειάζεται καί μιά βαθύτερη ποιητική συνείδηση, ἕνας νοῦς κριτικός νά φωλιάζει μέσα στόν ποιητή καί, μαζί, ὁ ποιητής αὐτός νά αἰσθάνεται τό καθῆκον του πρός τή γλώσσα, πρός τήν ἱστορία καί τά ζωντανά προβλήματα τῆς φυλῆς του. Μιά τέτοια συνείδηση εἶχαν ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Σικελιανός, ἀκόμα καί ὁ Καβάφης, ὅσο κι ἄν στόν Καβάφη τό θέμα παρουσιάζει κι ἄλλες πλευρές. Μά κι ὁ Βαλαωρίτης, πού, σάν ποιητής, εἶναι κατώτερος ἀπό τούς ἄλλους, εἶχε κι αὐτός καταστρώσει μιά ποιητική, σύμφωνα μέ τήν ὁποία γύρευε νά σαρκώσει σέ ἔργα τά ἰδανικά του γιά τό ἔθνος, μέ βάση τήν ἀγροτική γλώσσα τοῦ λαοῦ καί τήν ἀτμόσφαιρα τῆς κλεφτουριᾶς. Λοιπόν, τήν ἀλλαγή αὐτή, τή στερνή, γιά τήν ὁποία μιλᾶμε τώρα, συμβαίνει νά τήν ἀρχίσει ἕνας ποιητής καί μέ ταλέντο πλούσιο προικισμένος, ἀλλά καί μέ συνείδηση βαθιά πώς ἀνῆκε στόν καιρό του, μιά συνείδηση ὅμως ἑλληνική, μιά συνείδηση ὅπου εἶχαν συγκλίνει μέσα της ὅλες οἱ λογοτεχνικές μας παραδόσεις, καί περισσότερο ἀπ' ὅλα, ὁ δημοτικισμός. Ὅταν ὁ Σεφέρης, στά 1931, μέ τή συλλογή του *«Στροφή»*, ἀνακαίνισε τόν ἔμμετρο λυρικό μας λόγο, φτάνοντάς τον σέ μιάν ἐσωτερική μουσικότητα καί μιά γλωσσική καθαρότητα παρόμοια μ' ἐκείνην τῶν στίχων ἑνός Μαλλαρμέ* κι ἑνός Βαλερύ*, ἰδίως ἑνός Βαλερύ, πού ἐκείνη τήν ὥρα ἀντιπροσώπευε τήν ἄκρα ἐξέλιξη τῆς ποίησης, ἦταν γιομάτος ἀπό *«Ἐρωτόκριτο»*, Σολωμό, Παλαμᾶ καί Σικελιανό. Ἀλλά εἶχε μέσα του ὥριμη καί μιά νέα ψυχολογία, μιά νέα ἄποψη, νά ἐκφράσει: ἐκείνη τή μελαγχολία, ἐκείνη τήν πικρία, ἐκείνη τή δυσθυμία, πού εἶχε καταλάβει τή γενεά τῶν νέων, πού ζῆσαν τή μικρασιατική καταστροφή, δηλαδή πού παρευρέθηκαν στό θάνατο τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας. Αὐτήν τήν τόσο ἑλληνική ψυχολογία, τήν ἐξέφρασε ὁ Σεφέρης, μετουσιώνοντας στή γλώσσα μας, ἐπαναλαμβάνοντας γιά λογαριασμό τῆς γλώσσας μας, τή νέα ποιητική, πού εἶχε τότε κάνει ἔνδοξο τόν Ἔλιοτ μέ τό ποίημά του *«Ἔρημη Χώρα»*.

Μαλλαρμέ Στέφανος (1842-1898): Γάλλος ποιητής, ἀρχηγός τῆς κινήσεως τοῦ συμβολισμοῦ.

Βαλερύ Πώλ (1871-1945): Γάλλος ποιητής. Ἀνήκει στούς συμβολιστές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι ἀπό τότε, δηλαδή ἀπό τά 1935, ἀρχίζει, οὐσιαστικά, ἡ ἀλλαγή τοῦ ποιητικοῦ κλίματος στήν Ἑλλάδα: ἐγκαταλείπεται ὁλότελα ὁ τρόπος τῆς γραφῆς τῶν ποιημάτων τῆς παράδοσης, καί τό ποίημα ἐμφανίζεται καί μέσα κι ἔξω σάν κάτι τό ἐντλῶς νέο. Τό νέο ποίημα δέν ἔχει πιά κανονικό στίχο, δέν ἔχει ὁμοιοκαταληξία, δέν ἔχει φανερό θέμα, δέν ἔχει, συχνά, στίξη, δέν ἔχει ἐξωτερικό λογικό εἰρμό, δέν ἔχει κανένα ἀπό τά γνωρίσματα τῆς παλιᾶς «λυρικῆς μελωδίας», κι ἔχει ἀποβάλει ἐντελῶς τό παλαιό πλούσιο καί πομπῶδες γλωσσικό του ἔνδυμα, αὐτό τό λαμπρό περίβλημα πού ἀνάγκαζε τόν ποιητή νά μή μιλάει ἁπλά, ἀλλά νά ψέλνει, νά φωνάζει κάποτε ἤ νά τραγουδάει. Μά σέ καμιά περίπτωση δέν τόν ἄφηνε νά εἶναι αὐτό πού λέμε «πεζός»...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τό μυθιστόρημα

Τό μυθιστόρημα εἶναι ἕνα ἀπό τά κυριότερα εἴδη τοῦ πεζοῦ λόγου. Τά ἄλλα δύο εἴδη εἶναι **τό διήγημα** καί ἡ **νουβέλα.** Γιά τό διήγημα ἔχετε διδαχθεῖ πέρσι (Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Τάξη Β΄, σελ. 100).

Τό μυθιστόρημα εἶναι φανταστικό* πεζογράφημα, ἐμπνευσμένο συνήθως ἀπό τήν πραγματικότητα, στό ὁποῖο περιγράφονται μέ πειστικότητα ἀνθρώπινοι τύποι, πού βρίσκονται στό ἐπίκεντρο τῶν γεγονότων. Τό μυθιστόρημα διαφέρει ἀπό τό διήγημα στά ἑξῆς:

α) Ἡ ὑπόθεσή του συνήθως ἁπλώνεται σέ μεγαλύτερη χρονική καί τοπική ἔκταση.
β) Ἀναφέρεται σε περισσότερα γεγονότα καί πρόσωπα.
γ) Ἔχει μεγαλύτερο πλάτος συνθέσεως, γιατί περιέχει περισσότερη ὕλη, ἐξιστορεῖ πολλές περιπέτειες πέρα ἀπό τήν κύρια ὑπόθεση. Εἶναι οἱ λεγόμενες **παρεκβάσεις.**

Εἴδη μυθιστορημάτων

Τά συνηθέστερα εἴδη εἶναι τά αἰσθηματικά, ψυχολογικά, κοινωνικά καί ἱστορικά. Μεγάλη ἀνάπτυξη τοῦ μυθιστορήματος στήν Εὐρώπη παρατηρεῖται τό 19ο αἰ. Τότε ἐμφανίζονται κορυφαῖοι μυθιστοριογράφοι, κυρίως στή Γαλλία. Ἀπό τούς σημαντικότερους εἶναι ὁ **Ὀνορέ ντέ Μπαλζάκ,** ὁ ὁποῖος ἔγραψε ρεαλιστικά μυθιστορήματα. Ὁ Μπαλζάκ στήν *Ἀνθρώπινη κωμωδία* (γενικός τίτλος τῶν μυθιστορημάτων του) παρουσιάζει περίπου 2000 πρόσωπα ἀνεπανάληπτα. Ὁ **Ἐμίλ Ζολά** ἔγραψε νατουραλιστικά μυθιστορήματα (*Νανά* 1880, *Ἀνθρώπινο κτῆνος* 1890). Μετά τόν Μπαλζάκ ἀνανέωσαν τό γαλλικό μυθιστόρημα ὁ **Σταντάλ** (*Τό κόκκινο καί τό μαῦρο,* 1830 — *Τό μοναστήρι τῆς Πάρμας,* 1889) καί ἀργότερα ὁ **Φλωμπέρ** (*Μαντάμ Μποβαρύ,* 1857).

Τόν ἴδιο αἰώνα στή Ρωσία ζοῦν οἱ μεγάλοι μυθιστοριογράφοι **Ν. Γκόγκολ, Φ. Ντοστογιέφσκι** καί **Λέων Τολστόι.** Σημαντικός ἐπίσης Ρῶσος μυθιστοριογράφος τοῦ 19ου αἰ. εἶναι καί ὁ **Τουργκένιεφ.**

Τό ἱστορικό μυθιστόρημα καλλιέργησαν πρῶτοι οἱ Ἄγγλοι μέ ἐκπροσώπους τόν **Οὐῶλτερ Σκότ,** τόν **Κάρολο Ντίκενς** κ.ἄ.

Ἡ **νουβέλα** εἶναι ἕνα εἶδος πού βρίσκεται ἀνάμεσα στό διήγημα καί τό μυθιστόρημα. Ἔχει δηλαδή ἔκταση μεγαλύτερη ἀπό τό διήγημα καί μικρότερη ἀπό τό μυθιστόρημα. Ἐκτός ἀπό τήν ἐξωτερική αὐτή διάκρι-

---

φανταστικό: Μέ τόν ὅρο φανταστικό ἐννοοῦμε ὅτι ὁ συγγραφέας μεταπλάθει μέ τή φαντασία ἀκόμη καί τά πραγματικά γεγονότα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ση ἡ νουβέλα διαφέρει ἀπό τά ἄλλα εἴδη καί στό περιεχόμενο:
1. Διηγεῖται σύγχρονα μᾶλλον γεγονότα (πραγματικά ἤ πλαστά).
2. Ἔχει αἰσθηματικό μᾶλλον περιεχόμενο, μέ ψυχολογικές ἐμβαθύνσεις καί λεπτομερή ἠθογράφηση.

Ἀσφαλής διάκριση τῆς νουβέλας ἀπό τό διήγημα καί τό μυθιστόρημα δέν μπορεῖ νά γίνει. Γι' αὐτό ἄλλοι συγγραφεῖς ὀνομάζουν τίς νουβέλες πού ἔγραψαν διηγήματα καί ἄλλοι (σπανιότερα) μυθιστορήματα.

Γιῶργος Θεοτοκᾶς

Ἀπό τό Ἡμερολόγιο τοῦ Λεωνῆ

Γιά τό Λεωνή, τό μυθιστόρημα μέ τά αὐτοβιογραφικά στοιχεῖα τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Γιώργου Θεοτοκᾶ, μιλήσαμε καί στό βιβλίο τῆς Β. Ἐδῶ παρουσιάζουμε ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τό Ἡμερολόγιο τοῦ Λεωνῆ. Περιλαμβάνει μιά συζήτηση μέ ἕνα καθηγητή του.

Τυχαία συνάντηση μέ τόν κ. Γκαλιμπούρ στόν Κῆπο. Μέ κάλεσε καί κάθισα στό τραπέζι του. Συζήτηση γιά τό μέλλον μου.

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Ἀπό τίς ἐκθέσεις σας παρατηρῶ ὅτι ἔχετε κάποια κλίση στή λογοτεχνία. Θά πρέπει νά τήν καλλιεργήσετε. Μπορεῖ μιά μέρα νά κάμετε κάτι καλό.

ΕΓΩ.—Ἴσως γράψω κάτι μιά μέρα, ἀλλά ἡ λογοτεχνία γιά μένα δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλο τίποτα παρά ἕνα πάρεργο. Ἡ μεγάλη κλίση μου εἶναι ἡ ζωγραφική.

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Ἔστω. Καλλιεργῆστε τίς δυό κλίσεις παράλληλα. Οἱ δυό αὐτές τέχνες συναντιοῦνται καμιά φορά στό ἴδιο πρόσωπο. Κι ἡ ζωγραφική, βέβαια, ἔχει ἀπέναντι στή λογοτεχνία τοῦτο τό μεγάλο πλεονέκτημα, ὅτι μιλᾶ μιά γλώσσα πού τήν καταλαβαίνουν ὅλα τά ἔθνη, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό μεταφραστές. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, ἄν πρόκειται μιά μέρα νά γράψετε, σᾶς συστήνω νά γράψετε γαλλικά.

ΕΓΩ.—Νομίζετε ὅτι εἶναι σωστό νά ἀρνηθεῖ κανείς τήν πατρίδα του;

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Δέν εἶπα τέτοιο πράμα, γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

ΕΓΩ.—Μά τό νά ἀρνηθεῖ κανείς τή γλώσσα του δέν εἶναι τό ἴδιο σάν νά ἀρνηθεῖ τήν πατρίδα του;

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Δέν πρόκειται νά ἀρνηθεῖτε τίποτα, δέν σᾶς συστήνω νά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γίνετε ένας ψεύτικος Γάλλος καί νά φοβᾶστε μήν τυχόν καταλάβει κανείς τήν ξένη καταγωγή σας. Ἴσια ἴσια, σᾶς λέω νά διατηρήσετε τήν ἐθνικότητά σας, τήν ἐθνική ἰδιορρυθμία σας, τό ἑλληνικό σας πνεῦμα, τέλος πάντων καθετί πού σᾶς κάνει νά ξεχωρίζετε ἀνάμεσα στά ἔθνη, ὑπό τόν ὅρο βέβαια αὐτό νά ἔχει μιά ἀνθρώπινη ἀξία. Ἀλλά ὅ,τι κι ἄν διατηρήσετε καί, γενικά, ὅ,τι ἔχετε νά πεῖτε, νομίζω πώς μπορεῖτε ἀξιόλογα νά τό πεῖτε σέ μιά διεθνική γλώσσα, ἀπαράλλαχτα ὅπως ἕνα πλῆθος λόγιοι ὅλων τῶν ἐθνῶν ἔγραψαν στήν ἀρχαιότητα ἑλληνικά καί στό μεσαίωνα λατινικά.

ΕΓΩ.—Οἱ παλαιοί δέν εἶχαν ὁρισμένα συναισθήματα πού ἔχουμε ἐμεῖς ἤ δέν τά εἶχαν τόσο ἀναπτυγμένα.

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Οἱ παλαιοί, ἁπλούστατα, ἦταν πιό σοφοί ἀπό μᾶς. Ἦταν χειραφετημένοι ἀπό πολλές προλήψεις* καί προκαταλήψεις μας. Ἔνιωθαν τό γράψιμο σάν αὐτό πού εἶναι ἀκριβῶς: ἕνα μέσο γιά νά ἐπικοινωνήσει κανείς μέ τήν ἀνθρωπότητα, μέ τόν ἀνθρώπινο πολιτισμό ὅσο τό δυνατό πιό πλατιά καί πιό ἀποτελεσματικά. Προτιμοῦσαν λοιπόν νά μεταχειρίζονται γλῶσσες ἕτοιμες, καλλιεργημένες ἀπό μεγάλες πνευματικές παραδόσεις καί καθιερωμένες, ὄχι σάν ἰδιώματα τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἐθνότητας, ἀλλά σάν ὄργανα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν ἀναμεταξύ τους, σάν ἐκφραστικά μέσα ὁλόκληρων πολιτισμῶν. Σᾶς παρακαλῶ νά πιστέψετε ὅτι δέ σᾶς συστήνω τά γαλλικά ἐπειδή εἶμαι Γάλλος, ἀλλά ἐπειδή κρίνω ἀντικειμενικά πώς αὐτή ἡ γλώσσα ἔχει περίπου ὅλες τίς ἰδιότητες πού θά τῆς χρειαζόντανε, ἄν ἔμελλε νά παίξει σήμερα στήν Εὐρώπη τόν ἴδιο ρόλο πού ἔπαιξαν ἄλλοτε τά λατινικά ἤ τά ἑλληνικά. Δέ σᾶς κάνω ἐθνική προπαγάνδα, σᾶς εἶπα καί ἄλλη φορά ὅτι ὁ πόλεμος μέ γιάτρεψε ἀπ' αὐτό τό εἶδος τίς μανίες.

ΕΓΩ.—Ἴσως ἔχετε δίκιο, ἀλλά δέ μοῦ φαίνεται πώς θά κατόρθωνα ποτέ νά ἀκολουθήσω τή συμβουλή σας. Δέ δυσκολεύομαι νά καταλάβω ἕνα διεθνιστικό ἰδανικό, νομίζω μάλιστα πώς εἶμαι κι ἐγώ, ὥς ἕνα σημεῖο, ἀρκετά κοσμοπολίτης, ἀλλά ὑπάρχει ἕνα πράμα πού μέ δένει πολύ στενά μέ τό ἔθνος μου κι αὐτό εἶναι ἀκριβῶς ἡ γλώσσα. Δέν μπορεῖτε νά φανταστεῖτε τί εἶναι αὐτή ἡ μεγάλη χαρά πού μέ κατέχει, ὅταν πάω νά γράψω δυό στίχους καί νιώθω ὅτι ἀγγίζω μιά γλώσσα δροσερή, ὁλοκαίνουρια, ἀσχημάτιστη, ὅτι τήν πλάθω ὅπως θέλω, ὅτι συμμετέχω σ' ἕνα πολύ μεγάλο γεγονός, σ' ἕνα ἔργο προορισμένο νά ζήσει αἰῶνες, ἴσως χιλιετηρίδες, στή διαμόρφωση μιᾶς καινούριας γλώσσας —καί ὅτι

προλήψεις: Γνῶμες πού ἔχουν σχηματιστεῖ στό νοῦ ἀπό πρίν μέ τήν ἐπίδραση ἐξωτερικῶν παραγόντων καί ἐμποδίζουν τόν ἄνθρωπο νά σκεφτεῖ καί νά ἐνεργήσει ἐλεύθερα καί προσωπικά, νά χειραφετηθεῖ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ τόσο νέα αὐτή γλώσσα εἶναι ἐξίσου ἑλληνική ὅσο κι ἡ γλώσσα τοῦ Ὁμήρου!

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Μιλᾶτε σάν ἐρωτευμένος.

ΕΓΩ.—Ναί, ἴσως... Εἶναι κάτι πού, ὅταν τό πρωτόνιωσα, μοῦ φάνηκε σάν νά γεννήθηκα μιά δεύτερη φορά. Πῶς εἶναι λοιπόν δυνατό νά ἐγκαταλείψω ποτέ τή γλώσσα μου;

ΕΚΕΙΝΟΣ.—Μπορεῖ νά ἔχετε δίκιο. Ἀλλά, κι ἄν δέν ἔχετε δίκιο, μοῦ ἀρέσει ὁ ἐνθουσιασμός σας.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό θέμα τῆς συζητήσεως;
2. Ποιά εἶναι ἡ ἄποψη πού ὑποστηρίζει ὁ κ. Γκαλιμπούρ καί ποιά εἶναι τά ἐπιχειρήματά του;
3. Ποιά εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Λεωνῆ καί ποιά τά δικά του ἐπιχειρήματα;
4. Γιατί ὁ κ. Γκαλιμπούρ λέει στό Λεωνή ὅτι μιλάει «σάν ἐρωτευμένος»;
5. Ποιός ἀπό τούς δύο συνομιλητές νομίζετε πώς ἔχει δίκιο καί γιατί;

Ἠλίας Βενέζης

Τό Νούμερο 31328

(Ἀπόσπασμα ἀπό τό Κεφ. Β΄)

Τό φθινόπωρο τοῦ 1922 οἱ Τοῦρκοι μπῆκαν στίς Κυδωνίες (Ἀιβαλί). Οἱ Ἕλληνες βρίσκονται σέ δύσκολη θέση, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στό Κεφ. Β΄ τοῦ βιβλίου του «Διαταγή: τό σάπιο ἐμπόρευμα —τά παιδάκια κι οἱ γυναῖκες— θά μπαρκέρναν γιά τήν Ἑλλάδα. Μά οἱ ἄντρες, ἀπό δεκαοχτώ ἴσαμε σαρανταπέντε χρονῶ, θά φεῦγαν γιά τό ἐσωτερικό, σκλάβοι στά ἐργατικά τάγματα». Ἀνάμεσά τους βρέθηκε κι ὁ συγγραφέας, πού ἦταν ἀκριβῶς 18 χρονῶν. Τό Νούμερο 31328 *(αὐτό τόν ἀριθμό εἶχε ὁ Βενέζης ὡς αἰχμάλωτος) ἀποτελεῖ τή ζωντανή μαρτυρία μιᾶς φοβερῆς δοκιμασίας, πού κράτησε 14 περίπου μῆνες.*

Ἡ αἰχμαλωσία μόλις ἔχει ἀρχίσει· ὁ συγγραφέας βρίσκεται μέ ἄλλους συμπατριῶτες του σ' ἕνα ὑπόγειο σπιτιοῦ, πού ἔχει μετατραπεῖ σέ φυλακή· ὅλα τά πρόσωπα εἶναι πραγματικά· ὁ Ἰάκωβος εἶναι ξενοδόχος, ὁ Ἡρόδοτος παιδί μέ λίγο μυαλό, ὁ Πέπας ἔβγαζε ἐφημερίδα, ὅσον καιρό οἱ Ἕλληνες ἦταν στή Μικρά Ἀσία κι ὁ Μανόλης, πού ἦταν καπετάνιος ἀπό τά Μοσχονήσια, εἶχε δυό παιδιά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ένα χέρι μέ σπρώχνει δυνατά. Ὕστερα μιά κλοτσιά. Ξυπνῶ ἀπότομα. Μές στό λίγο φῶς, στά δυό τρία σπαρματσέτα πού ἄναψαν πάλι στό ὑπόγειο, ξεχωρίζω τίς πυκνές σκιές πού κουνιοῦνται καί σπρώχνουνται πρός τήν πόρτα. Φωνές ἀπό δῶ, ἀπό κεῖ: Ὀνόματα —Χρῆστο, Κώστα. Δυό τρεῖς στρατιῶτες γυρίζουν σ' ὅλες τίς γωνιές, μήν ἀπόμεινε κανένας, καί κλοτσοῦν.

— Σηκωθεῖτε!

Ὁ καπετάνιος μ' ἔσπρωξε. Τόν ρωτῶ σαστισμένος, σάν νά 'ρχουμαι ἀπό ἄλλον κόσμο.

— Τί εἶναι;

— Τό «ξάφρισμα*»..., μουρμουρίζει μέ φωνή πού πολεμᾶ νά μήν τρέμει.

Μᾶς βγάζουν ἀπ' τό κάτω μέρος τοῦ ὑπόγειου. Στή μικρή πόρτα στριμωχνόμαστε ὥσπου νά βγοῦμε. Ἀκούγω μιά στιγμή τόν Ἰάκωβο, δίπλα μου, νά μουρμουρίζει: «Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ...», πολλές φορές.

Μᾶς ἀραδιάζουν σέ διπλή σειρά. Ἐκεῖ, πλάι στή θάλασσα. Μές στό λιμάνι ἀνάβουν τά φῶτα ἑνός βαποριοῦ, ἀπό κεῖνα πού παίρνουν τά γυναικόπαιδα*. Θά 'ναι περασμένα μεσάνυχτα. Τό ὑποθέτω ἀπ' τή Μεγάλη Ἄρκτο πού ἔχει χαμηλώσει πολύ. Ἕνας συμμαθητής μου καταγινόταν πολύ μέ τ' ἄστρα. Ἐκεῖνος μοῦ τά ἔμαθε. Ὁ Σείριος; Τόσες, τόσες χιλιάδες, τόσα δέκατα, τόσα χιλιοστά μακριά. Μήτε ἕνα λιγότερο; Μήτε. Τό ἀγιάζι εἶναι πολύ. Τουρτουρίζουμε.

Εἶμαι στήν πρώτη σειρά. Δίπλα μου ὁ καπετάνιος. Ἀπό πίσω ὁ Ἡρόδοτος, ἕνας σκοτεινός βόλος, κοιτάζει μέ τά μεγάλα ἠλίθια μάτια του, γεμάτα ἀπορία, καί τρέμει.

Στό σπίτι πάνω ἀπ' τό ὑπόγειο, πού εἶναι τά γραφεῖα τῆς Ἀστυνομίας, πολλά φῶτα. Μεθυσμένες φωνές τραγουδοῦν. Περιμένουμε.

Τέλος ἀνοίγει ἡ πόρτα. Ἕνας στρατιώτης κατεβαίνει μέ μιά λάμπα στό χέρι. Ἀπό πίσω του ἔρχεται ἕνας ἀξιωματικός. Εἶναι στουπί στό μεθύσι. Παραπατᾶ.

— Ἐλᾶτε! Ἐλᾶτε! φωνάζει ὁ ἀξιωματικός σέ κάποιον ἄλλον ἀπό μέσα. Ἀπόψε ἕναν παραπάνω γιά σᾶς!.

Ἀπ' τό σπίτι ἕνας ἄλλος ἀξιωματικός βγαίνει καί τόν ἀκολουθᾶ. Ὁ στρατιώτης πάει στήν ἄκρη τῆς γραμμῆς μας, χαμηλώνει τή λάμπα στά πρόσωπά μας, νά φωτιστοῦν, περιμένει.

ξάφρισμα: ἀφαίρεση τοῦ ἀφροῦ. Ἐδῶ μεταφορικά (οἱ Τοῦρκοι ἔπαιρναν, πολλές φορές στήν τύχη, ὅσους ἤθελαν νά ἐκτελέσουν· αὐτό οἱ αἰχμάλωτοι τό λέγανε ξάφρισμα).

παίρνουν τά γυναικόπαιδα: τά μεταφέρνανε στήν Ἑλλάδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πλησιάζει ἐκεῖ ὁ πρῶτος ἀξιωματικός. Εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος πού μᾶς χτυποῦσε τό πρωί —τά φουτουριστικά σχέδια. Τό ξανθό μουστάκι του ἀπ' τή δεξιά μεριά ἔχει γείρει λίγο περισσότερο— καί ὁ Σείριος;... Ὁ ἀξιωματικός βλέπει μέ τό φῶς καί τραβᾶ ἕνα δικό μας ὄξω ἀπ' τή γραμμή, στό πλάι. Τόν κοιτάζει, γελᾶ, ὕστερα προχωρεῖ παρακάτω. Τραβᾶ ἄλλον ἕνα.

— Κι ἐσύ, παλιόσκυλο! λέει.

Ἄλλον ἕνα. Τό φῶς, ὁ στρατιώτης μέ τή λάμπα, πλησιάζει ὁλοένα στό μέρος μας. Αὐτό τό φῶς λάμπει σά νά ἔχει μιά φοβερή ὑποχρέωση — ἔτσι, νά πρέπει. Μιά γρήγορη στιγμή ἀναρωτιέμαι ἄν διαλέγει μικρούς γιά μεγάλους. Μά βλέπω πώς παίρνει ἀνακατωτά, ἀπ' ὅλα τά τσεσίτια*. Στό μεταξύ τό φῶς ἔφτασε. Εἶναι μπροστά μου. Αἰσθάνουμαι τά μικρά μου χρόνια ἀπροφύλαχτα, ἔτσι στῆθος μέ στῆθος. Ἡ ἀνάσα κόβεται. Τό χέρι τοῦ ἀξιωματικοῦ ἁπλώνεται νά μέ τραβήξει. Μά τήν ἴδια ἀκριβῶς στιγμή, μιά τιποτένια στιγμή, τάκ, ὁ ἀξιωματικός παραπάτησε ἀπ' τό μεθύσι. Γελᾶ. Κάνει προσπάθεια νά ἰσορροπήσει, ἀλλά μέ τήν κίνηση τούτη ἡ θέση του ἀλλάζει κατά δυό πόντους. Δυό τιποτένιοι πόντοι. Τό χέρι του πέφτει ἴσα πάνου στόν καπετάνιο, δίπλα μου.

Ἀνασαίνω βαθιά. Ἄ, ἐκεῖ βαθιά εἶναι μιά σκληρή χαρά, μιά τέτοια σκληρή χαρά...

Ξεχωριστῆκαν ἕξι σύντροφοί μας. Ὕστερα ἄλλος ἕνας, γίναν ἑφτά. Βλέπω μιά διμοιρία στρατιῶτες πού ἑτοιμάζουνται. Κατεβαίνουν μέ τόν ὁπλισμό τους, ἕνας ἕνας. Μαζεύουνται σέ μιάν ἄκρη δίπλα μας.

— Φτάνει! λέει ὁ ἀξιωματικός στό στρατιώτη μέ τή λάμπα.

Μά ἀμέσως, σάν νά θυμᾶται, γυρίζει πρός τό μέρος τοῦ ἄλλου ἀξιωματικοῦ:

— Ἄ, ἀλήθεια, κι ἕνάν γιά σᾶς! λέει. Διαλέξτε!

Τοῦτος ὁ ἄλλος πλησιάζει στή γραμμή. Ἡ καρδιά μας πάλι χτυπᾶ παλαβά. Τραβᾶ ἕναν. Σκύβουμε νά δοῦμε: Ὁ Ἰάκωβος.

— Ὄχι ἐγώ! Ὄχι ἐγώ! παρακαλεῖ μέ ἀπελπισία ὁ φουκαράς. Ἐγώ Ἰτάλια ταμπασί (*Ἰταλός ὑπήκοος*), Ἰτάλια ταμπασί... Αὔριο θά μέ γυρέψουν*...

— Σκύλο! μουγκρίζει ὁ ξανθός ἀξιωματικός, καί τόν τραβᾶ στή μπάντα.

Ὕστερα διατάζει στό ἀπόσπασμα:

— Νά γυρίσετε γρήγορα!

Οἱ στρατιῶτες πᾶν κοντά στούς συντρόφους μας πού ξεχωρίστηκαν.

τσεσίτι: εἶδος, διαλογή.

αὔριο θά μέ γυρέψουν: περίμενε πώς θά ἀπελευθερωθεῖ μέ ἐπέμβαση τῶν Ἰταλῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἂν ἔχετε τίποτα, πάρτε το! τούς φωνάζει ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος.

Μᾶς βάζουν πρῶτα ἐμᾶς μές στό ὑπόγειο. Ὕστερα ξωπίσω μας ἔρχουνται κι οἱ ἄλλοι, μηχανικά, νά πάρουν ὅ,τι ἔχουν. Γιά ποιό λόγο;

— Γρήγορα! φωνάζει ὁ λοχίας ἀπόξω, βλέποντας πώς ἀργοποροῦν.

Τό ὑπόγειο εἶναι γεμάτο σούσουρο. Ἕνας ἄνθρωπος κλαίει νευρικά. Κάποιος ἄλλος λέει «γειά σας». Ἡ ὥρα περνᾶ. Ὁ λοχίας διατάζει πιό ἄγρια:

— Γρήγορα!

Στή γωνιά πού ἔχω λουφάξει* πλησιάζει ὁ βαρύς ὄγκος τοῦ καπετάνιου. Τόν βλέπω πού ἔρχεται, καί μέ πιάνει φόβος. Σκύβει σωπηλά. Κάνει νά σκαλίσει ἐκεῖ στό προσκέφαλό μας, σάματις νά ἔχει κάτι νά πάρει. Ὕστερα πάλι σηκώνεται.

— Δέν ἔχω τίποτα, μουρμουρίζει ἀφηρημένα, σά νά θυμᾶται, ἀλήθεια, πώς δέν ἔχει νά πάρει τίποτα.

Κάνω κουράγιο.

— Νά, Μανόλη, λέω. Πάρε τίς δικές μου τίς κουβέρτες.

Τό λέω ἔτσι ἀσυλλόγιστα, μιά προσπάθεια νά τοῦ φανῶ τήν τελευταία στιγμή τόσο δά χρήσιμος, μόλο πού εἶμαι σίγουρος πώς τίποτα δέν τοῦ χρειάζεται πιά.

— Τί τίς θέλω; ἀναρωτιέται κι αὐτός σιγανά.

Ὁ λοχίας βρίζει, τρίτη φορά τώρα.

— Ἄιντε, οὐλάν!

Εἶναι φανερό πώς ὅλοι προσπαθοῦν νά μείνουν λίγο ἀκόμα, ὅσο εἶναι μπορετό, ν' ἀργοπορήσουν.

Τέλος ὁ Μανόλης κουμπώνεται ἀπότομα, σά νά πῆρε τήν ἀπόφαση. Δυό τρεῖς φθόγγοι τρίζουν στά δόντια του. Μόλις κατορθώνουν νά ἀνταμώσουν:

— Ἔ... Γειά σας...

Βάζει τά χέρια του στίς τσέπες καί χιμᾶ στήν πόρτα. Ὁ μεγάλος ὄγκος του διαλύεται μές στό σκοτάδι.

Χαμένος, παραλυμένος, ἀκούγω ἕνα διάστημα τά βήματά τους ὄξω πού φεύγουν. Σβῆσαν.

Συμμαζεύουμαι πιό κοντά στόν Πέπα. Τρέμει. «Κύριε, Κύριε...» μουρμουρίζει. Ἡ καρδιά του χτυπᾶ, τίκ τάκ.

— Ἄραγες μέ τί τρόπο;... ρωτᾶ σιγανά καί στέκεται, σάν νά φοβᾶται νά προχωρήσει τή σκέψη του.

Τά μάτια μου πολεμοῦν, πολεμοῦν ν' ἀντισταθοῦν, δέ βαστοῦν πιά,

---

λουφάζω: μένω σιωπηλός κι ἀκίνητος ἀπό ἀμηχανία ἤ φόβο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μούσκεψαν. Ἡ σκηνή ἔρχεται καί ξανάρχεται ἐκεῖ, μές στό ὕποπτο φῶς, στό θόλο τοῦ ὑπόγειου —ἕνα παραπάτημα, δυό πόντοι. Αἰσθάνουμαι νά μέ πλακώνει τό φριχτό βάρος, πολεμῶ νά παλέψω. Μά τί φταίω; Τί φταίω; Αὔριο θά 'μαι ἐγώ, γιά μεθαύριο.

Ὁλοένα γίνεται περισσότερη ἡσυχία στό ὑπόγειο. Τά σπαρματσέτα ἕνα ἕνα σβήνουν. Ἴσαμε μιά ὥρα πέρασε. Ὁ Πέπας στριφογυρίζει, δέν μπορεῖ νά ἡσυχάσει. Τό ἄλογο, δίπλα μας, μετακινιέται, φαίνεται πώς θέλει κι αὐτό νά ξαπλώσει. Λίγο ἀκόμα νά τόν πατήσει τόν Πέπα.

— Ἔχει τόπο παρακάτου; μέ ρωτᾶ ἀνήσυχος.

Τραβιέμαι ὅσο μπορῶ πρός τό μέρος πού ἄφησε ὁ Μανόλης.

— Δέν ἔχει πιά παρακάτου, λέω. Εἶναι ἄλλοι.

Ὁ Πέπας σηκώνεται, λύνει τό σκοινί πού εἶναι δεμένο τό ζό ἀπ' τό χαλκά καί τό τραβᾶ. Ξαναδένει ὕστερα τόν κόμπο πιό κοντά. Δέν ἔχει ἀφήσει παρά δυό πιθαμές μονάχα σκοινί ἀπ' τό στόμα τοῦ ζοῦ.

Πάλι ἔρχεται καί ξαπλώνει.

— Ἔτσι δέ θά μπορέσει νά πέσει χάμου, λέει.

Μά τό ἄλογο χλιμιντρίζει. Ἀδιάκοπα. Εἶναι φανερό πώς διαμαρτύρεται. Ὁ σκοπός ὄξω ἀνησυχεῖ. Μπαίνει μέσα. Βλέπει τό κοντό δέσιμο τοῦ ζοῦ κι ἀνάβει.

— Γκιαούρ*! βλαστημᾶ καί δίνει μιά κλοτσιά στόν Πέπα. Ὕστερα ἀφήνει λάσκα τό σκοινί, νά 'χει ἄνεση τό ζό.

Θά 'χαν περάσει δυό ὧρες. Ὁ Πέπας συμμαζώχτηκε, κάθεται γονατισμένος, γιά νά ἡσυχάσει τό ζό. Δέν ἀκούγονται πιά παρά ἐλάχιστοι θόρυβοι, σπασμωδικοί. Χάνουνται γρήγορα. Μά σιγά σιγά τό αὐτί μου παίρνει, στό βάθος, πολλά βήματα. Σιγά. Σιγά. Ὁλοένα πλησιάζουν, γίνουνται πιό καθαρά. Ἔρχουνται ἀπ' τό δρόμο, ἀπ' τό μέρος πού φύγανε οἱ ἄλλοι πρίν ἀπό δυό ὧρες. Ἀφουγκράζουμαι μέ ὁλάνοιχτα μάτια. Τέλος σταματοῦν ὄξω ἀπ' τό σπίτι. Μιλοῦν συναμεταξύ τους τούρκικα, δέν καταλαβαίνω.

— Γύρισαν..., μουρμουρίζει ὁ Πέπας.

— Ναί. Γύρισαν...

Εἶναι τό ἀπόσπασμα. Τελείωσε.

Μαζεύω τά ποδάρια μου καί κουκουλώνουμαι ὅλος ὥς τό κεφάλι. Ἔτσι πού εἶμαι τραβηγμένος, εἶναι ἴσα ἴσα ὁ τόπος πού καθόταν ὁ Μανόλης, ἐδῶ καί λίγες ὧρες. Ἀπό κάτου ἀπ' τό προσκέφαλο, στήν ἄκρη, ἕνας μικρός βόλος μποδίζει τήν ἡσυχία μου. Λέω, θά 'ναι τίποτα ψωμί. Πάω νά τό βγάλω. Βάζω τό χέρι μου. Τραβῶ. Εἶναι ἄλλο πράμα. Τό πασπατεύω: μιά καπνοσακούλα. Χώνω τά δάχτυλά μου μέσα καί πιάνω ἕνα

γκιαούρ: ἄπιστος. Ἔτσι λένε οἱ Μωαμεθανοί κυρίως τούς Χριστιανούς. Ἡ ἐπωνυμία εἶναι ὑβριστική.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκληρό μικρό πράμα. Ἀνάβω ἕνα σπίρτο, κοιτάζω, κοιτάζω, καί πολεμῶ νά θυμηθῶ. Εἶναι ἕνα μικρό φελουκάκι*, ἕνα τόσο δά πράμα, μιά μύτη μπροστά, μιά γραμμή γιά καρένα ἀποκάτω. Ἕνα ἄτεχνο φελουκάκι μιά σταλιά, ἀπό πεῦκο...

Ἐρωτήσεις

1. Στό Νούμερο 31328 ὁ συγγραφέας δέν προσπαθεῖ νά ἐξωραΐσει τήν πραγματικότητα, ἀλλά νά δώσει μιά πιστή εἰκόνα της. Θά τό διαπιστώσετε, ἄν μελετήσετε τό ἀπόσπασμα κι ἀπαντήσετε στό ἑξῆς ἐρώτημα: Πῶς ἀντιδροῦν μπροστά στό θάνατο α) ὁ συγγραφέας, β) ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Πέπας καί γ) ὁ καπετάνιος.
2. Κατορθώνει ὁ συγγραφέας νά μᾶς μεταδώσει ὅλο τό κλίμα τοῦ τρόμου καί τῆς ἀγωνίας, πού ἔζησε ὁ ἴδιος κι οἱ συγκρατούμενοί του; Ἄν ναί, νά ἐπισημάνετε τά σημαντικότερα χωρία.
3. Ποιό εἶναι τό σημαντικότερο πρόσωπο τοῦ ἀποσπάσματος καί γιατί;

Ἄγγελος Τερζάκης

«Σᾶς φέρνω τήν Ἀνάσταση»

Ἀπόσπασμα ἀπό τό Κεφ. Ζ΄ τοῦ μυθιστορήματος *Ἡ πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ (1945).*

Κεντρικά πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ὁ Νικηφόρος Σγουρός κι ἡ πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ. Ὁ Νικηφόρος Σγουρός ζεῖ στ' Ἀνάπλι (Ναύπλιο). Ὕστερα ἀπό πολλές περιπέτειες πηγαίνει στή Σπάρτη κι ἀπό ἐκεῖ στήν Καλαμάτα, ὅπου παίρνει μέρος στήν ἐπανάσταση τῶν βιλάνων ἐναντίον τῆς Ἰζαμπῶς, πού τελικά ἀποτυγχάνει. Μ' αὐτή, γενικά, τήν ἱστορία, μέσα στήν ὁποία μπλέκεται κι ὁ ἔρωτας τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ καί τῆς Ἰζαμπῶς, ὁ συγγραφέας κατορθώνει νά ζωντανέψει τή ζωή τῆς Φραγκοκρατούμενης Πελοποννήσου τό 13ο αἰώνα. Πρόθεσή του ὅμως δέν εἶναι νά ἀναπαραστήσει μόνο μιά χρονική περιόδο, ὅπως ἔκαναν παλιότερα οἱ ρομαντικοί μυθιστοριογράφοι. Ὅπως θά φανεῖ κι ἀπό τό ἀπόσπασμα, θέλει νά δώσει καί μιά εἰκόνα ἀπό τούς*

φελουκάκι: ὑποκορ. τοῦ *φελούκα:* βάρκα, πλοιάριο. Ὁ μικρός γιός τοῦ καπετάνιου συνήθιζε νά φτιάχνει φελουκάκια ἀπό πεῦκο. Ἕνα ἀπ' αὐτά εἶχε μαζί του ὁ καπετάνιος.

Ἰζαμπώ (καί- Ἰσαβέλα): γεννήθηκε τό 1263 κι ἦταν κόρη τοῦ Γουλιέλμου Βιλαρδουίνου καί τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς. Ἦταν γνωστή ὡς *Κυρά τοῦ Μορέως,* πού σέ μιά περίοδο (1297-1301) κυβέρνησε μόνη της.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγῶνες ἐναντίον τῶν Φράγκων τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας, ὅταν ἀρχίζει νά σκιρτάει μέσα του ὁ πόθος γιά ἐλευθερία. Στό ἀπόσπασμα ὁ Ν. Σγουρός ἀρχίζει τήν προετοιμασία τῆς ἐξεγέρσεως. Μέσα του ξύπνησε ἡ ἐθνική συνείδηση. Αὐτό τό ξύπνημα θέλει νά μεταδώσει καί στούς γύρω του.

Ο ΒΡΑΔΥ, ἀργά, ὁ πυρετός του δέν εἶχε καταπέσει. Ἦρθε νά σπρώξει τήν πόρτα τοῦ σιδεράδικου καί, μπαίνοντας, ἄκουσε μ' ἀπορία του τή βαριά νά βροντάει στ' ἀμόνι.

Ὄρθιος μπροστά στό καμίνι, σκεπάζοντας μέ τίς τετράγωνες πλάτες του τή λάμψη, στεκότανε πάλι ὁ σιδεράς. Ἔλεγε ὁ Σγουρός πώς θά τόν ἔβρισκε ἀκόμα νά κουλουριάζεται ἀπό τούς πόνους στό στρῶμα, ἐκεῖ πού τόν ἄφησε χτές, κι ἀντίς γι' αὐτό τόν ἔβρισκε στό πόδι, ἔτσι καθώς τόν εἶχε πρωταντικρίσει. Σήκωσε στό δεξί του τή βαριά καί τήν κατέβασε ρωμαλέα πάνω στό πυρωμένο σίδερο. Ἀπορημένος ὁ Σγουρός ζύγωσε νά τόν κοιτάξει, σά νά μήν πίστευε τά μάτια του. Ἦτανε πραγματικά αὐτός, μονάχα πού τό μάτι του τό εἶχε δεμένο μ' ἕνα στενό λουρίδι βρώμικο, λοξά σφιγμένο γύρω στό κεφάλι.

Κοίταξε γύρω του. Ὁ Ζερβοχέρης δέν ἦταν ἐκεῖ, δέ θά εἶχε ἔρθει ἀκόμα. Σκέφτηκε νά καθίσει, νά τόν περιμένει, εἶδε ὅμως τούς ἄλλους πού τόν κοίταζαν μ' ἀπορία. Κατάλαβε πώς δέν ἤτανε τόσο ἡ ἄγνωστη σ' αὐτούς θωριά του, ὅσο τά ροῦχα του πού τούς παραξένευαν. Τοῦ πέρασε ἡ σκέψη πώς μπορεῖ νά τόν περνᾶνε γιά Φράγκο, ντράπηκε.

— Ὁ Παντελής δέν εἶν' ἐδῶ; ρώτησε ρωμέικα, δυνατά, γιά ν' ἀποδείξει τήν ἀληθινή του κατάσταση, κι εἶπε τό βαφτιστικό μονάχα τοῦ Ζερβοχέρη ἔτσι πού νά καταλάθουν ὅλοι πώς ἤτανε μ' ἐκεῖνον σχετικός πολύ.

Δέν τοῦ ἀποκρίθηκαν μέ προθυμία. Καθισμένοι χάμου οἱ βιλάνοι* καθώς καί χτές, τόν κοίταζαν ἀπό τή σκιά, λουφάζοντας.

— Θά τόν προσμένω, εἶπε καί στρώθηκε κατάχαμα κι αὐτός, ἀνάμεσά τους.

Τούς ἔνιωσε πού τραβιόνταν ἀπό κοντά του, δύσπιστοι. Οἱ κουβέντες εἴχανε καταπέσει, σά νά φοβόνταν νά μιλήσουν τώρα πού ἦταν κι αὐτός ἐκεῖ. Τ' αὐτί του πῆρε μιά λέξη πού εἰπώθηκε πιό ἐκεῖ μουρμουριστά: «Γασμοῦλος*»...

Πολύ τοῦ βαρυφάνηκε. Γασμοῦλος; Αὐτός γασμοῦλος; Στή θύμισή του ἀνάδεψε πάλι ἡ μισητή εἰκόνα τοῦ Σγουρομάλλη, πού ἐκεῖνος ἤτανε γασμοῦλος πραγματικά. Ἔκανε νά διαμαρτυρηθεῖ, αὐθόρμητα, ὅμως

βιλάνος: φτωχός ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ.
γασμοῦλος: ὁ γεννημένος ἀπό πατέρα Φράγκο καί μητέρα Ἑλληνίδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τήν ἴδια στιγμή ἡ πόρτα ἄνοιξε καί μπῆκε ὁ Ζερβοχέρης.

Ὁ κάπελας*, βλέποντάς τον, ἄστραψε ὁλάκερος. Ἦρθε κοντά του νά στρωθεῖ καί τόν πῆρε μέ τό ἕνα χέρι γύρω ἀπό τούς ὤμους, σάν γιά νά τόν ἀγκαλιάσει. Ἦταν ὁλότελα ἀλλιώτικος ἀπό χτές. Οἱ σκοτεινοί στοχασμοί, τό πρῶτο σάστισμα πού τόν ξανάδε ὕστερα ἀπό τόσον καιρό, εἶχανε περάσει τώρα καί στό ἀναμεταξύ τοῦτο ξύπνησε πάλι μέσα του ὁ παλιός Ζερβοχέρης, ὁ πρόσχαρος, μαζί μέ τήν ἀλλοτινή τρυφερότητα γιά τό παιδάριο ἀπό τ' Ἀνάπλι.

— Μοιάζω γιά γασμοῦλος; ρωτάει γελώντας δυνατά ὁ Σγουρός, ν' ἀκούσουν οἱ ἄλλοι:

— Γασμοῦλος; γιατί;

— Ἔτσι...ρωτῶ.

Δέν κατάλαβε ὁ Ζερβοχέρης. Τοῦ ἐρχότανε πολύ ἄβολα, ὅταν δέν καταλάβαινε κάτι, καί τότε τά ἔχανε ὁλότελα. Τό μοῦτρο του ἔπαιρνε μιάν ὄψη ἀποσβολωμένη, πανικόθητη. Στά τελευταῖα, ἀφοῦ κοίταξε σαστισμένα γύρω του σάν νά γύρευε βοήθεια, μπῆκε στό νόημα:

— Ποιός εἶπε τέτοιο πράμα; ρωτάει ἀγριεμένος.

— Κανένας. Ἔτσι τό λέω.

Ὁ Ζερβοχέρης κοίταξε πάλι γύρω του, φοβερός. Μπάς κι εἶχε τήν ἀποκοτιά κανένας νά προσβάλει τό φίλο του; Οἱ βιλάνοι, νιώθοντας νά πλανιέται πάνω τους ἡ ἐξεταστική ματιά του, ἔσκυβαν ἕνας ἕνας τά κεφάλια περίτρομοι.

— Ἄκου, εἶπε ὁ Σγουρός βάζοντάς του τό χέρι του πάνω στό μαλλιαρό μπράτσο, τά ροῦχα τοῦτα πού φορῶ ἀλήθεια μέ κάνουνε σάν Φράγκο ἤ σάν γασμοῦλο. Ἀποφάσισα λοιπόν νά τά βγάλω. Ἔχεις κανένα πού νά τά θέλει;

— Τί! θά τά πουλήσεις; σάστισε ὁ κάπελας. Εἶναι ροῦχα ἀκριβά.

— Ὄχι, θά τά πετάξω.

Καί, λέγοντας, ἔριξε ὁ Σγουρός τή μπέρτα ἀπό τούς ὤμους του, ἔβγαλε καί τό βελουδένιο χιτώνιο καί, σωρό κουβάρι μαζί τά δυό, τά πέταξε πέρα. Εἶχε ἀπομείνει τώρα μονάχα μέ τό σωκάρδι* του. Ἀνάσανε βαθιά, ξαλαφρωμένος. Σά νά κουβαλοῦσε τό βάρος τοῦτο τῆς σκλαβιᾶς ἀπό τή μέρα πού ξαναπάτησε τό χῶμα τοῦ Μοριᾶ κεῖ κάτω, στήν Κλαρέντζα*. Πάνω στό σωκάρδι του φάνηκε ὁ κεντημένος Ἀι - Θόδωρος.

— Ναί, ναί, εἶσαι εὐγενικόπουλο, λέει σιγανά, μ' ἐκστατικό χαμόγελο

κάπελας: ταβερνιάρης.

σωκάρδι: πουκάμισο.

Κλαρέντζα (καί Γλαρέντζα): ἔτσι λεγόταν ἡ Κυλλήνη τόν καιρό τῆς Φραγκοκρατίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Ζερβοχέρης καρφώνοντας τά μάτια του εὐλαβικά στό οἰκογενειακό σημάδι, εἶσαι ἀπό μεγάλη γέννα...

— Ὄχι, κάνει ζωηρά ὁ Σγουρός καί σηκώθηκε πάνω. Ὄχι, δέν εἶμαι τίποτα! Εἶμαι Ρωμιός. Ἕνας κι ἐγώ ἀνάμεσό σας. Καί σᾶς φέρνω τήν Ἀνάσταση!

Τό εἶχε πεῖ δυνατά, ὅλοι γύρισαν καί τόν κοίταξαν. Ἀκούμπησε στ' ἀμόνι τή βαριά ὁ σιδεράς, σταμάτησε τό φυσερό ὁ παραγιός, ἡ Ἀναστασώ ἀπό πέρα, κοντά στήν κούνια, σηκώθηκε στά γόνατα.

Κι ὁ καλόγερος, πού ἤτανε δίπλα κι εἶχε ἀκούσει ἀπό τήν ἀρχή τήν κουβέντα, ἔτσι καθώς τό συνηθίζουν νά κρυφακοῦνε οἱ καλογέροι, ἔβαλε μπρός στά μάτια του τό χέρι ἀντήλιο, κοίταξε τό παλικάρι μιά στιγμή, κι ἀπόμεινε θαμπωμένος. Γιά τή σαλεμένη του τή φαντασία ὁ ξένος πού ὀρθωνότανε ξαφνικά μέσα στή λάμψη τοῦ καμινιοῦ, μισόγυμνος, δέν μποροῦσε νά εἶναι ἄλλος κανένας. Ἦταν ὁ Ταξιάρχης...

Οἱ βιλάνοι τόν κοιτάζανε σαστισμένοι, λιγάκι ἀνήσυχοι. Κατάλαβε τή δύσκολη στιγμή ὁ Ζερβοχέρης.

— Ἔ ἀδέρφια! νά σᾶς γνωρίσω ἐδῶ ἕνα ἄξιο παλικάρι, τούς λέει δυνατά, μέ κάποια κρυφή ἔπαρση δείχνοντας τό Σγουρό. Τοῦ πέρασε τό χέρι κάτω ἀπό τό μπράτσο καί τόν ἔσφιξε κοντά του. — Εἶν' εὐγενικόπουλο ἀπό τ' Ἀνάπλι, φίλος μου γκαρδιακός, νά, ἰδέστε, ἔχει καί τόν Ἀι - Θόδωρο κεντημένονε στό σωκάρδι του —μεγάλη του ἡ χάρη! Σγουρό τονε λένε, τό βαφτιστικό του Νικηφόρο, ἀπό τούς μεγάλους τούς Σγουρούς, θά ἔχετε ἀκουστά...

— Ὄχι, ὄχι, τίποτ' ἀπ' ὅλα τοῦτα, διαμαρτυρότανε τό παιδάριο μ' ὅλο πού καταλάβαινε τή λύπη πού κάνει στόν Ζερβοχέρη.

Ὅμως ἐκεῖνος δέν τόν πρόσεχε, τόν ἔδειχνε στούς βιλάνους καί σύγκαιρα τούς ὀνομάτιζε ἕναν ἕνα, γιά νά τούς γνωρίσει κι αὐτός.

— Τοῦτος ἐδῶ εἶν' ὁ Σάββας ὁ ζευγάς, ἀπό τό Νησί*. Καί τοῦτος ὁ Ἀρτέμης, ὁ ράφτης ἀπό τήν Κεσφίνα. Κάνε ἔτσι μωρέ τό κεφάλι σου ἐσύ νά ἰδεῖ τό εὐγενικόπουλο τό Σεραφείμ τόν τσαγγάρη ἀπό τό Βλυσίρι. Ἀμή τόν Γεδεών τόν καλόγερο, τόν εἶδες τόν Γεδεών τόν καλόγερο ἀπό τό μοναστήρι τῶν Ἁγίων Πάντων; Ἔπεσε ἄρρωστος στήν Καλαμάτα καί γιά τοῦτο τόν βλέπεις τώρα ἐδῶ σέ λίγες μέρες θά μισέψει.

Ὀνομάτισε καί τούς ἄλλους ὁ Ζερβοχέρης πού κάθονταν πιό πίσω, κοντά στόν τοῖχο τό μαυρισμένο ἀπό τήν ἀθάλη καί τή σκιά. Θά ἤτανε δώδεκα ἤ δεκαπέντε νοματέοι, ὅλοι ζωές σκοτεινές, δουλευτάδες τῆς πολιτείας, ξωμάχοι τοῦ κάμπου, βιλάνοι δίχως πρόσωπο, μ' ἕνα βαφτι-

---

Νησί: ἡ Μεσσήνη, πόλη τῆς Μεσσηνίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στικό μονάχα γιά σημάδι. Στά τελευταῖα γύρισε καί κατά τό σιδερά ὁ Ζερβοχέρης, χαμηλώνοντας τό βλέφαρο, ἄτολμος πολύ.

— Καί τοῦτος εἶν' ὁ Τιμόθεος ὁ σιδεράς, ὁ μεγάλος ἀδερφός μου, εἶπε μέ φωνή συγκρατημένη.

Ὁ ἄνθρωπος μέ τή βαριά δέ στράφηκε. Κοπάνισε μιά γερή στό σίδερο πού δούλευε πάνω στ' ἀμόνι, ἔσφιξε τίς χοντρές του τίς μασέλες καί βρουχήθηκε σιγανά. Ὕστερα ἔβαλε ὄρθια τή βαριά, σταύρωσε πάνω τά χέρια του καί κοιτάζοντας μέ τό μοναδικό του μάτι τόν Σγουρό στυλά;

— Ὁ Τιμόθεος ὁ στραβός, εἶπε τραχιά. Αὐτός εἶμαι!

Καθίσανε πάλι κάτω, ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ Σγουρός. Ἡ Ἀναστασώ, μουλωχτά, στά τέσσερα, εἶχε σουρθεῖ ἐκεῖ πού πέσανε τά φράγκικα ροῦχα τοῦ παιδάριου, καί βιαστικά, φοβισμένη, τά ξεδίπλωνε, τά πασπάτευε καί τά περιεργαζόταν. Ἄφησε τά τρεμάμενα δάχτυλά της νά γλιστρᾶνε πάνω στό μαλακό βελοῦδο, τό θολό της βλέμμα ἔκσταση ἀπέραντη τό πλημμύριζε καί θαυμασμός.

— Ἔ, τί κάνεις αὐτοῦ, νύφη; ρωτάει μιά στιγμή ξυπνώντας ἡ γριά. Τινάχτηκε ἡ νεαρή γυναίκα, κέρωσε.

— Γιά τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! κάνει πνιχτά. Μέ χαντακώνεις, μάνα! Καί τό μάτι της, παλαβωμένο, κοίταξε τό σιδερά, μήν ἔχει ἀκούσει.

— Ἀλήθεια τό λές; ρωτάει σιγανά τό Σγουρό ὁ Ζερβοχέρης, θά τ' ἀλλάξεις τό ροῦχο σου;

— Τ' ἄλλαξα κιόλας. Δές! εἶμαι λεύτερος σάν τό πουλί!

— Γιατί, Νικηφόρε;

— Γιατί δέ θέλω νά 'μαι σκλάβος.

Πάλι δέν καταλάβαινε ὁ κάπελας. Τό μάτι του ἀποσβολώθηκε, τό κυρίεψε ὁ πανικός. Ὕστερα: — Σκλάβος εἶναι ὁ βιλάνος, κάνει σκεφτικά, ὄχι ὁ ἄρχοντας.

— Σκλάβος εἶναι ὅποιος πουλήθηκε.

Κοίταζε μιλώντας τό καμίνι κι ἡ ματιά του χώνευε σέ ρέμβη* μακρινή. Ἔγινε μιά μικρή παύση.

— Πῶς βρέθηκες ντυμένος ἔτσι; Πλούτηνες;

— Ναί, πλούτηνα. Στή Βενετιά πού ξεμπαρκάρησα πλουταίνεις εὔκολα, ἅμα θέλεις...

Δέν ἀπόσωσε τήν κουβέντα του. Ρέμβασε. Τέλος:

— Ἤθελα νά γυρίσω ἀγνώριστος στό Μοριά, εἶπε, εἶχα λόγο. Νά, γιά τοῦτο ἄλλαξα ροῦχο. Μιά συντροφιά ἐμπόροι πού ξεκινάγανε γιά τήν

ρέμβη: ἡ εὐχάριστη περιπλάνηση τῆς φαντασίας καί τῆς σκέψης (τό ρῆμα: ρεμβάζω).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀχαΐα, μ' εὐκολύνανε νά ταξιδέψω. Ἀνακατεύτηκα μαζί τους, μπαρκάρησα, βγῆκα στήν Κλαρέντζα...

Ἕνα κεφάλι εἶχε χωθεῖ ἀνάμεσα στούς ὤμους τους, δυό μάτια στρογγυλά, χαζά, γυαλίσανε μέ λαιμαργία:

— Εἶναι μεγάλος τόπος ἡ Βενετιά, ἔ; ρωτάει μιά φωνή γυναικωτή, ἡ φωνή τοῦ ράφτη. Στρώνουνε λέει τούς δρόμους μ' ἀσήμι, φύλλα ἀπό ἀσήμι, —ψυχή μου!— καθώς ἐμεῖς ἐδῶ τά εἰκονίσματα!

— Ψέματα! ἔκανε ὀργισμένος ὁ Σγουρός.

Ὁ ἀνθρωπάκος ζάρωσε ἀπορημένος καί γύρω στά ματάκια του ἔπαιξε ἕνα δουλικό, ζορισμένο χαμόγελο:

— Καλά, καλά! ὅπως ἀγαπᾶς. Λέω μονάχα αὐτό πού ἄκουσα...

Τόν κοίταξε ἀγαναχτισμένος ὁ Σγουρός.

— Ὄχι, ὄχι, νά μή λές αὐτό πού ἄκουσες, νά μήν τό λές ποτέ! ἔκανε μέ παράδοξη ἔξαψη. Νά εἶσαι βιλάνος, μά νά μήν εἶσαι σκλάβος!

Οἱ ἄλλοι γύρω πάψανε νά κουβεντιάζουν, κοίταξαν ἀπορημένοι τόν καινουριοφερμένο. Ἀλλόκοτος ἄνθρωπος, ἀλήθεια, ἀράθυμος* πολύ. Τί εἶχε κι ὅλο ξεφώνιζε; τί νόημα ἔκρυβαν ἄραγε αὐτά πού ἔλεγε γι' ἀνάσταση καί γιά σκλαβιές;

Ὅταν σηκώθηκαν νά φύγουν, ὁ Γεδεών ὁ καλόγερος κράτησε πίσω τόν Ζερβοχέρη.

— Ἀλήθεια τό λές πώς τόνε ξέρεις καιρό; ρωτάει ἐμπιστευτικά, δείχνοντας μέ τό δάχτυλό του τό παιδάριο.

— Ἀλήθεια! κομπάζει* ὁ κάπελας.

— Καί πέρασε κι ἄλλη φορά ἀπό τά χώματά μας;

— Κι ἄλλη φορά, βέβαια! Κάθισε, τότε, στό καπηλειό μου.

Ὁ καλόγερος κάτι μουρμούριζε μπερδεμένα, μέ τό κορμί του σκυφτό.

— Τί μασουλᾶς αὐτοῦ, καλόγερε;

— Δέν εἶναι, δέν εἶναι αὐτός πού λές, ἐγώ ξέρω, μουρμούρισε ὁ Γεδεών τεντώνοντας τό μάτι του σάν καί κάτι νά ὁραματιζόταν. Καί τραβώντας κοντά του τόν Ζερβοχέρη μέ χέρι νευρικό καί τρεμάμενο:

— Εἶναι κάποιος ἄλλος σοῦ λέω... Ἄλλος!

Ὁ κάπελας τόν κοίταξε μέ περιφρόνηση, ξεγάντζωσε τό μπράτσο του ἀπό τά δάχτυλα τοῦ καλόγερου καί τράβηξε νά προφτάσει τόν Σγουρό. Τόν ἤξερε καλά τόν Γεδεών, δέν ἤτανε νά τοῦ δίνεις σημασία. Οἱ βιλάνοι τόν πίστευαν ἅγιον ἄνθρωπο, θεόπνευστο, ὅμως αὐτός τόν εἶχε γιά παλαβό, τίποτ' ἄλλο.

ἀράθυμος: εὐέξαπτος, αὐτός πού θυμώνει εὔκολα.
κομπάζω: περηφανεύομαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Ὁ Νικηφόρος Σγουρός βγάζει τά φράγκικα ροῦχα. Ποιά βαθύτερη σημασία ἔχει ἡ πράξη του;
2. Τί βαθύτερο νόημα ἔχει ἡ ἀπάντησή του στό Ζερβοχέρη: «Ὄχι. Δέν εἶμαι τίποτα. Εἶμαι Ρωμιός. Ἕνας κι ἐγώ ἀνάμεσά σας. Καί σᾶς φέρω τήν Ἀνάσταση!»;
3. α) Ποιά εἰκόνα σχηματίζουμε γιά τόν Νικ. Σγουρό καί ποιά γιά τούς βιλάνους; β) Πῶς φαντάζεται ὁ καλόγερος Γεδεών τόν Ν. Σγουρό;
4. α) Σέ ποιό εἶδος μποροῦμε νά κατατάξουμε τό μυθιστόρημα; β) Σέ ποιά τεχνοτροπία ἀνήκει ἡ γραφή τοῦ συγγραφέα καί γιατί; (δές εἰσαγωγικό σημείωμα γιά τή γενιά τοῦ 1880).

Κοσμᾶς Πολίτης

Στοῦ Χατζηφράγκου

(Ἀπόσπασμα ἀπό Κεφ. 12)

Πρωταγωνιστές στό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ, ὅπως καί σ' ὅλο τό μυθιστόρημα, εἶναι τά παιδιά. (Περισσότερες πληροφορίες γιά τό μυθιστόρημα βλ. στά «Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», τάξη Α΄, σελ. 185).

Μιά βδομάδα πρίν ἀπό τά Χριστούγεννα, τά παιδιά τοῦ Χατζηφράγκου εἶχαν παρακαλέσει —ποιόν ἄλλο;— τόν Παντελή, καί τούς ἔφτιαξε ἀπό χοντρό χαρτόνι ἕνα βασιλικό καράβι, κοντά ἕνα μέτρο μάκρος, μέ ὅλα τά σουσούμια* του. Δυό φουγάρα, δυό κατάρτια, κανόνια, ξάρτια, τοῦ ἀνέβασε καί τό μεγάλο σημαιοστολισμό, μ' ἑλληνικές παντιέρες* στήν κορφή τῶν καταρτιῶν, στήν πλώρη καί στήν πρύμη. Τό μπογιάντισε ἄσπρο μέ λαδομπογιά, καί ζουγράφισε στίς δυό του μπάντες, μέ κεφαλαῖα γαλάζια γράμματα, τ' ὄνομά του: ΥΔΡΑ. Μ' αὐτό βγήκανε, παραμονή Χριστούγεννα, τό βραδινό νά «τά ποῦνε». Ὀχτώ παιδιά μαζί, μέ φαναράκι, τρίγωνο καί τουμπελέκι*. Μά ἡ νεροποντή τούς ἔκανε χαλάστρες. Καί ἡ σύναξη* ἦταν μι-

---

σουσούμι: διακριτικό γνώρισμα, χαρακτηριστικό.
παντιέρα (ἰταλ. λέξη): σημαία.
τουμπελέκι: μακρουλό λαϊκό τύμπανο πού ἔχει πήλινο ἠχεῖο.
σύναξη: εἴσπραξη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κρή, γιατί δέ μπορέσανε νά πᾶνε στά μαγαζιά τοῦ Φραγκομαχαλᾶ. Ἔπαθε καί τό καράβι ἀρκετές ἀβαρίες, σάν νά' χε βγεῖ ἀπό ναυμαχία.

Τό ξαναβγάλανε ὡστόσο καί παραμονή Πρωτοχρονιά. Καινούρια νεροποντή —δέ γίνεται, θά 'χανε κάνει μάγια οἱ φραγκοπαπάδες— καί σάν ξαναγυρίσανε στό στέκι τους, στό μαγαζί τοῦ Παντελῆ, τό βασιλικό καράβι εἶχε πιά διαλυθεῖ. Ἀνήμερα Πρωτοχρονιά, ὁ καιρός γύρισε χιονιάς, ἔριξε κάμποσο ψιλό χιονόνερο, πού τσίμπαγε τά χέρια καί τά μάγουλα. Καί σέ δυό μέρες, σάν ξαστέρωσε ὁ καιρός, τά βουνά φανήκανε κάτασπρα ὥσαμε τή μέση, κι ἕνα ξερό βοριαδάκι ξούριζε τό πρόσωπο. Μά τό καράβι, ὅπως εἴπαμε, εἶχε διαλυθεῖ, κι ἔτσι, σάν ἤρθανε τά Φῶτα —κάτω στόν Ἰορδάνη τόν ποταμό, κάθεται ἡ κυρά μας ἡ Παναγιά— τά 'πανε πόρτα πόρτα, κρατώντας δυό γιαπωνέζικα φαναράκια...

Μέ τό ξεροβόρι σφίξανε τά κρέατα, ἀνάψανε τά αἵματα, κοκκινίσανε τά μάγουλα, καί τό μυαλό ξαράχνιασε*. Μαζί μέ τούς καλικάντζαρους καί μέ τά κουτσοδαιμονάκια, ἡ ἀγιαστούρα τοῦ παπᾶ ἔδιωξε κι ἐκείνους τούς δυό ἴσκιους πού θρονιάζανε στήν τάξη*.

Ἀγοράσανε μιά μεταχειρισμένη μπάλα τοῦ φουτμπόλ μέ τή σύναξη ἀπό τά κάλαντα. Δυό ραφές της ἤτανε ξηλωμένες, μά, ὕστερ' ἀπό συμβούλιο, τή δώσανε σ' ἐκεῖνο τό μασόνο τό σκιτζή* καί τίς ξανάραψε. Δέν τούς πῆρε λεφτά. Ὅσο κι ἄν ἤτανε παλιά ἡ μπάλα, τήν κλότσαγες μιά χαρά, φώναζες ἄουτ, φάουλ, γκόλ, φρίκετ —δηλαδή, φρί κίκ*— ἔσπαζες καί κανένα τζάμι, ἔπεφτε καί πάνω στήν τάβλα τοῦ κουλουρτζῆ, καί τότε γινότανε μεγάλο ταβατούρι.

Τ' ἀγόρια θυμηθήκανε παλιούς λογαριασμούς. Σάββατο ἀπόγεμα, μπροστά ὁ ἀρχηγός καί πίσω του οἱ νταῆδες (ὄχι ὁ Περικλῆς, οὔτε ὁ Γιακουμής, οὔτε ὁ Μηνᾶς κι ἕνας δυό ἄλλοι), ξεκινᾶνε γιά τῆς Τσικουδιᾶς τό Χάνι, μέ τίς τσέπες γεμάτες πέτρες.

— Βρέ σύ! φωνάζει ὁ ἀρχηγός, ἀπό μακριά, τοῦ Τσικουδιώτη ἀρχηγοῦ. Τόν περασμένο μήνα, πού ἀνταμώσαμε στό Τσάι, γιατί μέ στραβοκοίταξες;

— Καί τώρα σέ στραβοκοιτάω! ἀντιφωνάζει ὁ ἄλλος.

— Βρέ σύ, ξέρεις ποιός εἶμ' ἐγώ; Εἶμαι ἀνίψι τοῦ Κουταλιανοῦ*!

ξαραχνιάζω: βγάζω τίς ἀράχνες. Ἐδῶ μεταφορ.: καθαρίζω.

στήν τάξη: ἐννοεῖ πώς τά παιδιά θυμόνταν τούς φίλους τους Σταυράκη καί Ἀρίστο. Εἶχαν πάει νά κολυμπήσουν σέ μιά λίμνη κι ὁ Σταυράκης πνίγηκε.

σκιτζής: ἐπιδιορθωτής παλιῶν παπουτσιῶν, μπαλωματής.

φρί κίκ (free keck)*:* ἐλεύθερο κτύπημα τῆς μπάλας.

Κουταλιανός Παναγῆς: Περιβόητος γιά τή δύναμή του. Διακρίθηκε στήν Ἀμερική στήν πάλη καί στήν ἄρση βαρῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Καί δέν πᾶ νά 'σαι! Ἐγώ βαστάω ἀπό πρωτοπαλίκαρο τοῦ καπετάν Νταβέλη*!

— Βρέ σύ, θά σοῦ πιῶ τό αἷμα!

Βζίτ! σφύριξε ἡ πρώτη πέτρα ἀπό τό ἀντίθετο στρατόπεδο καί ἄναψε τό γλέντι.

Ἔρχεται μήνυμα στοῦ Χατζηφράγκου:

— Προφτάξτε! Σκοτώνουνται στῆς Τσικουδιᾶς τό Χάνι! Φωνές:

— Κόνα* Παρασκευή!

— Κόνα Μαρία!

— Κόνα Παγώνα!

— Ποῦ εἶν' ὁ Νίκος; Νίκο! Νίκο! Πῆγε μαζί κι ὁ Νίκος;

— Κόνα Φωτεινή!

— Κόστα! Μήν τόν κουνήσεις ἀπό δῶ! Θά σέ σκοτώσω!

— Κόνα Ζωή!

— Κόνα Μαρία!

Γιουρούσι καμιά δεκαπενταριά μανάδες. Καί σέ μιά δυό ὧρες, γυρίζανε ξεμαλλιασμένες, σέρνοντας μαζί τους τό παιδομάνι, ἄλλος μ' ἀνοιγμένη μύτη, κρατώντας ἕνα ματωμένο μαντίλι κάτω ἀπ' τά ρουθούνια του, ἄλλος μέ μάτι μελανιασμένο, ἄλλος μέ δεμένο κεφάλι. Τούς κλείνανε στό σπίτι καί δούλευε παντόφλα.

Μά ὅπως καί νά 'ναι, δόξα σοι ὁ Θεός, ὁ μαχαλάς καβατζάρησε* τήν κρίση καί ξαναβρῆκε τόν παλιό ἑαυτό του.

Ἐρωτήσεις

1. Τί συνήθιζαν νά κάνουν τά παιδιά τά Χριστούγεννα;
2. Ποιές ἄλλες εἰκόνες μᾶς δίνει ὁ συγγραφέας ἀπό τή ζωή τῶν παιδιῶν;
3. Μποροῦμε νά χαρακτηρίσουμε ρεαλιστικές τίς παραπάνω εἰκόνες; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας.

Μέλπω Ἀξιώτη

Τό σπίτι μου

(ἀπόσπασμα)

Μέ Τό σπίτι μου *ἡ Μέλπω Ἀξιώτη, πού γεννήθηκε στή Μύκονο, ἐκφρά-*

Νταβέλης: ληστής τῆς ἐποχῆς.
Κόνα (=κοκόνα): κυρία, κυρά (σέ προσφωνήσεις).
καβατζάρω: παρακάμπτω (ἀκρωτήριο)· ἐδῶ μεταφ. ξεπερνῶ, τακτοποιῶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζει τά προσωπικά της βιώματα καί τίς σκέψεις της γιά τίς μεταβολές πού γίνονται στό νησί της καί τόν τρόπο ζωῆς τῶν κατοίκων του. Ὁ μηχανικός, πού κατά κάποιο τρόπο τήν ἀντιπροσωπεύει, εἶναι ἐπισκέπτης τοῦ νησιοῦ. Ὁ συγκολλητής τοῦ Μουσείου εἶναι τυφλός κι ἀντιπροσωπεύει κι αὐτός τήν ψυχή τοῦ νησιοῦ.

Ἔπῆρε νά νυχτώνει πιά γιά τά καλά, καί τότε στοῦ Γιώργη τό σπίτι ἐμπῆκε μέσα ὁ γέρος. Εἴπανε λοιπόν τά καλησπερίσματα, ὁ γέρος ἤξερε ποῦ εἶναι ἡ θέση ἡ δική του γιά νά πάει νά καθίσει κι ἐκάθισε. Ἄσχετο τώρα ἄν ὁ τυφλός δέν μποροῦσε νά τό δεῖ, μά μέ τά χρόνια τό μάτι τοῦ γέρου εἶχε στρογγυλέψει καί τό χρῶμα θαρρεῖς πώς ἐσκούρηνε, ἐνῶ μέσα στό σαλότο* ὅλα, ὅλα, εἶναι ὅπως ἀνέκαθεν ἤτανε καί τό φῶς χαμηλό. Τό λόγο ἔχει ὁ συγκολλητής. Ὁλοφάνερο εἶναι πώς συνεχίζει μόνο γιά τό μηχανικό τήν ἀρχισμένη κουβέντα. Ὁ γέρος ὅμως ἀπαντᾶ. Ὁ μηχανικός σκέφτεται. Κι ὁ διάλογος εἶναι παράλυτος*.

— Ὅπως λοιπόν σᾶς ἔλεγα ὅτι πολλοί μέ περιμένουν νά πεθάνω στήν τρύπα μου, βλέπετε ὅμως! Ἀργῶ.

— Μά δέν ἔχει δά τήν ἀνάγκη σου ὁ ξένος, γιά νά ποθάνεις, ἐτοῦτα δέν τοῦ χρειάζουνται τά πατηκωμένα σπίτια μές στή Σκάρπα, πού νά τά τρώει ἡ θάλασσα, μές στίς γρασίες*. Ἐκεῖνος, μάτια μου, χτίζει τώρα στό μεϊντάνι*, πάνω στήν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ! Κι ἀμέ νά δεῖς τό θάμασμα, ὁπού σά θ' ἀγοράσει ὁ ξένος τή γῆς, ἐκειδά γύρω ὁ τόπος μονομιᾶς ἀκριβαίνει!

«Σύμφωνα μέ τή λογική —συλλογίζεται ὁ μηχανικός— ὁ κόσμος αὐτός πρέπει νά εἶναι πεθαμένος, σύμφωνα ὅμως μέ ὅ,τι βλέπεις, εἶναι βέβαιο ὅτι ζεῖ».

— Τά ἔχομε ὅλα ἕτοιμα στό μπαοῦλο καί τίς κόφες, ὅπως γίνεται σέ νοσοκομεῖο πού μαζεύουν κάθε μέρα τά κρεβάτια καί τυλίγουν σεντόνια.

— Ἀμέ! Ἄλλη φορά ὁ ξενιτεμένος στέκονταν στά πανιά πότε νά 'ρθει ἡ ὥρα νά γυρίσει στό σπιτικό του, καί τώρα σοῦ βαστᾶ τά πράματα δεμένα, γιά νά βγεῖ ὄξω ἀπ' τό σπίτι του.

— Κανείς δέ θά χρειάζεται, κανένας πιά δέ θά 'ναι ἀπό τούτους. Ἄλλοι θά κατοικοῦν ἐδῶ· ὅπως ἐγώ. Δέ μέ χρειάζονται πιά στό Μουσεῖο.

σαλότο: σάλα.
παράλυτος: αὐτός πού δέν ἔχει συνοχή.
μεϊντάνι: πλατεία, ἀνοιχτό μέρος.
γρασίες: ὑγρασίες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Τώρα γιά τό Μουσεῖο ἐφέρανε ἕνα φύλακα μέ τά στρατιωτικά. Τή στολή.

— Τό βέβαιο εἶναι πώς ἔρχονται ἀπ' τήν Ἀμερική οἱ ὁμογενεῖς, βλέπουν τό μέρος ὅπου γεννήθηκαν, τό βρίσκουν πράγματι πολύ μοδέρνο, θαυμάζουν. Μά τί νά γίνει ὅμως, τί νά γίνει!

— Ἀμέ! Ὅσα δέν κάμει ὁ καιρός τ' ἀποτελέβει ὁ ἄνθρωπος.

> «Ἡ ψυχή τοῦ νησιοῦ —συλλογίζεται ὁ μηχανικός— πάει καί τρυπώνει σ' ἕνα χῶρο ὅλο καί πιό συμπιεσμένο, πού συνεχῶς τόν φοβερίζουν πώς θά τόν σκοτώσουν, αὐτός ὅμως διατηρεῖ τή συμφωνία ἀνάμεσα στόν κάτοικο καί τήν πόλη».

— Καί σκέπτομαι κάτι πράγματα... Σέ λίγο λέω πώς δέ θά ὑπάρχει οὔτε ἕνα παιδί μας νά ξέρει τό σπίτι, ὅπου ἔζησε ἐδῶ ἕνας ποιητής... ὁ Γιάννης ὁ Γρυπάρης.

— Δέ λές πού δέ θά ξέρουνε τά παιδιά μηδέ τό γάιδαρο! Ἔχουνε τώρα φερμένα τά μηχανικά.

— Καί συλλογίζομαι πῶς νά γίνει, μά πῶς νά γίνει... Ἐδῶ τόν κόβει ὁ γέρος.

— Καλέ, πλουτήνανε οἱ ἀνθρῶποι, ἀλλάξανε τή φύση τωνε. Τώρα γινήκανε στεριανοί. Στόν καιρό μου ὁ κόσμος ἤτανε ἐδῶ θαλασσινός, μές στήν ἁρμύρα μέχρι τό λαιμό του! Ὁπού γινήκανε στεριανοί, ξενοδόχοι, πλῆθος οἱ ξενοδόχοι, ὑπηρετοῦνε τόν ξένο βλέπεις, ἔχουν καί τή μπουτίκα*, ὑπερετοῦνε καί μέσα κεῖ. Ἐτούτη ἡ μπουτίκα εἶναι ἀκόμα τό σπίτι σου, μά δέν εἶναι τό σπίτι σου, εἶναι προορισμένη στήν πούληση. Θέλει ὁ ξένος νά πάρει τήν καρέκλα σου ὁπού κάθεσαι; ἐξάπαντος θά τήνε πάρει, θέλει τό πιατικό σου, ὁρίστε το τό πιατικό σου. Ἔχει, ἔχει πράμα μπόλικο, καί σά θά τελειώσει, θά 'ρθει ἄλλο πράμα, κι ὅλα, ὅλα πουλιοῦνται, ὅλα, ὅλα.

> «Ἡ Εὐρώπη ὑποταγμένη —θυμήθηκε ὁ μηχανικός πού τό εἶχε διαβάσει γιά τόν Καναδᾶ— ἀπό αἰώνα σέ αἰώνα σέ μεταναστεύσεις, σέ ἀποδημίες, σέ κύματα περιηγητῶν, χρωστᾶ μιά κάποια ἐπιδεξιότητα σ' αὐτές τίς συναναστροφές. Τό Κεμπέκ, πού ζοῦσε κατά τά τελευταῖα χρόνια κάτω ἀπ' τή ματιά τοῦ Θεοῦ, ἀνακαλύπτει ξαφνικά πώς βρίσκεται κάτω ἀπ' τό βλέμμα τοῦ ξένου».

Ἐρωτήσεις

1. Γιατί ἡ συγγραφέας ἀποκαλεῖ τό διάλογο παράλυτο;
2. Νά σχολιάσετε τίς σκέψεις τοῦ μηχανικοῦ πού παρεμβάλλονται στό κείμενο.

μπουτίκα: μπουτίκ, εἰδικό κατάστημα μοντέρνων ἐνδυμάτων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μ. Καραγάτσης

Ἡ σιωπή τῆς «Εὐαγγελίστριας»

Τό διήγημα τοῦ Καραγάτση πρωτοδημοσιεύτηκε στή Νέα Ἑστία τό 1931. Ἡ δράση του μᾶς μεταφέρει στά χρόνια τοῦ Ναπολέοντα, τότε πού ὁ Γάλλος στρατηλάτης συνεχίζοντας τό ἔργο τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης (1789) εἶχε γίνει τό σύμβολο τῆς λευτεριᾶς κι ἡ ἐλπίδα τῶν σκλαβωμένων λαῶν. Βρισκόμαστε στό Φθινόπωρο τοῦ 1799 κι ὁ Ναπολέων ἐπιστρέφει κρυφά ἀπό τήν Αἴγυπτο στή Γαλλία.

Λάζαρος ἐσκίασε τά μάτια μέ τήν παλάμη του καί κάρφωσε τό θαλασσινό του μάτι σέ κάποιαν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα. Ὕστερα, γυρνώντας πρός τόν καπετάν Ἀντρέα, εἶπε, δείχνοντας μέ τό χέρι ἁπλωμένο κατά τό νοτιά:

— Καράβι, καπετάνιο!

Ὁ καπετάν Ἀντρέας πλησίασε στήν κουπαστή, καί μέ βλέμμα λύκου περιεργάστηκε τό ἀσαφές σημάδι, πού μόλις μαρτυροῦσε τήν ἀσπράδα τῶν πανιῶν του στήν ἀπροσδιόριστη ὁμίχλη τοῦ ὁρίζοντα.

— Εἶναι φρεγάδα*, μονολόγησε, μά δέν βλέπω τήν παντιέρα*...

Ἕνας νέος, ψηλός, μελαχρινός, πλησίασε τόν καπετάνιο. Τό εὐρωπαϊκό κουστούμι του ἦταν μιά ἀντίθεση, μιά ἀνορθογραφία ἀνάμεσα στίς βράκες καί τά κοντόφουντα φέσια τῶν ψαριανῶν θαλασσινῶν. Φοροῦσε ροῦχο πρασινωπό μέ μπάσκες* καί βελούδινα «μπραντμπούργκ»*, κιλότα κολλητή ἀπό κίτρινο νανκίν*, καί μπότες μαῦρες μέ ἄσπρο ρεβέρ. Τό καπέλο του ἦταν ἀπό μουσαμά μαῦρο, καί εἶχε σχῆμα κώνου κολοβοῦ. Ἡ κορδέλα του ἑνωνόταν μπροστά μέ μιά μεγάλη χρυσή ἀγκράφα. Ἔβγαλε ἀπό τήν τσέπη του ἕνα μικρό κανοκιάλι*, τό ἄνοιξε, καί μέ προσοχή ἄρχισε νά κοιτάει κι αὐτός τό πολεμικό καράβι πού σχηματιζόταν σιγά σιγά στόν ὁρίζοντα.

— Εἶναι φρεγάτα τῆς ρεπούμπλικας τῆς Φράντζας* εἶπε. Βλέπω τήν

φρεγάδα: πολεμικό καράβι ἱστιοφόρο.
παντιέρα: σημαία, πολεμική κυρίως.
μπάσκες: πρόσθετο τμῆμα ὑφάσματος στό κάτω μέρος τῆς ζακέτας.
μπράντμπουργκ: σιρίτια.
νανκίν: λεῖο καί πυκνό βαμβακερό ὕφασμα (ἀπό τήν ὁμώνυμη πόλη τῆς Α. Κίνας).
κανοκιάλι: ναυτικό τηλεσκόπιο.
τῆς ρεπούμπλικας τῆς Φράντζας: τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παντιέρα τρικολόρ* στό πίσω ἄρμπουρο*.

Καί χαμογελώντας, πρόσθεσε μέ στόμφο: Μπλάβο* λιμπερτά*, μπιάνκο* φρατερνιτά*, ρόσο* ἐγκαλιτά*!

Ὁ καπετάν Ἀντρέας γύρισε βαρύς καί κάθισε σταυροπόδι στό κιλίμι, πού ἦταν στρωμένο κάτω ἀπό τό κατάρτι τῆς πρύμνης. Ὁ φραγκοντυμένος νέος τόν μιμήθηκε. Ξαπλώθηκε σέ τρόπο νά βλέπει τό γαλλικό καράβι, ἐνῶ μέ μάτι ἀφηρημένο διάβαζε ἕνα μικρό βιβλιαράκι, δεμένο μέ καφέ δέρμα. Ὁ Λάζαρος ἔβαλε ἀνάμεσα στίς γυμνές του γάμπες τή λαγουδέρα* τοῦ τιμονιοῦ κι ἄναψε τό τσιμπουκάκι του. Κι ἡ ἡσυχία ἁπλώθηκε στό καράβι. Δέν ἀκουγόταν, παρά ὁ φλοῖσβος τοῦ νεροῦ πού γλιστροῦσε στήν καρίνα, καί τό γουργούρισμα τῆς φασολάδας πού 'βραζε σ' ἕνα πελώριο τσουκάλι στόν ἀργάτη* τῆς πλώρης.

Ὁ ἥλιος βασίλεψε. Τά βουνά τῆς Κρήτης στό βάθος δεξιά φλογίστηκαν σέ μιά πελώρια πυρκαγιά. Κι ὕστερα λιποθύμησαν σ' ἕνα χλωμό μενεξεδένιο χρῶμα, ἐνῶ οἱ κορφές —πυραμίδες ἀσημένιου χιονιοῦ— κρατοῦσαν μές στό δειλινό τή φωτερή λευκάδα τους. Ἡ ἀκύμαντη θάλασσα ἦταν σάν γάλα, χρωματισμένο μέ δυό σταγόνες μαβί μελάνι. Μιά ἰδέα ἀπόγειου* μόλις κατόρθωνε νά καμπυλώνει τά πανιά τοῦ καραβιοῦ. Κι ὁ δρόμος του ἦταν ἀργός καί ἁπαλός, πού νόμιζες πώς δέ θά τελείωνε ποτέ, πού δέ θά 'θελες νά 'παιρνε τέλος.

Οἱ φλόγες σβῆσαν στή δύση, καί τό μακρινό λυκόφως τῆς Ἄσπρης θάλασσας ἁπλώθηκε χρυσό καί θαμπό ἀπάνω στά νερά. Σκοτείνιασε. Ὁ ἀπόγειος* ἔφερνε ὀσμές ὑγρῆς βλάστησης ἀνακατεμένες μέ ἀχνούς θαλασσινῆς ὁμίχλης.

Στό καράβι ἡσυχία. Ὁ καπετάν Ἀντρέας, καθισμένος σταυροπόδι στό κιλίμι του, κάπνιζε ἀμίλητος τό ναργιλέ του. Ὁ σύντροφός του παρακολουθοῦσε σάν σ'ὄνειρο τό καράβι πού μές στό σούρουπο πλησίαζε.

— Μᾶς ἔφτασε, μουρμούρισε.

— Εἶναι γοργοτάξιδο, εἶπε ὁ καπετάνιος. Θά μᾶς φτάσει καί θά μᾶς

τρικολόρ: τρίχρωμη.
ἄρμπουρο: κατάρτι.
μπλάβο: μπλέ.
λιμπερτά: ἐλευθερία.
μπιάνκι: ἄσπρο.
φρατερνιτά: ἀδελφοσύνη.
ρόσο: κόκκινο.
ἐγκαλιτά: ἰσότητα.
λαγουδέρα: ἡ λαβή τοῦ τιμονιοῦ.
ἀργάτης: βαροῦλκο.
ὁ ἀπόγειος: ἄνεμος πού φυσάει ἀπό τή στεριά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περάσει. Είναι καλοφτιαγμένο καί δέν ἔχει τό φορτίο μας.

— Γοργοτάξιδο, καλοτάξιδο... μονολόγησε ὁ νέος.

Καί πραγματικά, ἡ φρεγάτα τούς εἶχε φτάσει καί τούς προσπερνοῦσε. Δυό μεγάλες ἄσπρες γραμμές πάνω στό βαθύχρωμο σκάφος ἔδειχναν τά δυό ἐσωτερικά καταστρώματα. Οἱ γραμμές αὐτές κοβόντανε ἀπό μαῦρα τετράγωνα, πού ἦταν οἱ μπουκαπόρτες* τῶν κανονιῶν. Τά πανιά του μόλις φουσκώναν στόν ἀδιόρατον ἀέρα. Μέ τή δύση, εἶχε κατεβάσει τή σημαία του. Ὁ νέος σηκώθηκε, καί μέ τό κιάλι του ἄρχισε νά παρατηρεῖ τό μεγάλο καράβι, τά πανιά του, τίς γέφυρές του, τά πλευρά του, πού τά φώτιζεν ἡ στερνή ἀντανάκλαση τῆς μέρας. Ἐκεῖ στήν πλώρη, μέ μεγάλα ἄσπρα γράμματα, ἦταν γραμμένο τό ὄνομα τῆς φρεγάτας: «La Muiron».

— Πῶς τό λέν; ρώτησε ὁ καπετάνιος.

— Λά Μιρόν...

— Φράγκικα ὀνόματα...

Καί ἡ σιωπή ξανάπεσε στό μπάρκο*. Μόνο ὁ νέος μουρμούρισε ἀνάμεσα στά δόντια του:

— Κατευόδιο, θαλασσοπούλι τῆς λευτεριᾶς...

Ἡ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ» εἶχε φορτώσει γλυκά κρασιά στήν Κύπρο κι ἔβαλε πλώρη γιά τήν Τσιβίτα - Βέκκια. Ὁ καπετάν Ἀντρέας ἔλπιζε στίς γλυκές μέρες τοῦ μεσογειακοῦ χινόπωρου, γιά νά φτάσει χωρίς κόπο και κίντυνο στό τυρρηνικό αὐτό λιμάνι. Γιά μόνο ἐπιβάτη εἶχε τόν Γιωργάκη Β..., Κυπραῖο, ἐγκατεστημένο στό Λιβοῦρνο, πού γύριζε στή νέα του πατρίδα, ὕστερ' ἀπό μιά πολύμηνη ἐπίσκεψη πού 'κανε στήν παλιά. Ὁ Γιωργάκης ἦταν νεώτατος, τύπος μελαχρινοῦ Ἀσιάτη, μέ κρίση καί μόρφωση. Ὁ πατέρας του ἦταν —καθώς ἔλεγε ὁ γιός του— πλούσιος ἀρματόρε* κι αὐτός σπούδαζε ντιρίτο* στό Πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας. Ἡ Ἰταλία ἦταν κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς ἐπαναστατημένης τότε Γαλλίας, καί ὁ Κυπραῖος φοιτητής ἦταν βαθιά ἐπηρεασμένος ἀπό τό δημοκρατικό πνεῦμα, πού πρό τριῶν χρόνων σκορπίστηκε στή Βόρεια Ἰταλία μαζί μέ τό νικηφόρο στρατό τοῦ Βοναπάρτη. Γι' αὐτό, τό πέρασμα τῆς γαλλικῆς φρεγάτας τόν συγκίνησε.. Κι ὕστερα ἀπό μακρινή σκέψη, εἶπε, γυρνώντας κατά τόν καπετάν Ἀντρέα:

— Ἡ ρεπουμπλίκ τῆς Φράντζας γέμισε νέες δόξες! Ὁ τζενεράλε

μπουκαπόρτα: στόμιο.
μπάρκο: πλήρωμα.
ἀρματόρε: ἐφοπλιστής.
ντορίτο: νομικά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μποναπάρτ* ἔπεσε σάν κεραυνός στό Μισίρι*. Οἱ τύραννοι Μαμελοῦκοι ἐξολοθρεύτηκαν. Κι ἄλλη μιά χώρα ἐλεύτερη, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ!

— Τά 'μαθα τά μαντάτα στήν Κάλυμνο, ἀπάντησε ὁ καπετάν 'Αντρέας, στόν πηγαιμό, ἀπό 'να σφουγγαρά πού μόλις εἶχε γυρίσει ἀπό κεῖ κάτω.

— Τί δόξα! Ὁ Σουλτάνος κηρύσσει τόν πόλεμο στούς Φραντσέζους. Κι ὁ γενναῖος Μποναπάρτ περνάει τό Πόρτ - Σαΐτ, χύνεται στήν ἔρημο καί νηκηφόρος μπαίνει στήν Παλαιστίνη. Τό Σάν Τζιοβάνι ντέ λ' Ἄκρα πέφτει, τό Μπερούτι, ἡ Γιάφα. Ὁ Τοῦρκος φεύγει μπροστά του, κι αὐτός ἀφήνει πίσω του λευτεριά!

— Ὁ Θεός νά δώσει, νά νικήσει τόν 'Αγαρηνό! Ἡ ρεπούμπλικα τῆς Φράντζας δέν θά ξεχάσει τούς Χριστιανούς, τούς σκλάβους τοῦ Τούρκου.

— 'Από τό στόμα σου καί στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί, καπετάν 'Αντρέα. Καί 'γώ τό ἴδιο πιστεύω. Θ' ἀνατείλει μέρα δικαιοσύνης. Οἱ Φραντσέζοι λευτερώθηκαν ἀπό τό βασιλιά τους, καί τώρα λευτερώνουν λαούς ἀπ' τούς δεσπότες τους. Ἄ! σάν ὁ Μποναπάρτε χίμηξε στήν 'Ιταλία μέ τούς στρατιῶτες του! Νίκη, λευτεριά, θρίαμβος! Βλέπεις, καπετάνιο, οἱ δημοκρατίες βγάζουν μεγάλους πολίτες, γιατί ἡ ἀξία εἶναι ἐλεύτερη νά φανεῖ, κι αὐτοί τή διοικοῦνε τή δημοκρατία καί τή δοξάζουνε. Ὁ Μποναπάρτ! Ὁ τριαντάχρονος τζενεράλε! 'Αστραπή καί κεραυνός, σκέψη κι ἐχτέλεση, συντρίβει τούς ἐχθρούς τῆς Δημοκρατίας! Ὅλοι πέσαν ἀπάνω στό λίμπερο Ἔθνος*. Βασιλιάδες, πρίντζιπες, ἰμπερατόροι*, ὅλοι νά πνίξουν τή λευτεριά μές στά σπάργανά της. Μά ἡ λευτεριά εἶναι γερή, κι ὁ ἐχτρός της φεύγει νικημένος.

Ὁ Γιωργάκης ἀναστέναξε.

— Πότε θά λευτερωθοῦμε καί μεῖς; Πότε ἡ Ἑλλάδα θά γίνει λίμπερο στάτο*;

— Ἡ δική μας λευτεριά θ' ἀργήσει ἀκόμα.

Τά στερνά λόγια τοῦ καπετάν 'Αντρέα ἦταν γεμάτα θλίψη. Ὁ Γιωργάκης ξαφνιασμένος κοίταξε τό συνοφρυωμένο πρόσωπο τοῦ γερο-Ψαριανοῦ.

— Γιατί τό λές αὐτό, καπετάνιο; Ποῦ τό ξέρεις; Τό ντιρετόριο* χαρίζει τήν ἀνεξαρτησία στούς λαούς, κι οἱ τζενεράλοι του τήν ὑπερασπί-

---

Τζενεράλε Μποναπάρτ: ὁ στρατηγός Βοναπάρτης.
Μισίρι: Αἴγυπτος.
λίμπερο ἔθνος: ἐλεύθερο ἔθνος
ἰμπερατόρος: αὐτοκράτορας.
λίμπερο στάτο: ἐλεύθερο κράτος.
ντιρετόριο: Διευθυντήριο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζουν μέ τούς γενναίους στρατιῶτες τῆς Ρεπούμπλικας. Οἱ καιροί ἄλλαξαν. Ἡ μισή Ἰταλία εἶναι λίμπερη, καί νά τό Ἐτζίτο, τό Μισίρι, ὅπως τό λές, εἶναι κάτω ἀπό τά χρώματα τῆς Ἐπανάστασης. Γιατί τό λές αὐτό, καπετάνιο;

— Γιατί δέν εἶναι τό ἴδιο. Ἡ Ἰταλία εἶναι κοντά στή Φραγκιά. Οἱ Αὐστριακοί ἦταν ἐχτροί πού ἔπρεπε νά νικηθοῦν. Μά τόν Τοῦρκο, τί συμφέρο ἔχει ὁ Φραντσέζος νά τόν νικήσει;

— Μά τό Μισίρι, καπετάνιο, τό Μισίρι;

— Στό Μισίρι εἶχε συμφέρο νά πάει ὁ Μποναπάρτε γιά νά χτυπήσει τόν Ἰγγλέζο. Δέ θά μείνει πολύ ἐκεῖ. Θ' ἀναγκαστεῖ νά φύγει, γιατί ὁ λόρδος Νέλσον κρατάει τίς θάλασσες. Τό Μισίρι ἦταν κόλπο. Ὕστερα, σκέψου: Ἄν λευτερωθοῦμε ἀπ' τή Φραγκιά, ὅλη ἡ Εὐρώπη θά πέσει ἀπάνω μας. Τέτοια λευτεριά δέ μᾶς τή δίνουν, λευτεριά πού νά βγαίνει ἀπ' τήν Ἐπανάσταση τοῦ Παρισιοῦ. Ὄχι...

— Θά πολεμήσουμε! Χωρίς αἷμα δέν γίνεται τίποτα!

— Θά πολεμήσουμε, παιδί μου, μά τί θά κερδίσουμε; Τήν ἀνεξαρτησία, ἔ; Καί τί εἶναι ἀνεξαρτησία, ὅπως τή νομίζουνε οἱ Ἰγγλέζοι, οἱ Ρῶσοι, οἱ Αὐστριακοί; Νά σοῦ πῶ ἐγώ·τί εἶναι; Ἀντί γιά Σουλτάνος, βασιλιάς· ἀντί γιά πασάς, πρεφέτος*· ἀντί γιά ζεϊμπέκης* σμπίρος* καί χαφιές! Ἀνεξαρτησία χωρίς λευτεριά ἐγώ δέν τήν καταλαβαίνω.

— Ἔχεις δίκιο, καπετάνιο, ἔχεις δίκιο. Θά 'ταν κουτό νά φύγουμε ἀπ' τήν τυραννία τοῦ Τούρκου, γιά νά πέσουμε στήν τυραννία ἑνός βασιλιᾶ, τυραννία χειρότερη, γιατί εἶναι ἀδικαιολόγητη στή συνείδησή μας. Ὁ Τοῦρκος εἶναι τύραννος μέ τή δύναμή του, μά ὁ βασιλιάς θά εἶναι ὁ δεσπότης μέ τή θέλησή μας. Οἱ Φραντσέζοι ἐπαναστάτησαν νά ρίξουν τό βασιλιά, καί μεῖς θά πολεμήσουμε γιά ν' ἀποχτήσουμε; Ὄχι, ὄχι!

— Ἡ δική μας Ἐπανάσταση θά εἶναι ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἀνεξαρτησίας, τῆς Λευτεριᾶς. Θά διώξουμε τόν Τοῦρκο, γιά νά ζήσουμε ἐλεύτεροι, θά πολεμήσουμε, γιά νά μήν εἴμαστε σκλάβοι. Τό Ἑλληνικό κράτος θά εἶναι κράτος ἐλεύθερων ἀνθρώπων!

Ὁ Γιωργάκης σταυροκοπήθηκε.

— Μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ!

Ὅλη τή νύχτα, τό καράβι προχώρησε ἀργά πρός τά βορειοδυτικά. Καί τό πρωί περνοῦσε νότια ἀπό τά Κύθηρα. Ὁ ἥλιος παιγνίδιζε μέ τήν ἀκύμαντη θάλασσα πού σιγοφλοίσβιζε, περιμένοντας τό ζωοδότη μεσημεριάτικο μπάτη.

πρεφέτος: ἀνώτατος ἀξιωματοῦχος, κυρίως στρατιωτικός.
ζεϊμπέκης: ἄτακτος στρατιώτης Τοῦρκος.
σμπίρος: καταδότης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ καπετάν Ἀντρέας, καθισμένος πάνω σ' ἕνα βαρέλι, μιλοῦσε μέ τούς ναῦτες του. Ὁ Γιωργάκης, πλάι στήν κουπαστή, κοιτοῦσε μέ συγκίνηση τό μυθολογικό νησί τῆς Ἀφροδίτης, πού ξάπλωνε τίς ἄγονες γραμμές του στά χάδια τοῦ χινοπωριάτικου φωτός.

Κατά τό μεσημεράκι, καθώς στρίβαν ἕναν κάβο, εἶδαν νά πλέει, κατά πάνω τους, μιά φρεγάτα. Τό Γιούνιον Τζάκ* μέ τό σταυρό τοῦ Ἅι - Γιώργη στολίζαν τή σημαία της. Τό καράβι ἦταν ἐγγλέζικο.

Μόλις ἀπό τό πολεμικό εἶδαν τήν «Εὐαγγελίστρια», τῆς κάναν σινιάλο νά σταματήσει· ὁ καπετάν Ἀντρέας πῆγε ὄρτσα* στόν ἄνεμο, και τό μπάρκο ἔμεινε ἀκίνητο. Μιά βάρκα ἀποσπάστηκε ἀπό τό Kent —τ' ὄνομά του ἦταν γραμμένο στήν πρύμη— καί πλησίασε πρός τό ψαριανό. Τά καπέλα τῶν ναυτῶν —εἶδος μιραμπό ἀπό μουσαμά— γυάλιζαν στόν ἥλιο. Στήν πρύμη στεκόταν ἕνας ἀξιωματικός μέ ἀσπρόμαυρη στολή.

— Τήν παντιέρα στό ἄρμπουρο, παιδιά! διάταξε ὁ καπετάν Ἀντρέας.

Κι ἀμέσως ὁ μαῦρος δικέφαλος ἀετός πασῶν τῶν Ρωσιῶν ὑψώθηκε μ' ἕνα φτερούγισμα στό κατάρτι τοῦ ψαριανοῦ καραβιοῦ.

Ἡ βάρκα μέ τούς Ἐγγλέζους ἀκοστάρισε*. Ὁ ἀξιωματικός πετάχτηκε στήν κουβέρτα*. Ἦταν δυνατός, ψηλός, καί φοροῦσε ἄσπρη περούκα κοτσιδάτη.

— Who is the master;* ρώτησε.

Ὁ καπετάν Ἀντρέας γύρισε κατά τόν Γιωργάκη:

— Ἔλα, παιδί μου, νά μᾶς κάνεις τό δραγουμάνο*. Ἐγώ δέν σκαμπάζω ἐγγλέζικα.

Ὁ Γιωργάκης πλησίασε τόν ἀξιωματικό κι ἄρχισαν νά συνεννοοῦνται ἀγγλικά.

— This ship is Russian;* ρώτησε ὁ Ἄγγλος.

Ὁ Γιωργάκης τοῦ 'δειξε τήν κιτρινόμαυρη σημαία, πού κυμάτιζε στό κατάρτι. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ καπετάν Ἀντρέας ἔφερε ἀπό τήν κάμαρά του τό πασαπόρτι* τοῦ καραβιοῦ. Ἦταν ἕνα ἔγγραφο τῆς ρωσικῆς διοίκησης, γραμμένο σέ δυό γλῶσσες, ρούσικα καί τούρκικα. Ἕνα μεταξωτό κορδόνι τό περιέβαλλε, πού κατέληγε σ' ἕνα μπρούντζινο βαρίδι ὥς ἕνα κιλό. Τό βαρίδι αὐτό ἦταν ἕνα κουτί κυλιντρικό μέ τό ρωσικό ἀετό σκα-

---

Γιούνιον Τζάκ: τό σῆμα τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.
ὄρτσα: ἐνάντια.
ἀκοστάρισε: πλεύρισε.
κουβέρτα: κατάστρωμα.
Χού ἴζ δέ μάστερ;: Ποιός εἶναι ὁ καπετάνιος;
δραγουμάνος: διερμηνέας.
Δίς σίπ ἴζ Ράσιαν: αὐτό τό ἠλοῖο εἶναι ρωσικό;
πασαπόρτι: τά ἔγγραφα τοῦ διαβατηρίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λισμένο στό καπάκι του. Μέσα, τό κουτί ἦταν γεμάτο βουλοκέρι, χτυπημένο μέ τή μεγάλη σφραγίδα τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἄγγλος ἐξέτασε μέ προσοχή τό ἔγγραφο. Κατόπι τό δίπλωσε καί τό ἐπέστρεψε μέ σεβασμό στόν καπετάνιο.

— All right!*

Κι ἀφήνοντας κατά μέρος κάθε ἐπισημότητα, ἄρχισε νά μιλάει περί ἀνέμων καί ὑδάτων μέ μεγάλη ἐγκαρδιότητα. Ὁ Γιωργάκης τόν ἄκουγεν εὐχάριστα καί τοῦ 'δινεν ὅ,τι πληροφορίες ζητοῦσε. Ἔξαφνα στάθηκε, καί μέ ὕφος σοβαρό, ἔκανε μιάν ἐρώτηση. Ὁ Γιωργάκης τή μετάφρασε ἀμέσως στόν καπετάν Ἀντρέα:

— Ρωτάει ἄν εἴδαμε κανένα φραντσέζικο καράβι.

Ὁ καπετάνιος πῆρε ἕνα ὕφος ἔκπληκτης φυσικῆς ἄγνοιας. Καράβι φράγκικο; Νό, μιλόρντ! Δέν εἶδε τίποτα! Δέν συνάντησε τίποτα!

Ὁ Γιωργάκης μετάφρασε στόν Ἄγγλο τήν ἀπάντηση τοῦ καπετάνιου.

— Ἄλλωστε, οὔτ' ἐγώ εἶδα τίποτα, ἐπρόσθεσε.

— Εἶναι μιά φρεγάτα πού θά θέλαμε ἐξαιρετικά νά βρίσκαμε, εἶπε ὁ κοτσιδάτος ἀξιωματικός. Ὕστερα, χαιρέτησε εὐγενέστατα, πήδηξε στή βάρκα καί ἀπομακρύνθηκε. Καί τά καράβια τράβηξαν τό δρόμο τους.

— Δέν τούς προδώσαμε! εἶπε μέ περηφάνια ὁ Γιωργάκης στόν καπετάν Ἀντρέα σάν μεῖναν μόνοι.

— Ὄχι, δέν τούς προδώσαμε, ἐπανέλαβε ὁ Ψαριανός. Ἡ νίκη τοῦ Ἰγγλέζου δέ μᾶς συμφέρει. Γιατί, σάν νικήσει, αὐτός θά φέρει τό βασιλιά τόν τύραννο στή Γαλλία. Καί μεῖς ἀγαποῦμε τή Δημοκρατία της.

— Ἡ νίκη τοῦ Ἄγγλου εἶναι ὁ τάφος τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος. Τό «Λά Μιρόν» ἐρχόταν ἀπό τήν Ἔτζιτο καί πήγαινε στή Φράντζα. Μπορεῖ νά 'χε μέσα χαρτιά σπουδαῖα καί μυστικά, μπορεῖ νά 'χε πρόσωπα πού νά μήν ἔπρεπε νά πέσουν στά χέρια τοῦ ἐχτροῦ. Μέ τό νά κρύψουμε τήν παρουσία τῆς φρεγάτας σ' αὐτά τά νερά ἀπ' τούς Ἰγγλέζους, κάναμε μιά μεγάλη ἐκδούλεψη στήν Ἐπανάσταση, στή Δημοκρατία καί τή Λευτεριά!

— Εἴθε, Παναγία μου!

Κι ὁ καπετάν Ἀντρέας σταυροκοπήθηκε.

Ἐρωτήσεις

1. Γιατί ἡ «Εὐαγγελίστρια» σωπαίνει; Τί δείχνει αὐτή ἡ σιωπή;
2. Ποιά εἶναι τά ἰδανικά στά ὁποῖα πιστεύουν οἱ ἥρωες τοῦ διηγήματος;
3. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀγάπη τοῦ καπετάνιου καί τοῦ Γιωργάκη πρός τή Γαλλία καί τό Ναπολέοντα; Εἶναι δικαιολογημένη;

Ὄλ ράιτ: πολύ καλά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Ὁ νεαρός δείχνει νά πιστεύει στή γαλλική βοήθεια. Ὁ καπετάνιος ὅμως εἶναι ἐπιφυλακτικός. Εἶναι δικαιολογημένες οἱ ἐπιφυλάξεις του;
5. Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι μέσα στό Λά Μιρόν ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης πού γύριζε κρυφά στή Γαλλία, ἡ τελευταία φράση τοῦ Γεωργάκη «κάναμε μιά μεγάλη ἐκδούλεψη στήν Ἐπανάσταση, στή Δημοκρατία καί τή Λευτεριά» ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα;

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Ποιοί λογοτέχνες προέρχονται ἀπό τίς μικρασιατικές περιοχές;
2. Ποιά εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά τῶν λογοτεχνῶν τῆς γενιᾶς τοῦ '30;
3. Ποιός εἶναι ὁ κυριότερος ἐκφραστής τῶν νέων τάσεων στήν ποίηση καί ποιά εἶναι ἡ προσφορά του;
4. Ποιοί ποιητές παρουσιάζονται στή 10ετία '30-'40;
5. Ποιά ἀλλαγή στό ποιητικό κλίμα παρατηρεῖται τό 1935 στήν Ἑλλάδα; (Προτοῦ ἀπαντήσετε διαβάστε τήν τελευταία παράγραφο ἀπό τό κείμενο τοῦ *Ἀν. Καραντώνη, γύρω ἀπό τή σύγχρονη ἑλληνική ποίηση).*
6. Ποιά εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ;
7. Ποιός εἶναι ὁ ἀρχηγός τῆς σχολῆς καί ποιά ὀνόματα ἄλλων Γάλλων ὑπερρεαλιστῶν ξέρετε;
8. Ποιοί εἶναι οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ὑπερρεαλιστές;
9. Τί ξέρετε γιά τήν ποίηση τοῦ Ὀδ. Ἐλύτη;
10. Ποιό λογοτεχνικό εἶδος καλλιεργοῦν κυρίως οἱ πεζογράφοι αὐτῆς τῆς περιόδου;
11. Ποιός εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικότερος;
12. Ποιά εἶναι τά κύρια χαρακτηριστικά τῆς πεζογραφίας αὐτή τήν περίοδο;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

β) Μεταπολεμική λογοτεχνία

Τό χρονικό ὅριο τῆς μεταπολεμικῆς λογοτεχνίας συμπίπτει μέ τό τέλος τοῦ πολέμου (1945), παρ' ὅλο πού μερικοί λογοτέχνες ἐμφανίστηκαν λίγα χρόνια νωρίτερα. Παράλληλα, τήν περίοδο αὐτή, λογοτέχνες τῆς γενιᾶς τοῦ '30 δημοσιεύουν ἀξιόλογα βιβλία τους.

Γιά τή νεώτερη ἑλληνική ποίηση σημαντική ὑπῆρξε ἡ συμβολή τοῦ Καβάφη, ἐπειδή προετοίμασε τό δρόμο ἀπαλλάσσοντάς την ἀπό κάθε ἐμπόδιο πού δέν τήν ἄφηνε νά ἀναπτυχθεῖ· τέτοια ἐμπόδια ἦταν ἡ ἐπεξεργασία τοῦ στίχου, ἡ φροντίδα γιά τήν ὁμοιοκαταληξία, τή γλώσσα κτλ. Βέβαια, γιά νά βρεῖ ἡ νεώτερη ἑλληνική ποίηση, καί ἰδίως ἡ πρώτη μεταπολεμική, τό δρόμο της, ἀποφασιστικός ἦταν ὁ ρόλος τῶν ποιητῶν τῆς γενιᾶς τοῦ '30 εἴτε αὐτοί ἀκολούθησαν τόν ὑπερρεαλισμό εἴτε ὄχι (Σεφέρης, Ἐλύτης, Ἐμπειρίκος, Ἐγγονόπουλος, Ρίτσος,Βρεττάκος, Σαραντάρης, Ράντος κτλ.)

Εἶναι κάπως δύσκολο νά κατατάξουμε τούς ποιητές τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου σέ σχολές, γιατί κανείς σχεδόν ποιητής δέν ἀκολουθεῖ μιά ὁρισμένη σχολή. Θά προσπαθήσουμε ὅμως νά τούς κατατάξουμε λαμβάνοντας ὑπόψη τήν ποιητική τους γραφή καί τό χῶρο, μέσα στόν ὁποῖο κινήθηκαν καί ἐκφράστηκαν. Τρεῖς κύκλους ποιητῶν μποροῦμε νά διακρίνουμε.

Στόν **πρῶτο κύκλο** περιλαμβάνονται οἱ ποιητές πού ἀνήκουν στή λεγόμενη σχολή τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ κύκλος αὐτός προσπάθησε νά ἐκφράσει τό μαρτύριο τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου μπροστά στό φαινόμενο τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, νά καταγράψει τούς ἀγωνιώδεις κραδασμούς τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης.

Στό **δεύτερο κύκλο** ἀνήκουν ὅσοι συνέχισαν, κατά κάποιο τρόπο, τήν παράδοση τῶν ποιητῶν —ὑπερρεαλιστῶν καί μή— τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Οἱ ποιητές αὐτοί διαμορφώνουν τό ποιητικό τους ὑλικό ἀντλώντας ἀπό τή δραματική ἐμπειρία τῆς κατοχῆς καί τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς περιόδου. Στήν ποιητική τους ὅμως γραφή ἄλλοι ἀκολουθοῦν τόν ὑπερρεαλισμό καί ἄλλοι ξεκινοῦν ἀπό αὐτόν καί συνεχίζουν τό δικό τους δρόμο.

Στόν **τρίτο κύκλο,** πού εἶναι καί ὁ μεγαλύτερος, ἀνήκουν οἱ ποιητές πού εἴτε ἐμπνεύστηκαν ἀπό τήν περίοδο τοῦ πολέμου καί τῆς κατοχῆς εἴτε προβάλλουν τούς κοινωνικούς τους προβληματισμούς. Γενικά οἱ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παραπάνω τρεῖς κύκλοι περιλαμβάνουν ποιητές πού ἀκολουθοῦν τούς νέους ἐκφραστικούς τρόπους. Παράλληλα ὅμως ἐμφανίζονται ποιητές πού ἔμειναν, ὡς πρός τή μορφή, προσκολλημένοι στήν παραδοσιακή ποίηση, καί ποιητές πού ἔζησαν καί ἐκφράζουν ὅλο τό ἄγχος τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου καί τούς προβληματισμούς τῶν δύσκολων ἐκείνων καιρῶν. Φυσικά ἡ νεοελληνική ποίηση δέν σταματάει στήν πρώτη μεταπολεμική γενιά, ἀλλά συνεχίζεται μέ τούς ποιητές πού ἐμφανίστηκαν κυρίως μετά τό 1960, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νά ἀλλάξουν τούς ἐκφραστικούς τους τρόπους καί ἔχουν δώσει ἀρκετά δείγματα τῶν ἐπιτευγμάτων τους.

Οἱ μεταπολεμικοί πεζογράφοι ἐγκαταλείπουν, ὥς ἕνα σημεῖο, τή λυρική πεζογραφία τῶν παλαιοτέρων καί ἀσχολοῦνται κυρίως μέ σύγχρονα προβλήματα. Δέν ἀποδίδουν φωτογραφικά τήν ὁποιανδήποτε πραγματικότητα, ἀλλά μέ τό ἔργο τους παίρνουν πολλές φορές προσωπική θέση στά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τους. Ἡ ἴδια δυσκολία, πού συναντήσαμε στήν κατάταξη τῶν ποιητῶν, ἰσχύει καί γιά τούς πεζογράφους. Θά μπορούσαμε νά τούς κατατάξουμε σέ πέντε κύκλους.

Στόν **πρῶτο κύκλο** ἀνήκουν οἱ πεζογράφοι πού συνδέονται περισσότερο μέ τήν παράδοση καί τήν τεχνοτροπία τῆς προηγούμενης γενιᾶς. Ἄλλοι ἀπό αὐτούς καλλιέργησαν τήν ἠθογραφία, χωρίς ὅμως νά πετύχουν οὐσιαστική ἀνανέωση τοῦ εἴδους, καί ἄλλοι ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἀστική πεζογραφία. Στήν τελευταία κατηγορία ἀνήκουν καί ἀρκετές γυναῖκες. Πολλοί ἐπίσης καλλιέργησαν τό ἱστορικό μυθιστόρημα καί τή μυθιστοριακή πεζογραφία.

Στό **δεύτερο κύκλο** ἀνήκουν οἱ πεζογράφοι πού ἔδωσαν μέ τό ἔργο τους τήν τραγική διάψευση τῶν ἐλπίδων τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου, τή σύγχυση καί τήν ἀγωνία του.

Στόν **τρίτο κύκλο** ἀνήκουν οἱ πεζογράφοι πού περιέγραψαν τίς ὀδυνηρές ἐμπειρίες τοῦ πολέμου καί τῆς κατοχῆς, οἱ ὁποῖες τόσο ἐπηρέασαν τήν ἑλληνική πραγματικότητα.

Στόν **τέταρτο κύκλο** κατατάσσονται οἱ πεζογράφοι μας πού ἀσχολήθηκαν κυρίως μέ τόν κοινωνικό προβληματισμό καί ἔθιξαν θέματα πού συνδέονται ἄμεσα μέ τήν ἑλληνική πραγματικότητα.

Τέλος στόν **πέμπτο κύκλο** κατατάσσονται οἱ νεώτεροι πεζογράφοι πού ἐμφανίστηκαν γύρω στά 1960 καί πού εἰσάγουν στό ἔργο τους, ἀκολουθώντας τήν παράλληλη ἐξέλιξη τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας, τά θέματα τῆς μοναξιᾶς, τῆς ἐνοχῆς, τοῦ παράλογου τῆς ζωῆς κ.ἄ. Ὡς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρός τή μορφή πειραματίζονται ἀναζητώντας νέους ἐκφραστικούς τρόπους. Ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν ἀναζητήσεων εἶναι νά δημιουργηθεῖ στόν πεζό λόγο μιά γλώσσα, πού σέ μερικές περιπτώσεις, πλησιάζει τήν ποιητική. Ἔτσι καί ἡ σύγχρονη πεζογραφία μας ἀνανεώνεται παράλληλα μέ τήν ποίηση.

Γιῶργος Θέμελης

Μέ βρῆκε ἡ νέα ἡμέρα...

Τό ποίημα εἶναι ἀπό τή συλλογή Ἄνθρωποι καί πουλιά. *Ὁ τίτλος εἶναι συμβολικός: Ἄνθρωποι εἶναι τά αἰσθήματα· πουλιά εἶναι τά πράγματα· ἄνθρωποι καί πουλιά σημαίνει συναισθηματική στάση ἀπέναντι στά πράγματα. Στό ποίημα αὐτό ὁ ποιητής ἐκφράζει τή χαρά τῆς ζωῆς σέ περίοδο ἀνάρρωσης.*

Μέ βρῆκε ἡ νέα ἡμέρα
μές στ' οὐρανοῦ τήν ξαστεριά
μέ τά πολλά παράθυρα.

Ὅμορφος εἶναι ὁ κόσμος —
ἡ βρύση τοῦ ματιοῦ.

Ἕνα λαμπρό ρουμπίνι
ἀπό ματόκλαδο.

Μές στοῦ νεροῦ τή διάφανη ὥρα,
μέ τά κοχύλια καί μέ τ' ἄστρα,
ἕνα γυμνό καθάριο πρόσωπο.

Μάτια βαθιά,
σφιγμένα χείλη
ἀπάνω σ' ἕνα στόμα
πού περιμένει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μές στ' οὐρανοῦ τή διάφανη ὥρα
ἔσκυψα καί κοίταξα
κι ἔγινα ὅλο μάτια.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιοί στίχοι ὑπαινίσσονται ὅτι ὁ ποιητής βρίσκεται σέ περίοδο ἀνάρρωσης;
2. Ὁ ποιητής βλέπει μέ καινούρια μάτια τή φύση καί τόν ἑαυτό του. Πῶς περιγράφεται ὁ οὐρανός, τό νερό, τό πρόσωπο τοῦ ποιητῆ; Τί αἰσθήματα προκαλοῦν ὅλα αὐτά στήν ψυχή τοῦ ποιητῆ;
3. Δικαιολογεῖται ὅτι ὁ ποιητής «ἔγινε ὅλο μάτια;»

Τάκης Βαρβιτσιώτης

Σέ κάποιον ἄλλο οὐρανό

ραῖα τραγούδια
μοῦ ἔφερε
τοῦτος ὁ μήνας,
τό πρωτοβρόχι.
Τί χαρά,
τί ἀσφοδέλια*,
τί κρίνοι!
Ἡ ἀπόστασή μου ἀπ' τόν οὐρανό
μικραίνει.
Σβήνουν τά βήματα.
Σέ κάποιον ἄλλο οὐρανό
μιά πιό γλυκιά φωνή ἀνεβαίνει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ διάθεση τοῦ ποιητῆ; Τί εἶναι ἐκεῖνο πού προκάλεσε τή διάθεση αὐτή;
2. Ποιός εἶναι ὁ «ἄλλος οὐρανός» καί ἡ «πιό γλυκιά φωνή»;
3. Στό ποίημα ὑπάρχει αἴτιο καί ἀποτέλεσμα. Ἐξηγῆστε τή σχέση.

ἀσφοδέλι: σφερδούκλι· εἶδος λουλουδιοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄρης Δικταῖος

Καλοκαίρι 1956

Σ' ὁλόκληρο τό ποίημα κυριαρχοῦν βασικά δυό φράσεις πού εἶναι τοποθετημένες στήν ἀρχή τῆς πρώτης καί τῆς τρίτης στροφῆς: καλοσυνάτη ἡ ζωή *καί* ἐξαίσιο καλοκαίρι ἐφετινό. *Νά προσέξετε ἰδιαίτερα τά ἑξῆς: α) Μέ τί παρομοιάζει ὁ ποιητής τήν καλοσυνάτη ζωή, β) Μέ ποιᾶς ἡλικίας τίς αἰσθήσεις βλέπει τό καλοκαίρι καί γ) Ποῦ βρίσκει τήν ἤρεμη εὐτυχία.*

Καλοσυνάτη ἡ ζωή, —σάν τή νοικοκυρά ἑνός περασμένου
καιροῦ, μέ τή μπροστοποδιά καί τό φακιόλι*,
στήν πόρτα ἤ στό παράθυρο, γιά ν' ἀνταλλάξει,
μέ τή γειτόνισσα, μιά φιλική κουβέντα
σέ δυό δουλειές ἀνάμεσα. Κι ἔρχεται ὁ ξένος,
ἄξαφνα, σάν ζαλισμένος ἀπ' τό δρόμο, σάν χαμένος
σέ δρόμους πού αὐτός μόνο γνώρισε, καί μέσα
στή σκοτεινή δροσιά τοῦ πόρτεγου* τόν μπάζει,
ἕνα ποτήρι κρύο νερό νά τοῦ προσφέρει.

Κι αὐτός, σάμπως νά βρῆκε, ἀπρόσμενα, τό δρόμο
πού ἀληθινά ἔπρεπε νά πάρει, ἀμέσως
πολύ περίεργος γίνεται γι' αὐτό καί κεῖνο
τό καθημερινό, τό ἐλάχιστο, πού τό γνωρίζει, ἐντούτοις,
πού ἕναν καιρό ἄλλον, ἔφηβος, τό εἶχε ρωτήσει.

Ἐξαίσιο καλοκαίρι ἐφετινό, πού μοῦ προσφέρεσαι, ὅπως,
παιδί ὅταν ἤμουν, ἀφηνόσουν στίς παρθένες*
αἰσθήσεις μου, εὐλογημένο νά 'σαι γιά ὅλη τούτη
τήν ἤρεμη εὐτυχία: τόν πυρωμένον ἥλιο,
τό σκονισμένο δρόμο, τά νερά, τά πεῦκα
τῆς Πεντέλης, τά τζιτζίκια πού ὅλη ἡ ὕπαρξή τους εἶναι
τό τραγούδι.

φακιόλι: κεφαλόδεσμος, πού μπαίνει κάτω ἀπό τή μαντίλα.
πόρτεγο: εἴσοδος.
παρθένος: ἁγνός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Ἡ καλοσυνάτη ζωή παραμοιάζεται μέ τή νοικοκυρά ἑνός περασμένου καιροῦ. Μέ ποιές ἐπιπλέον ἀναλυτικότερες εἰκόνες ἐκφράζει ὁ ποιητής ἀκριβέστερα τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς καλοσυνάτης ζωῆς;
2. Ποῦ βρίσκει ὁ ποιητής τήν ἤρεμη εὐτυχία; Νά συζητήσετε αὐτή τήν ἄποψη.
3. Ὁ ποιητής ἐκφράζεται μέ στίχους πού ξετυλίγονται σέ τόνο ἤρεμης κουβέντας. Μπορεῖτε νά δικαιολογήσετε αὐτή τήν ἄποψη;
4. Ποιά ψυχική διάθεση κυριαρχεῖ σ' ὁλόκληρο τό ποίημα;

Τάκης Σινόπουλος

Ὁ Ὀδυσσέας στό ποτάμι

(ἀπόσπασμα)

Τό ποίημα ἀναφέρεται στή συνάντηση τοῦ Ὀδυσσέα μέ τή Ναυσικᾶ στό νησί τῶν Φαιάκων καί ἀνήκει στή συλλογή Μεταίχμιο Β΄ *(1957).*

Ἕνα φεγγάρι ὁλονυχτίς ταξίδευε
πάνω στήν ἀσημένια σου χορδή
ποτάμι σιγανό
ποτάμι.
Ἥσυχος ἥλιος τώρα ἁπλώνεται στή γῆ
ζεσταίνει τό αἷμα σου μέ φῶς.
Ὕστερα θά 'ρθει τό κορίτσι τό ἀλαφρό
θά κρούσει φωτεινές παλάμες
ἡ πέτρα τοῦ ὕπνου θά κυλήσει ἀπό τά μάτια σου
θά σηκωθεῖς μέσα στήν πρασινόλευκη σιωπή
κι οἱ νύμφες θά τρομάξουνε
θά φύγουν στήν κοιλάδα γοργοπόδαρες
καί τό κορίτσι τ' ἄσπρο θά 'ναι δροσερό
σά δέντρο κάτω ἀπό τό φῶς
πιό πέρα τ' ἄλλα δέντρα κι ἡ σιωπή
θά στρίψουν θά κοιτάξουν
τό δέντρο μέ τό φόρεμα τῆς ἄνοιξης
νά σκύβει ἀτάραχο ν' ἀγγίζει τό ποτάμι
τήν ἀσημένια σου χορδή
ποτάμι σιγανό
ποτάμι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἰκόνα δίνει ὁ ποιητής μέ τούς τέσσερις πρώτους στίχους;
2. Νά μελετήσετε τό ποίημα ἀπό τό στίχο: «Ὕστερα θά 'ρθει τό κορίτσι τό ἀλαφρό» ὥς τό τέλος καί α) νά σημειώσετε μέ ποιές λέξεις κι ἄλλα ἐκφραστικά μέσα κατορθώνει ὁ ποιητής νά δώσει τήν εἰκόνα τῆς συνάντησης Ὀδυσσέα καί Ναυσικᾶς, β) νά κάμετε σύγκριση μέ τήν ἀντίστοιχη σκηνή τῆς *Ὀδύσσειας* (Ραψ. Ζ, στ. 110 κ.ἑ).

Μίλτος Σαχτούρης

Τό ψωμί

Ἕνα τεράστιο καρβέλι, μιά πελώρια φραντζόλα ζεστό
ψωμί, εἶχε πέσει στό δρόμο ἀπό τόν οὐρανό·
ἕνα παιδί μέ πράσινο κοντό βρακάκι καί μέ μαχαίρι
ἔκοβε καί μοίραζε στόν κόσμο γύρω,
ὅμως καί μιά μικρή, ἕνας μικρός ἄσπρος ἄγγελος, κι αὐτή
μ' ἕνα μαχαίρι ἔκοβε καί μοίραζε
κομμάτια γνήσιο *οὐρανό.*
Κι ὅλοι τώρα τρέχαν σ' αὐτή, λίγοι πηγαίναν στό ψωμί,
ὅλοι τρέχανε στόν μικρόν ἄγγελο πού μοίραζε *οὐρανό!*
Ἄς μήν τό κρύβουμε. Διψᾶμε γιά οὐρανό.

Ἐρωτήσεις

1. Στό ποίημα ὑπάρχουν ὁρισμένα στοιχεῖα πού δέν συλλαμβάνονται μέ τή λογική. Ποιά εἶναι αὐτά καί τί πετυχαίνει μ' αὐτά ὁ ποιητής;
2. Γιατί ὁ ποιητής βάζει τά παιδιά (καί μάλιστα ἕνα ἀγόρι καί ἕνα κορίτσι) νά μοιράζουν ψωμί καί οὐρανό στούς ἀνθρώπους;
3. Ποιές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου τονίζει ὁ ποιητής; Ποιά θεωρεῖ βασικότερη;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μανόλης Ἀναγνωστάκης

Ποιήματα πού μᾶς διάβασε ἕνα βράδυ ὁ λοχίας otto v...

Τό ποίημα ἀνήκει στή συλλογή Ἐποχές. *Ὅλα τά ποιήματα αὐτῆς τῆς συλλογῆς γράφτηκαν στή διάρκεια τῆς Κατοχῆς (1941-1944). Ἐδῶ μιλάει ἕνας Γερμανός λοχίας.*

Σέ δύο λεφτά θ' ἀκουστεῖ τό παράγγελμα «Ἐμπρός»
Δέν πρέπει νά σκεφτεῖ κανένας τίποτ' ἄλλο
Ἐμπρός ἡ σημαία μας κι ἐμεῖς ἐφ' ὅπλου λόγχη ἀπό πίσω
Ἀπόψε θά χτυπήσεις ἀνελέητα καί θά χτυπηθεῖς
Θά τραβήξεις μπροστά τραγουδώντας ρυθμικά ἐμβατήρια
Θά τραβήξεις μπροστά πού μαντεύονται χιλιάδες ἀνήσυχα μάτια
Ἐκεῖ πού χιλιάδες χέρια σφίγγονται γύρω ἀπό μι' ἄλλη σημαία
Ἕτοιμα νά χτυπήσουνε καί νά χτυπηθοῦν.

Σ' ἕνα λεφτό πρέπει πιά νά μᾶς δώσουν τό σύνθημα
Μιά λεξούλα μικρή μές στή νύχτα, πού σέ λίγο ἐξαίσιαθά λάμψει.

(Κι ἐγώ πού 'χω μιά ψυχή παιδική καί δειλή
Πού δέ θέλει τίποτα ἄλλο νά ξέρει ἀπ' τήν ἀγάπη
Κι ἐγώ πολεμῶ τόσα χρόνια χωρίς, Θέ μου, νά μάθω γιατί
Καί δέ βλέπω μπροστά τόσα χρόνια παρά μόνο τό δίδυμο ἀδερφό μου.)

Ἐρωτήσεις

1. Τό ποίημα χωρίζεται καθαρά σέ δυό ἑνότητες. Ἡ δεύτερη μάλιστα εἶναι κλεισμένη σέ παρένθεση. Ποιό εἶναι τό πνεῦμα πού κυριαρχεῖ στήν καθεμιά ἑνότητα;
2. Τί σημαίνει ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ποιήματος;
3. Ὁ λοχίας λέει ὅτι «πολεμάει τόσα χρόνια». Τί φανερώνει αὐτό;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νίκος Καροῦζος

Ἡ ὀρθοδοξία

Ἡ βαθιά θρησκευτική πίστη, τά μυστήρια τῆς ὀρθοδοξίας βοηθοῦν τόν ποιητή νά ἐπουλώνει τίς πληγές, πού ἀνοίγει στήν ψυχή ὁ παράλογος κόσμος. Ὁ ποιητής βλέπει στήν ὀρθοδοξία τήν ἀγέραστη γαλήνια ὀμορφιά.

Γλυκό πού εἶναι τό σκοτάδι στίς εἰκόνες τῶν προγόνων·
ἄμωμα* χέρια μεταληπτικά*,
ροῦχα πού τά 'δραξεν ἡ γαλήνη καί δέ γνωρίζουν ἄνεμο,
βαθιά τό *ἐλέησον* ἀπ' τούς ἄυλους βράχους,
τά μάτια σάν καρποί εὐωδάτοι.
Κι ὁ ψάλτης ὁλόσωμος ἀνεβαίνει στό πλατάνι τῆς φωνῆς,
καημένε κόσμε,
θυμίαμα ἡ γαλάζια ὀσμή κι ὁ καπνός ἀσημένιος
κερί νά στάζει ὁλοένα στά παιδόπουλα,
καημένε κόσμε,
σά βγαίνουν —ὦ χαρά πρώτη— μέ τό Εὐαγγέλιο καί μέ τίς λαμπάδες
κι ὕστερα ἡ μεγάλη χαρά νά συντροφεύουν τ' Ἅγια.
Ὁ παπα - Γιάννης τυλιγμένος τ' ἄσπρο του φελόνι*,
καλός πατέρας καί καλός παππούς μέ τό σιρόκο* στή γενειάδα,
χρόνια, αἰῶνες χρόνια καί νιάτα πόχει ἡ ὀμορφιά.

Ἐρωτήσεις

1. Βαθιά γοητεία καί ἀγαλλίαση πλημμυρίζουν τήν ψυχή τοῦ ποιητῆ. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού προκαλεῖ τά αἰσθήματα αὐτά;
2. Νά ἐπισημάνετε τίς εἰκόνες πού ἐκφράζουν τήν ὀρθοδοξία καί νά δείξετε ποιά ἀπήχηση ἔχει ἡ καθεμιά στήν ψυχή τοῦ ποιητῆ.
3. Μετά τήν ἀπεικόνιση τῆς ὀρθοδοξίας δικαιολογεῖται ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ποιήματος; Ἄν ναί, γιατί;
4. Ὁ ποιητής δυό φορές ἀναφωνεῖ «καημένε κόσμε». Γιατί;

ἄμωμος: ἄμεμπτος, ἁγνός.
μεταληπτικός: ἄξιος γιά μετάληψη.
φελόνι: ἱερατικό ἄμφιο.
σιρόκος: νοτιανατολικός ἄνεμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δημήτρης Χατζής

Τό διπλό βιβλίο

(ἀπόσπασμα)

Ἕνα ἀπό τά συνηθέστερα θέματα τῆς λογοτεχνίας μας, πού συναντοῦμε ἀπό τόν Ὅμηρο ὥς τό δημοτικό τραγούδι καί τούς σύγχρονους συγγραφεῖς, εἶναι ὁ γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου. Στό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιστροφή τοῦ Σκουρογιάννη στήν πατρίδα του γίνεται πηγή μιᾶς μεγάλης δυστυχίας.

[Ὁ γυρισμός]

ΗΡΕ, λοιπόν, τή μικρή του τή σύνταξη γιά τά εἴκοσι χρόνια του, εἶχε βέβαια καί κάτι λεφτά μαζεμένα μέ τήν τόση τή στέρηση καί ξεκίνησε ἀμέσως γιά τήν Ἑλλάδα — πίσω γιά τό Ντομπρίνοβο — Ἡλιοχώριον, ἐπαρχία Δωδώνης. Μέσα γιά μέσα στήν καρδιά τοῦ Πίνδου. Δημήτριος Σκουρογιάννης — ἱ Μήτρους πού λέγαμε — ὁ ἐπιστήθιος φίλος μου καί φίλος πολύ καί τοῦ συγγραφέα μας. Στά σαράντα πέντε του πιά μά γερός ἀκόμα σά βούβαλος, στρογγυλοπρόσωπος, ἀγριομάλλης, μεγαλόκορμος καί στραβοπόδαρος, ὅπως εἶναι ὅλοι τους ἀπό κεῖνα τά μέρη, ἀπό κεῖνα τά βουνά τά μεγάλα.

Καί γύρισε ὁ Σκουρογιάννης ἐκεῖ. Ἔτσι πού τό 'χε τάξει στόν ἑαυτό του. Αὐτό τό Ντομπρίνοβο ἦταν τό στήριγμα τῆς καρδιᾶς του στά χρόνια τῆς ξενιτιᾶς, ἦταν τό τέρμα τοῦ μακρινοῦ ταξιδιοῦ του — κι ἡ ἀνταμοιβή του μαζί. Τά μεγάλα βουνά τῆς πατρίδας ἔρχονταν καί ξανάρχονταν στήν ἐρημία τοῦ ξένου τοῦ τόπου, σκεπάζοντας μέ τήν ἀχλύ τή γαλάζια τους τήν καταχνιά τῆς βορεινῆς πολιτείας. Καί τό βράδυ πάλι, καθώς ἔκλεινε ἀποσταμένος τά μάτια του, τό ξερό, μονότονο ὅλη μέρα κροτάλισμα τῶν σιδερικῶν πού βούιζε ἀκόμα στ' αὐτιά του σκεπαζότανε σιγά σιγά ἀπό κεῖνο τό γνώριμο, τό βαθύ τους ἀνάσασμα τῶν χιλιάδων καί χιλιάδων πεύκων κι ἔλατων στόν Πίνδο — ἐκεῖ, σέ κεῖνον τόν τόπο, πού 'ταν ὁ τόπος του, ὅσο δέν ἤτανε κανενός — κι ἀποκοιμότανε μέσα σ' αὐτό.

Κρυφά, νά μή φανερώνεται στούς ἄλλους καί τόν ἀποπαίρνουνε μέ τίς σαχλαμάρες καί τά πειράγματα τοῦ ἑλληνικοῦ καφενείου, αὐτόν τό γυρισμό δούλευε μέσα του — καί τόν χαιρόταν πού θά τόν εἶχε. Νά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τελειώσει καμιά φορά μέ τίς νόρμες*, τά ἀκόρντ*, τά ὅρντουνγκ*, τά συρματόσκοινα καί νά τελειώσει καί μέ τήν ἄσφαλτο, τό τσιμέντο καί τ' ἀλουμίνιο, νά φτάσει κάποτε κεῖ:

— Κόβι, Μήτρου μ', κόβε νά γυρίσουμε καμιά φορά...

Καί καμιά φορά ξεχνιόταν ὡστόσο, ξεσποῦσε μπροστά στούς ἄλλους: — «Ἰμεῖς ἀπό τού Ντουμπρίνουβουν — «Ἰμεῖς ἐκεῖ στό Ντουμπρίνουβον... Ἰδέαν δέν ἔχετε ἐσεῖς...»

— Παράτα μας, ρέ Σκουρογιάννη, μ' αὐτό τό Ντομπρίνοβο, τοῦ ριχνόνταν ὅλοι.

Τότες ἔσκυβε τό κεφάλι, φούσκωνε τά μάγουλά του, μετάνιωνε πού τοῦ ξέφυγε καί τό ξανάπε, σώπαινε κι ὁρκιζότανε μέσα του νά φυλάγεται, νά τό φυλάει γιά τόν ἑαυτό του, θησαυρό του, καημό του.

Αὔγουστος ἦταν. Ἀπό τή Θεσσαλονίκη πού κατέβηκε μέ τό τρένο — τίποτα δέ στάθηκε νά δεῖ — γραμμή λεωφορεῖο καί στήν Κοζάνη, γραμμή κι ἀπό κεῖ γιά τήν Κόνιτσα. Ἐκεῖ τό νοίκιασε τό μικρό ἡμιφορτηγό γιά τίς ἕξι βαλίτσες του, κάτι δέματα, κάτι πακέτα, ἄλλα μικρότερα — τά καζάντια* του στή Γερμανία. Σέ τρεῖς τέσσερες ὧρες σταματήσανε στό μικρό μπακάλικο — ἦταν ἀπό τότε, πρίν φύγει. Τώρα μέ τό δρόμο πού φκιάξανε, τό μεγαλώσανε καί σταματοῦν ἐκεῖ τά λεωφορεῖα. Κατέβασε τά πράματα, πλήρωσε τόν ἄνθρωπο, ἔφυγε τό φορτηγάκι, αὐτός στάθηκε μιά στιγμή καί κοίταξε γύρω του. Ἀριστερά του τό βουνό τῆς Λάιστας, κάτω ἡ βαθιά ποταμιά πού πάει μέ τ' ἄλλα νερά νά βρεῖ τόν Ἀῶο. Τό χειμώνα βουίζει, ἡ πλατιά της χαλικαριά λαμποκοπάει τώρα μέσα στόν ἥλιο. Πέρα, μπροστά του ὁ Γυφτόκαμπος. Ἀντίκρυ του ἐκείνη ἡ πλαγιά μέ τά πεῦκα, τά ἐλάτια νά κατρακυλοῦν ἀραδιαστά, πυκνά, στητά, φουντωτά. Ξωπίσω της, πέρα, τά βουνά τά μεγάλα — ὅπως τά ἤξερε. Ὁ τόπος του.

Εἴκοσι χρόνια τά 'στειλε ταχτικά κάθε μήνα στούς γονιούς του τά ὀγδόντα του μάρκα καί νά 'ρθεῖ δέν θέλησε. Δέν ἤτανε μόνο γιά τά λεφτά, τήν οἰκονομία καί δέν ἦταν ὕστερα μονάχα γιά τή δικτατορία, τίς φασαρίες. Χωρίς νά τό ξέρει, χωρίς νά μπορεῖ νά σκεφτεῖ τέτοια πράματα ἦταν κι αὐτός ἀπό τούς ἀνθρώπους ἐκείνους πού δέν τό λιανίζουνε τ' ὄνειρό τους, τό θέλουν ἀκέριο, σωστό, μιά καί καλή, τό φκιάχνουνε μέσα τους, τό στήνουνε, τό δουλεύουν καί ξέρουν, μποροῦνε νά τήν καρτεροῦνε τήν ὥρα του.

νόρμες: κανόνες, κανονισμοί (λέξ. γερμ.)· ἐδῶ ποσό ἐργασίας.
ἀκόρντ: συμφωνία ἐργασίας (λέξ. γερμ.)
ὅρντουνγκ: κανονισμός (λέξ. γερμ.), τάξη.
καζάντια: κέρδη ἀπό τήν ἐργασία ἤ τό ἐμπόριο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τό χωριό ἀρχίζει λίγο πιό κάτω ἀπ' τό δρόμο, κατηφορίζοντας ἀπό τούτη τή μεριά τῆς βαθιᾶς κοιλάδας. Τίποτα δέ φαίνεται ἀπό τό δρόμο. Μεγάλες καρυδιές τά κρύβουν, τά σκεπάζουν ὁλότελα τά πέτρινα σπίτια του ὥς κάτω στήν ἐκκλησία μέ τόν πελώριο πλάτανο μπρός της. Τό μεσημέρι κρατοῦσε ἀκόμα, ψυχή δέν ἤταν στό δρόμο. Τράβηξε τά πράματά του στήν ἄκρη, κάθισε στόν ἴσκιο πάνω σ' ἕνα κασόνι κι ἄκουγε τά τζιτζίκια. Σήκωσε μιά στιγμή τό κεφάλι κατά τό δέντρο, χαμογέλασε — τόν καλωσορίζανε.

Ἐκεῖ τόν βρῆκαν ἀργότερα, τόν γνωρίσανε, τόν βοηθῆσαν νά κατεβάσουν τά πράματα, μπῆκε στό πατρικό του ἤρθαν ὅλοι, τόν καλωσορίσανε, τόν δεχτήκανε μετά χαρᾶς, μείνανε ὥς τό βράδυ μαζί του.

Εἶχε φτάσει.

Ἀπό τότε πού γίνηκε ὁ κόσμος οἱ Ντομπρινοβίτες ξενιτεύονται. Στό χωριό τους γυρίζουν ἅμα γεράσουν. Ποτές τους δέν ἤτανε ξυλοκόποι στά δάση πού 'χουνε γύρω τους, ἀγωγιάτες στά βουνά τους, τσομπαναραῖοι, μαστόροι, χρυσικοί, καλαντζῆδες*. Ἕνα παρακλάδι τῆς Ἐγνατίας περνοῦσε ἀπό κεῖ. Τό παίρνανε καί τραβοῦσαν — ὅπου τούς βγάλει. Ξενιτευόντανε γιά νά καζαντίσουν*. Στά Γιάννενα, τή Θεσσαλονίκη — τόν παλιό καιρό πηγαίνανε στά μέρη τῆς Μαύρης Θάλασσας, κάτω χαμηλά στή Μεσημβρία, τόν Πύργο, τήν παλιά Ἀνατολική Ρωμυλία — δικά τους ἤτανε κάποτε κεῖνα τά μέρη. Ὁ συγγραφέας μας λέει πώς εἶναι ἀνθρῶποι σέ τοῦτο τόν κόσμο πού τό 'χουν στό αἷμα τους νά προκόβουν. Δέν πέφτουν ἔξω μέ τίς δουλειές, τά λεφτά. Οἱ Ντομπρινοβίτες εἶναι ἀπ' αὐτούς: Γερή καρδιά, γερό κορμί, σίγουρο μάτι.

Δίπατα πέτρινα σπίτια, ἐκκλησίες μεγάλες μέ πλατώματα πλακόστρωτα μπροστά τους, σχολειό δικό τους, πού φκιάξανε μόνοι τους, τά στενορύμια τοῦ χωριοῦ τους ὅλα καλντερίμι μέ δουλεμένη τήν πέτρα —τή μαρτυροῦνε τήν προκοπή πού κάναν στά ξένα καί πού τή φέραν καί δῶ.

Ξενιτεμένοι καί τώρα, πᾶνε καί τώρα τό καλοκαίρι, μέ τά γιωταχί τους, τά τρανζίστορ, τίς ἠλεκτρικές τους κουζίνες, μέ τίς νικέλινες πολυθρόνες πού κουβαλοῦνε μαζί τους γιά τίς αὐλές τους. Ἐργάτης στή Γερμανία ἀπό τό Ντομπρίνοβο δέν πῆγε κανένας — αὐτός ὁ Σκουρογιάννης μονάχα.

Κόσμος ἤτανε καί τώρα στό χωριό του, πολύς, Αὔγουστο μήνα πού γύρισε. Καί χάρηκε βέβαια πού τούς βρῆκε τόσους ἐκεῖ. Ἄλλοι τόν ξέ-

---

καλαντζῆς: γανωματής.
καζαντίζω: κερδίζω, ἀποκτῶ περιουσία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ραν, τούς ἤξερε, μ' ἄλλους βρεθήκανε νά 'χουν συγγένειες, παλιές γνωριμίες. Τό βράδυ ἀνεβαίνουνε καί μαζεύονται στό μπακαλικάκι τοῦ δρόμου, κατεβαίνουν στήν ἐκκλησιά μέ τό μεγάλο της πλάτωμα, πότε πάλι στήν πλατεία τοῦ σχολειοῦ — μιά ταράτσα πάνω ἀπό τή ρεματιά.

Θά 'θελε νά τούς ἔλεγε κάτι κι αὐτός γιά τά δικά του τῆς Γερμανίας, τήν ξενιτιά, τή νοσταλγία, τά βάσανα. Ἐδῶ τώρα μποροῦσε νά τό λέει πιά καί νά μή φοβᾶται, πώς — «Ἰμεῖς ἐδῶ στό Ντομπρίνοβον»... Δικοί του ἀνθρῶποι εἶναι γύρω του, Ντομπρινοβίτες, Ντομπρίνοβο εἶναι ὅλα.

Καί δέν τό λέει. Ἀπό τίς πρῶτες μέρες ἀκόμα ἀρχίζει νά νιώθει πώς κάπως εἶναι καί κάπως δέν εἶναι μαζί μέ τούς ἄλλους. Κάτι τοῦ λείπει γιά νά 'ναι μαζί τους, γιά νά 'ναι ἀπ' αὐτούς. Ὁ συγραφέας μας νά 'ταν ἐδῶ, θά μποροῦσε νά 'λεγε πώς αὐτός ἀπόμεινε ὅλα τά χρόνια τῆς Γερμανίας Ντομπρινοβίτης, οἱ ἄλλοι δέν εἶναι τίποτα πιά, ἀπό πουθενά δέν εἶναι. Ὅπου βρεθοῦνε, μόλις βρεθοῦνε, θ' ἀρχίσουν σέ λίγο καί λένε πάλι γιά τίς δουλειές τους, γιά τά λεφτά τους, τά μαγαζιά τους, τά πράματα, μηχανήματα, κτήματα πού ἀγόρασαν, πού θ' ἀγοράσουν. Ἄν ἦταν ἐδῶ κανένας Μπρουσάκης, Σαββίδης, Γιαννόπουλος, ἀπό κείνους τούς φιλόσοφους τοῦ ἑλληνικοῦ καφενείου, θά 'χε πάλι τή σοφή τήν ἐξήγησή του — κοινωνία τῆς κατανάλωσης καί τό ξερίζωμα, τήν ἀλλοτρίωση τῶν ἀνθρώπων καί τ' ἄλλα πού λέγανε.

Ὁ Σκουρογιάννης δέ μποροῦσε βέβαια νά σκέφτεται τέτοια πράματα, τόσο πολλά. Ἄρχισε μόνο καί τό 'νιωθε πώς ἤτανε μόνος μέσα σ' αὐτούς τούς ἀνθρώπους, ἔτσι σά λίγο ξένος ἀνάμεσά τους. Τοῦ φαίνονται λίγο παράξενοι — ἄλλος κόσμος εἶναι. Ἄλλοι, λοιπόν, ἦταν ἐκεῖνοι οἱ φιλόσοφοι μέ τίς πολλές θεωρίες τους, τίς παρλαπίπες* καί τούς καυγάδες. Αὐτός ἦταν πού τούς ἀπόπαιρνε τότε — τούς θυμιέται τώρα καμιά φορά τό βράδυ, γυρίζοντας σπίτι. Καί κεῖνα τά βράδια τῆς ξενιτιᾶς, τό κουτό, βαρετό ξεροστάλιασμα στό σταθμό — δέν ξέρει βέβαια κι αὐτό νά τό πεῖ — ἄν ἄλλο δέν εἴχανε μέσα — ἤτανε κάπως σάν νά τούς δέναν, νά τούς ἑνώναν — ἴδιος καημός, ἴδια πίκρα — κάπως κοντά σου τόν νιώθεις τόν ἄλλον. Πολύ σκορπισμένοι τοῦ φαίνονται τοῦτοι — μέσα στήν Ἑλλάδα, μέσα στό δικό τους τόν τόπο. Καί δέν τό λέει — «Ἰμεῖς ἰδῶ εἰς τό Ντομπρίνοβον — φοβᾶται ὁ Σκουρογιάννης μή τοῦ ριχτοῦνε, τόν ἀποπάρουν κι ἐδῶ.

Ἔβαλε μαστόρους κι ἔφκιαξε τό 'να δωμάτιο, ἔφκιαξε δίπλα τό μαγειριό του, ταχτοποίησε μέ μεράκι τά γερμανικά κουζινικά πού 'χε φέρει, ἔφκιαξε μπροστά τήν αὐλή τήν πλακόστρωτη, τήν περγολιά* της. Ἔφ-

---

παρλαπίπες: φλυαρίες.

περγολιά: κληματαριά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κιαξε καί λίγο τό φράχτη — πῆγε κι ἔφκιαξε καί τούς τάφους τῶν γονιῶν του στό νεκροταφεῖο — τά τέλειωσε ὅλα σωστά, νοικοκυρεμένα. Οἱ ἄλλοι θά φεῦγαν ὥς τό φθινόπωρο, αὐτός δέν ἔφευγε, ἐρχόταν. Κατέβηκε γιά λίγες μέρες στά Γιάννινα, κανόνισε τήν ἐπιταγή γιά τή σύνταξή του νά τοῦ τή στέλνουνε στό χωριό, ἔβαλε τά λεφτά του στήν τράπεζα, τέλειωσε μ' αὐτά, γύρισε πίσω.

Καιρός ἤτανε πιά νά περπατήσει καί λίγο τόν τόπο του. Πῆρε τό δισάκι του ἕνα πρωί — νά κατέβαινε ὥς κάτω στή ρεματιά, νά 'μπαινε λίγο στό δάσος. Κατέβηκε. Μικρά «πριόνια» δουλεύουν καί τώρα στήν ἄκρη τοῦ δάσους. Ἔκατσε λίγο — τήν εἶδε τήν τυράγνια τῶν ἀνθρώπων, τῶν μουλαριῶν νά κουβαλοῦν ὥς τά φορτηγά τούς μεγάλους κομμένους κορμούς. Πιό γνώριμος τοῦ φάνηκε ὁ κόσμος αὐτός, πιό δικός του. Τράβηξε ὕστερα λίγο πιό πέρα, ἔκοψε ἀριστερά, μπῆκε στό μεγάλο δάσος. Πῆρε τό παλιό μονοπάτι τῶν τσομπαναραίων, τῶν ξυλοκόπων, τῶν παλιῶν ληστάρχων πού τραβάει γιά τήν κορφή. 'Ανάσανε βαθιά τό βουνίσιον ἀγέρα, στάθηκε μιά στιγμή καί τ' ἄκουσε ζωντανό τό βούισμα ἐκεῖνο τῶν δέντρων — πού μακρινό τόν ἀκολουθοῦσε τότε στή Γερμανία. Ἔφτασε στό ξέφωτο πού 'ξερε, κοντά στήν κορφή — ἕνα μικρό λιβάδι — σκηνίτες ἐκεῖνα τά χρόνια τά φέρναν ἐδῶ καί βοσκούσανε τά μικρά κοπάδια τους.

Γύρισε ἀργά στό χωριό μέ τό ἡλιοβασίλεμα — γραμμή γιά τό σπίτι — κανέναν δέν ἤθελε. Ἤτανε μιά μέρα καλή, κάτω στή ρεματιά, στή χαλικαριά, στά πριόνια, ψηλά στό βουνό. Τ' ὄνειρο τοῦ γυρισμοῦ του δέν τόν εἶχε γελάσει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές συγκεκριμένες ἀναμνήσεις ἀπό τήν πατρίδα στήριζαν τό Σκουρογιάννη στήν ξενιτιά;
2. Ποιά κοινά σημεῖα καί ποιές διαφορές ἔχει ἀπό τόν ὁμηρικό 'Οδυσσέα;
3. *Κάπως εἶναι καί κάπως δέν εἶναι μαζί μέ τούς ἄλλους:* ποιές ἀλλαγές στή ζωή καί στίς συνήθειες τῶν συμπατριωτῶν του τόν ἀπομάκρυναν ἀπό κοντά τους; (Νά ὑπογραμμίσετε ὅλα τά σχετικά χωρία).
4. Πότε ἡ μοναξιά τοῦ Σκουρογιάννη ἦταν βαρύτερη; Ὅταν ἦταν ξενιτεμένος ἤ ὅταν ἐπέστρεψε στό χωριό του; Νά δικαιολογήσετε τή γνώμη σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀντώνης Σαμαράκης

Πολεμική ἱστορία

Τό διήγημα πού ἀκολουθεῖ ἀνήκει στή συλλογή Ζητεῖται ἐλπίς *(1954).*

Τά τρία τέταρτα τῆς πόλης ἦταν ἐρείπια. Τίς δυό τελευταῖες βδομάδες ἡ πόλη εἶχε ἀλλάξει κύριο τρεῖς φορές. Ὁ πληθυσμός εἶχε φύγει ὅπως μποροῦσε.

Ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα, ἡ μάχη εἶχε φτάσει στό κορύφωμά της πίσω ἀπό τό σιδηροδρομικό σταθμό, δηλαδή πίσω ἀπό κεῖ πού ἦταν ἄλλοτε ὁ σιδηροδρομικός σταθμός. Καί οἱ δυό ἀντίπαλοι ἤτανε γεροί. Ταμπουρωμένοι στά ἐρείπια τῶν σπιτιῶν, πίσω ἀπό τοίχους ὄρθιους ἀκόμα ἤ μισογκρεμισμένους, σέ ὑπόγεια πού εἴχανε χωθεῖ κι εἴχανε στήσει πολυβόλα...

Πίσω ἀπό ἕναν τοῖχο αὐτός γέμιζε τό τουφέκι του κι ἔριχνε. Γέμιζε κι ἔριχνε ὅπως καί οἱ ἄλλοι. Τρία χρόνια περίπου ἔκανε τήν ἴδια δουλειά: γέμιζε κι ἔριχνε.

— Θά βρέξει! εἶπε ἕνας ἄλλος φαντάρος δίπλα του.

— Ναί; Καί ξέχασες νά πάρεις τήν ὀμπρέλα σου, εἰρωνεύτηκε ὁ λοχίας.

Κάποιος γέλασε, μά τό γέλιο του πνίγηκε ἀπό μιά ριπή πολυβόλου πού γάζωσε τόν τοῖχο. Ὁ φαντάρος πού εἶχε πεῖ πῶς θά βρέξει, ἔπιασε μέ τά δυό χέρια τήν κοιλιά του καί διπλώθηκε, στά δύο. Ὁ λοχίας ἔσκυψε πάνω του, τόν ξεδίπλωσε, τοῦ ἄνοιξε τά μάτια, κάτι ἄλλο ἔκανε ἀκόμα, ὕστερα τόν παράτησε ἐκεῖ καί ξανάπιασε τό πολυβόλο του.

Στό μεταξύ, αὐτός δέν εἶχε πάψει νά γεμίζει καί νά ρίχνει.

Δυό τετράγωνα χωρίζανε τούς δυό ἀντιπάλους. Κάπου ἑκατό μέτρα.

Μιά πινακίδα κλινικῆς, μ' ἕναν πράσινο σταυρό, ἔλεγε: ΗΣΥΧΙΑ.

— Κοιτάχτε κεῖ! φώναξε κάποιος.

Τήν ὥρα πού χάλαγε ὁ κόσμος, σχεδόν στή μέση τῆς ἀπόστασης πού χώριζε τούς ἀντιπάλους, ἕνα παιδί! Ἕνα ἀγόρι ἴσαμε 7-8 χρονῶν. Εἶχε βγεῖ μέσ' ἀπό τά χαλάσματα. Στεκότανε σύρριζα στόν τοῖχο.

Γιά λίγα δευτερόλεπτα οἱ δυό ἀντίπαλοι σταματήσανε νά ρίχνουν. Σά νά εἶχε δοθεῖ τό σύνθημα «Παύσατε πῦρ!».

Μά δέ βάσταξε πολύ αὐτή ἡ ἀνακωχή. Ἡ μάχη ξαναφούντωσε. Καί τό παιδί πάντα ἐκεῖ, σύρριζα στόν τοῖχο. Τότε αὐτός ἔπαψε νά γεμίζει καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλ. Κοντόπουλος: *Μάνα.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά ρίχνει, ἄφησε τό τουφέκι του, ἔπεσε μέ τήν κοιλιά στό χῶμα κι ἄρχισε νά σέρνεται πρός τό παιδί. Βροχή οἱ σφαῖρες γύρω του...

Κοίταζε τό παιδί, πού καθότανε πάνω στό κρεβάτι, στό βάθος τοῦ δωματίου. Τό εἶχε πάει στό ἰσόγειο ἑνός σπιτιοῦ πού εἶχε ἀπομείνει μισογκρεμισμένο, ἕνα τετράγωνο πέρ' ἀπό κεῖ πού γινότανε ἡ μάχη. Ἀργότερα θά τό στέλνανε στά μετόπισθεν.

Μιά σφαίρα τόν εἶχε πάρει στό ἀριστερό μπράτσο καθώς σερνότανε πρός τό παιδί. Τοῦ κάνανε ἕναν πρόχειρο ἐπίδεσμο.

Ἦτανε πολύ παράξενο πού γύρισε ζωντανός μαζί μέ τό παιδί. Τό λαβωμένο χέρι του τόν ἔβγαλε ἔξω ἀπό τή μάχη.

Τό παιδί καθότανε πάντα στό κρεβάτι καί τόν κοίταζε ἀμίλητο. Ἔριξε μιά ματιά γύρω του: τό σιδερένιο κρεβάτι, ὁ καναπές πού καθόταν αὐτός, ἕνα μπαοῦλο, κάτι καρέκλες, ἡ μιά σπασμένη, στόν τοῖχο δυό κάδρα πού παρίσταναν τοπία. Καί μιά φωτογραφία, δυό πρόσωπα, ἄντρας καί γυναίκα, ὄρθιοι ὁ ἕνας δίπλα στόν ἄλλον, χαμογελώντας.

Ποιός ξέρει ποιοί νά μένανε κεῖ καί τί νά εἴχανε γίνει!

— Ἔσωσα τή ζωή ἑνός παιδιοῦ! συλλογίστηκε.

Τό κοίταξε. Πῶς εἶχε ἀπομείνει μονάχο του μέσα στά ἐρείπια; Δέν τό εἶχε ρωτήσει τίποτα ἀκόμα. Ἦταν ἀλαφιασμένο. Τά μάτια του σκοτεινά, ἀγριεμένα.

— Σίγουρα θά μέ προτείνουνε γιά μετάλλιο, σκέφτηκε.

Ἔκανε ζέστη. Ἔβαλε τό χέρι του κι ἔτριψε τό στῆθος του. Συλλογίστηκε τό σπίτι του, τούς φίλους του, τίς σπουδές του πού τίς εἶχε ἀφήσει στή μέση. Κοντολογίς, συλλογίστηκε ὅλα αὐτά πού συλλογιοῦνται οἱ φαντάροι στόν πόλεμο, ἐκτός ἀπό τήν κοπέλα πού κάθεται καί περιμένει... Δέν ὑπῆρχε γι' αὐτόν τέτοια κοπέλα.

— Ἔσωσα τή ζωή ἑνός παιδιοῦ!

Τόν πῆρε ὁ ὕπνος.

Δέν τό εἶδε πάνω στό κρεβάτι σάν ἄνοιξε τά μάτια του. Ἦταν ἀριστερά, στή γωνία, πίσω ἀπό τό μπαοῦλο. Ἔπαιζε. Ἔπαιζε τόν πόλεμο. Εἶχε πάρει τό πόδι τῆς σπασμένης καρέκλας καί τό εἶχε γιά τουφέκι, πίσω ἀπό τό μπαοῦλο σάν πίσω ἀπό ὀδόφραγμα.

Δέν τόν εἶδε πού ξύπνησε. Καί συνέχισε νά παίζει τόν πόλεμο. Τό κοίταζε αὐτός, ἀκίνητος, ἀμίλητος. Τό εἶδε τώρα νά μεγαλώνει, νά γίνεται εἴκοσι χρονῶν, νά παίζει τόν πόλεμο, τόν ἀληθινό πόλεμο, ὅπως τόν ἔπαιζε κι αὐτός τρία χρόνια τώρα, ὅπως τόν παίζανε ἑκατομμύρια ἄλλοι...

— Ἔσωσα τή ζωή ἑνός παιδιοῦ! συλλογίστηκε, μά τώρα ἤτανε ἀλλιώτικος ὁ συλλογισμός του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στό δρόμο, φασαρία, φωνές. Βγῆκε νά δεῖ.

— Τί τρέχει; ρώτησε δυό φαντάρους πού περνάγανε βιαστικοί.

— Τί θές νά τρέχει; Ἀπό στιγμή σέ στιγμή τό τετράγωνο θά τιναχτεῖ στόν ἀέρα. Ὑποχωροῦμε!

Στάθηκε ἐκεῖ, καταμεσίς στό δρόμο.

— Τί κάθεσαι καί χαζεύεις τοῦ λόγου σου; τοῦ φώναξε ἕνας ἀνθυπολοχαγός. Δέν πῆρες εἴδηση τί θά γίνει; Ἐκτός ἄν θές ν' αὐτοκτονήσεις.

Στεκότανε ἀκόμα ἐκεῖ.

— Ἔσωσα τή ζωή ἑνός παιδιοῦ!

Τί παράξενα πού ἠχοῦσε μέσα του!

Ὁ ἥλιος χαμήλωνε. Σέ λίγο θ' ἄγγιζε τόν ὁρίζοντα.

Δυό φαντάροι περάσανε δίπλα του. Πῆγε μαζί τους.

Ἐρωτήσεις

1. Τό διήγημα χωρίζεται σέ δυό ἑνότητες-σκηνές. Στήν πρώτη κυριαρχεῖ μιά ἀνθρωπιά γεμάτη ἀγωνιστικότητα. Ποιά διάθεση κυριαρχεῖ στή δεύτερη καί τί συντελεῖ στή μεταστροφή;
2. Ἐκτός ἀπό αὐτή τή βασική ἀντίθεση ὑπάρχουν στό διήγημα καί ἄλλες ἀντιθέσεις πού ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ὡς μέσα τῆς τεχνικῆς του. Νά τίς ἐπισημάνετε.
3. Τό μήνυμα τοῦ διηγήματος αὐτοῦ συνδέεται μέ τό γενικό τίτλο τῆς συλλογῆς καί πῶς;
4. Τί θά κάνατε ἐσεῖς στή θέση τοῦ φαντάρου;

Νίκος Κάσδαγλης

Χῶμα καί νερό

Τό διήγημα ἀνήκει στή συλλογή Σπιλιάδες *(1952). Ὁ ἥρωας τοῦ διηγήματος, ὁ νεαρός Ἀνέστης, σάν γνήσιος θαλασσινός ἀγαπάει μέ πάθος τή θάλασσα. Ὁ μόνος δεσμός πού τον δένει μέ τούς ἀνθρώπους εἶναι ὁ ἀδερφός του, γιά τόν ὁποῖο αἰσθάνεται βαθιά στοργή.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μικρός ἀδελφός γύρισε ἀλαφρά τό δοιάκι*, κι ἡ βάρκα πῆρε τόν καιρό στά ὄρτσα*. Τώρα πάλευε μέ τό κύμα, κοντό καί κοφτό, γιατί δέν εἶχε κεφαλώσει* ἀκόμα τόν κάβο*, καί τό 'σπαγε μέ τή στρογγυλή τήν πλώρη της — καθώς εἶναι δά οἱ ψαράδικες οἱ βάρκες, πού τίς ἀλαφροσκώνει το κύμα καί δέ δύνεται νά τίς καβαλήσει.

Χοντρός καιρός· τό ἀνοιχτό πέλαγο κατέβαζε κύματα θερία στήν ἄκρη τοῦ κάβου, καί τά 'βλεπες ν' ἀσπρίζουνε, μακριά. Πάνω τους ἔβαλε ρότα* ὁ μικρός ἀδερφός, νά ξεσπάσει.

Βαρύθυμος, σκέφτηκε τήν κοπέλα πού ἀγαποῦσε ὁ ἀδερφός του. Τοῦ τά 'χε μολοήσει· χωριανή τους ἦταν, καί δέν τήν ἔβλεπε πρώτη φορά, μά στό πανηγύρι, πάνω στό χορό, ἕναν εὐρωπαϊκό πού τόνε χόρευαν ἀγκαλιαστά, κατάλαβε πώς βρῆκε τό ταιρι του. Τήνε γύρεψε.

Χρόνια τώρα κάθονταν, οἱ δυό μονάχοι, στό ἄσπρο σπιτάκι, θεμελιωμένο στήν ἀμμουδερή πούντα*, ὄμορφο καί βολικό, μέ τό παράθυρό του στό λεβάντε*, νά τούς καλημερίζει ὁ ἥλιος. Στ' ἀκρογιάλι ἀράζαν τή βάρκα, τ' ἀξεθύμαστο μεράκι τους.

Μονοιάζανε τ' ἀδέρφια, κι εὔκολα τά σιάξαν· ὁ μεγάλος θά 'παιρνε τό σπίτι κι ὁ μικρός τή βάρκα. Τό σπίτι κόστιζε παραπάνω, ὅμως μερακλίδικο σκαρί σάν τή βάρκα τους δύσκολα θά 'βρισκες. Ὕστερα, τό σπίτι τό 'χε ἀνάγκη ὁ μεγάλος, πού θά 'φτιαχνε δικιά του φαμίλια.

Ἡ βάρκα καβατζάρισε*, τό χοντρό κύμα τήν πλάγιασε καί γιόμισε τό πανί της, ἔγειρε, κόντεψε νά πάρει νερά ἀπό τήν κουπαστή. Ἕνας γερο-ψαράς πού 'ρχόταν ἀπό τό πέλαγο, μέ ὅλες τίς μοῦδες μαζεμένες καί τό φλόκο*, τοῦ 'βαλε τίς φωνές:

— Βρέ 'Ανέστη! Πιάσε μοῦδες*· πιάσε μοῦδες! Δέν τόνε νιώθεις τόν καιρό; Ποῦ πᾶς ἀπό δῶθε;

— Τραβάω συρτή*.

δοιάκι: ἡ λαβή τοῦ πηδαλιοῦ τῆς βάρκας, ἀλλιῶς λαγουδέρα.
ὄρτσα: μέ τήν πλώρη πρός τόν ἄνεμο.
κεφαλώνω: φτάνω στήν κορυφή τοῦ κάβου.
κάβος: ἀπόκρημνο ἀκρωτήρι.
ρότα: ἡ πορεία τοῦ πλοίου.
πούντα: χαμηλό ἀκρωτήρι.
λεβάντες: ἀνατολικός ἄνεμος.
καβατζάρω: παρακάμπτω τό ἀκρωτήρι (κάβο).
πιάσε μούδα: μάζεψε τό ἱστίο.
φλόκος: τό μεγάλο μεσαῖο ἱστίο τοῦ πλοίου.
συρτή: ἁλιευτικό ἐργαλεῖο πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀνθεκτικό νῆμα ἐφοδιασμένο μέ ἀγκίστρια· σύρεται ἀπό τή βάρκα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Μέρος πού τό 'βρες! Μήτε σφύρνα* δέν ἔχει. Τράβα πίσω, ν' ἀπαγκιάσει* κιόλας.

Πῆγε νά βλαστημήσει ὁ 'Ανέστης ἀπό τή φούρκα του, τί ἀνακατωνόταν ὁ γέρος. Πολύ πού σκοτιζότανε γιά τή συρτή, τέτοιες ὧρες. Ἔσκυψε πάνω στό δοιάκι, καί οἱ βάρκες ξεμακρύναν, καί κουβαλοῦσε τά κύματα μέ τή σειρά, κι ἕνα πελώριο, βράχος σωστός, τσάκισε ξαφνικά σ' ἀφρούς μπροστά στήν πλώρη του καί πήδηξε στήν κουβέρτα. Τό νερό μές στή βάρκα ἀνέβηκε πάνω ἀπ' τά πατώματα, κι ἔσκυψε νά τ' ἀδειάσει μέ τό σφουγγάρι, μά ὁ νοῦς του γύριζε. Δέ φελοῦσε νά χασομεράει. Πῆρε βόλτα καί τά πρύμνισε*, ὁ καιρός καί τό κύμα τόνε σπρῶχναν, νά μισεύγει* γοργά.

Τήν ἴδια μέρα ὁ 'Ανέστης πῆρε τά σκουτιά* του στή βάρκα κι ἔφυγε, ν' ἀφήσει τόν ἀδερφό νά συγυρίσει τό σπίτι του ὅπως τόνε βολοῦσε*.

Πῆγε σέ μακρινά μέρη, ἀψάρευτα, σέ ψαρότοπους γεμάτους σκαθάρια, λυθρίνια καί φαγκριά. Ταξίδευε πολλές ὧρες, γιά νά φτάσει στήν πολιτεία πού τά πουλοῦσε, ὅμως ποτές δέν κάθισε νά γλεντήσει μέ φίλους τά λεφτά του. 'Από τό βράδυ κιόλας ξεκινοῦσε γιά τό ψάρεμα, καί σιγά σιγά ἀρχίνισαν νά λέν πώς εἶχε γίνει παράξενος κι ἀπόσκοσμος, πώς μόνο τή βάρκα του ἀγαποῦσε, κι ὧρες ὁλάκερες τῆς γλυκομιλοῦσε, σάν νά 'ταν πλάσμα ζωντανό.

Τό συνηθισμένο του ἀραξοβόλι — μιά μεγάλη σπηλιά στά σπλάχνα τοῦ θεριεμένου κάβου· λέγαν πώς ἤτανε στοιχειωμένη. 'Η μπασιά* της, χαμηλή, στρογγυλή τρύπα, ἴσα πού χωροῦσε νά περάσει μιά βάρκα ξαρμάτωτη*. Κανένας δέν εἶχε μπεῖ μέσα, βαθιά, ὅσο πού ὁ μικρός ἀδερφός τήν ἔκαμε ἀποκούμπι στίς χειρότερες φουρτοῦνες.

Ἕνα βράδυ πού ὁ καιρός ἔδειχνε ἄσκημα σημάδια, κάτι ψαράδες τόν εἶδαν νά τρυπώνει μέσα. Τή νύχτα ξέσπασε τό μπουρίνι· ὁ ἄνεμος γύρισε ἀπό τή μεριά τοῦ πελάγου καί σήκωσε κύματα βουνά, πού σφάλισαν τήν μπασιά τῆς σπηλιᾶς. Οἱ ψαράδες θυμήθηκαν τόν ἀπόκοτο* πού

σφύρνα: εἶδος ψαριοῦ· ἀλλιῶς μύραινα.
ἀπαγκιάζω: καταφεύγω σέ μέρος προφυλαγμένο ἀπό τόν ἄνεμο.
πρυμνίζω: στρέφω τήν πρύμνη τοῦ πλοίου πρός τόν ἄνεμο, πλέω μέ οὔριο ἄνεμο.
μισεύω: ἐδῶ πλέω.
σκουτιά: ρουχα
βολοῦσε: βόλευε.
μπασιά: εἴσοδος.
ξαρμάτωτος: χωρίς ἄρμενα.
ἀπόκοτος: παράτολμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κλείστηκε, μηνύσανε στό λιμεναρχεῖο, καί κεῖνο ἔστειλε λιμενικούς μέ μιά δυνατή μπενζίνα νά τόνε γλιτώσει. Πῆραν ἕναν ἀπό τούς ψαράδες ὁδηγό καί ξεκίνησαν. Σά φτάσανε κοντά στό βουνό, εἶδαν τά κύματα νά σκάζουν ἀγριεμένα στό βράχο. Δέν μπόρεσαν νά σιμώσουν, θά τσακίζονταν. Σφυρίξανε μέ τή σειρήνα καί ρίξανε ντουφεκιές πού πνίγηκαν μέσα στό μούγκρισμα τῆς θάλασσας. Ἀπό τή σπηλιά βγαῖναν οὐρλιαχτά πρωτάκουστα καί τρομερές βροντές, σάν νά σκάζανε δυναμίτες. Ἔλεγες πώς ἀπό τήν περασμένη νύχτα ξαπολυθῆκαν τά στοιχειά.

Κανένας δέν τούς ἀπάντησε· μήτε νά τούς ἀκούσει μποροῦσε, μήτε καί ν' ἀκουστεῖ. Ὅταν τά κύματα χιμούσανε στό βράχο ξεπηδοῦσαν θεόρατα, καί σάν τραβιόνταν ξεσκεπάζανε μιά μεγάλη τρύπα, ἐκεῖ πού στίς ὧρες τῆς μπουνάτσας* ξεχώριζε ἡ στενή μπούκα* τῆς σπηλιᾶς.

Ὁ λιμενικός πού κουμαντάριζε τήν μπενζίνα ἔκαμε τό σταυρό του κι ἔδωσε ὄρντινο* νά γυρίσουν.

Ὕστερα ἀπό μέρες ὁ καιρός ἀρχίνισε νά κόβει, κι ὅσο πάγαινε καλμάριζε. Πρός τό βράδυ, ὁ χαμένος ἔφτασε σ' ἕνα ψαράδικο σπίτι, στήν ἀκροθαλασσιά. Ἦταν ἄγριος, καί τά μάτια του λάμπαν παράξενα. Δέν ξεθαρρεύτηκαν νά τοῦ μιλήσουν, καί κεῖνος τράβηξε γραμμή στό πηγάδι κι ἔβγαλε νερό μέ τόν κουβά· ἔχωσε μέσα τό κεφάλι του κι ἤπιε ἀχόρταγα, σά διψασμένο ζό.

Ἀπό τότες ἔγινε ἀκόμα πιό μονόχνοτος. Δέ μίλαγε σέ κανένα, σά δέν ἦταν ἀνάγκη, ἀπόφευγε τούς ἀνθρώπους.

Μιά βραδιά ἀράξανε δίπλα του ψαράδες· κοιμόταν καί δέν τούς ἔνιωσε. Κατά τά μεσάνυχτα ξύπνησαν καί τόν ἄκουσαν νά μιλάει μονάχος. Μπορεῖ νά κουβέντιαζε στή βάρκα του, μπορεῖ καί στά στοιχειά τῆς νύχτας καί τῆς θάλασσας. Οἱ ψαράδες θυμήθηκαν πόσο ἦταν παράξενος, καί φοβήθηκαν. Λεβάρανε* μαλακά τήν ἄγκυρα καί φύγαν.

Νόμιζες πώς ζήλευε τή βάρκα του. Ποτές δέν ἄφησε κανένα νά τήν πάρει, καί λέγανε πώς ἔκρυβε μέσα τά λεφτά του, πού ἀπό κουβέντα σέ κουβέντα τά κάμανε θησαυρό.

Ἕνα μήνα πρίν ἀπό τό γάμο τοῦ ἀδερφοῦ του, πῆγε σ' ἕνα μάστορα καί τοῦ παράγγειλε νά φτιάξει μιά βάρκα ὁλόιδια μέ τή δικιά του, κι ὅσο σκαρωνότανε στάθηκε ἀπό πάνω καί πασπάτευε τά μαδέρια, νά δεῖ μήν ἔκλωναν* πουθενά.

μπουνάτσα: νηνεμία, γαλήνη.
μπούκα: στόμιο.
ὄρντινο: διαταγή.
λεβάρω: σηκώνω τήν ἄγκυρα.
ἔκλωναν: γύριζαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιά καρίνα ἔβαλε καστανιά, γιά σκαρμούς καί κουπαστές μουριά, τά μαδέρια ὅλο ἀνατολίτικο ξύλο, νά 'ναι λαφρύ, γερό κι ἐλαστικό. Τήν κόντρα καρίνα τήν ἔφτιαξε ἀπό ὀξιά· τό ἄλμπουρο καί τήν ἀντένα ἀπό κυπαρίσσι γιομάτο ψιλούς κόμπους. Τό πανί τό 'κοψε μονάχος, κι ὅταν τό πῆγε στή μηχανή, νά τοῦ τό ράψουνε, κάθισε κεῖ πέρα, μήν τοῦ χαλάσει ὁ ράφτης τό τσαλίμι*.

Τήν παραμονή τοῦ γάμου, πρωί πρωί, τοίμασε σά νύφη τήν καινούρια βάρκα, τήν ἔδεσε ρυμούλκι καί κίνησε γιά τό χωριό.

Στό δρόμο ἔπεσε ὁ καιρός· μπουνάτσα, χαρά Θεοῦ. Ἡ θάλασσα ἔμοιαζε γυαλί, ὅσο ἔφτανε τό μάτι. Μακριά, ἔβλεπες ἀνάλαφρες τίς ἀκρογιαλές νά σηκώνονται στόν ἀέρα, σάν νά μήν ἀκουμπούσανε στή γῆς. Κάπου κάπου ἕνα λαφρύ ἀεράκι χάιδευε μαλακά τήν ὄψη τοῦ νεροῦ, τή σούρωνε ἀνάλαφρα, κι ἔπεφτε.

Ὁ Ἀνέστης τίς χαιρότανε τέτοιες μέρες· ψάρευε ὅπως ἤθελε, κι ἤτανε δύσκολο νά μή γιομίσει τό πανέρι του ὥς ἀπάνω. Αὐτή τή φορά ὅμως βιαζόταν νά προφτάσει τό γάμο, κι ἤξερε καλά πόσο δρόμο εἶχε μπροστά του. Κατέβασε τό πανί καί κάθισε στά κουπιά.

Σάν ἔφτασε στό χωριό, τήν ἄλλη μέρα μέ τό βασίλεμα τοῦ ἥλιου, ἄκουσε τίς καμπάνες τῆς ἐκκλησιᾶς νά χτυπᾶνε χαρούμενα. Ἡ καρδιά του σφίχτηκε. Δέν εἶχε προφτάσει τό γάμο, κι ἤτανε γρουσουζιά.

Ἔδεσε γοργά τίς βάρκες καί, μ' ὅλη του τήν κούραση, πετάχτηκε ν' ἀπαντήσει τούς νιόνυφους. Ἀγαποῦσε πολύ τόν ἀδερφό του, καί τόσοι μῆνες πού πέρασε ὁλομόναχος θεριέψανε τή λαχτάρα του.

Δέ στάθηκε νά συγυριστεῖ. Ἔτρεξε ὅπως ἦταν, ἀξούριστος, ξυπόλυτος, μέ τή χοντρή μάλλινη φανέλα καί τό μουσαμαδένιο, ψημένο ἀπό τ' ἁλάτι πανταλόνι, μέ τά μαλλιά ἀνακατωμένα.

Τούς πρόφτασε στό δρόμο, τό γαμπρό ντυμένον τά καλά του μέ περίσσια φροντίδα, στό χέρι του τή νύφη, ἀσπροφορεμένη μέ τά πέπλα. Πίσω τους ἐρχόταν ὁλάκερο τό χωριό, πού χαλοῦσε τόν κόσμο στίς φωνές καί τά τραγούδια.

Μέσα σ' ὅλους, μόνο τόν ἀδερφό του εἶδε. Χύθηκε καί τόν ἀγκάλιασε, τά λόγια δέ βγαῖναν ἀπό τό στόμα του. Χαιρότανε γιά τή βάρκα πού 'φερε· ὁ ἀδερφός του εἶχε σπίτι νά κάτσει καί νά βάλει καί τή γυναίκα του, ὅμως τό ψωμί του πῶς θάν τό 'βγαζε; Ἤθελε νά τοῦ δείξει τή βάρκα. Πιό ὄμορφη δέν εἶχε ξαναγίνει, μήτε πιό γρήγορη, στοίχημα ἔβανε· τό πανί της τό 'χε κόψει ὁ ἴδιος.

Τά λόγια του τά 'χε πάντα λιγοστά, καί τώρα ἡ λαχτάρα τόν ἔπνιγε. Κάποτε τ' ἀδέρφια νιώθανε χωρίς μιλιά ὁ ἕνας τόν ἄλλον, ὅμως εἶχανε

τσαλίμι: σκέρτσο, χάρη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χάσει αὐτό τό συνήθειο μέ τό μισεμό του. Πῆρε τόν ἀδερφό του ἀπό τό χέρι, νά τόν τραβήξει στό λιμάνι.

— Ἔλα, ἔλα, Τσαμπίκο! Ἔλα νά δεῖς!

Κεῖνος, ἀπαρχῆς ἤτανε πειραγένος πού 'λειπε ὁ ἀδερφός του στό γάμο· καί νά τώρα πού ἐρχόταν, μά σέ τί χάλια!

Γύρισε στά πεθερικά του πού τούς κοιτάζαν, καλοντυμένοι κι ὁμορφοσυγυρισμένοι, τό αἷμα τοῦ ἀνέβηκε στό κεφάλι. Τί γύρευε καί τόν τραβοῦσε ἀπ' τό μανίκι; Λευτερώθηκε μ' ἕνα τίναγμα ἀπό τό χέρι πού τόνε βαστοῦσε.

— Ἄσε με λοιπόν, Ἀνέστη, μέ λίγδιασες!

Ὕστερα, βλέποντας πού τά 'χασε, τόνε λυπήθηκε.

— Τράβα ν' ἀλλάξεις κι ἔλα σπίτι γιά τό γλέντι.

Ὁ μικρός παραμέρισε στήν ἄκρη κι ἄφησε τήν παράτα νά περάσει. Ὅλο τό χωριό τόν ἤξερε καί τόνε χαιρετοῦσε, ὅμως κανένας δέ στάθηκε νά τόνε ρωτήσει ποῦ βρισκότανε καί τί ἔκανε τόσον καιρό. Ὅλοι εἶχαν τήν παρέα τους, κοπέλες καί παλικάρια, γελούσανε καί τραγουδοῦσαν. Κανένας δέν ξεχώρισε νά τοῦ κάμει συντροφιά. Παγαίνανε στό γλέντι.

(Ὁ Ἀνέστης ἔφυγε καί πῆγε νά δανειστεῖ ροῦχα. Ντύθηκε καί ἐπέστρεψε. Πῆγε στό τραπέζι τοῦ γάμου. Καθόταν μόνος του καί σέ μιά στιγμή βρῆκε τήν εὐκαιρία νά μιλήσει στόν ἀδερφό του.)

— Τσαμπίκο, πᾶμε στό λιμάνι!

— Τί θά κάνουμε στό λιμάνι, βρέ Ἀνέστη, σήμερα κιόλας, νυχτιάτικα. Ἤ μπάς καί τοίμασες τά παραγάδια; ρώτησε παίζοντας.

— Πᾶμε στό λιμάνι, Τσαμπίκο, πᾶμε νά δεῖς τή βάρκα πού σοῦ 'φερα Δέν τό βαστοῦσα πού 'φυγα καί σ' ἄφησα χωρίς βάρκα. Τό σκαρί εἶναι ὁλόιδιο μέ τῆς δικιᾶς μας, τό πανί της σταφιδένο, τό 'χω κόψει μονάχος. Ἔλα νά δεῖς, δέν ἔχει τό ταίρι της. Ἀπό πάνω στεκόμουν ὅσο τήνε φτιάχναν. Ἔλα, τήν ἔχω στό λιμάνι· σ' τήν ἔφερα νά ψαρεύεις.

Εἶχε πάρει τό χέρι τοῦ ἀδερφοῦ του, εἶχε σηκωθεῖ ὀρθός καί μιλοῦσε μ' ἄψη. Κεῖνος τόν κοίταξε συγκινημένος, μ' ἀντίς γι' αὐτόν ἀπάντησε ἡ νύφη:

— Δέν ἔχει ἀνάγκη νά ψαρεύει ὁ Τσαμπίκος. Μοῦ δώσανε προίκα ἕν' ἀμπέλι, ὅλο ἀμερικάνικο κλῆμα. Βγάνει διαλεχτό σταφύλι γιά τό τραπέζι, ὄχι κρασοστάφυλα. Δέν ξέρει ἀκόμα νά τό δουλέψει, ὅμως θά τόνε μάθουνε τ' ἀδέρφ α μου. Δέ θά θαλασσοπνίγεται, νά μήν ξέρω πότε θά γυρίσει. Καί σύ, Ἀνέστη, τ' ἀμπέλι ἔχει πολλή δουλειά καί πολύ ψωμί. Θ' ἀφήσεις τή θάλασσα, νά ξεκουραστεῖς κοντά μας.

Ὁ μικρός ἀδερφός τινάχτηκε ἀγριεμένος· τί γύρευε αὐτή ἡ ξένη ν'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνακατωθεῖ στήν κουβέντα τή δικιά του; Μέσα του φούντωνε ἡ καταφρόνια τοῦ θαλασσινοῦ γιά τά σκουλήκια τῆς γῆς, πού τρέμουνε τή ζωή τους, στιμάρουν* τί θά φᾶν αὔριο καί φυλᾶν ἑνός χρόνου φαΐ σάν τά μερμήγκια.

— Ἐμένα δέ μέ γέννησε ἡ μάνα μου σκαφτιά! ξέσπασε.

— Τό σκάψιμο μᾶς ἔδωσε νά φορᾶμε δικά μας ροῦχα! ἀπάντησε θυμωμένη ἡ πεθερά.

— Μάνα! ἔκαμε ἡ νύφη φοβισμένη.

Ὁ μεγάλος ἀδερφός ἔσπρωξε τό μικρό στήν καρέκλα του.

— Πίνε καί μή μιλᾶς! Πάλι τά 'καμες θάλασσα.

Ὅλοι πήρανε χαμπάρι· εἶχανε γυρίσει καί τούς κοιτάζαν. Κάτι κοπέλες κρυφογέλασαν.

Ὁ Ἀνέστης ἔσκυψε στό ποτήρι του. Ντρεπότανε γιά τή φασαρία, γιά τά ξένα ροῦχα, πού γελάσανε μαζί του, καί δέν ἤθελε ν' ἀντιμιλήσει, μή ζορίσει τόν ἀδερφό του. Τοῦ 'ρχότανε νά τσακίσει σάν ἄχερο τή γριά πού τόνε ρεζίλεψε. Ὅμως, δέν ἔλεγε ψέματα. Αὐτά τά ροῦχα τά φοροῦσε χτές ὁ φίλος του, ὅλοι τόν εἴχανε δεῖ. Ὕστερα, γιατί νά τήν πειράξει κι αὐτός; Γγίχτηκε* πού τοῦ 'πανε γιά τ' ἀμπέλι; Γιά καλό τοῦ τό 'παν. Ἤτανε τίμιο πράμα νά δουλεύεις τή γῆς. Κι ἄν ὁ ἀδερφός του μελετοῦσε νά παρατήσει τό ψάρεμα, γιά νά σκάβει, δέν τοῦ 'πεφτε λόγος. Κι ἡ νύφη του ἀκόμα εἶχε δίκιο νά ζηλεύει τή θάλασσα, νά θέλει τόν ἄντρα της δικός της. Τί γύρευε δῶ πέρα, ἀγριάνθρωπος καί κακοντυμένος; Ἦρθε γιά νά κάμει τόν ἀδερφό του νά χαρεῖ, ἤ νά τόνε ντροπιάσει;

Σηκώθηκε βαρύς, τό κεφάλι του γύριζε ἀπ' τό πιοτό. Εἶχε πολύν καιρό νά πιεῖ, τό ξέμαθε. Πῆγε νά γυρέψει ἀπ' τόν ἀδερφό του νά τόνε συμπαθήσει πού τοῦ χάλασε τή χαρά του, μά ἡ γλώσσα του μπερδευόταν καί τραύλιζε μισόλογα. Τά παράτησε καί γύρισε νά βγεῖ τρεκλίζοντας. Ἡ νύφη τόν κράτησε.

— Κάτσε νά σοῦ στρώσω ἐδῶ· ποῦ θά κοιμηθεῖς;

— Συνήθισα νά κοιμᾶμαι στή βάρκα, κυρά, ἀπάντησε μέ δυσκολία.

Βγῆκε στήν αὐλή, καί πάλι γελάσανε μαζί του, βλέποντας πού δέν μποροῦσε νά σταθεῖ στά πόδια του. Κάποιος τόν πῆρε ἀπό τό μπράτσο, τόνε βοήθησε νά πάει παρακάτω καί τόν παράτησε στό δρόμο γιά τό λιμάνι· πάσκισε νά περπατήσει, μά ὅλα στριφογυρίζανε. Κάθισε χάμω, νά συνεφέρει, κι ἔκλεισε τά μάτια.

Ξύπνησε μέ φοβερό ἀνακάτωμα στό στομάχι. Ἔνιωθε ζαλάδα· σηκώθηκε μέ κόπο, μά ὅ,τι εἶχε φάει τοῦ ἀνέβηκε ξαφνικά στό στόμα.

Ξαλάφρωσε, τό μυαλό του καθάρισε. Θαμποχάραζε πιά. Κατέβηκε ἀρ-

---

στιμάρω: ἐκτιμῶ, ὑπολογίζω.
γγίχτηκε: θίχτηκε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γά στό λιμάνι, ἀνασαίνοντας βαθιά, ἀποζητώντας στόν ἀέρα τίς ἀδυνατισμένες ἀπό τήν ἀπόσταση ἀψές μυρουδιές τῆς θάλασσας. Σάν ἔφτασε, πέταξε τά ροῦχα του καί βούτηξε. Τό κρύο νερό τοῦ 'καμε καλό. Ἤτανε σκοτεινά, ὅμως τό μαῦρο, πηχτό σκοτάδι τῆς νύχτας ἔπαιρνε πιά ἕνα χρῶμα γκριζωπό καί διάφανο. Ἤθελε νά ζήσει! ὅπως τό χαιρόταν ὁ ἴδιος, ὄχι ὅπως καταλάβαιναν οἱ ἄλλοι.

Σά βγῆκε, ἔριξε μιά πικραμένη ματιά στήν καινούρια βάρκα, πού σκαμπανέβαζε ξένοιαστη στά νερά τοῦ λιμανιοῦ. Τήν ἔφερε κοντά στήν ἀμμουδιά καί τήν τράβηξε ὄξω. Ἔκαμε δέμα τά ξένα ροῦχα καί τ' ἄφησε. Γύρισε στόν οὐρανό, κι εἶδε στόν πουνέντη τά μικρά, σκόρπια νέφαλα πού φέρνανε τό μελτέμι. Φυσοῦσε κιόλας ψιλό ἀεράκι.

Μπῆκε στή βάρκα του καί λεβάρισε τήν ἄγκυρα· σήκωσε τό πανί καί κάθισε στό τιμόνι.

Μπροστά του ἁπλωνόταν ἀπέραντο τό πέλαγο.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές ἀλλαγές ἔφερε στή ζωή τοῦ Ἀνέστη ἡ ἀπόφαση τοῦ ἀδελφοῦ του νά παντρευτεῖ;
2. Τί προδίδει ἡ ἰδιαίτερη φροντίδα καί ἡ προσωπική ἐπίθλεψη τοῦ Ἀνέστη στήν κατασκευή τῆς βάρκας;
3. Καί τά δύο ἀδέλφια εἶναι ψαράδες· σέ τί διαφέρουν ὅμως μεταξύ τους.
4. Σέ ποιό δίλημμα βρέθηκε ὁ Ἀνέστης κατά τή σύγκρουση; Τί ἄνθρωπο δείχνει ἡ ἀπόφασή του νά γυρίσει στή θάλασσα;
5. Ποιά θαλασσινή εἰκόνα ἀπό τό διήγημα σᾶς γοήτευσε περισσότερο καί γιατί;

πουνέντης ἤ πουνέντες: δυτικός ἄνεμος, ὁ Ζέφυρος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γενικές ἐρωτήσεις

1. Ποιοί παλιότεροι ποιητές συνέβαλαν σημαντικά στή διαμόρφωση τῆς μεταπολεμικῆς ποίησης;
2. Σέ ποιούς κύκλους μποροῦμε νά κατατάξουμε τούς ποιητές τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου;
3. Ποιοί ποιητές ἔμειναν περισσότερο προσκεκολλημένοι στήν παλιά ποίηση ὡς πρός τή μορφή;
4. Ποῦ διαφέρει βασικά ἡ μεταπολεμική ποίηση ἀπό τήν παραδοσιακή καί εἰδικότερα τῆς περιόδου 1922-1930;
5. Μέ ποιά προβλήματα ἀσχολοῦνται οἱ μεταπολεμικοί πεζογράφοι;
6. Σέ πόσους κύκλους μποροῦμε νά κατατάξουμε τούς μεταπολεμικούς πεζογράφους καί ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά κάθε κύκλου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ξένη Λογοτεχνία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πικάσσο: *Τό παιδί μέ τό σκύλο.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλέξαντρος Πούσκιν

Τό ἀηδόνι

Τοῦ Μάη τίς νύχτες κελαηδεῖ μές στούς γαλήνιους κήπους
τ' ἀηδόνι τῆς ἀνατολῆς ἀνάμεσα στά ρόδα.
Τό τρυφερό τριαντάφυλλο δέ νιώθει οὐδέ κι ἀκούει
καί κάτω ἀπό τό ἐρωτικό τραγούδι ἀποκοιμιέται.

Ποιητή, ὅταν τήν ψυχρή ὀμορφιά θά τραγουδήσεις, σκέψου
μόνο τ' ἀηδόνι· ἀληθινά, πρός τί νά μπεῖς στόν κόπο;
Τούς στίχους σου δέν τούς ἀκούει μήτε τούς νιώθει ἐκείνη!
Ἀνθίζει, γιά νά φαίνεται, μά 'ναι κουφή ἡ καρδιά της.

Ἐρωτήσεις

1. Τί διαπιστώνει ὁ ποιητής στήν πρώτη στροφή καί τί συμβουλεύει στή δεύτερη.
2. Ποιός εἶναι ὁ παραλληλισμός πού κάνει ὁ ποιητής στό ποίημα;
3. Ἀκολουθεῖ ὁ ποιητής τή συμβουλή πού δίνει ὁ ἴδιος; Ἄν ὄχι, γιατί;
4. Τό τριαντάφυλλο δέν ἀκούει τό τραγούδι τοῦ ἀηδονιοῦ οὔτε ἡ «κουφή καρδιά» τούς στίχους τοῦ ποιητῆ. Κι ὅμως αὐτό δέν ἐμποδίζει καί τούς δυό νά τραγουδοῦν. Γιατί;

Κάρολος Μπωντλαίρ

Ἄλμπατρος*

Ὁ Μπωντλαίρ εἶναι ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους Γάλλους ποιητές πού ὁδήγησαν τήν ποίηση ἀπό τό ρομαντισμό στό συμβολισμό. Τό ποίημα ἀνήκει στήν ποιητική του συλλογή Ἄνθη τοῦ Κακοῦ *(1857). Νά προσέξετε ἰδιαίτερα τί συμβολίζει γιά τόν ποιητή ἡ τραγική μοίρα τῶν ἄλμπατρος.*

Συχνά, γιά νά περάσουνε τήν ὥρα οἱ ναυτικοί,
ἄλμπατρος πιάνουνε, πουλιά μεγάλα τῆς θαλάσσης,
πού ἀκολουθοῦνε σύντροφοι, τό πλοῖο, νωχελικοί
καθώς γλιστράει στοῦ ὠκεανοῦ τίς ἀχανεῖς ἐκτάσεις.

ἄλμπατρος (ὁ): οἱ ἄλμπατρος εἶναι τά μεγαλύτερα θαλασσοπούλια· τό ἄνοιγμα τῶν φτερῶν τους ξεπερνᾶ τά τρία μέτρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καί μόλις στό κατάστρωμα τοῦ καραβιοῦ βρεθοῦν
αὐτοί οἱ ρηγάδες* τ' οὐρανοῦ, ἀδέξιοι, ντροπιασμένοι,
τ' ἀποσταμένα τους φτερά στά πλάγια παρατοῦν
νά σέρνονται σάν τά κουπιά πού ἡ βάρκα τά πηγαίνει.

Πῶς κοίτεται ἔτσι ὁ φτερωτός ταξιδευτής δειλός!
Τ' ὡραῖο πουλί τί κωμικό κι ἀδέξιο πού ἀπομένει!
Ἕνας τους* μέ τήν πίπα του τό ράμφος του χτυπᾶ
κι ἄλλος*, χωλαίνοντας, τό πῶς πετοῦνε παρασταίνει.

Ἴδιος μέ τοῦτο ὁ Ποιητής τ' ἀγέρωχο πουλί
πού ζεῖ στή μπόρα κι ἀψηφᾶ τό βέλος τοῦ θανάτου,
σάν ἔρθει ἐξόριστος στή γῆ καί στήν ὀχλοβοή
μές στά γιγάντια του φτερά χάνει τά βήματά του.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς κλιμακώνεται ἡ περιγραφή στίς τρεῖς πρῶτες στροφές καί μέ ποιές λέξεις, φράσεις ἤ ἄλλα μέσα αἰσθητοποιεῖται;
2. Νά μελετήσετε τήν τελευταία στροφή.α) Τί εἶναι γιά τόν Μπωντλαίρ ὁ ποιητής; β) Γιατί διάλεξε ὡς σύμβολο τόν ἄλμπατρος;

Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα

Τοπίο

κάμπος
μέ τά λιόδεντρα
ἀνοίγει καί κλείνει
σάν βεντάγια.
Πάνω στόν ἐλαιώνα
ἕνας οὐρανός βαθύς
καί μιά σκούρα βροχή
ἀπό κρύα ἀστέρια.
Καλαμιές καί σκιά τρέμουν

ρήγας: βασιλιάς.
ἕνας τους, ἄλλος: ἀπό τούς ναυτικούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στοῦ ποταμοῦ τήν ὄχθη.
Ὁ γκρίζος ἀέρας κυματίζει.
Τά λιόδεντρα
φορτωμένα ἀπό κραυγές.
Ἕνα σμάρι
αἰχμάλωτα πουλιά
πού κουνᾶνε τίς μακριές
μακριές οὐρές τους στή σκιά.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές εἰκόνες παρουσιάζει ὁ ποιητής σ' αὐτό τό ποίημα καί σέ ποιά γενικότερη εἰκόνα ἐντάσσονται;
2. Πῶς δείχνουν οἱ εἰκόνες αὐτές τήν εὐαισθησία τοῦ ποιητῆ;

Ὀνορέ ντέ Μπαλζάκ

Εὐγενία Γκραντέ
(ἀπόσπασμα)

Ὁ Γκραντέ, παλιός βαρελάς, εἶχε ἕνα μεγάλο πάθος γιά τά χρήματα. Κατόρθωσε χάρη στίς ἱκανότητές του νά ἐκμεταλλευθεῖ τίς διάφορες καταστάσεις καί νά ἀποκτήσει τόσο μεγάλη περιουσία, ὥστε νά θεωρεῖται ὁ πλουσιότερος ἄνθρωπος στό Σομύρ. Ἡ φιλαργυρία του ὅμως ἦταν παθολογική. Ἐπέβαλε στόν ἑαυτό του, στή γυναίκα του καί τή μοναχοκόρη του Εὐγενία μιά στερημένη ζωή.

Μόνο δυό ἄνθρωποι στήν πόλη ἤξεραν τό μέγεθος τῆς περιουσίας του· ὁ συμβολαιογράφος Κρουσό καί ὁ τραπεζίτης ντέ Γρασσέν. Ἀλλά καί οἱ δυό κρατοῦσαν κλειστό τό στόμα τους ἀπό ἐπαγγελματική ἐχεμύθεια. Ἐλάχιστοι ἄνθρωποι πήγαιναν στό σπίτι του. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν ὁ πρόεδρος τοῦ πρωτοδικείου, ἀνιψιός τοῦ συμβολαιογράφου Κρουσό, καί ὁ Ἀδόλφος, γιός τοῦ τραπεζίτη ντέ Γκρασσέν. Καί οἱ δύο ἀνύπαντροι, ἐπιδίωκαν νά παντρευτοῦν τήν Εὐγενία, γιά νά κληρονομήσουν τή μεγάλη περιουσία της. Αὐτός ἦταν καί ὁ λόγος τῆς ἀντιζηλίας πού ὑπῆρχε στίς δυό οἰκογένειες.

Ἕνα βράδυ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1819, πού ἡ Εὐγενία γιόρταζε τά γενέθλιά της — ἦταν 23 ἐτῶν — οἱ δυό ἀντίπαλες οἰκογένειες ἐπισκέπτονται τούς Γκραντέ. Παρακολουθῆστε τή σκηνή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πάνου στό γεῦμα, ὁ πατέρας, ὅλος χαρά πού ἔβλεπε τήν Εὐγενία του ὀμορφότερη μέ τό καινούριο φόρεμα, φώναξε.

— Ἀφοῦ εἶναι ἡ γιορτή τῆς Εὐγενίας, ἄς ἀνάψουμε λοιπόν φωτιά! Θά 'ναι καλοσημαδιά!

— Ἡ δεσποινίς θά παντρευθεῖ μέσα στό χρόνο, σίγουρα! εἶπεν ἡ μακρο-Νανόν*, σηκώνοντας ἀπ τό τραπέζι ὅ,τι ἔμεινεν ἀπό μιά χήνα, πού 'ναι σά φασιανός γιά τούς βαρελάδες.

— Δέ βλέπω στό Σωμύρ νά ὑπάρχει γαμπρός πού νά τῆς ταιριάζει, ἀπάντησεν ἡ κυρία Γκραντέ κοιτάζοντας τόν ἄντρα της μέ ὕφος φοβισμένο, πού μ' ὅλη την ἡλικία της, ἔδειχνε πώς ἐστέναζεν ἡ φτωχή κάτου ἀπό τήν πιό βαριά συζυγική σκλαβιά.

Ὁ Γκραντέ κοίταξε τήν κόρη του κι εἶπε χαρούμενος.

— Εἶναι σήμερα εἴκοσι τριῶν χρονῶν τό κορίτσι. Σέ λίγο πρέπει νά σκεφτοῦμε γι' αὐτήν.

Ἡ Εὐγενία κι ἡ μητέρα της ἀλλάξανε σιωπηλά βλέμμα συνεννόησης.

Ἡ κυρία Γκραντέ ἦταν γυναίκα ἀδύνατη, στεγνή, κίτρινη σάν κυδώνι, ἀργή κι ἀδέξια, μιά ἀπό κεῖνες τίς γυναῖκες πού μοιάζουν καμωμένες γία νά τυραγνιοῦνται. Χοντροκόκκαλη, μέ χοντρή μύτη, μεγάλο μέτωπο,μεγάλα μάτια, ἔδειχνε μέ τήν πρώτη ματιά κάποιαν ὁμοιότητα μέ κάτι χνουδωτά φροῦτα, πού δέν ἔχουν πιά οὔτε γεύση οὔτε ζουμί. Τά δόντια της ἀριά καί μαῦρα, τό στόμα της σουφρωμένο καί τό πηγούνι της εἶχε τό σχῆμα γαλότσας. Ἦταν ἐξαίρετη γυναίκα, ἀληθινή λά Μπερτελλιέρ*. Ὁ ἀβάς Κρουσό* ἤξερε νά βρίσκει εὐκαιρίες νά τῆς λέει πώς στά νιάτα της δέν ἦταν πολύ ἄσχημη, κι ἐκείνη τό ἐπίστευε. Μιά ἀγγελική γλυκύτητα, μιά ἐγκαρτέρηση ἐντόμου τυραγνισμένου ἀπό τά παιδιά, σπάνια εὐσέβεια, ἀδιατάραχη ἀγαθότητα ψυχῆς καί καλοσύνη καρδιᾶς τήν ἔκαναν νά τή λυποῦνται ὅλοι καί νά τή σέβουνται.

Ὁ ἄντρας της δέν τῆς ἔδινε ποτέ περισσότερο ἀπό ἕξι φράγκα γιά τά μικρά της ἔξοδα. Ἄν καί γελοία κατά τό φαινόμενο, ἡ γυναίκα αὐτή, πού μέ τήν προίκα καί τίς κληρονομιές της ἔφερε στό Γκραντέ ἀπάνου ἀπό τρακόσιες χιλιάδες φράγκα, αἰσθανόταν πάντα τόσο βαθιά ταπείνωση γιά τήν ἐξάρτησή της αὐτή καί τή σκλαβιά, πού ἐναντίον της δέν τήν ἄφηνεν ἡ ἀπαλή της καρδιά νά ξεσηκωθεῖ, ὥστε ποτέ δέν ἐζήτησεν

μακρο-Νανόν: ἡ ὑπηρέτρια τῶν Γκραντέ· ἦταν πολύ ψηλή καί ἄσχημη γεροντοκόρη, ἀλλά γερή καί ἐργατική. Ὁ Γκραντέ ἐκμεταλλεύτηκε τήν ἐργατικότητά της καί τήν ἀφοσίωσή της.

λά Μονπελλιέρ: Τό πατρικό ὄνομα τῆς κυρίας Γκραντέ.

ἀβάς Κρουσό: ἀδερφός τοῦ συμβολαιογράφου Κρουσό, ἐφημέριος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οὔτε πεντάρα καί ποτέ δέν εἶπε λόγο γιά τά συμβόλαια πού τῆς ἔδινεν ὁ συμβολαιογράφος κύριος Κρουσό νά ὑπογράψει. Αὐτή ἡ ἀνόητη καί κρυφή περηφάνεια, αὐτή ἡ πάντα παραγνωρισμένη καί πάντα πληγωμένη ἀπό τόν κύριο Γκραντέ εὐγένεια ψυχῆς κυριαρχοῦσε πάντα στήν συμπεριφορά αὐτῆς τῆς γυναίκας.

Ἡ κυρία Γκραντέ ἔβαζε πάντα ἕνα φουστάνι ἀπό πρασινωπό μεταξωτό, πού εἶχε συνηθίσει νά τό διατηρεῖ ἕνα χρονό σχεδόν· φοροῦσε ἕνα μεγάλο βαμπακερό μαντίλι τοῦ λαιμοῦ, καπέλο ψαθωτό καί μαύρη μεταξωτή ποδιά. Δέν ἔβγαινε πολλές φορές ἀπό τό σπίτι κι ἔτσι λίγα παπούτσια χαλοῦσε. Τέλος ποτέ δέ ζητοῦσε γιά τόν ἑαυτό της τίποτε.

Ὁ Γκραντέ αἰσθανόταν καμιά φορά τύψεις,σάν θυμόταν πώς εἶχε περάσει πολύς καιρός ἀπό τήν ἡμέρα πού εἶχε δώσει ἕξι φράγκα στή γυναίκα του καί πουλώντας τήν ἐσοδειά τῆς χρονιᾶς κάτι ἐξεκολλοῦσε πάντα καί γι' αὐτήν. Τά τέσσερα πέντε λουδοβίκεια* πού πρόσφερε ὁ Ὁλλανδός ἤ ὁ Βέλγος ἀγοραστής τοῦ τρύγου τοῦ κυρίου Γκραντέ ἦταν τό πιό σίγουρο ἀπό τά εἰσοδήματα τῆς κυρίας Γκραντέ. Μά ὅταν ἔπαιρνε τά πέντε λουδοβίκειά της, ὁ ἄντρας της τῆς ἔλεγε συχνά, ὡσάν νά εἶχαν κοινή τή σακούλα.

— Ἔχεις τίποτε ψιλά νά μέ δανείσεις;

Καί ἡ δυστυχισμένη γυναίκα, εὐτυχής, γιατί μποροῦσε νά προσφέρει κάτι σ' ἕναν ἄνθρωπο πού ὁ πνευματικός της τῆς τόν παριστοῦσε σάν αὐθέντη καί κύριόν της, τοῦ ἔδινε πάλι, στό διάστημα τοῦ χειμώνα,μερικά τάλιρα ἀπό τά τυχερά της. Ὅταν ὁ Γκραντέ ἔβγαζεν ἀπό τήν τσέπη του τό τάλιρο, πού ἔδινε κάθε μήνα, γιά τά ψιλά ἔξοδα, τίς κλωστές, βελόνες καί τήν τουαλέτα τῆς κόρης του, δέ παράλειπε ποτέ, ἀφοῦ ὅμως ἔδενε πρῶτα τό πουγγί του, νά λέει στή γυναίκα του.

— Καί σύ, γυναίκα, θέλεις τίποτα;

— Ἄσε, φίλε μου, βλέπουμε ἄλλη φορά! ἀπαντοῦσεν ἡ κυρία Γκραντέ μ' ἕνα αἴσθημα μητρικῆς ἀξιοπρεπείας.

Μετά τό δεῖπνο αὐτό, πού γιά πρώτη φορά ἔγινε λόγος γιά παντρειά τῆς Εὐγενίας, ἡ Νανόν ἐπῆγε νά φέρει ἀπό τό δωμάτιο τοῦ κυρίου Γκραντέ μιά μποτίλια κρασί ἀπό φραγκοστάφυλο καί λίγο ἔλειψε νά πέσει κατεβαίνοντας.

— Κτῆνος! τῆς ἐφώναξεν ὁ ἀφεντικός της. Θά 'πεφτες καί σύ σάν μερικές ἄλλες;

— Κύριε, ἕνα σκαλοπάτι τῆς σκάλας σας δέν κρατάει.

— Ἔχει δίκιο, εἶπεν ἡ κυρία Γκραντέ. Ἔπρεπεν ἀπό καιρό τώρα νά τό 'χες διορθώσει. Ἐχτές ἡ Εὐγενία λίγο ἔλειψε νά βγάλει τό πόδια της.

λουδοβίκια: χρυσά γαλλικά νομίσματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἔλα! εἶπεν ὁ Γκραντέ στή Νανόν, βλέποντάς την κατάχλωμη, ἀφοῦ εἶναι τά γενέθλια τῆς Εὐγενίας καί λίγο ἔλειψε νά πέσεις, πάρε ἕνα ποτηράκι κρασί.

— Μά τήν πίστη μου, τό ἀξίζω, εἶπεν ἡ Νανόν. Ἄλλοι στή θέση μου θά 'σπαζαν τή μποτίλια, μά ἐγώ κάλλιο θά τσάκιζα τόν ἀγκώνα μου.

— Φτωχή Νανόν! εἶπεν ὁ Γκραντέ κερνώντας την.

— Ἐχτύπησες; τῆς εἶπεν ἡ Εὐγενία κοιτώντας την μέ συμπόνια.

— Ὄχι, γιατί κρατήθηκα ἀκουμπώντας στά νεφρά μου.

— Λοιπόν, ἀφοῦ εἶναι τά γενέθλια τῆς Εὐγενίας, θά σᾶς διορθώσω τό σκαλοπάτι σας. Δέν ξέρετε τάχα καί σεῖς νά πατᾶτε στή γωνιά πού βαστάει ἀκόμα τό σκαλί.

Ὁ Γκραντέ ἐπῆρε τό κερί, ἄφησε τή γυναίκα του, τήν κόρη του καί τή Νανόν χωρίς ἄλλο φῶς παρά ἐκεῖνο πού ἔριχναν οἱ ζωηρές φλόγες τῆς φωτιᾶς καί πῆγε στό ζυμωτήριο νά βρεῖ καρφιά, σανίδες καί τά σύνεργά του.

— Νά 'ρθω νά σᾶς βοηθήσω; τοῦ ἐφώναξεν ἡ Νανόν ἀκούγοντάς τον νά χτυπάει στή σκάλα.

— Ὄχι! Ὄχι! Ξέρω τή δουλειά μου, ἀπάντησεν ὁ πρώην βαρελάς.

Τή στιγμή πού ὁ Γκραντέ διόρθωνε μονάχος του τή σαραβαλιασμένη σκάλα του καί σφύριζε δυνατά ἕνα τραγούδι ἀπό τά παλιά του χρόνια, οἱ τρεῖς Κρουσό ἐχτύπησαν τήν πόρτα.

— Ἐσεῖς εἶστε, κύριε Κρουσό; ἐρώτησεν ἡ Νανόν κοιτώντας ἀπό τή μικρή γρίλια.

— Μάλιστα, ἀπάντησε ὁ πρόεδρος.

Ἡ Νανόν ἄνοιξε τήν πόρτα καί ἡ φεγγοβολή τοῦ τζακιοῦ ἀντανακλώντας κάτου ἀπό τό θόλο ἔφεξε στούς τρεῖς Κρουσό γιά νά ἰδοῦν τήν πόρτα τῆς σάλας.

— Ἄ! Ἔρχεστε νά χαιρετήσετε γιά τή γιορτή; τούς εἶπεν ἡ Νανόν, μυρίζοντας τά ἄνθη.

— Μέ συγχωρεῖτε, κύριοι, τούς ἐφώναξεν ὁ Γκραντέ γνωρίζοντας τή φωνή τους, μιά στιγμούλα κι εἶμαι στή διάθεσή σας! Δέν κάνω τόν περήφανο ἐγώ, μερεμετίζω μόνος μου ἕνα σκαλοπάτι.

— Κάντε τή δουλειά σας, ἐλεύθερα, κύριε Γκραντέ, εἶπεν ὁ πρόεδρος.

Ἡ κυρία καί ἡ δεσποινίς Γκραντέ σηκώθηκαν Ὁ πρόεδρος, βρίσκοντας τήν εὐκαιρία πού ἦταν σκότος, εἶπε τότε στήν Εὐγενία.

— Μοῦ ἐπιτρέπετε, δεσποινίς, νά σᾶς εὐχηθῶ, σήμερα πού 'ναι τά γενέθλιά σας, χρόνια πολλά κι εὐτυχισμένα καί πάντα μέ ὑγεία.

Τῆς ἔδωσε ἕνα μεγάλο μπουκέτο ἀπό ἄνθη σπάνια στό Σωμύρ· ὕστε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρα, σφίγγοντάς την ἀπό τούς ἀγκῶνες, τή φίλησε κι ἀπό τίς δυό μεριές τοῦ λαιμοῦ, μέ φιλοφροσύνη πού ἔκαμε τήν Εὐγενία νά ντραπεῖ. Ὁ πρόεδρος, πού ἔμοιαζε σάν σκουρολεπίδα, ἐνόμιζε πώς μ' αὐτό τόν τρόπο ἔκανε κόρτε.

— Μήν ἐνοχλεῖστε, εἶπεν ὁ Γκραντέ μπαίνοντας. Βλέπω, τά καταφέρνετε στίς γιορτές, κύριε πρόεδρε!

— Μά σάν πρόκειται γιά τή δεσποινίδα, ἀπάντησε ὁ ἀβάς Κρουσό, προσφέροντας τό μπουκέτο του, ὅλες οἱ μέρες θά 'ταν γιά τόν ἀνεψιό μου μέρες γιορτῆς.

Καί φίλησε τό χέρι τῆς Εὐγενίας.

Ὅσο γιά τό συμβολαιογράφο Κρουσό, αὐτός μ' ὅλη τήν ἀφέλεια φίλησε τή νέα καί στά δυό τά μάγουλα, λέγοντας.

— Πῶς μεγαλώνει αὐτό τό κορίτσι! Δώδεκα μῆνες τό χρόνο!

Βάζοντας πάλι τό φῶς μπροστά στό ρολόγι τοῦ τοίχου ὁ Γκραντέ, πού ἔλεγε καί ξανάλεγε πάντα ἕν' ἀστεῖο σάν τοῦ ἄρεζεν, εἶπε:

— Ἀφοῦ εἶναι ἡ γιορτή τῆς Εὐγενίας, ἄς ἀνάψουμε φωταψία.

Ἔβγαλε προσεκτικά τά χέρια ἀπό τά πολύφωτα, ἔβαλε τόν κεροδόχο σέ κάθε βάση, πῆρε ἀπό τά χέρια τῆς Νανόν ἕνα κερί καινούριο, τυλιγμένο σ' ἕνα κομμάτι χαρτί, τό ἔμπηξε στήν τρύπα, τό στερέωσε, τό ἄναψε κι ὕστερα πῆγε κι ἐκάθισε δίπλα στή γυναίκα του κοιτώντας πότε τούς φίλους του, πότε τήν κόρη του καί πότε τά δυό κεριά.

Ὁ ἀβάς Κρουσό, κοντούλης, παχουλός, καλοθρεμμένος, μέ ἴσια κοκκινότριχη περούκα, μέ μορφή γριᾶς χαρτοπαίχτρας, εἶπε τεντώνοντας τά πόδια του καλοποδεμένα σέ γερά παπούτσια μ' ἀσημένιες ἀγκράφες.

— Οἱ ντέ Γκρασσέν δέν ἦρθαν;

— Ὄχι ἀκόμα, εἶπεν ὁ Γκραντέ.

— Μά θά 'ρθουν, ἔ; ἐρώτησεν ὁ γερο συμβολαιογράφος στραβώνοντας τό πρόσωπό του πού 'ταν ὅλο τρυπίτσες, σάν ξαφριστήρι.

— Πιστεύω, ἀπάντησε ἡ κυρία Γκραντέ.

— Ἐτελείωσεν ὁ τρύγος σας; ἐρώτησεν ὁ πρόεδρος ντέ Μπονφόν* τόν κύριο Γκραντέ.

— Παντοῦ! τοῦ εἶπεν ὁ γερο ἀμπελουργός καί σηκώθηκε νά περπατήσει ἀπό τήν μιά ὥς τήν ἄλλη ἄκρη τῆς σάλας ὑψώνοντας τό στῆθος μέ κίνηση γεμάτη περηφάνια, ὅπως καί ἡ λέξη *παντοῦ*.

Ἀπό τήν πόρτα τοῦ διαδρόμου πού πήγαινε στήν κουζίνα εἶδε τή μακρο-Νανόν, καθισμένη μπρός στή φωτιά της, νά ἀνάβει ἕνα κερί καί νά ἑτοιμάζεται νά γνέσει, γιά νά μήν καθίσει στή βεγγέρα*.

πρόεδρος ντέ Μπονφόν: ὁ ὑποψήφιος γαμπρός, ἀνιψιός τῶν Κρουσό.
βεγγέρα: ἑσπερινή συγγέντρωση γιά διασκέδαση, ἑσπερίδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Νανόν, τῆς εἶπε προχωρώντας στό διάδρομο, κάνε μου τή χάρη, σβῆσε τή φωτιά , τό φῶς, κι ἔλα νά καθίσεις μαζί μας. Δόξα σοι ὁ Θεός, ἡ σάλα εἶναι ἀρκετά μεγάλη, ὥστε νά μᾶς χωράει ὅλους.

— Μά, κύριε, θά σᾶς ἔρθει καλός κόσμος.

— Καί σύ δέν τούς ἀξίζεις τάχα; Ὅλοι ἔγιναν ἀπό τό πλευρό τοῦ Ἀδάμ ὅπως κι ἐλόγου σου.

Ὁ Γκραντέ ἐγύρισε πρός τό μέρος τοῦ προέδρου καί τοῦ εἶπε.

— Πωλήσατε τήν ἐσοδεία σας;

— Ὄχι, μά τήν πίστη μου, τή φυλάγω. Ἄν τό κρασί εἶναι σήμερα καλό, σέ δυό χρόνια θά 'ναι καλύτερο. Οἱ νοικοκυραῖοι, καθώς ξέρετε, ὁρκισθῆκαν νά κρατήσουν τίς τιμές πού συμφώνησαν, κι αὐτή τή χρονιά δέ θά μᾶς τήν καταφέρουν οἱ Βέλγοι. Ἄν φύγουν, ὥρα τους καλή, θά ξαναγυρίσουν.

— Ναί, μά πρέπει νά κρατήσουμε, εἶπεν ὁ Γκραντέ μέ ὕφος πού ἀνατρίχιασεν ὁ πρόεδρος.

— Νά βρίσκεται μήπως σέ παζάρια; σκέφθηκεν ὁ Κρουσό.

Ἐκείνη τή στιγμή ἕνα χτύπημα τοῦ μπαταδούρου* ἀνάγγειλε τήν οἰκογένεια τῶν ντέ Γκρασσέν καί ὁ ἐρχομός των ἔκοψε στή μέση μιά κουβέντα, πού εἶχε ἀρχίσει μεταξύ τοῦ ἀβᾶ καί τῆς κυρίας Γκραντέ.

Ἡ κυρία Ντέ Γκρασσέν ἦταν μιά ἀπό τίς ζωηρές κοντοῦλες, στρουμπουλές, ἄσπρες καί ροδοκόκκινες γυναῖκες πού μέ τήν καλογερίστικη ζωή τῶν ἐπαρχιῶν καί χωρίς καταχρήσεις διατηροῦνται νέες καί στά σαράντα τους ἀκόμα. Εἶναι σάν τά τελευταῖα τριαντάφυλλα τοῦ ξωκαλόκαιρου, πού ἡ ὄψη τους δίνει εὐχαρίστηση, μά τά φύλλα τους ἔχουν κάποια κρυάδα καί τό μύρο τους ξεθυμαίνει. Ντυνόταν ἀρκετά καλά, παράγγελνε τά φορέματά της στό Παρίσι ἔβγαζε τή μόδα στήν πόλη τοῦ Σομύρ κι ἔδινε βεγγέρες. Ὁ ἄντρας της, πρώην καταλυματίας στήν Αὐτοκρατορική φρουρά, εἶχε πληγωθεῖ στό Ἀούστερλιτς καί ἀποστρατευμένος πιά, μ' ὅλη τήν ὑπόληψη πού ἔδειχνε στόν κύριο Γκραντέ, διατηροῦσε πάντα τήν ἐλευθεροστομία τῶν στρατιωτικῶν.

— Καλημέρα Γκραντέ, εἶπε στόν ἀμπελουργό ἁπλώνοντάς του τό χέρι καί παίρνοντας κάποιο ὕφος ὑπεροχῆς, πού ἐτσάκιζε πάντα τούς Κρουσό.

— Δεσποινίς, εἶπε στήν Εὐγενία, ἀφοῦ ἐχαιρέτησε πρῶτα τήν κυρία Γκραντέ, εἶστε πάντα ὄμορφη καί φρόνιμη, στ' ἀλήθεια, δέν ξέρω τί μπορεῖ κανείς νά σᾶς εὐχηθεῖ ἄλλο.

Ὕστερα τῆς πρόσφερε ἕνα μικρό κουτί, πού κουβαλοῦσε ὁ ὑπηρέτης του καί πού εἶχε μέσα ἕνα εἶδος ρείκι, ἄνθος πού τότε κοντά τό εἶχαν

μπαταδοῦρος: ρόπτρο ἐξώθυρας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φέρει στήν Εὐρώπη, πολύ σπάνιο.

Ἡ κυρία ντέ Γκρασσέν φίλησε μέ πολλή τρυφερότητα τήν Εὐγενία καί σφίγγοντάς της τό χέρι τῆς εἶπε.

— Ἔχει ἀναλάβει ὁ Ἀδόλφος* νά σᾶς προσφέρει ἕνα μικρό μου δῶρο γι' ἀνάμνηση.

Ἕνας ψηλός νέος, ξανθός, χλωμός, λεπτός, μέ ἀρκετά καλούς τρόπους, δειλός κατά τά φαινόμενα, μά πού εἶχε ξοδέψει στό Παρίσι, ὅπου εἶχε πάει νά σπουδάσει νομικά, ὀχτώ δέκα χιλιάδες φράγκα, ἐκτός ἀπό τήν ταχτική του ἐπιχορήγηση, προχώρησε πρός τήν Εὐγενία, τή φίλησε κι ἀπό τά δυό μάγουλα καί τῆς πρόσφερε μιά κασετίνα ἐργοχείρου, πού ὅλα της τά σύνεργα ἦταν ἀπό ἐπιχρυσωμένο ἀσήμι, προστυχοπράματα στ' ἀλήθεια, μ' ὅλο πού ἡ πλάκα τῆς κλειδαριᾶς, ὅπου ἦταν ἀρκετά καλοσκαλισμένο ἕνα μονόγραμμα Ε. Γ., ἔδινε τήν ἰδέα πώς κάτι ἦταν. Ἀνοίγοντάς το ἡ Εὐγενία αἰσθάνθηκε μιά ἀπό τίς ἀνεπάντεχες κι ὁλόγιομες χαρές πού κάνουν τά κορίτσια νά τρεμουλιάζουν, νά κοκκινίζουν καί ν' ἀνατριχιάζουν ἀπό εὐχαρίστηση. Ἐγύρισε τά μάτια πρός τόν πατέρα της, ὡσάν νά τόν ἐρωτοῦσεν ἄν ἔπρεπε νά τό πάρει. Ὁ κύριος Γκραντέ εἶπε: «Πάρ' το, κόρη μου», μέ ὕφος πού θά ἔκανε ἔνδοξο ἕνα ἠθοποιό. Οἱ τρεῖς Κρουσό ἔμειναν μέ τό στόμ' ἀνοιχτό, βλέποντας τό χαρωπό καί ζωηρό βλέμμα πού ἔριξε στόν Ἀδόλφο ἡ κληρονόμος, πού ἀκόμα δέ μποροῦσε νά πιστέψει τέτοια πολυτέλεια.

Ὁ κύριος ντέ Γκρασσέν ἐπρόσφερε στόν Γκραντέ μιά πρέζα ταμπάκου, πῆρε κι αὐτός ἄλλη μιά, τίναξε τή σκόνη τοῦ ταμπάκου πού ἔπεσε στήν κορδέλα τοῦ παρασήμου πού εἶχε κολλημένη στή μπουντουνιέρα τοῦ μπλέ ρούχου του καί κατόπιν κοίταξε τούς Κρουσό μέ ὕφος πού ἔλεγε:

— Ἐσεῖς οὔτε γιά νά μοῦ γυαλίζετε τά παπούσια δέν εἶστε!

Ἡ κυρία ντέ Γκρασσέν ἔριξε τά μάτια στά δυό γαλάζια μπουκάλια, ὅπου ἦταν βαλμένα τά ἄνθη τῶν Κρουσό, ψάχνοντας γιά τά δῶρα τους μέ τό προσποιημένο καλόβολο ὕφος γυναίκας περιγελάστρας. Στή δύσκολη αὐτή περίσταση, ὁ ἀβάς Κρουσό ἄφησε τή συντροφιά νά καθίσει κύκλο μπρός στή φωτιά κι αὐτός πῆγε νά κάνει περίπατο στό βάθος τῆς σάλας μαζί μέ τόν κύριο Γκραντέ. Ὅταν βρέθηκαν στό ἄνοιγμα τοῦ παραθυριοῦ τοῦ μακρυνότερου ἀπό τό μέρος πού καθόνταν οἱ ντέ Γκρασσέν, εἶπε στ' αὐτί τοῦ Γκραντέ.

— Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι πετοῦν τό χρῆμα τους ἀπό τό παράθυρο.

— Καί τί μ' αὐτό, ἀφοῦ τό χρῆμα τους πέφτει στήν κάσα μου; ἀπάντησεν ὁ γερο-ἀμπελουργός.

Ἀδόλφος: ντέ Γκρασσέν, ὁ ἄλλος ὑποψήφιος γαμπρός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἄν χρειαζόταν νά χαρίσετε ἕνα χρυσό ψαλίδι στήν κόρη σας, εἴχατε τά μέσα νά τ' ἀγοράσετε.

— Τῆς χαρίζω καλύτερ' ἀπό ψαλίδια! ἀποκρίθηκεν ὁ Γκραντέ.

— Ὁ ἀνεψιός μου εἶν' ἕνα νεροκολόκυθο! εἶπε μέσα του ὁ ἀβάς Κρουσό, κοιτώντας τόν πρόεδρο, πού τ' ἀνακατωμένα μαλλιά του ἔκαναν πιό δυσάρεστο τό μελαχρινό του πρόσωπο. Δέν τοῦ 'κοβε νά 'βρει κάποιο μπιχλιμπίδι πού ν' ἀξίζει, γιά νά τῆς χαρίσει;

— Θά παίξουμε τήν παρτίδα μας, κυρία Γκραντέ; εἶπεν ἡ κυρία ντέ Γκρασσέν.

— Μά εἴμαστε μαζεμένοι ὅλοι καί μποροῦμε νά κάνουμε δυό παιγνίδια...

Ἐρωτήσεις

1. Πόσα καί ποιά πρόσωπα κινεῖ στή σκηνή αὐτή ὁ Μπαλζάκ;
2. Ποιές πράξεις τοῦ Γκραντέ δείχουν τή φιλαργυρία του; (Ὑπογραμμίστε τά σχετικά χωρία).
3. Πῶς παρουσιάζει τίς γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γκραντέ ὁ συγγραφέας;
4. Γιατί, ἀφοῦ δέν εἶναι ἱκανοποιημένες ἀπό τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους δέν ἀντιδροῦν;
5. Οἱ οἰκογένειες Κρουσό καί ντέ Γκρασσέν ἔχουν ἕνα κοινό σκοπό: νά κάνουν νύφη τους τήν Εὐγενία Γκραντέ. Σέ τί διαφέρει ἡ τακτική τους;
6. Ποιές ἀνθρώπινες καί κοινωνικές ἀδυναμίες παρατηρεῖ ὁ Μπαλζάκ;
7. Ὁ συγγραφέας γιά νά κάνει πειστικούς τούς ἀνθρώπινους τύπους χρησιμοποιεῖ ὁρισμένα μέσα, ὅπως π.χ. τήν περιγραφή καί τό διάλογο. Εἶναι ἀποτελεσματικά αὐτά τά μέσα γιά τό σκοπό του; Γιατί;

Μάξιμ Γκόρκι

Ἡ καρδιά τοῦ Ντανκό

Τό συμβολικό αὐτό παραμύθι εἶναι ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γκόρκι Βλέποντας καί Γράφοντας.

Ἕνα σύννεφο σηκωνόταν ἀπ' τή μεριά τῆς θάλασσας — μαῦρο, βαρύ, μέ βλοσυρά σχήματα, πού μοιαζε κορυφογραμμή ὀροσειρᾶς. Τό σύννεφο σύρθηκε κατά τή στέπα. Λουρίδες συννεφάκια σιγά σιγά ἀποκόπηκαν ἀπ' τήν κορυφή του, τό προσπέρασαν γοργά, σβήνοντας τ' ἀστέρια τό ἕνα ὕστερ' ἀπό τ' ἄλλο. Ἡ θάλασσα βούιζε. Μακριά, στό βάθος τῆς στέπας, οὔρλιαζε κάποιο σκυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λί... Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ἐκνευριστική μέ τίς παράξενες μυρουδιές της, πού γαργαλοῦσαν τήν ὄσφρηση. Ἀπ' τά σύννεφα πέφτανε πάνω στή γῆς πυκνά κοπάδια οἱ ἴσκιοι, σέρνονταν πάνω σ' αὐτή, σέρνονταν, ἐξαφανίζονταν καί ξανάρχονταν... Στή θέση τοῦ φεγγαριοῦ ἀπόμεινε μονάχα ἕνας θαμπός λεκές στό χρῶμα τοῦ ὀπαλιοῦ, πού κι αὐτόν κάπου κάπου, τόν σκέπαζε ὁλότελα κάποιο μαυρογάλαζο κουρελάκι σύννεφου. Καί πέρα, στό βάθος τῆς στέπας, πού τώρα ἦταν μαύρη καί τρομερή, σάμπως κάτι νά 'κρυβε μέσα της, ἄναβαν μικρά μικρά γαλάζια φωτάκια. Πότε δῶ, πότε κεῖ τά φωτάκια αὐτά φαίνονταν γιά μιά στιγμή κι ἀμέσως ἔσβησαν, σάμπως νά 'χαν σκορπιστεῖ πάνω στή στέπα καμπόσοι ἀνθρῶποι μακριά ὁ ἕνας ἀπ' τόν ἄλλον καί νά 'ψαχναν νά βροῦν κάτι, ἀνάβοντας σπίρτα, πού ὁ ἀέρας τά 'σβηνε τήν ἴδια στιγμή. Ἦταν κάτι πολύ παράξενες γαλάζιες φλογογλωσσίτσες πού σά νά 'θελαν νά ποῦν κάτι παραμυθένιο.

— Γρικᾶς κεῖνες κεῖ τίς σπίθες; — μέ ρώτησε ἡ γριά Ἴζεργκιλ.

— Κεῖνες κεῖ τίς γαλάζιες; — δείχνοντας κατά τή στέπα, εἶπα ἐγώ.

— Γαλάζιες; Ναί, αὐτές εἶναι... Πού θά πεῖ, πετᾶνε ὡστόσο! Ἄς εἶναι... Μά γώ πιά δέν τίς γρικῶ. Δέ μπορῶ πιά νά δῶ πολλά πράματα.

— Καί τί εἶναι αὐτές οἱ σπίθες; — ρώτησα τή γριά.

Κάτι εἶχα ξανακούσει γιά τήν προέλευσή τους, ὅμως εἶχα περιέργεια νά ἰδῶ πῶς θά μοῦ τό διηγότανε ἡ γριά Ἴζεργκιλ.

— Οἱ σπίθες αὐτές εἶναι ἀπ' τήν ξαναμμένη καρδιά τοῦ Ντανκό. Ἤτανε ἕναν καιρό στόν κόσμο κάποια καρδιά, πού μιά φορά λαμπάδιασε... Κι ἀπό τήν καρδιά κείνη εἶναι αὐτές οἱ σπίθες. Θά σ' τό διηγηθῶ πῶς γίνηκε... Εἶναι κι αὐτό ἕνα παλιό παραμύθι... Παλιό, ὅλα παλιά! Βλέπεις πόσα πράματα καί θάματα γίνονταν τά παλιά χρόνια;... Μά τώρα πιά τίποτα τέτοιο δέ ματαβρίσκεται — μήτε ἀνθρῶποι, μήτε ἔργα τους, μήτε παραμύθια σάν τά παλιά... Γιατί τάχατες;... Δέ μοῦ λές, γιατί; Μά πῶς νά μοῦ τό πεῖς τό γιατί;... Σάμπως ξέρεις καί τίποτα; Σάμπως ξέρετε καί τίποτα ὅλοι σας σεῖς οἱ νιοί; Ἄχ ἄχ!... Ὅμως ἄν καλοκοιτάζατε προσεχτικά πίσω σας, στά παλιά τά χρόνια — θά βρίσκατε κειπέρα κάθε ἐξήγηση. Μά σεῖς δέ ρίχνετε μήτε μιά ματιά κειπέρα καί γιά τοῦτο δέ νιώθετε πῶς νά ζήσετε... Μηδά, θαρρεῖς πώς δέν τή βλέπω τή ζωή τή σημερινή; Ὤχ, ὅλα τά βλέπω κι ἄς εἶναι ἀδύναμα πιά ἀπ' τά γεράματα τά μάτια μου! Καί σάν κατασπαταλήσουν ἐτσιδά τόν ἑαυτό τους καί περάσει ὁ καιρός, τότε ἀρχινᾶνε νά παραπονιοῦνται γιά τήν κακή τους τύχη. Καί τί σχέση μπορεῖ νά 'χει ἡ τύχη; Ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶν' ὁ ἴδιος ἡ τύχη του. Λογῆς λογῆς ἀνθρώπους βλέπω σήμερα, μά, νά, δυνατούς δέ βλέπω! Ποῦ νά 'ναι τάχα κρυμμένοι οἱ δυνατοί;... Κι οἱ ὁμορφονιοί ὅσο πάει λιγοστεύουν κι αὐτοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ γριά ἀπόμεινε σκεφτική. Ἀποροῦσε, φαίνεται, ποῦ νά κρυβόντουσαν οἱ δυνατοί κι οἱ ὄμορφοι ἄνθρωποι τῆς ζωῆς καί στύλωσε τά μάτια της κατά τή σκοτεινή στέπα παρατηρώντας την ἐπίμονα, σάμπως ἀπ' αὐτήν περίμενε τήν ἀπάντηση.

Περίμενα τό παραμύθι της καί σώπαινα, γιατί φοβόμουν νά τῆς κάνω ἐρωτήσεις πού μπορεῖ νά τήν παράσερναν σ' ἄλλα θέματα.

Καί κάποια στιγμή ἄρχισε νά μιλάει.

«Τά πολύ παλιά χρόνια, ὁ τόπος πού κατοικοῦσαν κάποιοι ἀνθρῶποι, ἦταν ἀπό τίς τρεῖς μεριές περιφραγμένος μέ δάση ἀδιαπέραστα κι ἀπ' τήν τέταρτη ξανοιγόταν μιά στέπα. Οἱ ἀνθρῶποι κεῖνοι ἤτανε χαρούμενοι, δυνατοί καί θαρρετοί. Μά κάποτε μιά μεγάλη συμφορά τούς βρῆκε. Φυλές ἄγριες φτάσανε ἀπ' ἄλλους τόπους καί τούς παλιούς κάτοικους κεινούς, τούς κυνήγησαν καί τούς στρίμωξαν στά κατάβαθα τοῦ δάσους. Κειπέρα ἦταν βάλτοι καί σκοτάδι, γιατί τό δάσος ἤτανε παλιό, καί τά κλαριά τῶν δεντρῶνε τόσο πυκνά εἴχανε μπλέξει, πού κρύβανε τόν οὐρανό κι οἱ ἡλιαχτίδες μέ κόπο κατάφερναν ν' ἀνδίξουν κάποιο πέρασμα ἀνάμεσ' ἀπό τίς πυκνές φυλλωσιές ἴσαμε τούς βάλτους. Ὅμως, σάν πέφτανε οἱ ἡλιαχτίδες πάνω στά βαλτόνερα, ἀναδινόταν μιά τόσο τρομερή βρώμα, πού ἀπ' αὐτήν οἱ ἀνθρῶποι πεθαίνανε ἀράδα. Τότες οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά τῆς φυλῆς κεινῆς ἀρχίσανε νά κλαῖνε κι οἱ πατεράδες κυριευτήκανε ἀπό πίκρα ἀνείπωτη. Ἔπρεπε νά φύγουνε ἀπό κεῖνο τό δάσος. Καί γιά τοῦτο δυό ἦταν οἱ δρόμοι: ὁ ἕνας πίσω, στά παλιά τους λημέρια, πού κειπέρα τώρα βρίσκονταν ἐχθροί δυνατοί καί κακοί, κι ὁ ἄλλος μπροστά, πού κειπέρα ὀρθώνονταν δέντρα γιγάντια, σφιχταγκαλιασμένα πυκνά πυκνά, μέ τά δυνατά κλαριά τους καί μέ τίς χοντρές ρίζες τους χωμένες βαθιά μέσα στίς λάσπες τοῦ βάλτου. Κεῖνα τά πέτρινα δέντρα στέκονταν βουβά κι ἀκίνητα τή μέρα, μέσα στό γκρίζο σύθαμπο, κι ἔμοιαζαν σάν νά περισφίγγανε ἀκόμα πιό πολύ τούς ἀνθρώπους, τά βράδια, σάν ἄναβαν τίς φωτιές. Καί παντοτινά, ὁλημερίς κι ὁλονυχτίς, τριγύρω στούς ἀνθρώπους κεινούς, ἦταν ἕνας κρίκος ἀπό πυκνό σκοτάδι, πού τούς ἔζωνε λές κι ἤθελε νά τούς πνίξει, κι αὐτοί ἤτανε μαθημένοι στῆς στέπας τήν ἁπλοχωριά. Κι ἀκόμα πιό τρομαχτικά ἤτανε σά φύσαγε ἀγέρας πάνω στίς δεντροκορφές καί τό δάσος ὁλάκερο βούιζε πνιχτά, λές καί φοβέριζε καί τραγούδαγε ἐπικήδειο τραγούδι γιά κείνους τούς ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρῶποι ὡστόσο κεῖνοι ἤτανε ἀρκετά δυνατοί καί θά μπορούσανε νά πᾶνε νά πολεμήσουν μέχρι θάνατο μέ τούς ἄλλους, πού μιά φορά τούς εἴχανε νικήσει, ὅμως δέν εἴχανε τό δικαίωμα νά σκοτωθοῦνε στίς μάχες, γιατί τηρούσανε κάποιες ἱερές διαθῆκες, κι ἅμα χανόνταν αὐτοί, μαζί τους θά χάνονταν ἀπ' τή ζωή κι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ ἱερές διαθῆκες. Καί γιά τοῦτον τό λόγο, κάθονταν καί σκέφτονταν τίς ἀτέλειωτες νύχτες κάτω ἀπό τό πνιχτό βουητό τοῦ δάσους, μέσα στή φαρμακερή βρώμα τοῦ βάλτου. Κάθονταν ὅλοι τους ἐτσιδά, κι οἱ ἴσκιοι ἀπ' τίς φωτιές πηδοκοποῦσαν γύρω τους σ' ἕνα βουβό χορό καί τούς φαινόταν πώς δέ χόρευαν οἱ ἴσκιοι, μά πώς τά κακά πνεύματα τοῦ δάσους καί τοῦ βάλτου πανηγυρίζανε...

Οἱ ἀνθρῶποι ὅλο κάθονταν καί σκέφτονταν σιωπώντας. Ὅμως τίποτα, μήτε ἡ δουλειά, μήτε οἱ κόποι δέν ἀποκάνουν ἔτσι τό κορμί καί τήν ψυχή τῶν ἀντρῶνε, ὅπως τό ἀποκάνουν οἱ σκέψεις, οἱ σκέψεις οἱ θλιβερές. Κι ἀποκάνανε καί τοῦτοι οἱ δύστυχοι ἀπ' τήν πολλή τή σκέψη... Τούς κυρίεψε τρομάρα τέτοια, πού ἔκανε τά δυνατά τους χέρια νά κρέμουνται ἀνήμπορα, οἱ γυναῖκες αὔξησαν τήν τρομάρα, μοιρολογώντας κεινούς πού πέθαναν ἀπ' τή βρώμα τοῦ βάλτου καί τρέμοντας γιά τό τί θ' ἀπογίνουν οἱ ζωντανοί, ἔτσι πού καταντήσανε ἀπό τήν τρομάρα πού τούς εἶχε κυριέψει. Καί οἱ κουβέντες δειλιασμένες ἀρχινήσανε ν' ἀκούγονται μέσα στό δάσος, πολύ σιγανές καί δισταχτικές στήν ἀρχή κι ὁλοένα πιό δυναμωμένες ἀργότερα... Τώρα πιά θέλανε νά πᾶνε ὁλόισια στόν ἐχτρό νά τοῦ προσφέρουν τήν ἀνεξαρτησία του καί πιά κανένας ἀπό κεινούς πού τρέμανε τό θάνατο δέ φοβόταν τή ζωή τοῦ σκλάβου... Μά πάνω σ' αὐτό, φάνηκε ὁ Ντανκό, καί τούς ἔσωσε ὅλους, αὐτός, ὁ ἕνας».

Φαίνεται πώς ἡ γριά διηγόταν συχνά αὐτό τό παραμύθι γιά τή φλογοβόλα καρδιά τοῦ Ντανκό. Μιλοῦσε τραγουδιστά κι ἡ φωνή της τριζάτη καί πνιχτή ζωγράφιζε ξεκάθαρα μπρός μου τό βουητό τοῦ δάσους, πού ἀνάμεσά του πέθαιναν ἀπ' τίς δηλητηριώδικες ἀναθυμιάσεις τοῦ βάλτου κεῖνοι οἱ κακόμοιροι, οἱ καταδιωγμένοι ἄνθρωποι...

«Ὁ Ντανκό ἦταν ἕνας ἀπό δαύτους, νιός κι ὄμορφος. Οἱ ὄμορφοι εἶναι πάντοτες καί τολμηροί. Καί τότες ἔτσι μίλησε στούς συντρόφους του:

»— Μέ τή σκέψη μονάχα δέ μετακινιέται ἡ πέτρα. Κι ὅποιος δέν κάνει τίποτα, ἕνα τίποτα ἀπομένει κι ὁ ἴδιος. Τί ξοδιάζουμε τίς δυνάμεις μας στή σκέψη καί στήν πίκρα; Σηκωθεῖτε, ἐλᾶτε νά τραβήξουμε μέσ' ἀπ' τό δάσος καί νά τό διαβοῦμε, θά 'χει, βέβαια, κάπου τό τέλος του κι αὐτό. Ὅλα στόν κόσμο ἔχουν τέλος! Ἐλᾶτε! Πᾶμε! Μπρός!...

»Τόν κοιτάξανε οἱ ἄλλοι κι εἴδανε πώς ἦταν ὁ πιό καλύτερος ἀπ' ὅλους, γιατί στά μάτια του φεγγοβολοῦσε πολλή δύναμη καί πολλή ζωντανή φλόγα.

»— Ὁδήγησέ μας! —τοῦ ἀποκριθήκανε.

»Τότε ὁ Ντανκό στάθηκε ὁδηγός τους καί ξεκίνησε...»

Ἡ γριά σώπασε καί κοίταξε κατά τή στέπα πού κειπέρα ὁλοένα πύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κνωνε τό σκοτάδι. Οἱ σπίθες ἀπό τή φλόγα τῆς καρδιᾶς τοῦ Ντανκό ἄναβαν κάπου μακριά καί φάνταζαν ἴδια γαλάζια, ἀνάλαφρα, ἀέρινα λουλουδάκια πού ἄνθιζαν μονάχα μιά στιγμή.

»Κι ὁ Ντανκό τούς ὁδήγησε. Ὅλοι μέ μιά καρδιά τόν ἀκολούθησαν, γιατί πίστευαν σ' αὐτόν. Δύσκολος ἤτανε κεῖνος ὁ δρόμος! Σκοτάδι παντοῦ. Καί στό κάθε βῆμα ὁ βάλτος ἄνοιγε τό ἀχόρταγο σαπισμένο στόμα, καταπίνοντας τούς ἀνθρώπους. Καί τά δέντρα φράζανε τό δρόμο σάν τείχη δυνατά. Τά κλαριά τους ἤταν σφιχτομπλεγμένα. Οἱ ρίζες τους, ἴδια φίδια, ἤταν ἁπλωμένες παντοῦ καί τό κάθε βῆμα στοίχιζε πολύν ἱδρώτα καί αἷμα στούς ἀνθρώπους. Προχωρούσανε ὧρες πολλές... Τό δάσος γινότανε ὁλοένα καί πιό πυκνό, κι ὁλοένα λιγόστευαν τοῦ κόσμου οἱ δυνάμεις! Καί τότε ἀρχινήσανε νά γκρινιάζουν καί νά τά βάζουν μέ τόν Ντανκό, κατηγορώντας τον πώς αὐτός ἕνας νιός καί δίχως πείρα καταπιάστηκε νά τούς ὁδηγήσει κάπου πού μήδ' ὁ ἴδιος ἤξερε καλά καλά. Μά κεῖνος προχώραγε μπροστά, πάντα ζωηρός καί ξέγνοιαστος.

»Μά κάποια φορά ξέσπασε μπόρα δυνατή στό δάσος κεῖνο. Τά δέντρα μουρμουρίζανε πνιχτά, ἀπειλητικά. Καί τόση σκοτεινιά ἁπλώθηκε στό δάσος μέσα, λές καί μαζώχτηκαν κειπέρα μονομιᾶς ὅλες οἱ νύχτες, ὅσες ἤτανε στόν κόσμο ἀπό γεννησιμιοῦ του. Περπατάγανε οἱ μικροί ἀνθρῶποι ἀνάμεσα ἀπ' τά γιγάντια κεῖνα δέντρα καί τά τρομαχτικά ἀστραπόβροντα. Περπατάγανε. Καί τά γιγάντια δέντρα, καθώς κουνιόντανε, τριζομαχοῦσαν καί βούϊζαν θυμωμένα τραγούδια. Κι οἱ ἀστραπές πετώντας πάνω ἀπ' τίς δεντροκορφές τοῦ δάσους τό φωτίζανε γιά μιά στιγμή μέ κάποιο γαλάζιο, κρύο φῶς καί χάνονταν μέ τήν ἴδια γρηγοράδα πού 'ρχόνταν, κατατρομάζοντας τόν κόσμο. Καί τά δέντρα, σάν φωτίζονταν μέ τό κρύο φῶς τῆς ἀστραπῆς, ἔμοιαζαν σάν ὄντα ζωντανά, πού ἅπλωναν γύρω ἀπ' τούς ἀνθρώπους, πού λαχταροῦσαν νά ξεφύγουν ἀπ' τήν αἰχμαλωσία τοῦ σκοταδιοῦ, τά ροζιασμένα μακριά χέρια τους καί τά 'μπλεκαν σέ πυκνό δίχτυ, προσπαθώντας νά σταματήσουν τή φυγή. Μά μέσ' ἀπ' τή σκοτεινιά τῶν πυκνῶν κλαριῶν κοίταζε αὐτούς πού διάβαιναν κάτι τρομαχτικό, σκοτεινό καί ψυχρό. Ἤτανε ἕνας πολύ δύσκολος δρόμος αὐτός, κι οἱ ἀνθρῶποι, ἀποσταμένοι ἀπό δαῦτον, λιποψύχησαν. Μά ντρεπόντανε νά ὁμολογήσουν τήν ἀδυναμία τους καί γιά τοῦτο, τυφλωμένοι ἀπό κακία καί θυμό, τά 'βαζαν μέ τόν Ντανκό, τόν ἄνθρωπο πού προσφέρθηκε νά γίνει ὁδηγός τους: Καί τόν κατηγορούσανε πώς δέν ἤτανε ἱκανός γιά τή δουλειά πού καταπιάστηκε. Ἔτσι πού λές!

»Σταματήσανε, τό λοιπόν, καί κάτω ἀπ' τό θριαμβευτικό βουητό τοῦ δάσους, μέσα σέ κεῖνο τό τρεμουλιαστό μαῦρο σκοτάδι, ἀποσταμένοι κι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅλο κακία, ἀρχινήσανε νά βρίζουνε τόν Ντανκό.
»— Σύ, — τοῦ λέγανε — εἶσ' ἕνας τιποτένιος καί βλαβερός ἄνθρωπος γιά μᾶς! Μᾶς κουβάλησες ἴσαμε δῶ καί μᾶς κατακούρασες καί γιά τοῦτο πρέπει νά λείψεις!
»— Σεῖς οἱ ἴδιοι εἴπατε: «Ὁδήγησέ μας!» κι ἐγώ στάθηκα ὁδηγός σας! — φώναξε ὁ Ντανκό, — κοιτάζοντάς τους κατάματα καί μέ τό στῆθος τεντωμένο. — Νιώθω πώς ἔχω μέσα μου τή δύναμη νά σᾶς ὁδηγήσω καί γιά τοῦτο δέχτηκα! Μά σεῖς; Τί κάνατε σεῖς ὅλοι σας, γιά νά βοηθήσετε τόν ἑαυτό σας; Βαδίζατε μονάχα καί δέν εἴχατε τή γνώση νά διατηρήσετε τίς δυνάμεις σας γιά δρόμο πιό μακρινό! Σεῖς μονάχα βαδίζατε, ἴδιο κοπάδι πρόβατα!
»Μά τά λόγια τοῦτα τούς ἀγριέψανε ἀκόμα πιό πολύ.
»— Θά πεθάνεις! Θά πεθάνεις! — μουγκρίζανε ὅλοι.
»Καί τό δάσος ὁλοένα βούιζε καί βούιζε μαζί μέ τά ξεφωνητά τοῦ κόσμου κι οἱ ἀστραπές ξεσκίζανε καί κατακουρελιάζανε τή μαύρη σκοτεινιά. Ὁ Ντανκό κοίταζε κεινούς, πού γιά χατήρι τους ἀνάλαβε τόν ἀγώνα, κι ἔβλεπε πώς στέκονταν μπροστά του ἴδια θεριά. Πλῆθος πολύ τόν κύκλωνε, μά δέν ὑπῆρχε εὐγένεια σέ κανενός τή μορφή καί δέν μποροῦσε νά ἐλπίσει ἔλεος ἀπό δαύτους. Τότε καί στή δική του ψυχή ἀνάβρασε ἡ ἀγανάχτηση, ὅμως ἀπό συμπόνια γιά τούς ἄλλους, ἔσβησε παρευθύς. Ἀγαποῦσε τούς ἀνθρώπους καί σκέφτηκε πώς μποροῦσαν νά χαθοῦνε δίχως αὐτόν. Καί κείνη τή στιγμή στήν καρδιά του λαμπάδισε ἡ φλόγα τοῦ πόθου νά τούς σώσει, νά τούς βγάλει στόν καλό δρόμο καί τότες στά μάτια του ἄστραψαν οἱ ἀχτίδες κείνης τῆς πανίσχυρης φλόγας... Μά οἱ ἄλλοι, βλέποντας τήν τέτοια ἀλλαγή στή μορφή του θάρρεψαν πώς ὁ Ντανκό ἀγρίεψε καί θύμωσε, γιά τοῦτο ἄστραψαν τόσο τά μάτια του καί σταθήκανε προσεχτικοί, ἴδιοι λύκοι, προσμένοντας πώς θά ριχνόταν νά χτυπηθεῖ μαζί τους καί τόν κύκλωναν ὁλένα πιό σφιχτά καί πιό ἀπόκοντα γιά νά 'χουν πιότερη εὐκολία νά τόν ἀδράξουν καί νά τόν ξεκάνουν. Καί κεῖνος ἔνιωσε κιόλας τήν τέτοια σκέψη τους καί γιά τοῦτο ἡ καρδιά του ἄναψε ἀκόμα πιό πολύ, γιατί ἡ σκέψη τους αὐτή, τοῦ 'φερε πίκρα μεγάλη.
»Καί τό δάσος ξακολουθοῦσε τό σκοτεινό του τραγούδι, καί τ' ἀστραπόβροντα χαλοῦσαν κόσμο κι ἡ βροχή ἔπεφτε μέ τό τουλούμι, πού λένε...
»— Τί νά κάνω γιά τούς ἀνθρώπους; — ξεφώνισε πιό δυνατά κι ἀπ' τίς βροντές ὁ Ντανκό.
»Κι ὁλομεμιᾶς ξέσκισε μέ τά δυό του χέρια τά στήθη, ξερίζωσε μέσαθέ τους τήν καρδιά του καί τήν κράτησε ψηλά, πάν' ἀπ' τό κεφάλι του.
»Κι ἡ καρδιά τοῦ Ντανκό, λαμποκοποῦσε σάν ἥλιος, καί πιό πολύ ἀπ'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τόν ἥλιο, καί τό δάσος ὁλάκερο σώπασε ἐκστατικό, καθώς φωτιζόταν ἀπό κείνη τή λαμπάδα τῆς ἀπέραντης ἀγάπης γιά τούς ἀνθρώπους κι ἡ σκοτεινιά σκορπίστηκε ἀπό τό φῶς της τό δυνατό καί τρεμάμενη χάθηκε βαθιά στό δάσος καί ρίχτηκε στό σαπισμένο στόμα τοῦ βάλτου. Κι οἱ ἀνθρῶποι κατάπληχτοι, ἀπόμειναν ἀκίνητοι, σά νά 'τανε ἀπό πέτρα.

»— Πᾶμε! — ξεφώνισε ὁ Ντανκό κι ὅρμησε μπροστά, στή θέση του, κρατώντας ψηλά τήν ἀναμμένη καρδιά του καί φωτίζοντας μέ τή φλόγα της τό δρόμο.

»Ὅλοι ρίχτηκαν πίσω του, σάν μαγεμένοι. Τότες τό δάσος ξανάρχισε νά βουίζει, κινώντας μέ κατάπληξη τίς δεντροκορφές του, μά τό βουητό του τό 'πνιξε τό ποδοβολητό τῶν ἀνθρώπων πού 'τρεχαν. Ὅλοι τρέχανε γοργά καί θαρρετά, παρασυρμένοι ἀπ' τό θαυμαστό θέαμα τῆς φλογισμένης καρδιᾶς. Καί τώρα πολλοί χάνονταν δίχως παράπονα καί κλάψες. Κι ὁ Ντανκό ἦταν πάντα μπροστά, κι ἡ καρδιά του ὁλένα ἔβγανε φλόγες!

»Καί ξαφνικά τό δάσος πισωπάτησε μπροστά του, πισωπάτησε κι ἀπόμεινε στό βάθος πυκνό καί βουβό κι ὁ Ντανκό κι ὅλ' οἱ ἀνθρῶποι πού 'μειναν μαζί του βουτήχτηκαν στή θάλασσα τοῦ ἡλιόφωτου καί τοῦ καθαροῦ ἀγέρα, πού 'χε ξεπλυθεῖ μέ τή βροχή. Ἡ μπόρα βρισκότανε πέρα, πίσω τους, πάν' ἀπ' τό δάσος, μά δωπέρα ἄστραφτε ὁ ἥλιος, ἀνάσαινε ἡ στέπα, λαμποκοπούσανε τά χορταράκια διαμαντοστολισμένα ἀπ' τή βροχή, κι ὁ ποταμός ἔλαμπε χρυσαφένιος... Ἦταν βράδυ κι ἀπ' τό ἡλιοβασίλεμα τά νερά τοῦ ποταμοῦ φαίνονταν κόκκινα σάν τό αἷμα πού 'τρεχε σέ καυτερό κύμα ἀπ' τά ξεσκισμένα στήθια τοῦ Ντανκό.

»Κι ὁ περήφανος λεβεντονιός ἔριξε μιά ματιά πέρα, μπροστά του, στήν ἀπεραντοσύνη τῆς στέπας, ἔριξε μιά χαρούμενη ματιά στή λεύτερη γῆς καί γέλασε εὐχαριστημένα. Κι ὕστερα ἔπεσε καί πέθανε.

»Κι οἱ ἀνθρῶποι χαρούμενοι καί πλημμυρισμένοι ἀπό μιά καινούρια ἐλπίδα δέν παρατηρήσανε πώς ὁ Ντανκό πέθανε μηδέ εἴδανε πώς ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα δίπλα στό νεκρό Ντανκό νά ἀνάβει ἡ τολμηρή καρδιά του. Μονάχα κάποιος προφυλαχτικός ἄνθρωπος τό παρατήρησε καί, σάν νά φοβήθηκε κάτι, πάτησε μέ τό πόδι του τήν περήφανη καρδιά... Καί τότες ἡ καρδιά σκορπίστηκε σέ σπίθες κι ἔσβησε...

»Νά, ποῦθε βαστᾶνε αὐτές οἱ γαλάζιες σπίθες, πού φαίνονται πρίν ἀπό τή μπόρα».

Τώρα πού ἡ γριά τέλειωσε τ' ὅμορφό της παραμύθι, στή στέπα ἁπλώθηκε μιά τέτοια σιγαλιά, λές κι εἶχε ἀπομείνει κι αὐτή κατάπληχτη μπροστά στή δύναμη τοῦ τολμηροῦ Ντανκό, πού ἔκαψε τήν καρδιά τοῦ γιά τούς ἀνθρώπους καί πέθανε δίχως νά γυρέψει ἀπ' αὐτούς καμιά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀμοιβή γιά τόν ἑαυτό του. Ἡ γριά ἀποκοιμήθηκε. Τήν κοίταζα καί σκεφτόμουν: «Πόσα τάχα ἀκόμα παραμύθια κι ἀναμνήσεις νά διατηρήθηκαν στή μνήμη της;» Καί σκεφτόμουν τή μεγάλη φλογοβόλα καρδιά του Ντανκό καί τή φαντασία τῶν ἀνθρώπων πού δημιούργησε τόσες ὄμορφες καί δυνατές σέ νόημα παραδόσεις.

Φύσηξε ἀεράκι κι ἡ πνοή του ἄφησε νά φανεῖ κάτ' ἀπ' τά κουρέλια πού τό σκέπαζαν, τό στεγνωμένο στῆθος τῆς γριᾶς Ἴζεργκιλ, πού ἀποκοιμόταν ὁλοένα πιό βαθιά. Σκέπασα προσεχτικά τό γέρικο κορμί της καί ξάπλωσα κι ἐγώ καταγῆς, κοντά της. Στή στέπα ἦταν ἥσυχα καί σκοτεινά. Πάνω στόν οὐρανό ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀργοδιαβαίνουν τά σύννεφα πληχτικά... Ἡ θάλασσα βούιζε πνιχτά καί θλιμμένα.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς ζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι στό βάλτο;
2. Τί σημαίνει ἡ φράση «ὅποιος δέν κάνει τίποτα, ἕνα τίποτα ἀπομένει κι ὁ ἴδιος»;
3. Τί φανερώνουν τά λόγια καί οἱ πράξεις τοῦ Νταγκό καί τί φανερώνει τό λαμπάδιασμα τῆς καρδιᾶς του;
4. Πῶς συμπεριφέρονται οἱ ἄνθρωποι στόν Νταγκό;
5. Γιατί τό παραμύθι εἶναι συμβολικό;

Τζέημς Τζόυς

Τό πορτραῖτο ἑνός καλλιτέχνη

(ἀπόσπασμα)

Ὁ ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος, ὁ μικρός Στῆβεν, εἶναι ἐσωτερικός σέ ἕνα Καθολικό Κολέγιο, ὅπου διδάσκουν ἱερεῖς. Στό μάθημα τῶν Λατινικῶν δέ γράφει στό τετράδιό του, γιατί ἔσπασαν τά γυαλιά του. Γιά κακή του ὅμως τύχη μπαίνει μέσα στήν τάξη ὁ αὐστηρός ἐπιμελητής τοῦ σχολείου, ὁ ἱερέας Ντόναλ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔδειρε πρῶτα τόν ἀμελή Φλέμιγκ, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Στῆβεν δέν ἔγραφε. Παρακολουθῆστε τό ἐπεισόδιο.

«Σύ, παιδί μου, ποιός εἶσαι;»

Ἡ καρδιά τοῦ Στῆβεν τινάχτηκε.

«Δαίδαλος, κύριε.»

«Γιατί δέν γράφεις σάν τούς ἄλλους;»

« Ἐγώ... τά ...»

Ἀπό τό φόβο του δέν μποροῦσε νά μιλήσει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Γιατί δέ γράφει, πάτερ Ἄρναλ;»

«Ἔσπασε τά γυαλιά του», εἶπε ὁ πάτερ Ἄρναλ,» καί τόν ἀπήλλαξα ἀπό τήν ἐργασία.»

«Τά 'σπασε; τί εἶναι αὐτό πού ἀκούω; Πῶς εἶπες ὅτι σέ λένε;» ρώτησε ὁ ἐπιμελητής.

«Δαίδαλο, κύριε.»

«Ἄ, Δαίδαλο. Παλιοτεμπέλη! Βλέπω τήν τεμπελιά στά μάτια σου. Γιατί ἔσπασες τά γυαλιά σου;»

Ὁ Στῆβεν κάτι μουρμούρισε ἐκεῖ, μπροστά σ' ὅλη τήν τάξη, τυφλός ἀπ' τό φόβο του.

«Ποῦ τά 'σπασες τά γυαλά σου;» ἐπανέλαβε ὁ ἐπιμελητής.

«Στό σκουπιδόλακκο, κύριε.»

«Ὤ χώ! στό σκουπιδόλακκο», φώναξε ὁ ἐπιμελητής. «Τό ξέρω αὐτό τό κόλπο.»

Ὁ Στῆβεν σήκωσε γιά μιά στιγμή τά μάτια του μέ ἀπορία καί εἶδε τό γκρίζο γερασμένο πρόσωπο τοῦ πάτερ Ντόλαν, τό φαλακρό του κεφάλι μέ τά λίγα μαλλιά στό πλάι, τό μετάλλινο σκελετό τῶν γυαλιῶν του καί τά ἄχρωμα μάτια του πού κοίταζαν μέσ' ἀπ' τά γυαλιά. Γιατί εἶπε ὅτι τό ξέρει αὐτό τό κόλπο;

«Τεμπέλαρε!» φώναξε. «Ἔσπασα τά γυαλιά μου! Παλιό μαθητικό κόλπο! Ἄπλωσε ἀμέσως τό χέρι σου!»

Ὁ Στῆβεν ἔκλεισε τά μάτια του καί ἄπλωσε τό τρεμάμενο χέρι του μέ τήν παλάμη πρός τά πάνω. Ἔνιωσε τόν ἐπιμελητή νά τοῦ ἰσιώνει τά δάχτυλα μέ τό χάρακα καί μετά τό σούρσιμο τοῦ μανικιοῦ τοῦ ράσου του καθώς σήκωνε τό χάρακα γιά νά τόν χτυπήσει. Ἕνα καυτό σουβλερό χτύπημα, σάν τόν ἦχο ἀπό ραβδί πού σπάει ἔκανε τό τρεμάμενο χέρι του νά ζαρώσει σάν ξερό φύλλο στή φωτιά. Ἀπό τόν κρότο καί τόν πόνο ζεματιστά δάκρυα τοῦ ἀνέβηκαν στά μάτια. Ὅλο του τό κορμί ἔτρεμε καί ἡ καυτή παλάμη του πηγαινοερχόταν σάν φύλλο πού τό σερνει ὁ ἄνεμος. Μιά κραυγή ἀνέβηκε στά χείλη του, μιά παράκληση νά τόν ἀφήσουν. Ἀλλά ἄν καί τά δάκρυα ζεμάτιζαν τά μάτια του καί τά μέλη του ριγοῦσαν ἀπό τόν τρόμο καί τόν πόνο, συγκρατοῦσε τά ζεστά δάκρυα καί τήν κραυγή πού ἔκαιγε τό λαιμό του.

«Τό ἄλλο χέρι!» φώναξε ὁ ἐπιμελητής.

Ὁ Στῆβεν τράβηξε πίσω τό τρεμάμενο σακατεμένο δεξί του χέρι κι ἄπλωσε τ' ἀριστερό. Τό μανίκι τοῦ ράσου ξανασύρθηκε πίσω καθώς ὁ χάρακας ὑψωνόταν πάλι κι ἕνας δυνατός ἦχος κι ἕνας καυτός πόνος, πού σέ τρέλαινε, ἔκανε τό χέρι του καί τά δάχτυλά του νά γίνουν μιά πλαδαρή τρεμουλιαστή μάζα. Τά ζεματιστά δάκρυα ἀνάβλυσαν ἀπό τά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μάτια του, καί ξαναμμένος ἀπό ντροπή, ἀγωνία καί φόβο, τράβηξε πίσω τό χέρι του τρομαγμένος κι ἔβγαλε ἕνα μουγκρητό πόνου. Τό κορμί του τραντάχτηκε καί παράλυσε ἀπ' τόν τρόμο. Ντροπιασμένος κι ἐξαγριωμένος, ἔνιωθε τήν καυτή κραυγή ν' ἀνεβαίνει στό λαιμό του καί τά ζεματιστά δάκρυα νά ξεπηδοῦν ἀπό τά μάτια του καί νά κυλοῦν στά ξαναμμένα του μάγουλα.

«Γονάτισε», φώναξε ὁ ἐπιμελητής.

Ὁ Στῆβεν γονάτισε γρήγορα σφίγγοντας τά πονεμένα του χέρια στά πλευρά του. Στή σκέψη ὅτι μέσα σέ δυό λεπτά ἦταν σακατεμένα καί πρησμένα, ἔνιωθε λύπη, λές καί δέν ἦταν δικά του ἀλλά κάποιου ἄλλου, πού τόν λυπόταν. Καθώς γονάτιζε, πνίγοντας τούς τελευταίους λυγμούς στό λαρύγγι του καί νιώθοντας τόν καυτό πόνο μέσα στά πλευρά του, θυμόνταν τά χέρια του πού εἶχε ἁπλώσει στόν ἀέρα, μέ τίς παλάμες πρός τά πάνω καί το σκληρό ἄγγιγμα τοῦ ἐπιμελητῆ, ὅταν τέντωνε τά τρεμάμενα δάχτυλά του, καί τή χτυπημένη κοκκινωπή μάζα, τήν παλάμη καί τά δάχτυλά του πού ἔτρεμαν.

«Ὅλοι στή δουλειά σας», φώναξε ὁ ἐπιμελητής ἀπό τήν πόρτα. «Ὁ πάτερ Ντάλαν θά 'ρχεται κάθε μέρα νά βλέπει ἄν κανείς παλιοτεμπέλης χρειάζεται μαστίγωμα. Κάθε μέρα, κάθε μέρα.»

Ἡ πόρτρα ἔκλεισε πίσω του.

Ἡ σωπηλή τάξη συνέχισε ν' ἀντιγράφει τά θέματα. Ὁ πάτερ Ἄρναλ σηκώθηκε ἀπό τό κάθισμά του καί πῆγε ἀνάμεσά τους βοηθώντας τους μέ γλυκιά φωνή καί λέγοντάς τους τά λάθη πού εἶχαν κάνει. Ἡ φωνή του ἦταν γλυκιά καί ἁπαλή. Μετά γύρισε στή θέση του καί εἶπε στό Φλέμινγκ καί στό Στῆβεν:

«Ἐσεῖς οἱ δυό νά πᾶτε στή θέση σας.»

Ὁ Φλέμινγκ καί ὁ Στῆβεν σηκώθηκαν καί πῆγαν στή θέση τους. Ὁ Στῆβεν, κόκκινος ἀπό ντροπή, ἄνοιξε γρήγορα τό βιβλίο του μέ ἀδύναμα χέρια καί κόλλησε τό πρόσωπό του στή σελίδα.

Ἦταν ἄδικο καί σκληρό, γιατί ὁ γιατρός τοῦ εἶχε πεῖ νά μή διαβάζει χωρίς γυαλιά καί γιατί εἶχε γράψει τό πρωί στό σπίτι του νά τοῦ στείλουν ἕνα καινούριο ζευγάρι. Καί ὁ πάτερ Ἄρναλ εἶπε ὅτι δέν ἔπρεπε νά μελετᾶ ἕως ὅτου ἔρθουν τά καινούρια γυαλιά. Καί μετά, νά τόν ποῦνε τεμπέλαρο μπροστά σ' ὁλόκληρη τήν τάξη καί νά τόν χτυπήσουν, ὅταν αὐτός μπροστά ἦταν πάντα ὁ πρῶτος ἤ ὁ δεύτερος καί ἦταν ὁ ἀρχηγός τῆς ὁμάδος τῶν Γιόρκ! Πῶς ἤξερε ὁ ἐπιμελητής ὅτι ἦταν κόλπο; Ἔνιωσε τό ἄγγιγμα τῶν δαχτύλων τοῦ ἐπιμελητῆ καθώς ἴσιωνε τό χέρι του καί νόμισε ὅτι θά τοῦ 'σφιγγε τό χέρι, γιατί τά δάχτυλα ἦταν μαλακά καί δυνατά. Ὅμως μέσα σέ μιά στιγμή εἶχε ἀκούσει τό σούρσιμο πού ἔκανε τό μανίκι τοῦ ράσου καί τόν κρότο. Ἦταν ἄδικο καί σκληρό νά τόν κάνει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά γονατίσει στή μέση τῆς τάξης. Κι ὁ πάτερ Ἄρναλ τούς εἶπε νά γυρίσουν στή θέση τους καί οἱ δύο χωρίς νά κάνει καμιά διάκριση ἀνάμεσά τους. Ἄκουγε τή χαμηλή καί γλυκιά φωνή τοῦ πάτερ Ἄρναλ νά διορθώνει τά θέματα. Ἴσως νά τό 'χε μετανιώσει καί νά 'θελε νά φανεῖ καλός. Ἀλλά ἦταν ἄδικο καί σκληρό. Ὁ ἐπιμελητής ἦταν ἱερωμένος, μά πάλι ἦταν ἄδικο καί σκληρό. Καί τό γκριζωπό του πρόσωπο καί τ' ἄχρωμα μάτια του πίσω ἀπ' τά γυαλιά μέ τόν μετάλλινο σκελετό εἶχαν σκληρό βλέμμα, γιατί εἶχε ἰσιώσει πρῶτα τά δάχτυλά του μέ τά δυνατά καί μαλακά του δάχτυλα γιά νά χτυπήσει καλύτερα καί πιό δυνατά.

«Εἶναι ἕνα βρωμερό παλιόπραμα, νά τί εἶναι», εἶπε ὁ Φλέμινγκ στό διάδρομο καθώς ἡ τάξη πήγαινε γιά τήν τραπεζαρία. «Νά χτυπήσει ἕνα παιδί γιά κάτι πού δέν ἦταν δικό του λάθος!»

«Ἀλήθεια, τυχαῖα τά 'σπασες τά γυαλιά σου, ἔτσι δέν εἶναι;» ρώτησε ὁ Νάστυ Ρώς.

Ὁ Στῆβεν ἔνιωσε τήν καρδιά του γεμάτη ἀπ' τά λόγια τοῦ Φλέμινγκ καί δέν ἀπάντησε.

«Καί βέβαια!» εἶπε ὁ Φλέμινγκ. «Ἐγώ δέν θά τό ἀνεχόμοιιν. Θά πήγαινα νά τό πῶ στόν διευθυντή.»

«Ναί», εἶπε ὁ Σέσιλ Θάντερ μ' ἐνδιαφέρον. «Καί τόν εἶδα νά σηκώνει τό χάρακα πιό πάνω ἀπ' τόν ὤμο του, καί δέν ἔχει δικαίωμα νά τό κάνει αὐτό.»

«Σέ πόνεσε πολύ;» ρώτησει ὁ Νάστυ Ρώς.

«Πάρα πολύ», εἶπε ὁ Στῆβεν.

«Ἐγώ δέν θά τό ἀνεχόμουν», ἐπανέλαβε ὁ Φλέμινγκ, «ἀπό τό φαλάκρα ἤ ἀπό ὁποιονδήποτε ἄλλον. Εἶναι βρωμερό παλιόπραμα, νά, αὐτό, εἶναι. Θά πήγαινα κατευθείαν στό διευθυντή μετά τό φαγητό καί θά τοῦ τά 'λεγα ὅλα.»

«Ναί, πήγαινε, πήγαινε», εἶπε ὁ Σέσιλ Θάντερ.

«Ναί, πήγαινε, πήγαινε ἐπάνω καί πές τα ὅλα στό διευθυντή, Δαίδαλε», εἶπε ὁ Νάστυ Ρώς, «γιατί εἶπε ὅτι θά 'ρθεῖ πάλι αὔριο νά σέ χτυπήσει.»

«Ναί, ναί, πές τα στό διευθυντή», εἶπαν ὅλοι.

Κοντά τους ἦταν μερικά παιδιά ἀπ' τή δεύτερη τάξη τοῦ κλασικοῦ κι ἕνα ἀπ' αὐτά εἶπε:

«Ἡ Σύγκλητος* καί ὁ Ρωμαϊκός λαός ἀπεφάσισε ὅτι ὁ Δαίδαλος τιμωρήθηκε ἄδικα...»

«Ἡ Σύγκλητος... ἄδικα»: παρωδία τυπικῆς φράσης ἀπό τό μάθημα τῶν Λατινικῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ένας γέρος ύπηρέτης σκούπιζε στήν ἄκρη τό κεφαλόσκαλο. Τόν ρώτησε ποῦ ἦταν τό δωμάτιο τοῦ διευθυντῆ κι ὁ γερο-ὑπηρέτης τοῦ ἔδειξε τήν τελευταία πόρτα καί τόν παρακολουθοῦσε καθώς πήγαινε πρός τά ἐκεῖ καί χτυποῦσε.

Δέν πῆρε ἀπάντηση. Χτύπησε ξανά, πιό δυνατά, καί ἡ καρδιά του τινάχτηκε, ὅταν ἄκουσε μιά πνιχτή φωνή νά λέει:

«Ἐμπρός.»

Γύρισε τήν πετούγια καί ἄνοιξε τήν πόρτα. Ἔψαξε ψηλαφιστά γιά τήν πετούγια τῆς πράσινης πόρτας, πού ἦταν ντυμένη μέ τσόχα. Τή βρῆκε καί σπρώχνοντας ἐλαφρά τήν ἄνοιξε καί μπῆκε.

Εἶδε τό διευθυντή καθισμένο πίσω ἀπό ἕνα γραφεῖο. Ἐπάνω στό γραφεῖο ἦταν ἕνα κρανίο καί στόν ἀέρα πλανιόταν μιά παράξενη ἱερή μυρωδιά, ὅπως ἀκριβῶς μυρίζουν τά παλιά δέρματα στίς καρέκλες.

Ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά, γιατί βρισκόταν σ' ἕνα τόσο ἱερό καί σιωπηλό μέρος. Κοίταζε τό κρανίο καί τό καλοσυνάτο πρόσωπο τοῦ διευθυντῆ.

«Λοιπόν, μικρέ μου» εἶπε ὁ διευθυντής, «τί συμβαίνει;»

Ὁ Στῆβεν ξεροκατάπιε καί εἶπε:

«Ἔσπασα τά γυαλιά μου, κύριε.»

Ὁ διευθυντής ἄνοιξε τό στόμα του καί εἶπε:

«Ὦ!»

Μετά χαμογέλασε καί εἶπε πάλι:

«Ἀφοῦ λοιπόν ἔσπασες τά γυαλιά σου, πρεπει νά γράψουμε στό σπίτι σου νά σοῦ στείλουν ἕνα καινούριο ζευγάρι.»

«Ἔγραψα στό σπίτι, κύριε», εἶπε ὁ Στῆβεν, «καί ὁ πάτερ Ἄρναλ εἶπε ὅτι δέν θά μελετάω ἕως ὅτου ἔρθουν.»

«Πολύ σωστά», εἶπε ὁ διευθυντής.

Ὁ Στῆβεν κατάπιε πάλι αὐτό πού τοῦ 'χε σκαλώσει στό λαιμό καί προσπάθησε νά μήν ἀφήσει τά πόδια του καί τή φωνή του νά τρέμουν.

«Ὅμως, κύριε...»

«Ναί...»

«Ὁ πάτερ Ντόλαν ἦρθε σήμερα καί μ' ἔδειρε, γιατί δέν ἔγραφα θέμα».

Ὁ διευθυντής τόν κοίταζε σιωπηλός. Ἔνιωθε τό αἷμα ν' ἀνεβαίνει στό πρόσωπό του καί τά δάκρυα στά μάτια του.

Ὁ διευθυντής εἶπε:

«Τ' ὄνομά σου εἶναι Δαίδαλος, ἔτσι δέν εἶναι;»

«Μάλιστα, κύριε...»

«Καί ποῦ ἔσπασες τά γυαλιά σου;»

«Στό σκουπιδόλακκο, κύριε. Ἕνα παιδί βγαίνοντας ἀπ' τό περίπτερο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέ τά ποδήλατα μ' ἔρριξε χάμω κι ἔσπασαν. Δέν ξέρω πῶς τό λένε τό παιδί».

Ὁ διευθυντής τόν κοίταζε σωπηλός, χαμογέλασε καί εἶπε:

«Ἔ, καλά, κάποιο λάθος θά ἔγινε. Εἶμαι σίγουρος ὅτι ὁ πάτερ Ντόλαν δέν ἤξερε».

«Μά τοῦ τό εἶπα ὅτι τά 'σπασα, κύριε, καί μ' ἔδειρε».

«Τοῦ εἶπες ὅτι ἔγραψες στό σπίτι σου νά σοῦ στείλουν ἄλλο ζευγάρι;» ρώτησε ὁ διευθυντής.

«Ὄχι, κύριε».

«Ἔ, καλά», εἶπε ὁ διευθυντής, «ὁ πάτερ Ντόλαν δέν κατάλαβε. Μπορεῖς νά πεῖς ὅτι ἐγώ σέ ἀπήλλαξα ἀπ' τά μαθήματά σου γιά λίγες μέρες».

Ὁ Στῆβεν, γρήγορα, ἀπό φόβο μή φανερωθεῖ τό τρεμούλιασμά του, εἶπε:

«Μάλιστα, κύριε, ἀλλά ὁ πάτερ Ντόλαν εἶπε ὅτι θά ἔρθει πάλι αὔριο νά μέ δείρει.»

«Πολύ καλά», εἶπε ὁ διευθυντής, «εἶναι ἕνα λάθος, θά μιλήσω ἐγώ ὁ ἴδιος στόν πάτερ Ντόλαν. Ἐντάξει;»

Ὁ Στῆβεν ἔνιωσε τά δάκρυα νά πλημμυρίζουν τά μάτια του καί μουρμούρισε:

«Μάλιστα, κύριε, εὐχαριστῶ».

Ὁ διευθυντής τοῦ ἄπλωσε τό χέρι, ἀπ' τό πλάι τοῦ γραφείου, ἐκεῖ πού ἦταν τό κρανίο, κι ὁ Στῆβεν, δίνοντάς του τό δικό του ἔνιωσε γιά μιά στιγμή, τήν κρύα καί ὑγρή παλάμη.

«Τώρα ἀντίο», εἶπε ὁ διυθυντής, τραβώντας τό χέρι του καί χαιρετώντας μέ ἕνα σκύψιμο τοῦ κεφαλιοῦ.

«Χαίρετε, κύριε», εἶπε ὁ Στῆβεν.

Ὑποκλίθηκε καί βγῆκε ἥσυχα ἀπ' τό δωμάτιο, κλείνοντας τήν πόρτα σιγά καί προσεκτικά.

Ὅταν ὅμως πέρασε τό γερο-ὑπηρέτη, στό κεφαλόσκαλο, καί βρέθηκε ξανά στό στενο καί σκοτεινό διάδρομο, ἄρχισε νά περπατάει πιό γρήγορα. Ὅλο καί πιό γρήγορα, μέσα στό μισοσκόταδο. Ἔσπρωξε μέ τόν ἀγκώνα του τήν τελευταία πόρτα, κατέθηκε βιαστικά τά σκαλιά, πέρασε σχεδόν τρέχοντας τούς δυό διαδρόμους καί βγῆκε στό ὕπαιθρο.

Ἄκουγε τίς φωνές τῶν παιδιῶν στά γήπεδα. Ἄρχισε νά τρέχει ὅλο καί πιό γρήγορα, πέρασε τό σκουπιδόλακκο κι ἔφθασε λαχανιασμένος στό γήπεδο τῆς τρίτης τάξης.

Τά παιδιά τόν εἶδαν πού ἔτρεχε. Μαζεύτηκαν τριγύρω του, σπρώχνοντας τό ἕνα τ' ἄλλο γιά ν' ἀκούσουν.

«Πές μας! πές μας!»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Τί εἶπε;»

«Πῆγες μέσα;»

«Τί εἶπε;»

«Πές μας! πές μας!»

Τούς εἶπε ὅλα ὅσα εἶχαν πεῖ αὐτός κι ὁ διευθυντής κι ὅταν τέλειωσε, ὅλα τά παιδιά πέταξαν τά καπέλα τους στόν ἀέρα καί φώναξαν:

«Ζήτω!»

Ἄρπαζαν τά καπέλα τους, τά ξανάριχναν ψηλά καί φώναζαν:

«Ζήτω! ζήτω!»

Ἔκαναν τά χέρια τους σκαμνάκι, τόν σήκωσαν ψηλά καί τόν κουβαλοῦσαν, ὥσπου πάλεψε γιά νά τούς ξεφύγει. Κι ὅταν ξέφυγε, σκορπίστηκαν πρός ὅλες τίς διευθύνσεις, πέταγαν τά καπέλα τους καί φώναζαν:

«Ζήτω!»

Ἀποδοκίμασαν τρεῖς φορές τό φαλακρό Ντόλαν καί τρεῖς φορές φώναξαν ζήτω γιά τόν Κόνμη καί εἶπαν ὅτι δέν ὑπῆρξε ποτέ πιό δίκαιος διευθυντής στό Κλόνγκοουζ.

Τά ζήτω καταλάγιασαν μέσα στόν ἔλαφρό γκρίζο ἀέρα. Ἦταν μόνος. Ἦταν εὐτυχισμένος καί ἐλεύθερος. Δέν θά κρατοῦσε μοῦτρα στόν πάτερ Ντόλαν. Θά 'ταν ἥσυχος καί ὑπάκουος. Θά 'θελε νά μποροῦσε νά κάνει κάτι γι' αὐτόν, γιά νά τοῦ δείξει ὅτι δέν τοῦ κρατοῦσε κακία. Ὁ ἀέρας ἦταν ἁπαλός καί γκρίζος. Ἔπεφτε τό βράδυ. Ὁ ἀέρας μύριζε βράδυ. Ἦταν ἡ μυρωδιά τῶν χωραφιῶν στήν ἐξοχή, ἐκεῖ πού βγάζουν τά λαχανικά καί τά στοιβάζουν καί τά τρῶνε, ὅταν πηγαίνουν μέ τά πόδια στοῦ στρατηγοῦ Μπάρτον. Ἡ ἴδια μυρωδιά πού ἔχει τό δασάκι πίσω ἀπ' τήν καλύβα ὅπου μαζεύανε τά σκουπίδια ἀπ' τά δέντρα.

Τά παιδιά παίζανε τά συνηθισμένα τους παιχνίδια. Στήν ἀνάλαφρη γκρίζα ἡσυχία μποροῦσε ν' ἀκούσει τά χτυπήματα τῆς μπάλας. Κι ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ, μέσα στήν ἥσυχη ἀτμόσφαιρα, τά μπαστούνια τοῦ κρίκετ: πίκ, πάκ, πόκ, πάκ, ὅπως κάνουν οἱ σταγόνες τοῦ νεροῦ στήν πηγή, ὅταν πέφτουν σιγά σιγά στήν ξέχειλη γούρνα.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἦταν ἡ ψυχική κατάσταση τοῦ Στῆβεν μετά τόν ξυλοδαρμό; (Νά ἐπισημάνετε τά σχετικά χωρία).
2. Πῶς ἀντέδρασαν οἱ συμμαθητές του γιά τήν ἀδικία πού τοῦ ἔγινε;
3. Τί πάλη γίνεται μέσα του προτοῦ ἀποφασίσει νά ἀναφέρει τό ἐπεισόδιο στό διευθυντή; (Νά βρεῖτε τά σχετικά χωρία).
4. Ποιές ἦταν οἱ ἀντιδράσεις τῶν συμμαθητῶν του καί τοῦ ἴδιου τοῦ Στῆβεν μετά τό διάθημά του; Μπορεῖτε νά τίς δικαιολογήσετε:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οὐίλιαμ Σαρογιάν

Συμβουλή τῆς παλιᾶς πατρίδας στόν Ἀμερικανό ταξιδιώτη

Τό κείμενο ἀνήκει στό βιβλίο Μέ λένε Ἀράμ. Περιγράφοντας τή ζωή τοῦ Ἀράμ ἀπό τά 7 ὥς τά 17 του χρόνια, ὁ συγγραφέας ἐπιστρέφει στίς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καί μᾶς δίνει εἰκόνες ἀπό τή μικρή πόλη ὅπου ἔζησε μέ τούς δικούς του, γεμάτες χάρη καί χιουμοριστική διάθεση.

Μιά χρονιά, ὁ θεῖος μου Μελίκ ταξίδευε ἀπό τό Φρέσνυ στή Νέα Ὑόρκη. Πρίν μπεῖ στό τρένο, ὁ θεῖος του Γκαρό τόν ἐπισκέφτηκε καί τοῦ μίλησε γιά τούς κινδύνους τοῦ ταξιδιοῦ.

— Ὅταν μπεῖς στό τρένο, εἶπε ὁ γέρος, διάλεξε τή θέση σου προσεχτικά, κάτσε κάτω καί μή κοιτάζεις γύρω σου.

— Μάλιστα, ἀπάντησε ὁ θεῖος μου.

— Ὕστερα ἀπό ἀρκετά λεπτά ἀφοῦ ξεκινήσει τό τρένο, εἶπε ὁ γέρος, δυό ἄντρες μέ στολή θά διασχίσουν τό διάδρομο καί θά σοῦ ζητήσουν τό εἰσιτήριό σου. Ἀγνόησέ τους, θά 'ναι ἀπατεῶνες.

— Πῶς θά τό καταλάβω;

— Θά τό καταλάβεις. Δέν εἶσαι πιά παιδί.

— Βέβαια.

— Πρίν ξεμακρύνεις εἴκοσι μίλια, ἕνας περιποιητικός νέος θά 'ρθει κοντά σου καί θά σοῦ προσφέρει τσιγάρο. Πές του πώς δέν καπνίζεις. Τό τσιγάρο θά 'χει ναρκωτικό.

— Καλά.

— Τήν ὥρα πού θά πηγαίνεις γιά φαγητό, μιά πολύ ὄμορφη νέα γυναίκα θά πέσει πάνω σου ἐπίτηδες καί σχεδόν θά σ' ἀγκαλιάσει. Θά 'ναι ἐξαιρετικά ὁμιλητική καί ἑλκυστική καί τό ἀντρικό σου ἔνστικτο θά σέ παρασύρει νά πιάσεις φιλία μαζί της. Μήν ἀκούσεις τήν παρόρμησή σου καί πήγαινε νά φᾶς. Ἡ γυναίκα θά 'ναι καμιά τοῦ δρόμου.

— Τί; ρώτησε ὁ θεῖος μου.

— Τοῦ δρόμου, φώναξε ὁ γέρος. Πήγαινε νά φᾶς. Παράγγειλε τό καλύτερο φαγητό κι ἄν ἡ αἴθουσα εἶναι γεμάτη καί ἡ ὄμορφη γυναίκα καθίσει στό τραπέζι ἀπέναντί σου, μή τήν κοιτᾶς στά μάτια. Ἄν μιλάει, κάνε τόν κουφό.

— Μάλιστα.

— Κάνε τόν κουφό, ἐπανέλαβε ὁ γέρος. Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νά τήν ἀποφύγεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ν' ἀποφύγω τί;

— Ν' ἀποφύγεις ὅλη αὐτή τήν ἁμαρτωλή ὑπόθεση. Ἔχω ταξιδέψει. Ξέρω τί λέω.

— Ναί.

— Ἄς μή ποῦμε τίποτ' ἄλλο σχετικά μ' αὐτό.

— Βέβαια.

— Ἄς μή ξαναμιλήσουμε γι' αὐτό, τέρμα. Ἔχω ἑφτά παιδιά. Ἡ ζωή μου ὑπῆρξε γεμάτη καί δίκαιη. Ἄς μή τό σκεφτοῦμε πιά ἄλλο. Ἔχω χτήματα, ἀμπέλια, δέντρα, ζῶα καί λεφτά. Δέ μπορεῖ κανείς νά τά 'χει ὅλα.

— Μάλιστα.

— Γυρίζοντας πίσω στή θέση σου ἀπό τό φαγητό, εἶπε ὁ γέρος, θά περάσεις ἀπό τό καπνιστήριο. Ἐκεῖ θά βρεῖς νά παίζουν χαρτιά. Οἱ παῖκτες θά 'ναι τρεῖς μεσόκοποι ἄντρες. Θά σοῦ γνέψουν ὑποχρεωτικά, κι ἕνας ἀπ' αὐτούς θά σέ καλέσει νά πάρεις μέρος στό παιχνίδι. Ἀπάντησέ τους «δέ μιλάω ἀγγλικά».

— Βέβαια.

— Αὐτά εἶναι ὅλα.

— Εὐχαριστῶ πολύ, ἔκανε ὁ θεῖος μου.

— Καί κάτι ἀκόμα, εἶπε ὁ γέρος. Ὅταν πᾶς στό κρεβάτι τό βράδυ, βγάλε τά λεφτά σου ἀπό τήν τσέπη καί βάλτα στό παπούτσι σου. Βάλε τό παπούτσι σου κάτω ἀπό τό μαξιλάρι σου, κράτα τό κεφάλι σου πάνω στό μαξιλάρι ὅλη νύχτα καί πρόσεξε μή σέ πάρει ὁ ὕπνος.

— Ναί.

— Αὐτά εἶν' ὅλα.

Ὁ γέρος ἔφυγε καί τήν ἄλλη μέρα ὁ θεῖος μου ὁ Μελίκ μπῆκε στό τρένο καί ταξίδεψε κατευθείαν Νέα Ὑόρκη, διασχίζοντας τήν Ἀμερική. Οἱ δυό ἄντρες μέ τή στολή δέν ἦταν ἀπατεῶνες, ὁ νέος μέ τό ὕποπτο τσιγάρο δέ φάνηκε, ἡ νέα ὄμορφη γυναίκα δέν κάθισε ἀπέναντί του στό τραπέζι τοῦ φαγητοῦ καί δέ γινόταν χαρτοπαιξία στό καπνιστήριο. Ὁ θεῖος μου ἔβαλε τά λεφτά του στό παπούτσι κι ἔβαλε τό παπούτσι του κάτω ἀπ' τό μαξιλάρι καί τό κεφάλι του πάνω στό μαξιλάρι καί δέν κοιμήθηκε ὅλη τή νύχτα, τήν πρώτη νύχτα. Ἀλλά τή δεύτερη νύχτα ἄφησε κατά μέρος αὐτή τήν ἱεροτελεστία.

Τή δεύτερη μέρα, αὐτός ὁ ἴδιος πρόσφερε τσιγάρο σ' ἕνα νεαρό, πού τό δέχτηκε. Στό φαγητό ὁ θεῖος μου πῆγε καί κάθισε μόνος του στό τραπέζι μέ μιά νέα κυρία. Ἄρχισε νά παίζει πόκερ στό καπνιστήριο καί πολύ πρίν τό τρένο φτάσει στή Νέα Ὑόρκη, ὁ θεῖος μου τούς ἤξερε ὅλους στήν ἁμαξοστοιχία καί ὅλοι τόν ἤξεραν. Μιά φορά, ἐνῶ τό τρένο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πέρναγε μέσα ἀπ' τό 'Οχάιο, ὁ θεῖος μου, ὁ νεαρός πού δέχτηκε τό τσιγάρο καί δυό νέες κυρίες, πού πήγαιναν στό Βάσαρ, σχημάτισαν ἕνα κουαρτέτο κι ἄρχισαν νά τραγουδᾶνε. Τό ταξίδι ἦταν πολύ εὐχάριστο.

Ὅταν ὁ θεῖος Μελίκ γύρισε πίσω ἀπό τή Νέα Ὑόρκη, ὁ γερο-θεῖος Γκαρό τόν ἐπισκέφτηκε πάλι.

— Βλέπω εἶσαι μιά χαρά! εἶπε. 'Ακολούθησες τίς συμβουλές μου;

— Καί βέβαια, ἔκανε ὁ θεῖος μου.

'Ο γέρος κοίταξε πέρα, μακριά στό διάστημα.

— Εἶμαι εὐχαριστημένος, εἶπε, πού κάποιος ἐπωφελήθηκε ἀπό τήν προσωπική μου πείρα.

'Ερωτήσεις

1. Τί συμβουλεύει ὁ γέρος καί μέ ποιό τρόπο;
2. Τί φανερώνουν οἱ συμβουλές του;
3. Βλέπουμε ὅτι οἱ συμβουλές αὐτές δέν ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα. Τί θέλει νά δείξει μέ αὐτό ὁ συγγραφέας;
4. Σέ ποιά σημεῖα διακρίνετε τή χιουμοριστική διάθεση;

Ε. Χουάιτ

'Ο ἄνθρωπος μέ τό μηχανάκι

Τό διήγημα αὐτό μέ τό πηγαῖο χιοῦμορ καί τό λογικό παραλογισμό του θέτει ἕνα ἀπό τά πιό καυτά προβλήματα τῆς μηχανοκρατούμενης ἐποχῆς μας: τή σχέση ἀνθρώπου καί μηχανῆς.

Μόλις μπῆκε ὁ ἄνθρωπος κουβαλώντας τό μηχανάκι, οἱ πιό πολλοί ἀπό μᾶς ἀνασήκωσαν τά μάτια ἀπό τά ποτήρια, γιατί τέτοιο πράγμα δέν τό 'χαμε ξαναδεῖ. 'Ο ἄνθρωπος ἀκούμπησε τό μηχανάκι πάνω στό μπάρ, πλάι στήν κάνουλα τῆς μπίρας. Ἔπιασε ὅλο τόν τόπο καί τό 'βλεπες πώς ὁ μπάρμαν δέν τό πῆρε ἀπό καλό μάτι, νά 'χει μπροστά του τοῦτο τό βαρύ καί κακομούτσουνο μαραφέτι*.

— Δυό οὐίσκι καί νερό, εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

— Ἕνα διπλό; ρώτησε ὁ μπάρμαν.

μαραφέτι: σύνεργο, ἐργαλεῖο (περιφρονητικά).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τζιόρτζιο ντε Κίρικο: *Άλογα σέ ἑλληνικό ἀκρογιάλι.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ὄχι, εἶπε ὁ ἄνθρωπος. Δυό οὐίσκι καί νερό, παρακαλῶ.

Κοίταξε τόν μπάρμαν κατάματα, ὄχι ἀκριβῶς ἐχθρικά, ἴσα ἴσα ὄχι καί τόσο ἀπόλυτα φιλικά.

Τόσα χρόνια συναναστροφῆς μέ ὅλων τῶν λογιῶν τούς τύπους πού μπαινοβγαίνουν στά καπηλειά, εἶχαν χαρίσει στόν μπάρμαν ἀρκετή ἀνοχή. Ὡστόσο, δέν ἔδειξε καί τόση προθυμία μέ τοῦτο τόν τύπο — ἦταν σίγουρο πώς δέν τοῦ ἄρεσε καθόλου τό μηχανάκι. Αὐτό νά λέγεται. Σήκωσε ἕνα τσιγάρο πού σιγόκαιγε στό τεζάκι* τράβηξε μιά ρουφηξιά καί τό ξανάφησε στή θέση του. Ἔπειτα γέμισε δυό ποτήρια μέ οὐίσκι καί δυό ποτήρια νερό καί τά 'σπρωξε μπροστά στόν ἄνθρωπο. Ἐμεῖς παρακολουθούσαμε. Ὅποτε σ' ἕνα μπάρ συμβαίνει κάτι καί ἐλάχιστα ἀσυνήθιστο, τό μυρίζεσαι ἀμέσως καί προσέχεις νά δεῖς.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δέν ἔδειξε κανένα σημάδι πώς ἀποτελοῦσε τό κέντρο τῆς γενικῆς προσοχῆς. Ἀκούμπησε στό τεζάκι ἕνα χαρτονόμισμα τῶν πέντε δολαρίων. Ἔπειτα ἤπιε τό ἕνα οὐίσκι ἀφοῦ τό ἀραίωσε μέ νερό. Σήκωσε τό ἄλλο ποτήρι, ξεβίδωσε ἕνα καπάκι στό μηχανάκι καί ἔχυσε μέσα τό οὐίσκι. Κατόπιν ἔχυσε καί τό νερό.

Ὁ μπάρμαν τόν ἔβλεπε σκυθρωπός.

— Δέν γελάω, τοῦ εἶπε μέ σιγανή φωνή. Ὁ σύντροφός σου μοῦ πιάνει ὅλο τόν τόπο. Γιατί δέν τό ἀκουμπᾶς στό μπάγκο δίπλα στήν πόρτα, πού ἔχει χῶρο;

— Χωρᾶμε ὅλοι ἐδῶ, εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

— Δέν μοῦ κάνει γοῦστο, εἶπε ὁ μπάρμαν. Βάλε τό καταραμένο ρημάδι σου πλάι στήν πόρτα. Κανείς δέν σ' τό ἀγγίζει.

Ὁ ἄνθρωπος χαμογέλασε.

— Ἔπρεπε νά τό δεῖς τό ἀπόγεμα, εἶπε. Ἦταν σπουδαῖο. Σήμερα ἦταν ἡ τρίτη μέρα τοῦ τουρνουά*. Φαντάσου τρεῖς ἡμέρες ἀδιάκοπης πνευματικῆς ἐργασίας; Καί μέ τούς ἄσους τοῦ κόσμου! Στήν ἀρχή τοῦ παιχνιδιοῦ κέρδισε ἕνα ἀβαντάζ* κι ἔπειτα δυό ὁλόκληρες ὧρες τό ἐκμεταλλεύθηκε λαμπρά. Στό τέλος στρίμωξε στή γωνιά τό βασιλιά τοῦ ἀντιπάλου. Σαρώνει ἕνα πύργο κι ἕνα τρελό*, καί τόν ξεμπέρδεψε. Ξέρεις πόσα κέρδισε στό σκάκι μέσα σέ τρεῖς μέρες;

— Πόσα; ρώτησε ὁ μπάρμαν.

— Πέντε χιλιάδες δολάρια, εἶπε ὁ ἄνθρωπος. Τώρα θέλει κομμάτι ξεκούραση, νά πιεῖ κι ἕνα ποτηράκι.

τεζάκι: μπάγκος.
τουρνουά: περιοδεία, γύρος.
ἀβαντάζ: στήριγμα.
τρελός: ὀνομασία τοῦ ἀξιωματικοῦ στό σκάκι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ μπάρμαν σφούγγιξε μηχανικά μέ τήν πετσέτα του τό τεζάκι.

— Πήγαινέ το ἀλλοῦ, νά τά πιεῖ ἐκεῖ! εἶπε ἀλύγιστος. Μοῦ φτάνουνε οἱ σκοτοῦρες μου.

Ὁ ἄνθρωπος κούνησε τό κεφάλι καί χαμογέλασε.

— Ὄχι. Μᾶς ἀρέσει ἐδῶ.

Ἔδειξε τ' ἄδεια ποτήρια.

— Ἀπό τά ἴδια, παρακαλῶ.

Ὁ μπάρμαν ἀργοσάλεψε τό κεφάλι. Ἔδειχνε μισοζαλισμένος, ἀλλά εἶχε σκυλιάσει.

— Τράβα τό ρημάδι πιό κεῖ, φώναξε. Δέν πουλάω οὐίσκι σέ ἀγδύρτες*.

— Ἀγύρτες! εἶπε τό μηχανάκι. Τό σωστό εἶναι ἀγύρτες!

Λίγο πιό πέρα κάποιος πελάτης, πού βρισκόταν κιόλας στό τρίτο διπλό, ἦταν ἕτοιμος ν' ἀνακατευθεῖ στή συζήτηση, πού τήν παρακολουθοῦσε ἀπ' τήν ἀρχή προσεχτικά. Ἦταν μεσόκοπος. Ἡ γραβάτα του τραβηγμένη ἀπό τό κολάρο, καί τό κολάρο ξεκούμπωτο. Ὅ,τι εἶχε ρουφήξει τό τρίτο ποτήρι καί τό σπίρτο* τόν ἔκανε πρόθυμο νά ὑποστηρίξει τούς καταπιεσμένους καί διψασμένους.

— Ἀφοῦ τό μηχανάκι θέλει νά πιεῖ, γιατί δέν τοῦ δίνεις; εἶπε στόν μπάρμαν. Παράτα τίς γκρίνιες.

Ὁ ἄνθρωπος μέ τό μηχανάκι γύρισε στόν καινούριο του φίλο καί τόν χαιρέτησε πρόσχαρα κι εὐγνώμονα, σηκώνοντας τό χέρι ὥς τό κούτελο.

Ἡ ἑπόμενη κουβέντα του προοριζόταν γι' αὐτόν, λές κι ἐπίτηδες παραγνώριζε τήν ὕπαρξη τοῦ μπάρμαν.

— Καταλαβαίνεις, τώρα, πῶς εἶναι σάν κουραστεῖς διανοητικά. Πῶς τό τραβᾶς ἕνα ποτηράκι.

— Πῶς δέν καταλαβαίνω; εἶπε ὁ φίλος. Τό φυσικότερο πράγμα στόν κόσμο.

Σηκώθηκε σαματάς στό μπάρ. Ἄλλοι ταχθήκανε μέ τόν μπάρμαν, ἄλλοι πάλι μέ τό μηχανάκι. Κάποιος ψηλός, κατσούφης, πού στεκόταν δίπλα μου, μουρμούρισε:

— Ἄλλο ἕνα οὐίσκι Μπίλ, καί μπόλικο λεμόνι.

— Ξινό! εἶπε ἀνόρεχτα τό μηχανάκι. Δέν ἀγοράζουν λεμόνι σέ τοῦτες τίς τρύπες!

— Ἔ, φτάνει! βρόντηξε ὁ μπάρμαν τό χέρι του στό τεζάκι. Θά τραβήξεις πιό πέρα τό ρημάδι ἤ θά τοῦ κοπανίσω μιά νά γίνει κομμάτια; Δέν ἔχω κέφι, σοῦ λέω. Ἔχω στό κεφάλι μου ὅλη τή δουλειά καί δέ θέλω

ἀγδύρτης: ἀπατεώνας.
σπίρτο: οἰνόπνευμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κουβεντες από μηχανικούς ἐγκέφαλους ἤ ὅπως διάβολο ἀλλιώτικα λέγεται.

Ὁ ἄνθρωπος ἀγνόησε τό τελεσίγραφο. Γύρισε στό φίλο του, πού τό ποτήρι του ἦταν τώρα ἄδειο.

— Δέν εἶναι μόνο πού ξεπατώθηκε παίζοντας σκάκι τρεῖς μέρες, εἶπε καλόγνωμα. Ξέρεις καί γιά τί ἄλλο θέλει νά πιεῖ;

— Ὄχι, εἶπε ὁ φίλος. Γιά τί;

— Ἔκλεψε! εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

Πάνω σ' αὐτό τό μηχανάκι χαχάνισε πονηρά. Ἕνας λεβιές* σάλεψε ἀνάλαφρα, κι ἕνα φῶς ἀναβόσβησε στό καντράν*.

Ὁ φίλος κατσούφιασε. Ἔμοιαζε σάν νά 'χε θιγεῖ ἡ ἀξιοπρέπειά του, σάν νά μήν εἶχαν ἐκτιμήσει καλά τή νοημοσύνη του.

— Κανείς δέν μπορεῖ νά κλέψει στό σκάκι, εἶπε. Ἀδύνατο. Στό σκάκι ὅλα εἶναι ἀνοιχτά. Ἡ φύση τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι τέτοια, ὥστε ἀποκλείεται ἡ ἀπάτη.

— Ἔτσι νόμιζα ὥς τώρα κι ἐγώ, εἶπε ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλά ὑπάρχει ἕνας τρόπος.

— Ἔ, λοιπόν, δέν μοῦ κάνει ἐντύπωση, εἶπε ὁ μπάρμαν. Ἀπ' τήν πρώτη ματιά πού 'ριξα σ' αὐτό τό ρημάδι, κατάλαβα τί λήσταρχος εἶναι!

— Δυό οὐίσκι μέ νερό, εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

— Δέν σοῦ δίνω ἄλλο οὐίσκι, εἶπε ὁ μπάρμαν.

Ἔριξε μιά ματιά στόν μηχανικό ἐγκέφαλο.

— Καί ποῦ ξέρω γώ ἄν δέν μέθυσε κιόλας;

— Ἁπλούστατο. Ρώτα το κάτι, εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

Οἱ πελάτες ἀνάδεψαν καί κοιτούσανε στόν καθρέφτη. Ψοφούσαμε ἀπό περιέργεια. Καρτερούσαμε. Ἦταν ἡ σειρά τοῦ μπάρμαν νά «παίξει».

— Νά ρωτήσω τί; Σάν τί; εἶπε ὁ μπάρμαν.

— Δέν ἔχει σημασία. Διάλεξε δυό πολυψήφιους ἀριθμούς καί πές τους νά τούς πολλαπλασιάσει. Δέν πολλαπλασιάζεις πολυψήφιους ἀριθμούς σάν εἶσαι μεθυσμένος. Ἔτσι;

Τό μηχανάκι ἀνασάλεψε σάν νά ἑτοιμαζόταν.

— Δέκα χιλιάδες ὀκτακόσια ἑξηνταδύο ἐπί ἐνενηνταεννέα, εἶπε μέ κακία ὁ μπάρμαν.

Θά 'λεγε κανείς ὅτι διάλεξε τά δυό ἐννιάρια γιά νά τό κάνει πιό δύσκολο.

Τό μηχανάκι δονήθηκε. Ἄναψε μιά λάμπα κι ἕνας λεβιές τινάχτηκε

λεβιές: μοχλός.

καντράν: πλαίσιο, ὅπου εἶναι τοποθετημένα τά ὄργανα ἐλέγχου τῆς μηχανῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπότομα.

— Ἕνα ἑκατομμύριο ἑβδομηνταπέντε χιλιάδες τρακόσια τριανταοκτώ, εἶπε τό μηχανάκι.

Πνοή δέν ἀκουγόταν σ' ὅλο τό μπάρ. Κοιτάζαμε κακόκεφα στόν καθρέφτη. Ἄλλοι ἐξετάζανε τά μοῦτρα τους, ἄλλοι λοξοκοιτοῦσαν τόν ἄνθρωπο καί τό μηχανάκι.

Τέλος, κάποιος νεαρός μέ κλίση στά μαθηματικά, ἔπιασε χαρτί καί μολύβι καί ἀποτραβήχτηκε.

— Σωστά, εἶπε ἔπειτα ἀπό κάμποσα λεπτά. Δέν μπορεῖς νά πεῖς πώς εἶναι μεθυσμένο.

Ὅλοι κοιτούσαμε τώρα τόν μπάρμαν. Ἀπρόθυμος, γέμισε δυό ποτήρια μέ οὐίσκι καί δυό μέ νερό. Ὁ ἄνθρωπος ἤπιε τό δικό του. Ἔπειτα ἔδωσε καί στό μηχανάκι. Τό φῶς στό μηχανάκι σιγόσβησε. Ἕνας ἀπό τούς λεβιέδες του κρέμασε σάν ψόφιος.

Κάμποσο μέσα στό μπάρ ἔμοιαζε ὅπως σέ καράβι πού ἔπεσε σέ ἀπανεμιά. Ὅλοι μας πασχίζαμε νά χωνέψουμε τήν κατάσταση μέ τή βοήθεια τοῦ σπίρτου. Μερικά ποτήρια ξαναγέμισαν. Οἱ πιό πολλοί μας ζητούσαμε βοήθεια ἀπ' τόν καθρέφτη — τήν τελευταία καταφυγή μας.

Ὁ φίλος μέ τό ξεκούμπωτο κολάρο καθάρισε τή θέση του. Στέριωσε στά πόδια του καί στάθηκε ἀνάμεσα στόν ἄνθρωπο καί τό μηχανάκι. Πέρασε τό ἕνα χέρι γύρω στόν ἄνθρωπο καί τ' ἄλλο γύρω στό μηχανάκι.

— Ἄντε νά φύγουμε ἀπό δῶ. Πᾶμε κάπου ἀλλοῦ.

— Ἐντάξει, εἶπε ὁ ἄνθρωπος. Ὅ,τι ἤθελα νά σ' τό πῶ. Ἔχω τό αὐτοκίνητό μου ἀπ' ἔξω.

Πλήρωσε τά ποτά ἀφήνοντας ἕνα μικρό φιλοδώρημα. Ἥσυχα ἥσυχα, ἀλλά κάπως ἀβέβαια, ἔβαλε τό μηχανάκι παραμάσχαλα καί μέ τό φίλο του ξεκίνησαν καί βγῆκαν στό δρόμο.

Ὁ μπάρμαν τούς παρακολούθησε ὥσπου χάθηκαν κι ἔπειτα γύρισε στή δουλειά του.

— Ἔχει τό αὐτοκίνητό του ἀπ' ἔξω, εἶπε μέ σαρκασμό. Πῶς σᾶς φαίνεται πάλι τοῦτο;

Κάποιος πελάτης κοντά στήν πόρτα παράτησε τό ποτήρι, πῆγε ὥς τό παράθυρο, σήκωσε τό κουρτινάκι καί κοίταξε ὄξω. Κοίταξε μιά στιγμή κι ἔπειτα γύρισε στή θέση του.

— Πολύ πιό σπουδαῖο ἀμάξι ἀπ' ὅ,τι φαντάζεσαι, εἶπε στόν μπάρμαν. Ὁλόκληρη «Κάντιλακ»! Καί ποιός ἀπ' τούς τρεῖς θαρρεῖς πώς σοφάρει;

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἡ στάση τῶν θαμώνων τοῦ μπάρ καί τοῦ ἴδιου τοῦ μπάρμαν ἀπέναντι στό μηχανάκι; Νά βρεῖτε τίς λέξεις καί τίς φράσεις μέ τίς ὁποῖες ἐκφράζουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τή στάση τους αὐτή.

2. Ποιά θά ἦταν ἡ δική σας στάση ἀπέναντι στό μηχανάκι. Προσπαθῆστε νά τή δικαιολογήσετε.
3. Τό μηχανάκι ἐκτελεῖ δύσκολους λογαριασμούς, διορθώνει γλωσσικά τούς ἀνθρώπους, παίζει σκάκι, ὁδηγεῖ αὐτοκίνητο. Τί θέλει νά δείξει μέ αὐτά ὁ συγγραφέας.

Πικάσσο: *Ζήτω ἡ εἰρήνη.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
Α΄ ΑΠΟ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ Παραλογές - Ἀκριτικά τραγούδια Ἱστορικά Μοιρολόγια	**867-1025:** Ἀκμή τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας Τουρκοκρατία	
Β΄ ΑΠΟ ΤΗ ΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ Τό ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα (ἀρχές 11ου αἰώνα) Προδρομικά ποιήματα (12ος αἰώνας)	**1071** Ἥττα τοῦ Μαντζικέρτ. Οἱ Βυζαντινοί χάνουν τή Ν. Ἰταλία καί τήν ἀνατολική Μ. Ἀσία. **1081-1180** Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν	
Γ΄ Ο 17ος ΑΙΩΝΑΣ. Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ **1631** *Ἡ Βοσκοπούλα* **1635** *Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ* **1635** Ὁ Β. Κορνάρος γράφει τόν *Ἐρωτόκριτο.*	**1645** Ἀρχίζει ὁ πόλεμος τῶν Τούρκων στήν Κρήτη. **1669** Ἡ Κρήτη παραδίνεται στούς Τούρκους.	**1648** Συνθήκη τῆς Βεστφαλίας **1664** Οἱ Αὐστριακοί νικοῦν τούς Τούρκους. Μολιέρου *Ταρτοῦφος.* **1677** Σπινόζα: *Ἠθική*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
Δ΄ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ (1669-1820)		**1719** Ντεφόε: *Ροβινσώνας Κροῦσος.*
1748 Γέννηση Ἀδ. Κοραῆ (Σμύρνη).		
1757 Γέννηση Ρήγα Βελεστινλῆ.	**1768-74** Ρωσοτουρκικός Πόλεμος.	**1762-96** Αἰκατερίνη Β΄, αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας
	1769-70 Κίνημα Ὀρλώφ. Καταστροφή τῆς Πελοποννήσου.	
1771 Γέννηση Ι. Βηλαρᾶ		
	1774 Συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζί.	**1774** Γκαῖτε *Βέρθερος*
		1776 Διακήρυξη τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας.
		1789 Γαλλική Ἐπανάσταση
1790-91 Ὁ Ρήγας στή Βιέννη.		**1790** Γκαῖτε: *Φάουστ*
1792 Γέννηση τοῦ Ἀνδρ. Κάλβου στή Ζάκυνθο.		
1797 Γέννηση Μακρυγιάννη.	**1797** Οἱ Γάλλοι δημοκρατικοί καταλαμβάνουν τά Ἑφτάνησα.	**1797** Συνθήκη τοῦ Κἀμποφόρμιο.
1798 Γέννηση Δ. Σολωμοῦ.	**1798** Ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα	
Ε΄ Ο 17ος ΑΙΩΝΑΣ ΩΣ ΤΟ 1880		**1802** Θάνατος τοῦ Β. Οὐγκώ.
	1803 Ὁ Ἀλή πασάς καταλαμβάνει τό Σούλι.	**1804** Ὁ Ναπολέων γίνεται αὐτοκράτορας.
		1805 Ναυμαχία τοῦ Τραφάλγκαρ.
	1806 Ρωσοτουρκικός Πόλεμος.	
1808-1816 Ὁ Δ. Σολωμός στήν Ἰταλία.	**1809** Οἱ Ἄγγλοι στή Ζάκυνθο.	**1809** Ὁ Μέττερνιχ γίνεται καγκελάριος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
		1812 Μπάιρον *Τσάιλντ Χάρολντ*
	1814 Ἱδρύεται ἡ Φιλική Ἑταιρεία.	
1823 Δ. Σολωμοῦ *Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερία.*	**1821** Ἑλληνική ἐπανάσταση.	
1824 Α. Κάλβου *Ἡ Λύρα.*		
	1825 Ἀπόβαση Ἰμπραΐμ στήν Πελοπόννησο.	
1826 Α. Κάλβου *Λυρικά*	**1826** Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου.	
	1827 Ὁ Ἰ. Καποδίστριας ἐκλέγεται κυβερνήτης. Ναυμαχία Ναβαρίνου.	
		1828-29 Ρωσοτουρικός Πόλεμος. Συνθήκη τῆς Ἀνδριανουπόλεως.
1830 Α. Μάτεση *Ὁ Βασιλικός.*	**1830** Ἡ Ἑλλάδα γίνεται ἀνεξάρτητο κράτος.	**1830** Ἰουλιανή Ἐπανάσταση.
	1831 Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια.	
		1832 Θάνατος τοῦ Γκαῖτε
1833 Ὁ Α. Κοραής πεθαίνει στό Παρίσι. Δ. Σολωμοῦ *ὁ Κρητικός, οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι* (2ο σχεδίασμα, 1833-34).	**1833** Ὁ βασιλιάς Ὄθωνας φτάνει στό Ναύπλιο.	
	1834 Ἡ Ἀθήνα γίνεται πρωτεύουσα.	
		1838 Κ. Ντίκενς *Ὄλιβερ Τουίστ.*
	1843 Κίνημα 3ης Σεπτεμβρίου.	
1857 Θάνατος τοῦ Σολωμοῦ στήν Κέρκυρα.		
1859 Ὁ Ἰ. Πολυλᾶς ἐκδίδει *Τά εὑρισκόμενα* τοῦ Δ. Σολωμοῦ. Γέννηση Κ. Παλαμᾶ.		
	1862 Ὁ Ὄθωνας παραιτεῖται.	**1862** Β. Οὐγκώ *Οἱ Ἄθλιοι.*
1863 Γέννηση Κ. Καβάφη.	**1863** Γεώργιος Α΄ βασιλέας.	
	1864 Ἡ Ἀγγλία παραχωρεῖ τά Ἰόνια νησιά στήν Ἑλλάδα.	
		1865 Δολοφονία Προέδρου Λίνκολν.
		1866 Ντοστογιέφσκι *Ἔγκλημα καί Τιμωρία.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
1869 Θάνατος Α. Κάλβου. Ν.Γ. Πολίτη *Νεοελληνική Μυθολογία.*	**1866-69** Κρητική Ἐπανάσταση. **1875** Ὁ Χαρ. Τρικούπης πρωθυπουργός. **1878** Συνθήκη Ἀγ. Στεφάνου. Παραχώρηση Κύπρου στούς Ἄγγλους.	**1870-71** Γαλλογερμανικός Πόλεμος.
ΣΤ΄-Ζ΄ Η ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΝΕΩΤΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ **1886** Κ. Παλαμᾶ *Τά τραγούδια τῆς Πατρίδος μου.* **1888** Γιάννη Ψυχάρη *Τό ταδίδι μου.* **1897** Κ. Παλαμᾶ *Ἴαμβοι καί ἀνάπαιστοι.* **1911** Θάνατος Ἀλ. Παπαδιαμάντη (γένν. 1851). **1912** Θάνατος Λ. Μαβίλη	**1881** Προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καί τῆς περιοχῆς Ἄρτας. **1882-85** Ὁ Χαρ. Τρικούπης ὀργανώνει τό Ἑλλ. κράτος. **1895** Ἐκλογική ἥττα τοῦ Τρικούπη. **1897** Κρητική ἐπανάσταση. Ἥττα τῆς Ἑλλάδας στόν πόλεμο μέ τούς Τούρκους. **1898** Ἡ Κρήτη αὐτόνομη. **1903-1908** Μακεδονικοί ἀγῶνες. **1909** Τό ἐπαναστατικό κίνημα στό Γουδί. **1911** Κυβέρνηση Ἐλ. Βενιζέλου. **1912-13** Βαλκανικοί Πόλεμοι. **1914-18** Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. **1916** Ὁ Βενιζέλος στή Θεσσαλονίκη.	**1888** Γέννηση τοῦ Ἄγγλου ποιητῆ Θ. Ἔλιοτ. **1908** Κίνημα Νεοτούρκων **1914-18** Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
1917 Α. Σικελιανοῦ *Μήτηρ Θεοῦ*. Ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση.		
		1920 Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν
	1922 Μικρασιατική καταστροφή.	**1922** Ἄνοδος τοῦ Μουσολίνι στήν Ἰταλία.
	1923 Συνθήκη Λωζάνης.	
	1924-35 Ἑλληνική Δημοκρατία.	**1933** Ἄνοδος τοῦ Χίτλερ στή Γερμανία.
1931 Γ. Σεφέρη *Στροφή*.	**1936** Δικτατορία Μεταξᾶ.	
	1940-41 Ἑλληνοϊταλικός πόλεμος.	**1939-45** Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
	1941-44 Γερμανοϊταλική Κατοχή.	
	1944 Ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας.	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ ΜΑΝΟΛΗΣ. Γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη τό 1925. Εἶναι γιατρός ἀκτινολόγος. Στήν ποίηση ἐμφανίστηκε τό 1945 μέ τή συλλογή *Ἐποχές*. Ἀκολούθησαν οἱ ποιητικές συλλογές *Ἐποχές 2* (1948), *Ἐποχές 3* (1951), *Ἡ συνέχεια* (1954), *Ἡ συνέχεια 2*, *Ἡ συνέχεια 3* (1962), *Ὁ στόχος*. Οἱ μικρές αὐτές συλλογές συγκεντρώθηκαν καί ἐκδόθηκαν μέ τόν τίτλο *Τά ποιήματα* 1941-1971. Ἐκδόσεις: Πλειάς.

ΑΝΩΝΥΜΟΣ Ο ΕΛΛΗΝ. Συγγραφέας τῆς *Ἑλληνικῆς Νομαρχίας*, πού δημοσιεύθηκε τό 1806 καί κυκλοφόρησε κρυφά στήν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα. Ἀκόμη ἡ ἔρευνα δέν ἔλυσε τό πρόβλημα τῆς πατρότητας τοῦ βιβλίου. Ὅλοι ὅσοι ἀσχολήθηκαν μέ τό θέμα συμφωνοῦν ὅτι ὁ συγγραφέας καταγόταν ἀπό τήν Ἤπειρο, ὅτι ταξίδεψε σέ διάφορα εὐρωπαϊκά κέντρα, ἀσχολήθηκε μέ τό ἐμπόριο καί ἤξερε ξένες γλῶσσες. Τό βιβλίο εἶναι καρπός ἀπό τό σπόρο τοῦ Ρήγα.

ΑΞΙΩΤΗ ΜΕΛΠΩ (1903-1975). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Ἀθήνα ἀπό γονεῖς Μυκονιάτες. Στά πεζογραφήματά της δέν ἀκολουθεῖ τό συνηθισμένο τρόπο γραφῆς: ὑπόθεση, πλοκή, ἐπεισόδια. Τά γεγονότα παρελαύνουν ἀσύνδετα κι ἀνάμεσά τους παρεμβάλλεται πάντα ἡ συγγραφέας. Ἔργα της πεζά: *Δύσκολες νύχτες*, μυθιστόρημα, 1938. *Θέλετε νά χορέψομε Μαρία*, μυθιστόρημα, 1940. *Εἰκοστός αἰώνας*, μυθιστόρημα, 1946. *Τό σπίτι μου*, διήγηση, 1965. *Ἡ Κάδμω*, πεζογράφημα, 1972 κ.ἄ.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. (Λευκάδα **1824-1879)** Μετά τίς πρῶτες σπουδές του στή Λευκάδα καί στήν Κέρκυρα, πηγαίνει στήν Εὐρώπη (Γενεύη, Παρίσι, Πίζα), ὅπου σπουδάζει Νομικά. Στή Γαλλία ἔρχεται σ' ἐπαφή μέ τό ρομαντισμό, πού ἀκμάζει ἐκείνη τήν ἐποχή καί δέχεται τήν ἐπίδρασή του. Ὁ Βαλαωρίτης ὅμως ἀνήκει στήν ἑφτανησιώτικη παράδοση. Ἔτσι συνδυάζει τό ρομαντισμό μέ τή δημοτική γλώσσα ἀλλά καί μέ τήν ἡρωική ἀτμόσφαιρα τῆς κλεφτουριᾶς μέ τήν ὁποία ψυχικά συγγενεύει κι ἀπό τήν ὁποία ἐμπνέεται. Ἀναμείχτηκε ἐνεργά καί στήν πολιτική· ἀγωνίστηκε γιά τήν ἕνωση τῆς Ἑφτανήσου μέ τήν Ἑλλάδα καί διετέλεσε — μετά τήν ἕνωση (1864) — βουλευτής. Ἔργα του: *Στιχουργήματα* (1845). *Μνημόσυνα* (1857). *Ἡ κυρά Φροσύνη* (1859). *Ἀθανάσης Διάκος* (1859) καί *Φωτεινός*.

ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ ΤΑΚΗΣ. Γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη τό 1916. Σπούδασε Νομικά. Ἡ ποίησή του κινεῖται στό χῶρο τοῦ συμβολισμοῦ· βασικά στοιχεῖα της ἡ εἰκόνα καί ἡ μουσικότητα τῶν στίχων. Ἕνας κόσμος παιδικῆς τρυφερότητας μέ κάποια δόση ρομαντισμοῦ διαποτίζει τά ποιήματά του. Ἔργα του: *Φύλλα ὕπνου*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(1949), *Ἐπιτάφιος* (1951), *Τό χειμερινό ἡλιοστάσιο, Τό Ἀλφαβητάριο* (1955), *Ἡ γέννηση τῶν πηγῶν* (1959), *Τό πέπλο καί τό χαμόγελο* (1963). Τά ποιήματά του βραβεύτηκαν μέ τό Α΄ Βραβεῖο Δήμου Θεσσαλονίκης (1959) καί τό Βραβεῖο τῆς Ὁμάδας τῶν Δώδεκα (1961). Ἔχει μεταφράσει ἀρκετούς ξένους ποιητές.

ΒΑΡΝΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (1884-1974). Γεννήθηκε στόν Πύργο τῆς Βουλγαρίας καί σπούδασε φιλολογία στήν Ἀθήνα. Συνέχισε τίς σπουδές του στό Παρίσι. Ὑπηρέτησε στή Μέση Ἐκπαίδευση. Στήν ποίησή του κυριαρχεῖ τό λυρικό αἴσθημα καί ἡ φυσιολατρία. Μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τή Γαλλία ἡ ποίησή του ἀπόχτησε ἔντονο κοινωνικό χαρακτήρα. Ἄλλο γνώρισμά του εἶναι ἡ σάτιρα, τήν ὁποία χρησιμοποιεῖ μέ εὐστοχία στήν ποίηση καί τήν πεζογραφία του. Ἔργα του: α) ποίηση· *Κηρῆθρες* (1905), *Ὁ προσκυνητής, Τό φῶς πού καίει* (1922), *Σκλάβοι πολιορκημένοι*, (1927), *Ὀργή λαοῦ* (1975) β) πεζά· *Ἡ ἀληθινή ἀπολογία τοῦ Σωκράτη* (1931), *Ἡμερολόγιο τῆς Πηνελόπης* (1946) κ.ἄ. γ) θέατρο· *Ἄτταλος ὁ Γ΄* (1970).

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ (1904-1973). Ψευδώνυμο τοῦ Ἠλία Μέλλου. Γεννήθηκε στό Αἰβαλί (Κυδωνίες) τῆς Μ.Ἀσίας. Ἦρθε στήν Ἑλλάδα τό 1919, ὅπου ἐγκαταστάθηκε μόνιμα ἕνα χρόνο μετά τή μικρασιατική καταστροφή (1922). Τό πεζογραφικό του ἔργο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τήν τραγωδία τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀπό τίς ἐμπειρίες τῶν προσφύγων καί τόν ἀγώνα τους νά ριζώσουν στήν καινούρια πατρίδα. Ὁ βασικός τόνος στά ἔργα του εἶναι χαμηλόφωνος καί γεμάτος ἀπό γλυκιά νοσταλγία. Ἔργα του: Μυθιστορήματα: *Τό νούμερο 31328* (1931), *Γαλήνη* (1939), *Αἰολική γῆ* (1943), *Ἔξοδος* (1950), *Ὠκεανός* (1956). Διηγήματα: *Ὁ Μανόλης Λέκας* (1928), *Αἰγαῖο* (1941), *Ἄνεμοι* (1944), *Ὥρα πολέμου* (1946), *Νικημένος* (1955). Θεατρικό: *Μπλόκ* c (1945). Ταξιδιωτικά: *Φθινόπωρο στήν Ἰταλία* (1950), *Ἀμερικανική γῆ* (1955), *Ἀργοναῦτες* (1962). Ἔγινε ἀκαδημαϊκός.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (1771-1823). Γιατρός καί ποιητής. Γεννήθηκε στά Κύθηρα ἀπό Ἠπειρῶτες γονεῖς καί ἔζησε στά Γιάννενα. Σπούδασε ἰατρική στήν Ἰταλία καί ἔγινε προσωπικός γιατρός τοῦ Βελῆ, γιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ Βηλαρᾶς ἀγωνίστηκε γιά τήν προβολή τῆς ἐκφραστικῆς δύναμης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση. Εἶναι ἀπό τούς προδρόμους τοῦ Σολωμοῦ. Ἔργα του: *Η ρομεηκη γλοσα* (1814), *Ἰωάννου Βηλαρᾶ, Ποιήματα καί πεζά τινα, ἐκδοθέντα παρά Ἀθανασίου Πολίτου* (1827).

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1849-1896). Γεννήθηκε στή Βιζύη τῆς Θράκης καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἡ ποίησή του ταλαντεύεται ἀνάμεσα στό παλιό καί τό καινούριο καί δέν κατόρθωσε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τίς ἀδυναμίες τοῦ ρομαντισμοῦ. Μέ τό πεζογραφικό του ἔργο ὅμως ὑπῆρξε πρωτοπόρος καί δικαίως τόν ἀποκάλεσαν πατέρα τοῦ διηγήματος. Εἶναι ἀπό τούς πρώτους πού ἔγραψαν ἠθογραφικό διήγημα ἀντλώντας τά θέματά του ἀπό τίς παιδικές του ἀναμνήσεις, τήν οἰκογενειακή του ζωή καί τό περιβάλλον τοῦ χωριοῦ του. Κύριο χαρακτηριστικό του εἶναι πώς μέ τά διηγήματά του κατορθώνει νά παρουσιάζει ὁλοκληρωμένους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χαρακτῆρες, πού τούς ψυχογραφεῖ σέ βάθος. Ἔγραψε σέ καθαρεύουσα γλώσσα, στό διάλογο ὅμως χρησιμοποιεῖ τή δημοτική. Ἔργα του: α) Ποίηση: *Ποιητικά Πρωτόλεια*, Κων/λη 1873. *Ὁ Κόδρος*, ἐπικόν ποίημα, 1874. *Βοσπορίδες αὔραι*, 1876 (ἀνέκδοτο). *Ἀτθίδες αὔραι*, Λονδίνο 1883 (1884). *Ἄλλα ποιήματα. Ποιήματα ἀπό τά χειρόγραφα «Λυρικά»*. Παιδικά (ἀνέκδοτα). Πεζά: Δημοσιεύτηκαν στήν *Ἑστία* ἀπό τό 1883-1895. Εἶναι τά διηγήματα *Τό ἁμάρτημα τῆς μητρός μου*, 1883. *Ποῖος ἦτον ὁ φονεύς τοῦ ἀδελφοῦ μου*, 1883. *Μεταξύ Πειραιῶς καί Νεαπόλεως*, 1883. *Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας*, 1884. *Τό μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον*, 1884. *Μοσκώβ Σελήμ*, 1895. Μελέτες: *Ἀνά τόν Ἑλικώνα*, 1930. Ἅπαντα: Τόμ. 1, 1955 (ὅπου καί τά ἀνέκδοτα ποιήματα. Ἐπιμέλεια: Κ. Μαμώνη).

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1912 στίς Κροκεές τῆς Σπάρτης. Στίχους ἄρχισε νά γράφει ἀπό τήν παιδική του ἡλικία καί ἤδη τό 1929 τύπωσε τά μαθητικά του πρωτόλεια μέ τόν τίτλο *Κάτω ἀπό σκιές καί Φῶτα*. Ἡ ποίησή του διακρίνεται γιά τό θεματικό καί λυρικό πλοῦτο της καθώς καί γιά μιά νέα τεχνική πού συμβάλλει στήν ἀναμόρφωση τοῦ ποιητικοῦ μας λόγου. Ἔχει ἐκδώσει πολλές ποιητικές συλλογές. Τό 1972 ἐκδόθηκε ἐπιλογή ἀπό τό ποιητικό του ἔργο μέ τό γενικό τίτλο *Ὁδοιπορία* σέ τρεῖς τόμους στίς Ἐκδόσεις Διογένης.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (1867-1945). Γεννήθηκε στή Ναύπακτο καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἱστοριοδίφης καί λογοτέχνης. Στά διηγήματά του κυριαρχεῖ τό ἡρωικό στοιχεῖο. Ἐκτός ἀπό τό καθαυτό λογοτεχνικό του ἔργο, ἐξέδωσε: *Ἀθηναϊκόν Ἀρχεῖον*, 1901. *Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη*, 1907. *Ἀπομνημονεύματα Σπυρομήλιου*, 1926. *Στρατιωτικά Ἐνθυμήματα τοῦ Κασομούλη*, 1940. Ἔργα του: *Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη* (Ψευδώνυμο τοῦ Βλαχογιάννη), 1893. *Ὁ πετεινός*, 1912. *Μεγάλα χρόνια*, 1913. *Ἡ πεταλούδα*, 1920. *Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμός*, πεζή σάτιρα, 1923. *Ἔρμος κόσμος*, διήγημα, 1923. *Γύροι τῆς ἀνέμης*, παραμύθια, 1923. *Λόγοι καί ἀντίλογοι*, μικρά πεζά (1912-1914), 1925. *Τά παλικάρια τά παλιά*, 1931.

ΓΚΟΡΚΙ ΜΑΞΙΜ (1868-1936). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ἀλ. Πεσκόφ. Ρῶσος συγγραφέας ἀπό τούς κορυφαίους τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας κι ἀπό τούς πιό γνήσιους ἐκπροσώπους τοῦ ρεαλισμοῦ. Ἔργα του: *Ἡ μάνα* (1907), *Οἱ ἐξομολογήσεις* (1908), *Τά Πανεπιστήμιά μου, Βλέποντας καί γράφοντας* κ.ἄ. Σημειώνουμε ἐπίσης τά θεατρικά του ἔργα *Ὁ βυθός* καί *Οἱ Μικροαστοί*.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (1870-1942). Γεννήθηκε στή Σίφνο καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Σπούδασε Φιλολογία. Στήν ἀρχή ἐπηρεάστηκε ἀπό τόν παρνασσισμό κι ἀργότερα ἀπό τό συμβολισμό. Κύρια χαρακτηριστικά τῆς ποίησής του εἶναι ἡ ἄψογη τεχνική καί ἡ πλαστική ἐπεξεργασία τοῦ στίχου (σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ παρνασσισμοῦ), ἀλλά καί ἡ μουσικότητα καί ἡ ὑποβλητικότητα (σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τοῦ συμβολισμοῦ). Γρήγορα ἐγκατέλειψε τή δημιουργική ποίηση κι ἀφιερώθηκε στή μετάφραση τῶν τραγικῶν τῆς ἀρχαιότητας. Ἔργα του: α) Ποίηση· *Σκαραβαῖοι καί Τερρακότες*, 1919, β΄ ἔκδ. 1928. β)Μεταφράσεις· Αἰσχύλου τραγωδίες, Σοφοκλῆ τραγωδίες: *Ἠλέκτρα, Φιλοκτήτης, Ἀντιγόνη, Αἴας*. Πλάτωνα: *Πολιτεία, Εὐθύδημος*.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΑΡΗΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Κ. Κωνσταντουράκη. Γεννήθηκε στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης τό 1919. Ἡ ποίησή του διακρίνεται γιά τόν προσωπικό της τόνο καί τό λεπτό αἴσθημα πού τή διαποτίζει. Ἐκτός ἀπό τήν ποίηση ἀσχολήθηκε καί μέ τό δοκίμιο, μετάφρασε πολλά ἔργα καί συνέταξε διάφορες ἀνθολογίες. Ἔργα του: Ποιητικά: *Δώδεκα ἐφιαλτικές βενιέτες* (1936), *Ἀγνεία* (1938), *Ἀντιφατικός ἄνθρωπος* (1938), *Ἐλούσοβα* (1945), *Τά τετράδια τοῦ Ἄρη Δικταίου* (1948-1949), *Πολιτεία Α΄* (1956), *Πολιτεία Β΄* (1958). Δοκίμια: *Θεωρία ποιήσεως*. Ἀνθολογίες: *Ἀνθολογία παγκοσμίου ποιήσεως 2500 π.Χ., 1960*.

ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΥΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ὀδ. Ἀλεπουδέλη. Γεννήθηκε στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης τό 1911. Σπούδασε Νομικά στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καί φιλολογία στή Σορβόνη. Θεωρεῖται ἀπό τούς πιό σημαντικούς σύγχρονους ποιητές· ἀνανέωσε τήν ἑλληνική ποίηση μέ τήν πλούσια φαντασία του καί τήν αἰσιοδοξία του. Ποίηση χαρούμενη, νεανική, πλημμυρισμένη ἀπό φῶς καί ἀπό Αἰγαῖο, φτάνει ἀργότερα στή σφαίρα τοῦ ὑψηλοῦ καί σέ πολυφωνικότερες συνθέσεις μέ τό *Ἄξιον ἐστί*. Ἔργα του: *Προσανατολισμοί* (1940), *Ἥλιος ὁ πρῶτος* (1943), *Ἄσμα ἡρωικό καί πένθιμο γιά τό χαμένο ἀνθυπολοχαγό τῆς Ἀλβανίας* (1945), *Ἕξι καί μία τύψεις γιά τόν οὐρανό* (1960). *Ἄξιον ἐστί* (1960), *Τό φωτόδεντρο* (1971), *Τό μονόγραμμα* (1972), *Τά ἑτεροθαλή* (1974), κ.ἄ.

ΘΕΜΕΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (1900-1976). Γεννήθηκε στή Σάμο. Ἀπό τό 1930 ἐγκαταστάθηκε στή Θεσσαλονίκη, ὅπου ἐργαζόταν ὡς καθηγητής. Στήν ποίησή του ἐκφράζει τίς ἐμπειρίες καί τούς στοχασμούς του γιά τή ζωή καί τόν κόσμο μέ ὑποκειμενικό ἰδεαλισμό. Ἐκτός ἀπό ποιήματα ἔγραψε καί πολλές κριτικές μελέτες καί δοκίμια, μετάφρασε ἀρχαῖες τραγωδίες καί ἐπιγράμματα. Ἔργα του: *Γυμνό παράθυρο* (1945), *Ἄνθρωποι καί πουλιά* (1947), *Ὠδή γιά νά θυμόμαστε τούς ἥρωες* (1949), *Ἀκολουθία* (1950), *Συνομιλίες* (1953), *Δενδρόκηπος* (1955), *Τό πρόσωπο καί τό εἴδωλο* (1959), *Φωτοσκιάσεις* (1961), *Ἡ Νόνα παίζει* (1961), *Τό δίχτυ τῶν ψυχῶν* (1965), *Ἔξοδος* (1968), *Ἡλιοσκόπιο* (1971), *Δενδρόκηπος ΙΙ* (1973), *Περιστροφή* (1973), *Κῆποι* (1974), Ars Poetica (1974).

ΘΕΟΤΟΚΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (1906-1966). Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά καταγόταν ἀπό τή Χίο. Νέος ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα, ὅπου σπούδασε Νομικά. Ἀσχολήθηκε μέ τό μυθιστόρημα, τό δοκίμιο καί τό θέατρο. Εἶναι ἀπό τούς σημαντικότερους ἐκπροσώπους τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Διακρίνεται γιά τό λιτό ὕφος του καί τήν καθαρότητα τῶν στοχασμῶν του. Ἔργα του: Πεζογραφήματα: *Ὧρες ἀργίας* (1931), *Ἀργώ* (1936), *Εὐριπίδης Πεντοζάλης* (1937), *Τό δαιμόνιο* (1938), *Λεωνής* (1940), *Ἱερά ὁδός* (1950), *Ἀσθενεῖς καί ὁδοιπόροι* (1964), *Ἡ ἄκρη τοῦ δρόμου* (1964). Δοκίμια, ταξιδιωτικά: *Ἐλεύθερο πνεῦμα* (1929), *Ἐμπρός στό κοινωνικό πρόβλημα* (1932), *Στό κατώφλι τῶν νέων καιρῶν* (1945), *Δοκίμιο γιά τήν Ἀμερική* (1954), *Προβλήματα τοῦ καιροῦ μας* (1956), *Πνευματική πορεία* (1961), *Ταξίδι στή Μέση Ἀνατολή καί τό Ἅγιον Ὄρος* (1961), Θέατρο: *Θέατρο Α΄* (1944), *Θέατρο Β΄* (1947), *Θεατρικά ἔργα*, τομ. 4.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (1872-1923). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Κέρκυρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στό Παρίσι παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας, μαθηματικῶν, φυσικῶν καί φιλοσοφίας. Στά πρῶτα του διηγήματα ἔδωσε μέ ρεαλιστική ἀκρίβεια εἰκόνες ἀπό τά ἤθη καί τά πάθη τῆς ἐποχῆς του. Στά μεγαλύτερα ὅμως διηγήματα καί μυθιστορήματά του ὁ κοινωνικός προβληματισμός εἶναι περισσότερο ἔντονος. Ἐκεῖνο πού τόν ἐνδιαφέρει βασικά εἶναι νά ὁλοκληρώσει τούς χαρακτῆρες του, νά τούς ψυχογραφήσει καί μέ τήν ἱστορία τους νά δώσει μιάν εἰκόνα τῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς του. Ὅλα τά ἄλλα, ἡ γλώσσα, ἡ περιγραφή, ἡ ἀφήγηση, πού δημιουργοῦν ἕνα ὕφος λιτό καί αὐστηρό, ὑποτάσσονται σ' αὐτό τό σκοπό. Ἔργα του: α) Ποίηση· *Σονέτα* β) Πεζά· *Ἡ τιμή καί τό χρῆμα,* διήγημα, Κέρκυρα 1916, Ἀθήνα 1921. *Κατάδικος,* διήγημα 1919. *Ἡ ζωή καί ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα,* Ἠθογραφία, 1920. *Οἱ σκλάθοι στά δεσμά τους, Ὁ Ἀπελλῆς* κ.ἄ.

ΚΑΒΑΦΗΣ Κ. Π. (1863-1933). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ σπουδές του δέν ἦταν συστηματικές. Ἔζησε σέ μιά ἐποχή, κατά τήν ὁποία ἐξακολουθοῦσε νά ὑπάρχει ἡ ἐπιρροή τῶν ρομαντικῶν ποιητῶν τῆς Ἀθήνας, πού ἀργότερα ἐπισκιάστηκαν ἀπό τή μεγάλη μορφή τοῦ Παλαμᾶ. Αὐτός ὅμως, ἀντίθετα πρός τό ρεῦμα πού ὑπῆρχε, δημιούργησε τή δική του ποίηση σπάζοντας τά καθιερωμένα σχήματα στή γλώσσα, στό στίχο καί στά θέματα, πού τά ἀντλεῖ ἀπό τόν κόσμο τῆς ἐμπειρίας του καί ἀπό τό ἱστορικό μας παρελθόν, ἰδιαίτερα τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου. Στήν ἀρχή ἡ ποίησή του συνάντησε ἀντίδραση. Ἀπό τό 1930 ὅμως ἀρχίζει νά βρίσκει ἀνταπόκριση. Σήμερα ὁ Καβάφης θεωρεῖται ὡς ὁ σημαντικότερος νεοέλληνας ποιητής μέ παγκόσμια ἀναγνώριση τῆς ἀξίας του. Ὁ δρόμος πού ἀκολούθησε ἡ σύγχρονη ἑλληνική ποίηση (ἀπό τή γενιά κυρίως τοῦ '30 καί ὕστερα) θά ἦταν ἴσως διαφορετικός, ἄν δέν εἶχε προηγηθεῖ ὁ Καβάφης. Γιατί οἱ ποιητές μας, ἄν ἀναγνώρισαν τή γνήσια καί καθαρή ποίηση τοῦ Σολωμοῦ καί στάθηκαν σκεπτικοί μπροστά στή μεγαλόστομη ρητορεία τοῦ Παλαμᾶ, μέ τήν ποίηση τοῦ Καβάφη λύσανε πολλά προβλήματα πού ἔχουν σχέση μέ τήν τεχνική τοῦ στίχου, τή γλώσσα καί τό θέμα.

Ἔργα του: Ποιήματα: *Ἀλεξάνδρεια* 1935, *Ἀνέκδοτα ποιήματα* (1882-1923), Φιλολογική ἐπιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ (1884-1957). Παράδειγμα ἐργατικότητας καί δημιουργικότητας ἔχει νά ἐπιδείξει ἕνα ἐξαιρετικά πλούσιο καί πολύπλευρο ἔργο: Ποίηση, θεατρικά ἔργα σέ στίχους, φιλοσοφικά δοκίμια, ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις· ἔχει μεταφράσει τόν Ὅμηρο (μαζί μέ τόν καθηγητή Ἰ. Θ. Κακριδή), τή Θεία Κωμωδία τοῦ Δάντη, τό Φάουστ τοῦ Γκαῖτε. Ἀπό τά πιό ἀνήσυχα πνεύματα τοῦ καιροῦ μας, ταξίδεψε σέ ὅλο σχεδόν τόν κόσμο καί κατέγραψε τίς ἐντυπώσεις του. Ὁ ἴδιος ὁ Καζαντζάκης θεωρεῖ ὡς κατεξοχή ἔργο του τήν *Ὀδύσσεια,* ἐπικό ποίημα σέ 33.333 δεκαεφτασύλλαβους στίχους. Παγκόσμια γνωστός ὅμως ἔγινε μέ τά μυθιστορήματά του, πού τά ἔγραψε στά μεταπολεμικά χρόνια: *Βίος καί Πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ, Ὁ Χριστός ξανασταυρώνεται, Ὁ Καπετάν Μιχάλης, Ὁ Φτωχούλης τοῦ Θεοῦ, Ὁ τελευταῖος Πειρασμός* εἶναι μυθιστορήματα πού ἔχουν μεταφραστεῖ σέ πολλές ξένες γλῶσσες. Μετά τό θάνατό του τυπώθηκαν τά βιβλία *Ἀναφορά στό Γκρέκο* καί *Οἱ ἀδερφοφάδες,* καθώς καί ἡ ποιητική συλλογή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του *Τερτσίνες*. Ὁ Καζαντζάκης διακρίνεται γιά τήν πλούσια φαντασία του, τή βαθιά καί πλατιά πνευματική του συγκρότηση, τόν ἔντονο προβληματισμό καί τήν ἀγωνία του γιά τά μεταφυσικά καί ἠθικά προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ (1792-1869). Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο. Σέ ἡλικία δέκα ἐτῶν πῆγε στήν Ἰταλία μέ τόν πατέρα του. Ἐκεῖ γνώρισε ἀργότερα τό μεγάλο συμπατριώτη του ἀλλά Ἰταλό ποιητή Οὔγο Φόσκολο καί ἔζησε μερικά χρόνια μαζί του ὡς γραμματέας του. Δέν ἔκαμε συστηματικές σπουδές καί εἶναι σχεδόν αὐτοδίδακτος. Ἐντούτοις ἡ ἀγάπη του γιά τά γράμματα καί τή μάθηση τόν ἀνέδειξε σέ ἕναν ἀπό τούς πιό μορφωμένους ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἐνέπνευσε τόν Κάλβο. Ἔγραψε εἴκοσι ὠδές. Οἱ πρῶτες δέκα μέ τόν τίτλο *Λύραι* τυπώθηκαν τό 1824 στή Γενεύη καί οἱ ἄλλες δέκα τό 1826 στό Παρίσι. Οἱ ὠδές του δονοῦνται ἀπό θερμό πατριωτισμό καί διακρίνονται γιά τόν ὑψηλό καί σοβαρό τόνο τους, τήν ἰδιόρρυθμη γλώσσα καί τήν πρωτότυπη τεχνική τους. Ἄλλα ποιήματα στά ἑλληνικά δέν ἔγραψε. Τό 1826 ἦρθε στήν Ἑλλάδα καί ἀπό τό 1827 ὥς τό 1852 ἔμεινε στήν Κέρκυρα, ὅπου διετέλεσε καθηγητής στήν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Ἀπό τό 1852 ὥς τό θάνατό του ἔζησε στήν Ἀγγλία, ὅπου καί τάφηκε. Τό 1960 μέ ἐνέργειες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἔγινε ἡ ἀνακομιδή τῶν ὀστῶν τοῦ Κάλβου στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του Ζάκυνθο. Ὡς ποιητής ἔμεινε ἄγνωστος ὥς τό 1888, ὁπότε τόν «ἀνακάλυψε» καί τόν παρουσίασε στό ἑλληνικό κοινό ὁ Παλαμᾶς. Ἀπό τότε γράφτηκαν πολλά γιά τόν Κάλβο καί τήν ποίησή του καί σήμερα θεωρεῖται ἀπό τούς κορυφαίους ποιητές μας. Βασικό βοήθημα γιά τή μελέτη τῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου του εἶναι τό ἀφιέρωμα τῆς Νέας Ἑστίας (Σεπτ. 1960).

ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ Μ. (Ἀθήνα 1908-1960). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Δημήτρη Ροδόπουλου. Σπούδασε Νομικά. Εἶναι ὁ πολυγραφότερος πεζογράφος τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Διακρίνεται γιά τήν πλούσια φαντασία καί τή νατουραλιστική καταγραφή τῆς ζωῆς πού συνοδεύεται ἀπό μιά ἀπαισιόδοξη διάθεση. Ἔργα του: Μυθιστορήματα: *Ὁ συνταγματάρχης Λιάπκιν* (1933). *Χίμαιρα* (1940). *Γιούγκερμαν* (1940). *Ὁ κοτζάμπασης τοῦ Καστρόπυργου* (1944). *Ὁ μεγάλος ὕπνος* (1946). *Αἷμα χαμένο καί κερδισμένο* (1947). *Ὁ ἀντιπλοίαρχος Βασίλης Λάσκος* (1948). *Τά στερνά τοῦ Μίχαλου* (1949). *Ὁ θάνατος κι ὁ Θόδωρος* (1955). *Ὁ κίτρινος Φάκελος* (1956). *Σέργιος καί Βάκχος* (1959). *Τό 10* (1962). Διηγήματα: *Τό συναξάρι τῶν ἁμαρτωλῶν* (1935). *Ἡ λιτανεία τῶν ἀσεβῶν* (1940). *Νυχτερινή ἱστορία* (1943). *Πυρετός* (1945). *Τό νερό τῆς βροχῆς* (1950). *Τό μεγάλο συναξάρι* (1952). Θέατρο: *Μπάρ Ἐλδοράδο. Κάρμεν*. Ἔγραψε ἐπίσης μιά τρίτομη *Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων*.

ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. Κριτικός καί ποιητής. Γεννήθηκε στήν Ἄνδρο στά 1910 καί νωρίς ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί ἰδιαίτερα μέ τήν ποίηση. Μελέτησε τό ἔργο τοῦ Κ. Παλαμᾶ καί πρῶτος αὐτός παρουσίασε τόν ποιητή Γ. Σεφέρη. Ἐξέδωσε τό περιοδικό *Τά Νέα Γράμματα*, ὅπου δημοσίευσε πολλά δοκίμια καί κριτικές γύρω ἀπό τή σύγχρονη ποίηση. Θεωρεῖται ἀξιόλογος κριτικός τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Ἔργα του: *Ὁ ποιητής Γιῶργος Σεφέρης* (1931), *Γύρω ἀπό τή σύγχρονη ἑλληνική ποίηση* (1962), *Πεζογράφοι καί πεζογραφήματα τῆς γενιᾶς τοῦ Τριάντα* (1962), *Γύρω στόν Παλαμᾶ* (1932) κ.ἄ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ (1865-1922). Γεννήθηκε στά Λεχαινά καί πέθανε στό Μαρούσι τῆς Ἀθήνας. Γιατρός στήν ἀρχή στό ἐμπορικό ναυτικό κι ὕστερα στόν ἑλληνικό στρατό. Ἄρχισε γράφοντας στήν καθαρεύουσα, ἀργότερα ὅμως ἔγινε θερμός ὀπαδός τῆς δημοτικῆς. Λαμπρός χειριστής τῆς γλώσσας, πού κάποτε γίνεται περίτεχνη, ἔγραψε διηγήματα πού διακρίνονται γιά τήν ἄρτια ὀργάνωσή τους. Δέν περιορίστηκε ὅμως στήν ἁπλή ἠθογραφία· προσπάθησε νά δώσει καί μιά ρεαλιστική εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του. *(Ζητιάνος)* Ἔργα του: Πεζά: *Διηγήματα,* 1892. *Ἡ λυγερή,* 1896. *Ὁ ζητιάνος,* 1897. *Λόγια τῆς Πλώρης,* 1899. *Παλιές ἀγάπες,* 1900. *Ὁ Ἀρχαιολόγος,* 1904. *Διηγήματα τοῦ γυλιοῦ,*1922. *Διηγήματα γιά τά Παλικάρια μας,* 1922.

ΚΑΡΟΥΖΟΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1926. Σπούδασε Νομικά καί Πολιτικές Ἐπιστῆμες στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἡ ποίησή του, μέ τή μοντέρνα τεχνική της, ἐκφράζει τήν ἀγωνία καί τό ἄγχος τῆς ἐποχῆς. Εἶναι διαποτισμένη μέ θρησκευτικότητα, πλούσιο στοχασμό καί λυρικό τόνο. Ἔργα του: *Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ* (1954), *Νέες δοκιμές* (1954), *Σημεῖο* (1955), *Εἴκοσι ποιήματα* (1955), *Διάλογοι* (1956), *Ποιήματα* (1961), *Ἡ ἔλαφος τῶν ἄστρων* (1962), *Ὁ ὑπνόσακκος* (1964), *Πενθήματα* (1969), *Χορταριασμένα χάσματα* (1974). Πῆρε τό κρατικό βραβεῖο ποίησης (1962) καί τό βραβεῖο τῆς Ὁμάδας τῶν Δώδεκα (1963).

ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (1896-1928). Γεννήθηκε στήν Τρίπολη καί σπούδασε Νομικά στήν Ἀθήνα. Ἐργάστηκε ὡς δημόσιος ὑπάλληλος καί ὑπηρέτησε σέ διάφορες ἐπαρχιακές πόλεις μέ τελευταία τήν Πρέβεζα, ὅπου αὐτοκτόνησε. Εἶναι ἀπό τούς σημαντικότερους ποιητές τοῦ μεσοπολέμου καί ἡ ποίηση του ἐπηρέασε πολλούς νεώτερους ποιητές. Ἐκφράζει μέ τό ἔργο του τό πνεῦμα τῆς διάλυσης καί τῆς δυσπιστίας τῆς ἐποχῆς του. Ἔργα του: *Ὁ πόνος τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν πραγμάτων* (1919), *Νηπενθή* (1921), *Ἐλεγεία καί σάτιρες* (1927). Μετάφρασε ἐπίσης ξένους ποιητές κυρίως Γάλλους, καί ἔγραψε ἐλάχιστα πεζά.

ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κῶ τό 1928 καί εἶναι μόνιμα ἐγκατεστημένος στή Ρόδο. Ἀσχολήθηκε μέ τήν πεζογραφία καί δημοσίευσε πρωτότυπες ἐργασίες του καί μεταφράσεις στίς *Ἐποχές* καί σέ ἄλλα περιοδικά. Ἔργα του: α) Διηγήματα: *Σπιλιάδες* (1952), *Μυθολογία* (1977). β) Μυθιστορήματα: *Τά δόντια τῆς μυλόπετρας* (1955), *Κεκαρμένοι* (1959), *Ἐγώ εἰμί Κύριος ὁ Θεός σου* (1961), *Ἡ δίψα* (1970).

ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (1795-1872). Ἀγωνιστής τοῦ Εἰκοσιένα ἀπό τή Σιάτιστα. Πολέμησε στό Μεσολόγγι κατά τή διάρκεια τῆς Πολιορκίας καθώς καί σέ ἄλλες μάχες. Ἦταν μορφωμένος καί μετά τήν ἀπελευθέρωση πῆρε διάφορα ἀξιώματα: ἔκτακτος στρατοδίκης, Φρούραρχος Ἀθηνῶν κτλ. Τό 1832 ἄρχισε νά γράφει τά *«Ἐνθυμήματα στρατιωτικά τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπό τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1833»*. Τό ἔργο του αὐτό τό τελείωσε τό 1841. Ἑκατό χρόνια ἀργότερα τό ἔργο ἐκδόθηκε σέ τρεῖς τόμους μέ ἐπιμέλεια τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ ΘΡΑΣΟΣ (1901-1967). Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη καί ἔζησε τά χρόνια τῆς ζωῆς του στό Παρίσι, ὅπου καί πέθανε. Παρακολούθησε ἀπό κοντά τή διδασκαλία τοῦ Ψυχάρη στό Πανεπιστήμιο τῆς Σορβόνης. Ἔγραψε κυρίως μυθιστορήματα καί διηγήματα. Εἶναι πεζογράφος με ἀξιόλογη συνθετική δύναμη καί ψυχογραφική ἱκανότητα. Ἔργα του: Μυθιστορήματα: *Πρίγκιπες* (1924), *Στό χορό τῆς Εὐρώπης* (1929), *Ἡ φυλή τῶν ἀνθρώπων* (1932), *Μυστήρια τῆς Ρωμιοσύνης* (1933), *Μεγάλοι ἀστοί* (1935), *Τόν καιρό τῆς Εἰρήνης* (1942), *Ὁ Χατζη-Μανουήλ* (1956), *Ἡ παγίδα* (1962). Διηγήματα: *Ἡ χορεύτρια Κοντεσσίνα Φελετσιτά* (1928), *Τό Παρίσι τῆς νύχτας καί τοῦ Ἔρωτα* (1929), *Τό μαστίγιο καί οἱ πολυέλεοι* (1930), *Ὁ ὁμογενής Βλαδίμηρος* (1936), *Ὁ Ρασκάγιας* (1939), *Ἡ φάρσα τῆς νιότης* (1944), *Ἑφτά ἱστορίες* (1944), *Ἡ προδομένη Γαλλία* (1945), *Ἐπιλογή, δέκα διηγήματα* (1944).

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (1861-1920). Γεννήθηκε στό χωριό Ἄνω Βιάνου τῆς Κρήτης καί πέθανε στό Ἡράκλειο. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Μελέτησε τούς ἀρχαίους Ἕλληνες συγγραφεῖς καί ξένη λογοτεχνία. Καλλιέργησε μέ ἐπιτυχία τό χρονογράφημα. Τό καλύτερο ἔργο του πού τόν ἐπέβαλε ὡς πεζογράφο εἶναι ὁ *Πατούχας*. Ἔργα του: Διηγήματα: *Ἀθ. Φέξης*, 1884. *Ὁ Πατούχας*, 1892. *Οἱ Ἄθλιοι τῶν Ἀθηνῶν*, 1895. *Ὅταν ἤμουν δάσκαλος καί ἄλλα διάφορα διηγήματα*, Φέξης, 1916. *Πρώτη Ἀγάπη*, διήγημα, Χανιά, 1919. *Ἐνῶ διέθαινα*, 1916 (χρονογραφήματα).

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ (1895-1965). Γεννήθηκε στό Ἀιβαλί (Κυδωνίες) τῆς Μ. Ἀσίας. Τό ἔργο του ξεχωρίζει γιά τό ἰδιότυπο ὕφος του καί τόν ἔντονα χρωματισμένο λόγο του. Ὁ Κόντογλου διοχετεύει στά ἔργα του τή βαθιά ἀγάπη του στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του καί τή μεγάλη ἀφοσίωσή του στίς παραδόσεις μας καί στήν ὀρθοδοξία. Παράλληλα μέ τήν πεζογραφική του ἐπίδοση, ἀσχολήθηκε μέ τή ζωγραφική καί ἀναδείχτηκε ἕνας ἀπό τούς πιό σημαντικούς ἁγιογράφους. Ἔργα του: Pedro Cazas (1919), *Βασάντα* (1923), *Ταξίδια* (1928), *Φημισμένοι ἄντρες καί λησμονημένοι* (1942), *Ἱστορίες καί περιστατικά* (1944), *Μυστικός κῆπος* (1944), *Ἀρχαῖοι ἀνθρῶποι* (1945), *Τ' Ἀιβαλί, ἡ πατρίδα μου, Ἡ πονεμένη Ρωμιοσύνη* κ.ἄ.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ (1748-1833). Γεννήθηκε στή Σμύρνη. Σπούδασε ἰατρική στό Μονπελλιέ τῆς Γαλλίας καί ἐγκαταστάθηκε τό 1788 στό Παρίσι. Ὁ 18ος αἰώνας διαμόρφωσε τό στοχασμό του. Ἦταν ὁ πιό φωτισμένος ἀπό τούς διδασκάλους τοῦ Γένους καί ἀφιέρωσε ὅλη του τή ζωή στήν ἀναγέννηση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Πίστευε ὅτι προϋπόθεση γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ καί τή διασφάλιση τῆς ἐλευθερίας ἦταν ἡ παιδεία τοῦ Γένους. Ἔργα του: *Ἀδελφική διδασκαλία* (1798), *Ἄσμα πολεμιστήριον* (1802) *Σάλπισμα Πολεμιστήριον* (1801), *Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης* (1805), *Ἑλληνική Βιβλιοθήκη*, περιλαμβάνει 16 τόμους (1807-1826), *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης πάρεργα* τόμοι 9 (1807-1826). *Ἄτακτα* Τόμοι 1-5, (1828-1835).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στή Σητεία τῆς Κρήτης. Ἡ ἀκριβής χρονολογία τῆς γεννήσεως καί τοῦ θανάτου του δέν εἶναι γνωστή. Ὑπολογίζεται ὅτι γεννήθηκε γύρω στά 1600 καί πέθανε στά 1670-1680. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής στήν περίοδο τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας. Ἡ ποίησή του ἔχει τήν ἴδια θερμότητα καί ἀμεσότητα ἔκφρασης μέ τά δημοτικά μας τραγούδια. Ἄλλο χάρισμα πού διαθέτει εἶναι ἡ ἀφηγηματική δύναμη καί ἡ δημιουργική πνοή. Ἔργα του: *Θυσία τοῦ Ἀβραάμ* (ἔκδ. α΄ Βενετία 1696), *Ἐρωτόκριτος* (ἔκδ. α΄ Βενετία 1713).

ΚΩΣΤΑΝΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (1753-1844). Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Γεννήθηκε στίς Μηλιές τοῦ Πηλίου καί χειροτονήθηκε ἱεροδιάκονος. Γιά ἕνα διάστημα ἦταν Διευθυντής τῆς Σχολῆς τοῦ Βουκουρεστίου. Σπούδασε φιλοσοφία. Δίδαξε στά Ἀμπελάκια καί ἵδρυσε τή σχολή τῶν Μηλιῶν (1816), τήν ὁποία πλούτισε μέ πολλά βιβλία. Ἔργα του: *Νεωτερική Γεωγραφία* (1791), τήν ὁποία συνέγραψε μέ τό Δανιήλ Φιλιππίδη. Ἀσχολήθηκε ἐπίσης καί μέ μεταφράσεις ξένων ἔργων.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ (Ληξούρι **1811-1901)**. Σπούδασε στήν Ἰόνιο Ἀκαδημία τῆς Κέρκυρας, Νομικά στή Γαλλία καί στήν Ἰταλία. Προοδευτικός καί μαχητικός, πολέμησε μέ τό ἔργο του τήν πρόληψη, τή δεισιδαιμονία, τήν πλάνη, τήν ἀδικία, τήν ὑποκρισία καί καθετί πού στέκεται ἐμπόδιο στήν ἐλευθερία καί τήν πρόοδο. Διώχτηκε γι' αὐτό καί κατατρέχτηκε πολύ, ἀλλά συνέχισε τόν ἀγώνα του πάντα μέ τό ἴδιο θάρρος καί μέ τό ἴδιο πεῖσμα. Ἔργα του: Ποιήματα: *Τό Ληξούρι εἰς τούς 1836* (1845) *Στιχουργήματα διάφορα* (1872). Πεζά: *Τά μυστήρια τῆς Κεφαλονιᾶς* (1856). *Ἰδού ὁ ἄνθρωπος* (1866). Τά Ἅπαντα τοῦ Λασκαράτου σέ 3 τόμους, Ἐκδόσεις Ἄτλας 1959.

ΛΟΡΚΑ ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ (1899-1936). Ἱσπανός λυρικός ποιητής. Γεννήθηκε κοντά στή Γρανάδα. Σπούδασε φιλοσοφία καί νομικά καί ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν ποίηση καί τό θέατρο. Ἡ ποίησή του δέχεται τίς ἐπιδράσεις ἀπό τίς νέες τάσεις πού ἐπικρατοῦσαν στήν Εὐρώπη, ἀλλά εἶναι βαθιά ριζωμένη στήν παράδοση τῆς πατρίδας του. Οἱ ἥρωες τῶν θεατρικῶν του ἔργων εἶναι οἱ ἁπλοί ἄνθρωποι τῆς Ἀνδαλουσίας μέ τίς χαρές, τά πάθη καί τά δικά τους ἤθη. Ἔργα του α) Ποίηση: *Τσιγκάνικα τραγούδια* (1927). *Τσιγκάνικα ρομανσέρο* β) Θέατρο: *Ἡ θαυμαστή μπαλωματοῦ* (1930), *Δόν Περλίμπλιν καί Μπελίσα* (1931), *Ματωμένος γάμος* (1933), *Γιέρμα* (1934), *Τό σπίτι τῆς Μπερνάντα Ἄλμπα* (1936) κ.ἄ. Ἐκτελέστηκε ἀπό τούς φαλαγγίτες τοῦ Φράνκο.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (1797-1864). Γεννήθηκε στή Δωρίδα κι ὁ πατέρας του ἦταν ἀρματολός. Ἐπιφανής ἀγωνιστής τοῦ Εἰκοσιένα διακρίθηκε ἰδιαίτερα στήν πολιορκία τῆς Ἀκρόπολης καί στούς Μύλους τῆς Λέρνης ὅπου νίκησε τόν Ἰμπραήμ (16 Ἰανουαρίου 1825). Μετά τήν ἀπελευθέρωση ἀγωνίστηκε κατά τῆς ἀπολυταρχίας ζητώντας πολιτικές ἐλευθερίες καί Σύνταγμα. Ἦταν ὁ κύριος ἐμπνευστής τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Πῆρε τό βαθμό τοῦ Στρατηγοῦ. Παράλληλα μέ τούς ἀγῶνες του ἔγραψε τά *Ἀπομνημονεύματα*, ἔρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γο πού ἀναδείχνει τό Μακρυγιάννη σέ λαμπρό πεζογράφο μέ πηγαία ἀφηγηματική δύναμη καί εἰλικρίνεια αἰσθημάτων. Τό ἔργο του δονεῖται ἀπό ἑλληνικότητα καί ἀπό ἀγάπη γιά τήν πατρίδα καί τήν ἐλευθερία. Τό ἀνακάλυψε, τό ἀποκατέστησε καί τό δημοσίευσε ὁ λογοτέχνης Γιάννης Βλαχογιάννης τό 1907.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ (1869-1943). Γεννήθηκε στό Μεσολόγγι καί πέθανε στήν Ἀθήνα. «Ὁ Μαλακάσης κατέχει πιά στέρεα τή θέση του στήν παράδοση τοῦ νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου καί βρίσκεται ἔξω ἀπό κάθε ἀμφιβολία ἡ διαπίστωση πώς πολλά ἀπό τά ποιήματά του θά λογαριάζονται πάντα σάν πηγαῖα καί αὐτοδύναμα λυρικά ξεσπάσματα, γεμάτα καθαρότητα, εὐγένεια, χάρη καί πάθος» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος). Ἔργα του: Ποίηση: *Συντρίμματα*, 1899. *Ὧρες*, 1903. *Πεπρωμένο*, 1909. *Ἀσφόδελοι*, 1918. *Ὁ Μπαταριᾶς, ὁ Τάκη Πλούμας, Μπάυρον*, 1920. *Ἀντίφωνα*, 1931. *Τά ἐρωτικά*, 1939. *Τά Μεσολογγίτικα*, 1946. Ἅπαντα: τόμ. 1-2, 1964 (Γ. Βαλέτας).

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ (Κεφαλονιά **1826** - Κέρκυρα **1911**). Σπούδασε Νομικά καί Φιλολογία στήν Ἰταλία. Ἐπιστρέφοντας, τό 1852, ἐγκαταστάθηκε ὁριστικά στήν Κέρκυρα κι ἔγινε φίλος τοῦ Σολωμοῦ καί μέλος τῆς συντροφιᾶς του. Ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικά μέ τήν ποίηση κι ἔδωσε ἐπίσης λίγες μεταφράσεις κλασικῶν ἔργων. Ἡ ποίησή του διακρίνεται γιά τήν προσήλωσή της στή σολωμική παράδοση τόσο στά θέματα ὅσο καί στή στιχουργική ἐπεξεργασία. Ἔργα του: *Ὁ ὅρκος* (1875). *Ποιητικά ἔργα* (1890). *Μικρά ταξίδια* (1898).

ΜΑΤΕΣΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ (Ζάκυνθος **1794** - Σύρος **1875**). Φίλος τοῦ Σολωμοῦ καί ὀπαδός του στίς γλωσσικές του πεποιθήσεις, ὁ Μάτεσης ἔγραψε ποιήματα πού διακρίνονται γιά τήν ἁπλότητα καί τήν εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων μιά πραγματεία γιά τήν ὑποστήριξη τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἐπίσης μετέφρασε ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας. Τό βασικό ἔργο του ὅμως εἶναι τό θεατρικό δράμα *Ὁ Βασιλικός* (1859).

ΜΠΑΛΖΑΚ ΟΝΟΡΕ (1799-1850). Γάλλος μυθιστοριογράφος. Πέρασε τή ζωή του μέ πολλές στερήσεις καί ἐργαζόταν πολύ. Στά ἔργα του δίνει εἰκόνες σχετικά μέ τά ἤθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του. Οἱ ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων του καθιερώθηκαν ὡς ἀνθρώπινοι τύποι. Εἶναι μαζί μέ τό Μολιέρο οἱ μεγαλύτεροι δημιουργοί ἀνθρώπινων τύπων. Στά κείμενά του δείχνει ἰδιαίτερο πάθος γιά τή λεπτομέρεια. Τό μυθιστόρημά του εἶναι ρεαλιστικό. Ὁ Μπαλζάκ θεωρεῖται δάσκαλος τοῦ μυθιστορήματος. Ἔργα του: *Εὐγενία Γκραντέ* (1834). *Τό κρίνο στήν κοιλάδα* (1837). *Ὁ πατέρας Γκοριό* (1835). *Οἱ Σουάνοι* (1829). *Ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἀπόλυτου* (1835) κ.ἄ. Ἔχοντας ὡς παράδειγμα τό Δάντη ἔδωσε γενικό τίτλο στό ἔργο του *Ἀνθρώπινη κωμωδία*.

ΜΠΕΡΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (1904 - 1968). Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα. Εἶναι ἀπό τούς πιό σημαντικούς πεζογράφους μας. Τά ἔργα του διακρίνονται γιά τό βαθύ καί σεμνό ἡρωικό τους πνεῦμα καί τή λιτή καί γνήσια ἔκφραση. Ἔργα του: *Διασπορά*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(1930), *Αὐτοτιμωρούμενος* (1935), *Στιγμές* (1940), *Ὀδοιπορικό τοῦ '43* (1946), *Στρόβιλος* (1961), *Τό πλατύ ποτάμι* (1965).

ΜΠΟΥΜΗ-ΠΑΠΠΑ ΡΙΤΑ. Γεννήθηκε στή Σύρο τό 1906. Ἀπό τό 1920 - 1928 σπούδασε στήν Ἰταλία ἰταλική καί γαλλική φιλολογία καί παιδαγωγικά. Τό 1930 ὁρίστηκε διευθύντρια στό Βρεφοκομεῖο καί Νηπιαγωγεῖο τῆς Σύρου. Ἀπό τό 1939 ζεῖ στήν Ἀθήνα. Ἡ ποίησή της χαρακτηρίζεται ἀπό μιά τρυφερή γυναικεία εὐαισθησία, πού καταλήγει σέ ἕνα εὐγενικό καί μελαγχολικό λυρισμό. Ἔργα της: *Τά τραγούδια τῆς ἀγάπης* (1930), *Οἱ σφυγμοί τῆς σιγῆς* (1935), *Καινούρια Χλόη* (1949), *Τό ρόδο τῆς Ὑπαπαντῆς* (1960), *Λαμπρό Φθινόπωρο* (1961), *Χίλια σκοτωμένα κορίτσια* (1936), κ.ἄ.

ΜΠΩΝΤΛΑΙΡ ΚΑΡΟΛΟΣ (1821-1887). Γεννήθηκε καί πέθανε στό Παρίσι. Ἡ συλλογή του *Ἄνθη τοῦ κακοῦ* (1857) ἀποτέλεσε σταθμό ὄχι μόνο γιά τή γαλλική, ἀλλά καί γιά τήν εὐρωπαϊκή ποίηση. Μέ τήν ποίησή του ἄνοιξε καινούριο δρόμο πού φέρνει ἀπό τό ρομαντισμό στή νεώτερη ποίηση. Τήν ἀξία του χαρακτήρισε εὔστοχα ὁ Οὐγκώ μέ τήν περίφημη φράση του: «Τά Ἄνθη τοῦ Κακοῦ φέρνουν μιά καινούρια ἀνατριχίλα στήν Τέχνη». Ἄλλα του ἔργα: *Ρομαντική Τέχνη. Μικρά ποιήματα σέ πεζό.* Μετάφρασε ἐπίσης τά ἔργα τοῦ Ἔντγκαρ Πόε.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ (1892-1969). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Εὐστρ. Σταματόπουλου. Γεννήθηκε στή Συκαμιά τῆς Λέσβου. Γράφτηκε στή Φιλοσοφική καί τή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀλλά διέκοψε τίς σπουδές του, γιά νά πάρει μέρος ὡς ἐθελοντής στούς Βαλκανικούς Πολέμους. Ἡ περιπέτειά του αὐτή τοῦ ἔδωσε τό ὑλικό γιά τά πρῶτα, καί σπουδαιότερα, ἔργα του. Ὁ Μυριβήλης εἶναι ἴσως ὁ πιό προικισμένος πεζογράφος τῆς γενιᾶς τοῦ '30, μέ δυνατό ταλέντο καί ἔντονο προσωπικό ὕφος. Τό ἔργο του τό χαρακτηρίζει πλοῦτος θεμάτων, πηγαῖο αἴσθημα καί πλούσια καί φροντισμένη γλώσσα. Ἔργα του: Μυθιστορήματα: *Ἡ ζωή ἐν Τάφῳ* (1924), *Ἡ δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια* (1933), *Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης* (1943), *Τά Παγανά* (1945), *Ἡ Παναγιά ἡ γοργόνα* (1949). Διηγήματα: *Κόκκινες ἱστορίες* (1915), *Διηγήματα* (1928), *Τό πράσινο βιβλίο* (1935), *Τό γαλάζιο βιβλίο* (1939), *Τό κόκκινο βιβλίο* (1952), *Τό βυσσινί βιβλίο* (1959). Ἔγινε ἀκαδημαϊκός.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (1867-1951). Ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικά μέ τήν πεζογραφία καί ἔγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα καί θεατρικά ἔργα. Ἦταν ἀπό τίς πιό σημαντικές πνευματικές προσωπικότητες τοῦ καιροῦ του καί τό ἔργο του εἶναι πλούσιο σέ ὄγκο. Ἄν κι ἡ πολυγραφία του ἀποβαίνει κάποτε σέ βάρος τῆς ποιότητας τοῦ ἔργου του, ὁ Ξενόπουλος συνδυάζει τή λογοτεχνική φλέβα μέ τήν ἐπιδεξιότητα τοῦ τεχνίτη καί κατορθώνει νά ζωντανέψει στό ἔργο του τήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του. Τά πιό γνωστά ἔργα του εἶναι: Διηγήματα: *Ἡ ἀναθρεφτή* (1900), *Τό ζακυνθινό μαντίλι* (1921), Μυθιστορήματα: *Μαργαρίτα Στέφα* (1893), *Ὁ κόκκινος βράχος* (1905), *Πλούσιοι καί φτωχοί* (1919). Θέατρο: *Φωτεινή Σάντρη* (1908), *Στέλλα Βιολάντη* (1909), *Ὁ Πειρασμός* (1910), *Φοιτηταί* (1920), *Ὁ*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποπολάρος (1934). Τά *Ἅπαντα* τοῦ Ξενόπουλου ἔχουν ἐκδοθεῖ σέ 11 τόμους στίς ἐκδόσεις Μπίρη.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (1890-1953). Λογοτεχνικό ψευδώνυμο τοῦ Κώστα Νεάρχου. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά καταγόταν ἀπό τό Λεωνίδιο τῆς Κυνουρίας. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Ταξίδεψε στήν Ἑλλάδα καί στήν Εὐρώπη καί τίς ἐντυπώσεις του τίς ἔδωσε στά ταξιδιωτικά του βιβλία. Σημαντική ἦταν ἡ προσφορά του στήν ἐξέλιξη τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Στήν ποίησή του εἶναι ἔντονη ἡ διάθεση τῆς φυγῆς καί τῆς νοσταλγίας. Ἔργα του: α) ποίηση: *Σάν ὄνειρο* (1907), Spleen (1912), *Νοσταλγίες* (1920). β) Ταξιδιωτικά: Soly Sombra (1934), *Σινᾶ, τό Θεοβάδιστον ὄρος* (1944), *Γλαυκοί δρόμοι* (1947), *Ταξίδια στήν Ἑλλάδα* (1949).

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ (1859-1943). Γεννήθηκε στήν Πάτρα στίς 13 Ἰανουαρίου 1859 καί πέθανε στήν Ἀθήνα στίς 27 Φεβρουαρίου 1943. Πέρασε τά παιδικά του χρόνια στό Μεσολόγγι. Σπούδασε Νομικά. Τό 1926 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπί πενήντα σχεδόν χρόνια ὑπῆρξε ἡ κορυφαία μορφή τῶν γραμμάτων μας. Ἀγωνίστηκε μέ πάθος γιά τήν ἐπικράτηση τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας καί τήν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους μας. Μέ τήν ποίησή του ἐκφράζει τά ἰδανικά τῆς γενιᾶς του, παράλληλα ὅμως πολλές φορές χαμηλώνει τή φωνή του, γιά νά διοχετεύσει τή νοσταλγία γιά τήν παιδική του ζωή καί τή θλίψη γιά τίς οἰκογενειακές του συμφορές. Ἀπό τίς ποιητικές του συλλογές οἱ σπουδαιότερες εἶναι: *ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ, Οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας, Ἡ Πολιτεία καί ἡ μοναξιά, Οἱ βωμοί.* Ἔργα του: α) Ποίηση: *Τά τραγούδια τῆς πατρίδας μου*, 1886. *Ὁ ὕμνος τῆς Ἀθηνᾶς*, 1889. *Τά μάτια τῆς ψυχῆς μου*, 1892. *Ἴαμβοι καί ἀνάπαιστοι*, 1897. *Ὁ τάφος*, 1898. *Ἡ ἀσάλευτη ζωή*, 1904. *Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου*, 1907. *Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ*, 1910. *Οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας μέ τά σατιρικά γυμνάσματα*, 1912. *Ἡ Πολιτεία καί ἡ μοναξιά*, 1912. *Βωμοί*, 1915. *Τά παράκαιρα*, 1918. *Τά δεκατετράστιχα*, Ἀλεξάνδρεια 1919. *Οἱ πεντασύλλαβοι, Τά παθητικά κρυφομιλήματα, Οἱ λύκοι, Δυό λουλούδια ἀπ' τά ξένα*, 1925. *Δειλοί καί σκληροί στίχοι*, Σικάγο 1928. *Ὁ κύκλος τῶν τετράστιχων* 1929. *Περάσματα καί χαιρετισμοί*, 1931. *Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου*, 1935. *Βραδινή φωτιά*, 1944. β) Πεζά: *Θάνατος Παλικαριοῦ*, 1901. *Τρισεύγενη, δράμα σέ τέσσερα μέρη*, 1903. *Διηγήματα*, 1920. γ) Κριτικά: *Τά πρῶτα κριτικά*, 1913. *Πεζοί δρόμοι*, τόμ. 1-3, 1928-1934. *Τά χρόνια μου καί τά χαρτιά μου. Ἡ ποιητική μου*, τόμ. 1-2, 1933-1940 κ.ἄ. δ) Ἅπαντα: Τόμοι 1-15, ἔκδοση ἱδρύματος Παλαμᾶ μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Γ. Κ. Κατσίμπαλη.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Μ. Γεννήθηκε τό 1901 στό Αἰτωλικό. Σπούδασε Φιλολογία. Λυρικός κι εὐαίσθητος, μ' ἐφόδια τή φιλολογική του παιδεία καί τήν πνευματική του ὀξυδέρκεια, ἀσχολήθηκε μέ ὅλα τά εἴδη τοῦ λόγου. Ἔργα του: Ποίηση: *Τό βιβλίο τῆς Μιράντας*, 1924. *Λυρικά σχέδια*, 1933. *Ἀλκυόνη*, 1950. *Ὁ κύκλος τῶν ζωδίων*, 1952. *Τό παράθυρο τοῦ κόσμου*, 1950. Πεζά: *Οἱ δυό κι ἡ νύχτα*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μυθιστόρημα, 1944. *Χαμοζωή*, μυθιστόρημα, 1945. *Τά ἐφτά κοιμισμένα παιδιά*, 1951 κ.ἄ. Ταξιδιωτικά: *Μορφές τῆς ἑλληνικῆς γῆς*, 1937. *Ἑλληνικοί ὁρίζοντες*, 1940. *Σκαραβαῖος ὁ ἱερός· ἡ Αἴγυπτος*, 1950. *Εὐρώπη*, 1953. *Πολιτεῖες τῆς Ἀνατολῆς*, 1954 κ.ἄ. Κριτικά, δοκίμια: *Τά πρόσωπα καί τά κείμενα*, τόμ. 1- 6, 1943-1956. *Ὁμιλίες τῆς γυμνῆς ψυχῆς*, 1946. *Ὁ στοχασμός καί ὁ λόγος*, 1954 κ.ἄ.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ (1851-1911). Γεννήθηκε καί πέθανε στή Σκίαθο. Ἦταν γιός κληρικοῦ. Γράφτηκε (1874) στή Φιλοσοφική Σχολή καί παράλληλα μάθαινε ξένες γλῶσσες. Ἡ ζωή του ἦταν γεμάτη στερήσεις. Γιά νά τήν ἀντιμετωπίσει ἐργάστηκε ὡς δημοσιογράφος καί μεταφραστής σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά. Τά πρῶτα του μυθιστορήματα *(Ἡ Μετανάστις, Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν, Ἡ Γυφτοπούλα)* εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπό τό ρομαντισμό. Ἀπό τό 1885 ὅμως ἀρχίζει νά γράφει ἠθογραφικά διηγήματα. Πηγή ἔμπνευσής του ἦταν πάντοτε ἡ χριστιανική του πίστη κι ἡ ζωή τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων τῆς πατρίδας του, κυρίως. Γι' αὐτό στά διηγήματά του αὐτά ὑπάρχει ἔντονη νοσταλγία. Δέν δείχνει πάντοτε ἐξαιρετική φροντίδα γιά τό ὕφος του. Ἡ γλώσσα του ἔμεινε ὥς τό τέλος ἰδιότυπη καθαρεύουσα κι ἡ διάρθρωση τῶν διηγημάτων του εἶναι κάποτε χαλαρή. Αὐτή ὅμως ἡ χαλάρωση κι ἡ ἀφροντισιά σέ συνδυασμό μέ τίς περιγραφές, πού εἶναι γεμάτες ἀπό τήν πνοή τῆς λυρικῆς ποίησης, ἴσως ν' ἀποτελοῦν τήν ἰδιαίτερη χάρη τῆς μεγάλης του τέχνης. Ἀπό τά μεγαλύτερα διηγήματά του σημαντικότερο θεωρεῖται ἡ *Φόνισσα*. Ἔργα του: Ἔχουν γίνει πολλές ἐκδόσεις τῶν ἔργων του. Ἀναφέρουμε τίς κυριότερες: 1) Βιβλιοθήκη Φέξη: 1912-1914 2) Ὁ ἐκδότης Ἠλ. Δικαῖος Χριστουγεννιάτικα (1916), Πασχαλινά (1912) καί Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα (1914) 3) Ὁ ἐκδότης Κ. Ἐλευθερουδάκης - Ἅπαντα 1. Τόμ. 1-5 (ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα, 1954-1956) 2. Τόμ. 1-3 (ἐπιμέλεια Μιχ. Περάνθη).

ΠΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στά Τρίκαλα τό 1900. Σπούδασε Νομικά. Ξεκίνησε ὡς ὀπαδός τῆς ἄδολης ποίησης, μέσα στά πλαίσια πού χάραξαν οἱ Γάλλοι συμβολιστές. Κατά τήν κατοχή ὅμως μεταστράφηκε σέ μιά «ρεαλιστική ἀντίληψη», ὅπως τή χαρακτηρίζει. Ἔργα του: Ποίηση: *Τά παραμύθια τοῦ ὑπνοβάτη, Σήματα ἀπό μιά τρικυμία, Τά χέρια κ.ἄ.*

ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΣΜΑΣ (1893-1974). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Πάρη Ταβελούδη. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα, ἀλλά πολύ νωρίς ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στή Σμύρνη. Μετά τή μικρασιατική καταστροφή ξαναγύρισε πρόσφυγας στήν Ἀθήνα. Εἶναι ἀπό τούς πιό σημαντικούς πεζογράφους μας. Τά ἔργα του διακρίνονται γιά τήν ἐκφραστική τους λεπτότητα καί τό μέτρο. Ὁ Πολίτης ἀντλεῖ τά θέματά του ἀπό τό ἀστικό περιβάλλον καί παρουσιάζει τόν κόσμο του μέ ἀσυνήθιστη πληρότητα καί γνησιότητα. Ἔργα του: *Λεμονόδασος* (1928), *Ἑκάτη* (1933), *Ἐρόικα* (1938), *Τρεῖς γυναῖκες* (1943), *Τό Γυρί* (1945), *Ἡ Κορομηλιά* (1955) - νουβέλες, *Στοῦ Χατζηφράγκου* (1964). Μετά τό θάνατό του ἐκδόθηκε τό μυθιστόρημα *Τέρμα*, πού ὁ συγγραφέας δέν πρόλαβε νά τό τελειώσει. Ἐκτός ἀπό τήν καθαρά δημιουργική του παραγωγή, πλούσιο εἶναι καί τό μεταφραστικό του ἔργο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΟΥΣΚΙΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΕΡΓΙΕΒΙΤΣ (1799-1837). Ὁ μεγαλύτερος Ρῶσος ποιητής τοῦ περασμένου αἰώνα. Ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξορίστηκε ἀπό τόν αὐτοκράτορα στόν Καύκασο γιά τά σατιρικά του ποιήματα. Ὁ τόπος τῆς ἐξορίας του μέ τή μεγαλοπρεπή ἀγριότητα τῆς φύσης καί τά ἤθη τῶν ἡμιάγριων λαῶν στάθηκε πλούσια πηγή ἐμπνεύσεως. Ἡ γλώσσα του εἶναι πλούσια, λυγερή καί μελωδική. Ἡ ποίησή του εἶναι νηφάλια, ἄν καί ὁ χαρακτήρας του ἦταν βίαιος. Αὐτό ἐξάλλου στάθηκε ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του. Πέθανε σέ μονομαχία, μόλις 38 ἐτῶν. Ἔργα του: *Ὠδή στό ἐγχειρίδιο, Γαβριηλίς, Ὁ Αἰχμάλωτος τοῦ Καυκάσου, Οἱ ἀδελφοί κακοῦργοι, Ἡ βρύση τοῦ Μπαξέ Σερέ, Οἱ ἀτσίγγανοι, Ὁ Βόρις Γκοντουνόφ, Ὁ Εὐγένιος Ὀνέγκιν, Πολτάβα* κ.ἄ. Ἔγραψε ἀκόμα θεατρικά ἔργα (*Ὁ φιλάργυρος ἱππότης, Ὁ Μόζαρτ καί ὁ Σαλιέρι* κ.ἄ.) καθώς καί διηγήματα: *Ἡ κόρη τοῦ λοχαγοῦ, Ἡ ντάμα πίκα, Τά νέα τοῦ Μπέλκιν* κ.ἄ.

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ (1757-1798). Πρόδρομος καί πρωτομάρτυρας τῆς ἐλευθερίας. Γεννήθηκε στό Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας. Ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα στή Ζαγορά τοῦ Πηλίου. Ὑπηρέτησε ὡς γραμματικός στήν Πόλη καί στή Βλαχία καί τό 1796 πῆγε στή Βιέννη, ὅπου ἀνέπτυξε ἔντονη πολιτική καί ἐθνική δράση. Προσανατολίζεται ἰδεολογικά ἀπό τίς φιλελεύθερες ἰδέες τῆς Γαλλίας καί συλλαμβάνει τό σχέδιο νά ἀπελευθερωθοῦν ὅλοι οἱ σκλαβωμένοι στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία λαοί. Εἶχε γνωριμίες μέ Γάλλους πολιτικούς καί πνευματικούς ἀνθρώπους. Οἱ αὐστριακές ἀρχές τόν συνέλαβαν καί τόν παρέδωσαν στούς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τόν ἐκτέλεσαν στό Βελιγράδι. Ἔργα του: *Σχολεῖον ντελικάτων ἐραστῶν* (1790), *Φυσικῆς Ἀπάνθισμα* (1790), *Ἠθικός τρίπους, Θούριος, Μεγάλη Χάρτα* (1797), *Νέα πολιτική διοίκησις* (1871).

ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στή Μονεμβασία τό 1909. Ἄρχισε νά γράφει ποιήματα ἀπό τά μαθητικά του χρόνια. Ὅταν πρωτοεμφανίστηκε στήν ποίηση προξένησε μεγάλη ἐντύπωση μέ τήν ποιητική του γνησιότητα καί τόν ἐκφραστικό του πλοῦτο. «Νά παραμερίσουμε γιά νά περάσεις», ἔγραψε τότε γι' αὐτόν ὁ Παλαμᾶς. Εἶναι ἀπό τούς πιό σημαντικούς ἐκπροσώπους τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Ἡ ποίησή του διακρίνεται γιά τήν πλούσια καί πλατιά ροή της καί γιά τόν προβληματισμό της σέ πολλά καί ποικίλα θέματα, κυρίως κοινωνικά. Πολυγραφότατος, ἔχει ἐκδώσει πλῆθος ἀπό ποιητικές συλλογές. Τό 1975 τά ποιήματά του συγκεντρώθηκαν σέ 4 μεγάλους τόμους (ἔκδ. Κέδρος), ἀλλά ἡ ποιητική παραγωγή του συνεχίζεται. Τελευταία συλλογή του τό *Γίγνεσθαι* (1977). Ποιήματά του ἔχουν μεταφραστεῖ σέ πολλές γλῶσσες.

ΡΟΪΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (Σύρος 1836 - Ἀθήνα 1904). Ἀπό Χιῶτες γονεῖς γεννήθηκε στήν Ἑρμούπολη. Πέρασε ἕνα μέρος τῆς παιδικῆς του ἡλικίας στή Γένουα τῆς Ἰταλίας. Ἀργότερα πῆγε στή Γερμανία ὅπου σπούδασε Νομικά καί Φιλοσοφία. Προικισμένος μέ εὐφυΐα καί κριτική δύναμη, μορφωμένος καί γλωσσομαθής ὁ Ροΐδης ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν πεζογραφία (θέατρο, μυθιστόρημα, δοκίμιο), ὅπου σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία καί ἐπηρέασε τήν ἐποχή του. Ἔργα του: *Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα* (1866), ἱστορικό μυθιστόρημα πού μεταφράστηκε σέ πολλές γλῶσσες, *Περί συγχρονου Ἑλληνικῆς ποιήσεως* (1877), *Περί συγχρόνου ἐν Ἑλ-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάδι κριτικῆς (1877), *Πάρεργα* (1885), *Εἴδωλα*, γλωσσικές μελέτες (1893). Δημοσίευσε ἐπίσης πολλά διηγήματα σέ διάφορα περιοδικά καί πλῆθος μικρότερες μελέτες. Τά Ἅπαντά του σέ 2 τόμους, ἔκδ. *Βίβλος* (1955).

ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1919. Σπούδασε Νομικά. Ἀπό μικρός ἔγραφε στίχους. Ἡ ἐπίσημη ἐμφάνισή του στή λογοτεχνία ἔγινε τό 1954 μέ τή συλλογή διηγημάτων *Ζητεῖται ἐλπίς*. Ἄλλα ἔργα του: Διηγήματα: *Ἀρνοῦμαι* (1961). Μυθιστορήματα: *Σῆμα κινδύνου* (1959), *Τό λάθος* (1965), *Τό διαβατήριο* (1973). Τά βιβλία του ἔχουν μεταφραστεῖ σέ πολλές γλῶσσες.

ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (1908-1941). Ὁ πρόωρα χαμένος ποιητής μας (πέθανε ἀπό τίς κακουχίες τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου) ἀσχολήθηκε παράλληλα μέ τή φιλοσοφία καί τό δίκαιο κι ἦταν ἕνας ἀπό τούς πιό καλλιεργημένους ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του. Δημοσίευσε ποιήματα, Φιλολογικές μελέτες καί φιλοσοφικά δοκίμια σέ διάφορα περιοδικά. Ἡ ποίησή του ἐντυπωσίαζε μέ τούς νέους ἐκφραστικούς της τρόπους, τή «μοντέρνα» τεχνική, τήν πυκνότητα καί τήν ἐλλειπτικότητά της. Ὅλο τό ἔργο του τυπώθηκε τό 1961 σέ ἕνα τόμο μέ τόν τίτλο *Ποιήματα*.

ΣΑΡΟΓΙΑΝ ΟΥΙΛΙΑΜ (1908-). Ἀμερικανός πεζογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Γιά τό δραματικό του ἔργο *Ὁ χρόνος τῆς ζωῆς σου* τιμήθηκε μέ τό βραβεῖο Πούλιτσερ, ἐνῶ μέ τό ἔργο του *Ἀνθρώπινη Κωμωδία*, πού ἔγινε κινηματογραφική ταινία πῆρε τό βραβεῖο Ὄσκαρ (1942) ὡς ὁ καλύτερος συγγραφέας τῆς χρονιᾶς. Γόνιμος, εὔστροφος καί χιουμορίστας θεωρεῖται ἀπό τούς κριτικούς ὅτι συνδυάζει τήν καλοσύνη τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καί τό ἀμερικανικό χριστιανικό πνεῦμα.

ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ ΜΙΛΤΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ὕδρα τό 1919. Ἡ ποίησή του ἔχει ἄμεση σχέση μέ τόν ὑπερρεαλισμό. Δέν ἔμεινε ὅμως δουλικά δεμένος μέ αὐτόν. Ὅλο τό ἔργο του εἶναι μιά διαρκής προσπάθεια γιά ἀποδέσμευση ἀπό τά καλούπια. Ἡ ποίησή του στηρίζεται στήν εἰκόνα, πού ἐκφράζει τήν τραγική πραγματικότητα μέσα ἀπό τήν ἀντίθεση: τόν κόσμο ὅπως εἶναι καί ὅπως τόν βλέπει ὁ ποιητής. Εἶναι μιά ποίηση ὑποβλητική. Ἔργα του: *Ἡ λησμονημένη* (1945), *Παραλογές* (1948), *Μέ τό πρόσωπο στόν τοῖχο* (1952), *Ὅταν σᾶς μιλῶ* (1956). *Τά φάσματα ἤ Ἡ χαρά στόν ἄλλο δρόμο* (1958), *Περίπατος* (1960), *Τά στίγματα* (1962), *Σφραγίδα ἤ Ἡ ὀγδοη σελήνη* (1964), *Τό σκεῦος* (1971). Τό ἔργο του συγκεντρώθηκε σέ ἕναν τόμο τό 1977 μέ τόν τίτλο *Ποιήματα*.

ΣΕΦΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (1900-1971). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γιώργου Σεφεριάδη. Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Σπούδασε Νομικά καί ἀκολούθησε τό διπλωματικό κλάδο. Ἀποχώρησε ἀπό τήν ὑπηρεσία μέ τό βαθμό τοῦ πρεσβευτῆ. Θεωρεῖται ὡς ὁ πιό σημαντικός Νεοέλληνας ποιητής, πού μαζί μέ τόν Ἐλύτη συνέβαλε στήν ἀνανέωση τῆς ἑλληνικῆς ποίησης μέ τούς τολμηρούς ἐκφραστικούς τρόπους. Στά ὡριμότερα ἔργα του παρατηρεῖται λιτότητα καί ἀδρότητα στά ἐκφραστικά μέσα καί ἕνας ἤρεμος καί χαμηλός τόνος. Τά θέματά του σχετίζονται μέ τό δράμα τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, τήν ἀγωνία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί τήν προσμονή τοῦ πολέμου, τίς πικρές ἐμπειρίες καί τή μοίρα τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσα στό χῶρο καί τήν ἱστορία. Ἔργα του: Ποιήματα: *Στροφή* (1931), *Ἡ Στέρνα* (1932), *Μυθιστόρημα* (1935). *Τετράδιο γυμνασμάτων (1928-1935)* 1940, *Ἡμερολόγιο καταστρώματος* (1940), *Ποιήματα 1* (1940), *Ἡμερολόγιο καταστρώματος Β΄* (1944), *Κίχλη* (1947), *«...Κύπρον, οὗ μ' ἐθέσπισεν...»* (1955), *Τρία κρυφά ποιήματα* (1966). Ὅλες του οἱ συλλογές ἐκδόθηκαν ἐπανειλημμένα μέ τόν τίτλο *Ποιήματα*. Πεζά: *Δοκιμές* (τόμ. 2, 1974), *Μέρες* (τόμοι 5). Μετάφρασε *Ἔλιοτ*, τήν *Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη*, τό *Ἄσμα ἀσμάτων*. Τό 1963 τιμήθηκε μέ τό βραβεῖο Νόμπελ τῆς Λογοτεχνίας.

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ (1884-1951). Γεννήθηκε στή Λευκάδα καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἡ ποίησή του δονεῖται ἀπό τήν ἀγάπη του γιά τόν ἄνθρωπο καί τή λατρεία του γιά τήν ἀρχαία ἑλληνική παράδοση καί τή φύση. Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα πρέπει νά τοῦ ἀναγνωριστεῖ εἶναι ἡ ἔξοχη ποιότητα τοῦ λυρισμοῦ του. «Ἡ προσπάθεια τῆς γενιᾶς τοῦ 1880, ὁ πόθος γιά μιά σύνθεση, ὅπου θά ἔμπαιναν τά λογῆς στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καί μαζί οἱ πνευματικές ἐπιτεύξεις τῆς Δύσης, ὁλοκληρώνεται μέ τό ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ. Αὐτό πού ἐζήτησε ἐκείνη ἡ γενιά, τό ἐπέτυχε ὁ Σικελιανός» (Κ. Θ. Δημαρᾶς). Ἔργα του: α) Ποίηση: *Λυρικός βίος*, τόμ. Α-Γ, 1946-1947 Τόμ. Α΄, *Ἀλαφροΐσκιωτος, Ραψωδίες τοῦ Ἰονίου, Λυρικά Α΄*. Τόμ. Β΄, *Πρόλογος στή ζωή, Ἡ Συνείδηση τῆς Γῆς μου, ἡ Συνείδηση τῆς Φυλῆς μου, ἡ Συνείδηση τῆς Γυναίκας, ἡ Συνείδηση τῆς πίστης, ἡ Συνείδηση τῆς προσωπικῆς δημιουργίας*. Τόμ. Γ΄, *Μήτηρ Θεοῦ, Τό Πάσχα τῶν Ἑλλήνων, Λυρικά Β΄*, β) Τραγωδίες: Τόμ. 3 μέ τό γενικό τίτλο *Θυμέλη*. Τόμ. Α΄, *Ὁ διθύραμβος τοῦ Ρόδου, Ὁ Δαίμονας στήν Κρήτη, Σίβυλλα* (1950) Τόμ. Β΄, *Χριστός Λυόμενος, Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ* (1950) Τόμ. Γ΄, *Ἀσκληπιός* (1954). Σέ χωριστό τόμο ἐκδόθηκε ἡ τραγωδία *Ὁ Χριστός στή Ρώμη*. Ἄλλα ἔργα του: Πολλές μελέτες, ἄρθρα, μεταφράσεις.

ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ. Γεννήθηκε τό 1917 στόν Πύργο τῆς Ἠλείας. Σπούδασε ἰατρική. Ἔργα του: Ποίηση: *Μεταίχμιο*, 1951. *Ἄσματα*, 1953. *Ἡ γνωριμία μέ τόν Μάξ*, 1956. *Μεταίχμιο Β΄*, 1957. *Ἑλένη*, 1957. *Ἡ νύχτα καί ἡ ἀντίστιξη*, 1957. *Τό ἄσμα τῆς Ἰωάννας καί τοῦ Κωνσταντίνου*, 1961. *Ἡ ποίηση τῆς ποίησης*, 1964. (Εἶναι συγκεντρωμένα καί στή συγκεντρωτική ἔκδοση *Συλλογή Ι*, 1976) *Πέτρες*, 1972. *Νεκρόδειπνος*, 1972. *Χρονικό* 1975. Κριτικά του σημειώματα δημοσιεύτηκαν σέ πολλά περιοδικά.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.(1798-1857) Γιός τοῦ ἄρχοντα Νικολάου Σολωμοῦ καί μιᾶς γυναίκας τοῦ λαοῦ, τῆς Ἀγγελικῆς Νίκλη, ὁ Διονύσιος Σολωμός γεννήθηκε στή Ζάκυνθο. Σέ ἡλικία δέκα ἐτῶν φεύγει γιά τήν Ἰταλία, ὅπου μένει σπουδάζοντας (στό Λύκειο τῆς Κρεμόνας καί στό Πανεπιστήμιο τῆς Παβίας) δέκα χρόνια. Σπούδασε Νομικά ἀλλά στήν πραγματικότητα ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τή λογοτεχνία καί ἔγραψε κιόλας ἀξιόλογα ποιήματα στά ἰταλικά. Γυρίζοντας στή Ζάκυνθο ἀφήνει τά ἰταλικά καί ἀφοσιώνεται στήν ἑλληνική ποίηση καί γλώσσα. Μετά τά πρῶτα λυρικά τραγούδια του (Ἡ Ἀγνώριστη, ἡ Ξανθούλα κ.ἄ.) γράφει τό 1823 Τόν *Ὕμνο εἰς τήν Ἐλευθερίαν* καί τήν ἑπόμενη χρονιά τήν *Ὠδή στό*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μπάυρον. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἔχει ἤδη ξεσπάσει καί ὁ Σολωμός βρίσκει σ' αὐτή τήν πηγή τῆς ἔμπνευσης καί τό νόημα τῆς ποίησής του. Τό 1828 πηγαί« νει στήν Κέρκυρα, ὅπου μένει ὥς τό θάνατό του. Τά γνωστότερα ἔργα του εἶναι: Ποιήματα: *Ἡ Φαρμακωμένη, Ὁ Λάμπρος, Ὁ Κρητικός, οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, ὁ Πόρφυρας*. Πεζά: *Ὁ Διάλογος καί Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκυνθος*. Στά τέλη τῆς ζωῆς του ξανάγραψε ποιήματα στά ἰταλικά μέ τήν πρόθεση νά τά ἐπεξεργαστεῖ κατόπι στά ἑλληνικά. Παρ' ὅλο πού τό ἔργο τοῦ Σολωμοῦ ἔμεινε ἀποσπασματικό, ὁ Σολωμός εἶναι ὁ πιό σημαντικός ποιητής τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Μέ τή δύναμη τοῦ ταλέντου του ἀξιοποίησε τή λαϊκή μας γλώσσα, τή διαμόρφωσε ποιητικά καί δημιούργησε μ' αὐτήν ἔργο μεγαλόπνοο, πού ἔγινε πρότυπο γιά τούς μεταγενέστερους ποιητές μας.

ΤΕΡΖΑΚΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1907. Ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν πεζογραφία, ἔγραψε ὅμως καί θεατρικά ἔργα καί κριτικά ἄρθρα. Στά μυθιστορήματά του περιγράφει μέ ζωντάνια τή μικροαστική ζωή. Ἐξαίρεση κάνει στό μυθιστόρημά του *Πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ*, ὅπου ζωντανεύει τήν ἐποχή τῆς Φραγκοκρατίας στήν Πελοπόννησο τόν 13ο αἰώνα. Στά δοκίμια καί τίς μελέτες του ὑπάρχει βαθύς στοχασμός καί φιλοσοφική ἐνημέρωση. Ἔργα του: Μυθιστορήματα: *Δεσμῶτες* (τόμ. 1-2, 1932), *Ἡ παρακμή τῶν Σκληρῶν* (1933), *Ἡ μενεξεδένια πολιτεία* (1937), *Ἡ Πριγκιπέσσα Ἰζαμπώ* (1945), *Ταξίδι μέ τόν Ἕσπερο* (1946), *Δίχως Θεό* (1951), *Μυστική ζωή* (1957). Διηγήματα: *Ὁ ξεχασμένος* (1925), *Φθινοπωρινή συμφωνία* (1929), *Τοῦ ἔρωτα καί τοῦ θανάτου* (1943), *Ἡ στοργή* (νουβέλα, 1944), *Ἀπρίλης, Τό βιβλίο τοῦ γιοῦ μου* (1946). Θεατρικά: *Αὐτοκράτωρ Μιχαήλ* (1936), *Γαμήλιο ἐμβατήριο* (1937), *Ὁ σταυρός καί τό σπαθί* (1939), *Θεοφανώ* (1953), *Νύχτα στή Μεσόγειο* (1958), *Θωμᾶς ὁ δίψυχος* (1962), κ.ἄ. Δοκίμια: *Προσανατολισμός στόν αἰώνα* (1963), *Ἑλληνική ἐποποιΐα 1940-1941* (1964).

ΤΖΕΗΜΣ ΤΖΟΥΣ (1882-1941) Μεγάλος Ἰρλανδός συγγραφέας. Σπούδασε στό Δουβλίνο Φιλοσοφία καί Φιλολογία καί ἔζησε γιά πολλά χρόνια μακριά ἀπό τήν πατρίδα του, πρῶτα στήν Τεργέστη, ὅπου δίδαξε ξένες γλῶσσες καί ἀργότερα στή Ζυρίχη. Τό 1920 ἐγκαταστάθηκε στό Παρίσι. Ἔργα του: *Δουβλινέζοι, Τό πορτραῖτο ἑνός καλλιτέχνη, Ὀδυσσέας*, Finnegans Wake.

ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1800-1874). Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἦταν δικαστής κι ἔγινε κυρίως γνωστός ἀπό τή δίκη τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατόπι ἐργάστηκε ὡς βιβλιοφύλακας στή βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς. Τό ποιητικό ἔργο του διακρίνεται γιά τό θερμό πατριωτισμό του ἐνῶ στήν τεχνοτροπία ἀκολουθεῖ κυρίως τήν παράδοση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἔργα του: *Τό φίλημα* (1833), *Ἁπλή γλώσσα* (1847), *Κόριννα καί Πίνδαρος* (1853), *Οἱ γάμοι τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου* (1856). Ἔγραψε καί τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη.

ΧΑΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γεννήθηκε τό 1914 στά Γιάννενα. Καλλιέργησε κυρίως τό διήγημα. Τό ἔργο του διακρίνεται γιά τήν ἀγάπη πρός τόν ἄνθρωπο καί τά προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βλήματά του. Ἔργα του: *Φωτιά* (μυθιστόρημα 1947), *Τό τέλος τῆς μικρῆς μας Πόλης* (διηγήματα, 1962), *Ἀνυπεράσπιστοι* (διηγήματα, 1964), *Τό διπλό βιβλίο* (μυθιστόρημα, 1976), *Σπουδές* (διηγήματα, 1977).

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (1868-1920). Γεννήθηκε στό Ἀγρίνιο. Σπούδασε Νομικά. Πέθανε ἐνῶ ταξίδευε μέ πλοῖο γιά τήν Ἰταλία. Τόν ἔθαψαν στό κοιμητήριο τοῦ Πρίντεζι. Ἡ ποίησή του εἶναι διαποτισμένη ἀπό ρομαντική διάθεση πού συνδυάστηκε μέ τήν ἀσάφεια καί τή μουσικότητα τοῦ συμβολισμοῦ. Στό πεζογραφικό του ἔργο ἀκολουθεῖ τό ρεαλισμό καί ξεπερνώντας τήν παράδοση τῆς ἠθογραφίας στρέφει τό ἐνδιαφέρον του σέ θέματα περισσότερο κοινωνικά. Ξαναγύρισε ὅμως στό συμβολισμό μέ τό *Φθινόπωρο*. Ἔργα του: α) Ποίηση: *Τά τραγούδια τῆς ἐρημιᾶς*, 1898. *Τά ἐλεγεῖα καί τά εἰδύλλια*, 1898. *Ἁπλοί τρόποι*, 1920. *Βραδινοί θρύλοι*, 1920. β) Πεζά: *Ἀγάπη στό χωριό*, 1910. *Ὁ ὑπεράνθρωπος*, 1915. *Ὁ πύργος τοῦ ἀκροπόταμου*, 1915. *Τάσω, στό σκοτάδι κι ἄλλα διηγήματα*, 1916. *Φθινόπωρο*, 1917. *Ἀννιώ κι ἄλλα διηγήματα*, 1923. Συγκεντρωτική ἔκδοση. *Ποιήματα*, Ἴκαρος (1955). Ἅπαντα, Πεζά 1-11, Ἴκαρος (1956-1957).

ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στό Ρέθυμνο. Πότε γεννήθηκε καί πότε πέθανε δέν ξέρουμε. Ἀκμάζει πάντως στά χρόνια 1585 - 1600. Μέ αὐτή τή βάση ὑπολογίζεται ἡ γέννησή του στά 1550 - 1555 καί ὁ θάνατός του γύρω στό 1610. Εἶναι «λογιότατος» συγγραφέας καί πιθανό νά σπούδασε, ὅταν ἦταν νέος, στήν Ἰταλία. Εἶναι ἐπιβλητική προσωπικότητα καί ὁ καλύτερος θεατρικός συγγραφέας τῆς περιόδου τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας. Ἀσχολήθηκε μέ ὅλα τά θεατρικά εἴδη: *Τραγωδία (Ἐρωφίλη), Κωμωδία (Κατζοῦρμπος)* καί *ποιμενικό δράμα (Γύπαρης ἤ Πανώρια).*

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (1772-1847). Γεννήθηκε στήν Καστοριά καί μεγάλωσε στό Βουκουρέστι. Ἀνῆκε στόν κύκλο τοῦ Δημήτρη Καταρτζῆ. Σπούδασε Φιλολογία, Φιλοσοφία, Ἰατρική καί Νομικά. Ὑπηρέτησε στίς αὐλές τῶν ἡγεμόνων Μουρούζηδων καί Ἰω. Καρατζᾶ ὡς πολιτειολόγος καί λόγιος. Ἔγραψε καί ποιήματα στά ὁποῖα μιμεῖται μεταγενέστερα «ἀνακρεόντεια» ποιήματα. Εἶναι ἡ πρώτη ἀξιόλογη ποιητική φωνή πού ἀκούστηκε στήν Ἑλλάδα μετά τήν ἅλωση τῆς Κρήτης ἀπό τούς Τούρκους (1669). Ἔργα του: *Γραμματική τῆς Αἰολοδωρικῆς* (1805), *Λυρικά* (1811) κ.ἄ.

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (1854-1929). Γεννήθηκε στήν Ὀδησσό καί πέθανε στό Παρίσι. Καθηγητής τῆς γλωσσολογίας στό Παρίσι ἀπό τό 1904 ἐπηρέασε σημαντικά τή γενιά τοῦ 1880 καί συνέβαλε στήν ἐπικράτηση τοῦ δημοτικισμοῦ. Οἱ γλωσσικές του ἀντιλήψεις ἔφταναν καμιά φορά σέ ἀκρότητες. Γιά τή συνεισφορά του ὅμως στόν ἀγώνα τοῦ δημοτικισμοῦ δίκαια θεωρήθηκε ὡς ἀρχηγός του. Ἔργα του: Πεζά: *Τό ταξίδι μου*, 1888. *Τ' ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη*, 1897. *Τά δυό ἀδέρφια*, 1910-1911, *Στόν ἴσκιο τοῦ πλατάνου*, δεκαπέντε διηγήματα, 1911. *Ἀγνή*, 1912-13 κ.ἄ. Ἅπαντα, ἐπιμέλεια Ν. Βρεττάκου, τόμ. 1-3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ ΑΠΟ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Σελ.

1. Νεοελληνική Λογοτεχνία. Οἱ ἀρχές. 7
2. Τά δημοτικά τραγούδια. Εἰσαγωγή. 7
3. Παραλογές:
   — *Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 10
   — *Τοῦ κύρ Βοριᾶ*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 13
4. Ἀκριτικά:
   — *Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 16
5. Ἱστορικά:
   — *Τῆς Ἁγια Σοφιᾶς*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 18
   — *Τό παιδομάζωμα*. Γ. Ἰωάννου, Τά δημοτικά μας τραγούδια. .. 21
   — *Τοῦ Δράμαλη*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 21
6. Μοιρολόγια:
   — *Τρία μοιρολόγια*. Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί. 23
8. Φώτη Κόντογλου: *Τά ἔμορφα τραγούδια μας, ἡ ἀναπνοή τῆς φυλῆς μας* (δοκίμιο). — Πονεμένη Ρομιοσύνη 25
9. Γενικές Ἐρωτήσεις 35

Β΄ Η ΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ - ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1000-1600)

1. Ἱστορική ἐπισκόπηση: Τό ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Προδρομικά ποιήματα. 39
   Φραγκοκρατία. Μετά τήν ἅλωση. 41

Γ΄ Ο 17ος ΑΙΩΝΑΣ - ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Εἰσαγωγή. 45
2. *Ἡ Βοσκοπούλα*. Ἐκδ. Ἑρμῆς (ἐπιμ. Στ. Ἀλεξίου) 46
3. *Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ*. Ἐκδ. Γ. Μέγα. 48
4. *Ἐρωφίλη*. Ἐκδ. Ξανθουδίδη. 52
5. *Ἐρωτόκριτος*. Ἐκδ. Γαλαξίας. 54
6. Γενικές ἐρωτήσεις. 61

Δ΄ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ (1669-1820)

1. Εἰσαγωγή. 65

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Ρήγα Βελεστινλῆ: *Τά δίκαια τοῦ ἀνθρώπου*. Βασ. Βιβλ. τομ. 10. . 67
3. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ: Ἀπό τίς «*Διδαχές*». 71
4. Δανιήλ Φιλιππίδη - Γρηγ. Κωνσταντᾶ: *Γεωγραφία Νεωτερική: Τό Πήλιο*, Ἐκδ. Ἑρμῆς (ἐπιμ. Κ. Θ. Δημαρᾶ) 72
5. Ἀνωνύμου τοῦ Ἕλληνος: *Ἑλληνική Νομαρχία:* Νά ἐλευθερωθοῦμε μόνοι μας, Ἐκδ. Κάλβος. 78
6. Ἀδαμαντίου Κοραῆ: *Ὁ Παπατρέχας*. Ἀπόσπασμα ἀπό τά προλεγόμενα τῆς Ἰλιάδας. 81
7. Ἰωάννη Βηλαρᾶ: *Σύρε γραφή μου στό καλό* (ἀπόσπασμα, ποίημα). 86
8. — *Ἐπίγραμμα στή βρύση τοῦ ἰατροῦ Τσαπραζλῆ* (ποίημα) 86
9. Ἀθανάσιου Χριστόπουλου: *Φίλε Στέφανε* (ποίημα). Λυρικά. 87
10. Γενικές ἐρωτήσεις. 89

Ε΄ Ο 19ος ΑΙΩΝΑΣ ΩΣ ΤΟ 1880

α. Τά Ἀπομνημονεύματα

1. Εἰσαγωγή 93
2. Ἰω. Μακρυγιάννη: Ἀποσπάσματα: *Ἡ ἀπάντηση στό Δεριγνύ, Εἶστε πολλά ὀλίγοι, Τό τραγούδι, Στό παγκύρι τ' Ἀγιαννιοῦ, Τά ἀγάλματα, Εἴμαστε στό ἐμεῖς*. Ἐκδ. Γαλαξίας. 94
3. Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (Γ. Τερτσέτη). Ἀποσπάσματα: *Τό Μισολόγγι ἐχάθη*. 100
— *Ὁ κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελούς*. 104
4. Νικολάου Κασομούλη: Ἀπό τά *Στρατιωτικά ἐνθυμήματα*. 104

β. Ἡ Ἑπτανησιακή Σχολή

1. Εἰσαγωγή. 107
2. Διονύσιου Σολωμοῦ: Ἀπό τόν *Ὕμνο εἰς τήν Ἐλευθερίαν*. Ἅπαντα (Λ. Πολίτης). 109
3. *Ἡ σκιά τοῦ Ὁμήρου*. Ἅπαντα (Λ. Πολίτης). 111
4. Ἀπό τούς *Ἐλεύθερους πολιορκημένους*. Σχ. Β, 1. 112
5. Ἀνδρέα Κάλβου: *Αἱ Εὐχαί*. Ὠδαί. 114
6. Γεράσιμου Μαρκορᾶ: Ἀπό *τόν Ὅρκο*. Ἅπαντα (Γ. Βαλέτας). 118
7. Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη: Ἀπό τό *Φωτεινό*. Ἐκδ. Ἑρμῆς (Γ. Σαββίδης). 119
8. Ἀντώνιου Μάτεση: Ἀπό τό *Βασιλικό*. Ἐκδ. Ἑρμῆς. 122
9. Ἀνδρέα Λασκαράτου: *Ὁ ἀδιάκριτος*. Ἅπαντα (Α. Μοσχοβάκης). . 130
10. Λορέντζου Μαβίλη: *Ἀφιέρωση* 132
11. Λίνου Πολίτη: *Σολωμός* (ἀπόσπασμα, μελέτη). Θέματα τῆς Λογοτεχνίας μας. 133

γ. Οἱ Φαναριῶτες καί ἡ Ρομαντική Σχολή τῶν Ἀθηνῶν

1. Εἰσαγωγή. 136

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Ἄγνωστου συγγραφέα: *Ἡ στρατιωτική ζωή ἐν Ἑλλάδι* (ἀπόσπασμα), Ἐκδ. Γαλαξίας. 138
3. Ἐμμανουήλ Ροΐδη: *Τό ξεστούπωμα* (διήγημα). 141
4. Γενικές ἐρωτήσεις 144

ΣΤ΄ Η ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ (1880-1922)

1. Εἰσαγωγή. 147
2. Κωστῆ Παλαμᾶ: *Μεσολόγγι. Ἀσάλευτη ζωή.* 152
3. — *Τό σπίτι πού γεννήθηκα.* Παράκαιρα. 153
4. — *Πατέρες.* Βωμοί. 155
5. — Ἀπό τόν *Τάφο.* Τάφος. 156
6. —Ἀπό τό *Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου.* 157
7. Ἄγγελου Σικελιανοῦ: Στόν *Ἀκροκόρινθο.* Σονέτα. 159
8. — *Τά γύρα μου.* Ἀλαφροΐσκιωτος. 160
9. — *Τρεχαντήρα.* Σονέτα. 162
10. Κων/νου Χατζόπουλου: *Πέρασες κι εἶχες στά μαλλιά.* Βραδινοί θρύλοι. 164
11. — *Καί πάντα προσμένω.* Βραδινοί Θρύλοι. 164
12. Μιλτιάδη Μαλακάση: *Ὁ Τάκη Πλούμας.* Συντρίμματα (Β΄ ἔκδ.). .. 165
13. Ἰωάννη Γρυπάρη: *Τό μελτέμι.* Σκαραβαῖοι. 167
14. Κ. Π. Καβάφη: *Τό πρῶτο σκαλί.* Ποιήματα. Ἐκδ. Ἴκαρος. 169
15. — *Ὑπέρ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας πολεμήσαντες.* 170
16. — *27 Ἰουνίου 1906, 2 μ.μ.* 171
17. Κώστα Βάρναλη: *Ἡ θάλασσα.* Τό φῶς πού καίει. 173
18. Νίκου Καζαντζάκη: Ἀπό τόν *Ὀδυσσέα* (θέατρο). 174
19. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: *Τό ξεκίνημα τοῦ Παλαμᾶ* (ἀποσπ. - μελέτη). Κ. Παλαμᾶς. 176
20. Γεωργίου Βιζυηνοῦ: *Τό μόνο τῆς ζωῆς μου ταξίδιον* (ἀποσπ.). Ἅπαντα. 179
21. Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη: *Τῆς Κοκκώνας τό σπίτι.* Ἅπαντα (Γ. Βαλέτας). 192
22. — *Ἄνθος τοῦ γιαλοῦ.* Ἅπαντα (Γ. Βαλέτας). 204
23. Ἀνδρέα Καρκαβίτσα: *Ὁ Ζητιάνος* (ἀπόσπασμα). 209
24. Γιάννη Ψυχάρη: *Οἱ ἀρχαῖοι* (ἀποσπ.). Τό ταξίδι μου. Ἐκδ. Ἑρμῆς. 215
25. Γρηγορίου Ξενόπουλου: *Τό συννεφάκι.* Βασ. Βιβλ. 218
26. Ἰωάννη Κονδυλάκη: *Κακό συναπάντημα.* Πρώτη ἀγάπη. 223
27. Παύλου Νιρβάνα: *Γλωσσική αὐτοβιογραφία.* Βασ. Βιβλ. 228
28. Γιάννη Βλαχογιάννη: *Κρυφά χαράματα.* Τά παλικάρια τά παλιά. . 232
29. Κων/νου Θεοτόκη: *Οἱ σκλάβοι στά δεσμά τους* (ἀπόσπασμα). 236
30. Ζαχαρία Παπαντωνίου: *Ὁ κ. τμηματάρχης ἔρχεται.* Διηγήματα. .. 244
31. Ἴωνα Δραγούμη: *Ὁ θάνατος τοῦ παλικαριοῦ.* Μαρτύρων καί ἡρώων αἷμα. 251

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

32. Νίκου Καζαντζάκη: *Ἡ σύναξη τῶν Καπεταναίων*. Καπετάν Μιχάλης. 254
33. Γενικές ἐρωτήσεις. 261

Ζ΄ Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

α. Ἡ Περίοδος ἀπό τό 1922 ὥς τό 1945

1. Εἰσαγωγή. 265
2. Κώστα Καρυωτάκη: *Τελευταῖο ταξίδι*. Ἐλεγεῖα καί σάτιρες 270
3. — *Σάββατο βράδυ*. Ἐλεγεῖα καί σάτιρες 271
4. — *Ἕνα σπιτάκι ἀπόμερο*. Ἐλεγεῖα καί σάτιρες 271
5. — *Μίσθια δουλειά*. Ἐλεγεῖα καί σάτιρες 271
6. Κώστα Οὐράνη: *Νοσταλγίες*. Νοσταλγίες. 272
7. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: *Ἕνα σπιτάκι ἐρημικό*. Λυρικά σχέδια. ... 273
8. Θράσου Καστανάκη: *Ρασκάγιας* (ἀπόσπασμα). 273
9. Στράτη Μυριβήλη: *Ὁ Καπιτάνιος*. Τό γαλάζιο βιβλίο. 284
10. — Ἀπό τή *Δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια* (ἀπόσπασμα). 291
11. Γενικές ἐρωτήσεις. 296
12. Γιώργου Σεφέρη: *Ἄρνηση*. Ποιήματα. Ἐκδ. Ἴκαρος. 297
13. — *Λίγο ἀκόμα*. Ποιήματα. Ἐκδ. Ἴκαρος. 298
14. — *Δέ θέλω τίποτε ἄλλο*. Ποιήματα. 298
15. — *Δήλωση*. 299
16. Γιώργου Σαραντάρη: *Ἀκόμα δέ μπόρεσα*. Τά ποιήματα. 301
17. Γιάννη Ρίτσου: Ἀπό τό *Ἐμβατήριο τοῦ Ὠκεανοῦ*. 302
18. — *Ὕμνος καί θρῆνος γιά τήν Κύπρο*. 305
19. Νικηφόρου Βρεττάκου: *Προσκλητήριο*. Ὁδοιπορία 1929-1957. ... 306
20. — *Μάνα καί γιός*. Ὁδοιπορία 1929-1957. 307
21. Ὀδυσσέα Ἐλύτη: *Ἡ πορεία πρός τό μέτωπο*. Τό Ἄξιον ἐστί. 308
22. — *Ἡ μεγάλη ἔξοδος*. Τό Ἄξιον ἐστί. 312
23. — *Τῆς δικαιοσύνης ἥλιε νοητέ*. Τό Ἄξιον ἐστί. 314
24. Νίκου Παππᾶ: *Ὁ μικρός λαγός*. Σήματα ἀπό μιά τρικυμία. 317
25. Ρίτας Μπούμη - Παππᾶ: *Βοδάμαξα*. Καινούρια χλόη. 318
26. Ἀνδρέα Καραντώνη: *Γύρω ἀπό τή σύγχρονη ἑλληνική ποίηση* (ἀποσπ. - μελέτη). 319
27. Τό μυθιστόρημα καί ἡ νουβέλα. Σημείωμα. 323
28. Γιώργου Θεοτοκᾶ: Ἀπό τό *ἡμερολόγιο τοῦ Λεωνῆ*. Λεωνής. 324
29. Ἠλία Βενέζη: Ἀπό τό *νούμερο 31-328*. *326*
30. Ἄγγελου Τερζάκη: *Σᾶς φέρνω τήν ἀνάσταση* (ἀποσπ.) Ἡ Πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ. 331
31. Κοσμᾶ Πολίτη: *Στοῦ Χατζηφράγκου* (ἀπόσπασμα). 337
32. Μέλπως Ἀξιώτη: *Τό σπίτι μου* (ἀποσπ.). 339
33. Μ. Καραγάτση: *Ἡ σιωπή τῆς Εὐαγγελίστριας*. Περ. Νέα Ἑστία 1931. 342
34. Γενικές ἐρωτήσεις. 349

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

β. Μεταπολεμική περίοδος

1. Εἰσαγωγή. 350
2. Γιώργου Θέμελη: *Μέ βρῆκε ἡ νέα ἡμέρα.* Ἄνθρωποι καί πουλιά. 352
3. Τάκη Βαρβιτσιώτη: *Σέ κάποιον ἄλλο οὐρανό.* Περ. Κοχλίας. 353
4. Ἄρη Δικταίου: *Καλοκαίρι 1956.* Ποιήματα 1934-65. 354
5. Τάκη Σινόπουλου: *Ὁ Ὀδυσσέας στό ποτάμι.* Μεταίχμιο Β. 355
6. Μίλτου Σαχτούρη: *Τό ψωμί.* Τά φάσματα ἤ ἡ χαρά στόν ἄλλο κόσμο. 356
7. Μανόλη Ἀναγνωστάκη: *Ποιήματα πού μᾶς διάβασε ἕνα βράδυ ὁ λοχίας* Ott V. Ἐποχές. 357
8. Νίκου Καρούζου: *Ἡ Ὀρθοδοξία.* Ὑπνόσακκος. 358
9. Δημήτρη Χατζῆ: Ἀπό τό *Διπλό βιβλίο* (ἀπόσπασμα). 359
10. Ἀντώνη Σαμαράκη: *Πολεμική ἱστορία.* Ζητεῖται ἐλπίς. 364
11. Νίκου Κάσδαγλη: *Χῶμα καί νερό.* Σπηλιάδες. 368
12. Γενικές ἐρωτήσεις. 376

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ — ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Ἀλέξανδρος Πούσκιν: *Τό ἀηδόνι.* Ἀνθ. Παγλ. Ποιήσεως (Μετ. Α. Δικταίου). 379
2. Κάρολος Μπωντλαίρ: *Ἄλμπατρος.* (Μετ. Ἀλεξ. Μπάρα) 379
3. Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα: *Τοπίο* (Μετ. Ἀνδρέα Ἀγγελάκη) 380
4. Μπαλζάκ: *Εὐγενία Γκραντέ* (ἀπόσπασμα. Μετ. Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου) 381
5. Μάξιμ Γκόρκι: *Τό παραμύθι τοῦ Νταγκό.* Βλέποντας καί γράφοντας (Μετ. Κορ. Μακρῆ) 388
6. Τζέημς Τζόυς: *Τό πορτραῖτο τοῦ καλλιτέχνη* (ἀπόσπασμα. Μετ. Μαντῶς Ἀραβαντινοῦ) 395
7. Οὐίλιαμ Σαρογιάν: *Μέ λένε Ἀράμ* (ἀπόσπασμα. Μετ. Μαίρης Κ. Στεργιοπούλου) 402
8. Ε. Χουάιτ: *Ὁ ἄνθρωπος μέ τό μηχανάκι* (Παγκ. Ἀνθολ. Διηγήματος - Μετ. Ἀλέξανδρου Κοτζιᾶ) 404

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ 412
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ 417

Τό ἐξώφυλλο καί οἱ λετρίνες εἶναι τοῦ Π. Βαλσαμάκη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΔΟΣΗ Β΄ 1979 (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 100.000. ΣΥΜΒΑΣΗ 3288\26-10-79

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΓΡΑΦΙΣ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής